เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

ขอความเป็นธรรม

การปฏิบัติครูบาอาจารย์ที่พาดำเนินก็มี การอบรมสั่งสอนให้ถูกต้องตามแนวทางก็ได้รับจากท่านอยู่เสมอ หลักธรรมหลักวินัยตามตำรับตำราก็มี เราก็เคยได้สำเหนียกได้ศึกษาทางตาก็ได้เห็นท่านพาดำเนิน ทางหูก็ได้ยินเสียงการอบรมสั่งสอน ทางใจซึ่งเป็นนักคิดอยู่แล้ว หากเราจะน้อมมาคิดทางอรรถทางธรรมก็ได้คิดเต็มหัวใจ เช่นเดียวกับกิเลสนำไปใช้นั่นเอง ความเห็นมีอะไรขัดข้องกัน ถ้าเราไม่ยอมให้สิ่งต่ำทรามทั้งหลายเหล่านั้น มาคว้าเอาหัวใจไปเป็นเครื่องมือของมันเสียเท่านั้น เราก็นำมาคิดเพื่ออรรถเพื่อธรรมได้เช่นเดียวกับมันนำไปคิดเพื่อประโยชน์ของมัน

การเสาะแสวงหาความดีก็ย่อมได้ขัดได้แย้ง หรือได้ต้านทานกับสิ่งไม่ดีทั้งหลาย ซึ่งมีอยู่รอบด้าน รอบตัวของเรา ปราชญ์ที่ได้เป็นสรณะของพวกเรามี **พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นหลักสำคัญ ล้วนแล้วแต่ท่านฝึกท่านทรมานอย่างหนัก ไม่ใช่อย่างธรรมดา ไอ้เรามีแต่ความมักง่าย ความสะเพร่า ความต้องการให้สุกก่อนห่าม มันเลยกลายเป็นลักษณะขายก่อนซื้อไปเสีย ผลประโยชน์ที่จะพึงได้จึงไม่ค่อยปรากฏหรือไม่ปรากฏ

สอนก็สอนกันมามากมาย ถ้าจิตไม่ดื้อไม่ด้านชินชาไปเสียอย่างเดียวแล้ว เราแน่ใจว่าต้องได้หลักได้เกณฑ์จากการประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหลาย นับแต่ขั้นสมาธิขึ้นไป ความเยือกเย็นน่าจะได้เพราะการฝึก ความฉลาดทางด้านปัญญาก็เช่นเดียวกัน นี่มันไม่ได้เรื่องได้ราว นี่ก็เท่ากับกิเลสมันห้ำหั่นเราอยู่ตลอดเวลา หาความเป็นธรรมแก่ตัวเองไม่มี มีแต่เรื่องของกิเลส เรื่องเหยียบย่ำทำลายตัวอยู่เสมอ แล้วจะเอาของดิบของดีมาจากไหน

สอนก็สอนมามากต่อมาก หลายปีหลายเดือนแล้วสอนหมู่สอนเพื่อนก็ดี ที่มาอยู่นี้อยู่นาน ๆ ก็มี แต่สำคัญที่มาด้วยความตั้งใจจริง ๆ สนใจจริง ๆ ในการสำเหนียกศึกษาและ

การประพฤติปฏิบัติตัว ผลก็จะไม่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติเหล่านี้ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านก็เคยทำอย่างนั้นมา และได้ผลมาแนะนำสั่งสอนพวกเรา

เรื่องความหลักลอยในใจนี่สำคัญมาก ใจไม่มีหลักมีเกณฑ์ รวนเรร่อน ทั้ง ๆ ที่มีหลักยึดก็ไม่สนใจจะยึดจะเกาะ นี่ละชาวพุทธเราถึงเหลวไหล ทั้ง ๆ ที่ถือพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาเอกด้วย ก็เอกแต่ศาสนา คนที่นับถือก็ไม่ได้ผลได้ประโยชน์อะไร กลายเป็นคนรวนเรหาหลักยึดไม่ได้ เขาว่าอะไรก็หลงไปตามเขา คว้าไปตาม สุดท้ายก็คว้าน้ำเหลว ๆ ไปอย่างนั้น เพราะขาดความสนใจ เนื่องจากเอาความสนใจทุ่มเทไปในสิ่งอื่น หรือสิ่งที่ไม่เป็นสารประโยชน์อะไรเสียมากต่อมาก สิ่งที่เป็นสาระจึงไม่ค่อยมีหรือไม่มีภายในใจ ใครว่าอะไรใครทำอะไรมาก็เชื่อเขา เชื่อไป ๆ เสีย และเชื่อก็ไม่จริง อะไรก็ไม่จริงทั้งนั้นแหละเหลว ๆ ไหล ๆ

ยิ่งทุกวันนี้ศาสนายิ่งมีสิ่งแทรกซึม มีสิ่งทำลายเอามากทีเดียว ในพวกเดียวกันเพศเดียวกันนี่แหละตัวทำลายสำคัญมาก เพราะจิตที่เป็นตัวข้าศึก สิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในจิตนั้นมันอาศัยเพศอันนี้ อาศัยเพศสมณะนี้ออกทำลายได้อย่างองอาจกล้าหาญ ได้อย่างเปิดเผย มองไปที่ไหนก็เห็นอยู่ชัด ๆ นี่

ถ้าต่างคนต่างมีความสนใจจริงจังกับพุทธศาสนาแล้ว ทำไมจะไม่ทราบว่าอันไหนปลอมอันไหนจริง อันไหนเป็นข้าศึก อันไหนเข้ามาทำลาย อันใดเป็นคุณ ทำไมจะไม่ทราบหัวใจดวงเดียวกัน เพื่อความคิดเช่นเดียวกัน เรียนจากอรรถจากธรรมจากคัมภีร์แห่งพุทธศาสนาอันเดียวกัน มันแยกมันแยะคิด ตรงไหนมันปลอมตรงไหนมันจริงทำไมจะไม่ทราบถ้าไม่หลับตาอยู่เสียอย่างเดียวเท่านั้นก็ช่วยไม่ได้ สุดท้ายศาสนาก็จมไป ๆ หาที่ยึดที่เกาะไม่ได้ มีแต่พวกเดียวกันทำลายกัน เตะกันอยู่อย่างนั้น หาผู้จะส่งเสริมเป็นความดิบความดีขึ้นมา เพื่อเป็นสาระแก่ตนและส่วนรวมมันไม่มีนะ มีแต่เรื่องทำลายกัน

ใครก็อยากอวดดีอวดเก่ง มีแต่เรื่องกิเลสทั้งมวลหาเรื่องธรรมไม่มี จะเอาความสุขความเจริญมาจากไหน ใครจะประกาศว่าตนเก่งขนาดไหนก็ตามเถอะ ถ้าประกาศด้วยวิธีที่เป็นข้าศึกต่อธรรมแล้ว มันจะต้องเลวลงเสื่อมลง ทำลายลงไปทั้งเขาทั้งเรา คือทั้งตัวผู้

ประกาศนั้นโดยไม่ต้องสงสัย จะเอาความเจริญมาจากไหน ก็กิเลสซึ่งเป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่แล้ว มันจะพาโลกพาสงสารให้มีความเจริญรุ่งเรืองไปไหน ถ้าหากพาโลกให้มีความเจริญรุ่งเรืองเพราะมันแล้ว ก็มันครอบหัวใจอยู่ทุก ๆ ดวงอยู่แล้วนี่ บ่นกันว่าทุกข์ว่าลำบากว่าทรมานอะไรกัน นี่ละเรื่องของมันเป็นอย่างนั้น มีอยู่รอบด้านเวลานี้

ศาสนาก็ล่วงมา ๒,๕๐๐ กว่าปีนี้ ยิ่งเห็นชัดเข้า ๆ เพราะความสนใจที่จะหาของจริงนั้นมีน้อยยิ่งกว่าเรื่องจอมปลอม เรื่องอวดฤทธิ์อวดเดช อวดหาเหตุหาผลไม่ได้ แต่อยากดิบอยากดีอยากโด่งอยากดัง เรื่องของกิเลสหากอยากอย่างนั้น แล้วมันก็ทำลายเราด้วยวิธีนั้น ทำลายทั้งตัวและทำลายทั้งส่วนรวมด้วย ถ้าเรื่องธรรมแล้วไม่อยากอวด อยากไปหาอะไร อวดทั้ง ๆ ที่ไม่มีความจริงเกิดประโยชน์อะไร ถ้ามีความจริงอยู่ในตัวแล้ว อวดไม่อวดก็มีก็จริง

ศาสนาหลักธรรมชาติจริง ๆ แล้วไม่เป็นภัยต่อผู้ใด เพราะฉะนั้นใครจึงมาแอบอ้างได้อย่างง่ายดาย เอาศาสนาไปเป็นเครื่องมือและทำลายกัน เวลาจะทำลายไม่เอาเรื่องของศาสนาไปทำลาย มันเอาเรื่องของกิเลส แต่อาศัยศาสนาเป็นโล่บังหน้า เพราะโลกทั้งหลายนับถือ โลกทั้งหลายลงใจ เช่นอย่างเขาขอความเป็นธรรมอย่างนี้เป็นต้น มันขออะไรความเป็นธรรม ต่างคนต่างหาความเป็นธรรมไม่ได้ จะขอความเป็นธรรมมาจากไหน มีแต่พวกอธรรมด้วยกันขอความเป็นธรรมทั้งนั้น แล้วเอาความเป็นธรรมมาจากไหน ถ้าต่างคนต่างเป็นธรรมแล้วจะหาขอกันที่ไหน ไม่ต้องขอ แน่ะ เรื่องก็มีเท่านั้น

ย่นเข้ามาถึงผู้ปฏิบัติเราก็เหมือนกัน ทุกวันนี้เราก็มุ่งต่ออรรถต่อธรรม ก็คือขอความเป็นธรรม แต่การประพฤติปฏิบัติเป็นอีกอย่าง ความเคลื่อนไหวของจิตเคลื่อนไปอีกอย่างไม่ตรงตามแถวตามแนวแห่งความเป็นธรรม มันก็หาความเป็นธรรมไม่ได้ นอกจากเป็นกิเลสไปหมด ทุกอาการที่เคลื่อนไหวแห่งความคิดความปรุง ตลอดถึงวาจาหรือกายความประพฤติ แสดงออกไปเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล เพราะเรื่องขอความเป็นธรรมเป็นเจตนาที่คิดขึ้นชั่วขณะ แต่เวลาก้าวเดินมันเป็นเรื่องของความเป็นกิเลสทั้งมวล จะหาความเป็นธรรมมาจากไหน เช่น สมาธิธรรม สมาธิธรรมจะเกิดขึ้นได้ด้วยวิธีใดท่านก็สอนไว้แล้ว แต่

เราไม่ดำเนินตามหลักหรือทางของสมาธิธรรม ก็หาความสงบหาความตั้งมั่นไม่ได้จิตใจคนเราพระเรา

หาอุบายวิธีฝึกทรมานกันหลายด้านหลายทาง หลายแง่หลายสันหลายคม แล้วกิเลสจะเหนือธรรมะไปได้อย่างไร ก็ธรรมะแท้ ๆ เป็นเครื่องปราบกิเลส ไม่มีอะไรจะปราบกิเลสได้ลงคอยิ่งกว่าธรรม พระพุทธเจ้าก็พาปราบมาแล้ว สอนโลกกระเทือนโลกธาตุมาได้เท่าไรเฉพาะองค์ปัจจุบันเรานี้ได้ ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว นี่เรื่องของธรรมที่ประหารกิเลสทั้งนั้นปราบปรามกิเลสทั้งมวล ถ้าเดินตามหลักที่ท่านสอนหรือท่านดำเนินมาแล้วได้ผลมาแล้วทำไมจะไม่ได้ ทีนี้มันไม่ได้เรื่องนั่นซิ สติสตังก็ไม่ได้เป็นหน้าเป็นหลังอะไรเลย

ฝึกให้มันหลายด้านหลายสันหลายคม หลายอุบายหลายวิธีการฝึก เพราะเราก็ทราบอยู่แล้วว่า กิเลสมันฉลาดแหลมคมมาก นี่เคยสอนมาไม่รู้กี่ครั้งกี่หน อะไรจะแหลมคมแยบคายยิ่งกว่ากิเลส ในโลกธาตุนี้มีแต่กิเลสเป็นเจ้าอำนาจ เพราะความฉลาดแหลมคมของมันนั่นเอง จะให้ธรรมเป็นเจ้าอำนาจก็ต้องผลิตธรรมขึ้นมาใช้เพื่อปราบกิเลส ก็ปราบได้อย่างพระพุทธเจ้าและสาวกอรหัตอรหันต์ท่าน นั่นก็เห็นตัวอย่างกันอยู่นี่ ถ้านำมาใช้ในทางที่เป็นธรรมก็เป็นธรรมภายในตัวของเรา ภายในใจของเราเอง

นี่เห็นทำความเพียรก็มีแต่กิริยา ๆ อาการ ใจไม่ทราบไปไหน หาความจดจ่อต่อเนื่องด้วยความมีสติสตังไม่ได้ แล้วทางจงกรมเป็นยังไงทุกวันนี้ มันไม่ใช่เป็นดงเสือไปหมดแล้วเหรอ มาอยู่นี้มาอยู่กันอะไร นั่งสมาธิมันได้ถึง ๕ นาทีไหมนี่ เดินจงกรมได้พอ ๓๐ นาทีไหม ผมอกจะแตกแล้วนะอยู่กับหมู่กับเพื่อน หนักมากทีเดียว มองดูแพล็บ ๆ ๆ มันหากขวางตาขวางหูอยู่นั่นแหละ มันทำไมถึงขวาง

เรารับหมู่เพื่อนไว้ด้วยความเมตตาสงสาร และแนะนำสั่งสอนด้วยความเมตตาแท้ ๆ เหตุใดมันจึงขวางหูขวางตา พิจารณาบ้างซิหมู่เพื่อน มันขวางธรรมมันก็ขวางตาซิ เราคิดเป็นธรรมแท้ ๆ กับหมู่กับเพื่อน ดูด้วยความเป็นธรรม บกพร่องตรงไหน ๆ มันมีแต่เรื่องกีดเรื่องขวาง ความบกพร่องทั้งนั้น มันจะไม่ขวางยังไง เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ดำเนินมาแล้วไม่ใช่ไม่ได้ดำเนินมา แล้วมาคุยโม้โอ้อวดเพื่อนฝูงเฉย ๆ ได้ก้าวมาได้ดำเนินมาทุกสิ่งทุก

อย่าง

ความเป็นผู้น้อยก็เคยมาแล้ว จนกระทั่งได้เป็นผู้ใหญ่ โดยความเสกสรรปั้นยออะไรก็แล้วแต่เถอะ มาถึงขนาดนี้ และวัยก็วัยใหญ่แล้ว แก่แล้วขนาดนี้ หมู่เพื่อนก็มาถือเป็นครูเป็นอาจารย์ ก็มีความเป็นผู้ใหญ่ตามสมมุตินิยม หรือตามหลักธรรมชาติมันก็เป็นด้วยวัยดำเนินมาหมดแล้ว หมู่เพื่อนเป็นยังไงทำไมจะไม่รู้

มันอยู่กันเก้ง ๆ ก้าง ๆ อู๋ย ดูไม่ได้จะว่าไง ทนเอานะ จะตายแล้วนะนี่ ความเฉลียวฉลาดมองดูแง่ไหนก็ไม่เห็นแสดงออกมาให้เห็น แล้วก็จะไปปฏิบัติจิตให้มีความสงบเยือกเย็น เพราะอำนาจของสติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม ได้ยังไง นอกจากเป็นเรื่องของกิเลสฉุดลากไปตลอดเวลาทั้ง ๆ ที่ทำความเพียร แล้วเข้าใจว่าตนทำความเพียรอยู่เท่านั้น มันถึงไม่เห็นเหตุเห็นผลอะไร

สอนก็สอนเสียจน...จะให้สอนอะไรอีกนักหนา ทุกวันนี้กำลังวังชาก็ลดลง ๆ อยู่ไป ๆ เท่านั้นเอง พูดตามความจริงอย่างนี้ละ มันไม่ได้สนใจกับอะไรแล้วนี่เวลานี้ มันหดเข้า ๆ มา ความเมตตายอมรับว่าเมตตาสงสาร แต่เครื่องมือที่จะใช้ทำผลประโยชน์แก่โลกตามความเมตตานี้มันลดลง ๆ ไม่เอาไหนแล้ว หดเข้ามา ๆ ด้วนเข้ามา ๆ การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนมันไม่พร้อมเสียแล้ว ร่างกายก็คอยแต่จะพัง ใครก็รุมเข้ามา มาแล้วไม่ได้หน้าได้หลังอะไร นี่หนัก หนักอยู่ตลอด

เราแปลกใจเอามากที่พระพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงแสดงไว้นี้ แสดงเรื่องมรรคเรื่องผล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติหลุดพ้นทั้งนั้น ไม่มีอะไรบกพร่องเลย แล้วทำไมผู้ปฏิบัติเราถึงจะคว้าน้ำเหลว ๆ ก็ให้กิเลสพาคว้ามันก็คว้าน้ำเหลวละซิ ถ้าธรรมพาคว้าทำไมจะไม่ติดมือขึ้นมา นี่สำคัญตรงนี้

หัดคิดอ่านซิสติปัญญามีอยู่ อยู่ทำไมอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ตื่นอะไร ตื่นมืดตื่นแจ้ง ตื่นปีตื่นเดือนตื่นวันตื่นคืนตื่นอะไร มันมีมืดมีแจ้งมาตั้งแต่กัปไหนกัลป์ใด ได้ผลได้ประโยชน์อะไร ความคิดความปรุงการกระทำของตัวเองต่างหากจะทำให้ล่มจมเสียหายก็ดี ทำให้เจริญรุ่งเรืองก็ดี มันเรื่องของเรานี้ต่างหาก ไม่ใช่เรื่องของมืดของแจ้ง ดินฟ้าอากาศและแร่ธาตุต่าง

ๆ อันใดเลย นอกจากใจดวงเดียวนี้เท่านั้น เป็นรากฐานอันสำคัญที่จะสร้างความดีและความล่มจมแก่ตน มีเท่านี้

ดูลงไปตรงนี้ซิ ธรรมอยู่ตรงนี้ไม่อยู่ที่อื่น ไม่อยู่กับมืดกับแจ้งวันคืนปีเดือน อยู่ที่หัวใจ กิเลสมันบีบอยู่หัวใจนั่น มีมากมีน้อยแสดงขึ้นที่ใจให้เห็นอยู่ชัด ๆ ธรรมก็เกิดขึ้นที่นั่น ผลิตขึ้นได้ที่นั่น ทำไมไม่มองดูตรงนั้น

ทำจิตให้สงบ หรือจะบริกรรมคำใดให้อยู่กับคำบริกรรมนั้น ด้วยความยืดยาวไปสักหน่อยพอให้สืบเนื่องกัน เพื่อจิตจะได้มีความสงบร่มเย็นก็ทำไม่ได้ ปล่อยให้แต่กิเลสลากไป ๆ เสีย ทั้ง ๆ ที่มันก็เคยลากอยู่ตลอดเวลาแล้ว ทำไมจึงเพลินกับมัน คล้อยตามมันตลอด ถ้าไม่คล้อยตามมันจะลากไปไม่ได้ ถ้าไม่เชื่อมันไม่คล้อยตามมัน มันจะลากไปไม่ได้ ถ้าลงได้เห็นว่ามันเป็นข้าศึกกับตนอยู่แล้ว ยังไงก็ต้องฟัดกันจนแหลกให้ได้ ในเวลาหนึ่งกาลหนึ่งอิริยาบถหนึ่งจนได้ ได้สติสตังไปเรื่อย ๆ คนเรา

อันนี้ซิมีแต่เรื่องมันหลอก ความปรุงมันปรุงยังไง คิดดูซิมาตั้งแต่วันเกิดมันปรุงเรื่องอะไรบ้าง ที่ว่าสังขาร ๆ มันปรุงเรื่องอะไร สัญญามันหมายโน้นหมายนี้ มันหมายเรื่องอะไร นี่ก็อาการของจิตทั้งนั้นมันวาดภาพขึ้นมาหลอกเจ้าของ ๆ เหมือนกับเป็นของจริงขึ้นมา นี่มันหลอก หลอกอยู่ทุกเวล่ำเวลา หลอกมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ทำไมจึงตื่นอยู่ตลอดเวลาไม่ชินชาเลย นี่ซิมันน่าแปลกใจเอามากทีเดียว

ลองดูซิจิตมันหลอก หลอกอยู่ตลอดเวลาไม่มีความเบื่อไม่มีความอิ่มพอ พอใจให้มันหลอกอยู่ตลอดไม่เห็นโทษของมัน นี่แหละที่ไม่เห็นธรรมเพราะอันนี้เอง จึงระงับมันไม่ได้ และเอาความปรุงอันจริงที่จะแก้กันขึ้นมา มันก็ไม่ยอมรับพอกี่นาทีละ เช่น คำบริกรรม ๆ นี่เป็นความปรุงเหมือนกัน เป็นสังขารเหมือนกัน แต่เป็นสังขารฝ่ายธรรม สังขารฝ่ายมรรค ความปรุงโดยลำพังของจิตเป็นสังขารฝ่ายสมุทัย กิเลสผลักดันออกมาให้คิดให้ปรุง อันนี้เป็นเรื่องของธรรม...บริกรรม นี่มันก็ไม่ได้เรื่องได้ราว แล้วก็เผลอไปตามมันเสียจนได้ หาความสงบที่ไหนมันก็ไม่สงบซิ

ประการหนึ่งร่างกายมีกำลังมากมันก็ทำลายเหมือนกัน...ความพากเพียร เวลาร่างกาย

มีกำลังมากตั้งสติไม่ได้ คำบริกรรมเอาอยู่ต่อหน้าต่อตา มันก็ล้มไปต่อหน้าต่อตา มันเคยเป็น เหล่านี้ผมได้ทำมาแล้วผ่านมาแล้ว จึงต้องได้ฝึกหลายเล่ห์หลายเหลี่ยมหลายสันหลายคมหลายอุบายวิธี จะเอาเป็นความแน่นอนตายตัวทีเดียวไม่ได้เรื่องการฝึก ต้องเอาเหตุเอาการณ์ เอาเหตุผลหรือเอาสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในใจ ซึ่งจะต้องฟัดต้องเหวี่ยงกันในแง่ใดเป็นสำคัญ นั่นละเอาตรงนั้น จึงพูดว่าแน่นอนไม่ได้

เวลาจะใช้ปัญญาก็หากมี เวลาจะใช้ทางสมาธิก็เอา มันพลิกไปพลิกมาอยู่ ขอให้เป็นธรรมเถอะ ถ้าเป็นธรรมแล้วถึงจะไม่สงบมันก็ฉลาดมันก็เป็นอุบาย และเข้ามาสู่ความสงบจนได้ นี่มันไม่มีซิ ปล่อยแต่ให้กิเลสมันฟัดมันเหวี่ยงด้วยความคิดความปรุง สัญญาอารมณ์ผ่านไปกี่ปีกี่เดือนแล้ว มันก็อบมันก็อุ่นขึ้นมาใหม่ ๆ สด ๆ ร้อน ๆ ให้ตื่นเป็นบ้าอยู่นั้นน่ะซิ มันน่าทุเรศตรงนี้นะ

จะว่าอนาคตมันก็เป็นลมเป็นแล้งอีกเหมือนกัน เป็นอารมณ์ ไม่มีความจริง มันก็ปรุงมันหลอกอยู่อย่างนั้นจนได้ ในขณะหนึ่ง ๆ มันอยู่ด้วยภาพหลอกภาพหลอนอันนี้ ไม่ได้อยู่ด้วยความจริงของจิต เพราะไม่เห็นโทษของมัน ถ้ามันได้สงบให้แน่วลงไปแล้วก็เห็นคุณละซิ และก็เห็นโทษแห่งความวุ่นวายความหลอกลวงนั้นในขณะเดียวกันนั้นแหละ นี่ไม่เห็นเพราะจิตมันไม่เป็น

คำว่าสงบ เราจะไปคาดไปหมาย ได้ยินท่านว่าสงบแบบนั้นสงบแบบนี้ ก็จะไปหมายให้เป็นอย่างนั้นให้เป็นอย่างนี้ก็ไม่ถูก มันต้องเป็นหลักธรรมชาติเกิดขึ้นกับตัวเอง จะสงบแบบใดวิธีใดเจ้าของจะรู้เจ้าของเอง นั่นละเป็นความถูกต้อง เพราะจิตจริตนิสัยของคนไม่เหมือนกัน จะสงบแบบไหนก็ให้รู้ว่ามันสงบ มันไม่ยุ่ง

ผมน่ะเหนื่อยนะทุกวันนี้ เพียงพูดไปเท่านี้ก็เหนื่อย มันไม่เหมือนแต่ก่อน พูดไป ๆ ก็เหนื่อย ถ้าเหนื่อยแล้วยกธรรมขึ้นมาเพื่อจะพูด ก็เหมือนยกซุงทั้งท่อนนั่นแหละ อยากให้หมู่เพื่อนได้รู้ได้เห็น นี่ก็อยากเต็มหัวใจเหมือนกัน แต่แล้วมันก็เป็นไปไม่ได้อย่างที่ว่านี่เพราะอำนาจฝ่ายต่ำมันรุนแรง ฝ่ายธรรมเครื่องปราบมีกำลังน้อย ก็ถูกมันลบลายไปเสียหมด ให้พากันตั้งอกตั้งใจ

หลักเกณฑ์ก็มีอยู่ดังที่พูดแล้วนั้น ไม่ใช่ทำแบบลม ๆ แล้ง ๆ มันหากเป็นแบบลม ๆ แล้ง ๆ เฉพาะในหัวใจเจ้าของเองต่างหาก หลักเกณฑ์มีอยู่ ไม่ใช่ว่าเราไม่มีหลักมีเกณฑ์ มีครูบาอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนทุกแง่ทุกมุม ถูกต้องตามอรรถตามธรรม แต่ใจมันหากเถลไถลไปตามเรื่องของมันต่างหาก ไม่ใช่เราไม่มีหลักเกณฑ์ที่จะประพฤติปฏิบัติ แล้วคว้าโน้นคว้านี้ไปอย่างนั้น หลักเกณฑ์มีอยู่แล้ว แต่จิตไม่ยอมรับหลักเกณฑ์นั่นซิ มันถึงได้เหลว ๆ ไหล ๆ อยู่เวลานี้

เรื่องโลกมันหนาแน่นขึ้นภายในใจ โลกก็คือกิเลสนั่นแหละ มันหนาแน่นขึ้นทุกวัน ๆ ไม่ได้จางลงไป นี่ซิยิ่งทำให้เราได้รับความทุกข์ความลำบากและท้อถอยอ่อนแอไปหมดนั่นแหละ นี่คิดวันหนึ่ง ๆ คิดเรื่องวัฏจักรเรื่องวัฏวนของสัตวโลกของเขาของเรา อดไม่ได้มันต้องคิด มองดูอะไร ๆ นี้มันหากเป็นไปของมันเอง มันคิดสัมผัสสัมพันธ์อะไร หากเป็นไปในหลักธรรมชาติของมัน แต่มันเป็นไปทางด้านธรรมะล้วน ๆ ไม่ได้เป็นไปด้านกิเลสตัณหาอาสวะเหมือนดังแต่ก่อนที่เคยเป็น มันหากมีแปลกต่างอันนี้

เวลามันหมุนไปทางธรรมก็อย่างที่เคยพูด มันเป็นแต่ด้านธรรมล้วน ๆ สัมผัสสัมพันธ์อะไรมันอด จะว่าอดมันก็ไม่อด มันหากเป็นของมันเอง เหมือนน้ำซับน้ำซึม ไหลไปคิดพิจารณาไปถึงเรื่องวัฏวนของจิต จิตทุกดวงเป็นอย่างนั้นทั้งหมด จะมีต่างกันว่าหนาบางกว่ากันอย่างนี้อันหนึ่ง หนามาก หยาบมาก แล้วปานกลาง บาง เบาบางต่างกัน เช่นท่านว่าวัฏวนมันมีระยะทางใกล้ไกล ก็คือความหยาบมากหยาบน้อยและละเอียด นี่เป็นลำดับลำดา ทำให้วัฏวนของใจนี้ย่นเข้ามา ๆ คือความเกิดแก่เจ็บตายนี้ย่นเข้ามา แทนที่จะเป็นเพียงหมื่นชาติอย่างนี้ ก็ขาดหมื่นชาติเข้ามา ย่นเข้ามาเป็นพัน เป็นร้อย เป็นสิบเข้ามา ถึงเป็นเอกพีชี อย่างที่ท่านพูดถึงเรื่องพระโสดา

เรื่องหลักธรรมชาติของจิตนี้ แหม.เวลาเราพิจารณาเข้าไปแล้วมันสลดสังเวชจริง ๆ นะ มีธรรมชาติอันหนึ่งที่มันหมุนจิต พาให้จิตเกิดแก่เจ็บตาย แล้วมันปิดไปพร้อมปิดตัวไปพร้อม ไม่ให้สัตว์ทั้งหลายรู้เงื่อนมันได้เลย นี่ซิถึงว่ามันแหลมคมมาก ธรรมชาติอันนี้ท่านให้ชื่อว่ากิเลส ไม่มีใครจะรู้ได้เลยถ้าไม่ใช่พระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรก พระสาวกยังได้ยิน

ได้ฟังก่อน แม้จะไปรู้โดย **สนฺทิฏฺฐิโก** ของตัวเองก็ตามเถอะ แต่ได้เงื่อนจากพระพุทธเจ้ามาก่อน สำหรับพระองค์เองไม่ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนจากใครที่เหมาะสม ควรแก่การฆ่ากิเลสสังหารกิเลสวัฏวนนี้เลย จึงเรียกว่า สยัมภู ทรงรู้เองเห็นเอง ก็เพราะทรงขุดค้นเอง

จิตแต่ละดวง ๆ มันมากขนาดไหนนั่นซิ หาประมาณไม่ได้เลย และทุกดวงเว้น แน่ะ เว้นแต่จิตพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เท่านั้น นั้นไม่นับเข้ามาในประเภทวัฏวนนี้ เพราะนั้นนอกโลกแล้ว โลกวัฏวนนี้ นอกจากนี้ไปหมดแล้วจึงไม่นับเข้ามา ถึงเรายกเว้นก็ว่ากันไปอย่างนั้นละ เพราะคนอาจจะไปคิดเรื่องจิตของท่านอย่างนั้นอย่างนี้ ก็จะดึงเข้ามาในวัฏวนนี่ จึงยกเว้นไว้เพื่อให้ทราบไว้อย่างนั้นเท่านั้นเอง

จากนั้นมันหมุนอย่างนี้ หมุนเกิดหมุนตาย หมุนอยู่ตลอดเวลา หมุนไปทางต่ำชั่วช้าลามก ให้ได้รับความทุกข์ความทรมานมากที่สุดก็มี อย่างที่ท่านแสดงไว้นรกอเวจีอะไร มีหลายขั้นหลายภูมิ ล้วนแล้วแต่เป็นที่บรรจุของสัตว์ที่มีกรรมหยาบหนาสาโหดเป็นลำดับลำดาขึ้นมา จนกระทั่งถึงขั้นมนุษย์ เทวบุตรเทวดา อินทร์ พรหม สูงขึ้นไป ๆ ล้วนแล้วแต่จิตที่หมุนเหมือนกันหมด เกิดต่างกัน เกิดทางดีทางชั่ว

ถ้าไม่ใช่ทางด้านปฏิบัตินี้จะมองไม่เห็นเลย กัปไหนกัลป์ใดก็ต้องเป็นจิตดวงหมุนอยู่ตลอดเวลา มีภาคปฏิบัตินี้เท่านั้น และมีความดี พูดง่าย ๆ ก็ความดีทุกประเภท นั่นละเป็นเครื่องเสริมกันเข้ามา เหมือนกับเครื่องมือสังหารวัฏจักรมีหลายประเภท รวมตัวเข้ามาเป็นพลังอันสำคัญ แล้วก็ไหลรวมเข้าสู่จิตตภาวนา ภาคปฏิบัติจิตตภาวนา รวมลงตรงนั้น นั่นละตรงนี้ละตรงที่จะรู้เรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตายของตัวเอง

เมื่อทราบเรื่องความเกิดแก่เจ็บตายของตัวเองว่าเป็นยังไงมายังไง จนกระทั่งละได้ขาดกลายเป็นวิวัฏจิตคือไม่หมุนอีกแล้ว ทำไมจะไม่ทราบเรื่องจิตแต่ละดวง ๆ ของสัตวโลกที่เต็มไปด้วยความหมุนเวียนนี้เล่า ต้องทราบได้อย่างประจักษ์ใจ เพราะใจดวงนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าเคยเป็นมาอย่างนั้นแล้ว บัดนี้ไม่เป็นอย่างนั้นแล้ว เพราะเหตุอะไร ก็ทราบด้วยว่าเพราะเหตุนั้น

ดังพระพุทธเจ้าของเรา **อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ คหการํ คเวสฺสนฺโต,**

ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ ท่านแสดงไว้ในปฐมโพธิกาลที่ได้ตรัสรู้ ท่านเย้ยอวิชชาตัณหาที่สร้างบ้านสร้างเรือน คือภพชาติต่าง ๆ ให้เรา บัดนี้เราได้ทำลายให้สิ้นไปหมดแล้ว ไม่มีกิเลสตัณหาตัวใดที่จะสร้างภพสร้างชาติ ให้เรา(ท่านว่า) จิตของเราถึงแล้วซึ่งพระนิพพาน นั่นท่านพูดไว้ใน **อเนกชาติสํสารํ** นั่นละเป็นพระพุทธพจน์ เป็นพระอุทานของพระพุทธเจ้าเอง นั่นละท่านรู้ด้วยเหตุนั้น

ทีนี้บรรดาสาวกปฏิบัติทำไมจะไม่รู้อย่างพระองค์ล่ะ เมื่อถึงขั้นรู้แล้วปิดไม่อยู่ ต้องทราบแบบเดียวกัน ยอมรับพระพุทธเจ้าเพราะยอมรับเจ้าของ ยอมรับว่าจิตดวงนี้พ้นแล้วจากความหมุนเวียน และทราบได้ชัดว่าแต่ก่อนเป็นเพราะอะไรพาให้หมุนเวียน นี่ก็เพราะธรรมชาติที่ว่านี้ กิเลสตัณหาอาสวะนั่นละ ท่านก็แสดงไว้ใน **อเนกชาติสํสารํ** นั่นแหละ

วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา ตัณหาคือความทะเยอทะยาน ความอยาก ความดิ้นรน นี่ละเป็นยางเหนียว เป็นตัวสำคัญที่สุดพาให้จิตหมุน พอได้ถูกทำลายเสียหมดสิ้นโดยประการทั้งปวงแล้ว ท่านว่าจิตเราถึงแล้วซึ่งพระนิพพาน มีความไม่ปรุงอะไรอีกแล้วหมด เชื้ออะไรหมด สาวกทั้งหลายก็รู้อย่างเดียวกัน ไม่มีสาวกองค์ใดที่จะไปรู้อย่างอื่น รู้แบบเดียวกันหมด

เมื่อรู้เจ้าของเป็นอย่างนี้ จิตเจ้าของเป็นอย่างนี้แล้ว ก็สามารถจะรู้จิตทั่ว ๆ ไปได้ เช่นเดียวกับเรารู้เรื่องของเรา เราเคยเป็นมายังไง ๆ มาแต่ก่อน จิตเหล่านั้นเคยเป็นมายังไง ๆ เวลานี้จิตของเราผ่านแล้วพ้นแล้ว ไม่ไปเป็นอย่างนั้นอีกแล้วก็ทราบ จิตทั้งหลายที่ยังไม่ผ่านเพราะยังมีนั้นฝังอยู่ แน่ะ ก็บอกชัด ๆ

อวิชชาตัณหา นี่ละยางเหนียวตัวนี้ ยางอันนี้ละที่ฝังจิต เป็นนามธรรมด้วยกันกับจิต มองไม่เห็นถ้าไม่ใช่ญาณวิถี ถ้าไม่ใช่ปัญญา คำว่าญาณ ๆ คือละเอียดมาก **ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ** คือละเอียดซึ้งลงไปโดยลำดับ ถอยขึ้นมา ๆ จนกระทั่งถึง **วิชฺชา อุทปาทิ** แล้วก็ **อาโลโก อุทปาทิ** คือสว่างไปหมดเลย รู้รอบไปหมด

แล้วจะมีใครมารู้ได้อย่างนี้ ก็มีพระพุทธเจ้า จึงเรียกว่าศาสดาองค์เอก ศาสนาเอก ถึง

เหตุถึงผล ไม่มีคำว่าหลอกลวง ไม่มีคำว่าลูบ ๆ คลำ ๆ เป็นความจริงล้วน ๆ รู้จริงเห็นจริง นี่ละจิตวิญญาณที่ผ่านอันนี้ไปได้แล้วก็ไม่พูดอีกได้เลย ไม่พูด พูดไปทำไม ไม่มีปัญหานี่ ไม่มีเหตุไม่มีปัญหาพูดมาทำไม ไอ้พวกเจ้าปัญหาซิ จิตดวงที่เต็มไปด้วยยางเหนียวพาให้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ตลอดนี่ซิ มันถึงมีบุญมีบาปแทรกกันไปแทรกกันมาอยู่นี้ อันนั้นพ้นไปแล้ว พูดไปหาท่านทำไม

หาอุบายแก้ไขซิ ให้มันสิ้นมันสุดลงไป จะไม่ต้องมาเที่ยวเกิดแก่เจ็บตายอีก ถ้าหากว่าแก้ไม่ได้เมื่อไรก็เป็นอย่างนี้ตลอดไปเลย ฟังแต่ว่าตลอดไป **อนมตคฺโค** ท่านว่าไม่มีเบื้องต้นเบื้องปลาย ท่านเทียบอุปมาไว้ว่าเหมือนมดแดงไต่ขอบด้ง ดูเอา มันออกไปทางไหน ไม่เห็นทางออก วนไปวนมาอยู่งั้น ท่านว่างั้น นี่ละวัฏวน กามภพ รูปภพ อรูปภพ นี่ละขอบด้งเหมือนขอบด้ง สัตว์ทั้งหลายหมุนอยู่นี่ หมุนไปหมุนมาอยู่นี้ ทางออกก็ตั้งแต่โสดา สกิทาอนาคา ขึ้นไป ผลเป็นขึ้นมาแล้ว โสตะก็แปลว่า กระแส พาดพิงแล้ว กระแสแห่งความสิ้นทุกข์พาดพิงถึงแล้วเรื่อย ๆ ขึ้นไป

ขั้นภูมิของท่านที่ท่านอยู่ก็เป็นแล้วละ จิตประเภทเหล่านี้ก้าวเข้าสู่ อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา พรหมโลก ๕ ชั้น เรียกว่า สุทธาวาส ๕ ชั้น เป็นที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์ สุทธาวาส แปลเอา บริสุทธิ์นี่ท่านคงจะหมายถึงเรื่องกามกิเลส จะให้บริสุทธิ์จริง ๆ นั้นยังก็ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** ยังมีอยู่นี่ในจิตของ ๕ ชั้นนี้ ผู้ก้าวเข้าสู่ ๕ ชั้นนี้ยังมีอยู่นี่ เป็นระดับแรก ระดับสอง ระดับสามขึ้นไป เช่น อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา พอถึงขั้นอกนิฏฐาแล้วก็ผ่านเข้าสู่นิพพานท่านว่า

นี้เป็นหลักธรรมชาติของจิตที่เป็นเอง เมื่อก้าวเข้าถึงขั้นนี้แล้วเป็นหลักธรรมชาติของตัวเอง เช่นเดียวกับผลไม้ที่แก่แล้ว จะสอยลงมาบ่มไม่บ่มก็ตาม จะสุกโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ถ้ายิ่งได้บ่มก็ยิ่งเร็ว อันนี้ก็ยิ่งได้ปฏิบัติยิ่งได้อบรมในจิตขั้นนี้ ตั้งแต่ขั้นแรกที่ได้ระดับอนาคา ได้รับการอบรมแล้วก็ยิ่งรวดเร็วขึ้นไป ๆ เรื่อย ๆ จนกระทั่งสิ้นสุดในชาตินั้นเลย ไม่ต้องไปรออยู่ในขั้นใดภูมิใด หรือภพแห่งอกนิฏฐาภพก็ตาม ไม่ต้องไปรอ ไม่ไปอยู่ ผ่านเลย

นี่เพราะได้รับการบ่ม บ่มอินทรีย์ คือการปฏิบัติอบรมตัวอยู่เสมออย่างนี้ละ อย่างนักปฏิบัตินี่ จิตได้ก้าวเข้าถึงขั้นนี้แล้วก็เร่งความเพียรอยู่ตลอด ไม่ปล่อยให้เป็นไปเองตามธรรมดา มีการหนุนกันด้วย มีความเพียรด้วย หนุนเข้าไปด้วยก็เร็วขึ้น เหมือนกับแก่แล้วก็ยังไม่แล้ว สอยมาบ่มด้วย ผลไม้ก็สุกได้ง่าย สุกได้เร็วกว่าอยู่กับต้น นั่นเป็นอย่างนั้น

นี่ทางออก เมื่อก้าวเข้านี้แล้วเป็นทางออกละนะ พอถึงโสตะแล้วก็เรื่อย ๆ ขึ้นไป สกิทา อนาคา แล้วก็อรหัตภูมิเต็มภูมิ ผ่าน รู้อยู่ในหัวใจนี่แหละผู้ปฏิบัติทำไมจะไม่รู้ **สนฺทิฏฺฐิโก** พระองค์ประกาศกังวาน ล้าสมัยที่ไหน เอาลงไปซิ พากันปฏิบัติ การปฏิบัติของเราไม่ล้าสมัยผลจะไม่ล้าสมัย จะเห็นชัดเจนขึ้นมาเลย แล้วพระพุทธเจ้าจะเหมือนกับว่าประกาศกังวานอยู่ต่อหัวใจเราอยู่นะ อยู่ในหทัยเรานี่

พระพุทธเจ้าประกาศกังวานคือความจริง พระพุทธเจ้าประกาศไว้อย่างนี้ ๆ เมื่อรู้ความจริงขึ้นมา เหมือนว่าพระพุทธเจ้าประกาศกังวานอยู่ในหัวใจเรานั้น นั่นความจริง ได้ผ่านนี้แล้วหมด ที่ว่าหมดคือรู้ไปโดยลำดับนะ จิตเวลาถึงขั้นรู้แล้วรู้จริง ๆ เช่นท่านได้ระดับของกามราคะ คือมันละได้กามราคะขาดอย่างนี้นะ พอได้ระดับมันก็รู้ มันจะละเอียดของมันไปเรื่อย ๆ เพราะเร่ง

เอาละพอ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

สารธรรมในตน

พระเราไม่เหมือนฆราวาส ผิดกันทุกอย่าง แม้จะให้ชื่อว่ามนุษย์เหมือนกันก็ตาม แต่เพศของพระนี้เป็นเครื่องประกาศให้ทราบ ความเคลื่อนไหวทุกอาการนับแต่ภายในใจออกมา ต้องมีแบบมีฉบับมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับเพื่อเหตุผลคืออรรถธรรม ตลอดถึงพระวินัยล้วนแล้วแต่เป็นข้อบังคับเพื่อความเป็นพระโดยสมบูรณ์ พระของพระพุทธเจ้าคือพระสาวกอรหัตอรหันต์ นี่ผิดกัน พระของเราเองมีแต่กิเลสเต็มหัวใจ ความมีกิเลสเต็มหัวใจก็คือความมีพิษภัยอยู่ในตัวของเราเอง จะแสดงความเป็นพิษเป็นภัยหรือเป็นเสนียดจัญไรที่เรียกว่าเทวทัตขึ้นกับตัวเอง และระบาดสาดกระจายไปต่อผู้ใด ก็ไม่มีใครจะทราบได้ ในกาลสถานที่และเวลาใด ๆ

ถ้าไม่มีความเข้มงวดกวดขันเพื่อการระมัดระวังอย่างแท้จริงแล้ว จะต้องเป็นไปดังที่ว่านี้โดยไม่อาจสงสัย เพราะสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยอยู่ในใจไม่เคยอ่อนตัวโดยหลักธรรมชาติของมันเลย ส่วนธรรมนี้มีการอ่อนตัวได้ เมื่อยังไม่ถึงขั้นที่จะหมุนตัวไปเอง และถึงขั้นคงเส้นคงวา ต้องมีการอ่อนตัวลงได้เมื่อขาดการบำรุงรักษา ในขณะเดียวกันยังมีสิ่งที่คอยย่ำยีตีแหลกอยู่เสมอ คือข้าศึกของธรรมนั้นแล จะเป็นอะไรไปถ้าไม่ใช่กิเลส ตามภาษาธรรมท่านเปรียบหรือท่านบัญญัติเอาไว้

ในอิริยาบถทั้งสี่ของพระจึงจะอยู่แบบโลกสงสารทั้งหลาย ที่หากฎหาเกณฑ์หาความแน่นอน หาจุดหมายปลายทางไม่ได้ อย่างนั้นไม่ได้ ต้องให้มีกฎเกณฑ์มีจุดมีหมายมีหลักอยู่ภายในตัวเสมอ หลักธรรมชาติที่เป็นข้อยืนยันก็คือใจ ใจเป็นธรรมชาติที่รู้เสมอ แต่รู้โดยความถูกผลักดันจากสิ่งที่พาให้หลงอยู่เป็นประจำ จึงหาความรู้อันแน่นอนเป็นสัตย์เป็นจริง และเป็นสิ่งที่จะให้ความอบอุ่นตายใจไม่ได้ แม้จะรู้ก็รู้ไปตามภาษีภาษาของที่อยู่ใต้อำนาจของสิ่งผลักดันให้เป็นไปนั่นแล

ฉะนั้นนักบวชเราจึงต้องพยายามเปลี่ยนความรู้สึกให้มีกฎมีเกณฑ์ ด้วยความมีสตินี้แล ชื่อว่ามีกฎเกณฑ์ เป็นความรู้สึกที่แน่นอน จะยังผลยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ด้วยความมีสติ คือความระลึกรู้อยู่เสมอในผิดถูกดีชั่วประการใดที่แสดงออกไปจากใจ หากไม่มีสติแล้ว ความรู้นั้นก็ไม่มีความหมายที่จะให้เป็นประโยชน์ ก็เป็นเรื่องความรู้ลอย ๆ ไปเหมือนโลกทั้งหลาย หรือความรู้ทั่ว ๆ ไปนั่นแล ของบุคคลที่ไม่เคยอบรมสั่งสอนหรือฝึกทรมานตนด้วยศีลด้วยธรรม

นักบวชเราเป็นอย่างนั้นแล้ว เลวกว่าความเป็นของประชาชนและความรู้ใด ๆ เสียอีก เพราะก้าวเข้ามาสู่ความเป็นผู้มีหลักเกณฑ์ ความเป็นผู้มีสาระอันสำคัญคือธรรมแล้ว ต้องมีธรรมประจำใจอยู่เสมอ อย่างน้อยมีสติระลึกรู้ คือสตินี้เป็นเครื่องพยุงความรู้ให้เด่นมาเป็นสาระสำหรับตน ถ้าไม่มีสติ ความรู้นั้นก็เร่ ๆ ร่อน ๆ เราดูซิไส้เดือนมันคืบคลานไปนั่น มันไม่มีความรู้ยังไง มันมี แต่ความรู้ไส้เดือนเป็นยังไง มีความหมายอะไรบ้างไหม นั่นเราดูซิ นั่นละความรู้ที่ไร้สาระ คือสติสาระ ปัญญาสาระ ก็เรียกว่าไร้สารธรรมนั่นเอง ความรู้นั้นมี

จิตวิญญาณนี้เป็นธรรมชาติที่รู้ แต่รู้โดยความเป็นสามัญธรรมดาที่มีสิ่งไม่ดีครอบครองหรือครอบงำอยู่ จึงหาสาระอะไรไม่ได้ นี่เราก้าวเข้ามาสู่ความเป็นนักบวช และประพฤติปฏิบัติ จึงต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงความรู้ความเห็นของตนให้เป็นไปตามอรรถตามธรรม ซึ่งจะเป็นสาระแก่นสารแก่ตนโดยลำดับ จนกระทั่งถึงเป็นหลักอันสำคัญภายในจิตใจ

สติฟังซิเป็นเรื่องเล็กน้อยเมื่อไร และปัญญา นั่นอันดับต่อไปก็คือปัญญา ความพากเพียรก็เพียรด้วยความมีสติ อันดับต่อไปก็เพียรด้วยความมีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ เพียรไม่มีสติไม่เรียกว่าเพียร เพียรปราศจากปัญญาไม่เรียกว่าเพียร เพียรต้องมีสติเพียรต้องมีปัญญา อดทนต้องมีสติต้องมีปัญญา ไม่ใช่อดเฉย ๆ ทนเฉย ๆ เรื่องของความเพียรเป็นเช่นนี้ หรือเรื่องของการบำเพ็ญตนเป็นเช่นนี้

ผิดกับกิจการงานทั้งหลายอยู่มากทีเดียว เช่นอย่างเราทำอะไร หรือเราเดินตามธรรมดา สติไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับการก้าวเดิน การก้าวเดินก็เป็นไปได้ธรรมดา แต่การ

ประกอบความพากเพียรทางด้านจิตใจ เพื่อจะแก้หรือถอดถอนกิเลสนี้ ต้องมีสติเป็นเครื่องกำกับ นอกจากนั้นก็มีปัญญาเป็นคู่เคียงกันไป จึงจัดว่าเป็นผู้มีความเพียร

ความรู้เฉย ๆ ไม่มีสติกำกับก็ไม่ผิดอะไรกับความรู้ทั่ว ๆ ไปไร้ผลไร้ประโยชน์ ความรู้ที่มีสติจึงเรียกว่าความรู้ที่มีความเพียร เช่นอย่างนักบวชเราที่เขาให้ชื่อให้นาม แม้ตนเองก็ยังรู้สึกว่าเป็นพระกรรมฐาน ดังที่โลกเขานิยมใช้ชื่ออันนี้ แล้วเป็นอย่างไรบ้างความเพียรของพวกเรานั่น

มาอยู่นี้หลายปีหลายเดือน บางองค์ตั้งหลาย ๆ ปีก็มี ทั้งเก่าทั้งใหม่สับปนกันไปนี้ สาระแก่นสารที่ได้จากการอบรมเพราะการมาอยู่ที่นี่มีอะไรบ้างเป็นหลักใจ นี่ละความขาดสติ ความขาดความสนใจ เป็นความชินชา กลายเป็นหน้าด้านไป สาระสำคัญที่ควรจะได้ไม่ได้ ควรจะถึงไม่ถึง

ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นของที่มีฤทธิ์มีเดช ควรแก่การปราบปรามกิเลสให้สิ้นซากไปจากใจได้ แต่ถ้ามาอยู่กับโมฆภิกษุแล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ธรรมก็สักแต่ว่าธรรม ไม่เป็นพิษเป็นภัยอะไรต่อสิ่งที่เป็นข้าศึก นอกจากสิ่งที่เป็นข้าศึกนั้นแสดงพิษภัยได้อย่างเต็มที่เต็มฐานเต็มอำนาจของตนเท่านั้น แล้วเราหวังพึ่งอะไรในการปฏิบัติของเราเมื่อเป็นดังที่กล่าวมานี้

วันนี้ก็เป็นเช่นนี้ แล้ววันหน้าจะเป็นเช่นไร ถ้าไม่เป็นไปตามนิสัยดังที่เคยเป็นอยู่นี่เท่านั้น เพราะนั้นเป็นแต่เพียงมืดกับแจ้ง หลักใหญ่เป็นอยู่กับตัวกับใจของเรานี่เท่านั้น ถ้าเราฝึกจิตนี้ไม่ได้แล้ว กี่กัปกี่กัลป์ตายทิ้งเปล่า ๆ ไม่เกิดสาระอะไรขึ้นมาเลย

เราอย่าคอยว่าจิตดวงนี้จะหลุดพ้นไปได้โดยหลักธรรมชาติของมัน เพราะความพอตัวในการอยู่ในวัฏสงสารนี้เสียนานแสนนานแล้วจนอิ่มตัว แล้วหลุดพ้นไปได้ด้วยความอิ่มตัวในสมมุติ ในกิเลสตัณหาอาสวะทั้งหลายนี้ เราอย่าไปหวัง ไม่เคยมีพระพุทธเจ้าพระองค์ใดมาตรัสไว้อย่างนั้น นอกจากจะทำให้กิเลสมันหวานคอลงไปเท่านั้น เขี่ยลงเขียงก็ไม่อยากยอมลง ปล่อยให้สับให้ยำจนแหลกเลยลาบไปก็ยังไม่อยากจะลงจากเขียงเท่านั้น นี่ละจิตประเภทนี้เป็นจิตที่ชินชาหน้าด้าน อยู่บนเขียงไม่ยอมลง ถ้าเป็นเนื้อก็เนื้ออยู่บนเขียงไม่

ยอมลง นี่ละจิตประเภทของผู้เป็นเช่นนี้ก็เหมือนกัน

เราอย่าคอยว่าจิตจะหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาอาสวะ เพราะความปล่อยไปตามยถากรรม อยู่ไป กินไปนอนไป บวชไปหลายปีหลายเดือนหลายพรรษา นอกจากเป็นความหน้าด้านขึ้นโดยลำดับลำดา หาความพากเพียรไม่ได้เลย และมีความฝักใฝ่ใส่ใจต่อความชั่วช้าลามกทั้งหลายเท่านั้น ไม่มีความสนใจที่จะประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความถอดถอนกิเลส แล้วกิเลสตัวใดที่จะมีความเบื่อหน่ายต่อจิตดวงนี้เราก็ไม่เคยเห็นเหมือนกัน และจิตดวงนี้จะมีความเบื่อหน่ายต่อกิเลสตัณหา โดยไม่ต้องใช้ความพินิจพิจารณาและชำระสะสาง ก็ไม่มีอีกเหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงมีเพื่อชำระสะสาง พระพุทธเจ้าจึงมี เช่นเดียวกับโรค โรคบางประเภทเกิดแล้วมันหายของมันได้ เช่น โรคหวัดถ้าไม่มีโรคแทรก แต่นี้มันไม่ใช่โรคหวัดน่ะซิ โรคกิเลสฝังใจเป็นโรคหวัดเมื่อไร มันโรคจะทำให้คนตายจมอยู่ในวัฏสงสารนี้ โดยหาประมาณไม่ได้เลยว่ากี่กัปกี่กัลป์ ไม่มีความอิ่มพอ ไม่มีต้นไม่มีปลาย

ตามหลักธรรมท่านสอนไว้อย่างนั้น หาต้นหาปลายไม่ได้ หมุนกันไปหมุนกันมาเช่นเดียวกับมดแดงไต่ขอบด้งนั่นแล ไต่ไปไต่มา ไต่อยู่ของเก่าเข้าใจว่าเป็นของใหม่เรื่อย ไม่มีความอิ่มพอ หาทางออกไม่ได้ พร้อมกับความไม่สนใจที่จะออกเลย มันเป็นเช่นนั้นเรื่องของกิเลสจูงหัวใจสัตว์จูงหัวใจใครก็ตาม

เราอย่าไปคุ้นเคยกับกิเลสว่าจะจูงออก ให้หลุดพ้นจากทุกข์เข้าสู่พระนิพพาน กิเลสหมดทั้งโคตรทั้งแซ่ไม่เคยเห็นพระนิพพาน มันจะจูงเราไปที่ไหน นอกจากจูงสัตว์ทั้งหลายลงในนรกจมไปจมมาอยู่นี้ เกิดในภพนั้นภพนี้ ซึ่งอยู่ในอำนาจของมันตลอดเวลาเท่านั้นจะไปไหนหาทางไปไม่ได้ แล้วเราจะหวังอะไรทุกวันนี้ อะไรวิเศษ

เกิดมานี้กี่ปีกี่เดือน จนกระทั่งได้มาบวชเป็นพระ เราเห็นอันใดเป็นสิ่งที่วิเศษวิโสยิ่งกว่าอรรถกว่าธรรม เอ้า มองไปซิ มองไปไหนก็รูป รูปอะไรนั่น แน่ะ ฟังเสียง เสียงอะไรมันวิเศษวิโสอะไร ตาใคร หูใคร จมูก ลิ้น กายของใคร ก็สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้นทั่วโลกดินแดน ใครได้รับความวิเศษวิโสกับสิ่งเหล่านี้พอที่จะตื่น ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม หรือลืม

เนื้อลืมตัวไปตามสิ่งเหล่านี้ จนกระทั่งไม่รู้จักยับยั้งชั่งหัวใจตนบ้างเลยว่ารายได้รายเสียเป็นยังไง

การสัมผัสสัมพันธ์กับโลกธาตุอันสมมุติ นับแต่ขันธ์ของเราเป็นต้นไป ถึงขันธ์ภายนอก สิ่งภายนอกนี้มานานแสนนานจนป่านนี้ อะไรที่พอให้เราได้รับความวิเศษวิโส ที่จะทำให้เกิดความดูดดื่มและเป็นสุขสมใจเราบ้างมีไหมเท่าที่ผ่านมานี่ มีแต่สิ่งที่จะทำให้ผิดหวัง ๆ ทั้งนั้น คว้าอะไรมาก็หลุดมือ ๆ ใครเป็นคนสมหวังในโลกนี้ ที่เกี่ยวข้องกับสมมุติทั้งหลาย ดังที่กล่าวมาเหล่านี้ มีใครเป็นคนสมหวังบ้างเห็นไหม ถ้าหากเป็นที่สมหวังแล้ว ธรรมก็ไม่เป็นของวิเศษอะไรเลย โลกนี้อยู่ในนี้ก็พออยู่พอกินพอเป็นพอไปแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องเสาะแสวงหาธรรม ซึ่งเป็นความสุขความเจริญและวิเศษวิโสอันใดเลย โลกนี้ก็วิเศษพอแล้ว

เดี๋ยวนี้ที่เราว่าเราไม่มีความอิ่มพอก็เพราะเรื่องถูกหลอกต่างหาก ของกิเลสที่อยู่ในหัวใจ มันไม่ทำความอิ่มพอให้แก่ผู้ใด และใครก็ไม่มีความอิ่มพอในมัน เพราะเราโง่เราไม่ทันกลมายาของมัน มันอยู่ปากคอก ปากคอกอะไร มันก็อยู่ที่ตรงปากตาเรานั่นแหละถ้าว่าปากนะ ปากตาปากหูนั่น จิตคิดแย็บออกมาก็ออกแล้ว กิเลสออกมาพร้อมแล้ว นั่นละปากคอกใหญ่คือจิต กิเลสอยู่ที่นั่น อะไร ๆ มันทำงานเสียหมด ๆ กว้านเอามาเสียหมด เราไม่ทันมันเลย นี่กลของมันเป็นเช่นนั้น

ถ้าไม่ฝึกธรรมขึ้นมาเพื่อเป็นคู่แข่งกันแล้ว เอารสชาติของมันที่เคยเป็นที่เคยสัมผัสสัมพันธ์มาแล้ว และรสชาติแห่งธรรมที่เราผลิตขึ้นมาด้วยความพากเพียรของเรามีสมาธิธรรมเป็นต้น มาเป็นคู่แข่งกันแล้ว เราจะไม่ทันเรื่องรสชาติของกิเลสและกลอุบายของกิเลสนี้ตลอดไปเลย ไม่มีที่จะรู้ตัวได้ถ้าไม่ผลิตธรรมขึ้นมาเป็นคู่แข่ง

รสชาติของธรรมเป็นอย่างไรให้ได้รส ให้ได้รับรสชาติของธรรม นับแต่สมาธิธรรมขึ้นไป นั่นละจะเริ่มเห็นเหตุเห็นผลกันไปโดยลำดับ หากจิตหาความสงบร่มเย็นไม่ได้แล้วก็ไม่มีที่จะรู้สึกตัว จะหลงตลอดเวลาอยู่อย่างนี้ไม่ว่าอิริยาบถใด แล้วหาสาระอะไรได้ไหม ไม่มีจุดที่หมายอันใดเลย อยู่ไป ๆ วันหนึ่ง ๆ

เวลาอยู่ อยู่ที่นี่ใจก็หาหลักเกณฑ์ไม่ได้ และวันพรุ่งนี้ก็จะเหมือนกัน ในชาตินี้ก็เป็น

อย่างนี้ ชาติหน้าเราตื่นอะไร เอาความวิเศษวิโสมาจากอะไร จากชาติหน้าก็เพื่อการเปลี่ยนแปลงในความเกิดแก่เจ็บตายนี้เท่านั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเพื่อความเป็นศีลเป็นธรรมเพื่อความหลุดพ้น เราจะเอาความวิเศษวิโสอะไรมาจากความเกิดความตายนี้

ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ ท่านก็บอกไว้ชัด ๆ อยู่แล้ว มันวิเศษวิโสอะไร เรื่องการเกิดการตายเป็นความทุกข์ความทรมานของสัตว์โลกโดยทั่วไป ไม่มีสัตว์ตัวใดที่ได้รับความสุขความสบายเพราะความเกิดความตายนี้เลย เรายังเห็นความวิเศษวิโสจากอะไรอีก ที่ความเกิดความตายผลิตให้เราเห็นอยู่นี่ มีความวิเศษวิโสอันใด

สติปัญญามีคิดซิ ปฏิบัติเพื่ออะไรถ้าไม่เพื่อความคิดความรู้ความเห็น อันเป็นหลักใหญ่ที่จะแก้กิเลสอาสวะไปโดยลำดับลำดา วันหนึ่ง ๆ หาจุดที่หมายไม่ได้เลยทำยังไงผู้ปฏิบัติ การเสาะแสวงหาอรรถหาธรรม ไม่มีครูมีอาจารย์เป็นผู้คอยแนะนำสั่งสอนนั้นก็เป็นอีกสถานหนึ่ง อันนี้เราก็เห็นใจ เพราะครูอาจารย์ผู้แนะนำสั่งสอนโดยอรรถโดยธรรม ด้วยความถูกต้องแม่นยำนี้เป็นของสำคัญมาก เช่นเดียวกับหมอเถื่อนกับหมอที่โลกยอมรับกันมันต่างกัน หรือหมอเถื่อนกับหมอปริญญาต่างกัน

ในระยะหรือในสมัยนี้ก็ดูไม่บกพร่องครูบาอาจารย์ผู้แนะนำสั่งสอน ยกตัวอย่างตั้งแต่หลวงปู่มั่นลงมาโดยลำดับลำดา ตำรับตำราเราก็ได้เห็น ถ้าจะเอาจริงเอาจัง และครูบาอาจารย์ที่แนะนำสั่งสอนเราก็ได้ยินได้ฟังว่าเป็นที่แน่ใจ แต่ตัวเราเองเป็นยังไงถึงไม่ได้เรื่องได้ราว ถ้าหากเป็นไปตามที่ท่านสอนนั้นจะผิดไปไหน นอกจากไม่เอาไหนเสียเท่านั้นมันถึงไม่ได้เรื่องได้ราว

คิดดูซิวันหนึ่ง ๆ มีอะไรแปลกต่างบ้าง เรื่องของโลกมันก็หมุนเป็นกงจักรอยู่อย่างนี้มาเป็นกัปเป็นกัลป์แล้ว ตื่นลมตื่นแล้งไปอะไร ใครอยู่ในโลกนี้ก็ชุลมุนวุ่นวายกันอยู่อย่างนี้เราเห็นไหม มีเกาะใดดอนใดที่จะให้อยู่เป็นสุขสงบเย็นใจได้มีที่ไหน ในบุคคลผู้ใด ในฐานะหรือชาติชั้นวรรณะใดมีไหม ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องอบอุ่นอยู่ภายในจิตใจแล้ว ใครจะหาหลักเกณฑ์ที่ไหนก็หาไปเถอะ...ไม่มี หลักธรรมชาติเป็นอย่างนี้

ทึ่งอะไร ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือแร่ธาตุต่าง ๆ มีอยู่ถมไป เหล่านี้พาใครให้วิเศษวิ

โสมีไหม มันติดอันนี้ทั้งนั้นแหละทุกวันนี้ และตั้งแต่กัปไหนกัลป์ใดมาก็ติดอยู่อย่างนี้ และยิ่งผลิตขึ้นมา ๆ หลอก หลอกไปหมด แล้วเราก็เอามาหลอกเราอีกหลอกกัน ไปที่ไหนมีแต่หลอก หลอกไปหมด แล้วเราก็เอามาหลอกเราอีก หาของจริงไม่ได้มีแต่ของหลอก เพลินกันไป ๆ เลยเป็นบ้ากันไปหมดทั้งชาวบ้านชาววัด

วัตถุเป็นของสำคัญมากนะ เดี๋ยวนี้ยิ่งออกหน้าออกตา อะไรเอะอะต้องเอาอันนี้ขึ้นหน้าขึ้นตา ออกหน้าออกตา พระเลยเป็นบ้าไปด้วยวัตถุนี้ละนะ ธรรมไม่มีครองใจ ไม่สัมผัสสัมพันธ์ธรรม พอที่จะให้เกิดความกระหยิ่มยิ้มย่องในใจ มีแต่เรื่องของโลกก็บืนตายไปยังงั้น มีแต่ความหิวความกระหาย ความกระวนกระวาย มีแต่ความหวัง หวัง ๆ ๆ ไม่ได้มีอะไรสนองความหวังนั้นเลย เรายังไม่รู้หรือ เรายังไม่ได้คิดอยู่เหรอ เรายังไม่บวกลบคูณหารบ้างเหรอ ความเป็นในใจของเรามันเป็นอยู่อย่างนี้

ธรรมหยั่งเข้าไปมากน้อยก็รู้เองนี่นะ เพียงสมาธิธรรมเท่านั้นก็เย็นใจแล้ว แน่ะ และปัญญายิ่งหยั่งลงไปด้วยแล้ว ก็ยิ่งเห็นความขาดไปแห่งอารมณ์หรือกิเลสทั้งหลายโดยลำดับลำดา

นี่ก็ได้เทศน์เต็มสติกำลังความสามารถแล้วกับหมู่กับเพื่อน ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับผมนี่เป็นเวลาตั้ง ๓๐ กว่าปีแล้ว ก็ได้เทศน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยเรื่อยมา เต็มสติกำลังความสามารถ แต่ผลที่จะปรากฏให้บ้างมันไม่ค่อยมีหรือไม่มีนี่ซิทำไง สอนก็สอนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และไม่สงสัยในการสอนเสียด้วย ผมไม่สงสัยผมพูดตรง ๆ เพราะเจ้าของไม่สงสัยในเจ้าของ ทั้งเหตุที่ดำเนินมาแล้วผิดถูกประการใด ก็ผ่านมาด้วยความมีเหตุมีผลเป็นความจดจำของเจ้าของ เป็นครูเป็นอาจารย์มาโดยลำดับทั้งผิดทั้งถูก ในการตะเกียกตะกายหรือดำเนินมา

จนกระทั่งได้รับเสกสรรว่าเป็นครูเป็นอาจารย์ของหมู่ของคณะ มาทุกวันนี้ก็ไม่มีอะไรที่จะสงสัย ทั้งเหตุทั้งผล ได้นำมาชี้แจงแสดงบอกหมู่เพื่อนทุกแง่ทุกมุมเต็มกำลังความสามารถของตน มันก็น่าจะยึดได้นะ แต่ทำไมยึดไม่ได้ วิธีการหนักเบามากน้อยในการประกอบความพากเพียร หรือการต่อสู้กับกิเลสก็ได้เล่าให้ฟังหมด

ผู้ปฏิบัติต้องสังเกตจริตนิสัยของตน จะเอาแต่ความสะดวกสบายเข้าไปว่า ไปทำงานกับกิเลส ความสะดวกสบายเป็นเรื่องของกิเลส เราจะเอาความสะดวกสบายไปสู้กับกิเลสได้ยังไง นอกจากนอนจมเท่านั้น กิเลสมันชอบสบาย อยู่ไปกินไปวันหนึ่ง ๆ เพลิดเพลินรื่นเริงบันเทิงไป หิวโหยไปตลอดหาความอิ่มพอไม่ได้ แล้วก็ยังไม่เข็ดหลาบ

ธรรมมีความอิ่มพอ ไม่อยากได้ แน่ะ ไม่อยากสนใจ ทำไงก็บอกแล้ว แม้แต่ขั้นสมาธิก็มีความอิ่ม พออิ่มตัว ขณะที่จิตสงบตัวลงไปแล้วอิ่ม นั่นเห็นไหม เห็นชัดเจน อิ่มอารมณ์ทั้งหลาย ไม่อยากยุ่งอยากเหยิงวุ่นวายกับอะไร ออกจากนั้นก็ก้าวเข้าทางด้านปัญญา

เอ้า จับลงไปซิตรงไหน **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** มันเป็นไฟอยู่ภายในกายในใจของเราทั้งนั้น เอาสติปัญญาจับลงไป ๆ ฟัดลงไปซิมันก็รู้เอง เพราะความจริงมีอยู่อย่างเต็มตัว ไม่ว่าจะเป็นรูป เป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และรอบหัวใจเรา มีแต่สิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น สติปัญญารอบลงไป จับลงไป ทำไมจะไม่เข้าใจ เมื่อเข้าใจตรงไหน ๆ มันก็ขาดออกไป ๆ และสิ่งที่มากดถ่วงจิตใจก็เบาบางลงไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงขาดออกหมดไม่มีอะไรเหลือมันก็รู้อยู่ที่ใจ แน่ะ

ก็ธรรมะเหล่านี้เป็นธรรมะที่สด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะพึงรู้ที่ใจของตัวเองด้วยกันทั้งนั้น ท่านก็บอกแล้วว่า **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ** หนึ่ง และ **สนฺทิฏฺฐิโก** หนึ่ง บอกใคร ก็บอกผู้ปฏิบัตินั่นแหละ ธรรมนี้ไกลอยู่ที่ไหน มีไกลที่ไหน มีสูงมีต่ำที่ไหน มีอยู่ที่หัวใจ มีว่าครึว่าล้าสมัยที่ไหน มีอยู่ที่หัวใจนี่ เอาลงไปตรงนี้ซิผู้ปฏิบัติ

นี่เหลวไหลไป ๆ มาก็มาก มาสับปนกันแล้วเลยยุ่งไปหมด หาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ ผู้เก่าก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ผู้อยู่ใหม่ก็เป็นอีกแบบหนึ่ง มาใหม่เป็นอีกแบบหนึ่ง และมีตั้งแต่แบบที่น่าทุเรศน่ะซิ จะทำยังไงผู้ปกครอง

เรื่องกิเลสมันออกได้ง่ายที่สุดนะก็บอกแล้ว มันเร็วที่สุดไม่มีอะไรเร็วเกินกิเลสก็บอกแล้ว เราตามมันไม่ทันนะ ถ้าไม่ดูที่หัวใจตลอดเวลาตามไม่ทัน เราจะไปตื่นแต่เงาที่มันออกไปวาดภาพอยู่ข้างนอก เป็นบ้ากับมันอยู่ที่นั่น หาความรู้ตัวไม่ได้เลย นี่จึงลำบากอยู่มากนะการปฏิบัติธรรม

เวลาจิตมันหยาบอยู่ด้วยสิ่งที่หยาบ ความเพียรก็ต้องให้หนักมือ นั่นหลักเกณฑ์เป็นอย่างนั้น ถ้าความเพียรไม่หนักมือก็ไม่สมเหตุสมผลกับสิ่งที่มันหยาบ ซึ่งมีน้ำหนักมากกว่าความเพียร ความเพียรต้องได้หนัก ต้องหาอุบายพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในเรื่องความพากเพียร อิริยาบถต่าง ๆ พลิกตัวอยู่เรื่อย ๆ ไม่ยังงั้นไม่ทัน เราจะเอาแต่ว่าสักแต่ว่าทำ ๆ ตามเวล่ำเวลาอะไร หรือมีโครงการอย่างนั้นอย่างนี้ มันไม่ได้เรื่องอย่างนั้น

ต้องดูหัวใจเจ้าของซิ ไปหาโครงกงโครงการมาจากไหน กิเลสไม่เห็นมีโครงการ มันเป็นกิเลสตลอดเวลา ทำงานอยู่บนหัวใจเราตลอดมา เราทำงานอยู่ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธาความเพียร ในหัวใจเราตลอดไปไม่ได้เหรอ มันทำไมจะทำไม่ได้ กิเลสมันยังทำได้ ธรรมทำไม่ได้พระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ได้ยังไง เมื่อพระพุทธเจ้าทำได้ สาวกทำได้ บริสุทธิ์ได้ เราทำไมจะทำไม่ได้ บริสุทธิ์ไม่ได้ล่ะ เอามาสอนเจ้าของซิ

สิ่งที่ท่านสอนไว้ล้วนแล้วแต่ท่านเป็นไปได้แล้วทั้งนั้น ได้ผลมาหมดแล้วจึงได้นำมาสอนพวกเรา เช่นอย่างท่านสอนว่า สมาธิ ปัญญา แน่ะ อันนี้ละหลักใหญ่ ท่านได้ฝึกมาแล้วจนจิตเป็นสมาธิ จิตพระพุทธเจ้าเป็นสมาธิก่อนผู้อื่นผู้ใด ไปลบล้างได้ยังไงว่าศาสนานี้ไม่มีสมาธิและปัญญา พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็นก่อนผู้ใด แล้วจะไปลบล้างได้ยังไงว่าศาสนานี้ไม่สอนคนให้ฉลาด ไม่มีปัญญา

วิมุตติหลุดพ้น พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็นก่อนใครทั้งหมด จะลบล้างได้ยังไงว่าศาสนานี้ไม่มีมรรคผลนิพพาน ก็เต็มไปด้วยมรรคผลนิพพานในศาสนานี้ และย่นเข้ามาหาตัวของเราผู้นำมาปฏิบัติ ก็เต็มไปด้วยมรรคผลนิพพาน ในตัวของเราผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า นี่หายไปไหน ขาดไปไหน ไกลอยู่ที่ไหน ครึที่ไหน ล้าสมัยที่ไหน ถ้าไม่ถูกต้มจากกิเลสเท่านั้น มันต้มมานานแล้วนะนี่นะ

เหมือนอย่างเรื่องเกิดเรื่องตายก็เหมือนกัน เกิดแล้วตายเล่า ๆ ทุกดวงวิญญาณ เป็นอยู่ยังงี้ตลอดทั่วโลกดินแดน หาความว่างจากความเกิดความตายของสัตว์ไม่ได้เลย มันยังหลอกมันยังต้มสัตว์ทั้งหลายว่าตายแล้วสูญได้อีกเห็นไหม แล้วเราโง่ขนาดไหนดูซิ เหล่านี้มีแต่เรื่องเกิดทั้งนั้นเต็มแผ่นดินอยู่นี่ เต็มโลกเต็มสงสารอยู่นี่ เกิดมาจากความมี เอาความมี

มาเกิด ความสูญเอามาเกิดไม่ได้ มันเอาของมีอยู่มาเกิด

ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่มีเอามาเกิดได้ยังไง ใจมี...ใจไม่มีมันจะเอาเป็นเชื้อ มันจะพาให้ท่องเที่ยวได้ยังไง เชื้อจะเข้าไปอาศัยใจพาท่องเที่ยวได้ยังไง นี่มันมีอยู่ ๆ มีอยู่ตลอดนะ ยังงั้นก็ยังหลง หลับหูหลับตาเชื่อมันตายแล้วสูญ ๆ ดูซิโง่ขนาดไหนจิตใจมนุษย์เรา

เราว่ามนุษย์เรานี่แหละ สัตว์มันไม่รู้ภาษีภาษาอะไร ไม่ควรแก่อรรถแก่ธรรมอะไร ไม่ต้องเอาเข้ามาในบัญชี มนุษย์เราอยู่ในบัญชีที่ควรจะรู้จะเห็น จึงว่ามันโง่จะตายไป ไม่ดูหัวใจเจ้าของบ้างเลย ธรรมท่านสอนป้าง ๆ น่าจะเอาธรรมนั้นเข้ามาส่องมาดูก็ไม่ยอมมาดู ให้แต่กิเลสเหยียบย่ำทำลายตลอดเวลา มันโกหกไปตลอด นี่ละเกิดมานี้ไม่รู้กี่กัปกี่กัลป์ให้เห็นอยู่ชัด ๆ อย่างนี้ ยังว่าสูญว่าสูญไปได้ มันโง่ขนาดไหนมนุษย์เรา

ตัวเกิดก็เห็นอยู่ในตัวของเรานี่ ในตัวนี้ไม่บกพร่องอะไร สำเร็จมาจากความเกิด ดิน น้ำ ลม ไฟ ปรากฏขึ้นมานี่เห็นไหม จิตที่รู้ ๆ ก็รู้อยู่นี้เห็นไหม และยิ่งได้ปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนา ให้มันเห็นเป็นไปตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนจริง ๆ ด้วยแล้ว หาที่สงสัยไม่ได้เลย นอกจากสลดสังเวชไปโดยลำดับลำดาเท่านั้นนั่นละ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ แหมละเอียดมาก ซึ้งมากทีเดียว ขยี้หัวกิเลสชัด ๆ ไปเลย ตัวกิเลส หัวกิเลส ตัวที่พาให้เกิด ตัวที่ชักจูงจิตวิญญาณ ลากจิตวิญญาณของสัตว์แต่ละดวง ๆ ให้เกิดให้ตาย ๆ อยู่ตลอดทุกดวงวิญญาณ **อวิชฺชาปจฺจยา** นี้กระเทือนหมดสามแดนโลกธาตุ กระเทือน **อวิชฺชาปจฺจยา** ของจิตแต่ละดวง ๆ นี้ วิญญาณแต่ละดวงของสัตว์ นี่มันชัดขนาดนั้นนะ

เอาลงไปพิจารณาลงไป **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** ถึงขั้นปัญญาแกล้วกล้าสามารถแล้วปิดไม่อยู่ ทะลุไปหมดเลย นี่ละพระพุทธเจ้าทรงรู้รู้อย่างนี้เอง แต่ก่อนไม่ทรงรู้ไม่ทรงเห็นเพราะความรู้ยังไม่กระจ่างแจ้ง พอ **ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ** ได้กระจ่างแจ้งขึ้นมาเท่านั้นละ กิเลสพังไปหมดเลยไม่มีอะไรเหลือ นั้นละที่นี่ทรงเอานี้ละมาแสดง พระองค์ทรงเป็นก่อนแล้วจึงได้นำมาแสดง ทั้งเรื่องของกิเลสทั้งเรื่องอวิชชาตัณหาที่พาให้เกิดให้ตาย ทั้งเรื่องวิมุตติหลุดพ้น ที่ท่านว่าในอวิชชานั้นแหละว่า **นิโร**

โธ โหติ นั่น อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ เป็นต้น จนกระทั่งถึง **นิโรโธ โหติ** นั่น

ทีแรก **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** เรื่อยไปก่อนจน **สมุทโย โหติ** อันนี้เป็นเชื้ออันสำคัญที่สืบหน่อต่อแขนงกันไป **เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, สมุทโย โหติ** คือล้วนแล้วแต่สมุทัยทั้งนั้นละ ที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นอวิชชาจนกระทั่งถึงนี้ ความหมายว่าอย่างนั้น แปลออกมา ทีนี้พอ **อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** จนกระทั่ง **เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, นิโรโธ โหติ** ทั้งหมดนี้เป็นภาคนิโรธ ดับกิเลสตัณหาอวิชชาโดยสิ้นเชิงนะ คือเอามาทั้งต้นเหตุพาให้สัตว์เกิด เอามาทั้งผลแห่งความหลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวง มาแสดงให้พวกเราฟัง

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา จึงไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย มีอยู่ในหัวใจของทุกดวงนี่ละ แล้วทำไมมันจะสูญไปไหน เชื้อมันพาให้เกิดเห็นอยู่ชัด ๆ ถ้าหากปฏิบัติให้เห็นแล้วปฏิเสธได้ยังไง ก็จิตรู้อยู่นี่เห็นอยู่นี่ ของไม่มีรู้ได้ยังไง ของไม่มีเห็นได้ยังไง นี่ไม่ปฏิบัติ หลับตาเชื่ออวิชชาจูงจมูกขาดไปนะ มันก็เป็นอย่างนั้นซิ มันจะถูกจูงจมูกไปอีกกี่กัปกี่กัลป์ก็ไม่รู้ ว่าตายแล้วสูญ ๆ ตัวนั้นแหละตัวที่ถูกจูงไปที่ว่าสูญ ๆ มันไม่สูญนี่น่ะ มันจูงไปตลอด เกิดตาย ๆ ภพน้อยภพใหญ่ไม่มีสิ้นสุดได้เลย

ตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้ว่าไม่มีต้นมีปลาย ก็คืออวิชชาจูงสัตว์ เรื่องของอวิชชาไม่มีต้นไม่มีปลาย ท่านเทียบเหมือนมดแดงไต่ขอบด้ง จูงสัตว์ไปให้หลงอยู่ยังงั้นตลอด ของเก่ามาแล้วกี่ครั้งกี่หนก็จำไม่ได้ ลืมไปหมด ไม่เห็น เหมือนจูงคนตาบอดนี่ละ จูงไปไหนก็จูงไปเถอะ ถ้าไม่บอกเท่านั้นมันจะไปรู้ได้ยังไงว่าเป็นของเก่าของใหม่ จูงไปไหนกี่ร้อยกี่พันครั้งของเก่านั้นก็ไม่มีทางรู้ได้คนตาบอด

อันนี้ก็เหมือนกัน หัวใจถ้าลงบอดด้วยอำนาจของอวิชชาปิดบังแล้วก็เป็นทำนองเดียวกัน มาเกิดกี่ภพกี่ชาติกี่กัปกี่กัลป์ ของเก่าของใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าไม่รู้ กี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านครั้งที่ซ้ำไปซ้ำมามันก็ไม่รู้มันก็จำไม่ได้ เพราะฉะนั้นกิเลสมันถึงครอบหัวเอาอีกว่าตายแล้วสูญนั่นเห็นไหม ถ้าสูญแล้วกิเลสอยู่กับอะไร เมื่อจิตใจทุกดวงก็สูญไปแล้ว กิเลสมีอำนาจมาแผ่

พังพานอยู่ยังไงทุกวันนี้ มาแผ่รัศมีอยู่บนหัวใจของสัตว์โลกได้ยังไง ถ้าหากว่าจิตใจของสัตว์โลกก็สูญแล้ว กิเลสอยู่ได้กับอะไรมันถึงไม่สูญ

ก็ใจไม่สูญ กิเลสก็อาศัยที่ใจไม่สูญ เช่นเดียวกับสนิมที่เกิดขึ้นจากเหล็กนั่นละซิ ไม่มีเหล็กสนิมเกิดขึ้นได้ยังไง มันเกิดขึ้นจากเหล็ก กัดเหล็กนั่นให้สึกให้กร่อนไป นี่กิเลสเกิดขึ้นจากใจ ทำลายใจให้เดือดร้อนวุ่นวายให้ทุกข์ แต่ไม่ฉิบหายใจดวงนี้น่ะ ผิดกันตรงนี้เท่านั้นเอง มันจูงสัตว์จูงอยู่อย่างนี้

เอ้า ปฏิบัติเข้าไปถ้าท่านทั้งหลายอยากรู้ เอาซิปัญญามี หลักที่จะฆ่ากิเลสจริง ๆ อาวุธที่จะฆ่ากิเลสจริง ๆ สติกับปัญญาสำคัญมากทีเดียว เป็นเยี่ยม ห่างจากนี้ไม่ได้เลย ปราศจากนี้ไม่ได้ สติกับปัญญานี้หมุนตัวเป็นเกลียว ๆ อย่างที่ท่านว่าภาวนามยปัญญา จนกลายเป็นมหาสติมหาปัญญา ไปจากภาวนามยปัญญาที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้ว

นี่พระพุทธเจ้าทรงรู้แล้ว ภาวนามยปัญญาก็ทรงรู้แล้ว มหาสติมหาปัญญาก็ทรงเป็นมาแล้ว วิมุตติหลุดพ้นก็ทรงเป็นมาแล้ว **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** พระองค์ก็เป็นนักเกิดแก่เจ็บตายมาแล้ว จนกระทั่งถึง **สมุทโย โหติ** พระองค์เป็นหมดแล้ว แล้วทีนี้ย้อนกลับอีกว่าอวิชชาสิ้นซากไปโดยลำดับลำดาไม่มีอะไรเหลือเลย พระองค์ก็เป็นมาแล้ว และนำเรื่องนี้มาสอนพวกเรา นำเรื่องความมีความเป็นความจริงนี้มาสอน ไม่ได้นำความสูญมาสอนเรา ทำไมเราจึงไปเชื่อกิเลสว่าสูญ ๆ ไปหมด นี่ละกองทุกข์ที่สัตว์ทั้งหลายนี้ตายกันอยู่ เพราะความหลงกลมายาของกิเลส ไม่ได้ยอมฟังเสียงธรรมพระพุทธเจ้าที่เป็นของจริงนี้เลย เราทั้งหลายฟังให้ถึงใจซิ นี่พูดอย่างถึงใจนะ เคยโดนกันมาอยู่แล้วนี่

เราสู้กับอันนี้มาพอแล้ว ไม่ใช่เอามาพูดอย่างปาว ๆ ไม่ใช่ว่านำเรื่องพระพุทธเจ้ามาพูด อันนั้นเป็นหลักฐานอันใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นมาแล้ว และหลักฐานอันใหญ่ที่สำคัญ อันที่เป็นคู่เป็นพยานกัน เรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** เราต้องปฏิบัติซิ ให้มันรู้มันเห็นอย่างนี้ซิ นี้พูดอย่างอาจหาญไม่สะทกสะท้านเพราะเป็นความจริงอย่างนี้

ในข้อนี้เราก็เห็นดังพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาพระองค์เดียวเท่านั้น สอนโลกได้ทั้งสามโลก ทำไมจึงสอนโลกได้ตั้งสามโลกล่ะ คนอื่นใครสอนได้มีไหม ก็เพราะความรู้ความ

สามารถของพระองค์ที่ทรงเห็นประจักษ์พระทัยนั่นเอง เห็นอยู่ ๆ รู้อยู่ ๆ นี่น่ะ ๆ

ทำไมจะไม่อาจหาญ เห็นอยู่นี่รู้อยู่นี่ นี่เห็นไหม ๆ นอกจากคนตาบอดไม่เห็น ท่านตาดีท่านเห็น ท่านชี้ให้ดู ๆ นี่เห็นไหม ๆ เหมือนกับว่าอยู่ในฝ่ามือนี้ ดูซิ ๆ อยู่ในฝ่ามือนี่ ผู้ตาดีก็หยิบได้เห็นได้ตามท่าน ดังที่ว่า อุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู เนยยะ นี่พวกเหล่านี้รู้ได้เห็นได้เป็นลำดับลำดา พวกมีหูมีตารู้ตามพระองค์

พวก ปทปรมะ มันก็หมดท่า ยอมให้กิเลสลากจมูกไป ขาดไปเรื่อย ๆ ไม่มีสิ้นสุดแหละ แต่ว่าตายแล้วสูญ ๆ อยู่อย่างนี้ตลอดไป แล้วก็ลากพวกที่ตายแล้วสูญนี้แหละ ให้ไปเป็นทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลา เพราะความจริงมันไม่สูญนี่ พระพุทธเจ้าทรงรู้หมดแล้วในเรื่องเหล่านี้

อย่างที่ว่าปัญญา ๆ อย่างที่ผมพูดตะกี้นี้ เรายอมรับ ถึงขั้นเป็นของธรรมผู้ปฏิบัติทำไมจะไม่เชื่อพระพุทธเจ้า สด ๆ ร้อน ๆ มันเป็นอยู่ในหัวใจเรานี้ เป็นในหัวใจพระพุทธเจ้าฉันใด ก็เป็นในหัวใจเราฉันนั้น แน่ะ เรื่องฆ่ากิเลสก็เหมือนกัน ถึงระยะที่สติปัญญามีพอตัวแล้วเป็นอย่างที่ว่านี้จริง ๆ อยู่ไหนก็อยู่เถอะในอิริยาบถทั้งสี่ จะไม่มีปัญหาอะไรเลยมากีดมาขวาง กิเลสตัวใดปรากฏขึ้นมาพัง ๆ หมด ถ้าลงสติปัญญานี้ได้เกิดขึ้นมาแล้วโดยหลักธรรมชาติ โดยอัตโนมัติของตัวเอง เพราะอำนาจของสติปัญญาขั้นนี้มีพอแล้วเป็นเองไม่ต้องมาฝึกมาอบรม นี่ขั้นเป็นเองเป็นอย่างนั้น

ขั้นที่ยังล้มลุกคลุกคลานก็เหมือนอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ ทั้งหลายที่ปฏิบัติอยู่นี้แล เอาเกือบเป็นเกือบตายก็ให้มันเหยียบเอา ๆ อยู่นั้น เหมือนกลิ้งครกขึ้นบนจอมปลวก กลิ้งไปมันกลิ้งทับหัวเราต่อหน้าต่อตา เพราะเราไม่มีกำลังสามารถต้านทานมันไว้ได้ นี่กิเลสซึ่งเป็นเหมือนครกก็เหมือนกัน เวลามีอำนาจมากมันกลิ้งทับเราอย่างนั้นเหมือนกัน

ผมเคยเป็นมาแล้วทั้งนั้น ไม่ใช่เอามาคุยอวดหมู่เพื่อนนะ ผมพูดไปตามความจริงบางทีน้ำตาร่วง กัดฟันเมื่อไรกูจะได้เอามึงสักทีนะ ถึงขนาดนั้นนะ นี่ละที่ยกตัวอย่าง เช่นอย่างคราวที่ว่าจิตเสื่อม นั้นแหละเราได้เห็นประจักษ์ตัวทีเดียว จิตเข้าได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่ก่อนเข้าได้สนิท ๆ เหมือนหินนะ เวลามันเป็น จิตเป็นสมาธิแน่นเหมือนหิน สุดท้ายก็มา

เสื่อมเพราะความไม่รอบคอบของตัวเอง ไม่รู้จักวิธีรักษาดังที่กล่าวมาแล้วนั่นแหละ

ทีนี้เสื่อมไปแล้วตีต้อนขึ้นมาไม่ได้ มันกลับตัวไม่ได้ เจริญขึ้นแล้วเสื่อมลง ๆ มีแต่เคียดแต่แค้น เหมือนกับว่าสู้เสือด้วยกำปั้นนั้นเอง เคียดก็เคียดแค้นก็แค้น เคียดแค้นให้เสือ แต่เวลาสู้สู้มันไม่ได้ เรามีกำปั้น มันมีเล็บมีเขี้ยว มันกัดเอา ๆ ตะปบเอาเลือดสาด ๆ เรามีแต่กำปั้นสู้มันไม่ได้ แต่แค้น เคียดแค้น พอขึ้นหัวมันได้แล้วเอาเลย เอาอีกแล้วที่นี่ เทียบเข้าอีกเป็นข้ออุปมาหนึ่ง เหมือนกับช้างเมื่อขึ้นตะพองมันได้แล้วขอกระหน่ำลงไปเลย

เราจึงได้เชื่อเรื่อง**พระโคธิกะ** ท่านเจริญฌานมาถึงห้าหนหกหน เสื่อมแล้วเจริญ เสื่อมแล้วเจริญ ครั้งที่หกดูว่ายังงั้นนะถ้าจำไม่ผิด แต่ห้านี้แน่แล้ว ครั้งที่หกยังมีสงสัยอยู่หน่อย พระโคธิกะนี่มีในประวัติในธรรมบท ซึ่งเป็นหลักสูตรการเรียนของเปรียญ ๓ ประโยคนั่นน่ะ พระโคธิกะนี้ฌานท่านเจริญสมาธิสมาบัติเจริญแล้วเสื่อม ๆ ถึงห้าหน จนกระทั่งถึงจะฆ่าตัวตาย นั่นพิจารณาซิ เราไม่ต้องเอาไปมากกว่านั้นหรอก เราบอกจนถึงจะฆ่าตัวตายนี้ก็ถึงจุดอันสมบูรณ์แล้ว

เราเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เวลามันเสื่อมลงไปความเคียดแค้นนี้แหม...ทุกข์ ทุกข์แสนสาหัส ไม่มีอะไรทุกข์ยิ่งกว่าในหัวใจเรานะ ไม่มีอะไรทุกข์ยิ่งกว่าสมาธิเสื่อม แต่ก่อนไม่ได้สมาธิ จิตไม่เป็นสมาธิ ก็เทียบกันได้กับคนที่เขาหาเช้ากินเย็นนั่นแหละ เขาไม่เคยมีเงินหมื่นเงินแสนเงินล้าน เขาจะเอาอะไรมาเสียใจเพราะความล่มจมของเงินหมื่นเงินแสนเงินล้านเล่า เขาหาเช้ากินเย็นเขาสบายกว่าคนมีเงินแสนเงินล้านที่ล่มจมไปด้วยเหตุการณ์อันใดอันหนึ่ง ผู้นั้นจะร้อนมากที่สุด นี่ก็เหมือนกัน คนที่ไม่เคยเจอสมาธิก็จะเอาอะไรมาเดือดร้อน นี่เคยเจอเคยเป็นมาแล้ว

เวลาจิตเสื่อมนี้แหม..ร้อนเป็นฟืนเป็นไฟ อยู่ไหนหาความสะดวกสบายไม่ได้ แต่ดีอย่างหนึ่งที่น่าชมก็คือว่าไม่ถอย จะเอาให้ได้ ๆ เคียดแค้น เคียดแค้นเพื่อสู้ จนกระทั่งถึงจิตได้เข้าสู่ภาวะเดิมแล้วไม่เสื่อม นั้นละที่นี่นะเอากันอย่างหนักเลย ในชีวิตของผมหรือในการปฏิบัติของผม ก็มีพรรษาที่ว่านั่นละ คือ พรรษา ๙ กับพรรษา ๑๐ เอากันอย่างหนักมากทีเดียว พอสมาธิได้ที่แล้วก็ได้บอกกับตัวเองพูดกับตัวเองเลยทีเดียว ภายในจิตใจนี้

แหละ ไม่ได้พูดออกมาออกปากป้าง ๆ แป้ง ๆ อะไร ได้ตัดสินใจกับตัวเอง เรียกว่าทำความเข้าใจกับเราว่า ถ้าจิตของเราได้เสื่อมคราวนี้แล้วเราต้องตายเท่านั้น เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ นู่นน่ะฟังซิ นี่ละทำให้เชื่อพระโคธิกะน่ะ มันจะตายแน่ ๆ ไม่ทราบว่าจะตายด้วยแบบไหนผมก็ไม่รู้นะ แต่จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ถ้าลงได้เสื่อมคราวนี้

เพราะฉะนั้นเวลาจิตได้ก้าวเข้าสู่ความปกติของมัน มันไม่เสื่อมแล้ว จึงเอากันใหญ่เลยที่นี่ กระหน่ำใหญ่เลย จะเป็นจะตายก็ เอ้าตาย แต่จิตนี้เสื่อมไม่ได้ ๆ มันก็เหมือนกับนักโทษครุโทษ ผู้ต้องหาครุโทษถูกบีบบังคับกันตลอดมา จิตมันจะคิดไปไหน นั่น ทีนี้เวลานั่งได้ตลอดหามรุ่งหามค่ำ ก็เพราะอันนี้เองพาให้ผมเป็นไปได้นะ นั่งหามรุ่งหามค่ำตลอดรุ่ง ๆ ไม่รู้กี่คืน ๆ แต่ไม่ได้ติดกันดังที่เคยเล่าให้ฟังนั่นน่ะ นี่เพราะความเคียดแค้น

เคียดแค้นในทางธรรมจะเป็นอะไรไป เคียดแค้นทางโลกเป็นกิเลส เคียดแค้นด้วยอรรถด้วยธรรมเป็นธรรม ไม่งั้นไม่ทันกิเลส กำลังของจิตด้านธรรมะไม่มีสู้กิเลสไม่ได้ กิเลสมีกำลังธรรมะไม่มีกำลังสู้กันไม่ได้ ความเคียดแค้นของกิเลสมาแบบหนึ่ง ความเคียดแค้นของธรรมเป็นอีกแบบหนึ่ง ฆ่ากิเลส นั่น มันแก้กันอย่างนี้ เช่นว่ามรรคแก้สมุทัยชะล้างสมุทัยเป็นอย่างนี้ ธรรมะแก้กิเลสแก้อย่างนี้ ให้ท่านทั้งหลายเข้าใจนะ นี้พูดด้วยความแน่ใจทีเดียว ไม่ได้มีความสงสัยในการปฏิบัติของตัวเอง เพราะได้ผ่านมาแล้วเป็นอย่างนี้

ถึงเวลาจิตมีกำลังเอากันอย่างขนาดนั้น นั่งจนก้นพองจะว่าไง พองก็พองมันไม่ได้สนใจนี่นะจะว่าอะไรไป ฟัดกันเสียจน...ความฉลาดแหลมคมในขณะที่มันจนตรอกจนมุมมันจะเป็นจะตายจริง ๆ ไม่มีทางออก มันช่วยตัวเองก็เห็นชัด ๆ โอ้โห คนเรานี่ไม่ได้โง่อยู่ตลอดไปนะ นั่นมันก็รู้ในเวลานั้นเอง ถึงคราวจนตรอกจนมุมแล้วมันช่วยตัวเองได้ เพราะเราก็ได้ช่วยตัวเองมาอย่างนั้นจริง ๆ นี่

ไม่เคยเห็นความอัศจรรย์ของสติปัญญาที่จะไปได้อย่างรวดเร็ว หมุนตัวเป็นเกลียวไปอย่างรวดเร็วขนาดนั้นเราก็ไม่เคยเห็น เห็นนี่แล้ว ได้เห็นเสียแล้ว จิตที่ถูกสติปัญญาหว่านล้อมรักษาไว้อย่างดี ลงถึงขั้นอัศจรรย์ ก็ได้เห็นแล้วในเวลาที่นั่งตลอดรุ่ง ๆ ได้เห็นชัดเจน ๆ มาโดยลำดับ นั่นเป็นเรื่องฝังใจ ๆ นี่พูดถึงเรื่องความเคียดแค้นให้กิเลสเป็นอย่างนั้นนะ

พอหลังจากนั้นไปแล้วก็เป็นทางด้านปัญญา เอ้า ทีนี้ปัญญาอันนี้ไม่ต้องได้บังคับถึงขนาดนั้นที่นี่นะ อันนี้เป็นปัญญาประเภทหนึ่งที่จะเอากันอย่างผาดโผน นี่ในชีวิตของเราก็ไม่เคยเห็น ก็ได้เห็นเสียแล้วในตัวของตัวเอง จากนี้พอถึงขั้นที่สติปัญญาก้าวเป็นน้ำซับน้ำซึมหรือเป็นน้ำไหลริน หรือโจนลงมาจากภูเขาโน่น มันก็เห็นแล้ว ไม่มีเวล่ำเวลา

นี่ละที่ว่ากิเลสอยู่ไหนอยู่เถอะที่นี่ สติปัญญาก้าวเดินแล้ว เรียกว่ากองทัพธรรม สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม อุตสาหธรรม ทุกอย่างกลมกลืนเป็นเกลียวเดียวกันแล้วพุ่ง ๆ เลย นี่จึงเรียกว่า ภาวนามยปัญญา หนุนกันไป ๆ จนกระทั่งเป็นมหาสติมหาปัญญา ตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจนกระทั่งถึงหลับ ขณะไหนวะจิตนี้ได้เผลอไปมีไหม ไม่มี นั่นฟังซิ ไม่มี ๆ ถึงขั้นมันเป็นยังงั้น ทีนี้กิเลสตัวไหนจะโผล่หน้าออกมา มีแต่ค้นหากิเลสโดยถ่ายเดียว ที่จะให้กลัวกิเลสเกิดกิเลสไม่มี มีแต่เอาให้เจอ ๆ เจอตัวไหนพังเลย ๆ นั่น

จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือภายในใจมันก็รู้นี่จะว่าไง มันราบหมดไม่มีอะไรเหลือเลยขาดสะบั้นไปหมดระหว่างจิตกับโลกธาตุที่เคยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จนกระทั่งแกะไม่ออกหรือค้นหาไม่เจอ อะไรเป็นจิต อะไรเป็นสิ่งเกี่ยวข้อง จนกระทั่งไม่เจอเลยมันก็เจอจะว่าไงขาดสะบั้นจากกันเห็นชัดเจนแล้ว ไม่เชื่อพระพุทธเจ้าจะเชื่อใคร

ใครเป็นคนสอนไว้ธรรมเหล่านี้ ใครเป็นคนรู้มาก่อนแล้วถ้าไม่ใช่พระพุทธเจ้า นี่เรารู้จากใคร จากคำสอนพระพุทธเจ้า แน่ะ ทำไมมันจะไม่ยอมรับพระพุทธเจ้า พระสาวกอรหัตอรหันต์ทั้งหลาย แล้วไกลที่ไหน พระพุทธเจ้ากับสาวกทั้งหลายไกลที่ไหน ท่านอยู่ในความจริงคือสัจธรรมนี้ด้วยกันทั้งนั้น

เวลานี้สัจธรรมมีไหมพวกเรา หรือพวกพระปลอมเหรอ ไม่มีหรือสัจธรรม ทุกข์คืออะไร มีไหม บีบไหมหัวใจเรา เอาตรงหัวใจไม่ต้องออกมาร่างกาย สมุทัยเป็นยังไง มันดิ้นรนอะไรบ้างเดี๋ยวนี้ สมุทัยมีไหม สติปัญญาอยู่ที่ไหนเอามาแก้กันซิ ฟาดกันลงไปให้มันแหลกดูซิ นี่สัจธรรมอยู่ที่นี่

ตรงนี้ละตรงที่จะเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อพระธรรม พระสงฆ์ เชื่อธรรมทั้งหลาย จะเชื่อที่ตรงนี้ สัจธรรมเป็นที่ผลิตความวิเศษขึ้นมา พระพุทธเจ้าวิเศษขึ้นด้วยอำนาจแห่งอริยสัจ ๔

สาวกอรหัตอรหันต์ทั้งหลายวิเศษจากอริยสัจ ๔ เป็นเครื่องผลิต แน่ะ เอาลงไปซิมันจะรู้เอง ไม่ต้องถามใครละ เห็นอย่างชัดเจนภายในตัวของเราเองสงสัยอะไร นี่ถึงขั้นที่จะรู้มันรู้จริง ๆ อย่างนั้นจะว่าไง

จึงได้กล้าพูดว่าศาสนานี่สด ๆ ร้อน ๆ นะ สด ๆ ร้อน ๆ นะ ไม่มีคำว่าโน้นว่านี้ ว่าใกล้ว่าไกลนะ อยู่ในวงปัจจุบันคือสัจธรรมในหัวใจของเรานี้โดยเฉพาะ เอาลงไปให้มันรู้ซิ เมื่อรู้เสียหมดแล้วทีนี้มาเทียบเรื่องหัวใจที่มีกิเลสมาดั้งเดิมตั้งแต่กาลไหน ๆ ก็ตาม จนกระทั่งถึงวาระที่กิเลสได้พังลงจากใจแล้วมันต่างกันยังไงใจดวงนี้น่ะ แต่ก่อนใจดวงนี้เองเป็นยังไง บัดนี้ใจดวงนี้เองเป็นยังไง ไม่ต้องไปถามใครละ สาธุ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ข้างหน้านี่ก็ตามไม่ทูลถาม ถามพระองค์ทำไม ความจริงพระองค์สอนไว้หมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วสงสัยที่ตรงไหน พระพุทธเจ้าบกพร่องที่ตรงไหนการสอนสัตว์โลกน่ะ ถ้าไม่ใช่เราเป็นผู้บกพร่องเอง มันก็ลงตรงนั้นซิจะไปไหนวะ

นี่มันโมโหนะนี่ก็ดี ไม่ทราบว่าโมโหนี่เป็นกิเลสหรือไม่ก็ไม่ทราบ สอนหมู่สอนเพื่อนสอนมาแทบล้มแทบตายมันไม่ได้หน้าได้หลังอะไรเลย สิ่งที่ไม่พึงปรารถนามันจะแสดงออกมาในสังคมของพระวัดป่าบ้านตาดนี่มันเป็นยังไง สิ่งที่พึงปรารถนาที่สอนแทบล้มแทบตายทำไมไม่ปรากฏ มันเป็นอะไร ไอ้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนามันแสดงออกมาหาอะไร เวลานี้มันจวนจะเป็นอย่างนั้นละนะ อกจะแตก

การสอนหมู่สอนเพื่อนก็สอนมาเต็มเม็ดเต็มหน่วย สอนไม่ได้สงสัยนี่นะ ใครจะว่าบ้าก็ตามเถอะ เราอาจหาญเต็มที่ในการสอน สอนหมู่สอนเพื่อน ว่าเราได้สอนเต็มภูมิไม่ได้มีอะไรลี้ลับไว้เลย แล้วทำไมเวลาผลแสดงออกมาจึงไม่ปรากฏในสิ่งที่เราพึงหวังตามที่เราสอน มันมักจะแสดงเป็นเรื่องของกิเลสออกสนามมาทั้งนั้น ออกแนวรบมา คือมาขึ้นเวทีต่อหน้าต่อตา ให้เห็นตำหูตำตาอยู่นี่มันเป็นยังไง มันจะไม่กระอักเลือดออกแล้วเหรอผู้สอนนั้นน่ะ ท่านทั้งหลายไม่ได้คิดบ้างเรอะเหล่านี้น่ะ สอนก็หมดภูมิแล้วผม สอนหมู่สอนเพื่อนน่ะ

เราอยากพูดให้มันถึงใจไปอีกนั้นน่ะ เมื่อเวลาพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นมรณภาพ

กระเทือนไปหมดว่ายังไง สำหรับผู้ปฏิบัติต่ออรรถต่อธรรมเพื่อความสัตย์ความจริง สำหรับผมนี่เหมือนกับโลกธาตุถล่มทีเดียวละ เพราะขาดที่พึ่งผู้จะคอยแนะคอยบอกอยู่ตลอดเวลา เพราะจิตดวงนี้ไม่ฟังใคร เมื่อถึงขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อแล้วมีท่านอาจารย์มั่นองค์เดียวนี้เท่านั้น พอกราบเรียนพับท่านใส่ทีเดียวผางขาดสะบั้นไปเลย นี่ทำไมจะไม่หวังพึ่งท่าน ลงเห็นผลประจักษ์ใจอยู่ขณะนั้นแล้ว

นี่ก็อยากจะให้หมู่เพื่อนได้เห็น เป็นยังไง ๆ มา เอ้า เรากล้าที่จะสอนได้เต็มกำลังความสามารถของเรา เพราะเราไม่สงสัยในการปฏิบัติมาตลอดถึงผล สอนหมู่เพื่อนสอนด้วยความแน่ใจ เราอยากพบอยากเห็นผลของหมู่เพื่อนที่ปฏิบัติมาเป็นยังไง ถ้าจะสอนไม่ได้จริง ๆ ก็ให้มันรู้น่ะซิ ว่าเรานี้หมดภูมิสอนไม่ได้ โห ลูกศิษย์นี้ภูมิเก่งกว่าเราวะเราสอนไม่ได้...ก็ให้เรารู้ แต่เดี๋ยวนี้มันยังไม่เห็นนี่นะ มันเห็นแต่เก่งของไม่เป็นท่าทั้งนั้นน่ะซิ ไอ้ของไม่เป็นท่าละมันเก่ง ไอ้สิ่งที่เป็นท่า สิ่งที่เรามุ่งหมายที่อยากให้เป็นมันไม่เห็น มันไม่เก่งกว่าครู เราอยากให้มันเก่งตรงนี้นะ ให้เราได้ยอมรับว่า อ๋อ หมดภูมิแล้ว สอนไม่ได้แล้ว นี่เก่งมากแล้ว เลยครูแล้ว มันไม่เห็นนี่เป็นยังไง

กองมหาสมบัติ ถ้าจะเทียบแล้วก็จะมีอะไรเท่ากองมหาสมบัติที่อยู่ในใจ ทำไมจึงถูกมูตรถูกคูถ คือกิเลสมันครอบเอาไว้หมดไม่มองดู มองไม่เห็นเลย นี่ซิมันแปลกเอามากนะ ธรรมพระพุทธเจ้าประกาศป้าง ๆ ลงตรงนั้น ๆ เพื่อให้พังลงไป ๆ สิ่งที่จอมปลอมมันปกคลุมหุ้มห่ออยู่นั่นน่ะ เราจะมองเห็นทองทั้งแท่งอยู่นั้นน่ะ แน่ะถ้าเทียบอุปมาเป็นอย่างนั้นอยู่นี่น่ะ ๆ ชี้ลง ๆ ตรงหัวใจนี่ไม่ชี้ไปไหนนะ

สัจธรรมแท้อยู่ที่ใจ กายเหล่านี้เป็นสัจธรรมนอกอันหนึ่ง เป็นเครื่องประกอบ เช่นอย่าง **ชาติปิ ทุกฺขา ชราปิ ทุกฺขา** นี่ก็เป็นสัจธรรมแล้ว.กาย มันเกี่ยวโยงกันแล้ว สุดท้ายก็ลงไปหาจิตดังที่ว่า **อวิชฺชาปจฺจยา** นั่นละตัวสัจธรรมเอก อริยสัจ ๔ เอก สมุทัยชั้นเอก นั่นละคือ **อวิชฺชาปจฺจยา** มันครอบจิตอยู่โดยเฉพาะนะน่ะ นั่นเรียกว่าอริยสัจชั้นเอก เยี่ยมอยู่ในนั้น ยอดกษัตริย์วัฏจักรอยู่ตรงนั้น สติปัญญาถ้าไม่ถึงขั้นที่ควรจะพังจะทำลายได้ จะไม่เห็นจะไม่ได้ทำลาย เมื่อถึงขั้นแล้วเอาไว้ไม่อยู่ พังหมด

เอาละการแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร เอาละเพียงแค่นี้ เหนื่อย ๆ

พูดท้ายเทศน์

ผมอยากให้รู้ให้เห็นจริง ๆ นะ เพราะฉะนั้นถึงได้สอนเต็มเม็ดเต็มหน่วย สอนด้วยกำลังของใจจริง ๆ สอนด้วยกำลังเมตตาสงสารจริง ๆ ไม่ได้สอนเพื่ออะไร มองหาอะไรไม่เจอไม่เห็น สอนหมู่สอนคณะเพื่ออะไร ๆ ผมมองหาไม่เห็น นอกจากเพื่อหัวใจของหมู่ของคณะ เพื่ออรรถเพื่อธรรมอย่างเดียวเท่านั้น และก็สอนด้วยกำลังใจด้วยนะ ไม่ใช่สอนธรรมดาสักแต่ว่าสอน ผมไม่ได้เป็นอย่างนั้น มันเป็นพลังแห่งความเมตตา ออกมาจากความเมตตาสงสารอยากให้รู้อยากให้เห็น เพราะของที่จะควรรู้ควรเห็นมีกับเราแท้ ๆ นี่นา นี่ละที่มันโมโหน่ะ

โห เวลามันมีอำนาจมากนี่ผมไม่ลืมนะ เป็นไงไม่ทราบ ผมเป็นคนจริงจังมาก มันจริงมากนิสัยเรา ทีนี้เวลาสู้กิเลสไม่ได้นี้น้ำตาพังเลย เคียดแค้นน่ะ ขนาดนั้นนะ แต่สำคัญอันหนึ่งที่ว่ามันไม่ยอมถอยนี่น่ะ เคียดแค้นนั่นเอามาเป็นกำลังใจจะเอามันให้ได้ นี่มันเคียดแค้นอย่างนั้น ไม่เคียดแค้นอย่างคิดถอยนะ

พอถึงขั้นของมันแล้วรั้งไม่อยู่เลยละ เวลาอำนาจของธรรมมีแล้ว ธรรมมีกำลังแล้วธรรมเป็นตัวของตัวขึ้นมาแล้ว มันก็เหมือนกับกิเลสเป็นตัวของมันนั่นแหละ กระดิกมาพับจากหัวใจนี้เป็นกิเลสทั้งนั้น ๆ ถ้าไม่มีสติดูไม่รู้ มันกระดิกออกมาในความคิดความปรุงเรื่องอะไร ๆ นี้ เป็นเรื่องของกิเลสเสียร้อยทั้งร้อย ๆ เหมือนวัวปากคอกมันไหลออก ๆ อยู่นั้น กิเลสทั้งนั้นไหลออก ๆ เที่ยวหากิน ป้วนเปี้ยน ๆ เพ่นพ่าน ๆ นี่เวลากิเลสมีอำนาจเป็นอย่างนั้น ทีนี้พอธรรมมีอำนาจก็แบบเดียวกัน มีแต่ธรรมออก ๆ ได้เห็นได้ยินก็ตามไม่ได้เห็นได้ยิน ไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอกเข้ามาสัมผัสเป็นเหตุเป็นผลก็ตามเถอะน่ะเรื่องหัวใจนี้ เพราะอะไรก็มีอยู่ในนี้แล้ว มันขึ้นของมันเอง เป็นเหตุเป็นผล ๆ ของมัน

ทีนี้ถ้าพูดถึงเรื่องว่าการต่อสู้ ก็เหมือนกับว่าชุลมุนหรือตะลุมบอน ตะลุมบอนเราจะหาเหตุหาผลไม่ได้เวลาตะลุมบอนกัน อันนี้ระหว่างกิเลสกับธรรม เมื่อเวลาธรรมมีกำลังแล้วก็หาเหตุหาผลไม่ได้เหมือนกัน เรื่องฆ่ากิเลสด้วยเหตุผลกลไกอะไรหาเหตุหาผลไม่ได้ คือเรา

ไม่หานี่ มันหมุนของมันติ้ว ๆ อยู่นั้นเลย อยู่ที่ไหนกิเลสก็พัง ๆ แล้วกิเลสอยู่ที่ไหนปัญญาก็เกิดอยู่นั้นตลอด ๆ เลย นี่ถึงขั้นเป็น เป็นขนาดนั้นนะ

ถึงได้ยอมพระพุทธเจ้า โอ้โหเป็นอย่างนี้ อ๋อนี่...วิชชาธรรมประเภทนี้ถึงเป็นวิชชาธรรมฆ่ากิเลส นั่นมันลง ความจำได้หมายรู้ สาธุ เราไม่ได้ประมาทนะ เพียงเป็นปากเป็นทางเท่านั้น จะเอาจริงเอาจังมันไม่ได้นะความจดความจำมา แต่เราไม่ได้ประมาทว่าไม่ได้เกิดประโยชน์นะ หากเป็นปากเป็นทาง บทเวลาจะเป็นองค์สัจธรรมจริง ๆ คือปัญญาจริง ๆ สติจริง ๆ แล้วเป็นอย่างนั้นละ พุ่ง ๆ อยู่ที่ไหนก็เกิด อยู่ที่ไหนก็เป็น เป็นอยู่ตลอดเวล่ำเวลา ไม่ได้คิดให้เป็นก็เป็น ตั้งใจไม่ตั้งใจก็เป็น เป็นถึงขนาดที่ว่ารั้งเอาไว้...มี

ฟังซิรั้งเอาไว้ คือมันเพลินในการฆ่ากิเลส ในการขุดการค้นหากิเลส นั่นเป็นงานของจิต รั้งก็คือว่า ให้เข้าสู่สมาธิสงบพักเอากำลังพูดง่าย ๆ นะ พอจิตออกจากที่สงบแล้วก็มีกำลัง พุ่งเลยนะ พุ่ง ๆ จนบางทีมันคิดนะ ผมก็ไม่ลืมเรื่องเหล่านี้อะไร เวลาสติกับปัญญาทำงาน มันเหนื่อยอ่อนไปหมด อ่อนอยู่ภายในนี่ แต่มันไม่ถอยซิกำลังใจ จนถึงต้องได้คิดเอ๊ เมื่อไรนามันถึงจะได้หยุด มันคิดไปย้อนหลัง ที่เราคาด ความคาดกับความจริงมันต่างกัน

ความคาดคะเน เราคาดคะเนไว้แต่ก่อนว่า การบำเพ็ญเพียรนี่ พอจิตละเอียดเข้าเท่าไรแล้ว ความเพียรก็จะละเอียดไป ๆ แล้วค่อยสบายไป ๆ เรื่อย ๆ เราคิดไปอย่างนั้นนะ นี่เราคาดเอาไว้ แล้วความจริงมันไม่เป็นอย่างนั้นนี่ เวลาสบายก็สบาย เช่นอย่างจิตเป็นสมาธิก็สบาย มันนอนอยู่เหมือนหมูนั่นซิ ฆ่ากิเลสตัวเดียวก็ไม่ได้ พอออกทางด้านปัญญานี้ ออกไปไหนมีแต่ออกฆ่ากิเลสนั่น ๆ ทีนี้ก็เพลินซี พอเพลินแล้วก็ไปใหญ่ เหนื่อยเพลีย...ทำงานแล้วก็เอ๊ เมื่อไรมันจะได้หยุดเสียที นี่คือว่าแต่ก่อนเราว่ามันจะค่อยสบายไป ๆ มันกลับตรงกันข้าม ไม่ได้เป็นอย่างนั้นนี่หลักความจริงแล้ว

คือการต่อสู้จะเป็นความสบายเมื่อไร อย่างเหมือนกับนักมวยต่อยกัน ระหว่างสติธรรม ปัญญาธรรม กับกิเลสฟัดกันก็มี มันก็เหมือนกัน จะเอาความสุขมาจากไหน ทีนี้ก็อดคิดไม่ได้ซีว่า โอ๋ ที่เราคิด ว่าเวลาจิตมีความละเอียดลออไปเท่าไร ความเพียรก็จะละเอียด

ไป ๆ ความสุขก็จะมีมากขึ้น ๆ ว่าอย่างนั้น แต่แล้วมันไม่เป็นอย่างนั้นนี่ ตำหนิเจ้าของ คือ ตำหนิอันนั้นน่ะ ว่าเราคาดเอาอย่างนั้นกับความจริงมันเป็นอย่างนี้ ไม่ได้เป็นอันเดียว ไม่ได้เหมือนกันนี่นะ มันเป็นคนละโลก

เมื่อออกจากนั้นมันก็ เอ๊ นี่เมื่อไรจะได้อยู่สบายจริง ๆ นะ เรื่องนี้ทำไมมันชุลมุนอย่างนี้ตลอด ๆ นี้นา เราก็วิตกได้ชั่วครู่เดียวยามเดียวเท่านั้นนะ พอหยุดวิตกปั๊บมันก็พุ่งอีกแล้วละ นั่นมันเป็นเอง ทำไมมันเป็นอย่างนั้นนะ พุ่ง ๆ หมุนติ้ว ๆ แน่ะ จนกระทั่งมันไปสุดฤทธิ์มันจริง ๆ แล้วไม่บอกมันก็หยุดเอง แน่ะ มันสุดฤทธิ์มันแล้ว

ก็คืออันนี้มันก็เป็นหลักธรรมชาติ เป็นความจริงเหมือนกัน พอสุดฤทธิ์แล้วมันก็อยู่เป็นเองไม่ต้องบังคับให้อยู่ที่นี่ ไอ้เรื่องสติปัญญาประเภทนั้นมันหยุดเอง แน่ะก็เป็นหลักธรรมชาติอันหนึ่ง ๆ นี่จึงว่าหลักความจริงเป็นอย่างนี้ ๆ เราจึงมาพิจารณาตามความจริงมันเป็นอย่างนี้ แน่ะ ความจำความคาดความหมายเป็นอย่างนั้น ความจริงเป็นอย่างนี้ แน่ะ

เพราะฉะนั้นความจำกับความจริงจึงไม่เหมือนกัน ต่างกันมาก เหมือนเราได้ยินเขาว่าอันนั้นเป็นนั้น ๆ อยู่ที่นั่นที่นี่ นั่นเป็นความจำ เวลาไปดูแล้วไปเห็นความจริง ไปเห็นธรรมชาตินั้นตามความจริง ได้ยินสิ่งนั้นตามความจริงแล้วมันไม่เหมือนกัน แน่ะ อย่างนี้ละที่ว่าความจำความจริงไม่เหมือนกัน

เอาละเลิกกัน

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

ปราบ

ธรรมก็ดีวินัยก็ดีที่เรียกว่าศาสนธรรม นี่คือเครื่องขัดเกลาสิ่งที่สกปรกทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจโดยเฉพาะ และทำให้ระบาดสาดกระจายออกมาทาง กาย วาจา ความประพฤติจนไม่มีที่สิ้นสุด สิ่งเหล่านี้เป็นความสกปรกอยู่โดยหลักธรรมชาติของมัน แต่ต้องมีที่เกาะที่อาศัย ไม่ได้อยู่ตามธรรมชาติของตนโดยโดดเดี่ยว นี่ก็อาศัยจิตของสัตว์โลกเป็นที่เกาะที่ยึดแล้วเกิดขึ้นที่นั่น เหมือนกับสนิมที่เกิดขึ้นจากเหล็ก แล้วกัดเหล็กให้เสียไปได้เช่นเดียวกัน คำว่าศาสนธรรมนั้น นั่นแลคือธรรมชาติเครื่องขัดเกลา หรือซักฟอกชำระล้าง หรือสังหาร แล้วแต่จะนำไปใช้ในกิริยาอันใดที่เหมาะสมกับสิ่งที่อยู่ภายใน อันเป็นของไม่พึงปรารถนานั้น

คำว่าปราบก็หมายถึงสิ่งภายในนั้น เป็นธรรมชาติที่โหดร้ายทารุณ ไม่ยอมฟังเสียงแม้เจ้าของคือตัวเราเองเลย ยังดื้อด้านหาญคิดหาญปรุง หาญรักหาญชอบ หาญเกลียดหาญโกรธหาญโลภอยู่ต่อหน้าต่อตาทั้ง ๆ ที่มีสติ นี่เรียกว่าสิ่งที่ผาดโผนโจนทะยานอันเป็นฝ่ายต่ำ หากเราจะปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติของมันนั้น จะมีแต่ความเสียหายโดยถ่ายเดียว จนถึงกับใช้การงานอะไรไม่ได้ทั้ง ๆ ที่หายใจฟอด ๆ มีชีวิตอยู่นี้แล แต่เป็นคนที่หมดคุณค่าได้ เพราะการปล่อยตามสิ่งที่กล่าวมานี้

ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้คำว่าปราบ กิริยาประเภทใดก็ตามขึ้นชื่อว่ากิเลสอันเป็นข้าศึกต่อธรรมแล้ว จะไม่มีความสุภาพในธรรมชาติของมันเลย อาการใดแสดงออกมาจะเป็นพิษเป็นภัยต่อเราทั้งนั้น นอกจากไม่มีสติปัญญาสอดส่องมองดูตามหลักธรรมชาติแห่งความจริงของมัน ว่ามีโทษหนักมากเบามาก หรือมีพิษภัยมากน้อยเพียงไรเท่านั้น จึงจะไม่อาจทราบได้ ถ้าใช้สติปัญญาแล้วต้องทราบพิษภัยของมันทุกอาการที่แสดงออกมา

ไม่เช่นนั้นปราชญ์ทั้งหลายจะไม่ตำหนิเลยว่าสิ่งเหล่านี้เป็นภัยต่อสัตว์โลก พาให้เกิดก็

คือสิ่งเหล่านี้ พาให้ได้รับความทุกข์ความลำบากทรมานไม่มีสิ้นสุด ไม่มีจุดหมายปลายทาง ก็คือสิ่งเหล่านี้ แน่ะ ท่านพิจารณาเห็นโทษของมันทุกแง่ทุกมุมจนไม่มีชิ้นใดเหลือเลย ที่จะไม่ทรงทราบด้วยพระญาณทุก ๆ พระองค์ของพระพุทธเจ้า และทุก ๆ องค์ของพระสาวก ท่านทราบโทษของมันได้ดีพอ จึงได้ประกาศธรรมเครื่องสังหาร เครื่องชำระล้างหรือเครื่องประหัตประหารลงเป็นเสียงเดียวกัน

พระพุทธเจ้าไม่ว่าพระองค์ใดไม่เคยชมเชยสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรม ที่ให้ชื่อว่ากิเลสนี้ว่าเป็นของดีมีคุณค่ามีราคาเลย ไม่ว่าจะเป็นพระองค์ใดตรัสรู้มาแล้ว ตรัสรู้ก็ตรัสรู้รู้แจ้งเห็นจริง ทั้งโทษทั้งคุณของกิเลสและธรรมนั่นแล การประกาศธรรมะจึงต้องนำความจริงที่ทรงรู้ทรงเห็นแล้วอย่างเต็มพระทัยนั้น ออกมาประกาศสอนโลกให้ตรงตามความจริง เมื่อตรงตามความจริงแล้ว จึงไม่มีพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ประกาศศาสนธรรมที่ผิดเพี้ยนไปจากกันแม้นิดหนึ่งเลย

ส่วนใดที่แยกแยะกันบ้างท่านก็ประกาศเอาไว้ เช่น พระชนมายุ บางองค์ก็มีพระชนมายุยืนนาน เช่น เป็นหมื่น ๆ ปี หรือหลาย ๆ หมื่นปี นี่ท่านก็แสดงเอาไว้ ผู้มีพระชนมายุน้อยคือ พระพุทธเจ้าของเรานี้ก็ทรงแสดงเอาไว้ นี่คือความแปลกต่างกันแห่งพระสรีระ การลงอุโบสถสังฆกรรมก็มีแปลกต่างกัน เช่น ๗ ปีย่นลงมา ๆ จนกระทั่งปีหนึ่งลงอุโบสถหนหนึ่ง ก็สามารถยังความสามัคคีแห่งพระสงฆ์ให้กลมกลืนกันได้ จนถึงวาระแห่งการประชุมลงปาฏิโมกข์อีกทีหนึ่ง

เช่น รอบ ๗ ปี ลงสวดปาฏิโมกข์ประชุมสงฆ์สักครั้งหนึ่งอย่างนี้ พระสงฆ์ก็อยู่ได้ด้วยความสงบสุข ไม่มีความแตกร้าวสามัคคีกัน จนย่นลงมาถึงพระพุทธเจ้าของเรา ๑๕ วันประชุมสงฆ์ลงอุโบสถเสียหนหนึ่ง พอดีแก่ความทรงอยู่ของพระสงฆ์ไม่แตกร้าวสามัคคีกันให้มากกว่านั้นหรือนานกว่านั้นไม่ได้ นี่พระองค์ก็ประกาศเอาไว้ ว่ามีความแปลกต่างกันอย่างนี้

ส่วนศาสนธรรมไม่ว่าฝ่ายโทษไม่ว่าฝ่ายคุณที่ทรงแสดงออก เหมือนกันหมด เฉพาะอย่างยิ่ง แสดงแต่เรื่องของกิเลสซึ่งเป็นภัยต่อสัตว์โลกทั้งนั้น ธรรมทั้งหมดเป็นเครื่องชำระ

สะสางกิเลสอันเป็นตัวพิษตัวภัยต่อสัตว์โลกโดยถ่ายเดียว หากว่าธรรมชาตินี้ได้หลุดพ้นไปแล้ว การแนะนำสั่งสอนก็หมดลงทันที เช่น พระสาวกอรหันต์องค์ใดที่ได้สำเร็จแล้ว องค์นั้นก็เป็นอันว่าหมดปัญหา ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ไม่มีคำว่ากำเริบ ไม่มีคำว่าจะมีกิเลสต่อไปอีกหรือสืบภพสืบชาติเกิดแก่เจ็บตาย เหมือนดังที่จิตซึ่งเป็นสามัญอยู่แต่ก่อนนั้นเลย นี่ละพระพุทธเจ้าท่านสอนท่านตำหนิเป็นเสียงเดียวกัน

การชมเชยก็เป็นเสียงเดียวกัน ชมเชยเรื่องธรรม ชมเชยเหตุคือการดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์ ชมเชยการดำเนิน เครื่องมือคือ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ให้มีความเข้มแข็งอย่ามีความอ่อนแอ เชื่อในเหตุในผลตามที่พระองค์สอนไว้แล้ว สติใช้เสมอประจำความพากเพียร

ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะแทงทะลุสิ่งที่ปิดบังลี้ลับทั้งหลายมาแต่ก่อน ให้กระจ่างแจ้งขึ้นมาด้วยปัญญา ดังท่านสอนไว้ว่า **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** ความสว่างกระจ่างแจ้งเสมอด้วยปัญญาไม่มี จึงไม่มีความสว่างใดจะเสมอด้วยปัญญานี้เลย พระอาทิตย์จะมีกี่ร้อยดวงก็ตาม จะส่องลงมาถึงแค่ที่เปิดเผยเท่านั้น ที่ปิดบังลี้ลับหรือเป็นที่กำบัง เช่น ในถ้ำเงื้อมผา เป็นต้น พระอาทิตย์ก็ไม่สามารถที่จะส่องทะลุเข้าไปได้ แม้จะมีร้อยดวงก็ไม่มีความหมาย แต่ปัญญานี้สามารถแทงทะลุปรุโปร่งไปหมด

ในบรรดาสิ่งที่เป็นสิ่งที่มีทั้งหลาย และเฉพาะอย่างยิ่งคือสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อใจ ได้แก่อธรรม ในศัพท์พระพุทธศาสนาท่านให้ชื่อว่ากิเลส จะมีเป็นส่วนหยาบ ส่วนกลาง ส่วนละเอียดขนาดไหน จะไม่พ้นสติปัญญานี้แทงทะลุปรุโปร่ง และทำความสว่างกระจ่างแจ้งตลอดถึงการปราบปราม หรือชะล้างให้หมดสิ้นไปได้โดยตลอดทั่วถึงนั้นเป็นอันไม่มี ต้องกระจายไปหมด นี่ชื่อว่าปัญญา ความสว่างกระจ่างแจ้ง

ทุกท่านที่มาปฏิบัติจงน้อมใจลงสู่สวากขาตธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว จะไม่ผิดหวังในการดำเนิน แต่ในขณะเดียวกันระวังอย่าให้สิ่งที่เคยมีอำนาจฉลาดแหลมคมเหนือเราอยู่แล้ว คอยแทรกหรือสวมรอยในขณะประกอบความเพียร จะไม่ได้ผลประโยชน์อันใดเลย นี่ละสำคัญอยู่มาก การประกอบความเพียรที่ว่าความเพียร คือ เพียรทุกด้าน สติก็

เพียรให้มี ปัญญาถึงกาลจะใช้ก็เพียร พินิจพิจารณาอย่าลดละ จนเป็นที่เข้าใจในแง่แห่งธรรมทั้งหลาย

การพิจารณาสกลกายนี้เป็นสำคัญ เรียกว่า ชัยสมรภูมิ ท่านจึงบอกว่ากายคตาสติ คือ สติตามรู้ในกาย จะเป็นทุกสัดทุกส่วนหรือแต่ส่วนใดส่วนหนึ่งก็ตาม แต่จะสามารถกระจายไปได้หมด รวมลงในกฎแห่ง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** ไม่พ้นจากนี้ไปได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นหลักธรรมชาติของมัน เต็มไปด้วยที่กล่าวมานี้อยู่แล้ว เป็นแต่เพียงว่าจิตของเรามองข้ามไป ๆ หาสิ่งไม่มีหาสิ่งไม่เป็น

คือกิเลสเป็นตัวจอมปลอม จะหาเสกสรรปั้นยอแต่สิ่งไม่มีไม่เป็นมาหลอกลวงสัตว์โลกที่โง่เขลาเบาปัญญา จึงไม่ได้มีปัญหาอะไรเลย ถ้ากิเลสหลอกลวงแล้วจะล้มระนาวตาม ๆ กันไปหมด ไม่ว่าจะได้รับความเสกสรรปั้นยอหรือสรรเสริญเยินยอมาสูงขนาดไหน จรดฟ้าก็ตาม ว่ามีความรู้ชั้นนั้นชั้นนี้ ชั้นไหนก็ไม่พ้นจะล้มระนาวไปตามกิเลสตัวหลอกลวงจนได้แหละ นี่เราจะเห็นได้ชัด ๆ อย่างนี้

เป็นสิ่งที่ละเอียดมาก หลอกสัตว์โลกได้ง่ายที่สุดก็คือเรื่องของกิเลส มันจะปลอมแปลงเรื่องต่าง ๆ มา ไม่ได้เอาความจริงมาพูด ไม่ได้เอาความจริงมาหลอก ไม่ได้เอาความจริงมาให้เรารู้เราเห็น มันจะเอาแต่ความจอมปลอมทั้งนั้นมาร้อยทั้งร้อย เพราะตัวกิเลสก็เป็นตัวจอมปลอมอยู่แล้ว สิ่งที่มันแสดงออกมาจึงหาความจริงไม่ได้ เพราะตัวมันเป็นหลักแห่งความจอมปลอม การแสดงออกมาทุกแง่ทุกมุมทุกอาการ จึงออกมาด้วยความจอมปลอมหลอกลวงทั้งนั้น หาความจริงไม่ได้

เอ้า ถ้าเราอยากทราบชัดว่ากิเลสกับธรรมต่างกันอย่างไร ธรรมคือความจริง แสดงออกมาแต่ความจริงล้วน ๆ กิเลสคือความปลอม สิ่งใดไม่ปลอมกิเลสไม่แสดง จะแสดงแต่ความจอมปลอมทั้งนั้น เพราะกิเลสเป็นตัวปลอมดังนี้

ดังภายในร่างกายของเรานี้ เอ้าดูซิ เกสาเป็นยังไง มันสวยมันงามที่ตรงไหน ที่เกิดเป็นสถานที่เช่นไร ที่อยู่เป็นสถานที่เช่นไร อาหารเครื่องหล่อเลี้ยงของมันให้ทรงตัวอยู่ในร่างกายของเรานี้เป็นอย่างไร แล้วสถานที่เกิดของผมเป็นอย่างไรบ้าง ขน เล็บ เหล่านี้เป็นยังไง

สถานที่เกิดที่อยู่ของมัน ตัวของมันเองเป็นยังไง มันสดสวยงดงามดังที่กิเลสเสกสรรปั้นยอไหม

พิจารณาเข้าจนกระทั่งถึงหนัง เอ้า หนังเขาหนังเรา หนังหญิงหนังชาย แปลกต่างกันที่ตรงไหน ทำไมจึงได้ติดได้พัน ได้รักได้ชอบได้หลงใหลใฝ่ฝันเอาเสียนักหนา ไม่มีความจืดความจาง ตั้งแต่กัปไหนกัลป์ใดแล้ว หลงหนังหลงสิ่งเหล่านี้ หลงมานานแสนนานแล้ว ทำไมไม่มีวันอิ่มพอ มันสวยมันงามที่ตรงไหน

ดูซิเรื่องของกิเลสเสกออกมา แล้วเราติดตามที่มันว่านั้นไหม ส่วนธรรมท่านว่าหาความเป็นสาระแก่นสารไม่ได้ และหาความสะอาดสะอ้านไม่ได้ หาความสวยงามไม่ได้ ทั้งที่เกิดที่อยู่ของมันมีแต่สภาพปฏิกูลโสโครก มีแต่สิ่งที่แปรสภาพไปหมด **อนิจฺจํ** ก็อยู่ตรงนี้ **อนตฺตา** ก็อยู่ตรงนี้ หาสัตว์หาบุคคลที่ไหนมี นี่คือธรรมท่านกล่าวตามหลักความจริง

แต่กิเลสถือตรงกันข้ามทั้งนั้น ๑) เป็นของสวยของงาม เอ้า ถ้าว่าเป็นหนึ่ง ๒) ว่าเป็นของจีรังถาวร เหมือนกับสิ่งเหล่านี้จะไม่แตกไม่ดับเลย ๓) สัตว์บุคคลเต็มอยู่ในนี้หมด ไม่ว่าอะไรอยู่ในนี้หมด ๆ อันใดที่เป็นสิ่งจอมปลอมธรรมชาตินี้จะหลอกขึ้นมา ๆ เราที่หลงอยู่แล้ว ถูกมันควบคุมอยู่ตลอดเวลา จึงหาความจริงไม่ได้ภายในจิตใจ แล้วจะหาความสุขความสบายที่ไหนมี

ก็ต้องมีแต่จอมปลอม ๆ สุขก็จอมปลอม มันเสกสรรปั้นยอนั้นมาหลอกเอาอันนี้มาหลอก พอให้เคลิบเคลิ้มหลงใหลไปเสียว่าเป็นความสุขเสียนิดหนึ่ง ๆ นอกจากนั้นมีแต่ฟืนแต่ไฟเผาเราทั้งเป็น เป็นยังไงเอามาเทียบดูซิ นี่ละหลักสัจธรรมของพระพุทธเจ้ากับความจอมปลอมของกิเลส มันหลอกลวงอยู่ภายในกายของเราอันเดียวนี้

แล้วทีนี้ย่นเข้าไปสู่จิต เอ้าจิตเป็นยังไง อาการของจิตออกมาแต่ละอาการมีแต่อาการที่หลอกลวงตัวเรา คนนั้นก็หลอกคนนี้ก็หลอก ใครเห็นอะไรก็ตาม ได้ยินอะไรก็ตาม จะต้องย้อนเข้ามาหลอกภายในจิตใจนี้ อยู่ด้วยอารมณ์แห่งความหลอกหลอนหาความจริงไม่ได้ไม่ว่าเขาว่าเรา ไม่ว่าสัตว์ตัวใด อยู่ได้ด้วยอำนาจของกิเลสหลอกลวง นี่เราพิจารณาดูซิ แล้วผลของมันเป็นยังไง

โลกอันนี้มีมานานแสนนาน ใครได้ยินอยู่ที่ไหนว่าโลกอันนี้วิเศษวิโสเลิศเลอ มีตรงไหน สัตว์โลกที่อยู่ในที่นี่ สัตว์โลกตัวไหนเป็นตัวที่เลิศเลอเพราะอำนาจแห่งกิเลสฉุดลากไปนั้น มีตัวใดเลิศเลอ มีตัวใดวิเศษวิโส มันมีตั้งแต่ตัวที่จมอยู่ด้วยกับ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** จมปลักอยู่ด้วยความทุกข์ความทรมาน นี่เราพูดถึงเรื่องปัญญาสอดแทรกกันไปกับเรื่องสัญญาความหลอกลวงเจ้าของนั่น พวกสัญญาคือความหลอกลวงไปให้สำคัญว่าอย่างนั้นให้สำคัญว่าอย่างนี้ ปัญญาพิจารณาสอดแทรกเข้าไป

ตะกี้นี้พูดได้ถึงแค่หนัง แล้วเนื้อเอ็นกระดูกเป็นยังไง อะไรมันสวยอะไรมันงามถึงได้หลงเอานักหนา หลงมาตั้งกัปตั้งกัลป์ไม่มีวันสว่างสร่างซาบ้างเลย แล้วเป็นยังไง ถ้าไม่เอาธรรมเข้าไปแยกไปแยะ ไปสอดส่องมองลงไปแล้ว จะไม่เห็นความลุ่มหลงของตัวเอง จะไม่เห็นความเหลวไหลของตัวเอง และจะไม่เห็นตัวหลอกลวงคือตัวของกิเลสที่เป็นอธรรมแทรกอยู่ภายในจิตใจดวงเดียวกันนั้นกับธรรมที่จะเกิดนั้น ถ้าธรรมไม่มีอำนาจก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ ถูกมันปัดมันเป่า หรือมันเตะมันถีบตกบัลลังก์ไป คือใจดวงนั้นแหละตกลงไป ถ้าธรรมมีสติมีปัญญาเป็นต้นมีกำลังมากแล้ว สิ่งจอมปลอมทั้งหลายก็ต้องถูกทำลาย

ดังที่กล่าวว่านั้นสวยนี้งามเป็นต้น อันนั้นเป็น **นิจฺจํ** อันนี้เป็น **สุขํ** อันนั้นเป็น **อตฺตา** อย่างนี้เป็นต้นนะ จะไม่มีอะไรเหลือ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจอมปลอม เมื่อปัญญาได้หยั่งทราบลงไปแล้วจะเป็นไปตามหลักธรรมชาติ คือ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** เกลื่อนไปอยู่ในร่างกายของเราของเขา เกลื่อนไปในโลกธาตุ สัตว์ทั้งหลายเกิดแก่เจ็บตาย เพราะความหลงของกิเลสที่หลอกลวงนี้แล

และการเกิดแก่เจ็บตายใครเคยได้ยินว่าใครมีความสุข คนนั้นเกิดสุขมาก คนนี้เกิดสุขมากมีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะความเกิดมีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะความตายมีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะความแก่ชราคร่ำคร่ามีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะโรคภัยไข้เจ็บมีไหม คนนั้นเป็นความสุขเพราะความรักความชังมีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะความเกลียดความโกรธมีไหม คนนั้นเป็นบรมสุขเพราะการปล่อยตัวมีไหม

สรุปแล้วหาบรมสุขหาความสุขอันแท้จริงไม่ได้เลย นี่เพราะอำนาจแห่งความลุ่มหลงที่

เป็นไปตามกิเลส ตัวกิเลสจริง ๆ มันไม่ให้ความสุขแก่ผู้ใด เพราะฉะนั้นผู้หลงตามกิเลสจึงหาความสุขไม่ได้ มีเคลือบแฝง ๆ ไปนิด ๆ เท่านั้น เหมือนกันกับเหยื่อเขาใส่ปลายเบ็ดน่ะ ติดไว้ปลายเบ็ดนั้นให้ปลาตัวโง่หลงแล้วกลืนทั้งเบ็ด พอกลืนลงไปแล้วก็เสร็จมัน

ที่ว่าบรมสุขเป็นยังไง ธรรมต่างหากเป็นทางเดินเพื่อบรมสุข เพื่อละสิ่งที่เป็นมหันตทุกข์ ๆ เหล่านี้ ที่ถามไปตะกี้นี้ว่าอันใดเป็นบรมสุข ๆ มันจะเอาบรมสุขมาจากไหน ก็มันเป็นมหันตทุกข์ทั้งนั้น ตั้งแต่ทุกข์เล็กทุกข์น้อย ก้าวเข้าไปหาหลักใหญ่ก็คือมหันตทุกข์ ๆ ทั้งมวล

เกิดก็มหันตทุกข์ ความแก่ความชราคร่ำคร่าทุกอย่างก็มหันตทุกข์ ความตายก็มหันตทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างมีแต่เรื่องมหันตทุกข์ ๆ บีบคั้นจิตใจอยู่ตลอดเวลา ถึงกับฆ่าตัวตายก็ยังมีเราไม่เห็นเหรอ ใครจะปฏิเสธกันได้ แม้แต่ทางหนังสือพิมพ์เขาก็ยังลงอยู่แทบทุกวัน เรื่องฆ่าตัวตาย เป็นยังไงมหันตทุกข์ไหม ทุกข์จนกระทั่งจะอยู่ไม่ได้ หรืออยู่ไม่ได้ในโลกอันนี้ กว้างแสนกว้าง จะเอาตัวรอดว่าเป็นยอดดีแล้วฆ่าตัวตาย ยิ่งเป็นมหันตทุกข์อันใหญ่โตซ้ำเข้าไปอีก นี่เพราะความหลงซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่อย่างนี้ดีแล้วหรือมนุษย์ ดีแล้วหรือโลกอันนี้เป็นมหันตทุกข์ ๆ อยู่อย่างนี้ ถ้าไม่แก้ภายในจิตใจดวงที่ลุ่มหลงอยู่นี้ด้วยหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนไว้ ประกาศกังวานอยู่นี้แล้ว จะไม่มีวันพ้นไปได้เลยมนุษย์เราและสัตว์ทั้งหลาย

เราอย่าคาดว่าชาตินั้นชาตินี้ อย่าคาด คาดไปเฉย ๆ ด้วยอำนาจแห่งโมหะและสัญญาอารมณ์ที่หลอกตัวเอง ซึ่งเคยหลอกตัวเองมาแล้วทั้งนั้นแหละ ให้สมหวังไม่สม ถ้าต้องการความสมหวังให้เอาลงตรงจุดที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างไร นี่ละเป็นจุดที่จะสมหวังโดยไม่ต้องสงสัย เอ้า พิจารณา ลงไป เกสาเป็นยังไง นักปฏิบัติดูให้ดี โลมา นขา ทันตา ตโจ ดูให้ดี นี่ละเป็นสถานที่ที่จะให้ดีดจิตใจออก พ้นจากความทุกข์ทั้งหลายจนถึงขั้นบรมสุข จะไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย นี่เป็นแนวทางแห่งบรมสุขหรือสันติธรรมอันราบคาบ จะไปจากการพิจารณาอย่างนี้

พิจารณาลงไป ความส่ายแส่ของจิตส่ายแส่มาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งถึงวันนี้ ทำไมไม่

เบื่อ ทำไมไม่อิ่มพอ จะย้อนจิตเข้ามาสู่การยับยั้งเพื่อความสงบใจ ด้วยบทธรรมบทใดบทหนึ่งเหล่านี้ ทำไมจะทำไม่ได้ เราเป็นมนุษย์ทั้งคน ลูกศิษย์ตถาคต ธรรมนี้ไม่ใช่ธรรมพ่ายแพ้ เป็นธรรมที่แก้กิเลส หรือฆ่ากิเลสสังหารกิเลสได้ชัยชนะมานานแสนนานแล้ว มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอดถึงสาวกทั้งหลาย และได้เคยกระเทือนโลกมาแล้วสักกี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านพระองค์แล้ว มีตั้งแต่ได้ชัยชนะเพราะการปราบกิเลสให้อยู่ในเงื้อมมือด้วยอำนาจแห่งธรรมนี้ เหตุใดเรานำธรรมะของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติจะเหลวไหล จะแพ้ จะเหลวแหลกแหวกแนวไปได้ยังไง ถ้าไม่ใช่เป็นลูกศิษย์พระเทวทัตเท่านั้นเอง

เราต้องคิดซิ การปฏิบัติมีแต่อยู่ไปกินไปเฉย ๆ คาดนั้นคาดนี้ ภพนั้นภพนี้จะดี อยากไปที่นั่นที่นี่ อยากเท่าไรก็เป็นเรื่องของกิเลสตัณหาเปล่า ๆ ไม่ใช่เรื่องของธรรม ถ้าอยากพ้นจากทุกข์จริง ๆ ให้ลงตามความอยาก คืออยากประพฤติปฏิบัติ อยากประกอบความพากเพียร พิจารณาอะไร เอ้า พิจารณาให้เห็นจริง เหมือนอยากพ้นทุกข์ อยากพ้นทุกข์มากเท่าไรความเพียรยิ่งเด่น เด่นมากเท่าไรก็ยิ่งเห็นชัดลงไปโดยลำดับลำดา

จิตจะดิ้นรนกระวนกระวายกวัดแกว่งขนาดไหนก็ตาม ถ้าลงสติได้บังคับเข้าไปใส่บทธรรมบทใดก็ตามให้อยู่ในนั้นแล้ว จะต้องมีความสงบ พ้นจากอำนาจของธรรม คือ สติธรรม ปัญญาธรรมนี้ไปไม่ได้เลย ให้พากันมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติ แล้วจะได้เห็นความสุขตั้งแต่สันติธรรมโดยลำดับลำดาในขั้นสมาธิและขั้นปัญญา จนกระทั่งถึงขั้นบรมสุขจะได้ปรากฏสัมผัสที่ใจของเราเอง รู้ที่ใจของเราเอง เห็นที่ใจของเราเอง พ้นจากทุกข์ที่ใจของเราเอง เป็นบรมสุขที่ใจของเราเอง จะไม่มีที่อื่นใดเป็นบรมสุข จะไม่มีที่อื่นใดเป็นความสุขความเจริญอันยอดเยี่ยมนอกจากใจดวงนี้เท่านั้น

ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ดินฟ้าอากาศเป็นดินฟ้าอากาศ วัตถุแร่ธาตุต่าง ๆ เต็มโลกธาตุ เป็นสิ่งนั้น ๆ ต่างหากไม่ใช่บรมสุข ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ไม่ควรจะไปหลงในสิ่งเหล่านั้น ไม่ควรจะไปหมาย ไม่ควรจะไปตื่น ตื่นลมตื่นแล้ง เคยตื่นมากี่กัปกี่กัลป์แล้วยังจะตื่นอยู่อีกเหรอ ตื่นไปเท่าไรก็ยิ่งได้รับความทุกข์ความทรมานดังที่เป็นมาแล้วนี้เองไม่สงสัย จะต้องเป็นอย่างนี้โดยแท้ เพราะฉะนั้นจงพยายามย้อนจิตเข้ามาสู่หลัก

ธรรม ทำจิตใจของตนให้มีความมั่นคงต่อบทธรรมทั้งหลาย ต่อความเพียร

เอ้าจะกำหนดพุทโธ ก็เอาให้แน่วแน่ลงไป ๆ ในพุทโธ ในธรรมบทใดก็ตาม กำหนดอานาปานสติคือลมหายใจเข้าออก ก็ให้รู้อยู่กับลมนี้เท่านั้น เหมือนกับว่าโลกธาตุนี้ไม่มีเหมือนกับสิ่งใด ๆ ไม่มีในโลก มีแต่ความรู้กับคำบริกรรมนี้เท่านั้น มันจะสงบไม่ได้อย่างไรจิตนี่ ต้องสงบได้โดยไม่สงสัย เอาให้จริงให้จังซินักปฏิบัติ ทำลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่ไปกินไปวันหนึ่ง ๆ แล้วมีแต่ความหวัง ๆ หวังอะไร เหตุไม่มีจะเอาความสมหวังมาจากไหน มันไม่ได้สมหวังนะเราอย่าหลง เราถูกหลอกถูกต้มมานาน แสนนานแล้ว ให้พากันพินิจพิจารณา

เอาละการแสดงธรรมก็เห็นสมควรเท่านี้ละ วันนี้ไม่พูดมากนะ เหนื่อย

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

หลักเกณฑ์การปฏิบัติสมาธิ-ปัญญา

หลักปฏิปทาเครื่องดำเนินอันเป็นศูนย์กลางและเหมาะสมอย่างยิ่ง คือ ธุดงควัตร ๑๓ ข้อ นี่เป็นเครื่องดำเนินสำหรับพระผู้เห็นภัย เพื่อจะหลุดพ้นจากภัยให้ถึงแดนเกษม คือ พระนิพพาน ส่วนประกอบภายในจิต อารมณ์ของจิต เครื่องดำเนินของจิต ได้แก่กรรมฐาน ๔๐ ห้องดังที่ท่านแสดงไว้ จะเป็นบทใดก็ตามในกรรมฐาน ๔๐ ห้องนั้น ที่เห็นว่าเหมาะสมกับจริตนิสัยของผู้ปฏิบัติเป็นราย ๆ ไป ย่อมยึดเอาธรรมบทนั้น ๆ ที่ตนชอบเข้ามากำกับใจ ที่เรียกว่าบริกรรมภาวนา ดังอนุสสติ ๑๐ นี้มี พุทโธ ธัมโม สังโฆ เป็นต้น อยู่ในอนุสสติ ๑๐ นี้ เราจะเอาบทใด หรืออานาปานสติ

ธรรมเหล่านั้นบทใดเหมาะสมกับจริตนิสัยของผู้บำเพ็ญรายใด พึงนำธรรมบทนั้นเข้ามากำกับใจ ให้เป็นบริกรรมภาวนา หรือกำหนดรู้ เช่น ลมหายใจเข้าออก ไม่ต้องบริกรรมหรือบริกรรมก็ได้ ตามแต่ความถนัดใจ ถ้าไม่บริกรรมก็ให้รู้ลมเข้าลมออก ลมสัมผัสที่ตรงไหนมาก พึงตั้งสติลงที่จุดนั้น เช่น ดั้งจมูกเป็นต้น เป็นที่ผ่านเข้าออกของลมอย่างเด่นชัด รู้ได้ชัด สัมผัสมากกว่าที่อื่น ๆ ก็กำหนดที่ตรงนั้นไว้

ให้ความรู้คือใจนั้นอยู่กับความสัมผัสของลมผ่านเข้าผ่านออก โดยไม่ต้องตามลมเข้าไปและตามลมออกมาในขั้นเริ่มแรก จะเป็นการฟั่นเฝือมากไป หรือเพิ่มภาระให้จิตมากไป จึงต้องให้กำหนดรู้อยู่เพียงลมเข้าลมออกเท่านั้น ไม่ให้จิตส่งไปสู่สถานที่อื่นใดอารมณ์ใดนอกจากลมเข้าลมออกที่ตนกำหนดอยู่นั้นเท่านั้น เราจะบริกรรมธรรมบทใดก็ตาม ให้พึงทำความรู้สึกอยู่กับธรรมบทนั้น ๆ เท่านั้น ประหนึ่งว่าโลกนี้ไม่มีอันใดในเวลานั้น มีเฉพาะ

คำบริกรรม กับความรู้ที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่นี้เท่านั้น ท่านเรียกว่าภาวนาที่ถูกต้องเหมาะสม

ในธรรมที่กล่าวมา ๔๐ ห้องนี้ เป็นธรรมที่เหมาะสมกับผู้ประพฤติปฏิบัติ จะยึดเอาบทใดก็ตาม เมื่อเห็นถูกกับจริตนิสัย จึงเรียกว่าเป็นธรรมกลาง ๆ เป็นปฏิปทาที่ราบรื่นดีงาม บรรดาพระสาวกอรหันต์ทั้งหลายท่านผ่านไปด้วยธรรมเหล่านี้แล ในขั้นเริ่มแรกเป็นเช่นนั้น นี่เราหมายถึงเริ่มแรกแห่งการภาวนา ต้องมีธรรมบทใดบทหนึ่งเป็นเครื่องเกาะเครื่องยึด เครื่องกำกับของใจ ไม่เช่นนั้นใจจะหาที่เกาะที่ยึดไม่ได้ ไขว้เขวไปหมดและไม่ได้ผลอันใด

ท่านจึงสอนกรรมฐานไว้ในตัวของเรานี้ ก็มีกรรมฐาน ๕ ที่อุปัชฌาย์มอบให้ตั้งแต่วันอุปสมบท คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เราจะนำคำเหล่านี้คำใดคำหนึ่งบทใดบทหนึ่งบริกรรมเช่นเดียวกับธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาสักครู่นี้ก็ได้ไม่มีอะไรขัดข้อง เพราะเป็นธรรมเป็นกรรมฐานด้วยกัน นี่เป็นธรรมฝึกหัดเบื้องต้น ต้องมีบทธรรมเป็นเครื่องยึด ไม่ใช่จะกำหนดรู้เฉย ๆ ดังที่จิตท่านมีหลักมีเกณฑ์แล้ว เช่น จิตท่านผู้มีสมาธิเป็นพื้นฐานอยู่แล้วนั้น ท่านจะบริกรรมหรือไม่บริกรรม หากเป็นการเห็นควรของท่านเองสำหรับผู้มีหลักใจแล้ว ส่วนผู้ที่ยังไม่มีหลักใจ ต้องยึดหลักธรรมนี้ไว้กับใจเป็นเครื่องยึดเป็นคำบริกรรม จึงเหมาะสม ไม่เช่นนั้นไม่ได้เรื่อง

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายพึงกำหนดธรรมเหล่านี้ ให้เลือกเอาธรรมเหล่านี้ที่เห็นว่าเหมาะกับจริตนิสัยของตนมาปฏิบัติต่อตนเองในขั้นเริ่มแรก จนจิตเกิดเป็นสมาธิขึ้นมา คือความแน่นหนามั่นคงภายในใจ หากรู้เอง เมื่อจิตสงบลงไป ๆ หลายครั้งหลายหน จิตจะสร้างฐานแห่งความมั่นคงขึ้นภายในตัวเอง ความสงบเป็นครั้งเป็นคราวแล้วถอนขึ้นมานี้ ท่านเรียกว่าจิตรวมหรือจิตสงบ เมื่อจิตมีการสงบเข้าไปและถอนออกมา สงบตัวเข้าไปแล้วขยายตัวออกมาอย่างนี้ท่านเรียกว่าจิตสงบ

เมื่อจิตสงบหลายครั้งหลายหน ในแต่ละครั้งละหนของจิตที่สงบนั้น ย่อมสร้างฐานแห่งความแน่นหนามั่นคงขึ้นภายในตัวเองโดยลำดับลำดา เมื่อนานเข้าก็กลายเป็นสมาธิขึ้น

มา คือเป็นจิตที่มั่นคง เป็นจิตที่แน่นหนา กำหนดดูเมื่อไรก็รู้ได้ชัดว่านี้คือจุดแห่งความรู้ นี้คือจุดแห่งจิตอันเป็นความสงบประจำตัว นี่เรียกว่าจิตเป็นสมาธิ

ไม่ใช่รวมลงไปแล้วเป็นสมาธิ ๆ เราจะเรียกว่าสมาธิในขณะที่จิตรวมก็ได้ แต่ที่ให้แน่ที่สุดก็คือ จิตรวมตัวเข้าไปหลายครั้งหลายหน จนถึงกับสร้างฐานของตนให้เกิดความมั่นคงขึ้นมา แม้จะคิดอ่านไตร่ตรองอะไรได้อยู่ก็ตาม แต่ฐานของจิตที่แน่นหนามั่นคงนั้นไม่ละตัวเอง นั่นจะเป็นความที่เหมาะสมอย่างยิ่งในคำว่าจิตเป็นสมาธิ เพราะเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในวงผู้ปฏิบัติจะทราบได้ชัดไม่ต้องไปถามใครเลย

ขอแต่จิตได้สงบเข้าไปดังที่กล่าวนี้เถอะ เมื่อสงบเข้าไป ๆ ถอนออกมา สงบเข้าไปหลายครั้งหลายหนหลายวันหลายคืนเข้าไป หากเป็นความแน่นหนามั่นคงขึ้นภายในจิตเอง นั่นท่านเรียกว่าจิตเป็นสมาธิแล้ว

จิตเป็นสมาธิย่อมมีความเย็น ย่อมมีความสงบตัว ไม่หิวโหยในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะอารมณ์ทางใด รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส เฉพาะอย่างยิ่งกามารมณ์เป็นสำคัญสำหรับนักบวช อันนี้เป็นข้าศึกมากภายในจิตใจ และชอบคิดมาก คิดได้อย่างรวดเร็วแต่หักห้ามได้ยาก เหล่านี้เมื่อจิตมีสมาธิคือความสงบแล้วสิ่งเหล่านี้ย่อมสงบตัวไป แต่ไม่ใช่ขาด ไม่ใช่ละขาด เป็นเพียงความสงบของจิต คือจิตอิ่มตัวในขั้นนี้ ท่านจึงสอนให้ใช้การพิจารณาคือปัญญา

ปัญญานั้นหมายถึงการถอดการถอน การคลี่คลายดูสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นตามความเป็นจริง แล้วถอนไปโดยลำดับลำดา ตั้งแต่กิเลสขั้นหยาบ ๆ จนกระทั่งถึงขั้นละเอียดสุด หลุดพ้น ท่านเรียกว่าปัญญาทั้งนั้น แต่เป็นขั้น ๆ ของปัญญา สมาธิเป็นเพียงทำจิตให้สงบเพื่อจะได้พิจารณาง่ายลงไป ผิดกับการพิจารณาทั้งที่จิตหาพื้นฐานแห่งความสงบไม่ได้อยู่เป็นอันมาก เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้บำเพ็ญทางสมาธิ ท่านเรียกว่าสมาธิอบรมปัญญา

ดังที่กล่าวไว้ในอนุศาสน์ **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา** สมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญา ให้พิจารณาสิ่งทั้งหลายรู้ได้แจ่มแจ้งชัดเจนโดยลำดับลำดา **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** ปัญญาเมื่อสมาธิได้อบรมแล้วย่อมมีความคล่องตัว คือได้รับการอบรม ได้รับความหนุนมาจากสมาธิแล้ว ย่อมมีความคล่องตัวในการพิจารณาแยกแยะอารมณ์ต่าง ๆ จนถึงกับตัดขาดได้ หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นั่นท่านว่า **สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** คือหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นี่หลักธรรมที่ท่านแสดงเป็นพื้นเป็นฐานอันตายตัวไว้เป็นจุดศูนย์กลางโดยแท้จริง

ท่านจึงสอนให้อบรมสมาธิเพื่อเป็นบาทเป็นฐาน เพื่อจิตได้มีความสงบตัว มีความอิ่มตัวในอารมณ์ทั้งหลาย อยู่ด้วยความสงบเย็นใจ เมื่อจิตมีความสงบเย็นใจแล้ว ย่อมพาพิจารณาอะไรเป็นการเป็นงานได้ดีกว่า การใช้ให้จิตพิจารณาทั้งที่จิตหาความเป็นสมาธิไม่ได้ และกำลังหิวโหยในอารมณ์เป็นไหน ๆ

การพิจารณาจิตที่ไม่เคยมีความสงบเลยให้เป็นปัญญา มักจะเป็นสัญญาเถลไถลออกนอกลู่นอกทางอยู่เสมอ ๆ ไม่ค่อยจะได้เรื่องได้ราวอะไร จนถึงกับว่าไม่ได้เรื่อง ท่านจึงสอนสมาธิเป็นบาทเป็นฐาน เป็นเครื่องยืนยันว่าจะได้ผลในการพิจารณาทางด้านปัญญา เมื่อสมาธิมีอยู่ภายในจิตใจแล้ว ใจไม่หิวโหย ใจไม่รวนเร ใจไม่กระวนกระวาย ย่อมทำหน้าที่การงานของตนไปโดยลำดับลำดาตามสติที่บังคับให้ทำ จนถึงกับได้ปรากฏผลขึ้นมาเป็นปัญญาโดยลำดับลำดา จนถึงขั้นปัญญาที่เห็นเหตุเห็นผลแล้ว และหมุนตัวไปเองโดยไม่ต้องถูกบังคับเหมือนตั้งแต่ก่อนที่เคยบังคับกันนั่นเลย นี่เป็นอย่างนี้

ในเบื้องต้นจึงต้องอาศัยคำบริกรรมเป็นพื้นฐานก่อน นี่เป็นหลักตายตัว เป็นหลักศูนย์กลางแห่งการปฏิบัติของผู้บำเพ็ญทั้งหลาย ไม่ควรจะละไม่ควรจะปล่อยวางคำบริกรรมซึ่งเป็นเครื่องยึดของจิตในขั้นเริ่มแรก เพื่อหาหลักฐานใส่ตัวเอง จึงจำต้องใช้บทบริกรรมนี้เป็นฐานสำคัญมากอยู่เสมอ

จนกว่าจิตนี้ได้เริ่มเป็นสมาธิขึ้นมา ถึงกับเป็นสมาธิแล้ว คำบริกรรมเหล่านั้นซึ่งเคยนำมาบริกรรมเป็นประจำนั้น ก็ย่อมจะปล่อยวางกันได้ ด้วยความเข้าใจตัวเองว่าสมควรจะปล่อยวางหรือไม่ นั้นเป็นสิ่งที่จะทราบด้วยสมาธิของตัวเอง ด้วยหลักของความรู้คือความเด่นชัดแห่งจุดของผู้รู้ของตัวเอง แล้วจะไม่บริกรรมก็ได้ โดยกำหนดเอาความรู้นั้นเป็นฐานทีเดียว อยู่กับความรู้นั้น เมื่อจะกำหนดให้ความรู้นั้นมีความสงบลงไป ก็กำหนดลงได้อย่างง่ายดาย ทีนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย

ที่นี่คำว่าคำบริกรรมในกรรมฐาน ๔๐ ห้องนี้ หลักใหญ่ก็เป็นการบำเพ็ญในเบื้องต้น ผู้บำเพ็ญในขั้นเริ่มแรกจำต้องได้ยึดธรรมเหล่านี้ไว้เป็นหลักเกณฑ์ของใจ จนกว่าใจจะได้หลักได้เกณฑ์ แล้วค่อยแผ่กระจายออกไปในงานทั้งหลาย ทีนี้หาความเป็นประมาณไม่ได้ เมื่อจิตได้เป็นสมาธิแล้วฝึกหัดทางด้านปัญญา ปัญญาจะตีแผ่ออกไปโดยลำดับลำดา คำบริกรรมนั้นจะหายไปโดยหลักธรรมชาติของผู้บำเพ็ญนั่นแล

เพราะฉะนั้นผู้บำเพ็ญถึงขั้นสมาธิอย่างแน่วแน่และขั้นปัญญาแล้ว ในคำบริกรรมทั้งหลายจึงหายไปโดยหลักธรรมชาติแห่งการปฏิบัติของตัวเอง คือค่อยหายไปเอง เช่นเดียวกับเราขึ้นบันได ก้าวขึ้นไปขั้นที่ ๑ ขั้นที่ ๒ ขั้นที่ ๑ ก็หมดความจำเป็นไป ก้าวผ่านไป ๆ จนถึงวาระสุดท้าย ก้าวขึ้นถึงบนบ้าน นี่คำบริกรรมก็ค่อยเปลี่ยนตัวเองไปเช่นนั้น จนถึงขั้นปัญญาแล้วไม่ต้องบอกที่นี่ หากรู้ในตัวเองวิธีทำการทำงาน

เหมือนโลกเขาทำงาน ผู้ใหญ่ทำงานเข้าใจในงาน ทำไปได้กว้างขวางมากมายผิดกับเด็กเป็นไหน ๆ นี่การทำงานของสมาธิที่มีหลักมีเกณฑ์แล้ว กับการทำงานทางด้านปัญญาก็เป็นเช่นเดียวกัน มีความขยายตัวออกไปโดยลำดับลำดาจนหาประมาณไม่ได้ แต่ผู้ปฏิบัติหรือผู้ดำเนินสมาธิดำเนินปัญญานั้นจะรู้ตัวเอง โดยไม่ต้องไปถามใครว่าควรจะปล่อยคำบริกรรมมากน้อยเพียงไร หรือไม่ปล่อย เป็นยังไง ในเวลาใดขณะใด หากทราบเองในผู้ปฏิบัตินั้น ขอให้ทุก ๆ ท่านยึดไว้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติภาวนา

หลักใหญ่ให้จิตสงบได้นั้นแหละเป็นของดี เพียงจิตสงบเท่านั้นก็ตัดความกังวลวุ่นวายซึ่งเคยประจำจิตเสียดแทงจิตออกได้โดยลำดับลำดา จนถึงกับเป็นขั้นสบาย เพราะฉะนั้นผู้ภาวนาเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว จึงมักขี้เกียจในการพิจารณาธรรมทั้งหลายด้วยปัญญา นอนจมอยู่กับสมาธินั้นเสียไม่ออกพินิจพิจารณา สุดท้ายก็เข้าใจว่าความรู้ที่แน่วแน่แห่งความเป็นสมาธิของตนนั้น จะเป็นมรรคผลนิพพานไปเลย ในข้อนี้ผมเคยเป็นแล้ว จึงได้นำมาอธิบายให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ ว่าสมาธิต้องเป็นสมาธิ ปัญญาต้องเป็นปัญญา เป็นคนละสัดเป็นคนละส่วน เป็นคนละอันจริง ๆ ไม่ใช่อันเดียวกัน หากเป็นอยู่ในจิตอันเดียวกันนั่นแล เป็นแต่เพียงไม่เหมือนกัน

จิตที่เป็นสมาธิก็เต็มภูมิได้เหมือนกัน เมื่อถึงขั้นเต็มภูมิแล้วจะทำอย่างไรก็ไม่เกินนั้นไม่เลยนั้นไปอีก ถึงขั้นสมาธิที่เต็มภูมิแล้วก็มีแต่ความแน่วแน่ของจิต ความละเอียดของจิตที่รู้อย่างแน่วแน่เท่านั้น จะให้มีความละเอียดแหลมคมหรือแยบคายต่าง ๆ แผ่กระจายออกไปฆ่ากิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในใจนั้นไม่ได้ เพราะไม่เห็นเพราะไม่รู้ ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้พิจารณาทางด้านปัญญา ซึ่งเป็นเรื่องแยบคายยิ่งกว่าสมาธิอยู่มากมายจนหาประมาณไม่ได้ นี่ละปัญญาจึงเป็นปัญญา

ผู้ที่เป็นสมาธิถ้าไม่ออกพิจารณาทางด้านปัญญา จะเป็นสมาธิอยู่อย่างนั้นตลอดไปจนกระทั่งวันตายก็หาเป็นนิพพานได้ไม่ หาเป็นปัญญาได้ไม่ ต้องเป็นสมาธิอยู่ตลอดไป นี่ละท่านจึงสอนให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญา มีความจำเป็นอย่างนี้ ให้ทุก ๆ ท่านจำไว้ให้แม่นยำ นี่สอนด้วยความแม่นยำด้วย สอนด้วยความแน่ใจของเจ้าของ เพราะได้ผ่านมาแล้วอย่างนี้ ติดสมาธิก็เคยติดแล้ว

ผมเคยได้พูดให้หมู่เพื่อนฟังมานานแสนนานหลายครั้งหลายหน จนนับไม่ได้นั้นแหละ ว่าได้ติดสมาธินี้มาเสียอย่างจำเจ หรือติดสมาธิมาเสียจนจมพูดง่าย ๆ จนเป็นความขี้เกียจ จนเกิดความสำคัญว่าสมาธินี้แลจะเป็นนิพพาน สมาธินี้แลจะเป็นธรรมชาติที่สิ้นกิเลส จะสิ้นอยู่ตรงนี้ ตรงที่รู้ ๆ นี่ละ ไม่มีที่อื่นใดเป็นที่สิ้นกิเลส นั่นเหมาเอาเสียทั้งหมด

ความจริงความรู้อันนั้นมันกลมกลืนกับอะไรอยู่ เพียงขั้นของสมาธิ ความรู้ในขั้นสมาธิจะไปสามารถรู้กิเลสให้เหนือสมาธิไปได้อย่างไร เพราะกิเลสที่ละเอียดเหนือสมาธิมีอีกมากมายยิ่งกว่าที่ความรู้ในขั้นสมาธิจะรู้ได้เป็นไหน ๆ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้แยกทางด้านปัญญา

เมื่อจิตมีความสงบ จะสงบขั้นใดก็ตามย่อมเป็นบาทเป็นฐาน เป็นเครื่องหนุนปัญญาตามขั้นของตนได้ ให้พิจารณา แต่ไม่ใช่พิจารณาในขณะที่จิตสงบ ต่างวาระกัน เมื่อจิตถอยออกจากความสงบแล้วให้ใช้ปัญญาพิจารณา

การใช้ปัญญาพิจารณาก็หมายถึงขันธ์ห้านี้แหละ เป็นสถานที่ที่คลี่คลายพินิจพิจารณา เพราะนี้เป็นสิ่งที่เราติดก่อนสิ่งใดภายนอก ติดอันนี้ก่อน ติดขันธ์ห้า คืออะไร รูปเป็นสำคัญ รูปกาย กายของเรามีอะไรบ้าง นี่เรียกว่าคลี่คลายแล้วที่นี่นะ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อันใดที่เหมาะกับการพิจารณาของเราเราจับจุดนั้นก่อน ธรรมชาติของสิ่งเหล่านี้ให้ดูทั้งที่เกิดทั้งที่อยู่ของมัน ทั้งความแปรสภาพของมัน เป็นอย่างไรบ้าง แต่ละชิ้นละอันนี้มันเดินทางสายเดียวกันด้วย **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ไม่ปลีกไม่แวะ ไปทางสายเดียวกัน และมีส่วนที่เป็นอสุภะอสุภังอีกมากมายในบางส่วนของร่างกายเหล่านี้ เป็นอย่างไรบ้างพิจารณา นี่ท่านเรียกว่าปัญญา

แยกแยะดูจะดูภายนอกก็ได้ภายในก็ได้ เป็นมรรคได้ทั้งสองทาง คือทั้งภายนอกทั้งภายใน เมื่อพิจารณาให้เป็นมรรค คือพิจารณาโดยทางปัญญาเพื่อการถอดการถอน เป็นมรรคได้ทั้งภายนอกภายใน ถ้าเรารู้เราเห็นเราสำคัญมั่นหมายเพื่อความผูกมัดตัวเอง นั้นก็เป็นสมุทัยได้ทั้งภายนอกภายใน นี่จะอธิบายให้ฟังเพียงราง ๆ ก่อน ไม่ได้พูดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะยังมีแง่ที่จะพูดอีกมากมายในวงแห่งปัญญาในขันธ์ห้าเหล่านี้

เราดูไปตั้งแต่หนังแต่เนื้อ เอ็น กระดูก เอา ดูเข้าไปภายในมันมีอะไรบ้าง นี่คือปัญญาคลี่คลายดูให้เห็นชัดเจน แต่เวลาพิจารณานั้น เราอย่าเอาความที่ว่าอยากรู้อยากเห็น อยากให้เป็นอย่างใจโดยถ่ายเดียวเข้าไปทำลายความจริง ความจริงนั้นเป็นความจริงอยู่แล้ว ให้

พิจารณาสอดส่องดูตามความจริงนั้น แล้วจะเห็นความจริงขึ้นมา เมื่อพิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ ดูหลายครั้งหลายหนเราจะเห็นความจริงขึ้นมา เช่น **อนิจฺจํ** ก็จริงอันหนึ่ง **ทุกฺขํ** จริงอันหนึ่ง **อนตฺตา** จริงอันหนึ่ง **อสุภะอสุภัง**แต่ละอย่าง ๆ จริงไปตามหลักธรรมชาติของตัวเอง นี่มันจริงอย่างนี้ เมื่อจริงเข้าถึงใจแล้ว ใจย่อมมีความคลายตัวเองออกไปโดยลำดับ จากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ นี่ท่านเรียกว่าพิจารณาทางด้านปัญญา

แล้วพิจารณาภายนอกก็ให้เป็นอย่างนั้น ได้ยินสิ่งใดเมื่อจิตที่ควรจะเป็นปัญญาได้แล้ว พอได้ยินก็จะแปรสภาพเป็นปัญญาขึ้นมา ได้เห็นก็จะแปรสภาพเป็นปัญญาขึ้นมา ในขณะที่ได้เห็นได้ยินได้ฟัง สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ จะเป็นเรื่องปัญญาขึ้นมา ๆ เช่นเดียวกับมันเคยสร้างเรื่องกิเลสขึ้นมาในขณะที่ได้เห็นได้ยินได้ฟังแต่ก่อนนั้นแล ไม่ผิดกันอะไรเลย เมื่อถึงขั้นปัญญาจะทราบจะรู้เป็นอย่างนั้น นี่ละวิธีการดำเนิน ให้ยึดหลักที่กล่าวมานี้เป็นทางดำเนิน อย่าหาเรื่องหาราวใส่ตัว แฝง ๆ เรื่องนั้น แฝง ๆ เรื่องนี้ไป ไม่ถูก หลักใหญ่อยู่ตรงนี้ละให้ยึดเอา

ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ดี หรือนับตั้งแต่พระสาวกทั้งหลายลงมาก็ดี ท่านหลุดพ้นด้วยอำนาจแห่งกรรมฐาน ๔๐ นี้ทั้งนั้นแหละ กรรมฐาน ๔๐ นี้แลเป็นธรรมที่สร้างจิตท่านให้มีความสงบร่มเย็น ต่อจากนั้นไปก็สร้างทางด้านปัญญาให้รู้แจ้งแทงทะลุไป ไม่พ้นจากกรรมฐานที่กล่าวมาเหล่านี้เลย เพราะ**กรรมฐาน ๔๐ นี้ไม่ใช่จะเป็นอารมณ์แห่งสมถะอย่างเดียว ยังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ด้วย** เมื่อจิตควรแก่วิปัสสนาแล้ว จะเป็นวิปัสสนาไปได้โดยไม่ต้องสงสัย

ในขณะที่จิตยังไม่เป็นปัญญา จิตยังไม่เป็นวิปัสสนา ก็เอาธรรมเหล่านี้แลมาอบรมจิตใจด้วยความเป็นสมถะ คือเพื่อความเป็นสมถะ ได้แก่ความสงบของใจ พอจิตก้าวเข้าสู่ปัญญาแล้ว ธรรมที่เคยเป็นอารมณ์แห่งสมถะนี้แล จะแปรสภาพเป็นอารมณ์แห่งวิปัสสนาไปได้โดยไม่ต้องสงสัย นี่ละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้

เมื่อการพิจารณาทางด้านปัญญาเกี่ยวกับขันธ์นอกขันธ์ใน พิจารณาอยู่โดยสม่ำเสมอดังที่กล่าวนี้ ความรู้แจ้งภายในจิตใจจะปรากฏขึ้นโดยลำดับลำดา โดยไม่มีใครบอกไม่มีใครสอน สิ่งไม่เคยรู้จะรู้ขึ้นมา สิ่งที่ไม่เคยละก็จะละ สิ่งที่เคยติดแนบภายในจิตใจของเรา จนไม่คาดไม่ฝันว่าจะแก้จะแยกจะแยะจะตัดกันออกได้ให้ขาด ก็เป็นขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจนภายในใจ ด้วยอำนาจของปัญญานั่นแล

เพราะฉะนั้นปัญญาจึงเป็นธรรมชาติที่แหลมคมมากกว่าสมาธิเป็นไหน ๆ ถ้าเรายังไม่เคยก้าวทางด้านปัญญามีแต่เพียงสมาธิ ก็จะเห็นว่าสมาธินี้เป็นความละเอียดมาก เพราะจิตที่เป็นสมาธิเต็มภูมิ ต้องสร้างความละเอียดให้ผู้ยังไม่เคยรู้เคยเห็นทางด้านปัญญาว่า ตัวนี้เป็นผู้ละเอียดแหลมคมมาก ละเอียดมากได้จริง ๆ โดยไม่ต้องสงสัย

แต่พอก้าวออกทางด้านปัญญาแล้วจะเห็นสมาธินี้..เหมือนกับเราเดินทางไปเจอตะกั่วทีแรกก็ว่าเป็นของดี พอไปเจอเงินเข้าก็ทิ้งตะกั่ว พอไปเจอทองเข้าก็ทิ้งเงินแบบนั้นแหละเรื่องเราผ่านสมาธิเป็นขั้น ๆ ขึ้นไปหาปัญญาเป็นขั้น ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เป็นเช่นเดียวกันกับเราปล่อยวางสิ่งนั้น ๆ ก้าวผ่านไปโดยลำดับลำดานั้นเอง ดังที่กล่าวมานี้ไม่ผิด หากเป็นไปในหลักธรรมชาติของจิตนั่นละ ความละเอียดของปัญญาเป็นเช่นนั้น

ที่นี่ธรรมชาติอันหนึ่งที่มันแทรก ที่เหมือนกับว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจิตนั้น มันอยู่ที่จิต เพียงสมาธิจะไม่มีโอกาสไม่มีทางทราบได้เลย จะกลืนกันทั้งเนื้อทั้งกระดูกทั้งก้างนั้นแหละถ้าเป็นอาหารก็ดี แล้วก็จะติดคอตายอยู่นั้นไม่ไปถึงไหน ถ้าไม่ใช้ความพินิจพิจารณาคลี่คลายออกโดยทางปัญญาแล้ว เราจะไม่ทราบความละเอียดของกิเลสประเภทที่ฝังจมอยู่ภายในจิตใจ แล้วก็แผ่พังพานออกไปทางรูป ทางเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แผ่พังพานออกไปนู้น รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ทั่วแดนโลกธาตุ ไปเที่ยวยึดได้หมด ออกจากธรรมชาติที่ละเอียดที่สุดของกิเลสประเภทหนึ่งภายในจิตใจนั่นแล นี่ละมันสร้างเรื่องราวขึ้นมาภายในตัว แล้วแผ่อำนาจสาดกระจายไปทั่วโลกธาตุทั้งสาม

กามโลก รูปโลก อรูปโลก ถ้าไม่ใช่จิตดวงนี้ไปเกิดดวงไหนจะไปเกิด อะไรจะไปเกิด สิ่งที่ละเอียดที่สุดพวกพรหมโลกเหล่านี้ก็เหมือนกัน อะไรจะไปเกิด มีแต่จิตทั้งนั้นไปเกิด เพราะธรรมชาติที่แฝงอยู่ภายในจิตนั้นผลักดันให้เป็นไปเอง ให้ไปเกิด นี่ละปัญญาเมื่อสร้างเข้าไป มันเห็นเข้าไปอย่างนี้เอง เห็นชัดเข้าไป ๆ ไม่ต้องไปถามใคร นั่นละผู้ปฏิบัติไม่อัศจรรย์พระพุทธเจ้าจะอัศจรรย์ใคร สิ่งเหล่านี้พระพุทธเจ้าสอนแล้วทั้งนั้น

เมื่อปัญญาหยั่งเข้าไป ๆ แล้ว จะเห็นความละเอียดของทั้งกิเลสของทั้งปัญญาไปพร้อม ๆ กัน เมื่อได้เห็นชัดทั้งสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งตัวผู้ยึดมั่นถือมั่นแล้วว่าเป็นภัยด้วยกัน ทำไมจะไม่ถอดไม่ถอน ทำไมจะไม่สลัดปัดทิ้งลงได้เล่า ต้องปัดทิ้งได้โดยไม่ต้องสงสัย ปัญญานี้แหละพาให้สลัดปัดทิ้งได้ เพราะเห็นด้วยปัญญา ท่านกล่าวไว้เป็นบทบาลีว่า **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** ความสว่างกระจ่างแจ้งเสมอด้วยปัญญาไม่มี จะสว่างกระจ่างแจ้งที่ไหนเล่าปัญญา ต้องสว่างกระจ่างแจ้งลงในจุดที่มืดที่ดำ ที่เคยเกิดเคยตายนั้นแหละ ได้แก่ดวงใจของตัวเอง นี่มันมืดที่ตรงนี้ไม่ใช่มืดที่ไหน มันหลงที่ตรงนี้ไม่หลงที่ไหน ตัวนี้พาให้เกิดตัวนี้พาให้ตาย

ภพใดแดนใดก็ตามไม่พ้นจากจิตดวงนี้แล เป็นผู้พาให้ไปเกิดแก่เจ็บตาย อยู่ในทุกแห่งทุกหน ในภพน้อยภพใหญ่ภพนั้นภพนี้ไม่มีสิ้นสุด ก็เพราะธรรมชาติที่ละเอียดแหลมคมมากกลมกลืนกันอยู่กับจิตดวงนั้น นั่น ทีนี้เมื่อปัญญาได้หยั่งทราบลงไปโดยลำดับลำดา ตั้งแต่เบญจขันธ์นี้เป็นของสำคัญ เอาส่วนหยาบนี้ก่อน มันหากเป็นของมันเอง ไม่ได้บอกว่าเอาส่วนหยาบก็ตามมันหากเป็น เพราะมันกระเทือนจิตอยู่ตลอดเวลารูปอันนี้

ไม่ว่ารูปนอกไม่ว่ารูปในมันกระเทือนกันอยู่ตลอดเวลา ให้เป็นอารมณ์ยุ่งอยู่เสมอ ก็เพราะรูปนอกกับรูปใน รูปเขากับรูปเรา รูปหญิงกับรูปชาย เสียงหญิงเสียงชาย เสียงเขาเสียงเรา สัมผัสเขาสัมผัสเรานี้แหละ เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนจิตใจอยู่ตลอดเวลา นี่เมื่อพิจารณาลงไปมันจะทราบสิ่งเหล่านี้ก่อน เมื่อทราบสิ่งเหล่านี้แล้วก็จะสลัดเข้ามา ปล่อยเข้ามา จนกระทั่งถึงร่างกายของตัวเองก็สลัดเข้าไปเรื่อย ๆ นี่ปัญญาเหมือนกับไฟได้เชื้อ เผา

เข้าไป ๆ ตรงใดจุดใดที่มีเชื้อไฟอยู่ไฟจะลุกลามเข้าไปตรงนั้น เอ้า จนกระทั่งถึงเวทนาเป็นส่วนละเอียด

เมื่อออกจากรูปไปแล้วจะเข้าถึงเวทนา เวทนาอะไร กายเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ จะเห็นว่าเป็นอาการอันหนึ่ง ๆ ที่ออกมาจากใจทั้งนั้น เกิดแล้วดับ ๆ เวทนาก็คือความทุกข์ ความทุกข์ไม่ทราบตัวเอง แต่เป็นจิตเป็นผู้ทราบ และความสำคัญมั่นหมายที่ออกมาจาก **อวิชฺชาปจฺจยา** นั้นทำให้ยึดมั่นถือมั่น ทั้งสุขเวทนา ทั้งทุกขเวทนา ทั้งอุเบกขาเวทนา ยึดได้ทั้งนั้น ถ้าลงได้หลงตัวจิตแล้ว จิตจะพาให้หลงสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด แต่เมื่อได้รู้แล้วจะรู้เข้าไปโดยลำดับลำดาจนกระทั่งถึงตัวจิต เวทนาก็รู้ รู้ก็ปล่อย สัญญา สังขาร วิญญาณ รู้ปล่อย นั่น ไม่มีใครบอกหากรู้เอง นี่ละเรียกว่าปัญญา ปัญญาฉลาดอย่างนั้นเอง แหลมคมอย่างนั้นเอง รู้ชัด ๆ ไม่มีใครมาบอกก็รู้เอง ๆ และปล่อยเข้าไป ๆ สุดท้ายก็ขาดสะบั้นไปทั้ง ๆ ที่ขันธ์กับจิตนี้อยู่ด้วยกันครองกันอยู่นะ

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเคยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจิต ได้กลายเป็นคนละชิ้นละอันแล้ว จิตดวงนั้นเป็นเหมือนกับเกาะอันหนึ่งที่อยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นน้ำ ทีนี้เวลาพิจารณาเข้าไปอีก พิจารณาเข้าไปจนกระทั่งถึงตัวจิตซึ่งเป็นเกาะอันนั้น แยกพิจารณาอยู่นั้นเช่นเดียวกับเราพิจารณาภายนอกมีรูปขันธ์เป็นต้น โดยทาง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** แยกเข้าไป ๆ พิจารณาเข้าไป สุดท้ายเกาะนั้นก็พังทลาย

ความจริงนั้นเกาะคืออะไร นั้นแหละตัวกิเลส ตัวอวิชชา ตัวที่ละเอียดแหลมคมที่สุด สมาธิเข้าถึงได้ยังไงธรรมชาตินั้น เข้าไม่ถึง แต่ปัญญาพังได้ฟังซิ ไม่เจอไม่เห็นพังได้ยังไง นี่ละปัญญาพังได้ เกาะนั้นจนไม่มี ไม่มีเหลือ อ๋อ เกาะนั้นมันเป็นเกาะอะไร ก็เกาะ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** เกาะแห่งภพ เกาะแห่งชาติ เกาะแห่งความเกิดแก่เจ็บตาย เกาะแห่งมหันตทุกข์ของสัตวโลกนั่นเองจะเป็นอะไรไป นี่รู้ชัดเจน

เมื่อธรรมชาติอันนั้นได้พังลงไปแล้ว ไม่มีเกาะไม่มีดอน **จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วไม่มีสี ไม่มีแสง ไม่มีคำว่าความสว่างกระจ่างแจ้ง ไม่มีความว่าอับเฉา** เอามาพูดไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องของสมมุติทั้งมวล เมื่อจิตได้ผ่านนี้ลงไปแล้วไม่มีใครบอกก็รู้ แต่ไม่มีคำว่าสว่างกระจ่างแจ้งดังที่โลก ๆ ทั้งหลายคาดกัน หรือเราเองก็เคยคาดจะว่ายังไง เราเคยคาดเป็นยังไง คาดมันเป็นยังไง ทีนี้ความจริงกับความคาดผิดกันอย่างไรบ้าง เมื่อได้เข้าถึงความจริงแล้ว ไอ้ความคาดความหมายมันก็ล้มละลายของมันไปเอง ล้มละลายไปเอง โดยเข้ามาคัดค้านความจริงนี้ไม่ได้เลย นี่ละการตัดภพตัดชาติ

การสร้างปัญญาขึ้นมาเพื่อรู้ในสิ่งที่ควรรู้ในสิ่งที่ควรเห็น ท่านว่า **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** สว่างลงที่ตรงนี้แหละ ตรงที่มันมืด เกาะนั้นแหละเป็นธรรมชาติอันหนึ่งให้ติด ให้มองไม่ทั่วถึง ก็คือเกาะอันนี้เอง เกาะแห่งอวิชชา มันเกาะอยู่ในที่จิตนั่น ติดอยู่กับจิต เมื่อถูกพังทลายลงไปไม่มีเหลือแล้ว

ลำพังโดยธรรมชาติของจิตแท้ ๆ แล้วจะไม่เป็นเกาะจะไม่เป็นจุด จะจับให้ได้ว่าเป็นจุดแห่งความสว่างก็ไม่ได้ จะว่าผ่องใสก็ไม่ได้ จะว่าเศร้าหมองก็ไม่ถูกโดยประการทั้งปวง ถ้าเป็นน้ำก็ไม่มีสี คือน้ำที่สะอาดเต็มที่นี้ย่อมไม่มีสี ถ้าต้องการจะให้เป็นสีก็เอาอะไรลงไปคลุกเคล้ากับน้ำ น้ำก็ปรากฏเป็นสีนั้น ๆ ขึ้นมา จิตก็เหมือนกัน จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วย่อมปราศจากสีสันวรรณะโดยประการทั้งปวง ไม่มีในจิตดวงนั้น นั่น ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่งั้นหากไม่ใช่อะไรทั้งนั้น นี่ท่านว่าโลกุตรธรรมเต็มภูมิ ธรรมเหนือโลก เหนืออะไร ก็เหนือธาตุเหนือขันธ์ เหนือสิ่งทั้งปวงที่เราเคยคาดเคยคิดเคยติดเคยพันมาแต่ก่อนนั่นแหละ มันไม่ติดไม่พันไม่ยึดไม่ถือ ปล่อยไปหมดโดยประการทั้งปวง

นี่ละการพิจารณาการภาวนา ตั้งแต่เริ่มต้นบริกรรมภาวนามาโดยลำดับลำดา ก้าวไปอย่างนี้ ๆ อย่าให้ออกนอกลู่นอกทาง ให้ดำเนินตามครูบาอาจารย์ท่านสอนอย่างไร เหมือนพระพุทธเจ้าท่านสอนอย่างไร พระสาวกยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ไม่เคลื่อนคลาด จน

กระทั่งถึงความหลุดพ้น ด้วยการยึดหลักสวากขาตธรรมของพระพุทธเจ้าให้แนบสนิทกับใจ กลายเป็นสาวกอรหันต์ขึ้นมา ๆ

เห็นไหมพวกเรา ได้กราบไหว้บูชาอยู่ทุกวันนี้เป็นโมฆะเมื่อไร เป็นของพูดเล่นเมื่อไร **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นของเล่นเมื่อไร เป็นของจริงแท้ ๆ ธรรมะที่พระพุทธเจ้าได้สร้างขึ้นมา เป็นความสว่างกระจ่างแจ้งแก่โลกแก่สงสารเป็นของเล่นเมื่อไร เป็นของจริงโดยแท้ **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นผู้หลุดพ้นตามเสด็จพระพุทธเจ้าทันโดยแท้ไม่มีทางสงสัย

ขอให้สร้างใจของเราให้เป็นอย่างนั้นเถอะ เราจะยอมรับหมด พระพุทธเจ้ามีกี่พระองค์ กี่ล้านกี่อะไรไม่สงสัย ธรรมเป็นยังไงไม่สงสัย เพราะเป็นอยู่ที่ใจนี่แล้ว ใจเป็นผู้รู้ ใจเป็นผู้เห็น ใจเป็นพุทธะ ใจเป็นธรรมะ ใจเป็นสังฆะผู้ทรงความบริสุทธิ์ของตนไว้เต็มสัดเต็มส่วนแล้วจะสงสัยพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ที่ไหน ยืนยันกันที่ใจดวงนี้เอง นี่ละปัจจุบันจิตปัจจุบันธรรม ท่านเรียกว่า **อกาลิโก** อกาลิกจิต อกาลิกธรรม เป็นอันเดียวกันอยู่ภายในจิตของผู้ปฏิบัติ ของผู้หลุดพ้นนั้นแลจะเป็นที่ไหนไป

ฉะนั้นจึงขอให้ทุก ๆ ท่านได้นำไปประพฤติปฏิบัติ อย่าท้อแท้อ่อนแอ อย่าโลเลโลกเลก อย่าเห็นว่าอันนั้นดีอันนี้ดี ไม่มีอะไรแหละ ในโลกนี้เต็มไปด้วยกอง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ทั้งเขาทั้งเรา เห็นกันแล้วเจอกันแล้วไม่ได้บ่นให้กันอยู่ไม่ได้ ต้องบ่นสู่กันฟัง เพื่อเป็นทางระบายความทุกข์ทั้งหลายที่มันอัดอั้นตันใจจะตายนั้นแหละออกมา เขาก็ระบาย เราก็ระบาย สุดท้ายก็มีแต่ลมเท่านั้น ทุกข์ไม่ได้ออกมาจากหัวใจ เพราะอะไร ก็เพราะไม่มีอะไรเป็นของอัศจรรย์นั่นเองภายในโลกนี้ แม้แต่จิตของเราเองแทนที่จะเป็นของอัศจรรย์ก็บรรจุความทุกข์ความทรมานไว้เสียอย่างเต็มเอี๊ยด แล้วก็มาระบายกันเท่านั้น เป็นประโยชน์อะไร ให้พิจารณา

นักปฏิบัติเป็นนักใคร่ครวญ พระไม่ใคร่ครวญไม่มีใครใคร่ครวญในโลก เพศของพระเป็นเพศละเอียด เป็นเพศที่สุขุม เป็นเพศที่พินิจพิจารณา เป็นเพศที่อดที่ทน เป็นเพศที่ใคร่ครวญมาก เป็นเพศที่มีความเพียร ไม่ใช่เป็นเพศที่กินแล้วนอนกอนแล้วนิน ขี้เกียจขี้

คร้านท้อแท้อ่อนแอ ทำอะไรไม่คิดไม่อ่านดังที่เห็น ๆ อยู่นี่ วันหนึ่ง ๆ อกจะแตก การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน มองดูกิริยาอาการ มองดูอะไรมันหากโดนหูโดนตา และเข้าไปโดนหัวใจอยู่จนได้ สอนเท่าไรมันก็ไม่พ้น ให้นำไปพิจารณาซิ

คนเราที่โง่ ๆ อยู่นี้แหละ เมื่อได้ฝึกหัดตัวของตัวให้เป็นไปตามหลักธรรมพระพุทธเจ้าแล้ว จะเป็นผู้ฉลาดขึ้นมาโดยไม่ต้องถามใครแหละ เอาธรรมะพระพุทธเจ้าละเป็นเครื่องส่องทาง ดำเนินลงไป ๆ หากจะมีวันฉลาดจนได้แหละ ถ้าฉลาดไม่ได้พระพุทธเจ้าท่านจะสอนไว้ทำไม พระองค์ทรงเคยฉลาดจากการฝึกการทรมานมาแล้วนี่ พระสงฆ์สาวกก็เหมือนกัน พระพุทธเจ้าวิเศษด้วยธรรม พระสาวกก็วิเศษด้วยธรรม เราก็พยายามฝึกตนของเราให้ฉลาดด้วยธรรมบ้างซิภายในใจ

ครูบาอาจารย์ก็หมดไป ๆ หาที่เกาะที่ยึดไม่ได้นะ หมดไป ๆ แทบจะว่าจริง ๆ แล้วเดี๋ยวนี้น่ะ การสอนจิตตภาวนาเป็นของสำคัญมาก พูดแล้ว สาธุ เราไม่ได้ประมาทคัมภีร์ใบลานตำรับตำรา อันนั้นเป็นตู้เป็นหีบยามีอยู่มาก เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้นแหละ ยาในตู้นั้นละแต่ละขวด ๆ แต่ละชิ้นละอันเป็นประโยชน์ทั้งนั้น แต่ผู้ฉลาดที่จะนำมาใช้นั่นน่ะมันฉลาดไหม ถ้าผู้นำมาใช้ไม่ฉลาดก็ไม่เกิดผลประโยชน์อะไร นอกจากจะเกิดโทษอีกด้วยซ้ำ นี่ละเป็นข้อเทียบเคียง ต้องเป็นหมอเท่านั้นเป็นผู้จะนำยาเหล่านั้นมาใช้ได้เป็นผลประโยชน์แก่คนไข้ ผู้ไม่ใช่หมอเป็นไปไม่ได้ นอกจากจะทำให้คนไข้ตาย

นี่ละพระพุทธเจ้า พระสาวกเป็นหมอชั้นเอก นำธรรมโอสถนี้ละคือยามาสอนสัตวโลกจึงสอนด้วยความแม่นยำถูกต้องทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่พื้น ๆ แห่งธรรมจนกระทั่งถึงวิมุตติธรรม ไม่มีผิดไม่มีคลาดเคลื่อน จึงเรียกว่าสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ และดำเนินมาชอบแล้ว ทั้งรู้ชอบแล้ว ทั้งพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายรู้ชอบแล้ว สอนลูกศิษย์ลูกหาท่านจึงสอนด้วยความถูกต้องแม่นยำ

บรรดาศิษย์ทั้งหลายที่เข้าไปอาศัยครูบาอาจารย์แต่ละองค์ ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์ ๆ ทำไมท่านจะสอนคลาดเคลื่อนล่ะ ท่านจะสอนผิดพลาดไปล่ะ ก็เมื่อท่านรู้อยู่

อย่างเต็มใจ เห็นอยู่อย่างเต็มใจในธรรมทั้งหลาย บริสุทธิ์พุทโธเต็มที่แล้ว ท่านจะสอนผิดที่ตรงไหน ต้องสอนถูกต้องแม่นยำ ผู้เข้าไปเกี่ยวข้องต้องตายใจได้เลย ฝากเป็นฝากตายได้เลย หลับตาได้ให้ท่านจูง ไม่สงสัยว่าจะจูงลงนรกอเวจีที่ไหน จะจูงเพื่อมรรคผลนิพพานทั้งนั้น เพื่อความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียว ท่านผู้รู้จริงเห็นจริงท่านสอนอย่างนั้น ท่านจูงอย่างนั้น ท่านอบรมอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นเวลาพระพุทธเจ้าแสดงธรรมแต่ละครั้งละคราวนี้ ผู้บรรลุมรรคผลนิพพานจึงมีมาก จะไม่มีมากยังไง ก็มีแต่ธรรมของจริงล้วน ๆ ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ผู้หาของจริงอยู่แล้ว ทำไมจะไม่ยึดเอาของจริงได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มหัวใจเล่า นี่ละที่ความจริงของผู้รู้ธรรมเป็นเช่นนี้ เช่นเดียวกับหมอปริญญาที่เรียนมาแล้วด้วยความถูกต้องแม่นยำ ทดสอบทุกสิ่งทุกอย่างตลอดหยูกยาและวิชาความรู้ นำมาใช้จึงไม่ผิดพลาด นี่ก็พระสาวกทั้งหลายท่านเป็นเช่นนั้น และครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ที่ท่านได้ดำเนินมาแล้ว ผิดก็เป็นครูท่าน ถูกเป็นครูท่าน นำเอาทั้งผิดทั้งถูกนั้นแหละมาสั่งสอนบรรดาลูกศิษย์ลูกหาด้วยความถูกต้องแม่นยำ จะไม่ผิดเหมือนอย่างท่านที่เคยดำเนินมาก่อน

การสอนจึงลำบากนะ การสอนทางด้านจิตตภาวนา เพียงแต่เราจะจดจำเอาจากคัมภีร์ใบลานมานั้น ดังที่กล่าวแล้วว่า สาธุ ไม่ได้ประมาท เราจะนำมาสอนไม่ถูกต้อง เพราะเราไม่รู้ว่าธรรมะบทนั้น ๆ จะสอนเวลาใด สอนในกาลใด สอนในขณะใด ในขั้นใดภูมิใดของจิตตภาวนา ของแต่ละขั้นละภูมิของผู้บำเพ็ญทั้งหลาย นี่สอนไม่ถูก นำมาใช้ไม่ถูก แต่ถ้าเป็นผู้รู้แล้วเห็นแล้วในทางภาคปฏิบัติ นับตั้งแต่สมาธิขึ้นไปจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นแล้ว จะสอนตรงไหนสอนได้ทั้งนั้น เพราะรู้แล้วทั้งนั้นนี่ ใครจะควรสอนอยู่ในธรรมบทใด ควรจะได้สอนในธรรมแขนงใดแง่ใด ๆ รู้เข้าใจ ๆ ต้องสอนได้ถูกต้องโดยไม่ต้องสงสัย นี่ละจึงเป็นที่นอนใจ บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายที่ไปหาครูบาอาจารย์ผู้ท่านถูกต้องแม่นยำแล้ว ผลจึงเป็นที่คาดหมายกันได้ว่าไม่สงสัย จึงขอให้ทุก ๆ ท่านได้ตั้งอกตั้งใจ

เวลานี้เราอยู่ด้วยกันไม่ใช่เป็นของเที่ยงแน่นหนามั่นคงอะไรนักนะ พลัดพรากจากกันไปทั้งไปทั้งมาทั้งเป็นทั้งตาย พลัดพรากกันอยู่ตลอดเวลา คำว่า **อนิจฺจํ ๆ ทุกฺขํ อนตฺตา** จะเป็นอะไรไป ถ้าไม่ใช่เป็นตั้งแต่พวกเรานี้ไปทุกรูปทุกนาม จนกระทั่งถึงครอบโลกธาตุ มันเป็นแบบเดียวกันหมด จะมานอนใจได้เหรอ

การเกิดแก่เจ็บตาย ไม่ใช่เป็นของชินชาหน้าด้านนะ เป็นทุกข์จริง ๆ เช่นอย่างไฟเผาเรานั่นละ เราชินชาได้ไหมไฟเผาเรา ทุกข์เผาเราก็เหมือนกัน ทุกภพทุกชาติ เกิดต้องมีความทุกข์มาแล้ว พอเริ่มเกิดก็เริ่มทุกข์มาแล้วจะว่ายังไง เริ่มปรากฏทุกข์ขึ้นมาอย่างชัด ๆ แล้วตายก็เหมือนกัน ความเป็นอยู่แต่ละภพละชาติหาความสุขความสบายที่ไหนได้ เป็นแต่เพียงไม่พูดออกมาทุกขณะที่ทุกข์แสดงตัว ภายในร่างกายของเราและสัตว์ทั้งหลายเขาก็เป็นอย่างเดียวกัน

เพราะอำนาจของกิเลสนี้แหละเป็นตัวสำคัญที่สุด ที่สร้างทุกข์ให้สัตวโลกโดยทั่วกัน ได้รับความลำบากลำบนไม่สงสัย จึงขอให้พากันพินิจพิจารณาให้เห็นโทษของสิ่งเหล่านี้ ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของเรา อย่าได้ชินชากัน และรีบเร่งขวนขวายคุณงามความดีที่จะให้หลุดพ้นจากมันเสีย ได้วันนี้ขณะนี้ยิ่งเป็นของที่วิเศษที่สุดแล้ว ในเรื่องการพ้นจากทุกข์น่ะ

เอาละการแสดงก็เห็นว่าสมควร เอาเท่านี้ เริ่มปรากฏแล้ว(เหนื่อย)

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

เรียนรู้จำ ปฏิบัติรู้จริง

พุทธศาสนาของเราตามตำรับตำราท่านก็มีไว้สมบูรณ์ ทั้งพระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ถ้าแปลออกแล้ว ปิฎก ๆ คือ ตะกร้าหรือภาชนะนั่นเอง ท่านบรรจุไว้เรียบร้อย เราก็เรียนมาตามนั้น เรียนตามที่ท่านจดจารึกเอาไว้ในปิฎกต่าง ๆ เข้าสู่หัวใจด้วยความจำ ในระยะนี้การเรียนทั้งหมดไม่ว่าจะเรียนปิฎกใดเข้าสู่ใจ เป็นเข้าสู่ด้วยความจำ ธรรมะที่ได้เห็นได้ยินได้ฟังได้ท่องบ่นสังวัธยายทั้งหมดรวมเข้ามาสู่ใจนี้ เป็นธรรมะภาคความจำ ไหลเข้าสู่ใจด้วยความจำ ยังไม่เข้าสู่ใจด้วยความจริง เพราะฉะนั้นผู้ศึกษามามากน้อย จึงไม่พ้นความสงสัยในการดำเนินว่าจะดำเนินอย่างไรดี ดำเนินอย่างไรถูกหรืออย่างไรผิด ความสงสัยนี้จะต้องเป็นพื้นอยู่โดยดีในบรรดานักปริยัติทั้งหลาย ไม่ว่าท่านว่าเรา นี่พูดตามหลักความจริงซึ่งมีอยู่ในหัวใจของผู้ศึกษาเล่าเรียนมา

เราอยากจะพูดเต็มเม็ดเต็มหน่วยเลยว่า ทุกดวงใจเป็นอย่างนั้น เพราะเป็นเรื่องที่จะเป็นอย่างนั้นโดยแท้ เนื่องจากไม่มีผู้สันทัดจัดเจนในปฏิปทาเครื่องดำเนิน และรู้เห็นจากการดำเนินนั้น อันเป็นฝ่ายผลแล้วมาก่อนมาชี้แจงแสดงบอก จึงผู้ที่ศึกษามากน้อยอดสงสัยไม่ได้ จำต้องสงสัยอยู่โดยดี นี่เป็นคตินิสัยของปุถุชนเราโดยทั่ว ๆ ไป

การพูดถึงก็พูดถึงแต่ภาคความจำ ไม่ว่าจะพูดถึงธรรมในปิฎกใด พระสุตตันตปิฎกก็ดี พระวินัยปิฎกนั้นก็รู้แล้วว่า ต้องอาศัยความจำเป็นหลักสำคัญที่จะประพฤติปฏิบัติตัว อันนี้ไม่มีพิสดารอะไรมาก ที่พิสดารมากก็คือพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งเป็นธรรมที่พิสดารมากจริง ๆ มากกว่าปิฎกทั้งสองนี้

ผู้ที่เรียนมาทั้งหลายนี้ไม่ได้มีความจริงเข้าสู่ใจ แล้วจะเอาอะไรไปประพฤติปฏิบัติ จึงต้องแบกความสงสัยเต็มหัวใจอยู่นั่นแล เรียนก็เรียน รู้ก็รู้ในภาคความจำ แต่วิธีปฏิบัติเมื่อ

ไม่มีผู้ชำนิชำนาญ พร้อมทั้งการทรงผลมาแล้วมาพาดำเนิน จึงเป็นเรื่องลำบากอยู่มาก ไม่สามารถที่จะปฏิบัติได้โดยถูกต้องดีงามและราบรื่นไปโดยสม่ำเสมอเลย

ด้วยเหตุนี้จึงต้องเสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ อย่างสมัยปัจจุบันนี้ ก็คือหลวงปู่มั่นเป็นสำคัญ เราพูดหลวงปู่มั่นก็ไม่สนิทสนมเท่ากับพ่อแม่ ทั้งพ่อทั้งแม่ครูอาจารย์มั่น อันนี้เราถึงใจ คือเป็นทั้งพ่อทั้งแม่เลี้ยงมาตลอดในอรรถในธรรม ด้วยความถูกต้องแม่นยำ ไม่มีผิดพลาดคลาดเคลื่อนเลย นี่ละปฏิปทาของท่านไม่มีคำว่าออกนอกลู่นอกทาง ดำเนินตามธุดงควัตรเป็นฐานสำคัญ หรือเป็นแนวทางอันสำคัญมากทีเดียว ส่วนพระวินัยนั้นก็รู้แล้วว่าพระวินัย ว่าอย่างไรไม่มีความพิสดาร ไม่มีความตีความหมาย ต้องตรงไปตรงมา ส่วนธรรมะนั้นมีความหมายแยกแยะ เพราะเป็นส่วนละเอียดดิ้นได้ ถ้าพูดแบบโลก ๆ เรียกว่าดิ้นได้พลิกได้ ส่วนพระวินัยนั้นไม่มี ตรงไปตรงมา

แต่เรื่องธรรมะนั่นซิ พ่อแม่ครูอาจารย์มั่นท่านพาดำเนินอย่างถูกต้องแม่นยำ ถือเอาธุดงควัตร ๑๓ นี้เป็นพื้นเพในการดำเนินและการประพฤติปฏิบัติ จิตใจของท่านก็เป็นไปโดยสม่ำเสมอ ไม่นอกลู่นอกทางทำให้ผู้อื่นสงสัย และริจะทำเพื่อความเด่นความดังอะไรออกนอกลู่นอกทางนั้นก็ไม่มี เป็นแนวทางที่ราบรื่นดีงามมาก นี่ละเป็นที่นอนใจ เป็นที่ตายใจ ยึดถือไว้ได้โดยไม่ต้องสงสัย ก็คือปฏิปทาเครื่องดำเนินของท่าน

นี่ครูบาอาจารย์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านก็มีจำนวนมากพากันดำเนินมา ยึดถือหลักนั้นแหละมาปฏิบัติ ได้แพร่หลายหรือกระจายออกไปแก่บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายเป็นแขนง ๆ จนกระทั่งถึงพวกเรานี้ ก็มาจากสายของท่านนั่นเอง เป็นที่แน่ใจไม่สงสัย คือไม่มีคำว่าแฝง ๆ หรือแผลง ๆ อะไรออกไปให้เป็นที่สะดุดตาไม่แน่ใจอย่างนี้ไม่มี ท่านดำเนินอะไรเป็นที่เหมาะสมทั้งนั้น คือมีแบบมีฉบับเป็นเครื่องยืนยัน ไม่ผิดเพี้ยนไปเลย

นี่เพราะเหตุไร เพราะเบื้องต้นท่านก็ตะเกียกตะกายก็จริง แต่ตะเกียกตะกายตามหลักธรรมหลักวินัย ไม่ได้นอกเหนือไปจากหลักธรรมหลักวินัย หลักวินัยคือกฎของพระระเบียบของพระ ท่านตรงเป๋งเลย และหลักธรรมก็ยึดธุดงค์ ๑๓ ข้อนี้เป็นทางดำเนิน แม้

จะล้มลุกคลุกคลานในเบื้องต้น ท่านก็ล้มไปตามแถวตามแนวของธุดงควัตร ไม่ได้ออกนอกลู่นอกทางนี้ไปอย่างทางอื่นบ้างเลย นี่จึงเป็นที่น่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งมาตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกของท่าน

ต่อจากนั้นท่านก็ปรากฏเห็นผลขึ้นมาโดยลำดับลำดา ดังที่เคยเขียนไว้แล้วในประวัติของท่าน จนกระทั่งเป็นผู้ทรงมรรคทรงผลโดยสมบูรณ์ในหัวใจท่าน แล้วก็ประกาศสั่งสอนธรรมแก่บรรดาศิษย์ทั้งหลาย พร้อมทั้งปฏิปทาเครื่องดำเนินด้วยความองอาจกล้าหาญ ไม่มีคำว่าสะทกสะท้านแม้นิดหนึ่งเลย นี่เพราะความแน่ใจในใจของท่านเอง ทั้งฝ่ายเหตุทั้งฝ่ายผลท่านเป็นที่แน่ใจทั้งสองแล้ว บรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายที่เข้าไปศึกษาอบรมกับท่าน จึงได้หลักได้เกณฑ์จากความถูกต้องแม่นยำที่ท่านพาดำเนินมา มาเป็นเครื่องดำเนินของตน แล้วถ่ายทอดไปโดยลำดับลำดาไม่มีประมาณ เฉพาะอย่างยิ่งภิกษุบริษัท มีกว้างขวางอยู่มากสำหรับลูกศิษย์ของพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นแตกกระจายออกไป

การที่ได้ปฏิปทาเครื่องดำเนินจากท่านผู้รู้ผู้ฉลาดพาดำเนินมาแล้วเช่นนี้ เป็นสิ่งที่หาได้ยากมาก นี่ละเป็นที่ให้ตายใจนอนใจอบอุ่นใจได้ ผิดกับที่เราเรียนมาโดยลำพังและปฏิบัติโดยลำพังเป็นไหน ๆ ยกตัวอย่างไม่ต้องเอาที่อื่นที่ไกลที่ไหนเลย ผมเองนี่แหละเรียน จะว่าอวดหรือไม่อวดก็ตามก็เรียนถึงมหา แต่เวลาจะหาหลักหาเกณฑ์มายึดเป็นเครื่องดำเนิน ด้วยความอบอุ่นแน่ใจตายใจสำหรับตัวเอง ไม่มีจะว่ายังไง นั่นเป็นอย่างนั้น

จิตเสาะแสวงหาแต่ครูบาอาจารย์อยู่ตลอดเวลา เฉพาะอย่างยิ่งพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นจิตฝังลึกทีเดียวทั้งที่ยังไม่ได้พบองค์ท่านก็ตาม และยิ่งไปพบท่านในวาระแรกที่ท่านจะออกจากเชียงใหม่มา เรายังไม่มีโอกาสที่จะออกมากับท่านเวลานั้นด้วยแล้ว ก็ยิ่งฝังลึกลงไปโดยลำดับลำดา เพราะฉะนั้นเวลาหยุดจากการศึกษาเล่าเรียนตามเจตนาที่เจ้าของตั้งไว้แล้ว จึงตั้งหน้าตั้งตามุ่งหน้าที่จะไปหาท่านโดยถ่ายเดียวเท่านั้น นี่เพราะความฝังใจ

ลำพังเจ้าของเรียนมามากน้อยหาที่ยึดไม่ได้ ไม่ใช่ผมประมาทธรรมของพระพุทธเจ้าเราพูดถึงเรื่องความโง่ของเรา ทั้ง ๆ ที่ธรรมของพระพุทธเจ้าก็เป็นเพชร ปราบกิเลสอย่าง

ราบมาแล้ว แต่เราไม่รู้วิธีปราบ ยกศาสตราอาวุธซึ่งเป็นอาวุธที่ทันสมัย หรือเยี่ยมยอดขนาดไหนมาก็ตาม ก็ปฏิบัติต่ออาวุธนั้นเพื่อสังหารสิ่งที่เป็นข้าศึกไม่ถูก ก็ไม่สำเร็จประโยชน์อันใด นี่ละเป็นของสำคัญ

เรียนสมาธิก็เรียน ปัญญาก็เรียน ท่านมีไว้หมดตามตำรับตำรา เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา เฉพาะอย่างยิ่งบรรดาสาวกองค์นั้น อยู่ในป่านั้น อยู่ในเขานั้น นั่นคือเยี่ยงอย่างอันดีของท่านที่พาดำเนินมา ควรจะยึดถือเป็นหลักเป็นเกณฑ์ได้แล้ว และปฏิบัติตนไปเลย แต่นี้กลับไม่เป็นเช่นนั้น มันยึดเอาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ไม่ได้ นี่ละความสด ๆ ร้อน ๆ ความเห็นต่อหน้าต่อตา เป็นของสำคัญมากกว่าความที่คาดคะเนไปตาม

เช่นอย่างเราไปพบพ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่นท่านพาดำเนิน ตาเห็นชัด ๆ ประจักษ์ตา หูได้ยินประจักษ์แล้วเข้าสู่ใจ จากธรรมที่ท่านแสดงออกมาด้วยความจริงใจ ด้วยความรู้จริงเห็นจริงของท่าน ไม่มีคำว่าเห็นจะ มีแต่ต้อง ต้องเป็นอย่างนั้นต้องเป็นอย่างนี้ เพราะความแน่ใจของท่าน นี่ละจึงทำให้จิตใจมีความแน่นหนามั่นคงอบอุ่นขึ้นมา เพราะได้ครูบาอาจารย์อันเป็นหลักปัจจุบันยึดถือ

การที่กล่าวนี้ผมไม่ได้ประมาทธรรมพระพุทธเจ้านะ ผมก็เรียน แต่เพราะความโง่ของเจ้าของ ครั้งพุทธกาลท่านซึ่งเคยประหารมาแล้ว จนปรากฏเป็นสาวกอรหัตอรหันต์ก็มีจำนวนมาก แต่ยังไงก็ตามอย่าลืมว่า การศึกษาต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้านี้สำคัญมากทีเดียว สำคัญกว่าการศึกษาจากคัมภีร์ใบลาน เพราะคัมภีร์ใบลานนี้เกิดทีหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานนานไปแล้วได้ไม่รู้กี่ร้อยปี จึงได้จดจารึกขึ้นมาด้วยความระลึกได้ของปราชญ์นั่นเองแหละ ไม่อย่างนั้นก็ไม่มีอะไรจะเป็นร่องรอยให้เราทั้งหลายได้ยึด การจดจารึกมาจึงขึ้นอยู่กับภูมิหรือรากฐานของจิตใจแห่งผู้จดจารึกว่าเป็นคนประเภทใด

เอ้า จะเป็นคนประเภทใดก็ตาม เราก็ได้ธรรมะออกมาจากพุทธศาสนามาประกาศธรรมสอนโลก โดยมีสักขีพยานทั้งพระสุตตันตปิฎก ทั้งพระวินัยปิฎก ทั้งพระอภิธรรมปิฎกแล้ว มันก็เป็นเรื่องที่น่าภูมิใจแล้ว อันนี้เรายกไว้ แต่เราขอพูดเน้นลงไปอีกในหลักสำคัญ

ของธรรมที่สด ๆ ร้อน ๆ ที่จะรื้อฟื้นจิตใจให้ขึ้นได้อย่างทันอกทันใจ นี้ก็คือการฟังธรรมในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าหนึ่ง ฟังธรรมเฉพาะหน้าของพระอรหันต์ซึ่งเป็นสาวกของท่าน ที่เต็มเปี่ยมด้วยอรรถด้วยธรรมแล้วหนึ่ง นี่ต่างกันกับการศึกษาเล่าเรียนการจดจำจากตำรับตำราอยู่มากทีเดียว เพราะนั้นเป็นภาคปฏิบัติในขณะที่ฟังด้วย ไม่เพียงแต่ว่าไปฟังเพื่อเป็นความจำอันเรียกว่าเรียน ๆ อย่างเดียว ยังเป็นภาคปฏิบัติในขณะที่ฟังด้วย

เช่นอย่างเราทั้งหลายฟังอยู่เวลานี้ จิตได้ส่งไปไหนเล่า ไม่ได้ส่งไปไหน ตั้งไว้สำหรับตัวเอง รู้ตัวเองอยู่ในจุดแห่งความรู้นั้นโดยเฉพาะ แล้วคอยฟังความสัมผัสแห่งธรรมที่ออกไปจากปากครูบาอาจารย์จะเข้าสู่จิตใจนี้เท่านั้น นั่นจึงเป็นภาคปฏิบัติ การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า กับการที่เราเรียนตามตำรับตำราอันเป็นความจำมาเปล่า ๆ เฉย ๆ นั้นผิดกันอยู่มากทีเดียวราวฟ้ากับดิน เพราะพระพุทธเจ้าทรงรู้ ถ้าหากพูดถึงว่าพระหัตถ์ ธรรมก็อยู่ในพระหัตถ์นี่ แล้วยื่นให้ ๆ ไม่ไปหยิบยืมเอาคัมภีร์นั้นคัมภีร์นี้ ชื่อนั้นชื่อนี้แห่งธรรมมาสอนโลกสอนสงสารอะไร เอาออกมาจากพระหัตถ์

เอ้า ย่นเข้าไปอีก เอาออกมาจากพระทัย คือคว้าเอามาจากพระทัยยื่นให้ด้วยพระหัตถ์ล้วนแล้วแต่เป็นของจริงล้วน ๆ ซึ่งได้เคยรู้เคยเห็น ได้เคยค้นพบมาแล้วด้วยวิธีการอันถูกต้อง จึงเห็นผลเป็นที่พอพระทัย แล้วนำมายื่นให้แก่บรรดาบริษัททั้งหลายสด ๆ ร้อน ๆ ทำไมผู้ต้องการความจริงจากของจริงอยู่แล้วจะไม่ถึงใจ จะไม่รู้ไม่เห็น นั่นละท่านว่าภาคปฏิบัติ เป็นในขณะที่รับฟังนั่นเอง ถอดจากใจหนึ่งเข้าสู่ใจหนึ่ง คือถอดจากพระทัยของพระพุทธเจ้าเข้าสู่ใจของผู้ฟังทั้งหลาย ด้วยความสัตย์ความจริงล้วน ๆ ไม่มีคำว่าแปลงปลอมแฝงอยู่เลย จึงสามารถบรรลุธรรมได้เป็นขั้น ๆ หรือตามอำนาจวาสนาของตน และเลื่อนระดับของธรรมไปโดยลำดับ ๆ จากการฟังแต่ละครั้ง ๆ จนกระทั่งถึงหลุดพ้นไปได้โดยไม่สงสัย นี่ต่างกันอย่างนี้เอง

พระสาวกอรหันต์เล่า ท่านเหล่านี้ก็เป็นผู้ทรงอริยสัจ ๔ ไว้โดยสมบูรณ์ และทรงมรรคทรงผล สมบูรณ์เต็มหัวใจด้วย ท่านจะสอนผิดไปที่ไหน ท่านผ่านไปด้วยความความถูกต้องจนกระทั่งถึงขั้นหลุดพ้นไม่มีอะไรสงสัยแล้ว ท่านจะนำความงมงายมาสอนพวกเราได้ยังไง เอาความงมงายมาจากไหน ก็ท่านไม่ใช่พระงมงาย ท่านเป็นพระที่บริสุทธิ์พุทโธทั้งดวงภายในใจของท่าน และภายในพระทัยของพระพุทธเจ้า สอนโลกจะเคลื่อนคลาดไปไหน จะเป็นของปลอมไปที่ไหน เป็นไปไม่ได้ ล้วนแล้วแต่เป็นของจริงล้วน ๆ เท่านั้น ที่จะก้าวเข้าสู่จิตใจของพุทธบริษัทที่ฟัง หรือของลูกศิษย์ลูกหาที่จ่อฟังอยู่ด้วยภาชนะที่หงายเต็มที่แล้วนั้นจะพ้นจากความรู้จริงเห็นจริงไปได้อย่างไร

นี่แหละคือภาคปฏิบัติออกจากการสดับตรับฟัง ทั้งเรียนทั้งปฏิบัติเป็นไปในตัวเสร็จ ไม่เหมือนกับที่เราเรียนท่องบ่นสังวัธยายจากคัมภีร์ อันนั้นไม่ได้ปฏิบัติ มีแต่เรียน ๆ ล้วน ๆ เป็นความจำล้วน ๆ ความจริงไม่มี ขณะที่ฟังนี้มีเต็มไปด้วยความจริง ท่านเทศน์ ๆ สอนออกมาจากความจริงทั้งหมด ผู้ฟังก็เป็นความจริง จิตตั้งแล้วด้วยสติ นั่นเป็นความจริงอันหนึ่งแล้ว รอที่จะรับฟังเหตุผลกลไกใด ๆ ซึ่งออกมาจากความจริงไม่ผิดไม่พลาดแล้ว มันต้องรับความจริงได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยลำดับลำดา นี่ละที่ทำให้เกิดผลขึ้นมา

ในครั้งพุทธกาลว่าได้บรรลุธรรมเท่านั้น ๆ เวลาฟังธรรมจากตรงพระพักตร์พระพุทธเจ้า ทำไมจะเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เป็นไปได้แท้ ๆ เราจะหาเรื่องอะไรมาบิดเบือนกันว่าเป็นไปไม่ได้ นอกจากกิเลสเท่านั้นที่มันตัวพลิกแพลงเปลี่ยนแปลง ตัวหลอกลวงสัตวโลกผู้โง่เขลาเบาปัญญาให้ล้มไปตามมันเท่านั้นว่าเป็นไปไม่ได้ ว่าไม่จริง นี่คือเรื่องของกิเลสต้องค้านธรรมเสมอ ถ้าเรื่องของธรรมแล้ว หัวใจเปิดอยู่ด้วยมรรคด้วยผล ทำไมเปิดเทลงในจุดในหัวใจดวงที่ต้องการมรรคผลอยู่แล้วซึ่งเป็นความจริงด้วยกัน ทำไมจะรับกันไม่ได้ นั่นมีอดีตที่ตรงไหน มีอนาคตที่ตรงไหน

สัจธรรมไม่ใช่อดีต สัจธรรมไม่ใช่อนาคต ปรากฏอยู่ที่กายที่ใจของสัตวโลกด้วยกันทั้งนั้น เว้นแต่ผู้ที่ตายไปแล้วร่างกายก็หมดความหมายไป นั่นสัจธรรมไม่มีสำหรับคนตายไปแล้ว นี่ความจริงเป็นเช่นนี้

พวกเราทั้งหลายก็ได้ครูบาอาจารย์เป็นแนวทางเครื่องดำเนิน เป็นที่อบอุ่นเป็นที่แน่ใจว่าไม่สงสัยแล้ว ก็น่าจะได้ดำเนินตนให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพื่อได้สติขึ้นมา ได้สมาธิความแน่นหนามั่นคง ความสงบใจ ความอิ่มตัวอิ่มใจสบายใจขึ้นมา แล้วความแยบคายภายในใจด้วยปัญญา มีความเฉลียวฉลาดรอบคอบไปโดยลำดับลำดาขึ้นมาภายในใจของตน จากการปฏิบัติกับครูกับอาจารย์ที่เป็นแบบฉบับอันดีงาม แทนที่จะเป็นอย่างนั้นทำไมจึงเป็นไปไม่ได้ ถ้าไม่ตั้งหน้าตั้งตาเป็นความเหลวไหลเหลวแหลกเสียเท่านั้น

อย่าลืม เคยพูดเสมอว่ากิเลสนั้นรวดเร็วที่สุด ในหัวใจแต่ละดวง ๆ ไม่มีอะไรจะรวดเร็วยิ่งกว่ากิเลสทำงานบนหัวใจเรา ความเคลื่อนไหวมันต้องเป็นที่หนึ่งออกก่อน มิหนำซ้ำความเคลื่อนไหวมันเองเป็นผู้กระตุกให้คิดให้ปรุง นั่นฟังซิ มันฉุดมันลากให้คิดให้ปรุงเรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส อะไรในอดีตที่ล่วงมาแล้วก็ตาม ที่ยังไม่มีมันก็วาดภาพหลอกขึ้นมา เรียกว่าเป็นลม ๆ แล้ง ๆ ขึ้นมาให้เป็นตนเป็นตัว ให้เราเพลินในความคิดความปรุงของตัวเอง โดยหาเหตุหาผลต้นปลายไม่ได้อยู่วันยังค่ำไม่มีความเบื่อหน่ายเลย นี่ตัวกิเลสมันเร็วอย่างนั้นให้ดูเอา

นี่ที่สอนแล้วนี้ เอ๊า ๆ พิจารณาซิ ไม่ได้มีอยู่ในหัวใจของผู้สอนนี้อย่างเดียว มีอยู่กับทุกคน ความจริงจะต้องทราบด้วยกันทุกคน ถ้าใจได้ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติตามที่กล่าวที่สอนนี้จะเป็นอื่นไปไม่ได้ ต้องเป็นอย่างนั้น วันหนึ่งมันปรุงเท่าไร ดูซิหัวใจเจ้าของ

นี่ละการศึกษาการอบรม ก็คือการอบรมดูความคิดความเคลื่อนไหวของใจ มันปรุงเรื่องอะไรบ้างในวันหนึ่ง ๆ รูป รูปนี้มีอะไรอัศจรรย์ อัศจรรย์อะไรบ้าง ดูซิรูป รูปต้นไม้ รูปภูเขา รูปหญิง รูปชาย รูปสัตว์ รูปบุคคล รูปดิน รูปน้ำ รูปอะไรก็แล้วแต่เถอะ ที่เป็นวิสัยของตาเห็นมาแล้วมันเอามาปรุงมาคิด สิ่งเหล่านี้มีอะไรวิเศษ เราเคยเห็นเคยเจอเคยพบมา

แล้วตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งบัดนี้ ในร่างกายของเราก็คือรูปนั่นเอง ก็เห็นกันอยู่ชัด ๆ วิเศษอะไร ถึงขนาดนั้นยังต้องยอมกิเลสโดยไม่รู้สึกตัว ให้มันกล่อมจนหลับด้วยการปรุงเรื่องของรูป ไม่มีคำว่าสิ้นสุด ไม่มีคำว่าชราคร่ำคร่าไปแล้ว ไม่มี คำว่าเป็นเดนไปแล้ว นานไปแล้ว เน่าเฟะไปแล้ว เหม็นคลุ้งไปหมดแล้ว..ไม่ได้ว่า อุ่นขึ้นมากินตลอด หลงตลอดนั่นเอง คือกินตลอดติดตลอดนั่นเอง

ดีก็ติด ชั่วก็ติด ปรุงอยู่ตลอดเวลา ส่วนมากติดแต่เรื่องชั่วเรื่องนั่นทั้งนั้นแหละ รักก็รัก ชังก็ชัง เคยรักเคยชังมาแล้วกับสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ ทำไมจึงไม่ชินไม่ชา ไม่รู้กลอุบายของกิเลสที่หลอกอยู่ตลอดเวลา มันก็เอาเรื่องเก่านั่นแหละมาหลอก ไม่ใช่เอาเรื่องใหม่มาหลอกนี่นาพอจะได้หลงกลของมันว่าไม่ทัน เพราะเป็นกลใหม่ อันนี้มีแต่กลเก่าทั้งนั้น กลจากรูป กลจากเสียง กลจากกลิ่น รส สัมผัสต่าง ๆ มีแต่เรื่องของเก่ากลเก่า ปรุงอันเก่าขึ้นมาหลอกอยู่อย่างนั้น โง่ขนาดไหนพวกเรานี่ ดูเข้าไปซิดูที่หัวใจนั้น เมื่อดูเข้าไปตรงนี้แล้วจะทราบอย่างที่ว่านี้หนีไม่พ้น

เบื้องต้นขอให้สติมีก่อน เอ้า เร่งสติให้ดี ความรู้อยู่กับตัวแท้ ๆ ทำไมจึงไม่รู้ตัว มันโง่ขนาดไหนเรานี่ให้ว่าอย่างนั้นซิ ถามตัวเองว่าตัวเอง อย่าไปคิดเรื่องของคนอื่นยิ่งกว่าเรื่องของตัวเอง พิสูจน์ดูเรื่องของตัวเอง ตัวรู้แท้ ๆ อยู่ที่ไหน อยู่ที่ใจ ใจเป็นตัวรู้ ทรงความรู้อยู่ตลอดเวลา ทำไมจึงให้สิ่งลามกจกเปรตทั้งหลายลากเอาความรู้นี้ไปเป็นเครื่องมือ ใช้ความรู้ในสิ่งที่เป็นภัยมาทำลายตัวเองโดยไม่รู้สึกตัวตลอดมาเล่า มันไม่โง่มากเกินไปแล้วหรือมนุษย์เรา เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติเรา พระกรรมฐานเรานี่ทำไมไม่ดู

เอ้า เราพูดแต่เพียงรูปอย่างเดียวเท่านั้นมันก็กระเทือนโลกธาตุแล้ว กว้างแคบขนาดไหนรูปนี่ และติดกว้างแคบขนาดไหน จิตมันเคยติดสิ่งเหล่านี้และติดมานานเท่าไรแล้ว ได้คำนึงดูแล้วยัง มันติดมานานเท่าไรเมื่อไรจะเบื่อ สิ่งเหล่านี้ไม่น่าเบื่อเพราะอะไร มันวิเศษวิโสอันใดจึงไม่น่าเบื่อ นั่น เพราะกิเลสทำให้เราติดตลอดนั่นเองเราถึงได้ติด ทุกอย่างขึ้นชื่อว่ากิเลสได้เสกให้แล้วติดทั้งหมด เพราะกิเลสอยู่กับจิตของเรานี้ มันไม่มีคำว่าเบื่อ เพราะ

ความฉลาดแหลมคมมันเยี่ยมกว่าเรา เราจึงไม่มีความรู้วิชาสามารถที่จะรู้กลของมันพอที่จะทราบเรื่องราวแล้วถอนตัวออกมา และเห็นโทษของมันได้นี้เองไม่ใช่อะไร

เสียง กลิ่น รส เอามันเหมือนกันนี่แหละ เป็นของวิเศษวิโสอะไร มันมีอยู่เต็มตัวเราทุกคน รูปก็อยู่เต็มตัวของเรา เสียงก็ออกจากตัวของเราก็ได้นี่ กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อยู่ในตัวของเราครบหมด ตื่นไปที่ไหน ดูซิสัมผัสดูตัวเราเป็นยังไง ไปตื่นอะไรทางภายนอก ดูเหล่านี้มันก็ครบแล้ว เมื่อรู้อันนี้แล้วก็รู้ข้างนอกครบอีกเช่นเดียวกัน ปล่อยอันนี้แล้วก็ปล่อยไปได้หมด สงสัยอะไร นี่การเรียนรู้เรื่องของตัวเองให้เรียนอย่างนี้นักปฏิบัติ ดูภายในใจมันจะเปิดออกหมดนั่นแหละ

ถ้าลงใจได้เปิดด้วยสติด้วยปัญญาแล้ว จะไม่มีอะไรเข้ามาเหยียบย่ำทำลายได้เหมือนอย่างที่เคยเป็นมา เพียงจะกระดิกตัวปรุงขึ้นมาเท่านั้น สติปัญญาจะพร้อมแล้ว ๆ และการปรุงขึ้นมาแต่ละขณะของจิต จะเป็นการปลุกประสาทคือสติปัญญาให้ตื่นตัวทันที ๆ นี่เมื่อถึงขั้นที่รู้ทันกันเป็นอย่างนั้น

สติปัญญาไม่ใช่เป็นของล้าสมัย ไม่ใช่เป็นของครึ ไม่ใช่เป็นของโง่ แต่เราไม่ได้ค้นได้คิดขึ้นมาใช้ต่างหาก เราจึงได้โง่ให้กิเลสมันลากมันจูงไปทุกแห่งทุกหนทุกมุมโลกมุมสงสารที่ตรงไหนที่เราไม่ได้เกิดไม่มี มันได้เกิดทั้งนั้น จิตดวงเดียวของเรานี่แหละตัวขยันเกิดจนนับไม่ถ้วน เอาปัจจุบันเป็นรากฐานสำคัญยืนยันไปได้หมด เรื่องอนาคตหาประมาณไม่ได้เพราะความเกิดตายของจิตที่พาให้เป็นไปนี้ และอนาคตก็เหมือนกันจะไม่มีประมาณเลย ถ้าไม่ตัดให้ขาดสะบั้นลงไปในวงปัจจุบันนี้ คือ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** นี้สำคัญมากทีเดียว เอานี้ให้ขาดลงไป

วิธีตัดอวิชชาก็ดังที่กล่าวมาแล้วนี้แหละ อุบายวิธีเริ่มต้นตั้งแต่ฝึกหัดดัดแปลง เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา บริกรรมพุทโธ ๆ หรือจะกำหนดธรรมบทใดก็ตาม อันนี้เคยสอนไว้แล้ว นี้เป็นอุบายเบื้องต้น การยกครูที่จะขึ้นบนเวทีต่อยกับคู่ต่อสู้หรือข้าศึกคือกิเลสประเภทต่าง ๆ เราฝึกหัดของเราจากครูจากอาจารย์ ที่ได้ยินได้ฟังอยู่ทุกวันนี้เองคือการฝึก

การอบรม แล้วก็ไปฝึกตัวเองสอนตัวเองซิ อุบายวิธีการที่จะตั้งสติให้คิดเป็นอุบายปัญญาอีกอันหนึ่ง ไม่งั้นไม่รอบเจ้าของ ไม่ทันกลอุบายของกิเลสนะ

กิเลสมันใหม่เอี่ยม แต่อุบายวิธีการที่จะปราบกิเลสนั้นมันล้าสมัยได้นะ เพราะกิเลสมาเป่าพุดเดียวเท่านั้นล้าสมัย ถ้ามีดก็คมปื้นไปหมดหาคมไม่ได้นี่ละ ปลายก็ทู่ไปหมด ถูกกิเลสเป่าเสียทีเดียวเท่านั้นอะไรก็ทื่อไปหมด ๆ ทู่ไปหมด ไม่มีคำว่าแหลมว่าคม เพราะกิเลสมันเก่งมาก มนต์คาถาของมันเป่าพุดเดียว ๆ แต่เราไปเป่ากิเลสดูซิ เอ้า อันนี้มันครึแล้วนะอันนี้ล้าสมัยแล้วนะ กิเลสหลอกมานี่ ไม่มี มีแต่ทันสมัยทั้งนั้น วิ่งเอาจนแทบเป็นแทบตาย ในเวลาสติปัญญายังไม่ทันต้องเป็นอย่างนี้ด้วยกันเรื่องหัวใจนี้

แต่อย่าลืมว่าสติปัญญานี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เวลาได้เกิดขึ้นด้วยการฝึกการอบรมนี้แล้ว กิเลสจะเป็นตัวไหนก็ตาม ซึ่งเคยฉลาดแหลมคมมาแต่ก่อน ปัญญาจะเข้าเหยียบย่ำทำลายไปได้ทั้งนั้น ๆ จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือภายในใจเลย นั่นเก่งไหมปัญญา

ท่านบอกถึงขั้นสติปัญญาธรรมดาแล้วยังไม่แล้ว ยังบอกถึงขั้นมหาสติมหาปัญญามหาวิริยะ ฟังซิ มหาวิริยะคือความเพียรแก่กล้าสามารถ อุตสาหะมาพร้อมกันหมดทีเดียวเป็นเกลียวเดียว ถ้าเป็นเชือกก็เข้าเป็นเกลียวเดียว หมุนติ้ว ๆ เลย นี่คือจิตที่ฝึกได้ตามหลักตามแบบฉบับของศาสดาที่สอน เรียกว่าสวากขาตธรรม ที่ท่านตรัสไว้ชอบแล้วชอบอย่างนี้แหละ

ผู้ปฏิบัติตามได้ดำเนินเป็นไปตามอย่างนี้ ๆ จนกระทั่งถึงพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์เช่นไรลูกศิษย์ก็บริสุทธิ์เช่นนั้นด้วยปฏิปทาอันเดียวกัน สาวกทั้งหลายล้วนแล้วแต่บรรลุถึงวิมุตติหลุดพ้นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าอันเดียวกัน ๆ นั่นจึงเรียกว่าสวากขาตธรรม ชอบ ๆ ถ้านำมาปฏิบัติให้ตรง แก้ไขให้มันทันซิ แต่นี่มีแต่มันลากเอา ๆ มันจึง โอ้โหหนักใจนะ ผู้อบรมสั่งสอนก็หนัก

นี่ได้พยายามเต็มเม็ดเต็มหน่วยการสอนหมู่สอนเพื่อนก็ดี ส่วนเจ้าของได้ฝึกฝนอบรมเจ้าของก็เคยได้เล่าให้ฟังแล้ว มันเดนตายถึงได้มารับความเสกสรรปั้นยอว่าเป็นครูเป็น

อาจารย์สอนหมู่สอนคณะอยู่เวลานี้ เราจึงได้เห็นฤทธิ์ของกิเลสว่าสำคัญอยู่มาก ฤทธิ์มากจริง ๆ ไม่มีฤทธิ์อันใดในโลกนี้สู้ฤทธิ์กิเลสได้ และในขณะเดียวกันก็ไม่มีอะไรที่จะเยี่ยมยิ่งกว่าธรรมปราบกิเลสได้ นั่นฟังซิ

เครื่องมือก็คือสติธรรม ปัญญาธรรมนี่ละ เมื่อถึงขั้นเต็มภูมิแล้วสติปัญญาก็เป็นของอัศจรรย์ไปตาม ๆ กัน รวดเร็ว ไม่มีคำว่ากาลสถานที่เวล่ำเวลาและอิริยาบถในการปราบกิเลส ไม่มีเลย รวดเร็วขนาดนั้นละ จนกระทั่งเราคำนึงไม่ทัน ไม่เห็นถึงเรื่องเหตุเรื่องผลว่าเพราะเหตุไร ๆ สติปัญญาถึงได้เป็นอย่างนั้น ๆ เพราะเหตุไรถึงไม่ทัน นั่นละเวลาความรวดเร็วของปัญญาเกิด

ก็เช่นเดียวกับกิเลสเกิดขึ้นภายในจิตของเราเพราะเหตุไร ๆ ทันยังไงทันเมื่อไร.ไม่ทันเรื่องความรัก ความชัง ความเกลียด ความโกรธต่าง ๆ ที่เกิดเพราะอำนาจของกิเลสนี้ทันเมื่อไร ไม่ทัน นี่ละเวลามันรวดเร็วเป็นอย่างนั้น กระดิกพับเดียวเป็นเรื่องของมันออกแล้ว ๆ ทั้งหมด นี่เวลากิเลสมีอำนาจ ตัวของเราทั้งหมดนี้เป็นสถานที่ทำงานของกิเลส เราเป็นตุ๊กตาเท่านั้นเอง มีแต่ลมหายใจฟอด ๆ นี่เวลามันโง่ โง่อย่างนั้น...ใจ

แต่เวลาได้ฝึกให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเข้าไปแล้ว ก็ตรงกันข้ามอีกเช่นเดียวกัน บทเวลาธรรมได้เคลื่อนแล้ว กิเลสนี้พังลง ๆ ไม่มีเวลาไหนที่ธรรมจะไม่ฆ่ากิเลส มีแต่ฆ่าตลอด ถ้าหากว่าเป็นรูปภาพต่าง ๆ เหมือนมีรูปมีร่าง กิเลสมีรูปมีร่างนี้ ไปไหนเกลื่อนไปด้วยซากของกิเลส ไม่ว่าจะสถานที่เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาเกลื่อนหมด เดินไปไหน ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมพันธ์ไปที่ตรงไหน ๆ มีแต่เรื่องฆ่ากิเลสทั้งนั้น ๆ ความคิดปรุงออกในแง่ใด มีแต่เรื่องของสติปัญญาสังหารกิเลสเกลื่อนโลกธาตุว่าเป็นไร ถ้าเราจะพูดอย่างนี้นะ แต่นี้กิเลสไม่ใช่เป็นตัวเป็นตนอย่างนั้น

การปฏิบัติเพื่อเอาจริงเอาจังต่อตนนี่ซิมันล้มเหลวนะ สอนเท่าไร ๆ มันก็ไม่ได้เรื่อง นี่ละเวลาจิตมันด้าน ด้านอย่างนั้นนะ

นี่ก็จวนเข้าพรรษาแล้วพระยังมาก ๆ อย่างนี้ก็ไม่ไหวเหมือนกัน จึงต้องให้พากันขยับขยายออกหาสถานที่วิเวกสงัดประกอบความพากเพียร ที่จะเป็นคติตัวอย่างเครื่องดำเนินนั้นก็น่าจะได้แล้ว ก็ไม่ใช่เป็นของที่ลี้ลับ เป็นสิ่งที่เปิดเผย ตาก็เห็นหมู่เพื่อนครูบาอาจารย์พาดำเนินอย่างไร หูก็ได้ยินท่านแนะนำสั่งสอนอะไร ทุกสิ่งทุกอย่างก็เห็นด้วยตาอยู่นี้ เปิดเผยกันอยู่นี้ ก็น่าจะได้เป็นแบบเป็นฉบับแล้ว ถ้าไม่นอนใจเสียตายใจเสียอย่างเดียวเท่านั้น

เอาละการแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแล้ว เอาละหยุดแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

รู้แจ้งเห็นจริงประจักษ์ใจ

สิ่งใดก็ตามเพียงแต่ได้ยินข่าวคราวไปอย่างนั้น ใจก็ไม่ค่อยสนิท แม้จะเชื่อก็เจือไปด้วยความสงสัย ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย หลักธรรมของพระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน อันนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจนิสัยของคนของสัตว์โลก ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับหลักธรรมที่ทรงแสดงไว้ว่า ใครจะได้ยินก็ตามไม่ได้ยินก็ตาม ธรรมย่อมเป็นของจริงเสมอไป แต่คนที่เชื่อถือจากการได้ยินได้ฟังหรือจากการบอกเล่า ย่อมจะลดความเชื่อลงเป็นธรรมดา

แม้ที่สุดเราศึกษาเล่าเรียนจากตำรับตำรามาอย่างประจักษ์ตา ก็ยังยึดถือเอาประโยชน์จากสิ่งที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งนี้ก็เพราะความสงสัยนั้นแหละ เข้าไปแทรกสิงเข้าไปแย่งชิงเพื่อประโยชน์ของมันอยู่เป็นลำดับลำดา ในบรรดาธรรมที่ได้ยินได้ฟังได้ศึกษาเล่าเรียนมา ความเชื่อในธรรมที่ตนได้ศึกษาเล่าเรียนมา จึงไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่พ้นความสงสัยที่จะแบ่งกินจนได้แหละ

คำว่าสงสัยก็หมายถึงผลลบนั่นเอง ไม่ใช่เป็นผลบวกแก่ผู้ที่สงสัย จึงต้องได้อาศัยการได้เห็นได้ยิน เห็นด้วยตาได้ยินด้วยหูของเรานี่มันชัดเจน ดังผู้ที่ได้เห็นพระพุทธเจ้าประจักษ์ตานั่นละ ได้ยินได้ฟังพระโอวาทต่อพระพักตร์ของพระองค์นี่เป็นที่หายสงสัย ทั้งพระรูปพระโฉมพระอาการต่าง ๆ ที่ทรงแสดงออก ตลอดถึงศัพท์สำเนียงการแสดงอรรถธรรมต่าง ๆ เป็นที่แน่ใจ เพราะเห็นด้วยตาตนเองด้วย ได้ยินด้วยหูตนเองด้วย และเป็นธรรมของจริงเต็มส่วนด้วย ผู้ฟังจึงมักสำเร็จหรือสำเร็จมรรคผลนิพพานรวดเร็วกว่าที่ได้ยินได้ฟังมาจากตำรับตำรา ถ้าเทียบส่วนมากส่วนน้อยก็เรียกว่า ส่วนที่ได้ยินได้ฟังจากพระองค์เองนั้นมีจำนวนมากมีผลมากยิ่งกว่าที่เราได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมดา ซึ่งไม่เห็นพระองค์ เห็นเพียงตามตำรับตำราเท่านั้น นี่ละความผิดกัน

การศึกษาเล่าเรียนมาแล้วจำจนติดปากติดใจ ก็ช่วยตัวเองไม่ได้จากความเรียนความจำมานั้น ตัวเองก็ไม่แน่ใจนี่ซิ จนกว่าได้ไปเห็นครูเห็นอาจารย์ที่ท่านพาดำเนินท่านพาปฏิบัติ ถ้าเป็นสมัยที่เลยพุทธกาลมาไม่มีพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกอรหัตอรหันต์มากมายเหมือนแต่ก่อน ก็ต้องอาศัยครูอาจารย์ที่ท่านพาดำเนิน นี่ละพอเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจได้ แต่ถ้าเป็นครั้งพุทธกาลแล้วก็ไม่ต้องสงสัย พระพุทธเจ้าก็ดี พระสาวกก็ดี ทรงแสดงและแสดงธรรมให้ผู้ฟังทั้งหลายฟังนั้นย่อมเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งอรรถทั้งธรรมที่แสดงออก ทั้งผู้ฟังก็ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยในการสดับตรับฟังด้วยความเชื่อความเคารพเลื่อมใสจริง ๆ จากอรรถธรรมที่แสดงให้ถึงใจ นี่ละความแปลกต่างกันเป็นอย่างนี้

แล้วก็เป็นจังหวะที่พอเหมาะพอดีกับพระพุทธเจ้าที่จะลงมาตรัสรู้แต่ละพระองค์ ตามตำนานเป็นอย่างนั้น ว่าพุทธบริษัทหรือสัตว์โลกที่อยู่ในภูมิ อุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู คือภูมิที่มีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุธรรมทั้งหลาย นั้นมีอยู่จำนวนมากในระยะที่พระพุทธเจ้าจะมาตรัสรู้นั้น นี่ละเป็นเครื่องบวกกันเข้า จึงพร้อม ๆ อะไรก็พร้อม

พระพุทธเจ้าก็ศาสดาเต็มองค์ ธรรมก็เต็มพระทัย มีแต่ของจริงล้วน ๆ สาวกจึงได้บรรลุอย่างรวดเร็ว และเป็นสาวกเต็มองค์อีกเช่นเดียวกันในการสั่งสอนประชาชนพระเณรทั้งหลายเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทั้งอากัปกิริยาการแสดงออก ทั้งอรรถทั้งธรรมที่แสดงออกเป็นอรรถเป็นธรรมด้วยกันทั้งนั้น ผู้ฟังจึงได้ผลเป็นที่พอใจ นานมาก็ค่อยจางไป ๆ ก็เหมือนอย่างผลไม้ที่รุ่นแรก รุ่นที่สอง ที่สาม ในต้นไม้ต้นเดียวกันนั่นแหละ มันเป็นรุ่น ๆ รุ่นหัวปีมันก็ดี รุ่นรองลงมาก็ยังพอดี ยังพอใช้พอเป็นประโยชน์ รุ่นที่สามที่สี่ไปแล้วก็มักจะเหลวไหล ทั้งที่เป็นผลไม้เช่นเดียวกันกับที่เป็นมาแล้ว แต่ก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มคุณภาพเหมือนผลไม้ที่เป็นรุ่นแรกรุ่นสอง

เวไนยสัตว์ก็เช่นเดียวกันเป็นรุ่น ๆ รุ่นพระพุทธเจ้าตรัสรู้และสั่งสอนอยู่นั้น เป็นรุ่นที่ว่าพร้อมแล้ว ๆ ครั้นนานมา ๆ ก็ค่อยหมดไป ค่อยจางไป ๆ ยังเหลืออยู่ก็มีจำนวนน้อย บรรดาผู้มีอุปนิสัยมีน้อยมาก เหมือนการแนะนำสั่งสอน ผู้มาแนะนำสั่งสอนก็มีจำนวนน้อย

มากอีกเช่นเดียวกัน ที่จะสอนให้เต็มเหตุเต็มผลเต็มอรรถเต็มธรรมถูกต้องตามหลักความจริง ดังที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายท่านพาดำเนินและสอนกันมา มันหากผิดกันไปอย่างนั้น ๆ

นี่ศาสนาก็ก้าวเข้าจะสามพันแล้ว ๒,๕๐๐ กว่าปีก็ครึ่งศาสนา เราเทียบดูซิ ถ้าเป็นกลางปีไปแล้วเป็นยังไง ฝนหัวปีต้นปี จนกระทั่งกลางปี แล้วปลายปีไปเป็นยังไง ถ้าพึ่งฟ้าพึ่งฝนมันก็จะหมดไป ๆ นี่เป็นลักษณะที่ว่าเรียวแหลม ส่วนความจริงนั้นไม่เคยเรียวแหลม แต่อุปนิสัยของสัตว์โลกนั่นซิมีเหลื่อมล้ำต่ำสูง แล้วค่อยเรียวแหลมไปตามโดยลำดับลำดา

มาสมัยทุกวันนี้ผู้ปฏิบัติอรรถธรรมที่ถูกต้องตามหลักศีลหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้จริง ๆ ก็รู้สึกว่ามีน้อยดังที่เราเห็นอยู่นี่แล อันนี้หลอกกันไม่ได้ ต้มกันไม่ได้ เป็นความสัตย์ความจริงที่ต่างคนต่างก็ได้เห็นได้สัมผัสสัมพันธ์ว่าเป็นอย่างไรบ้าง การปฏิบัติของพุทธบริษัทมีภิกษุบริษัท เป็นต้น เกี่ยวกับอรรถธรรมศีลธรรมทั้งหลายนั้น กับตำรับตำราเข้ากันได้ไหม ตรงกันไหม ทั้ง ๆ ที่เห็นอยู่อย่างนี้แหละ กิเลสมันหากมีตัวดื้อด้านสันดานทราม มันก็แหวกแนวของมันไปจนได้ ถ้าหากไม่เห็น ไม่มีตำรับตำราดูเลยก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่นี้ทั้ง ๆ ที่รู้ ๆ เห็น ๆ อยู่มันก็ฝืนไปจนได้ ฝืนความถูกต้องดีงามไปจนได้ นี่ละที่มันฝืนออกจากทาง คือทางมรรคทางผล เมื่อฝืนออกจากทางที่ถูกต้องดีงามเข้าสู่ทางที่ผิดแล้ว จะเอาความถูกต้องดีงาม เอามรรคเอาผลนิพพานมาจากไหน อย่างไรมันก็เป็นไปไม่ได้เพราะไม่ถูกทาง

สิ่งเหล่านี้เราผู้ปฏิบัติจึงพึงคำนึงเสมอ อย่าได้ลดละเรื่องความสังเกตปฏิปทาเครื่องดำเนินที่ท่านสอนไว้ในตำรับตำราก็ดี จากครูบาอาจารย์ที่ท่านพาดำเนินมาก็ดี ให้ยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์เอาไว้ เมื่อเจ้าของเห็นว่าเป็นความถูกต้อง และครูอาจารย์นั้นท่านก็สอนและดำเนินด้วยความถูกต้องตามอรรถธรรมแล้ว ผู้ปฏิบัติตามจึงไม่ควรฝืนอย่างยิ่ง การฝืนก็คือการรับประทานของแสลงนั่นเอง มันต้องผิด แสลงกับโรคจนได้ และทำให้โรคกำเริบไม่สงสัย

ความผิดจากอรรถธรรม ก็ทำให้ธรรมในหัวใจของเจ้าของกำเริบหรือเสื่อมทรามลงไป มีแต่กิเลสตัณหาอาสวะแสดงความรุนแรงความเจริญขึ้นในหัวใจของสัตว์โลก เมื่อกิเลสแสดงความเจริญขึ้นในหัวใจของสัตว์โลก ความรุ่มร้อนซึ่งเป็นผลก็ต้องแสดงขึ้นตาม ๆ กัน ห้ามไม่ได้ เมื่อเหตุพาให้เป็นไปแล้ว

นี่ปัจจุบันนี้เราคิดดูซิ ไม่กี่ปีมานี้ครูบาอาจารย์ร่วงโรยไปเท่าไรแล้ว ที่เป็นครูบาอาจารย์ล้วนแล้วแต่ที่เป็นที่เคารพเลื่อมใส เป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตายทั้งนั้น ก็ผ่านไป ๆ ดังที่เห็นกันอยู่นี้ จึงไม่ควรนอนใจสำหรับผู้ที่กำลังตั้งใจอบรมศึกษาอยู่ ให้พยายามตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติตนเอง อันเรื่องความขี้เกียจขี้คร้าน ความอ่อนแอ ความท้อแท้เหลวไหลเหล่านี้ เป็นเรื่องของกิเลสโดยตรงอยู่แล้วก็ทราบกันอย่างชัด ๆ ไม่ควรที่จะไปชินชากับมัน

การรับเพื่อนฝูงไว้ก็รับเพื่อให้ได้ศึกษาอบรมนั่นเอง ผู้ที่อยู่เป็นเวลาหลาย ๆ ปีก็มีอยู่ที่นี่ ไม่ทราบว่าความประพฤติปฏิบัติเป็นอย่างไร หรือว่ามาเป็นก้างขวางคอหมู่เพื่อนอยู่ก็ได้เราก็ไม่ได้แน่ใจนะ หรือเป็นทัพพีขวางหม้ออยู่ก็ได้ หลายปีหลายเดือนเท่าไรก็ยิ่งขวางมาก ๆ เข้าไป ยิ่งเป็นผีตัวใหญ่ในวัดนี้เราก็ไม่แน่ใจได้เหมือนกัน เมื่อทางจิตใจไม่เป็นไปมันจะต้องมีทางใดทางหนึ่ง เขาเรียกว่า แหวกแนวพาให้เป็นไปได้ นี่อย่าให้เห็นอย่าให้ได้พบนะ พูดเตือนไว้เสมอ ไม่พึงหวังไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง การทนทุกข์ทรมานในการรับหมู่รับเพื่อน การอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อน เราไม่มีความประสงค์อย่างยิ่งกับสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ ขอจงอย่าให้ได้พบได้เห็น ให้ต่างคนต่างตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

กิเลสอย่าเสียดาย ความถือทิฐิมานะว่าตนรู้ตนฉลาด ตนมีฐานะหรือตนมีอายุพรรษาอาวุโสอะไรเหล่านี้ ตลอดถึงยศศักดิ์สมบัติบริวาร อย่าเอามาอวดกัน สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของโลก พระที่มาบวช สละสิ่งเหล่านี้หมดแล้ว อย่าไปคว้าเอาสิ่งสกปรกโสมมอันเป็นเดนแล้วนั้นมาทำลายตนและทำลายเพื่อนฝูงในวงพระศาสนาให้เสียหายไปตาม ให้ได้รับความกระทบกระเทือนระส่ำระสายไปเพราะสิ่งเหล่านี้เข้าไปทำลาย ให้พากันระมัดระวังให้มากอย่าให้มีในวงปฏิบัติเรา เพราะเป็นวงที่ละเอียดมาก ไม่มีอะไรเกินวงปฏิบัติแหละ

ปริยัติผมก็เคยได้เรียน อยู่กับคณะปริยัติผมก็เคยได้อยู่ จะพูดว่าเข้านอกออกในเราก็ยอมรับได้เต็มหัวใจ เพราะเราเคยเป็นจริง ๆ ทางด้านปริยัติเราก็เข้า ได้เรียน ไม่ว่าวัดราษฎร์วัดหลวงไปหมด เข้าไปทั้งนั้นแหละ ได้อยู่ได้ศึกษา ทางด้านปฏิบัติเราก็ได้ออกมาดังที่เห็นนี้ การปกครองหรือการอยู่ร่วมกันในระหว่างปริยัติกับปฏิบัตินี้ต่างกันอยู่มาก ปริยัติไม่ค่อยมีอะไรนัก เพราะใคร ๆ ก็ทราบแล้วว่าขั้นนั้นภูมินั้น ยังไม่จัดว่าเป็นขั้นละเอียด ขั้นเอาจริงเอาจัง ขั้นเข้าด้ายเข้าเข็ม ขั้นเอาเป็นเอาตาย

แต่การปฏิบัตินี้เป็นขั้นที่เอาจริงเอาจัง เข้าด้ายเข้าเข็ม เอาเป็นเอาตาย ระหว่างกิเลสกับธรรมในหัวใจของเราผู้ปฏิบัติโดยแท้ จึงไม่ควรให้สิ่งใดที่ตนก็ทราบ ตนก็เข้าใจว่าเป็นกิเลส แล้วนำมาแสดงเหยียบย่ำทำลายหัวใจตน แล้วกระจายออกไปกระทบกระเทือนแก่ตา หู จิตใจเพื่อนฝูง ให้ได้รับความกระทบกระเทือน อันนี้ไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะภาคปฏิบัตินี้เป็นภาคที่เอาเป็นเอาตายกับสิ่งที่เป็นข้าศึกคือกิเลสทุกประเภท ไม่ได้ไว้หน้ามันเลย แต่ทำไมจึงต้องให้มันมาออกแสดงฤทธิ์เดชอยู่บนเวทีแห่งภาคปฏิบัติ หรือแห่งเวทีของสงครามระหว่างมันกับธรรมเล่า นอกจากจะเอาให้มันบรรลัยลงไป

อะไรก็ตามเมื่อแสดงความหงุดหงิดขึ้นมาภายในจิตใจ ให้ทราบว่าตัวหงุดหงิดนั้นแหละ ตัวจะก่อข้าศึกขึ้นมา เวลานี้ได้ก่อขึ้นแล้วภายในหัวใจตัวเราเอง ได้ทำความทุกข์ความเดือดร้อนให้ปรากฏแล้วภายในใจเรา เราอย่าระบายฟืนไฟที่อยู่ในหัวใจนี้ออกไปเผาคนอื่น เพราะเท่าที่เผาเราในขั้นเริ่มแรกที่ยังไม่กระจายไปที่อื่น ก็ทราบชัดเจนแล้วว่าไม่ใช่ของดี คือกิเลสโดยแท้ เป็นไฟของกิเลสโดยแท้

โทสคฺคินา นั่นฟังซิ ความไม่พอใจ ความโกรธ ความฉุนเฉียว เหล่านี้ท่านเรียกว่า **โทสคฺคินา** ไฟคือโทสะมันแสดงขึ้นแล้ว อย่าให้มันได้มีอำนาจแผลงฤทธิ์ออกไปจากจุดนั้นจากใจดวงนั้น ให้พยายามห้ำหั่นมันลงทันที ให้เห็นโทษแห่งความโกรธของตนยิ่งกว่าจะเห็นโทษของคนอื่น ตำหนิคนอื่น โกรธให้คนอื่น ซึ่งเป็นเรื่องความผิดในตัวเองโดยแท้ ไม่ใช่เป็นเรื่องความผิดของผู้อื่น

บางทีเขาดีอยู่ เราไปเป็นความสำคัญขึ้นมาแล้วไม่พอใจในเขา เหล่านี้มันก็ผิดในตัวของเราเอง แม้เขาก็ผิดแต่เราก็แสดงความผิดขึ้นเผาเราอีก และกระทบกระเทือนกันอีก ก็ยิ่งผิดทั้งสองฝ่าย ไม่มีใครดีเลย เอาเป็นคติตัวอย่างไม่ได้ ไม่สมชื่อสมนามว่าทั้งสองนี้มาปฏิบัติด้วยกัน

เพราะฉะนั้นภาคปฏิบัติจึงเป็นภาคที่ละเอียดมาก เป็นภาคที่ใช้สติปัญญาเอามากมายยิ่งกว่าภาคใด ๆ ถ้าไม่ได้ใช้สติปัญญาสังเกตสอดรู้อยู่กับต้นเหตุคือใจแล้ว ปฏิบัติไปเท่าไรก็ตาม เราจะไม่ได้เหตุได้ผลได้อรรถได้ธรรม และได้ฆ่ากิเลสเป็นลำดับลำดาไปตามธรรมท่านว่าเป็นเครื่องฆ่ากิเลสนั้นเลย แต่จะกลายเป็นเรื่องคุ้ยเขี่ยหากิเลสมาเผาเราโดยถ่ายเดียวเท่านั้น เพราะสติไม่มี ถ้าสติก็เป็นสติเรื่องของกิเลสไปเสีย เป็นศาสตราวุธของกิเลสเสีย ไม่ใช่สติธรรม เป็นสติของกิเลส ปัญญาก็ไม่ใช่ปัญญาธรรม เป็นปัญญาของกิเลสมันก็นำมาทำลายตัวเองได้

คำว่าปัญญา โลกิยปัญญา โลกุตรปัญญา พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้ว ถ้าเราจะแยกออกมาใช้ธรรมดานี้ก็คือว่า ปัญญาฝ่ายธรรมกับปัญญาฝ่ายโลกนั้นต่างกัน ปัญญาฝ่ายธรรมมีความสอดส่องมองดูสิ่งที่เป็นภัย เมื่อทราบอย่างใดแล้วระงับดับกัน สลัดปัดทิ้งกันทันทีทันใด ถึงจะไม่ได้ในทันทีทันใด ก็พยายามเอาจนเต็มเหนี่ยวไม่ทอดธุระ นั่นเรียกว่าปัญญาเพื่อความแก้ความไขความถอดความถอนสิ่งไม่ดีของตนจริง ๆ

สติสอดรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่เคยชินหรือไม่ชินชากับสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย ซึ่งเกิดขึ้นจากใจและฝังอยู่ที่ใจนั่นแล นี่คือผู้ปฏิบัติต้องใช้ความพินิจพิจารณาอยู่อย่างนี้จึงจะสมว่าปฏิบัติไม่ใช่เดินจงกรมหย็อก ๆ แล้วก็ว่าตัวทำความเพียร เดินนั่นมันเดินเป็นลักษณะบ้าเดินก็ได้ถ้าไม่มีสติแล้วก็เหมือนบ้าเดินผิดไปอะไร นั่งก็เหมือนกันเป็นหัวตออยู่อย่างนั้น ความรู้สติไม่ได้ควบคุม มีแต่นั่งเฉย ๆ เดินเฉย ๆ กิริยาแห่งความเพียรคือสติไม่ปรากฏภายในจิตใจเลย จะเรียกว่าเป็นความเพียรได้อย่างไร ไม่เรียก ไม่ผิดอะไรกับโลกเขาที่เขาไม่ได้ทำความ

พากเพียร นี่ละคำว่าต่างกันต่างตรงนี้เอง ระหว่างผู้ประกอบความพากเพียร และระหว่างสติของโลกปัญญาของโลก กับสติของธรรมปัญญาของธรรม ต่างกันอย่างนี้แล

ไม่ใช่โลกจะไม่มีสติ โลกมีเหมือนกัน ปัญญาก็มีเหมือนกัน แต่มันเป็นภัย มันเป็นเครื่องมือของกิเลสจึงต้องเป็นภัย ถ้าสติปัญญาอันเป็นเครื่องมือของธรรมแล้วจะไม่เป็นภัยแก่ตนเอง นี่ละสติปัญญาประเภทเหล่านี้ละ เป็นสติปัญญาที่แก้ความเป็นภัยของตัวออกได้โดยลำดับลำดา

ความฉลาดแหลมคมใดก็ตาม ถ้ายังไม่ได้ผ่านการต่อสู้กับความฉลาดแหลมคมของกิเลสให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เอาจนกระทั่งถึงขั้นบรรลัยไปแล้ว เราอย่าด่วนคุยว่าเราฉลาด จะเรียนมาจบโลกไหนไตรเพทใดก็ตาม ปริญญาใดก็ตาม มันเป็นปริญญาของกิเลสยื่นความเสกสรรปั้นยอหลอกให้เท่านั้น ก็เช่นเดียวกับเขาโยนข้าวสุกให้สุนัขกินนั่นแลจะผิดกันอะไร ความฉลาดใดที่ได้หลุดพ้นหรือได้ทำลายสิ่งที่เป็นข้าศึก ตัวฉลาดแหลมคมครอบโลกธาตุคือกิเลสนี้แล้ว ธรรมนั้นแล สติปัญญานั้นแล เรียกว่าสติปัญญาที่ฉลาดแหลมคมหรือเกรียงไกรโดยแท้ไม่สงสัย เจ้าของก็ไม่สงสัย แม้จะไม่เสกสรรปั้นยอตัวเองก็ทราบชัดเจน จึงว่าไม่สงสัยว่าเป็นความฉลาดโดยแท้ ไม่เป็นภัยแก่ตัวเอง

จิตที่เป็นภัยต่อตัวเองอยู่ตลอดเวลานี้เพราะอะไร ไม่ใช่คนโง่เขลาเบาปัญญานะ มันฉลาดเหมือนกัน แต่ฉลาดในเรื่องของโลก ฉลาดในเรื่องก่อไฟเผาตัว ฉลาดไปตามแถวของกิเลส มันก็ต้องเสาะหาตั้งแต่ความไม่ดีนั่นแหละ ใส่ตัวเองและใส่คนอื่นยุ่งไปหมด ถ้าไม่มีธรรมเข้าแทรกแล้ว มีแต่กิเลสล้วน ๆ อย่าเข้าใจว่าจะทำโลกทั้งโลกนี้ให้มีความร่มเย็นเป็นสุขเลย เพราะฉะนั้นโลกกับธรรมจึงต้องอยู่ด้วยกันมาโดยลำดับลำดา

เราจะเสกสรรปั้นยอว่าธรรมมีหรือไม่มีก็ตาม ธรรมในหลักธรรมชาติที่เป็นเครื่องแก้ไขดัดแปลงกันหรือบรรเทากันยังมี ยังพอมี โลกถึงอยู่กันได้ ถ้ากาลใดสมัยใดจิตเป็นโลกล้วน ๆ ไม่มีธรรมภายในจิตใจเลย นั่นก็เท่ากับว่าเราเป็นโรคภัยไม่มีหยูกมียาไม่มีหมอ

รักษาเลย คอยแต่วันตายเท่านั้น นี่ละเรื่องของกิเลสจึงแหลมคมมากทีเดียว ละเอียดลออมากที่สุดไม่มีอะไรเกิน สามแดนโลกธาตุนี้จึงอยู่ใต้อำนาจของกิเลสโดยประการทั้งปวง

ใครจะว่าฉลาดขนาดไหน ก็ฉลาดอยู่ในวงของกิเลสที่ครอบหัวอยู่นั้น ไม่ได้นอกเหนือไปจากกิเลสนี้เลย แต่เรื่องของธรรมนั้นผิดกันอยู่มากทีเดียว เมื่อได้นำมาต่อกรกับกิเลสประเภทต่าง ๆ จนกระทั่งถึงขั้นบรรลัยออกหมดจากหัวใจไม่มีสิ่งใดเหลือแล้ว นั้นแลจึงชื่อว่าเป็นผู้ฉลาดเลิศโลก ดังพระพุทธเจ้าของเราหรือพระสาวกอรหัตอรหันต์ ถึงจะไม่เหาะเหินเดินฟ้าก็ตามเถอะ คือเลิศอยู่ภายในจิตใจนั้นโดยไม่ต้องเสกสรรปั้นยอกันเลย เพราะเคยจมอยู่กับสิ่งสกปรกโสมม สิ่งเลวทรามทั้งหลาย สิ่งต่ำช้าหาคุณค่าไม่ได้มานานแสนนานแล้ว ด้วยอำนาจแห่งความต่ำช้าเลวทรามนั้นแหละมันครอบไว้ ไม่มีทางออกได้เลย

แต่เมื่อธรรมได้โผล่ขึ้นภายในจิตใจแล้ว ผุดตัวขึ้นมาได้ ดีดออกมาได้ จนกลายเป็นผู้เหนือกิเลส เรียกว่า โลกุตรธรรม เป็นสติปัญญาที่เหนือโลก เหนือกิเลสอาสวะทั้งหลายทำลายมันเสียจนสิ้นซากภายในจิตใจแล้ว นั่นจึงจัดว่าฉลาด ถ้าจะจัดนะ แต่หลักธรรมชาติจริง ๆ แล้วท่านไม่นิยมว่าท่านโง่หรือท่านฉลาด ท่านไม่ไปสำคัญมั่นหมายกับกิริยาอาการเหล่านั้นแหละ ท่านอยู่ตามความเป็นจริง ปราชญ์ทั้งหลายท่านจึงไม่ตื่นเต้น ใครจะมาสรรเสริญก็ตาม มานินทาก็ตาม น้ำหนักในทั้งสองอย่างนี้มีเท่ากัน

ถ้าเทียบก็เหมือนน้ำเต็มแก้วแล้ว จะเอาน้ำอะไรมาเทก็ล้นออกหมดไม่ค้าง นี่จิตที่เต็มอรรถเต็มธรรมแล้วก็เหมือนกัน ธรรมเต็มหัวใจแล้วก็ไม่รับทั้งคำสรรเสริญคำนินทา หากเป็นหลักธรรมชาติอย่างนั้นเอง ไม่ใช่ตั้งท่าตั้งทางจะไม่รับ ตั้งท่าตั้งทางจะสลัด ไม่ใช่อย่างนั้น นั่นยังเป็นท่าต่อสู้ หลักธรรมชาติของจิตของธรรมแท้จะไม่มีคำว่าตั้งท่าต่อสู้ หากเป็นหลักธรรมชาติของตัวเองอย่างนั้น ดีผ่านมาก็เพียงรับทราบแล้วหายไปในหลักธรรมชาติของมัน ชั่วก็เหมือนกัน นินทาสรรเสริญมาก็ตกไปพร้อม ๆ กัน

ท่านกล่าวไว้ในธรรมบทหนึ่งว่า อันนี้น่าคิดอยู่มาก เพราะอันนี้อยู่ในหลักธรรมบทเปรียญ ๓ ประโยคนี้ต้องผ่านธรรมบทนี้ ทีนี้จะพูดเป็นภาษาไทยเลยว่า เปือกตมคือกิเลสที่

ตั้งอยู่ในจิตของพระอรหันต์ ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นาน และตกไปในทันทีทันใด เช่นเดียวกับน้ำที่ตกลงบนใบบัวแล้วกลิ้งตกไปเช่นนั้นเหมือนกัน โดยที่ว่าใบบัวก็ไม่ตั้งใจจะสลัดน้ำ ใจก็ไม่ตั้งใจจะสลัดกิเลส พอปรากฏขึ้นหากดับไปตามหลักธรรมชาติของมันเช่นนั้น ถ้าจะแยกออกมาพูดอีกประเภทหนึ่ง ก็เมื่อกิเลสมันสิ้นเสียจริง ๆ แล้ว กิเลสอะไรที่จะมาตกในใจของพระอรหันต์แล้วถึงได้กลิ้งตกอย่างนั้นล่ะ นั่น

นี่หมายถึงว่าฐานของจิตจริง ๆ แล้วบริสุทธิ์เต็มที่ แต่คำว่าเปือกตกคือกิเลสตั้งอยู่ในจิตพระอรหันต์แล้ว ก็คือหมายถึงว่าขันธ์ที่แสดงออกมาแย็บ ๆ ชั่วขณะ ๆ ซึ่งเคยเป็นเครื่องมือของกิเลส เป็นกิเลสมาดั้งเดิมนั่นแล มันแสดงออกมาในขณะนั้น แต่ไม่ใช่ตัวกิเลสแท้ เป็นกิริยาของขันธ์ ท่านเอามาพูดเฉย ๆ เพื่อให้เข้าใจ พอปรากฏขึ้นแล้วก็ดับไปพร้อมกันกับขณะที่สังขารเป็นต้นนะ ความปรุงคิดเกิดขึ้นแล้วดับไป เกิดขึ้นนั่นละ เหมือนกับว่าเปือกตมคือกิเลสได้ตกในจิตของพระอรหันต์ ย่อมกลิ้งตกไปในขณะนั้น โดยไม่ต้องสลัดปัดทิ้งมันเลย มันหากเป็นของมันเอง นี่ก็คือว่าอาการสมมุติอยู่ในขันธ์นั้นแล จะเป็นกิเลสที่ไหนมาจากไหนไม่มี

เพราะคำว่ากิเลสแท้ ๆ นั้นได้แก่ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** นั้นได้พังลงไปแล้วตั้งแต่ขณะได้บรรลุธรรม ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าหรือสาวกองค์ใดได้บรรลุ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** จะพังไปเหมือนกันหมด ไม่มีอวิชชาตัวใดจะถูกยกเว้นไว้ว่าให้ยังเหลืออยู่พอให้เป็นกิเลสได้ตั้งอยู่บนจิตพระอรหันต์ไม่มี นี่จึงว่ากิเลสอันนี้พอยกขึ้นมาเทียบได้ก็คือว่ากิเลสในขันธ์เท่านั้นเอง ที่ปรากฏขึ้นในขณะที่ขันธ์แสดงตัวแย็บ ๆ เพียงเท่านั้น พอให้จิตรับทราบรับทราบแล้วก็ดับไป ๆ

เพราะคำว่าจิต ๆ นั้นไม่ใช่หัวตอ ดีก็รับทราบ ชั่วก็รับทราบ ถ้าหากว่ากิเลสมีอยู่เป็นพื้นภายในจิตใจนั้นแล้วจะติด จะยินดีจะยินร้าย แต่พื้นฐานของจิตจริง ๆ นั้นบริสุทธิ์แล้วกิเลสไม่มี จึงไม่ได้รับความยินดียินร้าย เป็นแต่เพียงว่ารับทราบดีชั่ว ๆ สิ่งที่น่ารักน่าชังรับ

ทราบ ๆ ดับไปพร้อม ๆ นี้แลท่านว่าเปือกตมคือกิเลสตั้งอยู่ในจิตของพระอรหันต์ย่อมไม่ตั้งอยู่ได้นาน กลิ้งตกไปในทันทีทันใด ก็หมายถึงอันนี้เอง นี่มีอยู่ในคัมภีร์

เราก็ได้คิดแต่ก่อน เอ๊ พระอรหันต์นี่ว่าสิ้นกิเลสแล้ว ทำไมเปือกตมคือกิเลสตั้งอยู่ในจิตพระอรหันต์แล้วยังกลิ้งตกไปอย่างนี้ล่ะ เวลามาพิจารณาหลังจากได้ผ่านทางด้านปฏิบัติแล้ว ก็ทำให้ได้คิดเรื่องเหล่านี้แหละ ก็มายอมรับกันตรงนี้โดยไม่สงสัย ยอมรับว่าคำว่าเปือกตมคือกิเลส จะเป็นอะไรไปถ้าไม่ใช่กิริยาของขันธ์ที่ไปสัมผัสสัมพันธ์กับความรู้นั้นเท่านั้น ไปสัมผัสในขณะนั้น ๆ ดับไปเอง ๆ ไม่ต้องมีใครมาบังคับ ไม่ต้องได้สลัด เช่นเดียวกับน้ำที่ท่านว่าน้ำกลิ้งลงบนใบบัว ตกลงบนใบบัว ย่อมกลิ้งตกไป ต่างอันต่างไม่ได้ตั้งใจกัน ใบบัวก็ไม่ได้ตั้งใจไม่ซึมซาบน้ำ ไม่ได้ตั้งใจสลัด แต่หากเป็นหลักธรรมชาติของมันอย่างนั้นแน่ะ ท่านเทียบเอาไว้

กับอันหนึ่งที่ท่านแสดงไว้ นี่ก็ในธรรมบทนั้นเหมือนกันว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตเดิมแท้เป็นประภัสสร ท่านว่ายังงี้ แต่เพราะกิเลสที่จรมาจึงทำให้จิตเศร้าหมอง อย่างนี้ก็มีในวงปริยัติ เถียงกันเสียตาดำตาแดง ไอ้เราก็เป็นคนหนึ่งที่เป็นนักเถียงเขา ก็ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร หลับตามาเถียงกันไม่ใช่ลืมตาเถียงกัน เถียงวันยังค่ำมันก็ไม่เห็นหน้ากันนี่ มันจะไปหายสงสัยกันยังไง ต่างคนต่างหลับตามาเถียงกันก็เท่านั้นแหละ

แต่เวลาผ่านทางด้านปฏิบัตินี้มันก็เข้าใจของมันเอง ไม่มีใครบอกก็ตามมันหากเข้าใจ เช่น จิตประภัสสรยังงี้ จิตประภัสสรของจิตธรรมดานั้นก็หมายถึงอวิชชาสงบตัว นั่นมีอยู่สองภาคนะ คำว่าจิตผ่องใส จิตสงบอวิชชาพักตัว อวิชชาไม่มีเครื่องมือออกหากิน ไม่มีทางออกหากิน ไม่มีเครื่องมือใช้ ก็เหมือนอย่างเข้าปฏิสนธิวิญญาณใหม่ ๆ จิตสงบตอนนั้นก็เป็นจิตเดิมผ่องใส คือสงบอยู่ตามหลักธรรมชาติ ไม่ใช่ผ่องใสด้วยการได้ขัดได้เกลาอะไรแหละ หมายเอาความสงบของจิต เวลานั้นยังไม่ได้ใช้กิริยา คือไม่มีทางออก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ยังไม่แก่กล้าจะว่าไง เพราะเพียงปฏิสนธิเท่านั้น ยังใช้งานอะไรไม่ได้นี้อันหนึ่ง อันสำคัญที่สุดก็คือจิตอวิชชา นี่ผ่องใสแท้อันนี้

ให้เห็นชัด ๆ ยังงั้นซิการปฏิบัติมันถึงไม่สงสัย กี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านคนไม่เห็นก็ตามเถอะ เราเห็นคนเดียวเราก็หายสงสัยคนเดียวนั่นแหละ เอ้า เรายกตัวอย่างเช่นอย่างวัดป่าบ้านตาดนี่ ใครไม่เคยเห็นเลยทั่วประเทศไทย เรามาเห็นคนเดียวเราจะสงสัยไปยังไงว่าวัดป่าบ้านตาดไม่มีได้เหรอ ก็ต้องยอมรับว่ามีทันทีเลย รายเดียวเราก็ชัด ไม่ต้องไปหาถามผู้ใดที่เขาไม่รู้ไม่เห็นพอจะมาเป็นสักขีพยานเราได้ให้มันเสียเวลาแหละ ตาเราเคยใช้มาเท่าไรหูเคยใช้มาเท่าไร ใจเราเคยใช้มาเท่าไร ดูมันดูพับเดียวเท่านั้นเข้าใจ

นี่ก็เหมือนกันคำว่าประภัสสร ๆ อันนี้เราแน่ใจว่าท่านหมายถึงธรรมชาติอันนี้ เพื่อไม่ให้ภิกษุทั้งหลายติด ก็สอนภิกษุทั้งหลายแท้ ๆ นี่จะไปสอนอะไรถึงโน้น จิตธรรมดา ๆ ที่จมปลักอยู่โน้นไปพูดถึงมันทำไม ตั้งแต่ธรรมะในบางแง่มีคนถาม พระองค์ยังบอกว่าเป็นอจินไตย ไม่ทรงรับสั่งอะไรเลย นี่ดูซิ จิตนี้เดิมแท้ ๆ มันเป็นยังไงมายังไง อันนี้เป็นอจินไตย ตอบไปทำไมเสียเวลาไม่เกิดประโยชน์

ท่านจึงยกเรื่องขึ้นมาเหมือนกับหนามยอกเท้า เราจะไปถามหาสกุลหนามอยู่ จนกระทั่งถึงฝ่าเท้ามันเน่าเฟะไปหมดงั้นเหรอ กับการรีบถอนหนามออกจากเท้า บ่งหนามออกจากเท้า อันไหนดีกว่ากัน นั่น การรีบบ่งหนามออกจากเท้านั้นแหละ เป็นฐานะที่เหมาะสมอย่างยิ่งกว่าที่จะไปถามหาสกุลหนาม ว่ามาจากสกุลอะไร ๆ ซึ่งทำความเสียหายแก่ตนเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไร นั่น

นี่เราพูดถึงเรื่องจิตเดิมมาจากไหน ๆ จิตทีแรกมันจะเป็นจิตเป็นมายังไง นี่พระพุทธเจ้าบอกว่า เป็นอจินไตย อย่าไปถาม ให้แก้ตรงที่มันจะเป็นประโยชน์ ท่านบอก นี่ละตรงที่เป็นประโยชน์ ก็คือแก้จิตตรงนี้ละ เช่นประภัสสร นี่สอนภิกษุทั้งหลาย ท่านจะไปสอนอะไรจิตแห่งโน้น จิตที่นอกเขตนอกแดนนอกเหตุนอกผลนอกบัญชี ท่านจะไปสอนทำไม อันนี้เป็นความแน่ใจของเรา เพราะท่านไม่ได้บรรยายไปว่า จิตประเภทนั้นประเภทนี้ ท่านบอกแต่ประภัสสรเฉย ๆ ทีนี้เวลาปฏิบัติเข้าไปก็ไปเจอเอาอย่างนั้น

จิตประภัสสรนี่คือจิตอวิชชา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ถูกตัดไปหมดแล้ว ตาก็สักแต่ว่าเห็นเท่านั้น หูสักแต่ว่าได้ยิน ไม่สามารถที่จะซึมซาบเอา ความดี ความชั่ว ความรัก ความชัง เข้าไปฝังในจิตใจได้เหมือนอย่างแต่ก่อนเลย นี่ละทางเดินของอวิชชามันออกไม่ได้พูดง่าย ๆ เพราะถูกตัดไปหมดแล้วดังที่เคยเทศน์แล้วนั้น

จากนั้นก็ย่นเข้าไปถึงกาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันนี้ก็เป็นแต่เพียงอาการ ๆ อันหนึ่ง ๆ เมื่อเราพิจารณารอบแล้วมันก็เป็นอาการนั้นจริง ๆ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่จิต เป็นอาการอันหนึ่งเท่านั้น และก็รู้ชัดเจนด้วยว่าสิ่งนี้เป็นอาการ ๆ ไม่ประสานกันกับใจเลย นี่รู้ได้ชัดไม่มีใครบอกก็ตาม เจ้าของรู้คนเดียวก็หายสงสัย เช่นเดียวกับเรามาเห็นวัดป่าบ้านตาดนี่หายสงสัย คนกี่ล้านคนไม่เคยเห็นก็ตาม เรามาเห็นเพียงคนเดียวก็หายสงสัย อันนี้ก็เหมือนกัน จิตถ้าได้ปฏิบัติตามแบบที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้วไม่สงสัย เมื่อไปเจอเข้าแล้วเป็นอย่างนี้ มีแต่ความผ่องใส

ความผ่องใสที่จิตชำระได้ ความผ่องใสที่ตัดขาดจากความเยื่อใยทั้งหลาย และความเกี่ยวกับความระโยงระยางกับ ตา หู จมูก ลิ้น กาย รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทั้งหลายออกได้หมดโดยประการทั้งปวงแล้ว มันก็เหลือแต่ความผ่องใสอย่างเดียวเท่านั้น นั่นไม่ติดไม่ต่อไม่ประสานกันกับ ตา รูป เสียง กลิ่น รส ก็ไม่ประสานกัน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กับจิตก็ไม่ประสานกัน หากอยู่ด้วยกัน หากรู้กันอยู่อย่างนั้น นี่เพียงเท่านี้ก็รู้ชัดแล้วว่าไม่ใช่อันเดียวกัน ระหว่างจิตกับขันธ์เหล่านี้ ท่านจึงบอกว่าขันธ์ ๆ

ขันธ์แปลว่ากอง แปลว่าหมวด แปลให้มันตรง ๆ ก็คือว่ากองนั่นเองละ เป็นกองหนึ่ง ๆ ใจนี่เป็นอันหนึ่ง พอตัดเข้าไปจนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือ มันหากเป็นไปตามหลักธรรมชาติของการพิจารณา มันหมดไป ๆ ขาดเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กับจิต ก็ขาดจากกันให้เห็นชัด ๆ ซึ่งไม่เคยเห็นไม่เคยคาดเคยคิดว่ามันจะขาดจากกันได้ ไม่เคยคาดเคยคิดว่าจะรู้เท่าทันได้อย่างนั้น มันก็รู้เท่าได้จะว่าไง มันหากเป็นของมันเอง ปล่อยของมันเอง ไม่ยึดโดยหลักธรรมชาติ รู้อยู่เห็นอยู่อย่างนั้น แต่สิ่งที่มันยึด

มันเป็นอันเดียวกันก็คือเรื่องจิตอวิชชา มันไม่ทราบ นั่น นี่ซิความสำคัญ นี่ละละเอียดที่สุด ว่าอวิชชาคือจอมกษัตริย์วัฏจักร เป็นสิ่งที่แหลมคมละเอียดมากที่สุดไม่มีอะไรเกิน

เราว่ารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่สัมผัสสัมพันธ์กันว่าเป็นความละเอียด มันไม่ได้ละเอียด แต่จิตของเรามันหยาบจึงรู้ไม่ได้ แต่พอได้ฝึกจิตเข้าไปมันก็รู้ ๆ เข้าไป จนกระทั่งถึงอาการของขันธ์ห้า อย่าว่าแต่รูป เสียง กลิ่น รส กับตา หู จมูก ลิ้น กาย ประสานกันเลย แม้แต่ขันธ์ห้ากับจิตมันยังไม่ประสานนี่จะว่าไง เมื่อมันรู้มันรู้จริง ๆ อย่างนั้น

แต่จิตกับอวิชชานี้มันประสานกันเราไม่รู้นะ นี่สำคัญมากที่สุด นี่ละที่ว่าประภัสสร ๆ เห็นได้ชัดทีเดียว นี่ประภัสสรที่เคยถกกันแต่ก่อนแต่ปริยัติมา ว่าถ้าจิตผ่องใสจริง ๆ แล้วจะเกิดทำไม ก็มันผ่องใสมันไม่ใช่บริสุทธิ์นี่ แน่ะ มันก็มีที่ตอบกันพับทันทีเลย ตอนผ่องใสนี่มันผ่องใสก็เห็นได้ชัด แต่มันไม่บริสุทธิ์ พอถึงขั้นบริสุทธิ์คืออวิชชาพังลงไปเท่านั้นละ มันก็เป็นจิตบริสุทธิ์ จิตที่บริสุทธิ์นี่ไม่ควรจะเกิดแล้วที่นี่ ไม่เกิด ไม่ว่าแต่ไม่ควรแหละ ไม่เกิดร้อยทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ยันกันได้เลย เจ้าของนั่นละจะยันเอง เจ้าของนั่นละเป็นนักเกิด เจ้าของนั่นละเป็นนักสืบต่อกับเรื่องภพเรื่องชาติทั้งหลาย ตัวนั้นเรารู้ชัด ๆ นี่

แต่ว่าถึงขั้นมันปล่อยมันวางของมัน มันตัดมันขาดสะบั้นลงไปจนกระทั่งไม่มีเชื้อเหลืออยู่ภายในจิตใจแล้วมันจะเอาอะไรไปเกิด เห็นชัด ๆ อยู่นั้นน่ะ นั่นละที่นี่จิตบริสุทธิ์นี่ไม่เกิดละ อันนั้นมันจิตผ่องใสนั่นน่ะ มันผิดกัน พอเข้าภาคปฏิบัติแล้วก็ยอมรับเลย อ๋อ เป็นอย่างนี้ นั่น ท่านว่าประภัสสร ๆ มันก็เป็นอย่างนี้เอง อ๋อ เป็นอย่างนี้เอง มันยังไม่บริสุทธิ์นี่ พอถึงขั้นบริสุทธิ์แล้วคำว่าประภัสสรมันไม่มีนี่ ความผ่องใสกับคำว่าบริสุทธิ์นี่มันต่างกัน ให้รู้ด้วยเจ้าของนั่นแหละชัดเจนดี นี่ภาคปฏิบัติ

เอาซิ ทุกวันนี้ก็เอาซี ปฏิบัติซิ นี้เป็นสด ๆ ร้อน ๆ นี่ มีอดีตอนาคตที่ไหน มันครึมันล้าสมัยที่ไหน ใจเราแท้ ๆ นี้เรารับผิดชอบใจของเราแท้ ๆ วิธีปฏิบัติก็แก้กันตรงที่ว่านี่อย่างที่ว่านี้ ทำไมจะแก้ไม่ได้ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติลงไปซิ ให้มันรู้มันเห็นซิจะได้หายสงสัย

เรื่องภพเรื่องชาตินี่เป็นยังไง เป็นประโยคใหญ่หลวงไหม เป็นสาเหตุอันใหญ่โตไหม คือมหาเหตุนั่นเองความเกิดจะเป็นอะไรไป ก่อกองทุกข์ความยากความลำบาก ทั้งหมดไปจากความเกิดนี้ทั้งนั้นทีเดียว สัตว์โลกนี้ได้รับความทุกข์เพราะความเกิด ไม่เกิดไปเสียก่อนจะเอาอะไรไปเป็นความทุกข์ความทรมาน

เกิดไหนก็เกิดเถอะถ้าลงว่าเกิดแล้ว เรื่องความทุกข์ต้องติดแนบไปตามภพหยาบภพละเอียดไม่สงสัย ภพละเอียดก็ต้องมีความทุกข์อันละเอียดอยู่นั้น ภพหยาบก็มีความทุกข์อันหยาบ เราก็ทราบกันแล้วตรงนี้ ถ้าภพละเอียดเช่นอย่างไปเกิดเป็นอินทร์เป็นพรหม ยังงี้ก็ภพละเอียด ก็เป็นทุกข์ละเอียด นั่น เพราะกิเลสยังครองอยู่ กิเลสครองที่ตรงไหนก็มีทุกข์อยู่ตรงนั้น กิเลสส่วนละเอียดก็ทำทุกข์ให้ละเอียดแก่สัตว์โลก จนกระทั่งกิเลสพังเสียหมดไม่มีอะไรเหลือแล้ว นั้นแหละที่นี่ถึงจะไม่เกิดและไม่มีทุกข์เรื่องของจิตนั้นน่ะ

ฉะนั้นจึงกล้าพูดว่า เวทนา ๓ ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับจิตเลย ฟังซิ ทุกขเวทนาก็ตาม สุขเวทนาก็ตาม อุเบกขาเวทนาก็ตาม จะมีอยู่ในเพียงขันธ์เท่านั้น รูปขันธ์นี้เท่านั้น ไม่สามารถที่จะเข้าสู่จิตของพระอรหันต์ได้เลยในเวทนาทั้งสามนี้ จิตเวทนาจึงไม่มี นั่นฟังซิ เอาอะไรมามีก็ไม่ประสานกับอะไรแล้ว ธรรมชาติอันนั้นพ้นจากสมมุติโดยประการทั้งปวงแล้ว **เวทนา อนิจฺจา เวทนา อนตฺตา** ว่าไปทำไม **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** นั่นฟังซิ มันก็เป็นโลกล้วน ๆ เห็นชัด ๆ อยู่เป็นอันหนึ่งอยู่นั้น อันนั้นเป็นวิมุตติหลุดพ้นแล้วจากสมมุติทั้งปวงเหล่านี้เป็นสมมุติ ให้มันเห็นชัด ๆ ซิปฏิบัติธรรม นั่นละท่านว่าหมดกังวล ท่านว่าหมดภาระ ตั้งแต่ขณะที่จิตได้ผ่านพ้นภาระมหาเหตุอันใหญ่หลวงนี้ไปได้แล้วเท่านั้น ก็รับผิดชอบอยู่เพียงขันธ์อันนี้เท่านั้น ไม่มีอะไรมากกว่านี้ ขันธ์อันนี้ละเป็น **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** ไปอีกแง่หนึ่ง

ในเบื้องต้น **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** ทั้งความรับผิดชอบในขันธ์ด้วย ทั้งความยึดถือขันธ์นี้ว่าเป็นเราเป็นของเราด้วย แน่ะ หนักสองประเภท ทีนี้พอจิตได้สลัดความยึดมั่นถือมั่นอุปาทานออกจากตัวอวิชชาหลงนี้เสียอย่างเดียวเท่านั้น ก็มีแต่เรื่องความรับผิดชอบเท่า

นั้น ความรับผิดชอบเฉย ๆ ท่านไม่ได้ยึดถือ ไม่ได้แบกไม่ได้หาม มีความรับผิดชอบโดยหลักธรรมชาติของขันธ์ ระหว่างขันธ์กับจิต นี่ก็เรียกว่า **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** ไปในแง่หนึ่ง คือแบกความรับผิดชอบนั้นแหละเอาไว้

ถึงไม่แบกอุปาทานก็ตาม ต้องมีความรับผิดชอบเย็นร้อนอ่อนแข็ง หิวกระหาย ทุกข์นั้นเจ็บนั้นปวดนี้ ก็เป็นเรื่องที่ต้องรับทราบกันอยู่โดยดี ๆ เพราะอยู่ด้วยกันทำไมจะไม่รับทราบกัน ต้องกระเพื่อมกันอยู่ธรรมดา รับทราบ ๆ แต่พอได้ปล่อยนี้ออกหมดโดยประการทั้งปวงแล้วเท่านั้น ที่นี่บรมสุข ๆ ถามหาที่ไหน ดูหัวใจเจ้าของที่บริสุทธิ์นั้นเท่านั้นก็รู้แล้ว จะไปถามหานิพพานที่ไหน ถ้าไม่ใช่บ้านิพพานน่ะ

แล้วนิพพานวัดผ่าศูนย์กลางยาวเท่านั้นยาวเท่านี้ ลึกเท่านั้นเท่านี้ มันบ้าทั้งนั้นแหละ ไปผ่าศูนย์กลางที่ไหน ดูในหัวใจเจ้าของที่บริสุทธิ์แล้วมันมีศูนย์กลางที่ตรงไหน ศูนย์ขอบที่ตรงไหน ศูนย์กลางที่ตรงไหน วัดผ่าตรงไหนไปถึงตรงไหนถ้าไม่ใช่บ้าเท่านั้น ให้มันเห็นชัด ๆ ยังงั้นซิ ยันได้เลย

พระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวสอนโลกได้สามแดนโลกธาตุ เป็นยังไงใครไปค้านพระพุทธเจ้าได้มีไหม นั่นละความจริงที่เห็นแล้วถึงพูดออกมาเอาอะไรมาค้านกัน อย่างต่างคนต่างเห็นด้วยกันแล้วเอาอะไรมาค้านกัน พระอรหันต์ต่างองค์ต่างรู้จิตดวงนี้ด้วยกันแล้วเอาอะไรมาค้านกัน มันค้านกันก็ค้านแต่พวกตาบอดหูหนวก ค้านทั้ง ๆ ที่เถียงวันยังค่ำแต่ตาไม่ลืมน่ะซี มันไม่เห็นนี่จะว่าไง นั่นละท่านว่าบรมสุข ๆ แสนสบายอยู่นั้นละที่นี่

ตั้งแต่นั้นไม่มีละคำว่ากาลสถานที่เวล่ำเวลาจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมชาตินั้น ท่านถึงว่าหายกังวล จะเคยทุกข์เคยลำบากมาด้วยการเกิดแก่เจ็บตายมากี่ภพกี่ชาติก็ตาม พอถึงขั้นที่บริสุทธิ์แล้วเรียกว่าตัดขาด ตัดสะพานกันแล้วกับเรื่องกองทุกข์ทั้งหลายที่เคยเกี่ยวโยงกันมา หมดแต่เพียงเท่านี้ ไม่มีใครมาบอกก็ตาม ขอให้จิตดวงนี้ได้เป็นของตัวเองเถอะ ดังที่กล่าวว่า วัดป่าบ้านตาดนี่ใครไม่เคยเห็นก็ตาม กี่ร้อยกี่พันคนกี่ล้านคนก็ตาม เราเห็นคน

เดียวก็ไม่สงสัยแล้ว นั่น อันนี้ก็เหมือนกัน ท่านจึงบอกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** ๆ ละเอียดมากนะ คำว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** นี่ละเอียดที่สุดเลย สุดยอดว่างั้นเลย

นี่ละศาสนาพระพุทธเจ้า ทันสมัยที่สุดเลย เป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองคู่โลกคู่สงสาร ที่ว่าเป็นศาสนามาดั้งเดิม ๆ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าองค์นั้น ๆ นี่ร้อยทั้งร้อย พันทั้งพัน ล้านทั้งล้านของศาสดาที่สอนศาสนาแบบนี้ ด้วยความบริสุทธิ์อย่างนี้ เป็นศาสนาที่บริสุทธิ์โดยแท้ ไม่มีข้อข้องใจ ไม่มีทางสงสัย นี่ละเป็นศาสนาแท้ รื้อขนสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ได้โดยไม่ต้องสงสัย สร้างบารมี เอ้า สร้างลงไป เป็นบารมีโดยแท้ เพราะเป็นพื้นเพอันดีอันถูกต้องดีงามแล้ว ไม่ผิดไม่พลาด นี่ศาสนาของคนสิ้นกิเลสเป็นเช่นนี้

ส่วนศาสนาของคนมีกิเลสเราไม่ต้องพูด ก็เหมือนเรา ๆ ท่าน ๆ นี้แหละ มันเป็นยังไง คนมีกิเลส รู้อะไรเห็นอะไรมันแจ้งไหมมันชัดไหม นั่น สิ้นกิเลสเสียอย่างเดียวรู้เห็นมันก็ชัดเท่านั้นเอง มันต่างกัน ความรู้อันเก่านี่แหละ เวลามันรู้ทั้ง ๆ ที่มีกิเลสเป็นอีกอย่างหนึ่ง พอรู้ด้วยความสิ้นกิเลสแล้วก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ใจดวงนี้แหละ พูดไม่ถูก แต่หากรู้ว่ามันต่างกันยังไง นี่ละเราจึงจะแก้จากจิตที่มันเคยเป็นมานี่ บ่อเกิดแก่เจ็บตาย บ่อความทุกข์ความทรมาน มันอยู่ที่ความรู้อันนี้แหละ พาไปเกิดที่นั่นเกิดที่นี่ แต่ไม่ยอมตายนะจิตดวงนี้ ไม่ยอมฉิบหาย หากเข้าร่างนั้นร่างนี้ไปตามอำนาจแห่งกรรม กรรมดีกรรมชั่ว มีแง่หนักเบาขนาดไหน

คนเราสัตว์ทั้งหลายก็ดีอยู่เฉย ๆ ได้ยังไง มันต้องได้สร้างกรรมทำกรรม สร้างกรรมดีกรรมชั่วนั้นแหละ จะรู้ตนว่าสร้างไม่สร้างก็ตาม แต่หลักธรรมชาติก็เป็นการสร้างอยู่นั้นแหละจะว่ายังไง เป็นบาปเป็นบุญ คือเป็นสุขเป็นทุกข์หนักเบามากน้อยเพียงไร ไม่จำเป็นจะต้องมีเจตนาทุกประการทุกประเภทไปมันก็เป็นของมันอยู่นั้น จึงเรียกว่าเป็นหลักกรรมลบไม่ได้ นี่ละสัตว์ทั้งหลายไปเกิด

เกิดไม่เพียงเกิดเฉย ๆ ตามหลักอวิชชาพาให้เกิดนะ มันยังเกิดไปตามแขนงของวิบากกรรมอีกด้วย ใครสร้างกรรมดีคนนั้นจะไปเกิดที่ดี ใครสร้างกรรมชั่วช้าลามกไว้มากคนนั้น

จะไปเกิดเหมือนกัน แต่ไปเกิดในที่ชั่วช้าลามกได้รับความทุกข์ความทรมานมาก นั่นฟังซิ นี้ละหลักธรรมชาติแท้ ๆ ใครแก้ไม่ได้ เพราะเป็นหลักความจริง ไม่มีใครจะมาแก้ได้ นอกจากสอนให้เป็นไปตามนั่นเท่านั้น

อย่างนรกมีอย่างนี้ ใครจะไปลบล้างนรกได้ล่ะ พระพุทธเจ้าองค์ใดมาตรัสรู้ มากี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านพระองค์ แล้วองค์ไหนที่มีความสามารถที่จะไปลบล้างนรกได้ เพราะลบล้างไม่ได้นั่นเองท่านจึงสอนวิธีปลีกวิธีแวะ อย่าไปอย่าทำ ทำนี้จะไปอย่างนั้น แน่ะ ถ้าเป็นสิ่งที่ลบล้างได้ สิ่งที่ทำลายได้ ไม่มีใครที่จะเมตตาสงสารโลกยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ แหละ จะต้องไปทำลายให้หมด อันใดขึ้นชื่อว่าจะเป็นความทุกข์ความลำบากแก่สัตว์โลก แล้วจะไปทำลายให้หมด ให้สัตว์โลกได้อยู่แสนสบาย สมกับว่า **มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพาปาณินํ** พระองค์มีความเมตตาสงสารแก่โลกทำประโยชน์ให้แก่โลกมากมายที่สุด หาประมาณไม่ได้ ให้มันสมอันนี้ ถ้าหากว่าพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะสามารถทำลายนรกได้นะ แต่นี้มันทำไม่ได้ เพราะเป็นหลักธรรมชาติ เป็นของมีอยู่เป็นอยู่ นั่นละสิ่งที่มีอยู่มันแก้ไม่ได้ก็ต้องหลีก สอนให้หลีก

ถ้าสิ่งไหนที่มันลบมันล้างได้เช่นกิเลสนี้ ก็สอนให้ลบให้ล้างให้แก้ให้ถอดให้ถอน นี่ก็บอกอย่างนั้นเห็นไหมล่ะ อันนี้สอน สอนให้แก้ให้ถอดให้ถอนให้ลบให้ล้าง เรื่องความเกิดตายนี่เป็นเรื่องกองทุกข์ จะไม่ให้เกิดได้ไหม แน่ะ ได้ สอนวิธีไม่ให้เกิด นั่น ท่านก็สอนดังที่เราพูดกันอยู่เดี๋ยวนี้ กิเลสนั่นละเป็นตัวเชื้อพาให้เกิดก็รู้กันอยู่ ถอนกิเลสออกหมด เชื้อพาให้เกิดก็ไม่มี ก็ **นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ** เท่านั้นเอง

สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็นและนำมาสอนโลกนี้ แหม เป็นสิ่งที่ลึกลับเอามากจริง ๆ นะ เกินกว่าที่จะเชื่อถือพูดง่าย ๆ นะ เพราะไม่ใช่ภูมิที่จะไปเชื่อถืออย่างนั้นได้นี่ นี่ละที่พระองค์ทรงท้อพระทัยไม่ใช่อะไรนะ แต่ก่อนพระองค์ก็ไม่ทรงรู้ทรงเห็น พระจิตไม่ได้เป็นอย่างนั้น ๆ แต่ก่อน แต่เวลาทรงรู้ทรงเห็นแล้ว ทั้งความบริสุทธิ์ ทั้งสิ่งทั้งหลายรอบด้านที่ทรงรู้ทรงเห็น เป็นวิสัยของพุทธะ พระองค์จะทรงรู้ทรงเห็น รู้ไปหมด **โลกวิทู ๆ**

เช่นอย่างท่านแสดงไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร **ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ** ฟังซิกี่ชั้นพูดมานั้นน่ะ **ญาณํ อุทปาทิ** ก็ชั้นหนึ่ง ละเอียดมากที่สุด แน่ะ **ปญฺญา อุทปาทิ** เป็นอีกอย่างหนึ่ง **วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ** สว่างไปหมด โล่งไปหมดเลย ว่างเวิ้งว้างไปหมดเลย **อาโลโก อุทปาทิ** ท่านว่างั้น เป็นความละเอียด อย่างญาณอะไร ๑๐ อย่างก็เหมือนกัน ใครจะไปรู้ แต่เราเพียงเท่าหนูตัวหนึ่งก็ยังแปลกประหลาดอัศจรรย์ เอ๊ จิตดวงนี้นะ

เข้าใจหรือเปล่าที่เทศน์วันนี้ เข้าใจหรือเปล่าล่ะ เข้าใจเหรอ นั่นละเทศน์ภาคปฏิบัติเรื่องจิตเทศน์อย่างนั้นละ ให้พิจารณาเอานะ เทศน์ปริยัติเป็นอีกอย่างหนึ่ง เทศน์ปฏิบัติเป็นอีกอย่างหนึ่ง ผมก็เรียนตรง ๆ ผมเทศน์ได้ ทางปริยัติผมก็เทศน์ได้ เพราะผมเคยเทศน์อยู่แล้ว เนื่องจากเราก็เคยเรียนปริยัติอยู่แล้ว เทศน์ปฏิบัติก็อย่างที่เห็นนี่ละ แต่อะไรก็ตามมันไม่สนิทใจเหมือนเทศน์ภาคปฏิบัติ สำหรับนักปฏิบัติแล้วจะไปเทศน์ปริยัติให้ฟังนี้ไม่ได้ เข้ากันไม่ได้เลย เทศน์ภาคปฏิบัติมันถึงใจ ๆ

พระที่มาศึกษาอบรมพอสมควรแล้วก็ให้ขยับขยายกันนะ มากเกินไปมันไม่เหมาะ ไม่ค่อยเกิดผลเกิดประโยชน์อะไรแหละ เราคิดไม่ใช่เราไม่คิด ที่เราพูดอย่างนี้เราคิดแล้วเราถึงพูด อยู่มาก ๆ ไม่ดีเลย ให้ต่างคนต่างตั้งอกตั้งใจ วันหนึ่ง ๆ ผมก็พยายามไม่ให้มีงานมีการเพื่อจะให้ได้ภาวนากัน จึงไม่ค่อยให้พาสร้างโน้นสร้างนี้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ทำอะไรก็เป็นปลีก ๆ ย่อย ๆ ไปยังงั้น ไม่ให้ไปเกี่ยวข้อง ไม่ให้ไปยุ่งกันทั่วทั้งวัดนะ เพราะผมถือเรื่องการปฏิบัติจิตตภาวนาเป็นสำคัญ เป็นงานชิ้นเอก เป็นงานชิ้นเอาเป็นเอาตายจริง ๆ ไม่เหมือนงานอื่นซึ่งทำไปชั่วกาลเวลา ด้วยความจำเป็นเล็กน้อยเท่านั้นก็ให้หยุด

งานนี้มันงานสำคัญ งานรื้อภพรื้อชาติ รื้อมหันตทุกข์ออกจากหัวใจ ไม่ใช่งานธรรมดา ผู้วิเศษ ๆ คือผู้ที่ทำงานนี้สำเร็จนี่ **วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ** นั่น พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว คือเสร็จกิจในพระศาสนา กิจของพระศาสนาคืออะไร ก็คือจิตตภาวนานี้ เสร็จอยู่สบายที่นี่ แสนสบายจริง ๆ ไม่มีอะไร ไม่มีคำว่าอดีตอนาคต ทั้ง ๆ ที่จิตมันเคยยุ่งกับอดีตอนาคตเป็นเนื้อเป็น

หนังจริง ๆ ยุ่งกับเรื่องคิดนั้นคิดนี้ ยุ่งอดีตอนาคต เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องเกิดเรื่องตาย เรื่องนรกเรื่องสวรรค์ เรื่องอะไรจิปาถะ มันกว้านเข้ามาคิดเผาเจ้าของอยู่ตลอดเวลา โดยที่ว่าสิ่งเหล่านั้นคืออะไร อยู่ที่ไหน จริงหรือไม่จริง ความคิดมันไม่ได้คำนึงนะว่าความคิดเหล่านี้ผิด จริงหรือไม่จริง แต่มันก็เคลิ้มไปตามความคิดเจ้าของนั่นแหละ นี่มันเป็นอย่างนั้นนะ

เมื่อสิ่งที่พาหมุนพาวุ่นวายออกจากใจแล้ว ใจก็ไม่วุ่นละที่นี่ เคยคิดมาอย่างนี้สักเท่าไรร้อยทั้งร้อยมันปลงลงร้อยทั้งร้อยเลยจะว่าไง ถ้าจะเหลือก็ยังเหลืออยู่แต่ความปรุงประจำขันธ์เท่านั้นยิบแย็บ ๆ นิดหน่อยเท่านั้น มันไม่ได้เป็นอะไรอันนี้ ยิบ ๆ แย็บ ๆ เท่านั้น จะเอาเหตุเอาผลเอาเรื่องเอาราวอะไรให้เรามันไม่ได้นี่ มันเป็นธรรมชาติ เหมือนหางจิ้งจกขาดนี่จะว่าไง มันดิ้นของมันอยู่งั้นไม่มีความหมาย ไม่หลงมันแล้วมันจะมีความหมายอะไรมันก็อยู่ตามประสาของมัน ถ้าไปหลงมันก็เป็นพิษอีกแหละ เจ้าของวาดหลอกเจ้าของ มันมีอะไร หลงอารมณ์เจ้าของเหมือนบ้า ให้ผ่านนี้ไปซีก็รู้เอง ว่าไม่เหมือนบ้าจะเหมือนอะไรเดี๋ยวนี้กำลังเป็นบ้ามันก็ไม่รู้เจ้าของว่าเป็นบ้าละซิ ให้ผ่านนี้ไปซิมันก็รู้ว่าบ้าน่ะซิ

ปรุงอยู่งั้นแหละทั้งวันทั้งคืน ปรุงนั้นปรุงนี้ โอ้โฮย เรื่องมันล่วงไปตั้งกัปตั้งกัลป์ พอได้ยินที่ไหนก็กว้านเอามามาปรุงสด ๆ ร้อน ๆ มาเผาเจ้าของเป็นบ้าซิ นี่พวกบ้าถึงว่า บ้าความคิดความปรุงหลอกเจ้าของ ฟาดกิเลสอยู่ในจิตนี้ให้พังทลายลงไป ให้เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ ของจิตแท้ๆ เป็นยังไงที่นี่ นั่นมันต่างกันไหมกับที่เป็นบ้าอยู่แต่ก่อนนั่นน่ะไม่ต่างจะเรียกว่าแต่ก่อนมันเป็นบ้ายังไง เดี๋ยวนี้มันดีหรือไม่ดีก็รู้เอง แน่ะ ต้องอย่างนี้ซิจิตหลอกเจ้าของ ปรุงหลอกเจ้าของ อดีตล่วงมากี่ปีกี่เดือนแล้วมันไปอุ่นมา ไม่รู้ว่าเรื่องนั้นอยู่ไหน ไปปรุงขึ้นมาอยู่ภายในใจนี้ หลอกอยู่ภายในใจนี้ อนาคตนั่นฟังซิ อยู่ไหนก็ไม่รู้ละอนาคตยังไม่มาถึงเอามาปรุงยุ่งเจ้าของ เพราะมันมีตัวพาให้เป็น ฉากลึก ๆ มันมีอยู่นั้นมันก็ผลักดันออกมาน่ะซิ

การขบการฉันให้สำรวม ตาสำรวมในบาตร และเวลาฉันจังหันนี้ตาเหม่อมองไปที่ไหน ๆ นั่นความไม่มีสติ และเสียศักดิ์ศรีของผู้ฉันในบาตรเป็นอันมากทีเดียว นี้เราเคยเตือน มองดูแพล็บ ๆ มันขวางตานะ เพราะเราไม่เคยปฏิบัติอย่างนั้นมา **ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาตํ** มันก็มีทั้งสองภาคไม่ใช่รึ **ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาตํ** อันหนึ่งเป็นภาครับบิณฑบาตไม่ใช่รึ **ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียา** คือรับบาตร ทำความสัญญาอยู่ในบาตรในขณะที่รับบาตรนั่น **ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียา** เวลาฉันจังหันก็ให้ทำความสำคัญอยู่ในบาตร ตาก็มองอยู่นี้ อย่าไปเถ่อไปทางโน้นเถ่อไปทาง นี้ มองโน้นมองนี้

มองดูเห็นหมู่เพื่อนทำให้ขวางตาอยู่นี่ดูไม่ได้นะ ผมเห็นอยู่นี่ เราเคยทำความเข้าใจเจ้าของตั้งแต่วันฉันในบาตรมาแล้ว เราทำเอาจริงเอาจังนี่นะ ทำความเข้าใจกับเจ้าของ จะไปฉันเหม่อ ๆ มอง ๆ ดูนั้นดูนี้ ทั้งเคี้ยวทั้งกลืนหาสติสตังไม่ได้ โอ้ เสียศักดิ์ศรีของกรรมฐาน อย่างน้อยเป็นอย่างนั้น อย่างมากก็เหลว ความเลื่อนลอย ดูในนั้นในบาตร **ปตฺตสญฺญี** ทำความเข้าใจ ทำความสำคัญอยู่ในบาตร สำรวมอยู่ในบาตรนั่น ฉันก็อย่าให้ได้ยินเสียงจุ๊บ ๆ จิ๊บ ๆ ให้ระมัดระวังกิริยาอาการของการขบการฉัน ใน ๒๖ ข้อเสขิยวัตรท่านก็บอกไว้แล้ว ท่านสอนหมดการขบการฉันการขับการถ่าย โอ้โห สอนละเอียดลออมาก พระวินัยละเอียดมากทีเดียว ถ้าหากเราดำเนินตามพระวินัยแล้วจะมีที่ต้องติที่ไหนพระเรามีแต่ความสวยงามทั้งนั้นแหละ ที่โลกเขาต้องติหรือเพื่อนฝูงได้ต้องติ แสลงหูแสลงตาเพราะความไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัยนั่นเองมันเลยไม่น่าดู อย่ามาทำให้เห็นนะ

พระมากไปนี่ มากไปมันเหลวไหล อีดอาดก็อืดอาด ดูไม่ได้มันขวางตา ทุกวันนี้ลูกตาก็จะแตกแล้วนะมองดู มันหากเป็นอยู่ในนั้นแหละไม่ทราบเป็นยังไง ยิ่งสับยิ่งปนกันมาใหม่หน้าใหม่เรื่อย ๆ ยิ่งไปใหญ่นะ

เอาละเลิก

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

ครูบาอาจารย์ผู้พาดำเนิน

ศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศสอนไว้ นั่นคือทางดำเนินเพื่อความราบรื่นดีงาม ทั้งในความเป็นอยู่และอนาคตที่จะเป็นไปในกาลข้างหน้า จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นสิ้นปัญหาโดยประการทั้งปวง นี่ท่านแสดงไว้โดยสมบูรณ์แล้ว ไม่มีข้อบกพร่องแม้แต่น้อยในบรรดาศาสนธรรมที่ประกาศสอนโลกไว้นี้ เฉพาะผู้มีกฎเกณฑ์ ผู้มีหลักภายในจิตใจเกี่ยวกับทางด้านปฏิบัติจิตตภาวนา ด้วยความเข้มงวดกวดขันตัวเอง ผู้นี้คือผู้จะก้าวให้หลุดพ้นจากสิ่งที่เคยเป็นภัยต่อความเป็นมาของตนไปโดยลำดับ จนพ้นไปเสียโดยสิ้นเชิง

ในบรรดาโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้นั้น เราทั้งหลายก็เรียน แต่ความจำได้โดยไม่มีผู้พาดำเนิน กับความมีครูมีอาจารย์ผู้พาดำเนินนั้น เป็นสิ่งที่ผิดแปลกกันอยู่มาก เพราะฉะนั้นท่านจึงมีไว้ทั้งปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียนวิธีการดำเนิน และการดำเนิน คือภาคปฏิบัติตามศาสนธรรมที่เราได้ศึกษาเล่าเรียนมา ผลก็แสดงออกเป็นปฏิเวธธรรม คือรู้ไปโดยลำดับลำดาจากภาคปฏิบัติของตนจนถึงขั้นรู้แจ้งแทงตลอด นี่ท่านแสดงไว้โดยสมบูรณ์

แม้เช่นนั้นก็ยังต้องอาศัยผู้พาดำเนิน เพราะเพียงจำได้วิธีการต่าง ๆ ที่ท่านประกาศสอนไว้ หรือมีในคัมภีร์ใบลานตามหนังสือต่าง ๆ ถ้าไม่มีผู้พาดำเนินก็ไม่ทราบจะหยิบยกเอาอันใดมาก้าวมาเดิน มาดำเนินมาปฏิบัติ นี่สิ่งที่ขัดข้องแก่ผู้ดำเนินขัดข้องอย่างนี้ เพราะหลักของธรรมแท้ที่พระพุทธเจ้าได้นำมาประกาศสอนโลกทั้งหลายนี้ ไม่ว่าธรรมขั้นใด ตั้งแต่ธรรมพื้น ๆ จนกระทั่งถึงธรรมอันสุดยอด เป็นธรรมที่เกิดจากภาคปฏิบัติของพระพุทธเจ้าล้วน ๆ ไม่ได้ทรงศึกษาสำเหนียกจากผู้หนึ่งผู้ใด หรืออาจารย์ใด ๆ เลย

เพราะฉะนั้นการที่ผู้ปฏิบัติตาม ที่จะให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของตนโดยถ่ายเดียวนั้น จึงเป็นการลำบากเมื่อปราศจากครูอาจารย์ผู้พาดำเนิน ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็

คือพระองค์เองเป็นผู้ประกาศธรรมสอนสาวก ตั้งแต่ปฐมสาวกมีเบญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นต้น จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย ถึงปัจฉิมสาวกมีสุภัททะเป็นที่สุด ในคืนพระองค์จะปรินิพพาน ได้บรรลุธรรมเป็นปัจฉิมสาวกอรหันต์ขึ้นมา ล้วนแล้วแต่แสดงภาคปฏิบัติ วิธีปฏิบัติ และพาดำเนินด้วยพระองค์เองอีกด้วย

อันดับต่อมาก็คือพระสาวกที่ได้สดับจากพระพุทธเจ้าและดำเนินตามพระองค์ จนได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว ก็เป็นครูเป็นอาจารย์ เป็นคติตัวอย่างพาดำเนิน ทั้งการแสดงวิธีการ ทั้งการพาดำเนิน เช่น พาเดินจงกรม พานั่งสมาธิภาวนาให้เห็น และแสดงธรรมวิธีการปฏิบัติจิตตภาวนาเป็นอย่างไร จนกระทั่งถึงธุดงค์ ๑๓ ข้อ นั่นล้วนแล้วแต่เป็นภาคปฏิบัติและมีผู้พาดำเนินมาด้วยแล้วทั้งนั้น เบื้องต้นก็พระพุทธเจ้าทรงพาดำเนิน ถัดมาก็คือพระสาวกทั้งหลาย

ธุดงค์ ๑๓ ข้อคืออะไร นั่นแหละคือแนวทางที่จะกำจัดปัดเป่าสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรมทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของเรา ให้หมดสิ้นไปโดยลำดับ ด้วยการปฏิบัติต่อธรรมทั้งหลายเหล่านี้ เพราะฉะนั้นธรรมทั้งหลายมีธุดงควัตรเป็นต้น จึงเป็นธรรมจำเป็นสำหรับเราทั้งหลายที่จะพึงปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจให้หมดสิ้นไปโดยลำดับ ด้วยธุดงควัตรเหล่านี้ และยังต้องมีผู้พาดำเนินให้เห็นเป็นคติตัวอย่างมาเป็นลำดับลำดาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เช่น บิณฑบาตเป็นวัตร เป็นกิจวัตรตามหน้าที่ของพระผู้ไม่ขี้เกียจขี้คร้าน เสาะแสวงหามาด้วยกำลังปลีแข้งของตนมาเลี้ยงอัตภาพ เพื่อการประพฤติพรหมจรรย์ กำจัดกิเลสอาสวะทั้งหลายภายในจิตใจของตนไปโดยลำดับลำดา

การฉันก็ไม่ฉันพร่ำ ๆ เพรื่อ ๆ ไม่ได้เห็นแก่รสแก่ชาติ เห็นแก่ความเอร็ดอร่อย ฉันพอยังอัตภาพให้เป็นไปเท่านั้น ไม่หนักในรสในชาติยิ่งกว่าการหนักในธรรมทางด้านปฏิบัติโดยทางจิตใจ มีอะไรมาบริโภคขบฉันตามเกิดตามมี นอกจากนั้นยังต้องใช้ความระมัดระวัง ว่าอาหารชนิดใดที่จะเป็นภัยต่อจิตตภาวนาของตนอีกด้วย เพราะอาหารบาง

อย่างให้คุณทางธาตุขันธ์ แต่เป็นภัยทางด้านจิตใจ เราก็ต้องได้ระมัดระวัง เช่น ฉันลงไปแล้วธาตุขันธ์มีกำลังวังชา แต่จิตใจอ่อนแอลงไปก้าวไม่ออก

เพราะอำนาจของธาตุขันธ์ซึ่งเจือปนกับกิเลส อันเป็นเครื่องมือของกิเลสอยู่แล้ว มันทับถมให้ก้าวได้โดยไม่สะดวก นั้นเราก็จำต้องได้ระงับหรือได้งด หรือได้ลดให้น้อยลงไปโดยลำดับ แม้จะหิวจะอยากสักขนาดไหนก็ตาม นั่นไม่ใช่เรื่องของธรรม กลายเป็นเรื่องของตัณหาไปได้เมื่อกิเลสแทรกอยู่ตรงไหน ความอยากแม้จะอยากในอาหารก็ตาม กิเลสมักจะแทรกให้เป็นตัณหาไปได้เช่นเดียวกัน เพราะการฉันนี้มีสองประเภท ฉันด้วยอำนาจของตัณหาก็มี ฉันด้วยอำนาจแห่งความหิวของธาตุของขันธ์พอเยียวยาไป ประทัง ๆ ไปวันหนึ่ง ๆ ดังที่ **ปฏิสงฺขา โยนิโสฯ** ท่านแสดงไว้นั่นก็มี นี่ก็มีผู้พาฉัน พาดำเนิน ไม่ยังงั้นก็ไม่ทราบ

และฉันในบาตรฉันอย่างไร ทำไมจึงต้องฉันในบาตร โลกเขาฉันในภาชนะด้วยความสดสวยงดงาม ด้วยความหรูหรา ด้วยความสง่าผ่าเผย ด้วยความมีเกียรติยศชื่อเสียงด้วยการรับประทาน เช่น อาหารสำรับหนึ่งหรือโต๊ะหนึ่งราคาเป็นพัน ๆ หมื่น ๆ เขารับประทานกัน นั่นเรื่องของโลกเป็นเช่นนั้น แต่เรื่องของธรรมต้องแปลกจากโลก การฉันในบาตรเพื่อการระคนปนเป ลบล้างสิ่งที่กิเลสเคยเสกสรรปั้นยอว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าออกเสียหมด รสชาติอันใดก็ตามอันเป็นเรื่องของกิเลสยุยง ปัดทิ้งให้หมด เหลือแต่รสชาติแห่งธรรม คือฉันเพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปนี้เท่านั้น ไม่ได้สนใจกับเรื่องความเอร็ดอร่อยอะไรมากยิ่งกว่าธรรม

การฉันอาหารผสมกันนี้เพื่อตัดความนิยมของรสของชาติ ความสำคัญว่ามีคุณค่ามีราคาในรสในชาติทั้งหลายออก เพื่อจะไม่ให้ธาตุขันธ์พอกพูนด้วยอาหารการบริโภคมากไป ที่เรียกว่าฉันเกินประมาณ นี่ก็มีส่วนด้วย ฉันด้วยความสักแต่ว่าฉันพอยังชีวิตอัตภาพให้เป็นไปในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เป็นหลักใหญ่ของการฉันในผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ท่านจึงมีหลายประเภท บอกไว้ว่า**ชั้นเยี่ยม**ก็คือ อาหาร ไม่ว่าคาวว่าหวานระคนปนเปเข้าเป็นอันเดียวกันหมด นั่น นี่เป็นอาหารประเภทที่หนึ่งของผู้ปฏิบัติ **ประเภทที่สอง** ก็วางไว้ในบาตร มี

หวานมีคาวอยู่คนละแห่ง **ที่สาม**ไป อาจจะมีอะไรกั้นไว้ เช่น อาหารนั้นกั้นอาหารไว้ก็ได้ เช่น มีกล้วยหรือมีผักมีอะไรกั้นไว้อย่างนี้ก็มี เหล่านี้ก็มีครูมีอาจารย์พาดำเนิน

ผู้นำจึงเป็นของสำคัญมากทีเดียว ทางภาคปฏิบัติยิ่งสำคัญ ฉันก็ฉันหนเดียวไม่ต้องยุ่งยากวุ่นวาย และฉันในบาตร ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จะตัดอำนาจของความยินดีในอาหารการบริโภค เพื่อให้ใจได้เข้าสู่ธรรม หมุนเข้าสู่ธรรมเป็นสำคัญ ฉันหนเดียวเท่านั้นไม่ยุ่งยากวุ่นวาย นี่หลักใหญ่ในครั้งพุทธกาลท่านฉันมื้อเดียวเท่านั้น ที่อนุโลมก็คือ เช่น ข้าวต้ม ท่านว่ายาคู ๆ คือข้าวต้ม ดื่มน้ำข้าวต้ม ไม่ใช่เป็นข้าวต้มทั้งเนื้อยังงั้น น้ำข้าวต้มเฉย ๆ ก่อนบิณฑบาต มีได้ในครั้งพุทธกาล ในตำรับตำรามี ถ้ามีคนทำถวาย

แต่ส่วนมากสำหรับความรู้สึกของเราเองนี้ คิดว่าเป็นผู้ที่ท่านปลดเปลื้องภาระอะไรหมดสิ้นไปแล้วภายในจิตใจโดยประการทั้งปวง เพียงแต่เยียวยาธาตุขันธ์ให้เป็นไปในวันหนึ่งๆ เพื่อทำประโยชน์แก่โลกเท่านั้น จึงจะมาสนใจกับเรื่องข้าวต้มอะไรเหล่านี้ ถ้าผู้ปฏิบัติแล้วจะไม่สนใจเลย วุ่นวายเปล่า ๆ

สำหรับความรู้สึกของเราในเวลาปฏิบัติก็ดี ในทุกวันนี้ก็ดี สิ่งที่จะมาทำก่อนเวล่ำเวลา เช่น เอาข้าวต้มมาให้ฉัน เอานี้มาให้ฉันก่อนเวลาหรือก่อนบิณฑบาตนี้ เราไม่เล่นด้วยตั้งแต่กาลไหน ๆ มา เพราะถือว่าเป็นความรำคาญ และขัดต่อการดำเนินของผู้ที่ต้องการเพื่อความพ้นทุกข์โดยเด็ดขาดเท่านั้นประจำใจ เมื่อความรู้สึกขนาดนี้ที่มีน้ำหนักมากภายในหัวใจเต็มหัวใจอยู่แล้ว เกินกว่าที่เราจะไปคิดในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้มาเป็นเครื่องยุ่งเหยิงวุ่นวาย ท่านจึงไม่ยอม นี่ความรู้สึกของเราแน่ใจว่าเป็นอย่างนั้น เพียงแต่เราตัวเท่าหนูนี้ก็ยังเป็น ไม่ยุ่งกับอะไรจนกระทั่งเป็นนิสัยติดมาถึงทุกวันนี้

เรื่องธุดงค์แต่ละข้อ ๆ ที่กล่าวมาเป็นสิ่งสำคัญมาก ช่วยบังคับจิตใจ ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม หรือความฟุ้งเฟ้อเห่อคะนองในปัจจัยทั้งหลายให้ลดน้อยถอยลงมาโดยลำดับ เพราะอำนาจแห่งธุดงควัตร หรือธรรมธุดงค์เป็นเครื่องกำจัด

ถือผ้าบังสุกุลอย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มั่น ท่านถือตลอดชีวิตเลยตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ใครจะถือได้อย่างท่าน คิดดูซิทำไมท่านรักท่านสงวนเอานักหนา ทั้ง ๆ ที่ท่านก็สิ้นกิเลสมาตั้งแต่ปีไหน ๆ แล้วดังที่เขียนไว้แล้วในประวัติของท่าน ท่านยิ่งรักท่านยิ่งสงวน เทิดทูนสมบัติที่พระพุทธเจ้าประทานให้เป็นไหน ๆ ทีเดียว นั่นไม่ใช่ท่านสงวนไว้เพื่อชำระกิเลสของท่าน แต่ท่านสงวนไว้ด้วยความเทิดทูน ด้วยความเห็นบุญเห็นคุณมหาคุณในพระโอวาท หรือขนบประเพณีของพระพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์ทั้งหลายที่พาดำเนินมา ท่านจึงเทิดทูนไว้ด้วยธุดงควัตรเหล่านี้ไม่ลดละปล่อยวางเลย เช่น บังสุกุลนี้ มีแต่บังสุกุลทั้งนั้น

ได้เห็นท่านใช้ผ้าที่มีผู้ถวาย มีท่านเจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเคยเป็นลูกศิษย์ของท่านมาแต่ก่อน ไปถวายผ้าอังสะซึ่งเป็นผ้าป่านที่ท่านได้กรอเอง และกราบเรียนให้ท่านทราบด้วยว่า เป็นฝีมือของท่านกรอเอง ปั่นป่านนั่นเอง ให้เขาทอให้ว่ายังงั้น ท่านรับใช้ให้ให้เห็นต่อหน้าต่อตา มีเท่านั้น ตั้งแต่ไปอยู่กับท่านมา นี่ตอนที่แก่ ๆ แล้วนะ ไม่ยังงั้นท่านก็ยังไม่ยอม นี่คิดดูซิ เราเคยเห็นไหมครูบาอาจารย์องค์ไหนที่ทำแบบฉบับโดยสมบูรณ์ดังหลวงปู่มั่นหรือพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นนี้ เรานี้เทิดทูนท่านสุดหัวใจทีเดียว เพราะเห็นด้วยตา

ท่านรักธุดงควัตรเพราะเห็นคุณค่าจากธุดงค์ ท่านได้หลุดพ้นไปนี้จากธุดงควัตร อยู่ในป่าท่านก็ได้รับความลำบากลำบนและฆ่ากิเลสให้ตายในป่า ท่านก็เห็นคุณค่าของการอยู่ป่า ฉันจังหันไม่รู้กี่วันถึงจะได้มีกับวันหนึ่ง ท่านก็พอใจฉัน ฉันแล้วตัวปลิวเวลาเดินจงกรมท่านว่า เพราะไม่มีอาหารมีแต่ข้าวจะไปอิ่มยังไง อิ่มข้าวเปล่า ๆ กับอิ่มด้วยอาหารผสมกันนี้ต่างกันอยู่มาก ผมก็เคยอิ่ม อิ่มข้าวเปล่า ๆ กับอิ่มด้วยมีกับผิดกันอยู่มากทีเดียว นี่เราก็ยอมรับท่าน นี่นะธุดงควัตรไปโดยลำดับลำดาจนกระทั่ง ถึงเนสัชชิธุดงค์ ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องชำระกิเลสอันเป็นข้าศึกต่อธรรมทั้งนั้น

นี่คือทางดำเนินของผู้ที่จะหลุดพ้น ด้วยเจตนาหวังหลุดพ้นจริง ๆ และยึดธุดงควัตรเป็นชีวิตจิตใจ เป็นทางดำเนินจริง ๆ จึงไม่เห็นธุดงค์นั้นว่าเป็นของครึเป็นของล้าสมัย ดัง

สมัยที่กิเลสมันพอกหัวใจคนให้ลืมตัว หัวใจพระให้ลืมตัวเท่านั้น จึงจะพูดอย่างนั้นออกมาได้ และมีความรู้สึกอย่างนั้นได้ ถ้าหากเป็นคนเป็นพระที่ยังรู้จักดีจักชั่ว รู้จักความเป็นพระของตนอยู่แล้ว จะตำหนิธุดงค์เหล่านี้ไม่ได้เลย เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ใดท่านสอน ท่านสอนเพื่อแก้กิเลสทั้งนั้น ไม่ได้สอนเพื่อผูกมัดจิตใจของสัตว์ด้วยกิเลสประเภทต่าง ๆ โดยการสั่งสมเพราะโอวาทของท่าน..ไม่มี

ธุดงควัตรนี้พระสาวกทั้งหลายก็ได้สำเร็จขึ้นมาเพราะธุดงค์นี้ทั้งนั้น มีองค์ใดที่ไปหาสำเร็จอยู่ในตลาด อย่างสมัยทุกวันนี้เขาว่า เทศบาล ๑ เทศบาล ๒ มีที่ไหน มีแต่สำเร็จอยู่ในป่าในเขา นี้เป็นธุดงควัตรหรือไม่ฟังซิ ท่านดำเนินตามธุดงค์หรือไม่ ในป่าโน้น เขาลูกนี้ ถ้ำนั้น เงื้อมผานี้ ด้วยการฉันหนเดียวหรืออดบ้างอิ่มบ้าง เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ธุดงค์เป็นเครื่องกำกับท่านทั้งนั้น นั่นเราดูซิ

การพิจารณาการภาวนาของผู้มีธุดงค์กำกับ ย่อมเป็นไปด้วยความราบรื่นดีงาม จิตใจก็ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เป็นไปด้วยความสงบง่ายกว่าคนที่ไม่มีธุดงควัตร เพราะฉะนั้นธุดงควัตรจึงสมกับนามที่ท่านแปลไว้ว่า เป็นเครื่องชำระกิเลส ธุดงควัตร ๆ เป็นเครื่องชำระกิเลส กิเลสที่เกี่ยวกับธุดงค์จะต้องชำระนี้มีอะไรบ้าง มันเต็มหัวใจของเราด้วยกันทุกคนนั่นแหละ ธรรมะที่จะแก้ด้วยอำนาจของธุดงควัตรจึงต้องมีด้วยกัน

แบบแผนเหล่านี้ต้องมีครูมีอาจารย์พาดำเนิน เช่น อยู่รุกขมูลร่มไม้ อยู่รุกขมูลร่มไม้กับอยู่ที่มุงที่บังต่างกัน นี่ก็เคยอยู่ เพราะเป็นความเปลี่ยว เมื่อเปลี่ยวแล้วจิตย่อมกลัว เพราะเป็นภัยง่ายกว่าอยู่ในที่มุงที่บังถ้าพูดถึงความเป็นภัย ใจต้องระมัดระวัง ใจมีความระแวงอยู่ตลอดเวลาในเวลาที่อยู่รุกขมูล คืออยู่โคนต้นไม้เท่านั้น ทีนี้เมื่อใจมีความระเวียงระวังอยู่ สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมย่อมมีสติ สติย่อมเกิดขึ้นในขณะที่ระเวียงระวัง จึงยืนก็ตาม เดินก็ตาม นั่งก็ตาม นอนก็ตาม จนกระทั่งหลับ จะไม่ปราศจากสติ เพราะกลัวเผลอตัวแล้วเสียท่าหากเกิดอันตรายอย่างไรขึ้นมา นี่ธุดงควัตรข้อนี้มีความจำเป็นอย่างไรกับจิตใจของพวกเราทั้งหลาย ฟังให้ดีนะ

ไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยวเท่าไร ยิ่งทำให้มีความตั้งเนื้อตั้งตัว ช่วยตัวเองเข้าโดยลำดับ ไม่ได้นอนใจเหมือนอยู่กับเพื่อนกับฝูงครูบาอาจารย์ เกลื่อนกล่นวุ่นวาย เต็มไปด้วยสิ่งที่พอกพูนกิเลสทั้งหลายดังที่เราทั้งหลายอยู่กันเวลานี้ นี่อย่าเข้าใจว่าการอยู่เหล่านี้เป็นสิ่งที่เหมาะสมดีแล้ว ดังที่โลกเขานิยมชมเชยว่าวัดป่าบ้านตาดนี้ เป็นสำนักที่มีกฎมีเกณฑ์ มีข้อปฏิบัติมีข้อวัตรอันดีงาม สงบเสงี่ยมเจียมตัว มองดูพระเณรองค์ใดก็สวยงาม สวยงามจริงในสิ่งที่สวยงาม แต่สิ่งที่ไม่สวยงามซึ่งตัวเราเองก็ยังมองไม่เห็น อย่าว่าแต่คนอื่นมองไม่เห็นเลย นั้นยังมีอยู่แยะภายในหัวใจของเรา ที่ยังไม่ได้ชำระด้วยธุดงค์ดังกล่าวมาเหล่านี้ มีอยู่มากมายในหัวใจนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายได้สำนึกเอาไว้ในข้อนี้

เข้าในป่าในเขาลึกเข้าไปเท่าไร น่ากลัวอันตรายเท่าไร จิตของเรายิ่งเด่น ๆ เพราะความระมัดระวังตนมีมาก สติก็มีมาก เมื่อสติมีแล้วปัญญาทำไมจะไม่เกิด ขอให้มีสติเป็นพื้นฐานเถอะ ปัญญาจะเกิดขึ้นโดยลำดับลำดานั่นแล นี่ก็เป็นธุดงค์นั้นแลเป็นเครื่องชำระจิตใจของเราโดยลำดับลำดา

เนสัชชิ ที่ไม่นอนก็เพื่ออะไร ไม่นอนก็เพื่อจะทำความเพียร อยู่อิริยาบถ ๓ ยืน เดิน นั่งภาวนา เวลาจำเป็นเข้าจริง ๆ เพราะไม่ได้นอน มันก็ต้องค้นคว้าด้วยความตั้งอกตั้งใจ นี่จึงต้องว่ามีครูบาอาจารย์เป็นผู้คอยพาดำเนิน ไม่เช่นนั้นก็ปฏิบัติไม่ถูก แล้วครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ค่อยร่วงโรยไป ๆ สุดท้ายภายหลังมีแต่ลูกศิษย์ลูกหาเก้ง ๆ ก้าง ๆ เลยมีลักษณะเป็นขายก่อนซื้อ ๆ ไปมากโดยลำดับลำดา นี่จะทำความเสื่อมเสียแก่ตนและวงธุดงคกรรมฐานไปโดยลำดับนะ ให้พากันคิดไว้ในข้อเหล่านี้

อย่างไรก็ตามในเวลาเช่นนี้ ที่เราปฏิบัติอยู่นี้ อย่าสนใจกับสิ่งใดผู้ใดมากกว่าการประกอบความพากเพียรเพื่อชำระกิเลสภายในจิตใจ ให้จิตใจของเราเด่นขึ้นด้วยสมาธิ เด่นขึ้นด้วยปัญญา ตามขั้นแห่งสมาธิและปัญญาขั้นนั้น ๆ แล้วจะได้เห็นคำที่ท่านสอนไว้อันเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งมาก สำหรับผู้ไม่ปฏิบัติจะไม่มีวันรู้วันเห็นเลย คืออะไร คือ**ภาวนามยปัญญา** นี่เป็นหลักที่ลึกซึ้งมาก ละเอียดมากที่สุด เพียงเราจะมาคิดมาคาดเอาเฉย ๆ จะไม่

ได้เหตุได้ผลไม่ได้เรื่องได้ราว ส่วน**สุตมยปัญญา**เราพอที่จะคาดคะเนเอาได้ คือได้เกิดสติปัญญาระลึกรู้สึกขึ้นมาในขณะที่ได้ยินได้ฟัง จะเป็นผู้ใดพูดหรือเสียงมาจากที่ไหนก็ตาม เมื่อได้ยินได้ฟังแล้วเกิดสติปัญญาขึ้นมา นั้นท่านเรียกว่าสุตมยปัญญา **จินตามยปัญญา** คิดอ่านไตร่ตรองเรื่องราวทั้งหลายก็เกิดสติปัญญาขึ้นมา

แต่คำว่าภาวนามยปัญญานั้น ดีไม่ดีในวงศาสนาของเรานี่แล ผู้เรียนศาสนาเรียนธรรมะของพระพุทธเจ้าอยู่นี้แล จะไม่ยอมเชื่อภาวนามยปัญญาว่าเป็นของเกิดได้มีได้อย่างไร เพราะตนไม่เคยได้ภาวนาจนถึงเกิดผล คือภาวนามยปัญญาประจักษ์กับใจ ก็ไม่ทราบว่าจะเอาความเชื่อธรรมข้อนี้มาจากไหน นอกจากจะประกาศไปด้วยความไม่เชื่อของตน ว่าเป็นของไม่จริงไปเท่านั้น หรือไม่สนใจเพราะความไม่เชื่อ แม้จะไม่ประกาศให้ผู้ใดฟังก็ตามว่าอันนี้เป็นโมฆะ หรือนี้ไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือเป็นไปไม่ได้ อย่างนี้แล้วก็ไม่มีความสนใจที่จะทำภาวนาให้เห็นธรรมข้อนี้เกิดขึ้นประจักษ์ใจ นี่เป็นสิ่งที่ลึกลับมาก มีผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งอกตั้งใจ เพื่อความพ้นทุกข์จริง ๆ เท่านั้น จะปรากฏปัญญาที่เกิดขึ้นจากที่ว่าภาวนามยปัญญานี่ขึ้นที่ใจ

เพราะภาวนามยปัญญานี้ไม่เหมือนปัญญาใดทั้งนั้น ไม่เหมือนสุตมยปัญญา ไม่เหมือนจินตามยปัญญา เป็นหลักธรรมชาติ เป็นใหญ่ในตัวเองด้วยคำว่าภาวนามยปัญญานี้เท่านั้น นี่จึงเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากภาวนาโดยแท้ หรือจึงเป็นภาวนามยปัญญาโดยแท้ เมื่อได้เจอเข้าเห็นเข้าแล้วก็จะรู้เอง ยอมรับเอง

และจะเริ่มยอมรับไปโดยลำดับลำดา เพราะเชื่อความสามารถของสติปัญญาที่เกิดขึ้นโดยลำดับลำดานี้ และในขณะที่สติปัญญานี้เกิดในลำดับลำดา มีความแก่กล้าไปโดยลำดับและสังหารกิเลสไปพร้อม ๆ กันในระยะนั้น ๆ นี่ยิ่งจะเห็นความชัดเจน ความเชื่อในศาสนา เชื่อในพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย ว่าท่านดำเนินไปสด ๆ ร้อน ๆ ด้วยวิธีการปราบกิเลสอย่างนี้แล ๆ นั่น นี่ละเป็นภาวนามยปัญญาโดยแท้ ใครจะไปสอนก็ไม่ได้ขั้นนี้

เป็นตัวของตัวเองขึ้นมาด้วยอำนาจแห่งการอบรมอยู่เสมอ เริ่มแรกตั้งแต่สมาธิเป็นเครื่องหนุน หรือสมาธิเป็นกำลังเป็นพื้นฐานที่จะให้ปัญญาเกิดขึ้นได้ แล้วคิดค้นด้วยปัญญา

เริ่มแรกตั้งแต่พิจารณาอาการใดก็ตาม ในสกลกายของเรา หรือนอกสกลกายเรา เพราะเป็นสัจธรรมด้วยกันทั้งนั้น ถ้าพิจารณาให้เป็นธรรมโดยทางสติปัญญาแล้วเป็นธรรมด้วยกัน นับตั้งแต่ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เอ้า เข้าไปถึงอวัยวะภายในทุกชิ้นทุกส่วนมันเป็นยังไง นี่เรียกว่าเริ่มปัญญา พิจารณาปัญญาเข้าถึงภายใน ขยายออกมาภายนอกตลอดทั่วถึงด้วยการพินิจพิจารณาแยบคาย ให้รู้ให้เห็นตามจริงที่มีอยู่ในสกลกายทั้งภายนอกภายในนี้

จิตที่มีสมาธิเป็นเครื่องหนุนหรือมีสมาธิเป็นต้นทุน ย่อมไม่หิวโหยในอารมณ์ต่าง ๆ เพราะอิ่มตัว เมื่อนำจิตที่อิ่มตัวด้วยสมาธินี้ออกพิจารณาทางด้านปัญญา โดยมีการบังคับกันทางสติ ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำ เพราะในขั้นเริ่มแรกจิตยังไม่เห็นคุณค่าของปัญญาว่าจะสามารถอย่างไรบ้าง ทั้งยังไม่รู้ว่าปัญญาคืออะไร และการฆ่ากิเลสด้วยปัญญานั้นฆ่าอย่างไรไม่เห็นคุณค่าทั้งสองอย่าง จึงต้องได้ถูกบังคับกัน

ต่อเมื่อได้ถูกบังคับกันไปเรื่อย ๆ จิตก็ย่อมจะรู้จะเห็นโดยทางปัญญา และเริ่มรู้ไปเรื่อย ๆ นั่นแหละที่นี่จะเริ่มสนใจว่าปัญญานี้เกิดขึ้นมาเพื่ออะไร เกิดขึ้นมาเพื่อฆ่ากิเลสสังหารกิเลส ซึ่งอยู่ในฉากเดียวกันคือจิตใจดวงเดียวกันนี้ แน่ะ เริ่มทราบชัดไปโดยลำดับ นี่ที่เรียกว่าปัญญาเริ่มคิดเริ่มไหวตัวเริ่มเกิด พอเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ผลปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ เหตุคือปัญญาก็เกิดขึ้นเรื่อย ค้นคิดสิ่งที่เป็นข้าศึกให้เห็นให้เจอขึ้นมาเรื่อย ๆ สังหารกันไป

เมื่อปัญญาเริ่มไหวตัวกิเลสก็เริ่มวุ่นวาย นี่ละภาวนามยปัญญาเริ่มไหวตัวตั้งแต่ขั้นนี้ไปเรื่อย ๆ ไปเลย จนมีความเชื่อมีความมั่นใจในปัญญาที่จะฆ่ากิเลสทุกประเภท ตั้งแต่กิเลสประเภทหยาบถึงประเภทละเอียดสุด ด้วยปัญญาตั้งแต่ประเภทนี้ขึ้นไปโดยลำดับนั่นแหละที่นี่ปัญญาจะไหวตัวจนลืมตัว คือลืมพักผ่อน ท่านก็บอกไว้แต่ผู้ปฏิบัติมักจะลืม เพราะสิ่งที่เป็นอยู่ภายในจิตของตนนั้น เป็นไปด้วยความสด ๆ ร้อน ๆ

ส่วนปริยัติท่านบอกไว้ว่า จิตที่ควรพักผ่อน จิตเวลาพิจารณามาก ๆ ย่อมเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ให้เข้าพักจิตในสมาธิภาวนาเสีย ท่านว่าอย่างนี้มีในปริยัติ ท่านบอกไว้ เมื่อมีกำลังแล้วจึงออกสู่แนวรบ คือพิจารณาทางด้านปัญญาอีกต่อไป นี่เป็นความที่เหมาะสมพอดีพองาม แต่จิตมักจะเห็นความสด ๆ ร้อน ๆ ในการฆ่ากิเลสของตนนั้น เป็นงานอันสำคัญยิ่งกว่าการจะพักผ่อนเสีย เพราะฉะนั้นจิตจึงมักจะเตลิดเปิดเปิงถึงกับได้รับความทุกข์มากเป็นบางเวลา เพราะงานของจิตไม่หยุดก็มี นี่แหละท่านเรียกว่าภาวนามยปัญญา

จะไม่เจอที่ไหน จะไม่มีอะไรเหมือนปัญญาประเภทนี้ที่เกิดขึ้นกับการภาวนา กับนักภาวนาทั้งหลาย และปัญญาเหล่านี้แลจะเป็นเครื่องสังหารกิเลสทุกประเภทภายในจิตใจ ไม่มีปัญญาใดจะสามารถ เป็นปัญญานี้เท่านั้นที่จะสามารถสังหารได้โดยลำดับลำดา จนกระทั่งไม่มีกิเลสเหลืออยู่ภายในจิตใจเลย นั้นแลคำว่าภาวนามยปัญญานี้ถึงจะยุติตัวลงไปโดยหลักธรรมชาติของตนเองไม่สงสัย

เพราะฉะนั้นผู้สิ้นกิเลสส่วนมากจึงต้องสิ้นด้วยจิตตภาวนาหรือภาวนามยปัญญา เว้นท่านผู้ที่เป็น ขิปปาภิญญา เสีย ซึ่งก็เป็นภาวนามยปัญญาเหมือนกัน แต่รวดเร็วและหลุดพ้นได้อย่างง่ายดาย ไม่ได้สั่งสมตัวให้ก้าวเดินไปเป็นลำดับลำดาเหมือนผู้ดำเนินธรรมดาทั้งหลาย เรียกว่าผู้ ทันธาภิญญา คือผู้รู้ช้า และเดินอย่างเต็มภูมิเต็มสติกำลังของตัวเองทุกระยะทุกวรรคทุกตอน เห็นไปหมดรู้ไปหมด เรียกว่าเรียงลำดับลำดากันไปได้ในสายทางที่จิตก้าวเดินไป แต่จิตที่เป็น ขิปปาภิญญา นั้น แม้จะเป็น ภาวนามยปัญญาก็รวดเร็ว ถ้าเราจะว่าเอามาเรียงอย่างนี้ไม่ได้ก็ถูก ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ไปตามแถวนี้แล หากไปเพราะความรวดเร็วของจิต ต่างกันอย่างนี้

ธรรมที่กล่าวมาเหล่านี้อยู่ที่ไหนเวลานี้ เราเห็นแต่อยู่ในคัมภีร์เพราะเราไม่สนใจนำมาใช้นำมาดำเนิน จึงไม่ปรากฏขึ้นที่ใจของเรา ดังที่ปรากฏในใจของสาวกทั้งหลายท่านผู้เป็นสรณะของพวกเรา ธรรมะที่กล่าวมาเหล่านี้สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในจิตใจ เช่นเดียวกับกิเลสที่เป็นธรรมชาติสด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในหัวใจสัตว์นั้นแลไม่มีอะไรแปลกต่างกัน วาระ

ใดที่สิ่งใดทำงาน สิ่งนั้นต้องทำงานได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยของตัวเองเมื่อไม่มีสิ่งที่คัดค้านต้านทานกัน

ในระยะนี้กิเลสมันต้านทานธรรม มันจึงก้าวเดินออกด้วยความสะดวกสบายทุกแง่ทุกมุม ทุกระยะของจิตที่เคลื่อนไหว เราไม่มีสติปัญญาต้านทานมันเราจึงยอมแพ้ ความแพ้กิเลสเป็นของดีเมื่อไร แม้แต่เขาเล่นกีฬาแพ้กันเขายังเป็นความทุกข์ไม่ใช่น้อย นี่การต่อสู้กับกิเลสมีแต่ความแพ้ ๆ เราไม่อายตัวเองบ้างเหรอผู้ปฏิบัติทั้งหลาย

การภาวนาต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหาอุบายต่าง ๆ สอนจิตใจของตน เพียงสักแต่ว่าทำไปตามหน้าที่อะไร ๆ ขนบประเพณีเฉย ๆ มันก็เป็นเรื่องของกิเลสกะให้นั่นเอง กำหนดให้เดิน กำหนดให้ทำความเพียรนั่นเอง ไม่ใช่ธรรมกำหนดให้ทำ ถ้าเป็นธรรมกำหนดให้ทำแล้ว **สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา** นั่นแหละ คือสติจำต้องปรารถนาในที่ทั้งปวง นั่นคือความเพียรตลอดกาล ผู้ปฏิบัติต้องเป็นอย่างนั้น

จิตไม่เคยมีความสงบเลยเราจะหาสาระอะไรจากคำว่าธรรม ๆ ของพระพุทธเจ้า เพราะจิตไม่เคยรู้ไม่เคยสัมผัส คำว่าสมาธิจิตก็ไม่เคยสัมผัส ไม่เคยรู้ไม่เคยเป็น เอาความสุขจากอะไร อยู่ไปวันหนึ่งคืนหนึ่งก็มีแต่มืดกับแจ้งดังที่เห็นกันนี้วิเศษวิโสอะไร หลับตื่นขึ้นมาแต่ละวัน ๆ เราเจออะไรทุกวันนี้ เจอแต่ของที่เคยเจอแล้วทั้งนั้น ไม่เห็นมีของใหม่ที่ไหนพอจะตื่นเต้นเพลินไปกับมัน นี้ก็มีแต่อุ่นของเก่ามากินกันตลอด กินสิ่งเป็นเดน คืออารมณ์ทั้งหลายที่เป็นเดน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ของเก่านี้แหละ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส หรือธรรมารมณ์ทั้งหลายก็ของเก่า ไม่มีอะไรเป็นของใหม่ แต่มันใหม่สำหรับคนที่โง่เขลาเบาปัญญา ไม่มีสติปัญญาพินิจพิจารณาอย่างพวกเรานี่แล ก็ต้องหลงกันอยู่เช่นนี้ ไม่มีอะไรเห็นว่าเป็นของเก่า มีแต่ใหม่เรื่อย ๆ โดนอยู่เรื่อยตลอด และไม่มีวันเข็ด

ถ้าสติปัญญาได้เกิดขึ้นบ้างทำไมจะไม่เข็ด ก็สิ่งเหล่านี้เคยโดนมาเท่าไรแล้ว จิตดวงนี้เคยโดนทุกข์มาเท่าไร เคยถูกบีบคั้นมาเท่าไร ประมวลเข้ามาในวงปัจจุบันในระหว่างสติปัญญาต่อสู้กับกิเลสอยู่นั้น มันก็เห็นกันอย่างชัดเจนหาความสงสัยไม่ได้ นั้นละจิตที่มีกำลัง

มีกำลังตรงนั้นแหละ เห็นทุกข์ก็เห็นจริง ๆ เห็นภายในจิตใจ สิ่งที่ก่อทุกข์ก็เกิดขึ้นกับจิตใจนั้นแหละไม่เกิดขึ้นที่ไหน

ท่านว่าสมุทัย ๆ คืออะไร กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา แน่ะ มันคิดแต่เรื่องเหล่านี้แหละ นี้ละท่านว่าสมุทัย **เสยฺยถีทํ ๆ** คืออะไร หลักใหญ่ก็คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา และที่มันเป็นอยู่ในปัจจุบันจริง ๆ ในหัวใจของเราตลอดเวลาก็คือ กามตัณหา ราคะตัณหา นี่ละสำคัญมากทีเดียว ไม่มีคำว่าเข็ดว่าหลาบ ไม่มีคำว่าของเก่า ไม่มีคำว่าเป็นเดนไปแล้ว ใหม่เอี่ยมตลอด เจอเมื่อไรเป็นติด ได้ยินเมื่อไรเป็นติด สัมผัสเมื่อไรเป็นติด ไม่มีวันจืดจาง นี่จึงว่าเป็นรสที่สำคัญมากของวัฏจักร

รสของวัฏจักรมันกล่อมได้สนิทจริง ๆ ถ้าไม่มีธรรมเข้าไปเหยียบย่ำทำลาย ไม่มีธรรมเข้าไปแยกธาตุกัน จะไม่มีวันแยกตัวออกได้จากสิ่งเหล่านี้เลย กี่กัปกี่กัลป์ก็อยู่นั้นแหละ หาประมาณไม่ได้ หาเวล่ำเวลาไม่ได้ มีเงื่อนต้นเงื่อนปลายที่ไหน ถ้าไม่เอาสติธรรม ปัญญาธรรม เข้าไปพิสูจน์กันด้วยความพากเพียรของเราแล้ว จะไม่เห็นต้นเห็นปลายของสิ่งเหล่านี้ว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร และกล่อมหัวใจเราอยู่นานสักเท่าไรแล้ว และมีวันไหนปรากฏยิบแย็บเหมือนแสงหิ่งห้อยว่าอิ่มตัวพอตัวแล้ว หรือเข็ดแล้วมีไหม มันไม่มี ถ้าไม่เอาสติปัญญาเข้าไปจับ

เริ่มตั้งแต่จิตพอสงบตัวเข้าไปเป็นสมาธินี้แหละจะพอทรงตัวได้บ้าง ไม่กวัดแกว่งจนเกินเนื้อเกินตัว จนลืมเนื้อลืมตัว ธรรมดาของจิตที่ไม่มีสมาธิเลยนี้ ย่อมกวัดแกว่งตัวเองตลอดเวลา เผาผลาญตัวเองอยู่นั้นแหละทั้งวันทั้งคืน ส่วนมากมักจะคิดแต่เรื่องเหล่านี้แหละ เรื่องราคะตัณหา เพราะอันนี้รุนแรงมาก ในโลกนี้จมเพราะอันนี้ไม่ใช่อะไรนะ

เราจะเห็นได้ในจิตของขั้นพระอนาคามีที่สิ้นจากนี้ไปแล้ว มันก็เหมือนบ้านร้างละนี่ เพราะฉะนั้นพระอนาคามีท่านจึงไม่กลับมาเกิดอีกเพราะไม่มีอะไรรุนแรง อันนี้รุนแรงมากที่สุด ดึงดูดมากที่สุด ถ้ากล่อมก็กล่อมได้สนิทติดหัวใจไม่มีวันที่จะเห็นโทษเห็นภัย เฒ่าแก่

จนจะตายก็ตายแต่ธาตุแต่ขันธ์ แต่ตัวกิเลสตัวนั้นมันไม่ยอมอ่อนตัวของมันลงไปเลย ถ้าไม่ฆ่ามันด้วยสติปัญญาดังที่กล่าวมาแล้วนี้ นี่แหละเครื่องกล่อมใจสัตวโลก

ถ้าได้สมาธิพอสงบตัวแล้วก็พอจะยับยั้งได้บ้างละที่นี่ จากนั้นก็คลี่คลายทางด้านปัญญา เอ้า มีทุนแล้ว ถ้าลงมีความสงบเย็นใจได้แล้วนั้นละมีทุนละที่นี่ เอ้า ทุกข์ก็ทุกข์ด้วยการพินิจพิจารณา เราทุกข์ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา ให้มันพาฉุดพาลากไปนี้ทุกข์มากยิ่งกว่านี้ เราทุกข์เพราะการบังคับจิตใจให้พิจารณาทางด้านปัญญานี้จะทุกข์ขนาดไหน เมื่อมีความสงบเย็นใจเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว นี่ละจำให้ดีตรงนี้

เอาให้ได้ให้สงบ ถ้าไม่สงบแล้วจะไม่เห็นโทษของธรรมชาติที่ว่านี้ จนกระทั่งกัปใดกัลป์ใดก็ตามเถอะไม่มีความหมายทั้งนั้นละ หัวใจดวงนี้จะต้องถูกถีบถูกเตะถูกยันอยู่ตลอด เผาอยู่ตลอด ด้วยกิเลสตัณหาอันนี้แหละ พาให้สัตวโลกเวียนว่ายตายเกิด จะตายเกิดที่ไหน ก็จิตนี้แหละมันกลิ้งไปกลิ้งมาเหมือนฟุตบอลนั่นละ

พออันนี้ผ่านไปแล้วได้เท่านั้นละ จิตนี้ก็ไม่มีอะไรที่จะดึงดูด มีดึงดูดก็ดึงดูดอยู่ภายในตัวเอง นั่นท่านเรียกว่าอวิชชา คือดึงดูดเกี่ยวกับสิ่งใด ๆ นั้นหมดไปแล้ว หมดปัญหา เช่นราคะตัณหานี้ไม่ได้ไปดึงดูดกับสิ่งใดอีกแล้ว จะมีความดึงดูดอยู่เฉพาะลำพังตัวเอง คือพอใจในจิตของตัว พอใจในความเป็นอยู่ของตัวคือจิตดวงเดียวนั้นเท่านั้น ดูดดื่มอยู่นั้น พอใจอยู่นั้น นั่นถ้าว่าดูดก็ดูดอยู่แต่เพียงเท่านั้น ไม่มีอะไรมาสืบต่อให้ดูดต่อไป ให้ดึงดูดต่อไปให้ซึมซาบต่อไป...ไม่มี มีเท่านั้น

ดังพระอนาคามีท่าน ตั้งแต่ได้ระดับพระอนาคามีขึ้นไปแล้ว ท่านไปเกิดในพรหมโลก ๕ ชั้น คือ สุทธาวาส ๕ ชั้น อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา คือเลื่อนระดับของจิตไปเป็นลำดับลำดาโดยหลักธรรมชาติของตัวเอง เหมือนผลไม้ที่แก่แล้วก็เริ่มจะสุกไปเรื่อย ๆ นั่นเมื่อพอตัวแล้วเป็นอย่างนั้น ไม่มีคำว่าจะไม่สุก จะเป็นอื่นไม่มีมีแต่จะสุก เมื่อแก่เต็มที่ควรจะสุกได้แล้ว นั่นละจิตที่ควรจะสุกได้โดยลำพังตนเองก็คือจิตพระอนาคามี ท่านจึงไม่

ต้องกลับมาเกิดอีก เป็นหลักธรรมชาติอยู่ภายในตัวเอง มันหากกลั่นหากกรองกันอยู่ในตัวนั้นแล แล้วแก่ไปในตัว ๆ และผ่านพ้นไป ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นไปเลย

เอาซิจิตถ้าเป็นแล้วทำไมจะไม่รู้ ถ้าไม่เป็นด้นมาพูดไม่ได้นะธรรมชาตินี้น่ะ มันเป็นในเจ้าของมันก็รู้เท่านั้นเอง ธรรมพระพุทธเจ้าไม่ใช่ธรรมโกหก ขอให้สัมผัสเข้าไปเถอะ ท่านว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** พอเจอตรงไหนแล้วจะยอมรับพระพุทธเจ้าทันที ๆ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องของพระอนาคามี นี่ละคือธรรมได้ระดับแล้วที่จะหลุดพ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ถ้าเป็นสอบก็ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ขึ้นไปแล้ว เอาละที่นี่เริ่มหมุนตัวไปเรื่อย ๆ ถ้าในปัจจุบันนี้ก็เรียกว่าปัญญาเริ่มหมุนตัวแล้ว เริ่มหมุนตัวฆ่าธรรมชาติอันนี้ได้แล้วพูดง่าย ๆ

ถ้าท่านพ้นจากนี้ไปเวลาตายทั้ง ๆ ที่ยังไม่สิ้น ก็จิตอันนี้ได้ระดับแล้ว ได้เป็นตัวของตัวแล้ว ที่จะต้องหมุนไปโดยลำดับลำดาเป็นอัตโนมัติจนถึงพระนิพพานพูดง่าย ๆ เป็นเอง ไม่มีอะไรดึงดูด ดึงดูดเฉพาะตัวเองไม่ไปดึงดูดกับอะไร ดึงดูดกับตัวเอง พอใจในความเป็นของตัวเองพูดง่าย ๆ ว่าอย่างนั้นละ คือพอใจในความเป็นของตัวเองอยู่อย่างละเอียด ๆ เราจะทราบได้ก็เวลากำจัดกันได้แล้ว นั่น ทีนี้หมดไม่มีอะไรที่จะมาดึงดูด

ตอนที่ดึงดูดตัวดึงดูดโดยเฉพาะ คือหมายความว่า ก็เหมือนกับว่ามีรสมีชาติสมมุติแทรกอยู่ในนั้นอย่างละเอียด ๆ พอธรรมชาติอันนั้นกระจายออกไปแล้ว ก็ไม่มีคำว่ารสชาติของสมมุติที่เข้าไปเจือปนในจิตดวงนั้นเลย เป็นบรมสุขล้วน ๆ ท่านว่า **นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ** ก็คือจิตดวงที่บริสุทธิ์นั้นละ **ปรมํ สุขํ** จะเป็นอะไรไป

รู้ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตายนั่น ใครจะไปคอยเอานิพพานเวลาตายอย่างเดียว พระพุทธเจ้าสอนให้รู้ให้เห็นเวลายังมีชีวิตอยู่นี้ องค์นั้นบรรลุที่นั่น องค์นั้นบรรลุอยู่ในถ้ำนั้น เงื้อมผานั้น เขาลูกนั้น ๆ มีแต่บรรลุเป็น ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นอยู่นั่น อันส่วนนั้นเป็นผลพลอยได้ต่างหาก ที่ได้ชั้นได้ภูมิไปแล้วอย่างพระอนาคามีท่านก็สิ้นไปเสียแล้วจึงค่อยผ่านไปทีหลัง หรือไปได้นิพพานในวาระต่อไปนั้น อันนั้นเป็นผลพลอยได้

เราควรจะเอาให้ได้ในนี้ให้เห็นชัด ๆ ประจักษ์ตาของเรานี่ซิ นิพพานเป็นยังไง ความสิ้นกิเลสเป็นยังไง พระพุทธเจ้าหลอกคนเมื่อไร ปฏิบัติให้เห็นตามนี้ลองดูซิทำไมจะไม่ยอมพระพุทธเจ้า ศาสนาใดที่จะเลิศยิ่งกว่าพุทธศาสนานี่วะ เพราะพุทธศาสนานี้เป็นศาสนาของผู้บริสุทธิ์จริง ๆ พระพุทธเจ้าเอกจริง ๆ ด้วยภาคปฏิบัติ เอกจริง ๆ ด้วยสาวกตามเป็นพยานได้เลย

สาวกทุกองค์ยอมรับพระพุทธเจ้าร้อยเปอร์เซ็นต์ ๆ เป็นเครื่องยืนยัน เป็นพยานพระพุทธเจ้าทั้งนั้น จากอะไร จากอริยสัจ ๔ นั่น ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี่ละเป็นเครื่องกลั่นกรองให้ถึงขั้นบริสุทธิ์ได้ นี้เป็นเครื่องยืนยัน

พุทธศาสนามีเต็มสมบูรณ์ อริยสัจ ๔ แน่ะ หลุดพ้นจากจุดนี้ ๆ และยอมรับพระพุทธเจ้า เป็นผู้สอนอริยสัจไว้เสียเอง สาวกทั้งหลายก็รู้ ๆ ดังที่ท่านสอนไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีใครเป็นผู้สอน ฟังซิ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรท่านสอนว่ายังไงสอนเบญจวัคคีย์ นั่นละพระพุทธเจ้าสอน ท่านทรงรู้แล้วท่านถึงสอนนี่ว่าไง พระองค์ท่านก็ปฏิบัติตามวงอริยสัจ **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ สมุทัย อริยสจฺจํ นิโรธ อริยสจฺจํ มคฺค อริยสจฺจํ** อยู่ที่ไหน ก็อยู่ในธัมมจักฯ ท่านแสดงไว้นั่น นั่นท่านรู้แล้วท่านเอามาแสดง ทีนี้สาวกทั้งหลายปฏิบัติหรือรู้ตามนั้นแล้วก็ยอมรับพระพุทธเจ้าเท่านั้นซิ

นี่ศาสนาเอก มีตนมีตัวมีเจ้าของจริง ๆ ผู้เป็นเจ้าของศาสนาเป็นผู้บริสุทธิ์จริง ๆ จึงได้นำศาสนานี้มาประกาศอย่างแจ้งอย่างชัดด้วยความบริสุทธิ์ใจ ธรรมจึงเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ประกาศทุก ๆ ชิ้นทุกอันเป็นสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้วหมด

นั่นล้าสมัยไปไหน ธรรมอยู่ที่ไหน ที่กล่าวเหล่านี้ ทุกข์อยู่ที่ไหน อยู่ในหัวใจเราใช่ไหมล้าสมัยไปไหน สมุทัยตัวเสนียดจัญไรเป็นข้าศึกอยู่ต่อเราทุกวันนี้ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา อยู่ที่ไหน มันคิดอยู่ที่ใจใครของใคร นั่นละสด ๆ ร้อน ๆ อยู่ไหม สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ที่แสดงอยู่ตะกี้นี้ เดี๋ยวนี้ ๆ น่ะไปหามาจากไหนมาแสดง แล้วใครจะ

เป็นผู้รับทราบเรื่องของสติปัญญา และใครจะฟื้นสติปัญญาที่มีอยู่กับใจนี้ขึ้นมาถ้าไม่ใช่เราผู้ฟังอยู่เห็นอยู่เวลานี้สด ๆ ร้อน ๆ น่ะ ทำไมจะไม่ทันกัน มันอยู่ในจิตดวงเดียวกันนี่

จะไปคิดให้กิเลสมันหลอกหัวเราะเราอยู่ทำไมว่าเฒ่าว่าแก่ ว่าโง่เง่าเต่าตุ่น ว่าอำนาจวาสนาน้อย บทเวลากิเลสบีบหัวใจทำไมไม่เห็นเจ้าของว่าวาสนาน้อย กิเลสมันมาบีบ และน่าเบื่อหน่ายเหลือเกินกิเลสนี้ ทำไมไม่เบื่อมันบ้าง อันนี้มันไม่มี ถ้าเวลาจะปฏิบัติตามอรรถตามธรรมแล้วให้กิเลสมาหลอกต้มเอาเรื่อย ๆ อำนาจวาสนาน้อย ขี้เกียจขี้คร้าน มีแต่เรื่องของกิเลส เรายอมรับไปหมด ใช้ได้เหรอผู้ปฏิบัติเราทั้งหลาย

นี่พูดจริง ๆ ถ้าจะว่าโมโหก็โมโหนะ ธรรมเป็นของจริง ฆ่าได้จริง ๆ ฆ่ากิเลส ทำไมเวลาพวกเรามาทรงอรรถทรงธรรมจึงเป็นของปลอมไปหมด เพราะหัวใจมันพาให้ปลอมนี่ธรรมก็เลยกลายเป็นของปลอม เงือดเงื้ออยู่ก็ฟันไม่ลงเพราะมือไม่พาฟัน มีดนี้จะคมกริบขนาดไหนก็กริบอยู่งั้นแหละ ไม่เห็นเป็นท่าเป็นทางอะไรเพราะคนเงือดเงื้อเฉย ๆ ไม่ฟันก็ไม่สำเร็จประโยชน์

ปรมาณู ๆ ก็เอาซิ ถ้าไม่ทิ้งมันก็อยู่งั้นแล้ว เหมือนอย่างเขาเก็บอยู่ทุกวันนี้เป็นไรไปนั่นเครื่องปราบ เราพูดถึงข้อเทียบเคียง นี่ศีล สมาธิ ปัญญา มีเท่าไรก็อยู่งั้นแล้ว เราไม่คิดไม่ค้นขึ้นมาฟาดฟันหั่นแหลกแล้วจะสำเร็จประโยชน์มาจากไหน ให้มันเห็นหัวใจเจ้าของดูซิ เห็นอันนี้เท่านั้นละพอหมดเลย

ในสามแดนโลกธาตุนี้ ไม่มีอะไรมีความหมายยิ่งกว่าหัวใจดวงประเสริฐนี่ ได้เด่นดวงขึ้นมาในตัวเองแล้วพอหมดเลย นี่ละท่านว่าเมืองพอ แต่นี้มันไม่พอ มันหิวมันอยาก มันจะตายเพราะความหิวความอยาก กิเลสพาหิว กิเลสพาอยาก กิเลสไม่ให้มีเมืองพอ แล้วก็ไม่เข็ดไม่หลาบ คนไหนที่ว่ามีความสุขเพราะความอยากมีไหม อยากมากทุกข์มาก อยากน้อยทุกข์น้อย ไม่อยากจึงไม่ทุกข์ มีเท่านั้น กิเลสตัวพาให้อยาก ธรรมไม่ได้อยาก ถึงขั้นพอตัวแล้วพอตลอดเวลา **อกาลิโก** คืออะไร ก็คือจิตดวงนี้

พากันตั้งอกตั้งใจนะ มาอย่ามาขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอ อย่ามาถือทิฐิมานะ อวดดีอวดฉลาดด้วยทิฐิมานะอันเป็นเรื่องของกิเลสล้วน ๆ อย่าเอามาขายในตลาดธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วกรรมฐานเสียด้วยซ้ำ ขายเป็นที่น่าเกลียดที่สุดเลย เอาของเลวที่สุดมาอวดว่าเป็นของดี นี่เป็นเรื่องของกิเลสแท้ ๆ ที่โลกถือกัน ธรรมท่านไม่ถือ ท่านปล่อย ธรรมท่านขยะแขยงมาก

เราผู้ปฏิบัติธรรมอย่าเห็นดีในสิ่งเหล่านี้แล้วนำออกมาอวดนะ ไม่เป็นของดีมาแต่ไหนแต่ไรอยู่แล้ว จึงต้องได้เก็บ จึงต้องได้ชะได้ล้าง ได้ปราบปรามมันให้สิ้นซากไป ถ้าสิ่งเหล่านี้เป็นของดีธรรมนี้จะไม่มีในโลก เพราะธรรมสู้กิเลสไม่ได้ธรรมย่อมหมดไปในโลก แต่นี้ธรรมมีอยู่ในโลกก็เพราะธรรมนี้สู้กิเลส พระพุทธเจ้าเคยพาสู้มาแล้ว เคยปราบกิเลสมาแล้วเลิศมาแล้วพระพุทธเจ้าไม่ทราบว่ากี่ล้านพระองค์ นั่น กิเลสไม่ได้ปรากฏว่ามันเลิศนี่นะธรรมต่างหากเลิศ

ให้ระวังให้ดีมันเร็วที่สุดนะ อยู่ในหัวใจนั่นแหละ มันจะแย็บออกมาทันที ๆ แม้แต่มันเกิดอยู่ในหัวใจก็น่าอายเจ้าของแล้วนะ ไอ้เรื่องกิเลสอวดดิบอวดดีอวดรู้อวดฉลาดอวดนั้นอวดนี้น่ะ มันมีตั้งแต่อวดลมอวดแล้งไม่มีความจริงนะ ตัวเองนั้นก็เลว ๆ มันอวดออกมาเมื่อไร ขณะมันแสดงขึ้นมานั้นน่ะตัวเลวมันออกแล้วนั่น มันแสดงลวดลายอยู่ภายในตัวแล้ว ถ้ายิ่งมากระจายกับหมู่กับเพื่อนแล้วนั้นละมันยิ่งมาขายตลาดมากที่สุดเลย ไม่มีใครที่จะให้อภัยได้แล้วไอ้แบบนี้ ให้พากันจำเอาไว้นะ เรามาปฏิบัติธรรมอย่าให้ปรากฏให้เห็นเอาให้มันแหลกให้เห็นต่อหน้าต่อตา

นี่ยิ่งมีหมู่เพื่อนมาก ๆ ด้วยกันต้องได้ระมัดระวังให้มากนะ เพราะนี้มีแต่คลังกิเลสทั้งนั้นมาอยู่นี่ด้วยกันนี่น่ะ เราอย่ามาเหมาตัวว่าดีอย่างเดียวลม ๆ แล้ง ๆ ว่าตัวเป็นพระตัวเป็นเณร อายุพรรษาเท่านั้นเท่านี้นะ กิเลสมันไม่ได้เสกสรรปั้นยออะไรละ ว่าอายุพรรษาเท่านั้นเท่านี้ ว่าเป็นพระเป็นเณร เพราะกิเลสเป็นกิเลสไม่ได้เป็นพระ มันเป็นข้าศึกต่อเราอยู่ตลอดเวลา เราเผลอเมื่อไรมันเป็นต่อยทีเดียวละ ถ้าเราเผลอมากก็ระบาดสาดกระจาย

ไปให้หมู่เพื่อนได้รับความลำบากลำบน ทุเรศ น่าสลดสังเวช ไปจากเราผู้ที่สำคัญตนว่าเก่ง ๆ และนำเอาธรรมชาตินี้ออกอวดนั่นแหละจะเป็นอะไรไป

มันจะได้หอวิมานอันวิเศษวิโสมาจากไหน...กิเลส ฟังแต่ว่ากิเลสเป็นไรไป ท่านก็แปลไว้แล้วว่า กิเลสเครื่องเศร้าหมองมืดตื้อ มันมืดอยู่ที่ไหน มันก็มืดอยู่ที่ใจ มันไม่มีที่อยู่ละ มันอยู่ที่ใจ...กิเลส มันไม่ไปอยู่ดินฟ้าอากาศ มันไม่อยู่ เราอย่าสำคัญว่ากิเลสจะไปอยู่นั้นอยู่นี้นะ มันอยู่ที่หัวใจ บีบอยู่ที่หัวใจ เพราะฉะนั้นอะไรจะมีก็ตามเป็นความสำคัญ ก็เป็นเรื่องของกิเลสต่างหากพาให้สำคัญ แล้วมันก็มาทุกข์อยู่กับหัวใจเจ้าของนั่นละ ฟาดมันออกเสียหมดจนไม่มีอะไรเหลือภายในจิตใจแล้ว โล่งไปหมดเลย นั่นละที่นี่ทุกข์หรือสุขก็รู้เอง รู้เอง ๆ

เอาละพอ เหนื่อย

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

ประสบล้วนสิ่งที่หาและทำได้ยาก

จะเริ่มพูดธรรมะให้ท่านทั้งหลายฟัง ผู้ตั้งใจมาบวช ทั้งบวชใหม่บวชเก่า บวชมีกำหนดกฎเกณฑ์ บวชไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ บวชเพื่อความพ้นทุกข์โดยถ่ายเดียวก็มี ความมุ่งหวังความรู้สึกในทางด้านจิตใจนั้นต่างกันในนักบวชแต่ละราย ๆ ธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นเครื่องสนองความต้องการ หรือความมุ่งหมายของผู้ปฏิบัตินั้น มีต้อนรับอยู่ทุกขั้นทุกตอน

พวกเราทั้งหลายได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นลาภอันประเสริฐอันหนึ่ง ในพระบาลีท่านว่า **กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ** การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นลาภอันประเสริฐ และเกิดได้ยากด้วย **กิจฺโฉ** นั่นคือความยาก และเกิดมาแล้วที่จะได้พบพระพุทธศาสนาก็เป็นของยากไม่น้อย

แต่ท่านพูดไปตามลำดับว่า **กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ** ความเป็นอยู่แห่งชีวิต นั่นก็เป็นของยาก คอยแต่จะล้มละลายขาดสูญไปจากร่าง แน่ะ **กิจฺฉํ สทฺธมฺมสฺสวนํ** เกิดมาแล้วจะได้พบพระสัทธรรมคำสั่งสอนอันแท้จริง คือความถูกต้องแม่นยำแห่งธรรม ก็เป็นของยาก ส่วนมากมักจะคว้าน้ำเหลว ไม่ค่อยเจอของจริง ทั้ง ๆ ที่ว่าศาสนา ๆ เพราะมีอยู่เต็มโลก ไม่ทราบว่าศาสนาไหนจริงหรือไม่จริง

แต่ก็พอยืนยันกันได้ว่า พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาของท่านผู้สิ้นกิเลสแล้ว เป็นศาสนาของท่านผู้รู้ยิ่งเห็นจริงจริง ๆ จึงเป็นศาสนาที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะผู้ซึ่งเป็นเจ้าของศาสนาเป็นผู้บริสุทธิ์ เราได้ยินได้ฟังอรรถธรรม ได้นับถือพุทธศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็นับว่าเป็นบุญลาภ เพราะอันนี้เป็นสิ่งที่หาฟังได้ยาก ตามหลักธรรมท่านว่าอย่างนั้น ท่านจึงเรียกว่า **กิจฺฉํ** เป็นของยาก การจะได้ยินได้ฟังธรรมนี่เป็นของยาก

กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปาโท การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ก็เป็นของยากอันหนึ่ง ของยาก ๔ ประการนี้ไม่มีอะไรจะยากเท่า ไม่มีอะไรจะเสมอเหมือนความยากของในธรรมชาติ ๔ อย่างนี้ นี่เราก็ได้ประสบพบเห็น สิ่งที่ว่ายาก ๆ ก็กลายมาเป็นของง่าย และเป็นสมบัติของเราอยู่แล้วเวลานี้ คืออะไร คือความเป็นมนุษย์ เป็นลาภอันประเสริฐของเรา เราได้เป็นมนุษย์แล้ว และเครื่องยืนยันของมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบก็คือ เราได้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยความเชื่อความเลื่อมใสจริง ๆ และเป็นศาสนาที่บริสุทธิ์พุทโธโดยแท้ และชีวิตของเราที่เป็นมาในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ก็เป็นมาด้วยศีลด้วยธรรม นี่ก็เป็นของยาก

คำว่าชีวิตเป็นของหายากนี้ ไม่ใช่ว่าลมหายใจเข้าลมหายใจออกมันยากอย่างเดียว คือชีวิตที่จะกลมกลืนกันไปกับด้วยศีลธรรมด้วยคุณงามความดีนี้ เป็นชีวิตที่หาได้ยาก ยากที่คนจะมีชีวิตสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างนี้ มีแต่หายใจเข้าหายใจออกเปล่า ๆ ไม่ค่อยเกิดประโยชน์อันใด และนำชีวิตลมหายใจอันนี้ไปทำความเสียหายแก่ตน ก็มีมากมายก่ายกองเป็นความลืมเนื้อลืมตัวว่าตนเกิดเป็นมนุษย์ ไม่เห็นความสำคัญแห่งความเป็นมนุษย์ และถือความเป็นมนุษย์นี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์วิเศษเสียโดยถ่ายเดียว แล้วทำความชั่วความเสียหายแก่ตนโดยไม่รู้สึกตัวมีมากมาย

ประเพณีของชาวพุทธเราที่นับถือกันอยู่ทุกวันนี้ว่า **ทำบุญวันเกิด** นั่น **ทำบุญคล้ายวันเกิด** มีความมุ่งหมายอย่างไรบ้าง แต่หลักโบราณหรือนักปราชญ์ท่านดำเนินมา ท่านทำความรู้สึกในความเป็นมนุษย์ของตนที่ได้เกิดมาอย่างยากแสนยาก แล้วทำบุญให้ทานเพื่อความระลึกถึงคุณแห่งความเกิดเป็นมนุษย์ของตน นั่นเป็นหลักใหญ่ เราก็จะได้บำเพ็ญกองการกุศลในเวลาที่เราบำเพ็ญหรือทำบุญวันเกิดเช่นนั้น ไม่ได้ผ่านไปเปล่า ๆ นี่ความมุ่งหมายท่านหมายถึงอย่างนั้น

ที่ชาวพุทธเราปฏิบัติกันเรื่อย ๆ มา พอถึงวันเกิดของใครก็ถือเป็นสาระสำคัญ ถือเป็นวันสำคัญ และได้ทำบุญให้ทานในวันนั้นเป็นที่ภาคภูมิใจ นี่เป็นความเหมาะสมกับผู้ระลึกเห็นคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของตน และคุณค่าแห่งความดีที่หนุนมาให้เกิดเป็นมนุษย์

เป็นสิ่งที่หาได้ยาก เราได้บำเพ็ญความดีในวันคล้ายวันเกิดเช่นนั้น จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ลืมความเกิดของตน นี่เป็นเรื่องหนึ่ง

พวกเราทั้งหลายได้มาเป็นมนุษย์ และนอกจากนั้นยังได้มีเวล่ำเวลาได้มาบวชในพระพุทธศาสนา การบวชนี่ก็เป็นของยาก ตามหลักพระธรรมมี ท่านว่า **ทุลฺลโภ ปพฺพชฺชํ** ก็ลืมไปเสียบ้างแล้วละคำบาลี แต่จำคำแปลได้ว่า การบวชนี่เป็นสิ่งที่บวชได้ยาก หาโอกาสได้ยาก สละหน้าที่การงานทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยรักเคยสงวนมาบวชนี้ยาก นั่นเพราะการบวชเป็นการตัดสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นความห่วงใยหวงแหนของตน ของหัวใจทุกดวงนั่นแล

การที่สละออกมาได้จึงไม่ใช่เป็นของเล็กน้อย เป็นของหาได้ยาก นั่น เวลาบวชแล้วจะประพฤติพรหมจรรย์ให้ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เพื่อความเป็นสิริมงคลในตัวเองก็เป็นการยาก เพราะเป็นการฝืนอธรรมคือข้าศึกของธรรม เรียกว่ามารของธรรม คืออะไร ก็คือกิเลส ส่วนมากกิเลสมันครองหัวใจเรา ไม่ว่าหัวใจคนหัวใจพระกิเลสครองอยู่ทั้งนั้น เว้นจิตของพระอรหันต์และพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่กิเลสไม่อาจเอื้อม เพราะมันหมดตัวที่จะมาอาจเอื้อม ทุกประเภทของกิเลสไม่มีตกค้างอยู่ในหัวใจของพระอรหันต์และพระพุทธเจ้าเลย จึงไม่มีอะไรมาอาจเอื้อม มากีดกัน มากีดขวาง มาทำลาย เหมือนแต่ก่อนที่เคยเป็นมา

ส่วนจิตปุถุชนทั้งหลายนั้น ไม่พ้นที่จะต้องถูกกีดขวางจากมัน เราจะทำคุณงามความดีก็เห็นว่าเป็นการลำบากไปเสีย ทำยาก มีความลำบาก ทั้งอดทั้งหิว อดหลับอดนอน ผ่อนอาหารหรืออดอาหาร ลำบากลำบนในการประกอบความพากเพียร มีแต่เรื่องกิเลสมันหาเลศที่จะให้เราออกนอกลู่นอกทาง สุดท้ายก็ฉุดลากไปจนได้ ไม่พ้นในเงื้อมมือของมัน ความดีที่ควรจะได้จากการบวชก็ค่อยร่อยหรอไป ๆ จนถึงกับประสบความล้มเหลวไปก็มีอยู่มากมาย เพราะกิเลสมีอำนาจมาก

เราจะบวชก็ตาม กิเลสมันไม่บวช แต่เรายังดีอันหนึ่งว่าเราบวชแล้ว ถึงกิเลสไม่บวชเราก็บวชแล้ว พร้อมแล้วที่จะต่อสู้กับกิเลส เราต่อสู้กับกิเลสได้บางประเภทแล้วเราถึงมาบวช

ได้ ถ้าเราตัดความห่วงความใย ฝืนความห่วงความใย ความรัก ความหวงแหนสมบัติเงินทองข้าวของที่เกี่ยวข้องทั้งหลายไม่ได้ เราก็มาบวชไม่ได้ นี่เราก็ได้สละมาแล้วก็ชื่อว่าชนะมัน ถึงจะไม่โดยสิ้นเชิง ชนะได้เมื่อใดก็เป็นคุณค่าแห่งความชนะของเราด้วยกันทั้งนั้น นั่นนี่เรียกว่าเราชนะมันได้เราจึงได้มาบวช

มาบวชความลำบากลำบนเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่กิเลสจะนำออกอวดอ้างได้ง่าย ความไม่ได้ทำ ไม่ได้ไปได้มา ได้พูดได้คิด ได้ปฏิบัติตัวตามความสะดวกสบายใจที่เคยเป็นมา นี่กิเลสมันก็จะเอาออกอวดออกอ้างว่าเป็นความลำบาก แต่ธรรมก็มีเครื่องแก้กัน ความลำบากลำบนในการประกอบความเพียรทุกด้านก็ไม่ใช่ธรรมพาให้ลำบาก เป็นเรื่องของกิเลสพาให้ลำบาก กิเลสกีดขวาง กิเลสไม่อยากให้ทำต่างหากนี่ นี่การตอบกิเลส

เพราะกิเลสมีอุบายวิธีการมากที่จะฉุดลากเราออกจากลู่จากทาง เข้าสู่อำนาจของมันทั้งเวลาประกอบความเพียร และนอกจากการประกอบความเพียร มันมีอยู่ตลอดเวลาในหัวใจนี้ เราจึงต้องมีอุบายอันแหลมคม ไม่งั้นแก้ไม่ตกแล้วยอมจำนนต่อมัน ความเพียรก็ล้มเหลวไม่เกิดประโยชน์อะไร นี่ละที่ว่าการบวชและการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัยก็ยาก ความเป็นอยู่ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นความลำบากลำบนไปหมด เพราะกิเลสเสกสรรปั้นเรื่องขึ้นมาให้ว่าเป็นของลำบากลำบน ไม่ใช่อะไรพาให้ว่า

อยู่ธรรมดาคนเรามีความทุกข์มากมายก่ายกอง เมื่อจิตไม่ดีดดิ้นออกจากอำนาจของมันเข้าสู่อรรถสู่ธรรมด้วยการบำเพ็ญความดีต่าง ๆ แล้ว ยากขนาดไหนมันก็ไม่ได้คิดว่ายาก เพราะกิเลสทำให้ลืมตัวไปเรื่อย ๆ แต่พอแยกตัวออกมาเพื่อปฏิบัติอรรถธรรมทั้งหลายอันเป็นความดีแล้วมันยากทั้งนั้น เพราะกิเลสกีดขวาง นี่ละเรื่องความแหลมคมของกิเลสเป็นเช่นนี้

เราจะเห็นได้เวลาประกอบความเพียร จิตใจมีความผ่องใสขึ้นไปโดยลำดับลำดา ธรรมมีอำนาจมากขึ้นไปเรื่อย ๆ สิ่งที่กีดขวาง สิ่งที่ว่าลำบากลำบนเหล่านี้ จะค่อยอ่อนตัวลงไป ๆ จนถึงกับไม่มีเหลือเลย นั่น เพราะกิเลสไม่มีเหลือ ความเกียจคร้านนั่นแล ความอ่อนแอนั่น

แล ความท้อแท้นั้นแล คือกิเลส เมื่อธรรมะภายในจิตใจมีมาก สิ่งเหล่านี้จึงล้มเหลวไปหมด ก็ไม่มีอะไรมากีดขวาง เพราะฉะนั้นความลำบากจึงเกิดขึ้นจากความกีดขวางของกิเลสทั้งมวล ไม่ใช่เกิดขึ้นจากความกีดขวางของธรรม แต่คนไม่ทราบจึงไปเหมาเอาแต่ว่าการทำความดีนี้ทำยาก ๆ อะไรก็ยากหมดขึ้นชื่อว่าความดี ไม่ได้คิดเห็นเลยว่ากิเลสนั้นเป็นตัวมารของธรรม

ขึ้นชื่อว่าความดีอันใดก็ตาม กิเลสต้องกีดต้องขวางจนได้ ไม่ว่าส่วนหยาบส่วนกลางส่วนละเอียด ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา มันกีดมันขวางทั้งนั้นขึ้นชื่อว่าความดี แต่เราไม่เห็นนั่นซี นี่ละจึงเรียกว่ามันแหลมคมกว่าเรา ต่อเมื่อสติปัญญาจ่อเข้าไป ๆ เรียกว่า สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม วิริยะ คือความพากความเพียร ขันติธรรมความอดความทน ทนต่อการต่อสู้กับกิเลส มันมาหนักขนาดไหนเราก็สู้หนักขนาดนั้น นั่นแหละที่นี่เราถึงจะเห็นกำลังของธรรม ว่ามีอำนาจเหนือกิเลสไปโดยลำดับลำดา สิ่งที่เคยกีดขวางลวงใจก็ค่อยเบาลงไป ๆ

ทีนี้ธรรมก็ก้าวออกสะดวกสบาย ลื่นไปเลย เรียกว่าคล่องตัว จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอนภาวนา คล่องทั้งหมด ไม่ว่าจะสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใดซึ่งกิเลสเคยถือเป็นผลประโยชน์ของมัน กลับกลายเป็นเรื่องธรรมถือเอาประโยชน์ จากการได้เห็นได้ยินได้ฟังเสียทั้งนั้น

เมื่อธรรมมีกำลัง มีสติธรรม มีวิริยธรรม ขึ้นมาโดยลำดับนี้ สติธรรม ปัญญาธรรม จนถึงกับขั้นรอบตัวภายในจิตใจ เมื่อจิตรอบตัวแล้ว อะไรก็มีแต่ธรรมทำงาน ทำหน้าที่ของตัวเอง กิเลสไม่อาจเอื้อม กิเลสไม่มีอำนาจ นั่นละเราจึงสนุกประกอบความพากเพียร ความขี้เกียจขี้คร้านท้อแท้เหลวไหล จนกระทั่งถึงว่าความที่เคยตำหนิตนว่าอำนาจวาสนาน้อย ล้มไปหมดไม่มีอะไรเหลือ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสปั้นขึ้นมาหลอกลวงต่างหาก

การทำงานของธรรมก็คล่องตัว ๆ นี่แหละภาคความเพียรที่ถึงขั้นแก่กล้าสามารถแล้วจึงเป็นความเพียรที่เด็ดเดี่ยวมากทีเดียว ไม่เสียดายอะไรในโลกถ้าลงธรรมได้เกิดแล้วเพราะไม่มีอะไรเลิศยิ่งกว่าธรรม เมื่อใจได้สัมผัสสัมพันธ์ธรรม เห็นรสชาติของธรรมเป็น

อย่างไรแล้ว จะปล่อยรสชาติต่าง ๆ มาโดยลำดับลำดา ถึงธรรมขั้นนี้ปล่อยรสชาติขั้นนี้ ถึงธรรมขั้นนั้นปล่อยรสชาติขั้นนั้น ปล่อยไปโดยลำดับลำดา จนถึงรสชาติที่ละเอียดสุด ธรรมละเอียดยิ่งกว่านั้น ปล่อยไปได้หมดโดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือ

นั่นท่านจึงว่า รสแห่งธรรมชำนะซึ่งรสทั้งปวง นี่เป็นพระวาจาของพระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนโลกมาตลอดทุกวันนี้ รสแห่งธรรมจึงไม่เคยจืดจาง เมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติให้กลมกลืนกับจิตใจแล้ว ใจกับธรรมสัมผัสสัมพันธ์กันแล้ว ใจจึงเป็นเรื่องของความประเสริฐไปเสียสิ้น เพราะมีแต่ธรรมทั้งดวงอยู่ในใจ

เราถึงแม้จะไม่ได้ปฏิบัติถึงขนาดนั้นก็ตาม ขึ้นชื่อว่าความดีมากมีน้อยเพียงไร ก็เหมือนกับเรามีเงินในกระเป๋าเรานั่นแล อันไม่มีอะไรเลยไปไหนก็ลำบาก อยู่ที่ไหนก็อยู่ยาก เพราะไม่มีเครื่องสนองความต้องการ ถ้ามีเงินติดกระเป๋าแล้วไปไหนก็สะดวกสบาย เงินมากเงินน้อยยังพออบอุ่นพอได้อาศัย ดีกว่าผู้ที่ไม่มีเงินเป็นไหน ๆ นั่น นี่ละความมีบุญกับความไม่มีบุญต่างกันอย่างนี้

คนไม่มีบุญ อยู่ก็จนไปก็จน เป็นก็จนตายก็จน อยู่ก็ทุกข์ไปก็ทุกข์ เป็นก็ทุกข์ตายก็ทุกข์ ภพใด ๆ มีแต่ความทุกข์ เพราะอำนาจแห่งบาปที่เกิดจากการที่ตนทำชั่วนั้นเผาผลาญจึงหาเวลามีความสุขความสบายเหมือนท่านผู้มีบุญ หรือเหมือนเขาผู้ที่มีบุญไม่ได้เลย นี่ต่างกันอย่างนี้

ภพชาติแต่ละภพ เราอย่าเข้าใจว่าเหมือนกัน ใจดวงนี้แหละพาดำริคิดอ่านไตร่ตรองให้ทำก่อน คิดขึ้นก่อนแล้วค่อยทำ ส่วนมากจะคิดตั้งแต่ฝ่ายต่ำ จึงมักทำแต่ความไม่ดีเสมอ จิตใจของคนและสัตว์ทั่ว ๆ ไปเป็นเช่นนี้ เมื่อทำแล้วผลก็หลั่งไหลเข้ามาสู่ตัวเหตุที่เป็นจุดแห่งการกระทำนั้นแล

เวลาตายไปแล้วไปอยู่ที่ไหน จิตไม่ตาย ธรรมชาติเหล่านั้นก็ติดจิตไป ร่างกายแตกสลาย ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เรียกว่าร่างกาย ๆ นี้สลายตัวลงไปจากส่วนผสม แต่จิตกับ

วิบากของจิตดีชั่วไม่ได้สลาย มีอยู่ที่จิต จิตดวงนี้จึงไปเกิดตามสถานที่ให้ไปเกิดตามความแน่นอนของใจไม่ได้ ต้องไปเกิดตามความแน่นอนของกรรมเท่านั้น

กรรมมี.กรรมดี กรรมชั่ว ถ้าเราได้ทำความชั่วเอาไว้มาก กรรมชั่วก็เป็นเจ้าของของจิตใจนั้น พาใจไปเกิดในสถานที่ไม่พึงปรารถนา ความไม่พึงปรารถนาจะอยู่ในสถานที่ใดภพใดก็ตาม ย่อมเป็นความทุกข์ความลำบากทั้งนั้น ใจจึงไม่ปรารถนา เพราะเป็นทุกข์เป็นร้อนมีมากมีน้อยเพียงไร ก็เผาผลาญจิตนั้นแหละให้ได้รับความลำบากลำบน ถ้าจิตได้สร้างความดีเอาไว้ เมื่อมีทุกข์มาก็เหมือนกับมียาแก้ เมื่อเกิดโรคก็มียาแก้ มีทุกข์ขึ้นมาก็มีบุญเข้าไปแก้ไข พอผ่อนหนักผ่อนเบากันไปได้

คนเราจึงไม่ทุกข์ตลอดเวลา และไม่ได้รับความสุขตลอดไป เนื่องจากเราทำทั้งดีทั้งชั่วผลจึงให้ทั้งดีทั้งชั่ว จนกว่าว่าเราได้สร้างความดีมีกำลังมากขึ้น ๆ นั่นจึงมักจะมีแต่ความดีเกิดมักจะมีแต่ภพดี ๆ เป็นที่พึงหวัง ๆ แม้จะยังไม่พ้นจากทุกข์ก็ตาม ภพชาติที่เราเกิดเป็นที่พึงหวัง มีความสุขความเจริญ แม้จะมาเป็นมนุษย์ก็ผิดจากมนุษย์ สมบัติเงินทองข้าวของก็มี บริษัทบริวารก็มี สิ่งใดที่เกิดเป็นสมบัติของเราสิ่งนั้นเป็นที่พึงหวัง ๆ เพราะเราสร้างความพึงหวังเอาไว้นี่ ไม่ได้เกิดขึ้นจากอะไรนะ เกิดขึ้นจากเราเป็นต้นเหตุ เกิดขึ้นจากใจเป็นผู้ดำริ ไม่ใช่เกิดขึ้นจากอะไร

ใจจึงเป็นของสำคัญที่ควรจะได้รับการอบรมให้ถูกทาง หากไม่ได้รับการอบรมแล้ว ใจนั้นแหละจะเป็นภัยต่อตัวเอง เพราะความไม่รอบคอบ และเพราะความอยากของตนที่มีธรรมชาติอันหนึ่งผลักดันให้ทำ ถ้าทำแล้วธรรมชาติอันนั้นมันไม่เสวย ตัวเรานั้นละเป็นผู้เสวย จึงต้องระมัดระวังมาก

เราได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาอย่างนี้ จึงเป็นของถูกต้องแม่นยำ วาสนาของเรามีเต็มที่แล้ว มีผู้บอกผู้สอนเรื่องถอดเรื่องถอนเรื่องแก้เรื่องไข เรื่องหลบหลีกปลีกตัวจากความชั่วช้าลามกทั้งหลาย เราไม่ได้หลวมตัวเข้าไปหมดทั้งตัว เรายังรู้ ถึงแม้เราจะไม่สามารถจะปฏิบัติตามได้ทุกแง่ทุกมุม สิ่งที่เราปฏิบัติตามโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ได้ยังมีอยู่มาก เพราะเรารู้ ถ้าเราไม่รู้เลยเราจะมีทางใดปฏิบัติตาม นอกจากกาลเวลาใดภพใดชาติใด เฉพาะอย่างยิ่งชาติปัจจุบัน ตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งถึงวันตาย จะมีแต่การสร้างความชั่วอย่างเดียวเพราะไม่รู้ว่าบุญบาปเป็นยังไง ก็มีแต่ความอยาก ความอยากมันดึงใจของคนเราให้ไปทำ ดึงร่างกายของเรา วาจาของเรา ให้พูดชั่วทำชั่วคิดชั่ว ทุกสิ่งทุกอย่างมีแต่อำนาจของกิเลสผลักดันให้ไปทางที่ชั่วเสมอ

นี่มีธรรมะสั่งสอนเอาไว้เราจึงได้ทำดี ถึงเราทำมากไม่ได้เราก็ทำความดีได้ขั้นนี้ ก็เป็นความดีของเรา วันนี้ก็ทำ วันหน้าก็ทำ ทำอยู่โดยสม่ำเสมอ ความดีย่อมเกิดสม่ำเสมอ เมื่อมากต่อมากก็เหมือนกับจำนวนเงินเป็นล้าน ๆ มันไปจากหนึ่งจากสองนั่นแหละ ไม่ได้ไปจากล้านที่ไหน ไปจากหนึ่งกับสองนี่แหละ แล้วบวกกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงล้าน ของจะมีมากก็ต้องไปจากหนึ่งจากสองนี้เอง

นี่ความดี คุณงามความดีทั้งหลายก็ไปจากของเล็กน้อยแหละ เหมือนฝนตกเราเห็นไหม เห็นอยู่ด้วยกันทุกคนปฏิเสธได้ยังไง เม็ดฝนที่ตกลงมามันเท่าลูกมะพร้าวเมื่อไร มันก็เท่าเม็ดฝนอย่างที่เราเห็นนั่นแหละ แล้วทำไมมันทำให้ท้องฟ้ามหาสมุทรท่วมไปหมด ด้วยน้ำฝนที่ตกลงมาทีละหยดละหยาดเท่านั้นได้ล่ะ ก็เพราะรวมกันแล้วมันมาก ตกไม่หยุดไม่ถอยมันจึงมากนั่นเอง

การสร้างบุญกุศลพระพุทธเจ้าท่านก็กล่าวไว้อย่างนั้นเหมือนกัน สั่งสมทีละเล็กละน้อยก็ย่อมเป็นกองใหญ่โตขึ้นมา ท่านเทียบเหมือนกับเม็ดฝนนี้เอง ตกทีละหยดละหยาดเท่านั้น สามารถยังโอ่งอ่างกระถาง ตลอดถึงท้องฟ้ามหาสมุทรให้เต็มไปได้ด้วยน้ำ ท่านว่ากองการกุศลก็เหมือนกัน เราสร้างไว้ทุกวันทุกเวลาไม่ประมาทโดยลำดับลำดา ก็พอกพูนขึ้นไป ๆ งอกงามขึ้นไป เจริญขึ้นไป

เมื่อกองบุญกองกุศลเจริญ ใจเราก็เจริญ ภพชาติก็หดสั้นเข้ามา สมมุติว่าจะเกิดไปอีกหมื่นชาติอย่างนี้ ก็ย่นเข้ามา ๆ ชาตินั้นย่นเข้ามา เพื่อความสุดสิ้นแห่งความทุกข์ที่เกิดจากชาติความเกิดนั้น

นี่ละบุญกุศลหนุนเราไปโดยลำดับลำดาตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ถึงจะเกิดจะมีความทุกข์อยู่บ้าง เพราะการเกิดเป็นเหตุก็ตาม ความสุขก็มีแทรกอยู่ในนั้น เพราะอำนาจแห่งบุญให้เราได้พึ่งพิงอิงอาศัยตลอดไป จนกระทั่งถึงสิ้นภพชาตินั้น ๆ แล้ว ความดีก็หนุนไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง

ในปัจจุบันใจสิ้นจากกิเลส ใจก็สิ้นจากทุกข์ทางใจ ธาตุขันธ์เป็นเพียงวิบาก ได้รับความทุกข์อันหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่สามารถที่จะซึมซาบถึงใจ พอผ่านพ้นจากธาตุขันธ์นี้ไปแล้ว คือธาตุขันธ์นี้แตกสลายลงไป เรียกว่าตายแล้ว ก็หมดปัญหาโดยสิ้นเชิง ไม่ต้องแบกภพแบกชาติที่ไหนอีกต่อไปแล้ว นั่นท่านเรียกว่าบรมสุข คือจิตที่เป็นธรรมทั้งดวง เป็นธรรมล้วน ๆ เป็นบรมสุข คำว่าปัญหาแห่งการเกิดกับปัญหาแห่งความทุกข์ที่มาด้วยกันนั้นก็หมดไปโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ภพชาติได้ขาดสะบั้นลงไปจากใจ ธาตุขันธ์อันนี้ได้สลัดทิ้งไปแล้ว หมดเท่านั้น นี่จึงเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐ

นี้ละพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ท่านสอนธรรม สอนด้วยความถูกต้องแม่นยำ สอนด้วยความละเอียดลออ วิชาของพระพุทธเจ้า วิชาธรรมที่มาสอนโลกนี้ ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะอาจเอื้อมจะสามารถนำมาแข่งพระพุทธเจ้าได้เลย ว่าการสอนธรรมนี้สอนได้ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า หรือเสมอเหมือนพระพุทธ เจ้า ไม่มีในสามแดนโลกธาตุนี้ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า จึงมีได้เพียงพระองค์เดียวเท่านั้นแต่ละครั้ง ๆ ท่านว่า **เอกนามกึ** หนึ่งไม่มีสองคืออะไร นั่นมีปัญหาถามในบาลี ก็คือพระพุทธเจ้าที่ทรงอุบัติขึ้นแต่ละครั้ง ๆ มีเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น เพราะเป็นสิ่งที่เกิดยาก ไม่มีอะไรมาแข่งกันได้เลย

วิชาที่พระพุทธเจ้าจะได้อุบัติขึ้นเป็นศาสดาเอกของโลกแต่ละพระองค์ ๆ นั้น ก็เป็นวิชาที่หลุดพ้น ที่ผุดขึ้นในพระทัยของพระองค์ เป็นเรื่องของพระองค์ทรงขวนขวายเอง ไม่ไปเสาะแสวงหาจากครูจากอาจารย์องค์ใดมาเป็นความรู้ความฉลาด สามารถปราบกิเลสในพระทัยให้สิ้นซากลงไป นอกจากความรู้ที่เป็นสยัมภู คือที่เป็นเองขึ้นในพระพุทธเจ้าเท่านั้น

ความรู้อันนี้จึงไม่มีใครเป็นคู่แข่งได้ และไม่มีใครจะนำมาสอนโลกแข่งพระพุทธเจ้าได้เลย เพราะเป็นความรู้ที่อุบัติขึ้นโดยเฉพาะในองค์การภาวนาของพระองค์เท่านั้น

นี่ละที่ว่าธรรมแท้เป็นเช่นนี้ สติแท้ ปัญญาแท้ ที่จะสังหารกิเลสเป็นขึ้นภายในจิตใจโดยเฉพาะ ไม่ได้เป็นขึ้นจากตำรับตำรา ไม่ได้เป็นขึ้นจากความจดความจำได้มากได้น้อยเพียงไร แต่เป็นขึ้นจากจิตตภาวนา กลายเป็นภาวนามยปัญญาขึ้นมา ปัญญาเกิดขึ้นจากการภาวนา

ท่านว่า ภาวนามยปัญญานี่แหละ ธรรมชาติอันนี้แหละ เกิดในพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ แต่เป็นเรื่องที่รวดเร็ว เช่น พระพุทธเจ้าของเราเมื่อจับจุดแห่งทางที่จะหลุดพ้น หรือแห่งทางที่จะถึงความเป็นพระพุทธเจ้าได้แล้วก็รวดเร็ว เพียงราตรีเดียวเท่านั้นคือในวันเพ็ญเดือนหก

ตอนเช้าก็เสวยพระกระยาหารของนางสุชาดา ๔๙ ก้อน พอตกเย็นขึ้นมาก็ทรงตั้งสัตยาธิษฐานในพระทัยของพระองค์ว่า จะนั่งภาวนานี้จนกระทั่งได้ตรัสรู้ ถ้าไม่ได้ตรัสรู้แล้วก็มอบพระสรีระทุกส่วนนี้ลงไว้กับที่นั่นเลย จะไม่ยอมลุกเป็นอันขาด

นี่พระองค์ทรงจับจุดอะไรได้ในขณะนั้น พระองค์จึงไม่ตายเปล่า ๆ ก็จับจุด คืออานาปานสติได้ พอจับจุดตามที่พระองค์ทรงหวนระลึกถึงคราวที่ไปแรกนาขวัญกับพระราชบิดานั้นมาปฏิบัติ คือการกำหนดอานาปานสติ ก็ได้เหตุได้ผล พระจิตก็สงบลงได้โดยลำดับลำดา จนกลายเป็นสมถะขึ้นอย่างรวดเร็ว

สมถะกับวิปัสสนาของท่านผู้เป็นขิปปาภิญญานั้นย่อมรวดเร็ว พอสมถะปรากฏขึ้นมาวี่แววแห่งวิปัสสนาก็เริ่มฉายแสงออกมาในขณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงทรงทราบในปฐมยาม ทรงบรรลุ **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** คือทรงระลึกชาติย้อนหลังไปได้ ด้วยพระปัญญาญาณของพระองค์ ซึ่งเกิดจากความสงบเป็นพื้นฐาน แล้วพระปัญญาญาณหยั่งทราบไปในขณะนั้น เรียกว่าปัญญาเกิดในระยะเดียวกัน

นี่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ได้ทรงอุบัติหรือได้เกิดมากี่ภพกี่ชาติ นับย้อนหลังไม่มีประมาณ มากถึงขนาดนั้น ทรงเห็นโทษเห็นภัยอย่างยิ่งในความเกิดของตน เพราะไม่ใช่เกิดแบบเดียวกัน ไม่ใช่เกิดภพเดียวกัน ไม่ใช่ได้รับความสุขความสบายแบบเดียวกัน ภพหนึ่งเป็นสุขอย่างหนึ่งเป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ภพหนึ่งสูง ภพหนึ่งต่ำ ภพหนึ่งได้รับความทุกข์ความทรมาน ภพหนึ่งได้รับความสุขบ้างพอประมาณ บางภพบางชาติเป็นมหันตทุกข์มหันตโทษกี่กัปกี่กัลป์ กว่าจะได้พ้นจากทุกข์มานานขนาดไหน ทรงทราบโดยตลอดทั่วถึงด้วยพระญาณที่ว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ นี้เอง นี่ทรงทราบไปตลอดทั่วถึง

ทำไมจะไม่เห็นโทษเมื่อเห็นเจ้าของได้ตกนรกหมกไหม้ หรือได้เสวยความทุกข์ความทรมานในชาติต่าง ๆ ไปโดยลำดับลำดา มีแต่เรื่องของเรา มีแต่ภพของเราชาติของเรา มีแต่ตัวของเราทั้งนั้นที่ไปเสวยทุกข์ที่เป็นมาด้วย ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ นี้ เห็นชัดเจนอย่างนั้นแล้วทำไมจะไม่สลดสังเวช ใจมนุษย์แท้ ๆ ยิ่งเป็นใจของศาสดาองค์เอกก็ยิ่งจะกระเทือนโลกธาตุไปแหละ เรื่องความรู้ความเห็นความเป็นของพระองค์ที่เกิดขึ้นในพระทัยในขณะนั้น นี่เราพูดเพียงย่อ ๆ ถึงเรื่องว่าความรวดเร็วของสมถะและวิปัสสนาขององค์ศาสดา นี่ละที่ว่าภาวนามยปัญญา เริ่มไปแล้วเป็นขึ้นมา ๆ

พอถึงมัชฌิมยามก็ทรงบรรลุ **จุตูปปาตญาณ** คือทรงทราบเรื่องความตายและความเกิดของสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณในโลกนี้ เพราะสัตว์โลกทั้งที่เป็นภพหยาบภพละเอียดมีเต็มอยู่ทั้งสามแดนโลกธาตุนี้ คือกามภพก็เต็มไปด้วยวิญญาณและสัตว์ที่อยู่ในห้วงแห่งกามนี้ รูปภพก็มีวิญญาณของสัตว์ที่อยู่ในภพนั้น อรูปภพก็มีแต่วิญญาณของสัตว์เต็มไปอยู่ในภพนั้น ๆ ทรงทราบโดยตลอดทั่วถึง

และวิญญาณดวงใดภพใดจะให้เหมือนกันย่อมไม่ได้ เพราะการกระทำ ความคิดความเคลื่อนไหวของจิตวิญญาณแต่ละดวง ๆ นั้น มีความแปลกต่างกันโดยลำดับลำดาด้วยกิริยาแห่งการทำดีทำชั่ว ผลจึงมีความสุขความทุกข์สับปนกันไปเต็มไปหมดในโลกธาตุนี้ยิ่งทำให้พระองค์สลดสังเวชในเรื่องเกิดเรื่องตายของสัตว์ ไม่มีเวลาว่างเลยที่สัตว์จะไม่เกิด

ที่สัตว์จะไม่ตาย ไม่มีอะไรที่จะหนาแน่น ชุลมุนวุ่นวายยิ่งกว่าการท่องเที่ยวแห่งภพชาติและการเกิดตายของสัตว์ทั้งหลาย

นี่ก็ทำให้พระองค์เกิดความสลดสังเวชมากมายในมัชฌิมยาม ด้วย จุตูปปาตญาณ ความหยั่งทราบในความเกิด ความเคลื่อนของใจที่ออกจากร่างนี้เข้าสู่ร่างนั้น ไม่ใช่ออกจากภพนี้แล้วไปสู่ภพเก่า เป็นภพใหม่เรื่อยไป คือสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ หาประมาณไม่ได้ เพราะจิตวิญญาณของสามแดนโลกธาตุนี้มีมากน้อยเพียงไรฟังซิ พระองค์ทรงทราบโดยตลอดทั่วถึงในมัชฌิมยามนั้น นี่เรียกว่าเป็น จุตูปปาตญาณ ญาณหยั่งทราบ

พระปัญญาญาณหยั่งทราบความเป็นของสัตว์ทั้งหลายที่หาความสุขล้วน ๆ ไม่ได้ มีแต่ความทุกข์กับสุขเจือปนกันไป และมีแต่ความทุกข์มากสุขน้อย และมีแต่ความทุกข์ล้วน ๆ เต็มไปหมดในสัตว์แต่ละตัว ๆ วิญญาณแต่ละดวง ๆ นี่เพราะอะไรเป็นสาเหตุ พระองค์ก็ทรงทราบ พิจารณาถึงสาเหตุ อะไรพาให้สัตว์ทั้งหลายได้มาเกิดเป็นเช่นนี้ ไม่เห็นมีวิญญาณดวงใดเป็นเอกสิทธิ์เป็นอิสรเสรีอยู่โดยลำพังของตนเอง มีแต่หมุนไป ถ้าภาษาของเราที่พูดให้ฟังกันอย่างถนัดชัดเจน ก็มีแต่วิญญาณดวงดิ้นล้มดิ้นตาย กระเสือกกระสนกระวนกระวายหาที่เกาะที่ยึดกันทั้งนั้น แต่ไม่มีที่เกาะที่ยึด เพราะมีแต่ความรุ่มร้อนเนื่องจากตนประมาท เวลาสร้างบุญสร้างกุศลไม่อยากจะสร้าง แต่การสร้างบาปนั้นมีความชอบพอใจไม่มีความอิ่มพอ จึงได้เสวยแต่ความทุกข์ความทรมานของสัตว์ นี่พระองค์ก็ทรงทราบไปหมด นี่ฟังซิ

เรื่องพระองค์ที่ทรงบำเพ็ญ ไม่ทรงเรียนจากผู้ใดแหละ ในขณะนั้นเป็นเรื่องของพระองค์ทรงดำเนินความรู้ความสามารถโดยลำพังพระองค์เอง พอปัจฉิมยามแล้วก็นำเรื่องที่กล่าวมาเหล่านี้แหละ ประมวลเข้ามาถึงเรื่องภพเรื่องชาติของพระองค์ มันเป็นยังไง เกิดมาจากอะไร มันถึงได้เกิดเอามากมาย เกิดไม่หยุดไม่ถอย จนกระทั่งชาติปัจจุบันมาเป็นตัวของตัวอยู่เวลานี้มันยังไม่หยุดไม่ถอย ถ้าแก้ไม่ได้ก็จะต้องเกิดอีกตลอดไปหาที่สิ้นสุดไม่ได้

ตามหลักธรรมท่านก็กล่าวไว้ว่า ไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย แต่ภาษาบาลีผมลืมเสีย แปลได้แต่ว่า ภพชาติของจิตวิญญาณแต่ละดวงนั้น ท่านว่าไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย เหมือนมดแดงไต่ขอบด้ง ฟังซิ มดแดงไต่ขอบด้ง ๆ มันเป็นยังไง ที่สุดของขอบด้งมีอยู่ที่ตรงไหน มันกลมไปหมด อันนี้ก็เหมือนกัน เกิดภพนี้ภพนั้นหมุนไปเวียนมา ของเก่าของใหม่ แม้จะคืนมาเกิดกี่ครั้งกี่หนก็ไม่ทราบ เช่นเดียวกับมดแดงไต่ขอบด้ง ไต่ไปแล้ววกเวียนมาถึงของเก่าก็ไม่รู้ว่าเป็นของเก่า ไต่ไปไต่มาอยู่เช่นนั้น

ภพชาติของสัตว์ก็เหมือนกัน เกิดแต่ละภพละชาติ ไม่ทราบว่าเกิดภพใดชาติใด เกิดมาซ้ำของเก่ากี่ครั้งกี่หนก็ไม่ทราบ เพราะเกิดด้วยความหลง เกิดด้วยความมืดบอด ไม่ได้ด้วยความสว่างกระจ่างแจ้งจะไปรู้เรื่องยังไง เช่นเดียวกับจูงคนตาบอด จูงไปที่เก่านั้นกี่ร้อยกี่พันครั้งก็ไม่มีโอกาสจะทราบได้ ว่านี้เป็นของเก่า นั้นเป็นของใหม่ เพราะไม่เห็น

เราเกิดมาในภพในชาตินี้กี่ครั้งกี่หน ตกนรกหมกไหม้ ขึ้นสวรรค์ชั้นพรหม มากี่ครั้งกี่หน ก็คือเราแต่ละคน ๆ นี้แหละ แต่ไม่สามารถจะรู้เรื่องของตัวเองได้ เพราะความมืดบอดของเรานั่นแหละทำให้ไม่รู้เรื่อง จึงทำให้ปฏิเสธได้ว่าตายแล้วสูญทั้ง ๆ ที่มันไม่สูญ ปฏิเสธตัวเองว่าสูญ แต่ก็ตัวเองนั้นแหละเป็นผู้ไปเกิดไปพบ ได้เสวยความทุกข์ความทรมานทั้งหลายอยู่ไม่หยุด เพราะความจริงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสำคัญตนและความปฏิเสธเฉย ๆ

ความจริงขึ้นอยู่กับความจริง เช่น เราเดินทางไปเราสำคัญว่าหนามไม่มี หัวตอไม่มีแล้วไปโดนหัวตอเข้าเป็นยังไง มันเป็นไปด้วยความสำคัญว่าไม่มีไหม เหยียบหนามเข้าเป็นยังไง หนามมีไหม หนามมีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตน ความสำคัญเราว่าไม่มี ไปลบหนามไม่ได้ ไปลบหัวตอไม่ได้ ต้องโดนถ้าไม่ระวัง ถ้าเห็นเสียอย่างเดียวก็หลีกได้

นี่ก็เหมือนกันเช่นนั้น ความมีความจริงใครจะลบล้างไม่ได้ นอกจากหลีกเร้นเท่านั้น เช่น นรกมีจริงพระพุทธเจ้าท่านว่า พระพุทธเจ้าองค์ใดก็ไม่สามารถจะทำลายนรกได้ ทำลายบาปให้สัตว์ทั้งหลายได้ สัตว์ทั้งหลายต้องหลีกเอง ต้องสอนวิธีละ นี่เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า หากว่าพระองค์มีความเฉลียวฉลาด หากว่าพระองค์จะสามารถไม่ว่าพระพุทธ

เจ้าพระองค์ใด สามารถที่จะลบล้างทำลายนรกได้ ทำลายบาปได้แล้ว ไม่มีพระพุทธเจ้าองค์ใดที่จะให้สัตว์ได้รับความทุกข์ความลำบาก จะไปทำลายหมดขึ้นชื่อว่าอันใดที่เป็นข้าศึกต่อสัตว์โลกทั้งหลาย เช่น นรกหรือบาปกรรมที่จะแผดเผาสัตว์นรกพวกสัตว์ทั้งหลาย ต้องทำลายให้หมด ให้สัตว์ทั้งหลายได้มีความสุขกายสบายใจ อยู่ด้วยความรื่นเริงบันเทิงตลอดไป เหมือนกันหมดทุกพระองค์ แน่ะ

แต่นี้ไม่สามารถที่จะลบล้างความจริงนั้นได้ และอุบายใดที่จะพอเป็นไปได้ ก็คือสอนให้หลบหลีก ลบล้างไม่ได้ทำลายไม่ได้.ให้หลีก เช่น บาปลบล้างไม่ได้ ให้หลีก. อย่าทำบาปนั่น นรกเป็นยังไงนรก ก็สาเหตุคือการทำบาปนี้แหละมันไปทางนรก อย่าทำบาปจะไม่ไปนรก เหมือนอย่างอย่าฉกอย่าลักถ้าไม่อยากติดคุกติดตะราง นั่นหมายความก็ว่าอย่างนั้น

นี่เรื่องของพระองค์ทรงพิจารณาตลอดทั่วถึงมาอย่างนี้ จนเกิดความสลดสังเวช ตลอดถึงสัตว์ทั้งหลายที่เกิดที่ตายอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ เต็มไปหมดในสามแดนโลกธาตุนี้ ประมวลเข้ามาให้เกิดความสลดสังเวช แล้วย้อนหาตัวเหตุแห่งการเกิดตายมาจากอะไร นี่ก็ทรงพิจารณาปัจจยาการละที่นี่ นั่น

ในคืนวันนั้นแหละ นี่สมถะ-วิปัสสนาไปด้วยกัน ความสงบไม่ต้องคิดยุ่งกับอะไร จิตไม่วุ่นกับเรื่องโลกเรื่องสงสาร จึงเรียกว่าความสงบ มีแต่ปัญญาเดินด้วยความราบรื่นดีงามสม่ำเสมอด้วยความเห็นโทษเห็นภัย จิตยิ่งมีความสว่างกระจ่างแจ้ง พระญาณหยั่งทราบไปโดยตลอดทั่วถึง แล้วก็ย้อนเข้ามาถึงอะไรพาให้สัตว์ทั้งหลายเกิด วิญญาณดวงใดก็เป็นอย่างนี้ ๆ ไม่มีวิญญาณดวงใดที่จะว่างจากความไม่เกิด ที่จะเป็นอิสระในตัวเองไม่เห็นมี

ทุกดวงวิญญาณเป็นเหมือนกันนี้หมด ดังที่เห็น ๆ รู้ ๆ อยู่นี่ นั่นเพราะท่านรู้ท่านเห็นจริง ๆ ย้อนไปย้อนมาก็เข้ามาถึง **อวิชฺชาปจฺจยา** นี่ละสาเหตุ และมันเป็นมาอย่างไร จึงย้อนเข้ามาสู่พระจิตของพระองค์เองนั่นแล พอย้อนเข้ามาถึงจุด **อวิชฺชาปจฺจยา** นี้ก็พังทลาย **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** อวิชชานั้นแลทำให้ก่อภพก่อชาติ ภพน้อยภพใหญ่เกิดขึ้น

ที่นี่ เป็นเพราะตัวนี้เอง ก็ทำลายตัวนี้ได้ด้วยพระปัญญาความสามารถ พออวิชชาพังลงไปเท่านั้นอะไรก็ดับหมด ภพชาติที่จะเกิดอีกต่อไปข้างหน้าไม่มี ตัดสะพานขาดกันหมด

นี่ละเรียกว่าวิปัสสนาญาณ นี่ละสยัมภู ความรู้ของพระพุทธเจ้าไม่ต้องไปเรียนมาจากผู้ใด เรียนมาจากผู้ใดก็ไม่สำเร็จเพราะไม่ใช่ทาง ทางที่ถูกต้องดีงามแท้ ๆ เหมาะสมกับภูมิแห่งศาสดาทุก ๆ พระองค์แล้วก็คือ สยัมภู ต้องทรงค้นเอง พิจารณาเอง รู้เองเห็นเองดังที่เป็นมานี้ แล้วก็ตรัสรู้ธรรม พอตรัสรู้ธรรมแล้วพระจิตของพระองค์เป็นยังไง **ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญา อุทปาทิ วิชฺชา อุทปาทิ อาโลโก อุทปาทิ** นั่นฟังซิ

ในพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่พระองค์ทรงแสดงให้พระปัญจวัคคีย์ฟัง จะเรียกว่าพระองค์ท้าทายก็ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ออกมาจากความจริง รู้จริงเห็นจริง ประกาศความจริงให้พระเบญจวัคคีย์ทั้งหลายฟังว่า ธรรมที่กล่าวนี้แต่ก่อนเราไม่เคยรู้เคยเห็น บัดนี้เราได้รู้แล้วได้เห็นแล้ว ๆ

เมื่อทรงพิจารณาอานาปานสติ จนเข้าถึงขั้นวิปัสสนาญาณหยั่งทราบโดยตลอดทั่วถึงแล้ว ก็ได้ตรัสรู้ธรรมในปัจฉิมยามจวนสว่างคืนวันนั้น และตัดปัญหาภพชาติโดยประการทั้งปวงในขณะเดียวกันนั้น ในธรรมจักรท่านก็กล่าวไว้ว่า พวกเทวดาทั้งหลายนั้นทราบก่อนเพื่อน ทราบก่อนใครเลย เทวดาชั้นภุมมเทวดาทราบว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้กระเทือนโลกแล้วก็บอกขึ้นไปหาพวกอากาสาเทวดา เทวดานี้ก็บอกขึ้นไปตามชั้นจนกระทั่งถึงจาตุมฯ เรื่อยขึ้นไปถึงสวรรค์หกชั้น ถึงพรหมโลก

เราสวดในพระธัมมจักฯ ว่ายังไง เป็นชั้น ๆ ดังที่เคยพูดให้ฟังเสมอ จนกระทั่งถึงพรหมโลก ๑๖ ชั้น รู้ไปอย่างรวดเร็วทีเดียว คือบอกกันต่อ ๆ ประกาศกันต่อ ๆ ไปเรื่อย ๆ ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ธรรมได้เกิดแล้วในโลก ๆ เรื่อย พระพุทธเจ้าได้เกิดได้อุบัติแล้วในโลก ๆ จนกระทั่งถึงพรหมโลก หมดในขณะเดียวกันเท่านั้น

นี่ละเรื่องวิชชาอันนี้ ไม่มีในผู้ใด ไม่มีในโลกใด วิชชาแก้กิเลสสังหารกิเลส สังหารภพสังหารชาติ นี้มีในพุทธธรรมนี้เท่านั้น เพราะพุทธธรรมนี้คืออะไร ก็ดังพระพุทธเจ้าทรง

สอน **สุภัททะ** พราหมณ์แก่ เวลาจะปรินิพพานในคืนวันนั้น พราหมณ์คนนั้นมาถามถึงศาสนานั้นศาสนานี้เป็นยังไง ๆ พระองค์บอกว่าอย่าถามเราไปมากมาย เราจะพูดให้ฟังโดยย่นย่อว่า ศาสนาใดที่มีมรรค ๘ มีอริยสัจ ๔ ศาสนานั้นแลเป็นศาสนาที่ทรงไว้ซึ่งมรรคผลนิพพาน เป็นศาสนาที่ยังสัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์ได้โดยสมบูรณ์ ขอให้เธอจงกำหนดจดจำตามที่คำเราสอนนี้เถิด คือสอนย่อ ๆ

พอเสร็จจากนั้นก็รับสั่งให้พระอานนท์บวชให้เธอเสีย แล้วก็ให้ได้เป็นปัจฉิมสาวกในคืนวันนี้ พร้อมกับการปรินิพพานของเรา พูดง่าย ๆ ก็คือว่าพร้อมกับความตายของเรา พระอานนท์ก็ได้อุปสมบทให้ เสร็จแล้วก็ให้ไปเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา ไม่นานในคืนวันนั้นก็ได้บรรลุธรรม นี่เป็นยังไงธรรมของพระพุทธเจ้า นี่ละธรรมของจริง ไม่มีกาล ไม่มีสถานที่เวล่ำเวลา ไม่มีอะไรเข้ามาทำลายได้

ธรรมของจริงต้องจริง ทุกข์ต้องเป็นของจริงวันยังค่ำ สมุทัยเมื่อมีอยู่ต้องแสดงฤทธิ์แสดงเดชเต็มอำนาจของมันวันยังค่ำ มรรคก็เหมือนกัน เมื่อมีอำนาจมากน้อยเพียงไรจะสังหารกิเลสโดยลำดับลำดาไม่มีถอย จนกระทั่งถึงมรรคมีโดยสมบูรณ์เต็มที่แล้ว สังหารกิเลสโดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือเลยภายในใจ นิโรธแปลว่าความดับทุกข์ ก็ดับมาโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายพึ่บหมดเลยไม่มีเหลือ นั่น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาขององค์ศาสดาผู้วิเศษทุก ๆ พระองค์ เป็นศาสนาคู่โลกคู่สงสาร เป็นศาสนาของผู้สร้างบารมีโดยสมบูรณ์เต็มที่ไม่สงสัย

การปฏิบัติธรรมเราก็ไม่ควรจะไปสงสัยนะว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานนานแล้ว นานไปที่ไหน อริยสัจอยู่ที่ไหนเวลานี้ พระองค์มอบลงที่ตรงไหน มรดกนั้นมอบที่ตรงไหน คำว่ามรรคผลนิพพานจะอยู่ที่ตรงไหน ก็อยู่ที่อริยสัจน่ะซี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี่ละสถานที่ผลิตมรรคผลนิพพานขึ้นมา ขึ้นมาที่นี่ พระองค์สอนไว้ที่นี่ เราอย่าไปคิดถึงเรื่องของพระพุทธเจ้าว่าปรินิพพานนานหรือไม่นาน นั้นเป็นกาลเป็นสถานที่เป็นเวล่ำเวลา ซึ่งไม่ใช่สัจธรรมอันไม่ใช่เวล่ำเวลา ซึ่งมีอยู่กับเราทุกคนเวลานี้ ให้กำหนดลงไปที่นี่ เอ้า ทำให้ดี ความ

เพียรอย่าท้อถอย ความขี้เกียจขี้คร้าน ความอ่อนแอ อย่าลืมว่าเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล ความขยันหมั่นเพียร ความอุตส่าห์พยายาม หนักเอาเบาก็สู้ นั้นแหละคือเรื่องของธรรม ให้พยายามประพฤติปฏิบัติ

การอยู่ร่วมกันให้เห็นอกเห็นใจกัน ให้เห็นใจท่านใจเรา ให้อภัยกัน อย่าได้เห็นแก่เราเป็นคนสูงคนต่ำ ว่าเป็นคนมีฐานะสูงฐานะต่ำ หรือว่ามีความรู้ความฉลาดสามารถอะไรต่าง ๆ นานา ชาติชั้นวรรณะอย่าเอาเข้ามาเกี่ยวข้องในวงศาสนา ซึ่งเป็นธรรมที่ให้ความเสมอภาคแก่ทุกดวงใจ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ไม่ให้ทำลาย ไม่เหยียบย่ำ ไม่ดูถูกเหยียดหยาม เป็นที่เรียกว่า **สพฺเพ สตฺตา** อันว่าสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น นี่คือความให้อภัยของศาสดาองค์เอก เราเป็นลูกตถาคตต้องให้อภัยกันได้เสมอไป

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรแก่เวลา จึงขอยุติเพียงแค่นี้

พูดท้ายเทศน์

ให้พากันตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติ ประกอบความพากเพียรนะ วัดนี้เป็นวัดปฏิบัติ ไม่ใช่วัดขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอ เป็นวัดปฏิบัติจริง ๆ ผมรับหมู่เพื่อนไว้เพื่อปฏิบัติจริง ๆ นะ ให้ตั้งหน้าตั้งตาประกอบความพากเพียร อิริยาบถทั้งสี่อย่าให้สติห่างจากตัว นั้นละคือความเพียรอย่างน้อยให้รู้สึกตัวอยู่เสมอ ไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์กับเรื่องใดก็เป็นเครื่องทรงตัวได้ และสตินี่ละจะเป็นกำลังสำคัญบุกเบิกจิตใจได้ เพิกถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกได้โดยลำดับ เพราะเรื่องของสติเป็นสำคัญ ปัญญาตามมาทีหลัง

ทุกสิ่งทุกอย่างฝึกได้ ปัญญาฝึกได้ สติฝึกได้ ความเพียรฝึกได้ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้ฝึก เพราะพระองค์ฝึกมาแล้ว ไม่ใช่อยู่ ๆ ก็มาสอนพวกเรา ทรงทำมาแล้วทุกอย่าง จึงพูดเหมือนแบบว่าไม่สะทกสะท้าน เพราะเหมือนกับว่านี่น่ะ ๆ แบออกมาอย่างนี้ เต็มอยู่ในพระหัตถ์นี่ ธรรมของจริง คืออยู่ในพระทัยนี่ ถอดออกมาจากความมีความเป็น ความจริงที่รู้แล้วเห็นแล้วอยู่ในนี้ออกมา นี่น่ะ ๆ ของอัศจรรย์ เห็นไหมนี่น่ะ พวกท่านไปหาอะไรที่

ไหน ท่านอยากว่าอย่างนั้น พูดง่าย ๆ นะเหมือนอย่างนั้น เป็นการท้าทายว่านี่น่ะ ๆ อะไรจะวิเศษยิ่งกว่านี้ เห็นไหมนี่ ๆ ตถาคตแต่ก่อนไม่วิเศษ เดี๋ยวนี้เป็นยังไง ท่านอยากว่าอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ ๆ

การรับบิณฑบาตก็ดังที่เคยปฏิบัติมาทุกปี.ผู้ที่เคยอยู่แล้ว รับนอกวัดเท่านั้นนะ นี่ก็เพื่อความมักน้อยนั่นเอง แต่มันจะกลับตรงกันข้าม ศรัทธาญาติโยมเขาก็เป็นอีกอย่างหนึ่งมันคนละอย่าง ก็ยิ่งมามาก บาตรไม่รู้ว่าถ่ายกี่หน แต่เราให้รู้จักประมาณของเราเอาเอง จะฉันมากฉันน้อยมันเหมาะกับความเพียรเราขนาดไหน เราก็ให้สังเกต การขบการฉันทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความเพียร ความเพียรเป็นหลักใหญ่มากทีเดียว

ให้ได้ทรงมรรคทรงผล สมณะเราทรงมรรคทรงผลไม่ได้แล้ว แหม พูดอะไรไม่ถูกผม เพราะเป็นผู้พร้อมแท้ ๆ ที่จะทรงมรรคทรงผล เพศนี้เป็นเพศที่สำคัญแท้ ผ้าเหลืองนี้พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์เป็นผู้สิ้นกิเลสครองมาแล้ว พระอรหันต์ทุก ๆ องค์เป็นผู้สิ้นกิเลสแล้วทั้งนั้นครองมาแล้วผ้าเหลืองนี่ ทำไมเราครองมาจึงจะมีแต่ห่อกิเลสเสียอย่างเดียว ไม่มีห่ออรรถห่อธรรมบ้างเลยมีอย่างหรือ เราไม่อายกิเลสบ้างหรือ ผ้าเหลืองนี่พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านครองด้วยความเป็นผู้บริสุทธิ์ใจ เป็นใจที่บริสุทธิ์ เราครองด้วยความมีกิเลส ไม่มีเวลาที่จะถอดถอนกิเลสได้เลยนี่เป็นยังไง เอามาเตือนสอนเจ้าของบ้างซี เอาให้หนักซีสอนเจ้าของ

กิเลสมันหนักมากมาย เราจะสอนเบา ๆ เตือนเจ้าของเบา ๆ ทำความเพียรเบา ๆ ไม่ทันกับกิเลส ต้องเอาให้หนัก กิเลสมันหนักธรรมไม่หนักไม่ได้ ถ้าธรรมไม่หนักแล้วก็ไม่มีทางออก ให้กิเลสเหยียบย่ำตลอดเวลา กิเลสเด็ดธรรมต้องเด็ด ไม่เด็ดไม่ได้ไม่ทันกัน เอา ๆ นี้ ต้องผู้ปฏิบัติฆ่ากิเลสเท่านั้นจะรู้เอง ผู้อื่นไม่รู้ ผู้ปฏิบัติในวงปฏิบัติเท่านั้นที่จะรู้เรื่องระหว่างธรรมกับกิเลสฆ่ากันฆ่ายังไง

นี่กิเลสต่อยมาธรรมล้มตายไปยังงั้นหรือ หงายไปอย่างนั้นหรือ กิเลสต่อยมาธรรมก็สวนหมัดซิ อย่างนั้นจึงเรียกว่าเด็ด เด็ดเพื่อธรรมเป็นอะไรไป ไม่ได้เสียหาย เด็ดเท่าไรยิ่ง

เด่น ยิ่งดียิ่งเลิศยิ่งประเสริฐ กิเลสนี้เด็ดเท่าไรยิ่งเลวยิ่งเหลว นั่นต่างกันอย่างนี้ ต้องเด็ดต่อเด็ดมันถึงแก้กันได้ กิเลสเด็ดขนาดไหนธรรมไม่เด็ดไม่ได้ ต้องเอาให้เด็ด ถึงคราวเด็ดต้องเด็ด

การเข้าพรรษานั้นเป็นวินัยนิยมมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปเรียกว่าฤดูฝน เรียกว่าเข้าพรรษา **วสฺสํ** ก็แปลว่าฝนนั่นเอง เขตในวัดเรานี้เป็นเขตที่กำหนดได้ง่ายที่สุด มีกำแพง นี่ในบริเวณวัดนี้เป็นเขตที่พระอยู่จำพรรษา กำหนดไตรมาส ๓ เดือน ไม่ได้ไปที่ไหนถ้าหากไม่มีความจำเป็น เมื่อมีความจำเป็นสัตตาหกรณียกิจไปได้ ๗ วันตามหลักพระวินัย แล้วกลับมา อย่างน้อยต้องมาค้างที่วัด ๑ คืนแล้วไปได้อีก ๗ วัน และกลับมาค้างที่วัดอีก ๑ คืน นี่ด้วยความจำเป็นที่จะต้องไป ด้วยสัตตาหะติดต่อกัน ท่านอธิบายไว้ตามพระวินัยละเอียดมากทีเดียว แต่ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นก็ห้ามไปค้างคืนที่อื่น พากันจำเอาไว้

ที่นี่เลิกกันละนะ พอสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

ปฏิปทาพ่อแม่ครูจารย์มั่นพาดำเนินมา

หลักปฏิปทาที่พ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่นพาดำเนินมา ซึ่งได้สืบทอดมาถึงพวกเราเวลานี้ เป็นปฏิปทาที่ถูกต้องแม่นยำ ไม่มีเงื่อนจะให้สงสัยแม้แต่น้อย เพราะท่านดำเนินตามแบบฉบับของศาสดาที่มีไว้แล้วในตำราจริง ๆ ไม่ใช่แบบแอบ ๆ แฝง ๆ หรือแผลง ๆ ไปดังที่เห็น ๆ กันทั่ว ๆ ไปนี้ มีลักษณะอยากเด่นอยากดัง ไม่เข้าร่องเข้ารอยอย่างนั้นไม่มีสำหรับของหลวงปู่มั่น เป็นปฏิปทาด้วยความเป็นธรรมล้วน ๆ จึงไม่มีแง่ใดที่น่าสงสัย

เท่าที่พาดำเนินมานี้ก็พอจะทราบเรื่องราวบ้าง เช่น ธุดงควัตร การฉันมื้อเดียวหนเดียว นี่ก็มีอยู่แล้วในธุดงค์ ๑๓ ข้อ การบิณฑบาตเป็นวัตร คือไม่ให้ขาดเมื่อยังฉันอยู่ อันนี้ก็มีในธุดงค์ ๑๓ นั่นแล้ว การฉันในบาตรก็มีในธุดงค์นั่นแล้ว นี่ที่ปฏิบัติกันอยู่นี้ก็เห็นได้อย่างชัดเจนไม่มีลี้ลับอันใดเลย เพราะในตำรามีไว้อย่างชัดเจนอยู่แล้ว ท่านดำเนินตามตำรานั้นจริง ๆ

ถือผ้าบังสุกุลก็ท่านเป็นองค์หนึ่ง ดูจะไม่มีในสมัยปัจจุบันนี้เกินหรือเหนือท่านไป ท่านถือมาตั้งแต่เริ่มบวชจนกระทั่งวาระสุดท้าย ก็ได้เห็นท่านใช้อังสะที่ท่านเจ้าคุณปราจีนมุนี จังหวัดปราจีนฯ นำมาถวายท่านเท่านั้น ด้วยความเมตตาสงสารท่านเจ้าคุณนั้นน่ะเท่าที่สังเกตดู เพราะก่อนที่ท่านจะถวายด้วยมือ ท่านได้กราบเรียนให้ทราบก่อนว่านี้เป็นผ้าป่าน ท่านว่างั้น ดูว่าท่านกรอเอง แล้วไปให้ช่างหูกเขาทอให้ ว่าอย่างนั้นท่านจึงได้เมตตาฉลองให้ทั้งสองผืน นอกนั้นดูไม่เห็นปรากฏว่าท่านใช้คหปติจีวรเลย นี่จะให้เด่นขนาดไหนในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ที่ทรงธุดงค์ข้อนี้ได้โดยสมบูรณ์ตั้งแต่ต้นมาจนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย จะหาอย่างท่านอาจารย์มั่นนี้ได้ที่ไหน นี่ก็เป็นธุดงค์ข้อหนึ่งที่เด็ดเดี่ยวมากสำหรับองค์ท่าน ที่เคยปฏิบัติมาโดยลำดับลำดาไม่ขาดวรรคขาดตอนเลย

พูดถึงด้านภาวนา นี่เราพูดเพียงแง่ธุดงค์เพียงเล็กน้อย เช่นการอยู่ในป่า อยู่ในป่าช้า เหล่านี้มีในธุดงค์หมดแล้วไม่เป็นข้อที่น่าสงสัย ในถ้ำ เงื้อมผา เหล่านี้มีในอนุศาสน์และในธุดงค์ ๑๓ อยู่แล้วนั่น เป็นธรรมที่ตายใจได้จริง ๆ ที่ท่านพาดำเนินมาเราทั้งหลายได้ยึดเป็นแนวทางสืบกันมาจนปัจจุบันนี้ เพราะท่านเป็นผู้พาดำเนิน

นี่พูดถึงเรื่องธุดงค์ ๑๓ เราพูดเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ไม่พูดโดยตลอดทั่วถึงทุกข้อไป เช่น เนสัชชิ ก็สมาทานไม่นอนเป็นวัน ๆ หรือคืน ๆ ไป อย่างนี้ก็มีในธุดงค์ นอกจากนั้นวิธีดำเนินทางด้านจิตตภาวนา ท่านก็ไม่ได้พาบำเพ็ญหรือปฏิบัติให้นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้แล้วนั้นเลย เช่น สอนพุทโธ หรือสอนอานาปาน

สติ หรืออาการ ๓๒ นับแต่กรรมฐาน ๕ ขึ้นไปจนกระทั่งถึงอาการ ๓๒ เหล่านี้มีในตำรับตำราโดยสมบูรณ์อยู่แล้วไม่เป็นข้อสงสัย ไม่เป็นที่ให้เกิดความระแวงอะไรทั้งสิ้น

ที่ท่านพาดำเนินมาไม่ได้มีบทแปลก ๆ ต่าง ๆ และเป็นสิ่งที่ผูกขาดบ้าง หรือเป็นอะไรขลัง ๆ บ้างอย่างนี้ไม่ปรากฏ ถ้าขลังก็ขลังด้วยความเป็นธรรมจริง ๆ คือเอาจริงเอาจังประหนึ่งว่าขลัง ไม่ใช่ขลังแบบโลก ๆ ขลังด้วยความเป็นธรรม ขลังด้วยความแน่ใจตัวเอง และทำความอบอุ่นแก่ตนเองด้วยความขลังนั้นจริง ๆ นี่คือปฏิปทาที่พ่อแม่ครูอาจารย์มั่นพาดำเนินมา

การขบการฉันอันนี้ยิ่งละเอียดมาก ถ้าพูดตามอย่างวัดป่าบ้านตาดเราก็เรียกว่าผิดกันอยู่มากทีเดียว เพราะนั้นท่านอยู่ด้วยความเขียม ๆ ฉันก็เหมือนกันอดอยากขาดแคลนไปบ้าง ไม่ได้สมบูรณ์พูนผลอะไรสำหรับกับหรืออะไรเหล่านี้ แต่ข้าวนั้นมี เพราะอยู่ในป่าในเขา ใครจะหาอาหารหวานคาวไปถวายด้วยของดิบของดี ก็มีแต่ชาวบ้านที่อาศัยเขาอยู่ได้ฉันไปวันหนึ่ง ๆ ด้วยทั้งพระมีจำนวนมากมายอย่างนี้ ก็พอยังอัตภาพให้เป็นไปเท่านั้น ไม่เป็นอารมณ์อันใดกับอาหารมากน้อยนั้นเลย

อันนี้ต่างกับวัดของเราอยู่มาก เพราะวัดนี้เหมือนกับอยู่ในตลาด การคมนาคมของคนไปมาหาสู่ได้ง่าย ดีไม่ดีลาดยางมาจากถนนใหญ่จนกระทั่งถึงหน้าศาลา สะดวกมาก จตุปัจจัยทั้งสี่รู้สึกว่าสมบูรณ์พูนผลจนผู้ที่จะลืมเนื้อลืมตัวก็ลืมได้จริง ๆ ดังที่ท่านว่า **สกฺกาโร ปุริสํ หนฺติ** ลาภสักการะย่อมฆ่าบุรุษผู้โง่เขลาลืมเนื้อลืมตัวเสีย ก็คือฆ่าพระเรานั่นแหละ ด้วยความลืมเนื้อลืมตัวในจตุปัจจัยทั้งสี่ โดยหาประมาณความพอดิบพอดีในตนไม่ได้ กลายเป็นความทะเยอทะยานไปตามปัจจัยทั้งสี่ ด้วยความเคารพนับถือของคนไปเสีย นี่เป็นความเสียหายในวงปฏิบัติของเราซึ่งท่านสอนไม่ให้ลืมเนื้อลืมตัว

เรื่องจตุปัจจัยไทยทานทั้งสี่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช เป็นต้น นี่เรียกว่าปัจจัยทั้งสี่ แล้วแยกขยายอันใดควรแก่การสงเคราะห์เข้าหาปัจจัยทั้งสี่นี้ข้อใดข้อหนึ่งได้ทั้งนั้น เหล่านี้สำหรับวัดเรามีมาก ผู้ที่ลืมเนื้อลืมตัวกับปัจจัยทั้งสี่ ตลอดความเคารพนับถือของประชาชนที่เขามาแสดงอาการเคารพเลื่อมใส นี่เป็นความเสียสำหรับผู้ลืมเนื้อลืมตัว เพราะพระไม่ใช่เพศที่ลืมเนื้อลืมตัว

พระในครั้งพุทธกาล พระของพระตถาคตจริง ๆ พระศากยบุตร ไม่ใช่พระที่ลืมเนื้อลืมตัว ไม่ใช่พระที่ติดอยู่ในโลกามิสทั้งหลายเหล่านี้ซึ่งมีอยู่ถมไป ทั่วไปในโลกอันนี้ไม่เป็นของแปลกประหลาดยิ่งกว่าธรรมที่พระลูกศิษย์ตถาคตกำลังบำเพ็ญ คุ้ยเขี่ยขุดค้นอยู่ภายในใจในกายของตัวเอง อันนี้เป็นของประเสริฐมาก เป็นของแปลกประหลาดมาก ผิดสิ่งทั้งหลายที่กล่าวมาเหล่านี้ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนไม่ให้หลง ไม่ให้ลืมเนื้อลืมตัวกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งเป็นของไม่ได้มีคุณค่าอะไรนัก เพียงอาศัยส่วนร่างกายไปวัน

หนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่าให้ได้เป็นขวากเป็นหนามมาทำลายการดำเนินเพื่อธรรมอันประเสริฐเลิศเลอซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ

กายของเรานี้ได้แก่อริยสัจ ๔ นี่ละเป็นทางเดินเพื่อความหลุดพ้นได้โดยถูกต้อง และเป็นทางเดินเพื่อธรรมอันประเสริฐ สัจธรรมทั้งสี่นี้เป็นทางอันประเสริฐ เป็นแนวทางอันประเสริฐ ที่จะทำให้ผู้บำเพ็ญถึงธรรมแดนประเสริฐได้ ต้องเป็นผู้สมบูรณ์ในสัจธรรมทั้งสี่นี้ โดยทางมรรคคือปัญญาเป็นสำคัญ ท่านจึงสอนไม่ให้ลืมเนื้อลืมตัว

เราจะเห็นได้ที่พระองค์ทรงสลดสังเวชจากการพิจารณาของพระองค์ จนถึงกับได้ตรัสรู้แล้วนำธรรมะมาสั่งสอนโลก เช่น วันบำเพ็ญที่จะตรัสรู้ในคืนวันเดือนหกเพ็ญ เบื้องต้นท่านก็ทรงบำเพ็ญอานาปานสติที่ยึดได้จากอดีต ในคราวที่พระราชบิดาพาเสด็จไปแรกนาขวัญ พระองค์ประทับอยู่ใต้ร่มไม้ ทรงเจริญอานาปานสติ ได้รับความสงบร่มเย็นมากมาตั้งแต่ครั้งนั้น แล้วทรงย้อนระลึกถึงกาลนั้นด้วยอานาปานสตินั้นแล ได้นำมาเข้าสู่ในวงปัจจุบันของการบำเพ็ญในคืนวันเดือนหกเพ็ญนั้น

นี่เริ่มต้นที่เป็นผลเกิดขึ้นจากการภาวนาของพระองค์ในปฐมยาม **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ทรงระลึกชาติคือชาติของพระองค์ ดวงวิญญาณของพระองค์คือดวงจิตของพระองค์นั่นแล ที่เคยท่องเที่ยวในภพน้อยภพใหญ่มาไม่รู้กี่กัปกี่กัลป์ นับจำนวนไม่ได้เลยว่ามีมากมายขนาดไหน เพราะตายแล้วเกิดเล่า เกิดแล้วตายเล่า วกเวียนหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปในภพน้อยภพใหญ่ สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตามอำนาจแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่สับปนกันอยู่ในจิตดวงเดียวนั้น นี่พระองค์ทรงเล็งญาณที่ว่าได้ตรัสรู้ หรือได้บรรลุ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือญาณหยั่งทราบระลึกชาติถอยหลังที่เคยเป็นมาแล้วได้มากมาย ทำให้พระองค์เกิดความสลดสังเวชในการท่องเที่ยวแห่งวัฏสงสารของจิตดวงนี้

ดวงนี้คือจิตพระองค์นั่นแหละ ทรงพิจารณาย้อนไปถึงอดีตจนหาประมาณไม่ได้ เรียกว่าไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลายแห่งทางอันเป็นที่ท่องเที่ยวของวัฏจิตดวงนี้ จากนั้นจึงย้อนเข้ามาสู่วงปัจจุบัน คือขณะที่ประทับอยู่ในเวลานั้น ได้ทรงทราบถึงเรื่องความเป็นมาของพระองค์ว่า คือใจดวงนี้แลเป็นผู้เป็นมาในภพในชาติทั้งหลายดังที่กล่าวมานี้จนถึงวงปัจจุบันนี้ ได้เกิดความสลดสังเวชในการเกิดการตายของพระองค์ ว่าไม่มีอะไรที่ปรากฏว่าเป็นของประเสริฐเลิศเลอเลย การเกิดการตายคือการแบกหามกองทุกข์ทั้งมวล ภพน้อยภพใหญ่ล้วนมีทุกข์ทั้งนั้น มากน้อยต่างกันเป็นลำดับลำดาตามกรรมนิยม นี่ก็ทำให้พระองค์ทรงเกิดความสลดสังเวชเต็มพระทัย ในปฐมยามที่ได้บรรลุ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ นี้ ซึ่งเป็นเรื่องของพระองค์เพียงพระองค์เดียว คือพระจิตหรือ

วิญญาณดวงนี้ของพระองค์เพียงดวงเดียวเท่านั้น จนพรรณนาไม่จบในเรื่องภพเรื่องชาติเกิดแก่เจ็บตาย

พอถึงมัชฌิมยามก็ทรงบรรลุ **จุตูปปาตญาณ** ทรงหยั่งทราบเรื่องความเกิดความตายของจิตวิญญาณแห่งสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณในโลกนี้ ว่าไม่มีจิตดวงใดที่จะอยู่ได้ว่างเปล่าด้วยความเป็นอิสระของตน ล้วนแล้วแต่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเกิดแก่เจ็บตายเช่นเดียวกับพระองค์ที่เคยเป็นมา คือเช่นเดียวกับพระวิญญาณของพระพุทธเจ้าที่เคยเป็นมาแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน นี่เป็นวงกว้างขวางของวิญญาณแห่งสัตว์โลกที่มีอยู่ในสามภพนี้

ไม่มีวิญญาณดวงใดจะว่างจากความหมุนเวียนเกิดตายของตัวเองทั่วหน้ากัน มีสุขบ้างทุกข์บ้างอย่างนี้พอประมาณ ไอ้สุขน้อยทุกข์มากนี้มีอยู่มากมายเต็มไปหมดในแหล่งแห่งโลกธาตุนี้ ด้วยวิญญาณที่แบกความทุกข์ความทรมานเพราะความเกิดแก่เจ็บตาย และเพราะกรรมที่ตนสร้างมาเจือปนกันไปในภพนั้น ๆ ทรงเกิดความสลดสังเวชมากมายในบรรดาวิญญาณของสัตว์โลกทั้งหลาย นอกจากทรงสลดสังเวชในพระจิตของพระองค์ตอนปฐมยามแล้ว ยังมาเกิดความสลดสังเวชอย่างมากมายในจิตวิญญาณของสัตว์ทั้งหลาย ที่เกิดและตายอยู่ไม่หยุดไม่หย่อนเต็มทั่วโลกธาตุ เต็มไปหมดตั้งแต่เรื่องความเกิดตายของวิญญาณแห่งสัตว์โลกนี้

นี่พูดถึงเรื่องความสลดสังเวชของพระองค์ จนได้ธรรมขึ้นมาเป็นเครื่องพร่ำสอนโลกในปัจฉิมยาม คือได้ตรัสรู้ธรรม ได้แก่สังหารอวิชชาตัวเป็นเชื้อพาให้สัตว์ทั้งหลายได้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอยนั้น ออกจากพระทัยโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือ นั้นแหละจึงได้ธรรมอันแท้จริงมาสั่งสอนโลก ด้วยความรู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ เรื่องของพระองค์ว่าเคยเกิดมากี่ภพกี่ชาติ ก็ทรงรู้ทรงเห็นในปฐมยามนั้น และเรื่องความเกิดตายของสัตว์ทั้งหลายในแหล่งโลกธาตุนี้ ก็ทรงทราบชัดในมัชฌิมยามคืนวันเดียวกัน และการตรัสรู้ธรรมแท้ รู้แจ้งแทงทะลุข้ามวัฏจักรวัฏจิตออกจากพระจิตโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือเลย ก็ได้ตรัสรู้ก็ได้สังหารกันแล้วในคืนวันนั้น จึงเป็นผู้ได้ตรัสรู้ธรรมอันสมบูรณ์เต็มที่ มาสั่งสอนสัตว์โลกอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยหาที่สงสัยไม่ได้ เพราะพระองค์ทรงผ่านมาทั้งหมด

เรื่องของพระองค์เองก็ทรงผ่านมาแล้วด้วย **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** เรื่องของสัตว์โลกทั้งหลายก็ทรงผ่านมาแล้วด้วย **จุตูปปาตญาณ** ที่ทรงหยั่งทราบโดยตลอดทั่วถึงเรื่องภพเรื่องชาติ ที่เป็นเหตุก่อให้สัตว์ทั้งหลายเกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย พระองค์ก็ได้ตรัสรู้ คือสังหารมันเรียบร้อยแล้วในพระทัยของพระองค์ จึงเป็นพระทัยที่

บริสุทธิ์พุทธะเต็มดวง และนำธรรมที่ได้ทรงรู้แจ้งแทงทะลุมาแล้วนั้น มาสั่งสอนสัตว์โลกด้วยความเมตตาสงสารอย่างยิ่ง ไม่มีอันใดจะเสมอเหมือนความสงสารนั้นเลย

ศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงเป็นศาสนาที่ถูกต้องแม่นยำ เหมาะสมกับผู้ที่มีอำนาจวาสนาที่ควรจะได้ครอง หรือควรจะได้ประพฤติปฏิบัติกราบไหว้บูชาเป็นขวัญตาขวัญใจประจำชีวิตของตนโดยแท้ไม่สงสัย เป็นศาสนาคู่โลกคู่สงสาร เป็นศาสนาคู่บ้านคู่เมืองของสัตว์โลกมาเป็นประจำ นับจำนวนไม่น้อยที่พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ ได้ตรัสรู้แบบเดียวกันนี้ และได้สั่งสอนสัตว์โลกแบบเดียวกันนี้ ถ่ายทอดกันเรื่อยมาจนกระทั่งถึงพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันนี้

นี่แลคือศาสนาที่รื้อถอนสัตว์โลก เป็นศาสนาที่สัตว์โลกได้สร้างบารมีคุณงามความดีทั้งหลายได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เป็นบุญญาภิสมภารฝังในจิตใจ ที่เรียกว่าเป็นอุปนิสัยติดจิตติดใจมา ด้วยการสร้างคุณงามความดีจากศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าหรือจากพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์เรื่อยมา จะเป็นองค์ใดก็ตาม แล้วแต่ผู้ใดรายใดจะประสบพบเห็นกับพระพุทธเจ้าองค์นั้น ๆ และศาสนาของพระองค์ ได้ประพฤติปฏิบัติตามมา ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างคุณงามความดี ที่เรียกว่าบารมี มาล้วน ๆ จนถึงปัจจุบันนี้

เราทั้งหลายได้พบเห็นพุทธศาสนาพร้อมทั้งได้ปฏิบัตินี้แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีวาสนาบุญญาภิสมภารพอประมาณจริง ๆ ไม่เช่นนั้นจะเกิดมาพบพุทธศาสนานี้ไม่ได้เลย เราเป็นผู้ได้เปรียบกว่าสัตว์ทั้งหลายหรือคนก็ตาม ในจำนวนกี่ล้านคนมนุษย์เราที่มีอยู่ในโลกนี้ เราเป็นผู้หนึ่งที่ได้ประสบพบเห็นพุทธศาสนาและได้ปฏิบัติตามนี้ เราจึงเป็นผู้ได้เปรียบ ส่วนสัตว์ทั้งหลายไม่ต้องพูด หมดหวังจริง ๆ ส่วนมนุษย์ก็คือเราคนหนึ่ง นี่ได้เปรียบกว่ามนุษย์ทั้งหลายอยู่มาก

จึงขอให้ทุก ๆ ท่านได้ภาคภูมิใจในการบำเพ็ญคุณงามความดีของเรากับพระพุทธศาสนานี้ และได้มอบกายถวายชีวิตของตนเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และยึด **พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นชีวิตจิตใจ ฝากเป็นฝากตายกับท่านดังที่เป็นมานี้ นับว่าเป็นธรรมชาติที่เราทั้งหลายภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเหมาะสมจริง ๆ กับภูมิมนุษย์เช่นเราซึ่งเป็นผู้มีนิสัยอยู่แล้ว จึงได้ประสบพบเห็นธรรม ขอให้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าได้ลดละความพากความเพียร

เราอยู่ที่ไหนก็ตาม ความดีหรือความสุขเป็นสิ่งที่ไม่จืดจาง ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใด ไม่ว่าพระไม่ว่าฆราวาส ไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ ความสุขและความดีเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ไม่รังเกียจ เฉพาะอย่างยิ่งความสุขเป็นสิ่งที่โลกต้องการเรื่อยมา ความทุกข์มีแต่คนรังเกียจสัตว์รังเกียจ ไม่มีใครต้องการ

เราได้บำเพ็ญความดีนี้เพื่อความสุข จะยากลำบากบ้างหรือยากลำบากมากน้อยเพียงไร ก็ขอให้ถือหลักความสุขเป็นที่ตั้งที่จะน้อมตัวเข้าไปสู่จุดนั้น ให้ได้มากน้อยเต็มกำลังความสามารถของเรานั้นแหละ เราจะไม่ผิดหวัง เพราะอยู่เราก็อาศัยความสุข หวังความสุข การตายไปนั้นเราก็หวังความสุขเป็นหลักของใจ เป็นที่ยึดของใจ เป็นเครื่องพยุงจิตใจของเรา

ถ้ามีแต่ความทุกข์ร้อนโดยถ่ายเดียวแล้วโลกไหนก็โลกเถอะ มันคับแคบนิดเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นคนจึงทำลายตัวเองได้ด้วยความคับแคบตีบตันในจิตใจ โลกกว้างแสนกว้างไม่ได้กว้างเลย มันคับแคบตีบตันบีบอยู่ที่หัวใจ แล้วก็ตัดสินไปในทางที่ผิดซ้ำเข้าไปอีกว่า ตายแล้วจะสะดวกสบาย และฆ่าตัวตายด้วยวิธีการต่าง ๆ จนตายไปเสีย นั่นก็ยิ่งเพิ่มโทษทุกข์เข้าไปอีก หาความเป็นไปดังที่ตัวคิดคาดไว้ไม่มีเลย นี่ก็เป็นความหลงซ้ำเข้าไปอีกมากมาย

เพราะความทุกข์บีบคั้นนั่นเองคนเราจึงได้ตัดสินใจไปในแง่ต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากอยากจะพูดว่าร้อยทั้งร้อยออกในทางผิดกันทั้งนั้น ไม่ได้ออกในทางถูกเหมือนผู้ที่ยึดธรรมเป็นหลัก เป็นชีวิตจิตใจหรือเป็นเครื่องดำเนินเลย ผู้ที่ยึดหลักธรรมนี้เป็นผู้มีเหตุมีผลมีการยับยั้งชั่งตัวได้ดี ไม่ว่าจะเหตุการณ์งานภายนอกภายใน ผู้มีธรรมย่อมเป็นผู้สม่ำเสมอ ย่อมเป็นผู้ไม่ผิดพลาดเสมอไป

เฉพาะอย่างยิ่ง เอ้า เราทำความพากเพียรให้เห็นชัดเจนกับตัวของเราเองนี่ วันใดจิตของเราว้าวุ่นขุ่นมัว วันนั้นภาวนาไม่ได้เรื่อง นั่นฟังซิ วันไหนเราดัดจิตของเราหรือปราบจิตของเราได้ด้วยความเด็ดเดี่ยวอาจหาญ วันนั้นจิตสงบลงให้เราเห็นต่อหน้าต่อตา เป็นได้สำหรับผู้เด็ดเดี่ยวอาจหาญไม่สงสัย เพราะนี้เป็นคติธรรมดาของข้าศึก เมื่อมันรุนแรงมากบางทีต้องแพ้ นั่นแหละที่เราเป็นทุกข์เพราะความแพ้ ไม่ใช่เพราะความชนะ แพ้ความคิดความปรุง ความทะเยอทะยาน ซึ่งมีอยู่ภายในหัวใจนี้แหละไม่ได้อยู่ที่ไหน

ผู้ก่อเหตุก็ก่ออยู่ที่ใจ เราอย่าเข้าใจว่าต้นไม้ภูเขาดินฟ้าอากาศ โลกกว้างแสนกว้างมาก่อเหตุก่อทุกข์ก่อความลำบากให้แก่เราเลย ผู้ที่ก่อความทุกข์ความลำบากก่อต้นเหตุทั้งหลาย ให้เราได้รับความทุกข์ความลำบากเป็นส่วนมากมากกว่าส่วนดีนั้น คืออะไร ก็คือสิ่งที่เป็นพิษฝังอยู่ภายในจิตใจนี้แล มันถีบตัวมันออกมา มันแสดงฤทธิ์เดชของมันออกมา ด้วยกิริยาท่าทางต่าง ๆ ภายในจิตใจ จึงทำให้เราคิดในแง่นั้นแง่นี้อันเป็นส่วนเสียส่วนไม่ดี จนกลายเป็นความฟุ้งซ่านรำคาญ เกิดความทุกข์ภายในตนเอง เพราะธรรมชาติอยู่ภายในนั้นมีกำลังมาก ส่วนธรรมมีกำลังน้อยก็ต้านทานกันไม่อยู่

เมื่อต้านทานกันไม่อยู่สู้กันไม่ไหว เรื่องของสิ่งที่เป็นพิษก็ยิ่งสนุกแสดงลวดลาย ออกฤทธิ์ออกเดชเต็มฝีมือของตัวเองนั่นแหละ

เวลาเราได้รับความทุกข์มาก เพราะการแพ้ของเรา สู้มันไม่ได้..มี เราพูดในวงปฏิบัติเรานี้แหละ ผมเคยเป็นมาแล้วไม่ได้โอ้ได้อวด พูดให้เป็นคติแก่หมู่แก่เพื่อน บางทีน้ำตาร่วงก็มี ผมบำเพ็ญเพียรสู้มันไม่ได้อย่างที่ว่านี่แหละ ทั้ง ๆ ที่เรามุ่งไม่ใช่มุ่งต่ำ ๆ นะ ออกมาปฏิบัตินี้เราออกมาปฏิบัติด้วยความมุ่งอันสูงสุดจริง ๆ

นับตั้งแต่เรียนหนังสืออยู่ ความมุ่งมั่นในการที่จะปฏิบัติตัวเองนี้มีไม่ลดไม่ละ เมื่อออกมาสมมักสมหมายสมความปรารถนาที่จะออกแล้ว สู้กับมันยังได้น้ำตาร่วง เพราะกำลังของมันมากกว่าเรา เหยียบย่ำทำลายเราไปต่อหน้าต่อตา จึงเกิดความเคียดแค้นแล้วน้ำตาร่วงออกมา นั่นความเคียดแค้นที่จะเอามันให้ได้นี้ เป็นความเคียดแค้นในทางด้านธรรมะ เรียกว่าเป็นมรรค ไม่ใช่ขึ้นชื่อว่าความเคียดแค้นแล้วก็จะเป็นกิเลสเสียโดยถ่ายเดียว...ไม่ใช่ ให้พากันเข้าใจเอาไว้ในตอนนี้อีกนะ

ส่วนมากชาวพุทธเรานั่นแหละว่า อยากอะไรก็ตามหรือมีอะไรก็ตาม ที่จะเป็นเครื่องสังหารกิเลสแล้ว ให้กิเลสมากล่อมเอาเสียว่าเป็นตัณหา ถ้าอยากอย่างนี้เป็นตัณหา ถ้าเคียดอย่างนี้เป็นความโกรธเป็นความโมโหโทโส เลยให้กิเลสกล่อมไปหมด ไม่ให้มีความโกรธต่อกิเลส ไม่ให้มีความเคียดแค้นต่อกิเลส ไม่ให้มีความอยากต่อการปราบปรามกิเลส สุดท้ายก็กิเลสเหยียบเอา ๆ นี่ให้พากันทราบเอาไว้

เรื่องความอยากมีด้วยกัน ความเคียดแค้นมีด้วยกัน ฝ่ายกิเลสเคียดแค้นเพื่อผูกมัด เคียดแค้นเพื่อก่อความทุกข์ความทรมานให้แก่เราเอง นั่นเรียกว่าเป็นฝ่ายกิเลส ความเคียดแค้นที่จะตัดสันดาน หรือที่จะปราบกิเลสอันเป็นตัวข้าศึกทำลายเราอยู่ภายในจิตใจให้สิ้นซากลงไปนี้ เป็นความเคียดแค้นโดยทางมรรค มีความเคียดแค้นมากเท่าไร มีความอยากหลุดพ้นหรือมีความอยากชนะมากเท่าไร นั้นแหละความเพียรยิ่งแก่กล้าสามารถ จนกระทั่งไม่รู้หลับรู้นอนเลย นั่น มันเพลินในการต่อสู้กับกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้าศึกของธรรม

นี่ความเพียร เมื่อความเคียดแค้นให้กิเลสมากเท่าไร ความเพียรยิ่งเด็ด ๆ อันนี้เราก็เคยเห็นเคยเป็นมาแล้วไม่ใช่มาคุยให้หมู่เพื่อนฟังเฉย ๆ จะพูดให้ฟังเพื่อเป็นคติและเป็นทางเดินต่อไปว่าเป็นของมีได้ เอาเราเป็นตัวพยานอย่างนี้ก็ได้ แน่ะ เราพูดอย่างนี้ต่างหากนะไม่ได้หมายถึงจะโอ้อวด ที่จะทำให้เกิดความเคียดแค้นมากจนถึงกับเอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตายนี่ละ เราเคยเป็นมาแล้วเพราะจิตเสื่อม แน่ะ จิตเสื่อมนี้เราเคยพูดมาแล้วไม่รู้กี่ครั้งกี่หนแก่เพื่อนฝูงให้ได้ฟังเป็นความเข็ดหลาบ

จิตเสื่อมนี้ทุกข์มากจริง ๆ จนหาประมาณไม่ได้เลย ไม่มีวันลืม แม้แต่ทุกวันนี้ยังไม่ลืมจะว่าอะไรกัน เพราะมันถึงใจจริง ๆ จนกลายเป็นสัจธรรมขึ้นมา ด้วยจำความที่ว่าจิตเสื่อมนั้นไม่ลืม มันกลายเป็นสัจธรรมขึ้นมา ไม่ใช่ความจำเสียแล้ว มันเป็นความจริงขึ้นมากับตัวเอง ทีนี้พอเราเร่งความเพียรได้ พอจิตเริ่มไม่เสื่อมแล้วก็ยิ่งเน้นหนักลงไปเรื่อย ๆ เรียกว่าผูกโกรธผูกแค้นกันอย่างหนัก จนกระทั่งถึงนั่งเอาหามรุ่งหามค่ำ ก้นพอง เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย

คราวนี้กิเลสได้อยู่ในอำนาจของเราแล้ว กิเลสอ่อนตัวลงไปแล้ว จิตเราได้เหนือมันแล้ว เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย คราวนี้จิตดวงนี้จะเสื่อมอีกไม่ได้ ถ้าจิตดวงนี้เสื่อมอีกเราต้องตายเท่านั้น ถ้าเรายังมีชีวิตอยู่ตราบใดแสดงว่าจิตนี้ไม่เสื่อม และจะเอาให้ผ่านพ้นไปได้ นี่ความเคียดแค้นนี้ถึงใจจริง ๆ ไม่ลืมจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เพราะความเสียใจ ความเสียดาย

คือเสียใจนี้เกิดมาจากความเสียดายที่จิตเสื่อม จิตเสื่อมนี้ร้อนมากจริง ๆ นะ ผู้ภาวนายังไม่เคยเห็นยังไม่เคยเป็นสมาธิไม่เคยสงบ ยังพอเป็นพอไป ผู้ที่เห็นความสงบของจิตจนกระทั่งแน่นปึ๋งนี่ผมเป็นจริง ๆ นะ จิตนี้แน่นเหมือนภูเขาเลยทีเดียว ทั้ง ๆ ที่จิตมีกิเลสอยู่นั้นแหละ พลังของสมาธิมีกำลังมากเหมือนกับเป็นหินทั้งแท่ง แต่ครั้นแล้วเพราะการไม่รักษา คือความไม่รอบคอบไม่ฉลาดในการรักษาจิตประเภทนี้นั่นเอง จึงทำให้ค่อยเสื่อมลง ๆ โดยเจ้าตัวไม่รู้ นั่น

เมื่อเสื่อมลงไป ๆ กลับเอาคืนมาไม่ได้ เพียงแต่ว่าเข้าได้บ้าง คือเข้าสมาธิสงบได้บ้างไม่ได้บ้างเท่านั้น ก็รู้ตัวว่านี่ ๆ จิตของเราจะเสื่อมแล้ว รีบออกบำเพ็ญเอาเต็มเม็ดเต็มหน่วย ถึงขนาดนั้นมันก็เหยียบหัวเอาต่อหน้าต่อตา จนปีกว่า ๆ นั่นฟังซิ จิตถึงได้ก้าวหน้า จึงได้กลับเจริญขึ้นมาแล้วไม่เสื่อม ตั้งแต่บัดนั้นละที่นี่ความเข้มข้นของใจความเคียดแค้น ความระมัดระวังของใจนี้มีกำลังมากที่สุดเลย จนถึงกับขั้นที่ว่านั่งหามรุ่งหามค่ำ ก้นพองพองไป อะไรจะตายก็ตาย ขอให้จิตนี้ได้ทรงตัวไว้เท่านั้น ถ้าจิตนี้ได้เสื่อมเมื่อไรเราจะต้องตายแน่ ๆ โน่นน่ะฟังซิ มันจะตายด้วยเหตุใด

เราก็ได้คิดถึง**พระโคธิกะ** ที่ท่านเอามีดโกนมาเฉือนคอท่านตาย นี่มีในตำรา นั่นละจิตของท่านเสื่อมมาถึง ๕ หน เจริญฌานท่านพูดไว้ในตำราว่า ฌาน เสื่อมจากฌานเสื่อมจากฌานก็คือเสื่อมจากสมาธินั้นแลจะไปเสื่อมจากอะไร เจริญแล้วเสื่อม ๆ ถึงห้าหนหกหน หนที่หกนั้นละท่านเอามีดโกนมาไว้ทีเดียวเลย แล้วเฉือนจริง ๆ ในตำรับตำรามี นั่นตายด้วยจริง ๆ เพราะความที่ท่านเสียใจนั่นเอง

นี่เป็นเหตุที่จะหยั่งถึงกันในเวลาที่เราได้เป็นอย่างนั้น คือจิตของเราเสื่อม เสื่อมจนเสียใจขนาดนั้น เมื่อเวลาก้าวขึ้นมาขั้นนี้แล้วจะเสื่อมไปไม่ได้ เราจะต้องตายด้วยท่า

ใดท่าหนึ่งโดยไม่ต้องสงสัย นั่นฟังซิความเสียใจขนาดไหน เพราะฉะนั้นมันจึงมีกำลังกล้าเอามากมาย ในขณะที่ได้ปราบมันได้อยู่ในขั้นนี้แล้วจึงเอาอย่างหนักทีเดียว นี่ความเป็นเช่นนี้ไม่เรียกว่ากิเลส นี่หมายถึงเราจะพูดเอาระหว่างกิเลสกับธรรมเป็นยังไง มันเคียดแค้นกันเป็นยังไง ความเคียดแค้นที่เป็นธรรมก็เพื่อจะปราบกิเลส แล้วจะเป็นกิเลสไปได้ยังไง ถ้าเป็นกิเลสแล้วจะปราบกิเลสได้ยังไง

นี่เราเห็นได้ชัด ๆ ว่าปราบได้นี่ กำลังความเพียรกล้าสามารถเข้าเท่าไร กิเลสยิ่งอ่อนตัวลง ๆ นี้เห็นได้ชัดในการประกอบความพากเพียรที่ผ่านมา ความเพียรกล้าเท่าไร เอ้า ถึงขนาดว่าลืมหลับลืมนอน บางทีนอนไม่หลับเพราะความเพียรกล้า เนื่องจากความเพลินในการต่อสู้กับกิเลส ความเห็นโทษก็จนให้เกิดความเพลินอันหนึ่งเหมือนกัน เพลินด้วยการจะปราบมันนั่นเอง และเรื่องของสติปัญญารวดเร็วคล่องตัว ก็เพลินไปอีกอันหนึ่ง นี่ละทำให้เพลิน

ความเพลิน ความไม่หยุดไม่ถอยในความพากความเพียรมันก็เป็นมรรค นี่ละมีกำลังกล้าอย่างนี้เอง ความอยากหลุดพ้นหรือความจะเอาชนะกิเลสไม่ให้มีซากเหลืออยู่ภายในจิตใจเลยนี้ก็มีกำลังกล้า เพราะฉะนั้นความเพียรจึงมีกำลังกล้า นี่มันเป็นไปตาม ๆ กันอย่างนี้ท่านเรียกว่ามรรคทั้งมวล กำลังกล้าสามารถทุกสิ่งทุกอย่างในด้านธรรมะที่จะปราบกิเลสแล้ว เป็นมรรคทั้งนั้น อย่าเข้าใจว่าเป็นกิเลส ถ้าเป็นกิเลสแล้วจะแก้กันไม่ลง นี่เป็นมรรคจึงแก้กิเลสและปราบกิเลสได้ ด้วยความเด็ดเดี่ยวอาจหาญ ด้วยความเผ็ดร้อนประเภทนี้ ให้ท่านทั้งหลายจำเอาไว้

เรื่องความเพียรนี้จะมีเป็นพัก ๆ ตอน ๆ ไป ทีแรกนี้ก็อืดอาดเนือยนาย ภาวนาก็มีแต่ความขี้เกียจขี้คร้านเพราะยังไม่เห็นผล แต่พอได้ปรากฏผลเริ่มขึ้นมาเป็นสมาธิจิตเริ่มจะสงบจิตเริ่มสบาย ทีนี้ความเพียรเริ่มก้าว เพราะจิตไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายคิดไปในทางโลกทางสงสาร มีแต่ความสงบ ใจอิ่มตัวด้วยธรรมคือความสงบร่มเย็นภายในจิตใจสบายนี่พออยู่แล้ว สมณะเราถ้าจิตสงบถ้าจิตเป็นสมาธิแล้วอยู่ไหนก็พออยู่ได้สบาย ถึงจะยังไม่ได้มีความคล่องแคล่วแกล้วกล้าในทางปัญญาก็ตาม เพียงขั้นนี้ก็พออยู่พอกิน

เพราะฉะนั้นผู้ที่จิตเป็นสมาธิจึงมักจะติดสมาธิ ไม่อยากจะออกขวนขวาย เนื่องจากไม่เคยเห็นคุณค่าแห่งธรรมที่เหนือสมาธิไป จึงต้องติดในสมาธิ ถ้าไม่มีผู้แยกผู้แยะไม่มีผู้ดุผู้ด่าหรือสั่งสอนว่ากล่าวให้รู้จักวิธีการก้าวเดินสมาธินี้ จะติดอยู่นั้นแน่ ๆ และจนกระทั่งวันตายจะหาทางออกไม่ได้เลย ก็ไม่หานี่ นี่อันหนึ่ง

แต่นี้พอก้าวออกทางด้านปัญญา ที่นี่ปัญญาจะเริ่มไหวตัว ไหวตัวไปไหน ไหวตัวไปในสิ่งที่เป็นเครื่องผูกพันต่อเรา แต่ก่อนมันเคยรัก รักอะไร ฟังซิ อะไรที่เป็นวิสภาคของเรา มันจะต้องจ่อเข้าไปตรงนั้น มันรักอะไร รักรูป รูปอะไร นั่นหยั่งเข้าไปมันก็

ทราบเองนี่นะ เสียงอะไร กลิ่นอะไร นั่นฟังซิ เพียงเท่านี้ท่านทั้งหลายเข้าใจไหมที่พูดนี้ นี่ละที่เป็นวิสภาค ที่เป็นข้าศึกต่อกันมาเป็นประจำ แต่เราถือว่าเป็นความรักความชอบใจของเรา เพราะจิตของเราเป็นกิเลสทั้งดวงมันจึงเข้ากันได้สนิท ไม่มีทางคิดว่าจะต่อสู้ ทางคิดว่าจะเห็นโทษเห็นภัย แต่พอปัญญาหยั่งเข้าไปแล้วมันจะเริ่มเห็นโทษ เห็นโทษสิ่งที่เราเคยว่าเป็นคุณ สิ่งที่เราได้เคยบูชามันตลอดเวลาและถูกมันกล่อมอยู่ตลอดเวลา แล้วจะเริ่มตื่นตัวขึ้นมาด้วยปัญญา

นี่ละท่านจึงเรียกว่าปัญญา เพราะสอดเข้าไปพับ ๆ ตรงไหน ๆ จะค่อยทราบ เห็นเรื่องโทษเรื่องคุณเป็นคู่เคียงกันไป ๆ โดยลำดับ ไม่เหมือนแต่ก่อนซึ่งเห็นว่าเป็นคุณอย่างเดียวทั้ง ๆ ที่เป็นโทษ พอปัญญาหยั่งเข้าไปจะเห็นเป็นโทษแทรกกันเข้ามาในทางปัญญา นี่ปัญญาก็ก้าวเดินพิจารณา

เอ้า จะพูดถึงเรื่อง **อนิจฺจํ** ตรงไหนมันเที่ยงมีไหมในสกลกายของเขาของเรานั่น **ทุกฺขํ** บีบบังคับอยู่ตลอดเวลาหาความสุขได้เมื่อไร นั่น **อนตฺตา** ถือเอาเป็นสาระแก่นสารที่ไหนได้ นี้อันหนึ่ง ส่วนมากมักจะแยกเข้าไป**อสุภะอสุภัง**นี่ละอันหนึ่ง สำคัญมากที่จะแก้เรื่องของราคะ ทำราคะให้เบาลงโดยลำดับลำดาจนจับเงื่อนได้ และจับตัวของมันได้ก็เพราะเรื่องอสุภะอสุภังเป็นสำคัญ นี่ท่านว่าปัญญาก้าวเดินก้าวอย่างนี้

ทีนี้พอปัญญาก้าวเดินแล้ว เห็นเหตุเห็นผลไปด้วยแล้วทำไมปัญญาจะอยู่ที่นี่ เห็นผลแล้วต้องก้าว เหมือนเราทำงานทำการปรากฏผลขึ้นมายังไง ๆ แล้วเจ้าของต้องมีความขยันหมั่นเพียร เช่น การค้ามีกำไรก็ย่อมมีความเพลิดเพลินในการในงานไม่ขี้เกียจขี้คร้าน เหมือนที่ว่าค้าขาดทุนทุกวัน ๆ แล้วคอยแต่จะจม ใครจะมีแก่ใจค้าล่ะ นี่ก็เหมือนกันนั่นแหละ พอถึงขั้นที่ปัญญาก้าวเดิน เอ้าพิจารณา จากนั้นแล้วก็จะเป็นปัญญาหมุนตัวไปโดยลำดับลำดาที่เคยพูดให้ฟังแล้วว่าภาวนามยปัญญา นั่นหมุนไปละที่นี่ หมุนเรื่อย ๆ หมุนไปเท่าไรยิ่งเห็นยิ่งรู้ยิ่งเข้าอกเข้าใจ สิ่งไม่เคยรู้รู้ขึ้นมา สิ่งไม่เคยเห็นเห็นขึ้นมา ไม่เคยคาดเคยคิดไม่เคยนึกว่าจะอะไร ๆ ที่เราไม่เคยเห็นมาแต่ก่อนว่าไม่มี ๆ ปรากฏขึ้นมา ๆ รู้ขึ้นมาเห็นขึ้นมานี่ซิ

จึงทำให้รู้ได้อย่างชัดเจนว่าจิตนี้พิสดารมากที่สุด ตา หู จมูก ลิ้น กายนี้พิสดารที่ไหน ตาก็แค่รูปเท่านั้น เลยจากนั้นแล้วไม่ได้เรื่อง หูก็แค่เสียงเท่านั้น เลยนั้นแล้วไม่ได้เรื่อง จมูกเหล่านี้เหมือนกัน แค่กลิ่นเท่านั้น และลิ้นแค่รสเท่านั้น เลยนั้นแล้วไม่ได้เรื่องไปทำหน้าที่อื่นนอกจากหน้าที่ของตนโดยเฉพาะแล้วไม่ได้เรื่อง ๆ

เอาตาให้ไปฟังเหมือนหูได้ไหม ไม่ได้ เอาหูไปดูเหมือนตาได้ไหม ไม่ได้ แน่ะ มันขัดกัน ๆ แต่เรื่องของใจนี้เมื่อได้เปิดสิ่งที่มืดมิดปิดบังจากใจโดยลำดับ ๆ ก็เหมือนกันกับเมฆหมอกที่จางไป ๆ แสงพระอาทิตย์ฉายแสงอยู่แล้วย่อมกระจ่างออกมา นี่

เหมือนกันอย่างนั้นละ คือจิตนี้จะกระจ่างออกมา สิ่งไม่เคยรู้เคยเห็นมีอยู่แล้วต้องเห็นที่นี่ ก็เห็นไป ๆ แจ้งไปเรื่อย ๆ นี่ละที่ว่าเป็นเงื่อนอันหนึ่งที่จะให้หยั่งทราบถึงเรื่องพระพุทธเจ้า ว่าพระองค์ทรงรู้ทรงเห็นจริงหรือ จึงได้มาสั่งสอนสัตว์โลกว่านรกมีจริง สวรรค์มีจริง บาปมีจริง บุญมีจริง และพรหมโลกมีจริง นิพพานมีจริง ไม่จริงได้ยังไงเมื่อประจักษ์อยู่ในหัวใจ ๆ

ใจดวงนี้ประกาศกังวานถึงกันอยู่ ประสานถึงกันกับความจริงทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าสาวกทั้งหลายรู้ แม้แต่ตัวเท่าหนูนี้ก็ตามเถอะ จิตไม่ได้เรียกว่าหนูนี่ ดังพระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า **นตฺถิ เสยฺโยว ปาปิโย** นี่ผมพูดย่อ ๆ เอาเลยว่า บรรดาผู้ที่บริสุทธิ์มีจิตที่บริสุทธิ์วิมุตติพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวงแล้ว มีความเสมอภาคกันหมด ไม่มีปรากฏว่าจิตดวงใดยิ่งหย่อนกว่ากัน นั่นฟังซิ นี่ละจิต ธรรมชาติอันนี้ละเป็นธรรมชาติที่รู้จะว่ายังไง มันก็รู้ซี

พระพุทธเจ้ารู้ เราตัวเท่าหนูก็ตามทำไมจะรู้ไม่ได้ สิ่งที่อยู่ในวิสัยของตนที่จะควรรู้รู้ได้ นี่แหละเป็นเครื่องยืนยันกัน เป็นเครื่องยืนยันรับรองหมอบราบคาบแก้วหมอบตรงนี้ละ หมอบต่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ลงพระพุทธเจ้าทั้งหลายลงตรงนี้ ลงตรงที่บรรลุในจิตใจด้วยความสว่างกระจ่างแจ้งของตัวเอง กิเลสพังไปจากใจหมดแล้วเป็นยังไง จิตที่บริสุทธิ์นี้เป็นยังไง นั่น พระพุทธเจ้าท่านเป็นยังไง อันนี้เป็นยังไง นี่เข้ากันแล้วไม่ต้องไปเทียบก็ได้ แน่ะ แล้วสิ่งที่ควรจะรู้จะเห็นเห็นไหมทีนี้ รู้ไหมนี่ ปฏิเสธได้ไหมว่าไม่รู้ไม่เห็นทั้ง ๆ ที่รู้ที่เห็นอยู่นี่ ปฏิเสธได้ไหม นั่น ปฏิเสธไม่ได้ เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วยอมรับ ๆ

นี่ละที่ว่ายอมรับศาสนาของพระพุทธเจ้าว่าจริงจริงอย่างนี้เอง ใครจะเป็นผู้ยอมรับ แต่เราตัวเท่าหนูเรายังยอมว่ะ เช่น ท่านผู้เป็นพระอรหัตอรหันต์ทำไมท่านจะไม่ยอมล่ะ เราเพียงตัวเท่าหนูเรายังยอมแล้วเวลานี้ เรายอมจริง ๆ ตายก็ตายเถอะเราไม่มีอะไรเสียดายยิ่งกว่าธรรมพระพุทธเจ้า หัวเราขาดขาดไปเลยเราไม่เคยเสียดายอะไรยิ่งกว่าธรรมพระพุทธเจ้า แต่ธรรมพระพุทธเจ้านี้ไม่ได้ว่างั้นเลย เป็นเอาเป็น ตายเอาตายเข้าสู้เลย นี่เพราะหยั่งเห็นความจริงอันนี้เอง

นี่ละที่เราพูดถึงเรื่องปัญญา ก็หยั่งทราบเข้าไป ๆ ไม่เคยรู้รู้ ไม่เคยเห็นเห็น ไม่เคยละละได้จะว่ายังไง สิ่งที่ท่านว่าประเสริฐ ๆ แต่ก่อนได้ยินแต่เล่าให้ฟังหรือได้เห็นตามตำรับตำรา มีแต่ความจำความคาดคะเน เวลาไปเจอเอากันจัง ๆ ด้วยความจริงนี้จะว่ายังไง จะพูดอะไรได้ ปฏิเสธได้ไหม นั่นปฏิเสธไม่ได้

เมื่อถึงขั้นที่จะยอมรับกันแล้วด้วยความจริง ต้องจริงเหมือนกันหมด เรายกตัวอย่างเช่นการรับประทานเพียงเท่านี้ละนะ เราไม่ต้องพูดอะไรมากมาย ความอิ่มนั้นน่ะ

เป็นยังไง ถามกันไหม รับประทานอยู่กี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านคนก็ตามเถอะ ไม่มีใครจะเป็นบ้ามาถามว่า ผมอิ่มแล้วยัง นี่ความอิ่มของผมเป็นยังไง ไม่มีใครจะถาม มันรู้กันมาตั้งแต่รสเปรี้ยว รสหวาน รสเค็ม รู้มาโดยลำดับด้วยจำเพาะตน ๆ โดยไม่ต้องถามกันเพราะต่างคนต่างไม่สงสัยในลิ้นในปากของตนเองแล้วสงสัยอะไร ถึงอิ่ม ถึงขั้นอิ่มก็ไม่ได้สงสัยในท้องตนเองแล้ว ไปสงสัยคนอื่นได้ยังไงเราไม่สงสัยเราแล้ว นี่ก็เหมือนกันเช่นนั้น ธรรมที่ได้รู้ได้เห็น ผู้ปฏิบัติเห็นเป็นอย่างนั้นแหละ จงพากันพยายามปฏิบัติ

ธรรมนี้สด ๆ ร้อน ๆ แท้ ๆ เราอย่าไปคิดว่ากาลโน้น สถานที่เวล่ำเวลาโน้นมีธรรม เวลาโน้นธรรมด้อย หรือธรรมครึธรรมล้าสมัย นี้เป็นเรื่องของกิเลสที่เคยกล่อมโลกให้หลับสนิท แล้วขึ้นขี่อยู่บนหัวใจของเรามากี่กัปกี่กัลป์แล้วต่างหากมาหลอก ธรรมแท้ท่านไม่หลอก ท่านจะเป็นไปตามความจริง รู้ก็รู้ตามความจริงพระพุทธเจ้ารู้ เมื่อรู้ตามความจริงแล้วจึงสอนออกมาด้วยความจริง ลบล้างกับความจอมปลอมของกิเลสเพราะกิเลสนี้ปลอมร้อยเปอร์เซ็นต์ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเดินสวนทางกันลบล้างกันอย่างเต็มที่เลย ไม่มีอะไรที่จะลบล้างยิ่งกว่าธรรมกับกิเลสลบล้างกันละ

เมื่อถึงขั้นสติปัญญาธรรมเป็นต้นมีขึ้นภายในจิตใจแล้ว จะลบล้างแต่กิเลสทั้งนั้นจนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือภายในจิตใจแล้วอยู่แสนสบาย นั่นละจิตวิญญาณดวงนี้แหละดวงที่พ้นจากความกดถ่วงทั้งหลายของวัฏจักรวัฏจิตแห่งแดนสมมุตินี้ มีจิตดวงนี้เท่านั้นที่หลุดพ้นได้ มีจิตพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น สาวกของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ ทั้งหลายเท่านั้นที่หลุดพ้นไปได้ ที่อยู่เป็นอิสระ แต่เราไม่อยากจะพูดว่าอิสระเดี๋ยวก็จะหมายไปอีกละ เพราะไม่ใช่เป็นอย่างนั้น ไม่ใช่เป็นเราอยู่อิสระเหมือนอย่างนั้นนี่เป็นสมมุติอันหนึ่ง เป็นสมมุติแต่ละอย่าง ๆ แต่เมื่อเป็นเข้าไปแล้วก็ทราบเอง

เป็นยังไงจิตเป็นอิสระเป็นยังไง จิตที่หลุดพ้นจากกิเลสแล้วเป็นอิสระเป็นยังไงจิตที่ว่าพ้นจากกิเลสเป็นจิตวิเศษ วิเศษยังไง ก็ผู้นั้นครองอยู่แล้วจะไปสงสัยที่ไหน ถึงใครรู้เข้าไปก็เหมือนกัน ๆ เหมือนอย่างรสต่าง ๆ ที่ลิ้นเราสัมผัสเข้าไปพับ ๆ ก็รู้เอง ๆ ไม่มีอะไรสงสัย

วันนี้ก็ได้พูดถึงเรื่องปฏิปทาที่พ่อแม่ครูอาจารย์มั่นท่านพาดำเนินมา นี่เป็นที่แน่ใจหายสงสัย ไม่มีที่สงสัยในแง่ใดแล้ว องค์ท่านเองก็เป็นผู้ตักตวงเอามรรคเอาผลเต็มหัวใจแล้ว ไม่อย่างนั้นอัฐิของท่านจะกลายเป็นพระธาตุได้ยังไง เห็นไหม

เราไม่ได้มาหมายเอาพระอัฐิธาตุของท่านเป็นของวิเศษวิโสยิ่งกว่าธรรมที่ท่านสอนเรานะ ธรรมที่ท่านสอนเรานั้นยิ่งวิเศษวิโสอยู่แล้วจะว่ายังไง ยอมรับกันอยู่แล้วตั้งแต่ท่านยังไม่ตาย พูดภาษาให้เต็มปากเรานี้ยอมรับแล้วว่าท่านอาจารย์มั่นเป็นพระเช่นไร อันนี้เป็นพยานอันหนึ่งต่างหากที่ออกมาทีหลังเวลาท่านตายไปแล้ว เวลาท่านยังมี

ชีวิตอยู่ก็คือรสแห่งธรรมของท่านที่แสดงออกมานั้นแล เป็นสักขีพยานยืนยันให้ทราบว่าท่านเป็นพระเช่นไร เวลาท่านมรณภาพจากไปแล้วอัฐิของท่านจึงกลายเป็นพระธาตุขึ้นมา

นี้เป็นพยานอันหยาบ ๆ อันหนึ่งต่างหาก หยาบยิ่งกว่าธรรมที่ท่านแสดงออกมา ซึ่งก็เป็นที่ซาบซึ้งต่อวงลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังกันมาแล้วทั้งหมด ไม่ได้สงสัยท่านนี่ อันนั้นเป็นเพียงแสดงออก นั่นเห็นไหมปฏิปทาไม่ถูกจะตักตวงเอามรรคเอาผลได้เหรอ เหมือนอย่างก้าวมาวัดป่าบ้านตาดไม่ถูกทาง จะไปเจอวัดป่าบ้านตาดได้ยังไง ต้องก้าวเข้ามาถูกทางถึงจะเจอวัดป่าบ้านตาดได้นี่ฉันใด ต้องก้าวถูกอรรถถูกธรรมจึงสามารถตักตวงเอามรรคผลนิพพานได้เต็มหัวใจฉันนั้น

ดังพ่อแม่ครูจารย์มั่นของเรานี่ และพ่อแม่ครูจารย์เสาร์ก็เหมือนกัน ทั้งสององค์นี้เป็นผู้ที่อัฐิกลายเป็นพระธาตุด้วยกันทั้งสององค์ นี่เป็นพยานอันหนึ่งที่ให้โลกทั้งหลายได้เห็น เมื่อเขาไม่เคยได้ยินได้ฟังอรรถธรรมที่ท่านทั้งสองนี้แสดงออกมาในแง่ใด ลึกตื้นหยาบละเอียดแค่ไหน ก็ให้เขาได้เห็นอันนั้นเป็นพยานอันหนึ่ง ส่วนผู้ที่ได้ยินได้ฟังชัดเจนประจักษ์ใจแล้วจากที่ท่านแสดงให้ฟังนั้น ก็เป็นอันว่าหมดปัญหาไปแล้ว นี่เป็นธรรมที่ละเอียดมาก ซึ้งมากทีเดียว

เราจึงไม่สงสัยเรื่องปฏิปทาของพ่อแม่ครูจารย์ ท่านดำเนินด้วยความถูกต้องราบรื่นดีงามสม่ำเสมอ ไม่ผาดไม่โผนโลดเต้น ไม่ออกนอกลู่นอกทาง ไม่มีคำว่าแผลง ๆ เผิง ๆ อยากเด่นอยากดังไม่มี มีแต่เป็นสวากขาตธรรม เดินตามสวากขาตธรรมเรียบราบไปเลย นี่เป็นธรรมแท้ ไม่มีคำว่าอยากโอ้อยากอวด อยากแข่งผู้หนึ่งผู้ใด อยากยกตนข่มท่านประการใด อย่างนี้ไม่มีในปฏิปทาของหลวงปู่มั่น เพราะเป็นปฏิปทาที่เป็นธรรมล้วน ๆ ย่อมไม่กระทบใครทั้งนั้นแหละ ไอ้สิ่งที่กระทบโน้นกระทบนี้ เหยียบโน้นย่ำนี้เป็นเรื่องของกิเลส เป็นเรื่องของโลก โดยอาศัยธรรมเป็นโล่บังหน้าเท่านั้นเอง

นี่มีอยู่มากเวลานี้ ให้พากันระมัดระวังนะ กำลังแทรกขึ้นอยู่ทุกแห่งทุกหนนั่นแหละ วงศาสนาวงวัดวงวาวงนักปฏิบัติ มันมีแทรกขึ้นมา ๆ การบ้านการเมืองแทรกเข้าไป ๆ เห็นไหมทุกวันนี้ดูเอา ไม่เห็นได้ยังไง เห็นอยู่รู้อยู่ มนุษย์ดูกันทำไมดูไม่ออก ฟังกันทำไมฟังไม่ออกล่ะก็ภาษาเดียวกัน มันต้องรู้ ๆ ต้องเข้าใจ ใครจะไปโง่ขนาดไหนวะพอจะมากล่อมให้หลับไปทุกอย่างได้เหรอ เรียนมาคัมภีร์เดียวกันทำไมจะไม่รู้ และยิ่งได้ปฏิบัติด้วยแล้วนั้นน่ะยิ่งชัดเจน มันจะเล่นลวดลายไหนมองเห็นหมด ชัดเจนหมด

ขอให้ผู้ปฏิบัติให้ถึงจิตถึงใจถึงอรรถถึงธรรมเถอะ ไอ้เรื่องลวดลายของกิเลสมันจะออกมาแบบไหนไม้ไหน ออกมาจากผู้ใดจากสำนักใดกลุ่มใดต้องรู้หมด นอกจากจะพูดหรือไม่พูดเท่านั้น ก็นั้นมันหยาบ ๆ กิเลสมันละเอียดเมื่อไร อะไรจะเหนือธรรมของ

ผู้ที่ผ่านพ้นไปแล้ว ต้องเป็นผู้ละเอียด ต้องเป็นผู้แหลมคมยิ่งกว่ากิเลสที่แสดงตัวออกมาทั้งนั้น เป็นแต่ท่านไม่พูดเท่านั้นเอง พูดแต่สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ไปเรื่อย ๆ ไป ก็เป็นอันให้ทราบโดยนัยว่า ที่ไม่กล่าวถึงนั้นก็คือว่าไม่สนใจ พูดง่าย ๆ อันใดที่กล่าวถึงเน้นหนักที่ตรงไหน ให้ถือจุดนั้นเป็นจุดสำคัญเท่านั้นเอง

ผู้ปฏิบัติให้ทำอย่างนั้นแล้วสม่ำเสมอ เป็น **สุคโต** เดินไปก็ดี พูดไปก็ดี เป็น **สุคโต** ดี ๆ ทั้งนั้น ไปดี ๆ พูดดี ไม่ให้กระทบกระเทือนผู้ใด นี่ท่านเป็นธรรม การพูดยุแหย่นี้ยุยงนั้นไม่ใช่เรื่องของธรรม มันเรื่องของกิเลสตัวสกปรก พูดออกมาอะไรสกปรกยุนั้นแหย่นี้ อวดว่าของตัวดีอย่างนั้น เหยียบย่ำทำลายของเขาไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ นั้นละตัวเสนียดจัญไร ตัวสกปรกมากที่สุด ให้ระมัดระวัง

จิตของเราก็เหมือนกัน มันไปดูถูกเหยียดหยามผู้ใด ให้ดูนี่แล้ว **โอปนยิโก** คือย่นเข้ามาข้างในดูวาระจิตของเราอีกด้วย มันไปดูถูกเหยียดหยามองค์ไหนผู้ใด ว่าเราดีกว่าผู้ใด เราเฉลียวฉลาดกว่าผู้ใด เรามั่งมีศรีสุขกว่าผู้ใด เรามีฐานะดีกว่าผู้ใด เราเป็นชาติชั้นวรรณะใด มันคิดออกไปยังเรื่องอะไร นี่คือเป็นความผิดของเจ้าของ ให้ดัดสันดานมันตรงนี้ นี่ความผิดมันอยู่ในจิตนี้ก็ผิด คนอื่นไม่รู้เจ้าของก็รู้ ผู้ปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นรู้ ให้เจ้าของรู้เจ้าของเอง แก้เจ้าของดัดเจ้าของเอง นี่เป็นธรรมสำหรับผู้นั้น

นี่ละคือผู้ปฏิบัติธรรมแท้ ให้รอบทั้งข้างนอกข้างใน แล้วก็ไปด้วยความสม่ำเสมอ ให้อภัยกันได้ทุกอย่าง อยู่ด้วยกันได้สะดวกสบาย เช่นอย่างสุนัขกับเราอยู่ด้วยกันเห็นไหมนี่ มันเป็นประเภทหนึ่ง เราก็เป็นประเภทหนึ่ง ทำไมอยู่กันได้ดูซิ นี่เพราะความจงรักภักดี เพราะความเมตตาสงสารกันให้อภัยกัน มันอยู่ได้อย่างนี้ละซิดูเอา

พูดไปพูดมาก็รู้สึกค่อยเหนื่อย ๆ มันหากเป็นเอง เทศน์ว่าจะเทศน์ธรรมดา เอาละนะ พอ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

สมาธิ-ปัญญาภาคปฏิบัติภาวนา

ผู้ฝึกหัดเริ่มปฏิบัติจิตตภาวนา ในขณะฟังเทศน์ไม่จำเป็นต้องส่งจิตออกมาสู่ภายนอก เช่นออกมาหาผู้เทศน์ มาฟังเสียงอยู่ข้างนอก คือจากปากผู้เทศน์ ไม่ได้ถนัดเหมือนกับทำความรู้สึกไว้กับตัว คือทำสติให้รู้อยู่กับใจโดยเฉพาะเท่านั้น ใจเมื่อตั้งตัวอยู่ด้วยสติก็เหมือนคนอยู่ในบ้านไม่หลับไม่นอน แขกคนเข้ามาจะทราบทันที นี่กระแสเสียงของอรรถของธรรมที่ท่านแสดงไปก็เทียบกันกับแขก จะเข้าไปสัมผัสจิตที่เรามีสติควบคุมอยู่นั้นทันที ๆ แล้วสืบเนื่องกันไปโดยลำดับ

ความรู้ที่สัมผัสสัมพันธ์กันกับกระแสของธรรมไม่ขาดวรรคขาดตอน สามารถที่จะทำจิตให้สงบเย็นลงได้ในขณะที่ฟังและเป็นสมาธิได้ในขณะนั้น เพราะภาคปฏิบัติจิตตภาวนาเกี่ยวกับการฟังเทศน์นี้ เป็นภาคปฏิบัติอันดับหนึ่งในวงปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ภาวนา การฟังเทศน์ด้วยการภาวนาเป็นอันดับหนึ่ง นี่หมายถึงภาคปฏิบัติ ผู้เทศน์เทศน์ทางภาคปฏิบัติ ไม่ใช่เทศน์ปริยัติ ที่เล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ไปอะไร ๆ ฉะนั้นจิตผู้มีความสงบหรือมีพื้นฐานของสมาธิอยู่แล้ว จะเทศน์เรื่องอะไรจิตท่านก็ไม่ส่งไปด้วย จะอยู่โดยลำพังและรู้อยู่กับตัวนั้น ก็สงบได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเทศน์นั้นเลย

แต่ส่วนมากทางด้านปฏิบัติย่อมจะเทศน์ทางภาคปฏิบัติคือจิตตภาวนา ดังที่เราได้ยินได้ฟังเรื่อยมาอย่างนี้ ในครั้งพุทธกาลท่านเทศน์อย่างนั้น เพราะเป็นภาคปฏิบัติล้วน ๆ มากกว่าทางด้านปริยัติ การปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนาเป็นพื้นฐานแห่งการปฏิบัติศาสนาของพระในครั้งพุทธกาล ปริยัตินั้นมีเพียงเล็กน้อย ไม่ได้เป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ เหมือนภาคปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการเทศน์ท่านจึงมักจะเทศน์ทางภาคปฏิบัติจิตตภาวนา เริ่มแต่สมาธิไป ไม่ว่าสมาธิขั้นใด ขั้นพื้น ๆ เช่น ขณิกสมาธิ สงบได้ชั่วขณะ ๆ อุปจารสมาธิ สงบแล้วออกมารู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องนิมิต

ที่ท่านว่าอุปจารสมาธินั้น หมายถึงรวมเฉียด ๆ นั้นแหละ ผู้ที่จะเข้าใจเรื่องอุปจารสมาธินี้ต้องเป็นผู้ปฏิบัติ ต้องเป็นผู้มีจิตเป็นสมาธิและเข้าใจในอุปจาระด้วยภาคปฏิบัติของตัวเอง คือในขณะที่จิตสงบลงไปแล้ว แทนที่จะเข้าอยู่เป็นความสงบแนบแน่นกลับไม่เข้า เข้าไปนิดเดียวแล้วก็ออกรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ตามจริตนิสัยของผู้เช่นนั้น นี่ท่านเรียกว่าอุปจารสมาธิ สมาธิประเภทนี้ไม่ได้เป็นทุก ๆ รายไป เป็นเฉพาะผู้มีนิสัยที่เกี่ยวข้องกับรู้สิ่งภายนอก ดังที่ท่านปรากฏในนิมิต เห็นอันนั้นเห็นอันนี้ รู้นั้นรู้นี้ต่าง ๆ

ดังที่ว่าเป็นเปรต เป็นผี เป็นเทวบุตรเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องท่าน นี่ละเกี่ยวกับอุปจาระนี้เอง จึงมีได้สำหรับท่านผู้มีนิสัยอย่างนี้

ส่วนมากนักปฏิบัติมักจะเป็นขณิกะอยู่เสมอในภาคปฏิบัติเรา คือสงบลงไปแล้วก็มียิบแย็บ ๆ ความปรุงความแต่งของจิตเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในนั้นแหละ ทั้ง ๆ ที่พื้นฐานของจิตนั้นมีความแน่วแน่ มีความละเอียด มีความมั่นคงเป็นฐานของสมาธิจริง ๆ แต่อาการของจิตนั้นมักจะเป็นขณิกะ ๆ อยู่เสมอ นี่หมายความว่าจิตมีคิดมีปรุงอย่างละเอียด ๆ อย่างแผ่วเบาที่สุด ในวงสมาธิของผู้ที่มีจิตเป็นสมาธิแล้วมักจะเป็นเช่นนั้นเป็นส่วนมาก

แต่ยังไงก็ตาม ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่พึงจะมายึดเอาคำอธิบายนี้ไปเป็นเหตุเป็นผลหรือเป็นอารมณ์แก่จิตใจของตน มากยิ่งกว่าการปฏิบัติตนเพื่อความสงบเย็นใจ แล้วปรากฏผลขึ้นมากับตนเอง นั้นแลเป็นสิ่งที่แน่นอนมากกว่าการได้ยินได้ฟังจากท่านสอนหรือจากท่านอธิบายให้ฟัง นั่นเป็นความแน่นอน

แล้วประการหนึ่งจิตที่สงบเหมือนตกเหวตกบ่อก็มี อันนี้ก็เกี่ยวกับอุปจาระ พอลงเต็มที่แล้วถอยออกมารู้อย่างหนึ่ง มันเป็นอุปจาระ คือ **อุป** แปลว่าเข้าไป ถ้าจะแปลตามศัพท์ **จาร** แปลว่าเที่ยว เข้าไปแล้วไม่เข้าไปในองค์สมาธิจริง ๆ ถอยออกมารู้นั้นรู้นี้กระแสของจิตเที่ยวออกไป ท่านจึงเรียกว่าอุปจารสมาธิ ส่วน **อปฺปนา** หมายถึงความแนบแน่น

ขณะฟังขอได้ตั้งความรู้สึกด้วยความมีสติอยู่กับใจตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมาจดจ่อกับผู้เทศน์ภายนอกนี้ เมื่อจิตมีสติอยู่กับตัวแล้วก็จะทราบอยู่ที่นั่น ความสัมผัสธรรมจากกระแสเสียงของท่านกับความรู้สึกของเราที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่โดยลำดับลำดา จะทำให้จิตเพลินตัวไปกับกระแสเสียงนั้น แล้วสงบหรือละเอียดลงไปโดยลำดับ ๆ ภายในจิตจนกลายเป็นจิตสงบได้ให้เห็นอย่างชัดเจน นี่วิธีการภาวนาการฝึกจิต

ภาคปฏิบัติเป็นภาคที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติหายสงสัยในธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าส่วนภายในภายนอก หยาบละเอียด เป็นสิ่งที่จะให้ผู้ปฏิบัตินั้นหายสงสัยได้โดยลำดับลำดา ผิดกันกับภาคปริยัติที่เราศึกษาเล่าเรียนอยู่มากทีเดียว คือภาคปริยัติมีแต่การจดจำล้วน ๆ จดจำได้มากน้อยเพียงไร ก็เท่ากับสร้างความสงสัยสนเท่ห์ไม่แน่นอนใจไปตลอดอยู่นั้นเอง คือไม่เป็นที่แน่ใจจากความเรียนความจำได้นั้น แต่ภาคปฏิบัติไม่เป็นเช่นนั้น เช่นสมาธิจิตสงบขนาดใดก็เข้าใจตัวเอง อ๋อ ท่านว่าสมาธิเป็นอย่างนี้เอง นั่นรู้แล้ว เข้าใจไปโดยลำดับ ไม่ว่าจะเป็นสมาธิขั้นหยาบ ขั้นกลาง ขั้นละเอียดแนบแน่นขนาดไหน เป็นสิ่งที่ประจักษ์กับใจหายสงสัย นี่ละท่านเรียกว่าความจริง คือเราไปเจอเอาจริง ๆ

ทีแรกเราก็เจอในปริยัติ อ่านตามตำรับตำรา ได้แต่ชื่อ ได้แต่ความคาดเอาไว้ เหมือนกับว่าเป็นกรุยหมายป้ายทางอะไรทำนองนั้น แต่ครั้นแล้วก็เป็นความสงสัยสนเท่ห์เคลือบแคลงอยู่นั้นแหละ ไม่หาย เรียนไปมากไปน้อยเพียงไรก็ตาม จนกระทั่งถึงนิพพาน ก็ยิ่งจะสร้างภาพเรื่องนิพพานขึ้นอีก ทั้ง ๆ ที่นิพพานไม่มีภาพอย่างที่วาดไว้นั้น สวรรค์ไม่มีภาพ นรกไม่มีภาพ อย่างที่เราวาดไว้นั้น มันก็วาดกันได้อย่างสบาย ๆ เพราะความเคยชินของจิตเป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้เองการเรียนมากน้อยจึงไม่พ้นที่จะวาดภาพหลอกตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องสงสัยอยู่นั่นแล

แต่การกล่าวทั้งนี้ เราไม่ได้ประมาททางด้านปริยัติ เป็นแต่ว่าให้ทราบเรื่องปริยัติเป็นไปในทางแถวนั้น แต่ทางภาคปฏิบัติเป็นไปในทางแถวนี้ แยกทางกันอย่างนี้ต่างหาก นี่ภาคปฏิบัติพอได้ปรากฏขึ้นเพียงจิตสงบเท่านั้นก็มีความตื่นเต้น มีความดีอกดีใจอะไรพูดไม่ถูก หากทราบชัด ๆ ว่าจิตสงบเป็นเช่นนี้ หรือจิตเป็นสมาธิเป็นเช่นนี้ นี่หมายถึงความจริงที่ปรากฏกับตัวเองจากภาคปฏิบัติ

จากนั้นก็เป็นเรื่องของปัญญา ปัญญาไม่ใช่จะเกิดเอาเฉย ๆ ตามธรรมดานิสัยของเรา ๆ ท่าน ๆ เว้นนิสัยของท่านผู้เป็นอุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู คือผู้ที่จะรู้ได้อย่างรวดเร็ว อันนั้นเราจะเอามาเทียบหรือเอามาเป็นแบบเดียวกันกับเราไม่ได้ ผิดกันอยู่มาก ส่วนมากที่ท่านพูดถึงว่าปัญญานี้ต้องได้อาศัยการพินิจพิจารณา พาเดินพาคิดพาอ่านไตร่ตรองเหตุผลกลไกต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องอรรถเรื่องธรรม มี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** เป็นพื้นฐานของการดำเนินทางด้านปัญญา

ไม่ใช่จิตเป็นสมาธิแล้วจะเป็นปัญญาเอง พูดเช่นนั้นคือผู้จิตไม่เคยมีสมาธินั่นเอง พูดแบบเดา ๆ จะเกิดได้เองเฉพาะท่านผู้ที่เป็นอุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู เป็นสมาธิเป็นปัญญาไปโดยลำดับในขณะนั้น ๆ จนกระทั่งถึงบรรลุธรรมต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมากมาย นี่เป็นได้จริง ปัญญาเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับสมาธิ

คือสมาธิได้แก่ความสงบไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกับเรื่องโลกเรื่องสงสาร มีความสงบเย็นอยู่ภายในจิตของตัวเอง แล้วก็ไตร่ตรองตามกระแสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไป นั่นละเหมือนกับว่าปัญญาก้าวเดินไปตาม เรียกว่าตามเสด็จก้าวไปเรื่อย จิตสงบแน่วไปกับสายอรรถสายธรรมคลองอรรถคลองธรรม ไม่ออกไปทางโลกทางสงสาร มีความสงบตัวละเอียดลออออยู่ในนั้น ปัญญาก็ก้าวเดินไปตามที่ท่านแสดง นั่นเป็นปัญญาของท่านผู้ที่มีอุปนิสัยที่จะรู้อย่างรวดเร็ว เช่น อุคฆฏิตัญญูบุคคล วิปจิตัญญูบุคคล

ขนาดพวกเรานี้จะต้องได้อาศัยการพาดำเนิน พาค้นคว้า พาพิจารณาเสียก่อน เช่นเดียวกับเราฝึกหัดเด็กให้ทำงาน และควบคุมงานกับเด็กไม่ให้เด็กเถลไถล เพราะเด็กยังไม่ทราบผลของงาน จึงไม่มีแก่ใจที่จะทำงานทั้งหลายให้ได้ผลขึ้นมา ต้องอาศัย

การควบคุมจากผู้ใหญ่เสียก่อน ไม่อย่างนั้นเด็กก็เถลไถล นี่ก็เหมือนกันปัญญาขั้นเริ่มแรกยังไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง ผู้เป็นสมาธิแล้วจึงมักติดสมาธิคือความสงบใจ เพราะจิตสงบนี้ไม่มีอะไรเข้าไปกระทบกระเทือน อยู่สบาย ๆ เลยกลายเป็นจิตขี้เกียจไปเสียได้ ถ้าเราพูดถึงธรรมะขั้นสูงเข้ามาเกี่ยวข้อง

ถ้าไม่เกี่ยวกับเรื่องธรรมะขั้นสูง ที่มีความละเอียดหรือคุณภาพสูงยิ่งกว่านี้แล้ว สมาธิเป็นที่กล่อมใจได้ดีมาก บรรเทาความทุกข์ทั้งหลายได้เป็นอย่างดี เพราะคิดภายนอก ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด ๆ ย่อมไปกระเทือนถึงใจเสมอ นี่ก็เป็นความวุ่นวายอันหนึ่ง เป็นความกระเพื่อมหรือเป็นการรบกวนจิตอย่างหนึ่ง

เราไม่ต้องพูดถึงเรื่องอารมณ์ที่เป็นขึ้นเพราะอำนาจแห่งสมุทัย มันพาคิดพายุ่งเหยิงวุ่นวายกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ให้เกิดความทุรนทุราย ให้เกิดความรักความชอบใจความกำหนัดยินดีนั้นเลย เราพูดแต่เพียงความสัมผัสสัมพันธ์ธรรมดานี้มันก็กระทบกระเทือนจิต เมื่อจิตได้เป็นสมาธิแล้วนะ ถ้าจิตไม่เป็นสมาธิแม้จะดิ้นตายไปก็ตาม ดิ้นไปเหมือนฟุตบอลก็ตาม จะไม่ทราบเหตุผลกลไกของตัวเองว่าเป็นอย่างไร

ก็เหมือนอย่างไม่ว่าใครละ ดูใจเราก็รู้เองว่าจิตไม่เป็นสมาธิเป็นยังไง มันอยู่เฉย ๆ ได้เมื่อไร มันหมุนตัวของมันอยู่ด้วยอำนาจของสมุทัยผลักดันให้ไปตลอดเวลา ไปทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส อารมณ์อดีตนี่เป็นของสำคัญ เอามายุ่งเหยิงวุ่นวายเฉพาะอย่างยิ่งกามราคะเป็นสำคัญมากทีเดียว กวนมากที่สุดต่อจิตที่ไม่มีสมาธิ

เมื่อจิตมีสมาธิแล้วย่อมสงบ สิ่งเหล่านี้สงบไปหมดประหนึ่งว่าไม่มี เพราะมีอาหารคือความสงบเย็นใจเป็นเครื่องดื่มแทนสิ่งเหล่านั้น จึงไม่ไปยุ่งกับสิ่งเหล่านั้น ทีนี้เมื่ออาศัยความสงบนานไป ๆ กระทบเรื่องอะไร เช่น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ก็เป็นเรื่องกระทบกระเทือนจิตใจกระเพื่อมจิตใจ เหมือนกับเป็นการรบกวนความสงบของตัวเองที่อยู่ในสมาธินั้นเสีย เลยไม่อยากคิด แล้วเข้ามาสู่สมาธิทำแต่สมาธิ มีแต่ความสงบแน่วอยู่ยังงั้น นี่ติดได้อย่างนี้ผู้ที่ติดสมาธิ

จนกระทั่งวันตายก็ไม่มีปัญญา ถ้าไม่พาก้าวทางด้านปัญญา จะรอให้สมาธิเป็นปัญญาขึ้นมาเองนั้นเป็นไปไม่ได้ว่างั้นเลย นักปฏิบัติในวงปฏิบัติจะต้องยันกันตรงนี้อย่างชัดเจน ในจิตใจของเนยยบุคคลอย่างพวกเรา ๆ ท่าน ๆ เว้นท่านผู้ที่เป็นขิปปาภิญญาเสีย คือท่านผู้ที่รู้เร็วนั้นเป็นไปด้วยกัน ถ้าธรรมดาแล้วต้องได้พาพินิจพิจารณา

จนกระทั่งปัญญาได้ปรากฏตัวขึ้นมา มีผลจากการพิจารณาทางด้านปัญญาขึ้นมาเป็นลำดับลำดา นั่นแสดงว่าเริ่มเห็นผลของงานแล้ว จากนั้นไปปัญญาก็จะค่อยไหวตัวเริ่มรู้จักหน้าที่การงานของตัวเอง เช่นเดียวกับผู้ใหญ่เรานี่ ทำการทำงานไม่ต้องมีใครมาบังคับบัญชา เพราะทราบผลของงานแล้วย่อมจะทำไปโดยลำพัง นี่ก็เหมือนกันพอ

ปัญญาได้เห็นผลของงานตัวเองแล้ว ก็ย่อมจะก้าวไปโดยลำดับ นี่ท่านว่าปัญญาเริ่มเกิดเห็นได้ชัด

พอปัญญาเริ่มเกิดแล้ว ในความที่เคยติดในสมาธิไม่อยากยุ่งเหยิงวุ่นวายกับสิ่งใด ๆ แม้ทางด้านปัญญาอันจะเป็นทางถอดถอนก็ตาม จิตก็เห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งเหยิงวุ่นวายไปเสียนั้น ถอนตัวออกมาจนกระทั่งปัญญาได้ก้าวตัวออกไปจริง ๆ แล้ว มิหนำซ้ำกลับมาโทษสมาธิว่านอนตายอยู่เฉย ๆ นั่นเพราะคุณค่าทางผลที่เกิดขึ้นจากด้านปัญญานั้น มีคุณค่ามากกว่าสมาธิขึ้นเป็นลำดับ ๆ จึงสามารถที่จะมาตำหนิสมาธิ แม้ว่าเคยมีความสุขความสงบเย็นใจมาแต่ก่อนก็ตาม ทราบได้อย่างชัดภายในจิตใจของตัวเอง ถึงกับว่ามัวแต่สมาธินอนตายอยู่เฉย ๆ นั่น

ทีนี้มาเห็นโทษแห่งการติดในสมาธิแล้วว่ามานอนตายอยู่เฉย ๆ พูดถึงขนาดนั้นหรือว่าคิดถึงขนาดนั้นกับตัวเอง ตำหนิตัวเอง คือตำหนิสมาธิของตัวเองที่เคยเป็นมาแต่ก่อน เมื่อได้เห็นเหตุเห็นผล เห็นคุณค่าของทางด้านปัญญาแล้วเป็นอย่างนั้น และต่อจากนั้นไปก็ก้าวละ นั่นละท่านว่าปัญญาเกิด หลักปฏิบัติทราบได้อย่างนี้ เป็นอย่างนี้และปัญญาประเภทนี้ไม่ขึ้นอยู่กับอะไร ใครจะมาสอนก็ตามไม่สอนก็ตาม ต้องเป็นเรื่องของตัวเองผลิตขึ้นมาเอง เกิดขึ้นเอง พิจารณาไปเอง แก้ไขถอดถอนกิเลสไปเองโดยลำดับลำดา เป็นอัตโนมัติของตัวเอง นี่เป็นปัญญาที่หาที่ไหนไม่ได้ เรียนที่ไหนไม่ได้เลย

แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านประทานอุบายให้แล้วเท่านั้น ก็ยังได้อุบายจากพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าสาวก ๆ แปลว่าผู้สดับตรับฟังก็ตามนะ พอถึงปัญญาขั้นนี้แล้วจะไม่ไปสนใจอะไรกับใครนักเลย จะหมุนตัวเป็นลำดับลำดาไป นอกจากถึงขั้นหรือถึงระยะที่มันติด เกิดความฉงนสนเท่ห์สงสัยไม่แน่ใจ นั่นละเหมือนกับว่าเจอกองทัพสมุทัย เจอกองทัพของข้าศึกซึ่งเราไม่เคยเห็นไม่เคยพบว่ากองทัพจะมีกำลังขนาดนี้ นั่นถ้าเราเทียบแล้วหาอุบายวิธีการที่จะแก้ไขถอดถอนหรือว่าปราบปรามสิ่งนั้นไม่ได้ นั่นละถึงจะประหวัดแล้ววิ่งเข้าหาครูหาอาจารย์ทีหนึ่ง ๆ

เช่นอย่างพระสาวกที่ได้สดับตรับฟังประพฤติปฏิบัติอยู่ในป่าในเขา แล้วมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่ออรรถเพื่อธรรมทั้งหลาย หรือเพื่อทูลถามปัญหาก็อย่างนี้เอง ออกจากนั้นแล้วจะไม่ยุ่งอีกเหมือนกัน จะมีแต่ความหมุนตัวเป็นเกลียวไปอยู่ภายในหัวใจ นี้แหละเรียกว่าปัญญาอัตโนมัติ หรือจะเรียกว่าภาวนามยปัญญาก็ได้ไม่ผิด

ปัญญานี้พิจารณาเองเกิดขึ้นเอง พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ในนั้น ไม่มีอะไรเหมือนปัญญาประเภทนี้ การแก้การถอดถอนกิเลสก็ถอดถอนไปในตัวของปัญญาขั้นนี้เกิดขึ้น ๆ นั่นแล เพราะฉะนั้นในเรื่องการแก้ไขถอดถอนกิเลสหรือปราบกิเลสให้สิ้นซากลงไป จึงแน่เป็นลำดับลำดาไปไม่สงสัย มีแต่กำลังใจที่จะพุ่ง ๆ ต่อความพ้น

ทุกข์เท่านั้น นี่ละพระสาวกทั้งหลายท่านเป็นอย่างนี้ เมื่อได้ยินได้ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วมาบำเพ็ญโดยลำพังตนเอง จนเป็นผลขึ้นมาตามลำดับลำดา นับแต่สมาธิขึ้นมาถึงขั้นปัญญา และถึงขั้นปัญญาที่กล่าวนี้

อยู่ที่ไหนท่านก็เพลิน วันคืนยืนเดินนั่งนอนท่านจะมีแต่งาน มีแต่งานรบงานฆ่ากิเลสทั้งมวล เว้นแต่หลับเท่านั้น แล้วเรื่องของกิเลสที่จะผลิตตัวขึ้นมาเป็นเครื่องสังหารธรรมทั้งหลายเหมือนอย่างแต่ก่อน หรืออำนาจของสมุทัยหมุนจิตให้เป็นวัฏจิตเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้น นับวันด้อยลงโดยลำดับลำดา หาทางที่จะหมุนตัวขึ้นมา ผลิตตัวขึ้นมาเป็นกิเลสตัณหาอาสวะเหมือนอย่างแต่ก่อนไม่ได้

เพราะอำนาจของปัญญานี้เป็นเหมือนน้ำไหลไฟสว่างจ้าเข้ามา ๆ กองทัพธรรมนี้เรียกว่าเผาไหม้เข้าไปโดยลำดับลำดา เกินกว่าที่กิเลสทั้งหลายจะมาตั้งบ้านตั้งเรือนสร้างวัฏฏะจากวัฏจิตขึ้นภายในจิตใจนั้นได้ นี่ท่านจึงแน่ในความพ้นทุกข์ของท่าน นี่ละความเพียรเมื่อเป็นไปถึงขนาดนั้นแล้ว อิริยาบถทั้งสี่ไม่มีคำว่าเว้นความเพียร เว้นแต่หลับเท่านั้น พอตื่นขึ้นมาความเพียรก็เป็นไปเอง ระหว่างธรรมกับกิเลสนั่นเองละพูดง่าย ๆ ฟัดฟันกันไปเรื่อย ๆ ไปโดยลำดับลำดา ประเภทไหนที่ขาดไปแล้วสิ้นไปแล้วรู้ ๆ เป็นลำดับลำดา ส่วนที่เบาบางไปก็รู้และเห็นชัดภายในจิตใจ และแน่ชัดในความจะหลุดพ้นของตนว่าแน่นอน นี่ละปัญญาขั้นสังหารกิเลส เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากภาวนามยปัญญา

จากนั้นไปก็ก้าวเข้าสู่มหาสติมหาปัญญา นี่หมายถึงปัญญาอันแก่กล้า สติปัญญาอันแก่กล้าซึ่งเกิดมาจากภาวนามยปัญญานั่นแล จนกระทั่งสังหารกิเลสที่มีอยู่ภายในจิตใจอันเป็นส่วนละเอียดหมดโดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือ นั่นละสติปัญญาขั้นนี้ถึงจะปล่อยตัวเป็นไปโดยหลักธรรมชาติเอง ไม่ต้องมีใครบังคับ ต่างอันต่างจริง

เพราะทุกข์ก็ดี สมุทัยก็ดี นิโรธก็ดี มรรคก็ดี ต่างอันเป็นสัจธรรม ต่างอันเป็นสมมุติด้วยกัน แต่เป็นเครื่องแก้กัน มรรคเป็นเครื่องแก้สมุทัย นิโรธดับก็คือดับทุกข์อันเป็นผลเกิดขึ้นจากสมุทัยนั่นแล เมื่อทั้งสี่อย่างนี้ได้ทำหน้าที่ของตนโดยสมบูรณ์แล้วก็ผ่านไป เพราะฉะนั้นสติปัญญาอันอยู่ในองค์มรรค หรืออยู่ในองค์อริยสัจเช่นเดียวกันจึงต้องผ่านไปเช่นเดียวกันกับทุกข์กับสมุทัยที่ผ่านหรือสลายตัวไปเช่นนั้น

สติปัญญาที่นำมาใช้อยู่ธรรมดานี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นธรรมดา ๆ อาศัยเพียงเล็กน้อย ๆ เท่านั้น ไม่ใช่สติปัญญาประเภทที่ฆ่ากิเลส ประเภทที่ฆ่ากิเลสก็ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สูงสุดของสติปัญญาที่ฆ่ากิเลสก็คือมหาสติมหาปัญญา เหมาะสมกับกิเลสประเภทที่ว่าละเอียดสุดก็ได้แก่ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** เท่านั้น เมื่อธรรมชาติที่ละเอียดสุดใน

ฝ่ายสมุทัยนี้ได้สลายตัวลงไปเพราะอำนาจแห่งมรรคมีสติปัญญาเป็นสำคัญแล้ว ก็หมดปัญหาไปด้วยกัน

อันหนึ่งที่นอกเหนือไปจากอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี้คืออะไร นั่นคือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ จิตที่บริสุทธิ์ อันนั้นไม่ได้สลายไปตามทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพราะทั้งสี่นี่เป็นสมมุติ แต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์นั้นเป็นวิมุตติจึงไม่เกี่ยวข้องกัน นี่ภาคปฏิบัติ

นี่ละธรรมของพระพุทธเจ้าท่านสอนให้ถึงขีดสุดของวัฏจิตวัฏจักร จนวัฏจิตนี้กลายเป็นธรรมจักรคลี่คลายตัวของตัวออก ที่แต่ก่อนมัดตัวเองเข้าไป จึงเรียกว่าวัฏจิต สมุทัยเป็นเครื่องผูกมัด มรรคคลี่คลายออกโดยลำดับลำดา จนกระทั่งหมดโดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วก็สิ้นปัญหาโดยประการทั้งปวง

ขึ้นชื่อว่าสมมุติใด ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องในจิตที่บริสุทธิ์นั้นไม่ได้อีกแล้ว แม้ท่านมีชีวิตอยู่ก็เพียงทรงธาตุทรงขันธ์รับผิดชอบกันไปเพียงเท่านั้น ไม่ได้รับผิดชอบด้วยอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นเหมือนอย่างแต่ก่อนมาเลย ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา ภารหาโร จ ปุคฺคโล** เป็นต้น ขันธ์ทั้งห้าเป็นภาระอันหนัก นี้หนักได้ทั้งปุถุชน เป็นภาระรับผิดชอบได้ทั้งพระอริยบุคคลขั้นพระอรหันต์ แต่ท่านรับผิดชอบเฉย ๆ ท่านไม่ได้อุปาทาน แต่สามัญชนธรรมดาเราทั้งหนักด้วย ทั้งอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นก็เป็นภาระอันหนักที่ต้องแบกด้วยกันด้วย แต่ท่านผู้สิ้นไปแล้วท่านมีแต่ความรับผิดชอบในขันธ์เท่านั้นเอง

สัญชาตญาณนี้หากมีต่อกันอยู่เช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่ยึดไม่ถือก็มีต่อกัน ยกตัวอย่างเช่น เราเดินไปตามถนนหนทางนี้เราลื่นมันจะหกล้มลองดูซิ จะพยายามช่วยตัวเองจนสุดความสามารถนู้นแหละ หากว่าล้มก็สุดวิสัยแล้วถึงจะยอมล้ม ถ้าไม่สุดวิสัยแล้วจะช่วยตัวเองตลอด นี่อาการเช่นนี้ หรือเดินไปตามทางนี่ มองลงไปเห็นรากไม้แต่เข้าใจว่าเป็นงูและจะโดดผึงในทันที ทั้ง ๆ ที่กำลังจะก้าวเหยียบลงอยู่นั้นแหละ แต่ไม่ก้าวไม่เหยียบ โดดผึงข้ามไป นี่ก็เป็นสัญชาตญาณแห่งความรับผิดชอบของจิตประเภทนี้เหมือนกันกับจิตทั่ว ๆ ไป เป็นแต่ต่างกันที่ตรงความรู้ ไม่สะทกสะท้าน ไม่ตื่นไม่ตกใจ ไม่เสียอกเสียใจ ไม่ตื่นเต้น เหมือนจิตสามัญธรรมดาเราเท่านั้น

ส่วนสามัญธรรมดาเรา ถ้าลงได้ถึงขนาดที่โดดผึงด้วยความเข้าใจว่าจะเหยียบหลังงูนี้ จิตจะเป็นอย่างไรบ้างใครก็ทราบ ร้อนวูบทันทีใช่ไหมล่ะ นั่น และมีความตื่นเต้น มีความตกใจเป็นกำลัง เห็นได้ชัดในขณะนั้น แต่จิตของท่านผู้บริสุทธิ์แล้วไม่ได้มีถึงจะเป็นก็ตาม จะช่วยตัวเองขนาดไหน เช่น ความลื่นยังงี้ จะหกล้มก้มกราบลงไปก็

ตาม ยังไงจิตของท่านก็ไม่มีในเรื่องเหล่านั้น นี่ละต่างกันที่ตรงนี้เท่านั้นเอง จึงเรียกว่าสัญชาตญาณ อันนี้เป็นของมีมาดั้งเดิมไม่ถอน ไม่เคยปรากฏว่าอันใดถอน

หลักธรรมชาติที่เป็นความยึดมั่นถือมั่นนั้นออกจากโมหะอวิชชาพาให้ยึดมั่นถือมั่น เมื่อธรรมชาตินั้นได้ผ่านไปแล้ว ความยึดมั่นถือมั่นถึงจะบังคับให้ยึดก็ไม่ยึด เพราะไม่มีอะไรมาเป็นสาเหตุให้บังคับ อันที่เป็นสาเหตุให้บังคับก็คือ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** นั่นเป็นตัวสาเหตุแท้ ๆ ให้บังคับ ให้ยึดมั่นถือมั่นโดยหลักธรรมชาติของตัวเอง พอธรรมชาตินั้นได้ผ่านนี้หมดสิ้นไปแล้ว จึงไม่มีอะไรที่จะยึดมั่นถือมั่น

การเรียนจิต เรียนเรื่องของเรานี้เป็นของสำคัญมากทีเดียว ผู้นี้ละผู้จะเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารไม่ใช่ผู้ใด จิตแต่ละดวง ๆ นี้เองที่มีเชื้อฝังอยู่ภายใน เชื้อแห่งความเกิดมีอยู่ด้วยกัน ไม่ว่าสัตว์ว่าบุคคล สัตว์น้ำสัตว์บก สัตว์บนฟ้าอากาศที่ไหน ขึ้นชื่อว่าสัตว์แล้ว มีธรรมชาตินี้ฝังอยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นวิญญาณทั่วแดนโลกธาตุนี้จึงไม่มีวิญญาณดวงใดว่างจากความเกิดแก่เจ็บตาย หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปในภพน้อยภพใหญ่หรือว่าเป็นนักท่องเที่ยว ไม่มีความว่างจากความเป็นนักท่องเที่ยว

เว้นจิตของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้น เพราะอันนั้นหมดเชื้อแล้ว แล้วก็หายกังวล **นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต** ท่านว่าดับสนิท ความหิวความกระหายอะไรจึงไม่มีเหลือ ดับสนิทหมด นั่นท่านไม่เรียกว่าจิตวิญญาณเสีย ถ้าลงถึงขั้นนั้นแล้วท่านไม่เรียกละ มีแต่ว่าปรินิพพาน ๆ คือรอบหมด ๆ ดับรอบหมดจริง ๆ ขึ้นชื่อว่าพิษภัยอันใดที่พาให้เกิดตาย ๆ เหมือนอย่างที่เป็นมาแล้ว ดับรอบไม่มีอะไรเหลือเลย ท่านว่าอย่างนั้น ธรรมชาติที่บริสุทธิ์เอาอะไรไปดับ ท่านไม่ได้พูดถึงธรรมชาติที่บริสุทธิ์ดับรอบนี่นะ หมายถึงสิ่งแวดล้อมอันเป็นสมมุติทั้งหลายนี้ดับรอบต่างหาก

การที่จะแก้ การที่จะรู้เรื่องวิถีทางเดินของจิต ความคิดความปรุงของจิต ความสำคัญของจิตที่ก่อความวุ่นวายให้เราอยู่ตลอดเวลานี้ จึงเป็นสิ่งที่เราจะต้องใช้ความพินิจพิจารณาด้วยสติปัญญาอย่างมากทีเดียว เฉพาะอย่างยิ่งคือนักบวชเราเท่านั้น ที่จะเป็นผู้ได้ทำหน้าที่เหล่านี้ เพื่อความรู้ในวิถีจิตของตัวเองได้โดยลำดับ ๆ จนกระทั่งได้อย่างชัดเจน เพราะหน้าที่การงานอะไร ๆ ก็ไม่มีมาบีบบังคับเหมือนฆราวาสญาติโยมเขา

งานของพระในครั้งพุทธกาลจึงมีแต่เรื่องงานเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา งานฆ่ากิเลส ไม่มีคำว่างานสั่งสมกิเลสเหมือนสมัยปัจจุบันนี้ สมัยปัจจุบันนี้ไม่ว่าเราว่าท่านมันกลับตรงกันข้ามไปแล้ว ว่างานจะฆ่ากิเลสนี้รู้สึกว่ามันอะไร มันเคอะ ๆ เขิน ๆ เหมือนของแปลกประหลาด เหมือนของไม่มีในโลก แต่ว่าถ้างานสั่งสมกิเลสนี้มันสนุก เพราะใครก็อยากทำ ๆ อันเป็นเรื่องของการสั่งสมกิเลส ทั้ง ๆ ที่เราไม่ได้พูดว่าเราต้องการสั่ง

สมกิเลสก็ตาม หลักธรรมชาติมันหากพาให้เป็นอยู่อย่างนั้น เลยกลายเป็นเรื่องบวชมาสั่งสมกิเลสไปเสียแทนที่จะฆ่ากิเลส

ถ้าเราอยากจะทราบว่าจิตมันสั่งสมกิเลสสั่งสมยังไง ให้มีสติ เอ้าดูเข้าไป จะเห็นได้อย่างชัดเจน ๆ ปรุงทีไรปั๊บก็เหมือนกับว่ามันคว้ามาเต็มมือแล้ว ปรุงอะไรพับคว้ามาเต็มมือแล้ว คว้าเอาฟืนเอาไฟมาด้วย อำนาจของการคว้าได้แก่กิเลสสมุทัยพาให้คว้านั่น เต็มมือ ๆ มีแต่ความทุกข์ความทรมานภายในจิตใจ เมื่อสติก็รู้แล้วปัญญาจะนอนตัวอยู่ได้อย่างไร มันก็รอบตัวทันที ๆ ออกจากนั้นมันก็ไม่ได้สั่งสม

เพราะฉะนั้นจิตที่ก้าวเข้าสู่ทางด้านปัญญาแล้ว กิเลสจึงไม่สามารถที่จะสั่งสมตัวเองขึ้น หรือผลิตตัวเองขึ้นได้เหมือนอย่างแต่ก่อน อย่างน้อยก็จะสะดวกเหมือนอย่างแต่ก่อนไม่ได้ แต่เราไม่อยากจะพูดว่าเป็นอย่างนั้น มีแต่จะพูดว่ามันค่อยกุดด้วนลงไป ๆ เท่านั้น เช่นสิ่งที่มีอยู่แล้วมันกุดด้วนลงไป สิ่งที่ยังไม่มีเกิดไม่ได้ เราอยากพูดอย่างนี้ให้เต็มหัวใจ เพราะเคยเป็นอย่างนั้นจริง ๆ นี่ แล้วประจักษ์เสียด้วยนะ เพราะฉะนั้นการเทศนาว่าการจึงพูดตามเหตุตามผล ตามความสัตย์ความจริงที่ปรากฏให้หมู่เพื่อนฟัง เราไม่ได้โอ้ได้อวด เราพูดตามหลักความจริงที่ได้เคยประพฤติปฏิบัติมาอย่างไร มันปรากฏที่ใจนี้ทั้งนั้นไม่ว่าธรรมว่ากิเลสไม่ว่าอะไร

ใจเป็นภาชนะอันใหญ่โตมาก เป็นปัญหาอันสำคัญมากทีเดียว เมื่อถึงขั้นจะรู้แล้วอะไรปิดไว้ไม่อยู่เลย สิ่งไม่เคยรู้ก็รู้ สิ่งไม่เคยเห็นก็เห็น จนเป็นเรื่องที่ว่าอัศจรรย์ พูดง่าย ๆ ไม่มีอะไรจะอัศจรรย์เกินจิตกับธรรมเห็นกันเจอกัน จิตกับกิเลสเจอกัน จิตกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เจอกันแหละ อันนี้มีตามีหูมีเท่าไรก็เถอะไม่เห็นจะว่าไง เมื่อไม่ถูกช่องถูกทางที่จะเห็น เพราะฉะนั้นศาสดาองค์เอกจึงไม่มีอะไรเสมอ ไม่มีใครเสมอได้เลย ยอมกราบอย่างราบเลย เหตุใดจึงรู้ถึงขนาดนั้น ๆ ไม่มีใครสอนเลย ทำไมพระองค์รู้ได้ ๆ

ไอ้เรานี้ต้องสอนแทบเป็นแทบตาย ในตำรับตำรามีกี่ตำรับตำราแบกก็แบกไปไม่ไหว มันหนักขนาดนั้นยังแก้ตัวเองไม่ได้นี่ จะว่าโง่ขนาดไหนพวกเรานี่น่ะ มันอยากจะพูดอย่างนั้น เมื่อถึงขั้นที่ควรจะรู้แล้วเป็นอย่างนั้นจริง ๆ นี่ ไม่ควรจะรู้ก็รู้ ไม่ควรจะเห็นก็เห็น สิ่งที่ไม่ควรเป็นเป็นขึ้นมาได้ประจักษ์กับใจ ๆ เพราะมันเหมาะจังหวะ ๆ กัน

ในเมื่อธรรมได้เกิดขึ้นที่ใจแล้วมีแต่เรื่องธรรม จะกระดิกพับก็เป็นธรรมออก ๆ ทำหน้าที่ออกทำการทำงาน ทำการทำงานคือฆ่ากิเลส เบิกทางตัวเองออกไป สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ สิ่งที่ไม่เคยเห็นก็เห็น มันเบิกกว้างออกไป ๆ มันมีอะไรปิด ก็มีแต่กิเลสเท่านั้นปิดนั่นเมื่อสรุปลงมาแล้วอะไรปิด

ดินฟ้าอากาศไม่ได้ปิดหัวใจนี่นะ มืดแจ้งไม่ได้ปิดหัวใจ ดินน้ำลมไฟไม่ได้ปิดหัวใจ กิเลสเท่านั้นปิดหัวใจ นั่นเวลาเอากันจริง ๆ แล้วมันเห็นโทษของกันและกัน พอกิเลสเบิกออก ๆ มันก็กว้างออก ๆ จิตก็สว่างไสวออกมา สิ่งที่ไม่รู้ไม่เห็นที่ถูกปิดกำบังใครปิด ก็กิเลสนั่นแหละปิดจะเป็นอะไรไป ฟาดกิเลสออกหมดแล้วก็เห็น ก็เหมือนอย่างเมฆกำบังพระอาทิตย์นั่นแหละ พระอาทิตย์ดับที่ไหน สว่างจ้าอยู่อย่างนั้น แต่ว่าถูกเมฆกำบัง เมฆหนาเมฆบางก็เห็นได้อย่างชัดเจนอย่างนี้เห็นไหมล่ะ ถ้ามันปิดจริง ๆ มันก็มืดไปหมดละซิ เวลามันเปิดขึ้นมาแล้วก็เห็นชัดเจน

อันนี้ก็เหมือนกัน เรื่องกิเลสปิดหัวใจก็ปิดอย่างนั้น เมื่อถึงขั้นที่ธรรมได้ผลิตตัวออกมา แสงสว่างกระจ่างแจ้งออกมามากเท่าไรก็ยิ่งเห็นชัด ๆ สิ่งทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หาที่ค้านไม่ได้นี่ ก็เมื่อพระพุทธเจ้าก็เห็นเราก็เห็น แล้วเราค้านเราได้ไหม เมื่อเราค้านเราไม่ได้เราจะเอาอะไรไปค้านพระพุทธเจ้าล่ะ ของจริงอันเดียวกันนี่นั่นน่ะซีมันยอมรับเอาความรู้ความเห็นตามความเป็นจริงจากภาคปฏิบัตินี้ เป็นเครื่องยอมรับเป็นเครื่องยืนยันกัน มันเป็นอย่างนั้น

จึงว่าไม่เหมือนอะไรนะปัญญาประเภทนี้ ไม่เหมือนอะไรและไม่มีอะไรเหมือนท่านจึงว่าโลกุตรปัญญา โลกุตรธรรม ธรรมเหนือโลก เหนือได้ด้วยอันนี้เอง ถ้าไม่มีอันนี้แล้วเหนือไม่ได้ ถ้าลงมีสติมีปัญญาประเภทนี้แล้วเหนือ นับวันเหนือโดยลำดับลำดาแล้วข้ามโลกได้เพราะสติปัญญาประเภทนี้แล

พระพุทธเจ้าน่ะสยัมภู ๆ ทรงรู้เอง เปิดขึ้นมาเอง ขุดค้นขึ้นมาเอง ความหนาแน่นของกิเลสหนาแน่นขนาดไหน พระองค์เปิดออกมาได้ ผุดโผล่ออกมาได้ แล้วก็มาสั่งสอนสาวก เปิดหูเปิดตาของสาวก ก็รู้ได้เป็นลำดับลำดา ดังพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นปฐมสาวก จากนั้นก็เปิดเผยออกหมดโลกธาตุ กว้างขวางออกไปโดยลำดับลำดา รู้ตามเห็นตาม ๆ ได้ผ่านพ้นไป ๆ

จิตดวงใดก็ตามถ้าลงได้พ้นเรื่องวัฏจักรวัฏจิตภายในตัวเอง คือ **อวิชฺชาปจฺจยา** นี้แล้ว เป็นอันว่าแน่นอน ๆ หายสงสัยหายห่วง ท่านถึงว่า **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด ท่านว่าอย่างนั้น ให้เห็นดูซิว่าทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด ผู้เช่นไรล่ะผู้ไม่เกิด จิตเช่นไรล่ะไม่เกิด ให้เห็นชัด ๆ ในเจ้าของซิจะสงสัยพระพุทธเจ้าไปไหน จิตประเภทใดน่ะจิตที่ไม่เกิด ก็เมื่อทราบชัดว่าจิตประเภทนี้ไม่เกิดแล้ว ทุกข์ประเภทนี้ที่เคยมีมานี้จะไม่มี นั่น ทุกข์ประเภทที่กิเลสเคยผลิตขึ้นมานี่ก็ไม่มีเพราะกิเลสหมดไป ก็รู้กันอย่างนั้น ทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด หมายถึงไม่เกิดเอาภพเอาชาตินั่นเอง

ให้พากันตั้งใจปฏิบัตินะ วันคืนวันหนึ่ง ๆ ไม่มีธุระหน้าที่การงานอะไร เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ฆ่ากิเลสภายในใจเจ้าของซิ ไปเสียดายอะไรกับโลกกับสงสาร

มันมีแต่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ดินฟ้าอากาศมีอยู่เห็นอยู่อย่างนี้ตื่นอะไรมัน ในตัวของเรานี้ก็ดิน น้ำ ลม ไฟ มีหรือไม่มี อากาศมีหรือไม่มีอยู่ในนี้ หายใจเข้าหายใจออกเป็นอะไร ถ้าไม่เป็นลมเป็นแล้งเป็นอากาศอยู่ในตัวของเรา คือช่องว่าง มันเต็มอยู่ในนี้หมดแล้วตื่นหาอะไร

ดินก็ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ แล้วเราเคยสัมผัสสัมพันธ์มาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งป่านนี้ ไม่อิ่มตัวบ้างเหรอ ถ้ามีธรรมเข้าไปจับแล้วจะอิ่มทันที ๆ ถ้ามีแต่กิเลสลากไป ๆ จนตายกี่กัปกี่กัลป์ก็ไม่อิ่ม เหมือนเราไม่อิ่มการเกิดตายนั่นแหละ

การเกิดตายไม่อิ่มเพราะอะไร เพราะธรรมชาตินั้นไม่พาให้อิ่ม **นตฺถิ ตณฺหาสมา นที** อะไรที่จะหิวโหยยิ่งกว่าตัณหาไม่มีละ ธรรมชาตินี้หิวโหยไม่มีความอิ่มพอเลย สัตว์โลกทั้งหลายจึงเกิดตายไม่มีความอิ่มพอ ไม่มีความเบื่อหน่าย พอธรรมจับเข้าไป ๆ คัดค้านต้านทานเข้าไป ๆ แล้วเบื่อหน่าย **นิพฺพิทา ๆ** เบื่อหน่ายต่อความเกิดแก่เจ็บตายแล้วเสาะแสวงหาคุณงามความดี เสาะแสวงหาได้เท่าไรก็ตัดภพตัดชาติตัดวัฏวนจำนวนของวัฏฏะเข้ามา กี่ภพกี่ชาติย่นเข้ามา ๆ เรียกว่าย่นวัฏจิตย่นวัฏจักรเข้ามาภายในใจของเรานี่ด้วยภาคปฏิบัติ จนกระทั่งถึงหมดไปโดยสิ้นเชิง เพราะตัดภพตัดชาติอยู่ภายในจิตใจนี้โดยสิ้นเชิง นี่ละกองทุกข์หมดที่ตรงนี้นะ

เราอย่าเข้าใจว่ากองทุกข์จะมีอยู่ที่ไหน ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ไม่ใช่กองทุกข์ หาให้เจอ นักปฏิบัติหาให้เจอ ตามหลักธรรมพระพุทธเจ้า **สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม** ตรัสไว้ชอบแล้ว พระพุทธเจ้าองค์ใดก็ตามไม่ใช่ศาสดาองค์หลอกลวง เห็นแล้วจึงมาสอน รู้แล้วจึงมาสอนโลก บรมสุขก็รู้แล้วจึงมาสอนโลก มหันตทุกข์ก็รู้แล้วจึงมาสอนโลก ศาสดาองค์ใดที่สอนแหวกแนวกันไม่เคยมี เพราะรู้อย่างเดียวกัน เห็นอย่างเดียวกัน สอนแบบเดียวกัน

เรายังจะแหวกแนวอยู่เหรอ เราเป็นลูกศิษย์เทวทัต ลูกศิษย์ของกิเลส ก็ต้องแหวกธรรมเสมอ ต้องต่อสู้กับธรรม ให้เราทราบใจของเราอย่างนี้ เราจะได้เป็นลูกชาวพุทธ เป็นลูกศิษย์ตถาคต เห็นโทษของกิเลสก็เรียกว่าลูกศิษย์ตถาคต ถ้ายังไม่เห็นโทษของกิเลส เห็นคุณค่าของกิเลส หรือปล่อยให้มันหลอกไปเรื่อยลวงไปเรื่อย กล่อมไปเรื่อย อย่างนี้มันก็ลูกศิษย์กิเลสลูกศิษย์เทวทัตนั่นเอง แล้วทำลายเจ้าของด้วยนะเทวทัต

มีงานอะไรวันหนึ่ง ๆ ในวัดนี้ผมไม่ได้รับหมู่เพื่อนมากินมานอนอยู่เฉย ๆ มาโก้เก๋อยู่เฉย ๆ นะ รับมาสั่งมาสอนมาอบรม ให้เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาฆ่ากิเลสนะ ทางจงกรมมันจะเป็นดงเสือไปแล้วเดี๋ยวนี้ ไม่รู้จักทางจงกรมเสียแล้วนะจะว่าไง เราเดินไปที่ไหนเราดูแต่ทางจงกรมของพระขี้เกียจนี่นะ เดินไปโน้นเดินไปนี้ เดินไปดูเป็นยังไงใครทำยังไง ๆ อยู่ เพราะได้เคยปฏิบัติมาแล้วนี่ ทำยังไงกิเลสถึงจะถลอกปอกเปิก ทำ

ยังไงกิเลสถึงจะตาย ทำยังไงมันถึงจะจมไม่ต้องพูดแหละ มันมีแต่สร้างความล่มจมให้กับตัวเองอยู่ตลอดเวลา สงสัยที่ไหนตรงนี้น่ะ ใครจะดิ้นหนีบ้าง หรือดิ้นเข้าไฟ หรือดิ้นออกจากไฟมีไหมนั่น

สอนก็สอนเต็มภูมินะ ไม่ได้ปิดบังลี้ลับอะไรเลย นอกจากการเทศน์ให้ฟังสด ๆ ร้อน ๆ นี้แล้วก็ยังมีเทปยังมีหนังสือ มันน่าจะได้เป็นคติเตือนใจเจ้าของ ไตร่ตรองตั้งเอาความสัตย์ความจริงเข้าสู่ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็น่าจะได้ความจริงออกมา ถ้าไม่เหลาะ ๆ แหละ ๆ เหลว ๆ ไหล ๆ เสียเท่านั้น อย่างนั้นก็ช่วยไม่ได้จะทำยังไง

ที่สอนหมู่เพื่อนนี้ผมเรียนตรง ๆ ผมไม่ได้สงสัยนี่ ผมสอนด้วยความแน่ใจจริง ๆ ไม่ได้ลูบ ๆ คลำ ๆ เอามาสอนนี่ เวลามันเป็นยังงั้นอยู่ก็ไม่ได้สอนใคร แม้สั่งสอนตัวเองยังสอนไม่ได้จะว่าไง เวลามันลูบ ๆ คลำ ๆ สอนตัวเองก็ไม่ได้ เรียนมาเป็นมหาก็เป็นจะว่าไง แล้วมันสอนเจ้าของไม่ได้ นี่เรียกว่าลูบ ๆ คลำ ๆ

ศาสตราวุธน่ะมีเต็ม แต่จะจับชิ้นไหนมารบมาฟันช่วยตัวเองไม่มี ไม่มีปัญญาจะจับมา ปล่อยให้แต่กิเลสกลืนเอา ๆ โน่นต่อเมื่อไปหาครูบาอาจารย์มีหลวงปู่มั่นเป็นองค์เอกละในสมัยปัจจุบันนี้ ท่านชี้ลง ๆ ในหัวใจนั่น บอกวิธีบอกอุบายต่าง ๆ ลงที่หัวใจทุกจุดทุกบททุกบาทเลย นั่นจึงค่อยลืมหูลืมตาขึ้นมาเรื่อย ๆ เพราะความตั้งใจ นั่นเวลางู ๆ ปลา ๆ มันสงสัย เป็นยังงั้นนะ

เจ้าของก็เรียนมามันก็ปฏิบัติไม่ได้ สอนเจ้าของไม่ได้ แก้เจ้าของไม่ได้ เวลาเช่นนั้นก็ไม่ได้สอนใคร แม้แต่สอนเจ้าของก็ไม่ได้จะไปสอนคนอื่นได้ยังไง แต่เวลานี้เป็นยังไงก็ได้พูดให้ฟังแล้วทุกอย่าง หมู่เพื่อนมาหานี่ก็มาด้วยความเป็นเองมาตามอัธยาศัย เราก็สอนเต็มภูมิของเรา สงสัยหรือไม่สงสัยก็เทศน์แล้ว พูดกันก็ฟังแล้วรู้เรื่องกันแล้วนี่จะให้พูดให้ว่ายังไงอีก

สอนก็บอกว่าสอนเต็มภูมิไม่ได้มีอะไรลี้ลับ เต็มภูมิไม่มีอะไรเหลือเลย ภายในหัวใจนี่ไม่มีอะไรเหลือ สอนหมู่เพื่อนหมด เปิดออกมาให้เห็นอย่างเต็มที่เต็มฐานเลย แล้วก็จะให้ผมหาอะไรมาให้อีก สอนว่าให้เพียรก็ฟังซิ ฆ่ากิเลสด้วยความเพียร ไม่ได้ฆ่ากิเลสด้วยความเกียจคร้านนี่นะ แล้วจะเอามาขัดกับธรรมยังไง ไอ้ความเกียจคร้านท้อแท้อ่อนแอไม่ใช่ธรรม ๆ

คลื่นกระแสของนรกจกเปรตมันมากต่อมากนะทุกวันนี้ พระเราถึงได้พังทลาย ๆ ไปตามกระแสหรือคลื่นของนรกจกเปรตนี้ ที่มันไหลเข้ามาท่วมท้นเข้ามา โอ๊ย จนหาที่แหวกออกไปไม่ได้นี่ อะไร ๆ ก็เป็นแต่เรื่องกิเลสฆ่าคนฆ่าพระฆ่าเณรไปเสียทั้งหมดเห็นไหม ผลิตขึ้นมาทุกวันนี้เราเห็นไหม อย่างวัดเรานี้เอาเข้ามาดูซิไฟฟ้า เป็นยังไงไฟฟ้า เอาเข้ามาเป็นยังไง หาความสะดวกสบายว่าไฟฟ้ามาจะสว่าง แน่ะ นี่ละอุบายของ

กิเลสมันขึ้นมาตรงนี้นะ เอาไฟฟ้าเข้ามานี้จะสว่าง แล้วต่อไป โอ๊ย ถ้าได้ตู้เย็นเข้ามาจะดี ตู้เย็นนั่นละเป็นสายทางเดินของเทวทัตของวิดีโอ แน่ะ มันจะเข้ามาทำลาย

เข้าจนกระทั่งกุฏิพระเห็นไหมทุกวันนี้ ถ้าไม่เห็นไปดูเอา ถ้าว่านี่หาอวดอุตริไปดูซิ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมธรรมะหรือเป็นสิ่งที่สังหารธรรมะให้ฉิบหาย ถ้าหากว่าธรรมะมีอยู่ในใจทำไมจะไม่รู้ คนทุกคนรู้ทุกคน พระขนาดพวกเรา ๆ ท่าน ๆ ทำไมจะไม่รู้ว่าสิ่งนี้เป็นภัย แล้วทำไมถึงดื้อถึงด้านทำถึงขนาดนั้น เอามาทำได้อย่างนั้น อย่างหน้าด้านนั่นเห็นไหม นี่ละกิเลสมันตัวหน้าด้าน ถ้าลงได้เข้าครอบหัวใจใดแล้ว มันจะไม่ให้เห็นบุญเห็นบาปอะไรเลย เห็นแต่ความอยากความทะเยอทะยานเท่านั้น ดูเอาซิ

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้หลีกให้เร้น อู๋ย **รุกฺขมูลเสนาสนํ** ฟังซิ ให้ไปอยู่ในป่าในเขาในถ้ำเงื้อมผา สถานที่ใดที่เป็นที่พลุกพล่านวุ่นวายด้วยผู้คนอย่าไปอยู่ นั่นท่านสอน แม้ที่สุดต้นไม้ที่เป็นที่หาอยู่หากิน เช่น มันมีผลหมากรากไม้สุก พวกสัตว์พวกนกอะไรมาหากินอยู่ที่นั่นก็อย่าไปอยู่ สถานที่นั้นมันวุ่นวายท่านว่า ท่าน้ำเป็นที่ขึ้นลงของผู้คนหญิงชายก็อย่าไปอยู่ใกล้แถวนั้น วัดที่สร้างใหม่ก็อย่าไปมันวุ่นวาย

ให้หาที่อยู่ที่สงบสงัดวิเวกนะ ให้ประกอบความพากเพียรทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน ตลอดถึงการพักผ่อนก็บอกไว้หมด ใน**อปัณณกปฏิปทาสูตร** ท่านแสดงไว้เป็นสูตรจริง ๆ เอามาสวดมนต์อยู่นี่ ผู้สวดก็สวดอยู่นี่ เวลานั้นให้พัก เวลานั้นให้เดินจงกรม ให้นั่งสมาธิภาวนา ท่านสอนไว้โดยละเอียดลออมากที่สุด

ท่านไม่ได้บอกว่าให้กว้านเอาสิ่งเหล่านี้มาเผาหัวนะ ท่านไม่ได้ว่านี่ สิ่งเหล่านี้ละเป็นสิ่งที่เผาหัว เผาหัวใจพระนั่นแหละจะเผาหัวใจใคร เรื่องเหล่านี้มันเรื่องของโลกไม่ใช่เรื่องของธรรมเอาเข้ามาทำไม ถ้ารู้อยู่ ถ้าเรามีความละอายอยู่เอามาทำไม ถ้าเราละอายในความเป็นพระของเราอยู่เอามาทำไม นี่คือมันหน้าด้านนั่นเอง

กิเลสลงถ้ามีขึ้นมาตรงไหนจะทำให้ด้านนะ หน้าด้าน ๆ ไปเลย **หิริโอตตัปปะ**ไม่มี นั่น จะว่ายังไง แล้วนั้นก็มีนี้ก็มี เขาก็มีเราก็มี ก็ไปแข่งกัน เป็นเรื่องของกิเลสไปเสียหมดเลยว่าไง น่าทุเรศไหม จะก้าวไปไหนก็ไม่ได้ละนี่น่ะ จะหาทางไปไม่ได้นะ มีแต่ข้าศึกเต็มรอบด้านพูดง่าย ๆ ธรรมเกิดได้ยังไง พอพูดเรื่องอรรถเรื่องธรรมขึ้นมา กิเลสมันหน้าด้านมันก็หัวเราะธรรมน่ะซิ พูดเรื่องอรรถเรื่องธรรมขึ้นมานี่ หัวเราะนะกิเลสหน้าด้าน นั่นละกิเลสหัวเราะธรรมดูเอา ใครเป็นก็ตามดูเอา กิเลสหัวเราะธรรมเป็นยังงั้นแหละ

เอาละเลิกละนะ

พูดท้ายเทศน์

ในบุพพสิกขามีอยู่ว่า พระอรหันต์นอนหลับแล้วไม่ฝัน ว่างั้น ผมก็เป็นแต่เพียงจำเอาไว้ไม่ได้พิจารณา พระอรหันต์นอนหลับแล้วไม่ฝัน นี่อันหนึ่ง อันหนึ่งในหนังสือก็มีดูเหมือนจะหลายเล่มอยู่นะ ที่ว่าผู้ที่สำเร็จพระอรหันต์แล้วต้องบวชภายใน ๗ วัน ถ้าไม่ได้บวชภายใน ๗ วันแล้วต้องตายว่างั้น นี่อันหนึ่ง

ในหลักธรรมชาติแล้ว ผู้นั้นจะรู้ตัวเองในหลักธรรมชาติ อะไรจะต้องมีขีดมีคั่นมีบังคับบัญชากันกดกันถึงขนาดว่า ถ้าไม่ได้บวชแล้วเลย ๗ วันไปแล้วตาย คือจะอยู่ได้ภายใน ๗ วันผู้สิ้นกิเลสแล้วถ้าไม่บวช เลย ๗ วันไปตาย นี่นะในหนังสือนี่ผมก็เห็น ไม่ใช่คุยเฉย ๆ เราเห็นจริง ๆ นี่นะนี่ก็ดี แต่ผมไม่ได้ใช้ความพิจารณาอะไรมากนักแต่ก่อน ก็เหมือนที่ว่าพระอรหันต์นอนหลับแล้วไม่ฝัน นี่อันหนึ่ง ที่ว่าผู้สำเร็จอรหัตภูมิแล้วต้องบวชภายใน ๗ วัน ไม่บวช..ตาย นี่ก็เห็น ทีนี้ก็มาทำให้อดคิดไม่ได้นะทุกวันนี้ให้คิดเหมือนกัน

เรื่องความฝันนี้ก็เป็นเรื่องของธาตุของขันธ์นี่ทำไมฝันไม่ได้ นี่เป็นเรื่องของขันธ์ ๕ แท้ ๆ ขันธ์ ๕ เป็นสิ่งที่กระดุกกระดิกได้เหมือนทั่ว ๆ ไป ทำไมพระอรหันต์จะฝันไม่ได้ นี่ซิเอาเหตุผลมาจับกันตรงนี้ เอ้า พิจารณาธาตุขันธ์ให้ชัดเจนซิ ทั้งจิตด้วยทั้งขันธ์ ๕ นี้ด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ด้วย ท่านบรรลุมรรคผลนิพพานท่านสังหารขันธ์ ๕ นี้ให้ฉิบหายไปแล้วเหรอ ขันธ์ ๕ นี้จึงดีดดิ้นไม่ได้ การดีดดิ้นได้ก็ฝันได้ล่ะซิ นั่นจะว่าไง ขันธ์เป็นขันธ์นี่ทำไมจะฝันไม่ได้ นี่ซิมันน่าคิดอยู่ คิดละซิที่นี่ ใครจะว่าเป็นทิฐิก็ตาม มันคิดก็บอกว่าคิด..เรา

พูดตัวอย่างให้เห็นชัด ๆ ก็อย่างพ่อแม่ครูจารย์มั่นเรานี่ วันนั้นท่านไม่ค่อยสบายแล้วท่านนอนหลับ ท่านละเมอไป ธาตุขันธ์มันไม่ค่อยสบาย พอนอนหลับไปท่านฝัน ท่านฝันละเมอไป เอ้อ ๆ เราเดินจงกรมอยู่ข้าง ๆ นั่นเราก็ปุ๊บปั๊บ แต่ท่านเร็วนะ เพราะท่านคงได้ยินเสียงเราเดินปุ๊บปั๊บ ๆ ไป ใคร ท่านว่างั้น เราก็กราบเรียนท่านว่าผมมาหา เสียงพ่อแม่ครูจารย์นี่เสียงผิดปกติ เราว่างั้น อ๋อผิดละซิ...ฝันเมื่อกี้นี้ ท่านว่านั่นฟังซิ

ท่านฝันเรื่องเกี่ยวกับหมา ท่านว่าให้หมา ท่านดุหมาไล่หมาลักษณะอย่างนี้ นี่หมายถึงหนองผือ ท่านกั้นห้องศาลาอยู่ ก็เพราะท่านไม่สบายนั่นเองละ ท่านเป็นหวัดหวัดก็เป็นหวัดใหญ่ด้วย ผมจึงมาเดินจงกรมแอบ ๆ อยู่ข้าง ๆ นั่น เพราะธาตุขันธ์ท่านไม่ดีก็ทราบ พระเณรก็ทราบกันนี่ แต่ตอนนั้นก็ยังไม่ดึกเท่าไรนัก ผมมาเดินจงกรมอยู่ข้าง ๆ ศาลา ตรงไปทางห้องท่านพักนั่นแหละ ผมเดินจงกรมอยู่ข้าง ๆ ได้ยินเสียงผิด

ปกติ เอิ๊กอ๊าก ผมเลยปุบปับจะวิ่งขึ้นไปหาท่านนั่นแหละ พอรองเท้าผมปุบปับ ๆ ท่านได้ยินเสียง ท่านก็เลยกึ๊กกั๊กขึ้น ใครมานั่น ท่านว่างั้น นั่น

แล้วพ่อแม่ครูจารย์มั่นเรานี่เป็นอะไร ฟังซิ ใครจะว่าท่านเป็นอะไร เอาตรงนี้ยันกัน พระธาตุท่านเห็นไหมล่ะ นั่นเครื่องยืนยันกัน ท่านฝันหรือไม่ฝันว่างี้ ยังไงก็ตามถึงท่านไม่มาเป็นพยานก็ตาม ผมก็ยังแน่ใจอยู่ว่าเรื่องธาตุขันธ์เป็นธาตุขันธ์ นี่อย่างที่พูดตะกี้นี้ ความเป็นอรหันต์ของแต่ละองค์ ๆ ของพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น มีอะไรที่ไปกระเทือนกับขันธ์ ๕ พอจะให้ขันธ์ ๕ แสดงตัวไม่ได้ล่ะ นั่น ขันธ์ ๕ เป็นขันธ์ ๕ ก็ต้องแสดงอยู่เป็นธรรมดา เมื่อเป็นเช่นนั้นทำไมจะฝันไม่ได้ การฝันก็เป็นความแสดงของขันธ์ ๕ นี่นะ นี่อันหนึ่ง

อันหนึ่งที่ว่า ถ้าสำเร็จธรรมขั้นสูงสุดคืออรหัตภูมิแล้ว ถ้าไม่ได้บวชจะตายภายใน ๗ วันนี้ก็เหมือนกัน ทำให้คิดเหมือนกันนะ วิสุทธิธรรมหรือวิสุทธิจิตนี้เป็นเพชฌฆาตฆ่าขันธ์ ๕ เชียวเหรอ นั่น อันนี้ไม่ใช่เป็นเพชฌฆาตนี่นะ สิ่งใดที่ควรไม่ควรพระอรหันต์ท่านจะรู้ของท่านเอง ถึงขั้นนี้แล้ว จะไม่มีใครมาบอกก็ตาม ท่านจะรู้วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องขันธ์ของท่าน เหตุใดจะต้องไปตายภายใน ๗ วันวะ นี่อันหนึ่ง จะว่าบ้าก็บ้าแล้วผม เอ้า มันเกินเหตุเกินผลก็ต้องอย่างนั้นซิ

วิธีการจดจารึกนี่สำคัญอยู่นะ เอาแต่ความจำล้วน ๆ อะไรมาก็อาจจะจำสุ่มสี่สุ่มห้าจดมาเรื่อย ๆ อย่างนั้นก็ได้ เราก็ไม่ได้ประมาท เราอาจเป็นทางสันนิษฐาน อะไร ๆ ก็จดมาเรื่อยจารึกมาเรื่อยด้วยความจำ ๆ ไม่มีความจริงเข้าไปแทรกกันบ้างแล้วก็ลำบากเหมือนกันนะ มีความจริงคือตัวผู้ไปจดจารึกนั้นน่ะ ถ้ามีความจริงภายในจิตใจ มีภูมิจิตภูมิธรรมแล้ว จะได้ธรรมะละเอียดมามากมาย จะไม่มีแต่ความจำล้วน ๆ มา

พระพุทธเจ้าท่านพาช่วยโลก ช่วยจนสุดท้ายนะ..พระพุทธเจ้า เช่นอย่างสุภัททปริพาชก..ช่วยจนสุดท้าย เทศน์ให้ฟัง แล้วก็ให้พระอานนท์ไปบวช ให้ได้เป็นปัจฉิมสาวกในคืนวันนี้เป็นวันสุดท้ายของเรา และพอบวชแล้วก็ให้ออกไปทำความเพียรอยู่ข้างนอก นั่นฟังซิ พระองค์ทรงเล็งเห็นอุปนิสัยแล้วนี่ ก็ได้บรรลุธรรมในคืนวันนั้น คืนวันพระพุทธเจ้าปรินิพพานนั่น ก็ได้เป็นปัจฉิมสาวก ก็อย่างนั้นเอง สงสารถึงขนาดนั้น

เรามาที่นี่ก็เพื่อปริพาชกคนนี้คนหนึ่งละอานนท์ นั่นฟังซิ เพื่อรักษาเหตุการณ์ประการหนึ่ง เหตุการณ์คือพระบรมธาตุของพระองค์ หรือพระสรีระของพระองค์ ตอนนั้นดูยังจะไม่เป็นบรมธาตุหรือยังไงก็ไม่รู้แหละ พระสรีระของพระองค์เวลาถูกเผาไปแล้วนั่นน่ะ ถ้าไปนิพพานเมืองใหญ่เขาจะไม่แบ่งกัน แล้วจะเกิดศึกกัน พระองค์ทรงทราบไว้หมด จึงต้องไปปรินิพพานในเมืองกุสินารา แล้วก็ได้แจกกันอย่างที่เห็นนั่นน่ะ

วันหนึ่ง ๆ ตามปกติผมอยู่ตามลำพังคนเดียวของผม ผมไม่ต้องการอะไรยุ่งนะ ประชาชนญาติโยมที่มาผมทนเอา ผมอุตส่าห์เอาเฉย ๆ นะที่มาหาผมนี่ จึงเข้าหาได้บ้าง ไม่เข้าได้บ้าง วันหนึ่ง ๆ เราอยู่โดยลำพังเราคนเดียว ๆ เหมาะ พอดี๊พอดี ยุ่งกับนั้นยุ่งกับนี้ โอ๋ย ไม่สบาย

เอาละที่นี่เลิกกันละ มีเท่านั้นละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

จิตตภาวนาเป็นหัวใจของพุทธศาสนา

ในฤดูพรรษา เป็นเวลาที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประกอบความพากเพียร เพราะไม่มีการเข้า ๆ ออก ๆ ของพระทั้งในวัดและนอกวัดที่ยุ่งอยู่ตลอด ในพรรษาเช่นนี้เรื่องเหล่านี้ไม่ค่อยมี การประกอบความเพียรจึงสะดวก และการงานก็ไม่ให้มี เราระมัดระวังมากเรื่องการก่อสร้าง ซึ่งเป็นข้าศึกกับทางด้านจิตตภาวนา ในครั้งพุทธกาลท่านระมัดระวังอยู่มากทีเดียว ไม่ได้เหมือนสมัยทุกวันนี้ ที่ถือการก่อสร้างเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นจิตเป็นใจเป็นศาสนาจริง ๆ ดูว่าเป็นอย่างนั้นในความรู้สึกของผู้สร้างผู้ทำ ไม่ว่าประชาชนญาติโยมและพระเณรในวัดมักเป็นเช่นนั้น จนกลายเป็นว่าศาสนาคือการสร้างวัตถุเหมือนกันกับโลกที่เขาสร้างกัน

ศาสนาคือกุฏิที่หรูหราสวยงาม ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในวัดอันเป็นด้านวัตถุแล้วมีแต่ความหรูหราสวยงามทั้งนั้น ศาสนาเลยกลายเป็นเรื่องอย่างนั้นขึ้นมา ถ้าคนไม่เข้าใจเรื่องศาสนา เขาจะเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นศาสนาอย่างแท้จริง วัดใดไม่มีอย่างนั้นเขาถือว่าวัดนี้เหมือนกับไม่ใช่วัด พระขี้เกียจขี้คร้าน เพราะไม่สร้างศาสนา คือความยุ่งเหยิงวุ่นวายนั้นแหละที่เขานับถือว่าเป็นสิริมงคล เพราะเขาไม่รู้ไม่เข้าใจ

ความจริงของศาสนาแล้วมีแต่จิตตภาวนาเป็นสำคัญมากทีเดียว เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นจิตเป็นใจเป็นหลักศาสนาอย่างแท้จริง ในวงคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มุ่งมั่นต่อสิ่งเหล่านี้มากที่สุดยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด การสร้างก็มีบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนมากก็เป็นประชาชนญาติโยมเขาทำให้ไม่ได้ใหญ่โตอะไรนักนะ

เราไปดูซิตามฐานของพระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้าในอินเดีย ที่เขามาเล่าให้ฟังเราก็เอามาคิดเหมือนกัน ใหญ่โตที่ไหน ท่านระมัดระวังมาก เช่นอย่าง**นางวิสาขา**จะสร้างวัดสร้างวิหารอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบให้**พระโมคคัลลาน์**เป็นผู้คอยดูแลตักเตือน เพราะพระโมคคัลลาน์นั้นเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่มีอะไรจะเสียหายเกี่ยวกับเรื่องการก่อสร้าง ส่วนพระทั้งหลายไม่ปรากฏว่าได้เข้าไปเกี่ยวข้องเลย ก็มีพระโมคคัลลาน์เท่านั้นคอยแนะนำช่างเขา นอกนั้นก็มีแต่ชี้ให้เข้าป่าเข้าเขา ตามร่มไม้ ในถ้ำ เงื้อมผาต่าง ๆ เพื่อภาวนาอย่างเดียว นั่นละหลักศาสนาแท้เป็นอย่างนั้น

ท่านก็กล่าวไว้ว่าคันถธุระ วิปัสสนาธุระ อันเป็นของคู่เคียงกัน แต่หลักใหญ่ของศาสนาที่ท่านทรงมุ่งมั่นจริง ๆ ก็คือจิตตภาวนา ด้านนามธรรมเป็นสำคัญมากยิ่งกว่าด้านวัตถุ ถ้าจะว่าไม่มีก็ความจำเป็นยังมี พระก็มาจากคน ประชาชนญาติโยมเขามีบ้านมีเรือน พระก็ต้องมีที่พักที่อาศัย จำเป็นก็ต้องสร้างต้องทำขึ้นพอได้อยู่อาศัยเพื่อจิตต

ภาวนาเป็นสำคัญ แต่ไม่ได้เพื่อความหรูหราโก้เก๋ มีชื่อมีเสียงมีเกียรติยศจากการก่อการสร้างอย่างนั้น มุ่งทางด้านจิตตภาวนาเป็นสำคัญมาก

เพราะฉะนั้นในอนุศาสน์จึงไม่เว้น เวลาบวชแล้วสอนรุกขมูล อยู่ร่มไม้ชายป่าชายเขาไปเป็นลำดับลำดา พบกันพูดแต่เรื่องอรรถเรื่องธรรมเรื่องจิตตภาวนา ไม่ได้พูดถึงเรื่องการก่อการสร้าง การได้การเสีย การซื้อถูกขายแพง เรื่องโลกเรื่องสงสาร อันเป็นเรื่องของฆราวาสเขาทำกันพระไม่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่ประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสออกจากใจของตนโดยถ่ายเดียวเท่านั้น

เพราะฉะนั้นการอยู่ด้วยกันมีจำนวนมากน้อยจึงมีความสะดวก ไม่วุ่นวาย ไม่เกี่ยวกับเรื่องทิฐิมานะฐานะสูงต่ำอะไร อันเป็นเรื่องที่จะมาโดนกันได้ เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสมันโดนได้ง่าย กระทบกระเทือนกันได้ง่าย ไม่เหมือนเรื่องธรรม ถ้าเรื่องธรรมแล้วอยู่เท่าไรก็อยู่กันได้สบาย เพราะมุ่งเหตุมุ่งผลมุ่งความถูกต้องดีงามเท่านั้นเป็นหลักใหญ่

นี่เราอยู่ด้วยกันถึงจะมีมาก สถานที่สงบสงัดในการบำเพ็ญเพียรก็เห็นว่าพอเหมาะสม ที่จะประกอบความเพียรได้สะดวกสบายอยู่แล้ว จึงควรเข้มงวดกวดขันในเรื่องความเพียรของตน เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา เป็นของสำคัญมากสำหรับพระกำจัดเรื่องของกิเลส ถ้าไม่มีศาสนาเป็นเครื่องเยียวยารักษาหรือเป็นเครื่องแก้ไขหรือต้านทานแล้ว คนทั้งโลกสัตว์ทั้งโลกจะเสียเพราะเรื่องของกิเลสนี้ อย่างฉิบหายป่นปี้อย่างไม่มีปัญหาเลย นั่น แต่นี้ที่พอมีดีมีชั่วพอหาเลือกได้บ้าง ก็เพราะมีศาสนา เฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี่ละสำคัญมาก ที่จะกำจัดมันได้อย่างไม่ต้องสงสัยหรือหมดไปจากจิตใจเสียจริง ๆ ไม่มีอะไรเหลือเลย เพราะอำนาจแห่งธรรมนี้

การปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อใจคือกิเลสนี้ เราพึงทราบเสมอตามที่สอนไว้แล้วว่า กิเลสไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องที่ใหญ่โตมากที่สุด มีอำนาจมาก มีความฉลาดแหลมคม ไหวพริบตลบตะแลงนี้ไม่มีอะไรเกินกิเลส เรียกว่าสัตว์โลกทั้งหลายไม่รู้เลยก็ว่าได้ อุบายวิธีการต่าง ๆ ที่ปกครองสัตว์โลก ที่ฉุดลากสัตว์โลกให้เป็นไปในแง่ต่าง ๆ เราไม่มีทางทราบได้

เราอย่าพูดแต่เรื่องของโลกทั่ว ๆ ไปเลย เราดูหัวใจเรากับกิเลส ทั้ง ๆ ที่เราก็เข้าใจในตัวเองว่ามีธรรมเป็นเครื่องกำจัด มีธรรมเป็นเครื่องทดสอบ มีธรรมเป็นคู่แข่งกัน มีธรรมเป็นเครื่องรบกันกับกิเลสอยู่แล้วภายในจิตใจ ตามความรู้สึกของตน แม้เช่นนั้นเรายังไม่ทราบเวลาเผลอ ฟังซิ เวลาเผลอนั่นแลเป็นเวลาที่กิเลสต่อยเรา ทั้ง ๆ ที่ตั้งหน้าตั้งตาจะไม่ให้เผลอแต่มันเผลอไปได้อย่างไร นี่ละความที่เราไม่ทราบว่ามันเผลอไปได้อย่างไรนั้นแหละ คือความฉลาดแหลมคมของกิเลสมันเหนือธรรมเรา คือสติปัญญา

เราไม่เพียงพอ จึงต้องได้แพ้มันอยู่เสมอ ๆ นี่ละเราดูหัวใจเรานี้เท่านั้นไม่ต้องไปดูที่อื่น ซึ่งเป็นเหมือน ๆ กัน

แต่เรานี้เข้าสู่แนวรบแล้ว และมีธรรม และรู้สึกว่าตัวมีธรรมด้วย เอามาต่อสู้กับกิเลสยังแพ้มันโดยไม่รู้สึกตัวเลย ๆ เป็นอย่างไรบ้าง มีไหมในหัวใจของพระวัดเรานี้ ผมน่ะแน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าไม่สงสัย มีอยู่อย่างนี้ แพ้อยู่อย่างนี้ เป็นอยู่อย่างนี้ แหลมคมไหมกิเลส ท่านทั้งหลายทราบไหม วันนี้ขอพูดอย่างเต็มหัวใจ เพราะได้ปฏิบัติต่อกิเลส ต่อสู้กับกิเลสมาเต็มหัวใจ

บางครั้งแทบว่าจะตายจริง ๆ ผมเคยเป็นมาแล้ว หนักขนาดไหนแหลมคมขนาดไหนกิเลส อุบายวิธีการทุ่มเทลงถึงชีวิตจิตใจก็มอบในบางครั้งจนจะไม่มีเหลือเลย เอ้าถึงไหนถึงกัน นั่นถึงขนาดนั้นแหละถึงจะพอมียิบ ๆ แย็บ ๆ เหมือนฟ้าแลบ..สติปัญญาของเรา แต่เมื่อฟัดเมื่อเหวี่ยงกันอยู่เสมอ ด้วยความมุ่งมั่นขันแข็งในหัวใจเราแล้ว กิเลสจะเก่งขนาดไหนก็เถอะมันมีที่จะแพ้เราได้โดยไม่ต้องสงสัย ไม่เช่นนั้นจิตจะหลุดพ้นจากกิเลสหรือธรรมจะปราบกิเลสให้ราบกลายเป็นจิตที่บริสุทธิ์ขึ้นมาไม่ได้

ยกพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง นั่นก็คือพระองค์ปราบกิเลสให้เรียบราบภายในจิตใจหมดด้วยอุบายแห่งธรรมนั้นเอง แล้วก็มาประกาศอุบายวิธีการต่าง ๆ ทางฝ่ายเหตุ ที่จะต่อสู้กับกิเลสด้วยวิธีใด พร้อมกับผลที่ได้รับในเมื่อกิเลสได้หมอบราบลงไปแล้ว ให้บรรดาสาวกทั้งหลายได้ยินได้ฟัง ตลอดถึงสัตว์ทั่วโลกดินแดนในพุทธบริษัทของพระองค์ได้ยินได้ฟัง และได้ประพฤติปฏิบัติตามเรื่อยมาจนกระทั่งถึงพวกเรานี้ ล้วนแล้วแต่ธรรมเป็นธรรมชาติที่มีฤทธิ์มีเดชมีอำนาจฉลาดแหลมคมเหนือกิเลสทั้งนั้น เมื่อเรานำมาใช้ด้วยความสนใจจริง ๆ ตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้เป็นระยะ ๆ หรือเป็นขั้นเป็นตอน ให้พอเหมาะพอควรแก่การปราบกิเลสซึ่งมีขนาดหรือว่ามีน้ำหนักต่างกัน

เราดูในหัวใจของเรานี้ว่าเป็นอย่างไร วันหนึ่ง ๆ มีความรู้สึกตัวกับความเผลอเมื่อเทียบกันแล้ว ในวันหนึ่งของผู้ตั้งใจภาวนาในสงครามระหว่างกิเลสกับธรรมบนหัวใจนี้ อันไหนมีมากกว่ากัน ช่องแห่งความไม่เผลอกับช่องแห่งความเผลอ เอ้าเอาตรงนี้นั่นเราพิจารณาซิ นั่นละเราเผลอมากน้อยเพียงไร ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากิเลสน่ะได้เปรียบเรามากน้อยเพียงนั้น และมีคะแนนสูงกว่าเรามากน้อยเพียงนั้น นี่เป็นเครื่องวัดในหัวใจเราเอง

สติธรรมเป็นเครื่องวัดในเบื้องต้น ต้องสติธรรมก่อน สติเป็นของสำคัญในการประกอบความพากเพียร ถึงจะยังแก้ไม่ได้ก็ตาม สติต้องวางเป็นรากเป็นฐานจริง ๆ เมื่อสติได้ตั้งขึ้นแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวโยงกันอันขึ้นชื่อว่าธรรม ๆ แล้วจะตาม ๆ กันมา เราจะเห็นได้เวลาเราฝึกหัด ทั้ง ๆ ที่ล้มลุกคลุกคลานให้มันต่อยอยู่ตลอดเวลา

ช่องแห่งความเผลอนั้นวันหนึ่งอย่างน้อย ๘๐% ช่องแห่งความไม่เผลอนั้นมีประมาณ ๒๐% ในความรู้สึกของเราที่ว่าได้ต่อสู้กันเต็มที่ ๆ ในวันหนึ่งคืนหนึ่ง ก็เรียกว่ายังล้มลุกคลุกคลาน

แต่การประพฤติปฏิบัติ การต่อสู้ด้วยความมุ่งมั่นไม่ลดละถอยหลัง สติก็ดีขึ้น ความสงบปรากฏขึ้นมาเป็นผลเป็นเครื่องสนับสนุนให้มีความพอใจ ให้มีความเอิบอิ่ม ให้มีความผาสุกสบายภายในจิตใจ ขณะที่จิตได้รับความสงบตัวเพราะกิเลสอ่อนข้อลงไปในขณะนั้น แล้วเป็นพลังอันหนึ่งของจิตที่จะให้มีแก่ความพากเพียร เป็นระดับสูงหรือเข้มข้นขึ้นไปกว่านั้น

ทีนี้เราพูดย่น ๆ เข้ามาเลยว่า เมื่อความเพียรของเราไม่หยุดไม่ลดละ นั่นละเราพอที่จะเทียบพอที่จะวัดกันได้ ในช่องว่างให้กิเลสต่อยเอา ๆ กับช่องว่างที่เราต่อสู้กับกิเลสด้วยความรู้สึกตัวนี่ เมื่อถึงระดับสูงขึ้นไปแล้วเราจะเห็นได้ชัดว่า ธรรมนี้มีความเสมอขึ้นไปเรื่อย ๆ มีระดับสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงไม่มีช่องว่าง

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่าสติปัญญาอัตโนมัติ นั่นละที่นี่ท่านว่า ไม่มีช่องว่างแล้วนี่ คือเป็นเรื่องของสติเรื่องของปัญญาตลอดอิริยาบถเว้นแต่หลับเท่านั้น นี่เราจึงเทียบกันได้กับย้อนหลังในขณะที่เรากำลังตั้งแล้วล้มลง ลุกขึ้นล้มลง ล้มลุกคลุกคลาน ในเวลาที่เผลอตัวนั้นเป็นอย่างนั้น กับในเวลาที่ไม่เผลอโดยอัตโนมัติเพราะกำลังเพียงพอ มาจากขั้นล้มลุกคลุกคลาน เป็นเครื่องหนุนมาโดยลำดับลำดาจนถึงขั้นเป็นอัตโนมัติแล้วก็เทียบได้ละที่นี่ เผลอหรือไม่เผลอก็รู้

นี่ละเป็นจังหวะของธรรมที่เริ่มเกิดแล้ว และในขณะเดียวกันก็เริ่มสังหารกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งฝังจมอยู่ภายในจิตใจนี้ อย่างน้อยก็ถลอกปอกเปิกไปเสียก่อนละ จากนั้นก็เลือดเยิ้ม ๆ ยิ่งเข้าไปกว่านั้นก็มีแต่ความห้าวหาญ มีแต่ความเก่งกล้าสามารถภายในจิตใจ ไม่มีความสะทกสะท้าน ไม่มีวันไม่มีคืน มีแต่ความหวังเต็มหัวใจว่าต้องหลุดพ้นจากทุกข์ในไม่ช้า หรือต้องเอาให้หลุดพ้นจากทุกข์ ปราบกิเลสให้ราบคาบในไม่ช้า

คำว่าถอยหลัง หรือคำว่าท้อแท้ หรือคำว่ากลัวกิเลส คำว่าขี้เกียจขี้คร้านไม่มีเลย นี่เป็นเครื่องวัดเครื่องเทียบกันในขั้นอย่างน้อยขั้นนี้ กับขั้นต้นที่ล้มลุกคลุกคลาน เราทราบได้แล้วว่ามันมีทางต่อสู้กันได้อย่างนี้โดยลำดับ ๆ มา ช่องนั้นกิเลสต่อยเราทั้งนั้น มาถึงช่องนี้แล้วมีแต่ความเพียร มีแต่ธรรมทั้งหลายต่อยกิเลส ฟัดกันลงไปเรื่อย ๆ แล้วก็ทำให้ทราบได้ว่า ความเผลอนั้นคืออำนาจของกิเลส นั่นทำให้ทราบย้อนหลังไปได้ กิเลสทำให้เผลอ ไม่ใช่ธรรมหรืออะไรทำให้เผลอ ธรรมท่านไม่ทำให้เผลอ สติตั้งขึ้นมา

เมื่อไรก็ได้ถ้าไม่ถูกกิเลสตีต่อยเตะให้ล้มไปเสีย ให้แตกกระจายไปเสียเท่านั้น แล้วความเผลอจะมีเรื่อย ๆ เพราะกิเลสมีอำนาจมาก นั่น

ความโง่เพราะไม่มีปัญญาก็เพราะอำนาจของกิเลสปิดบังเอาไว้ ไม่ให้สติปัญญาเคลื่อนตัวออกมาได้เลย นี่ในขั้นที่มันปิดมันปิดจริง ๆ ขั้นที่มีกำลังมาก กิเลสมีกำลังมากจริง ๆ แต่ยังไงก็ตามอย่าลืมว่า **วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ** นั่นเป็นเครื่องยืนยันรับรองกันแล้วในวงปฏิบัติ เป็นองค์ศาสดาเป็นผู้แสดงเสียเอง คนจะหลุดพ้นจากทุกข์ไปได้เพราะความเพียร ฟังซิ ความเพียรมีความมุ่งมั่นเป็นของสำคัญมากทีเดียว ความมุ่งมั่นนี้เป็นเหมือนกับแม่เหล็กเครื่องดึงดูดความพากเพียร ความอดความทน ความอุตส่าห์พยายามทุกด้านทุกทาง เข้ามาสู่ความมุ่งมั่นเป็นรากใหญ่ เป็นรากฐานสำคัญ

นี่เราพูดถึงเรื่องระหว่างกิเลสกับธรรม อยู่ในหัวใจของเราดวงเดียวกันนี้ ระยะหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง อีกระยะหนึ่งเป็นอย่างหนึ่งในหัวใจดวงนี้ที่มีความเพียรต่อสู้กันอยู่นั้นแล จนกระทั่งไม่มีเลยคำว่าขี้เกียจขี้คร้าน ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นเรื่องของกิเลส ทีนี้พูดได้เต็มปากว่า นี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล มีแต่ความมุ่งมั่น มีแต่ความขยันหมั่นเพียร ขยันก็เลยพูดไม่ถูกเสีย เพราะเลยนั้นไปแล้ว

เพราะความเห็นภัยในทุกข์ทั้งหลายที่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจของกิเลส เห็นจริง ๆ เห็นเต็มหัวใจ เห็นคุณของธรรมที่ปราบกิเลสเครื่องก่อภัยก็เห็นชัด ๆ ก็ยิ่งจะสั่งสมธรรมมีสติธรรม ปัญญาธรรม เป็นต้น ด้วยความเพียรในแง่ต่าง ๆ ให้หนักมือขึ้นโดยลำดับลำดา จึงไม่อาจจะพูดได้ว่าขยันหมั่นเพียร คือเลยนั้น

จิตทั้งดวงหมุนติ้วเป็นธรรมจักรไปหมด จะว่าขยันหรือไม่ขยันก็พูดไม่ถูก นั่นท่านจึงเรียกว่าอัตโนมัติของความเพียร ความเพียรก็เป็นอัตโนมัติ ผลปรากฏเป็นสติปัญญาขึ้นมาเรื่อย ๆ แก่กล้าขึ้นมาเรื่อย ๆ แต่เป็นเหตุในการที่จะฟัดกับกิเลส เป็นผลอันหนึ่งขึ้นมาเสียก่อน แล้วก็เป็นเหตุที่จะต่อสู้กิเลสได้ด้วยสติปัญญาประเภทนี้ ๆ สุดท้ายกิเลสก็พังหมดไม่มีอะไรเหลือภายในจิตใจเลย

แล้วเป็นยังไงที่นี่เราเทียบ เอ้า ตั้งแต่เบื้องต้นที่ประพฤติปฏิบัติมาและเป็นระยะ ๆ เรื่องความรู้สึกในความเป็นอยู่ของตัวเองทั้งที่กิเลสเต็มหัวใจ กับการประกอบความพากเพียรมาโดยลำดับลำดาและกิเลสเบาบางลงไป

ถ้าจะพูดเป็นเครื่องรับกันก็ว่า ธรรมมีความแน่นหนามั่นคงขึ้นโดยลำดับ ดูกันได้ชัดเจน เพราะนี้เป็นสัจธรรมจะลืมไปไม่ได้ การประกอบความพากเพียร พื้นเพของจิตเป็นมาอย่างไรเป็นลำดับลำดามาจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น จะมองเห็นประจักษ์ภายในจิตใจของตัวเอง เพราะเป็นสัจธรรมจะลืมกันไม่ได้ นั่น สัจธรรมฝังอยู่ที่นี่ อยู่กับหัวใจนี้เอง เพราะใจเป็นผู้รับทราบ ทราบอยู่นี่ ทราบอยู่ทุกระยะ ทั้ง ๆ ที่กิเลสมีอยู่ก็

เป็นสัจธรรม ทั้ง ๆ กิเลสสิ้นไปแล้ว สิ่งที่เป็นสัจธรรมก็เป็น หากไม่ติดไม่พันกันเหมือนแต่ก่อน ระหว่างจิตกับสัจธรรมไม่ติดพันกันเหมือนแต่ก่อนเท่านั้นเอง ทุกขสัจนี่ก็เห็นอยู่ สิ่งที่เป็นทุกข์ตามธาตุตามขันธ์ เช่นความเจ็บปวดในธาตุในขันธ์เราก็เห็นอยู่แน่ะ นี่ก็เรียกว่าสัจธรรมประเภทหนึ่ง จึงเป็นของไม่ลืมได้ รู้กันอยู่ ๆ อย่างนั้น จนกระทั่งวาระสุดท้ายเทียบกันได้ชัดเจนในใจดวงเดียวนั้นแล

เมื่อสรุปความแล้วใจนี้เป็นของฝึกได้ เป็นของทรมานได้ ดัดแปลงได้ ตามแต่ความสามารถความฉลาดแหลมคมของผู้ฝึกหัดดัดแปลงตนเอง จะควรได้มากน้อยเพียงไร และนอกจากนั้นก็ขึ้นอยู่กับครูกับอาจารย์ ที่คอยให้การแนะนำสั่งสอนโดยความถูกต้องแม่นยำไม่ผิดพลาด ผู้ดำเนินก็ดำเนินด้วยความสัตย์ความจริง แล้วจิตใจก็ก้าวขึ้นสู่ความเจริญเรื่อย ๆ กิเลสก็ค่อยอ่อนตัวลงไป ๆ ผลสุดท้ายก็ขาดสะบั้นลงหมดไม่มีอะไรภายในจิตใจเลย

ที่นี่ใจที่เต็มไปด้วยกิเลสเป็นคลังของกิเลส กับใจที่เป็นคลังของธรรม ในจิตดวงเดียวกันนั้นต่างกันอย่างไรบ้าง ผู้นั้นก็ไม่สงสัย แต่ก่อนเป็นคลังของกิเลส เปลี่ยนสภาพจากนั้นด้วยอำนาจแห่งความพากเพียร ก็กลายเป็นคลังแห่งธรรมขึ้นมา จิตกับธรรมก็เป็นอันเดียวกัน ท่านว่า **เอโก ธมฺโม** จิตอันใดธรรมก็อันนั้น เป็นอันเดียวกัน ท่านให้ชื่อออกมาว่าวิมุตติหลุดพ้น คือพ้นจากสิ่งที่เคยเป็นมาแต่ก่อนอันเป็นเรื่องสมมุติทั้งนั้นทีเดียวภายในจิตใจ และพ้นจากนั้นออกมาแล้วก็ไม่มีอะไร นี่ก็เพราะอำนาจแห่งความเพียร

ทุกท่านที่มาที่นี่ ก็ตั้งหน้าตั้งตามาประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสของตัวเอง ให้ตัวเองนั้นแหละเป็นผู้สอดส่อง เป็นผู้เพ่งโทษเพ่งกรณ์ตัวเอง มันบกพร่องตรงไหนให้แก้ไขตรงนั้น ด้วยความจริงใจของตัวเองอย่าเหลาะ ๆ แหละ ๆ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ให้ดูหัวใจตนอยู่เสมอ เรื่องทั้งปวงจะเกิดขึ้นจากความกระเพื่อมของจิตที่คิดออกมา ในเรื่องนั้นเรื่องนี้แล้วเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมา คิดเป็นเรื่องของใครจะเป็นดีเป็นชั่ว มันก็มีความได้ความเสียขึ้นกับใจของเรานี้แหละ ทั้ง ๆ ที่คนอื่นที่เราคิดถึงเขา เขาไม่รู้เรื่องรู้ราวอะไรเลยทั้งดีทั้งชั่วของเขานั้นแหละ แต่ความได้ความเสียมันเป็นขึ้นภายในจิตใจของเราผู้คิดผู้ปรุงนี้เป็นของสำคัญ จึงต้องได้ระมัดระวังความคิดความปรุงของเจ้าของ

สังขารมันคิด สัญญาความหมาย หมายเป็นอดีต สัญญาอดีตที่เคยเกี่ยวข้องกับผู้ใด ดีชั่วประการใด สัญญามักจะหมายไปโน้น แล้วก็เอามาเป็นอารมณ์เสียใจดีใจ นี่ละเป็นเรื่องทุกข์เรื่องสมุทัยขึ้นกับใจของตัวเอง สติไม่มีก็ไม่เป็นมรรค แก้ไม่ได้ ปัญญาไม่มีแก้ไม่ตก เกิดอยู่เรื่อย ๆ นี่อาการของจิตเช่นนี้เกิดอยู่เสมอในหัวใจของแต่ละดวง ๆ ให้พึงระมัดระวัง

เราอย่าเข้าใจว่าเราอยู่เฉย ๆ ไม่เกิดเรื่องกับผู้ใด มันเกิดเรื่องวันยังค่ำนั่นแหละ มันหากเป็นอยู่ในตัวของเราเอง วาดภาพขึ้นมาแล้วหลอกตัวเองว่าดีบ้างชั่วบ้าง อารมณ์อดีตนั่นละมากที่สุดยิ่งกว่าอนาคต เรื่องอนาคตก็มี แต่ส่วนมากจะอดีตก็ตามอนาคตก็ตามเป็นเรื่องของสมุทัย คือเรื่องของกิเลสที่จะก่อทุกข์ทั้งมวลให้แก่ตัวของเรานั้นแล ถ้าไม่มีสติถ้าไม่มีปัญญาดูหัวใจของเรา ซึ่งเป็นตัวเหตุตัวการตัวเจ้าเรื่องเจ้าราว มันอยู่ที่ตรงนี้นะ

เราอย่าเข้าใจว่าดินน้ำลมไฟ ฟ้าแดดดินลมที่ไหน เป็นเรื่องเป็นราว เป็นเหตุเป็นผล จิตใจมันไปยุ่งกับเขาต่างหาก สิ่งเหล่านั้นมีมาตั้งกัปตั้งกัลป์ไหนก็ไม่รู้แหละ เราตายไปแล้วมันก็มีอยู่ เรามีกิเลสไปคิดกับเขายุ่งกับเขามันก็มีอยู่นี้ ไม่คิดกับเขาก็มีอยู่นี้ สิ้นกิเลสไปแล้วสิ่งเหล่านี้ก็มีอยู่นี้ มันเป็นขึ้นกับหัวใจเรานี้ต่างหาก เป็นผู้คิดผู้ปรุงเจ้าเรื่องเจ้าราว

เพราะฉะนั้นจงให้มีสติ สังเกตดูอาการของจิตตัวเองที่มันจะเอาเรื่องอะไรมาเผาเจ้าของ...ให้ดู มันเผาอยู่ตลอดเวลาถ้าไม่มีสตินะ ถ้ามีสติก็ไม่เผา ระมัดระวังอยู่เสมอ พอมันปรุงขึ้นเรื่องราวใดก็เหมือนกับไฟจะปรากฏขึ้นก็ดับด้วยน้ำคือสติ มันก็ระงับไป ๆ ใจเมื่อไม่มีเรื่องวุ่นวายตัวเองก็สงบลงได้ ความสงบของใจเป็นผลขึ้นให้มีความสบาย

แต่เรามันไม่อยากสบาย เพราะอำนาจของกิเลสมันฉุดมันลาก มากกว่าที่จะเสาะแสวงหาความสบายเพราะมันลืมตัว คิดเรื่องอะไรก็ลืมตัวไปหมด ส่วนมากคิดแต่เรื่องชั่วเรื่องสมุทัย ทำให้ลืมตัว ๆ ทั้งวันในวงของผู้ภาวนานั่นแหละ แต่ไม่รู้ตัวว่าเราลืมตัวไปกับเรื่องของสมุทัย

ในทางจงกรมก็ลืมตัวอยู่ต่อหน้าต่อตา นั่งสมาธิก็ลืมตัวอยู่ต่อหน้าต่อตา เราก็ไม่ทราบว่าเราลืมตัวไปกับสิ่งเหล่านี้ แล้วตรงไหนล่ะที่เราฆ่ากิเลสได้ ตรงไหนที่เรารั้งกิเลสไว้ให้อยู่บ้าง ตรงไหน ถ้าสติไม่มีก็เรียกว่าความเพียรไม่มี ก็มีแต่เรื่องถลอกปอกเปิกไปกับมัน จนกระดูกก็จะไม่มีเหลือ อย่าว่าแต่หนังแต่เนื้อเลย มันขาดสะบั้นไปหมดเพราะกิเลสมันลากมันถูไปนั่นเอง

เราทราบไหมว่าละเอียดขนาดไหนกิเลส นี่ละเป็นของสำคัญมากทีเดียว มันเกิดในหัวใจของแต่ละดวง ๆ ของผู้ปฏิบัตินี้แหละ คนอื่นเราไม่ต้องพูด ไม่ใช่สิ่งเกี่ยวข้องที่เราจะต้องพูด นี่เรามาเกี่ยวข้องกันเป็นความจำเป็นที่จะต้องพูดให้รู้จักเหตุจักผล และวิธีแก้ไขของสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเกิดขึ้นกับตัวของเราอยู่ทุกขณะ อย่าว่าทุกวันทุกคืนเลย ทุกขณะ มันเกิดอยู่ตลอดเวลา ให้ระมัดระวังเจ้าของเสมอ

ให้ทำความเข้าใจกับตนในการประกอบความพากเพียร จิตนี้รับทราบตลอดเวลาแล้วยังอยากทราบตลอดเวลา ไม่มีความบกบางหรือสงบตัวลงได้เลย เรายังเสีย

ดายตลอดเวลาในความคิดของเรา เสียดายหาอะไร นั่น เวลาเราจะทำความพากเพียรคิดปรุงก็ปรุงเป็นอรรถเป็นธรรม เราไม่ต้องไปสนใจคิดกับเรื่องโลกเรื่องสงสาร เพราะเราเคยคิดเคยปรุงมาแล้วเรื่องเหล่านี้

เรื่องเหล่านี้แลทำให้เรายุ่งเหยิงวุ่นวาย ไม่ใช่ให้เราขึ้นสวรรค์ชั้นพรหมแล้วไปนิพพานด้วยเรื่องเหล่านี้ มันเรื่องหลอกลวงหัวใจเจ้าของนั้นแหละ มันปรุงออกไปเป็นภาพเหมือนอย่างภาพยนตร์นั่น ฉายไปจากฟิล์มจากแฟมแล้วไปติดอยู่บนผ้านั่น ว่าจอว่าแจ ไปหลงบ้ากันอยู่โน่น มันอะไรกัน นี่ก็เหมือนกันนั่นแหละมันออกไปจากนี้ไปเป็นรูปคนนั้นเรื่องคนนี้ยุ่งไปหมด ดูทั้งวันทั้งคืน เพลินบ้าอยู่ยังงั้นแหละ ดูภาพยนตร์ของตัวเอง ภาพยนตร์ที่ฉายอยู่ในหัวใจนี่ ไปสัญญาอดีตไปสัญญาอนาคตยุ่งไปหมด ไม่มีสติสตังดูเลย

อันนี้ให้ท่านทั้งหลายจำเอาไว้นะ คำพูดนี้จะเป็นความจริงแค่ไหน ขอให้ปฏิบัติเข้าไป เมื่อถึงขั้นละเอียดที่ควรจะทราบต้นตอของมัน ไม่มีใครบอกก็ตาม **สนฺทิฏฺฐิโก** พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้แล้ว จะประกาศป๊างขึ้นภายในหัวใจ โอ้โฮ นั่นหลงภาพหลงกลมายาของกิเลสตัวเองที่หลอกออกไปข้างนอก ไปดูเสียจนไม่รู้เนื้อรู้ตัว มันเกิดขึ้นจากไหนรู้แล้วที่นี่ มันพับขึ้นจากจิตเท่านั้นเอง ถ้าเรารู้ไม่ทันมันก็ไปเป็นภาพหลอกเราเหมือนอย่างฉายภาพยนตร์นั่นน่ะ

ภาพยนตร์เขายังทราบมันออกไปจากฟิล์มอยู่นะ ไอ้เรามันไม่ทราบ ฟิล์มคืออะไร ก็คือหัวใจนั่นแหละ ตัวสมุทัยเป็นเจ้าฉากจัดฉากทุกอย่างนั่นแหละ มันให้ฉายอย่างนั้นให้ฉายอย่างนี้ ฉายแต่เรื่องให้เราจมให้เราเพลิน อ้าปากงับไม่ได้นั่นน่ะจะว่าไงน้ำลายก็ลืมกลืนไปหมด เวลาได้เพลินกับภาพยนตร์ที่เกิดขึ้นในหัวใจเจ้าของโดยสมุทัยเป็นผู้จัดฉาก นั่นเห็นไหม

ดูเอาซิตรงนี้ ถ้าเวลาจิตเพียงพอทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว และสติสตังทันแล้วยังไงก็รู้เรื่องเหล่านี้ เพราะฉะนั้นจึงบอกว่าให้จำให้ดีนะ ท่านทั้งหลายก็มุ่งต่ออรรถต่อธรรมอย่างยิ่ง ให้จำคำนี้ให้ดี ผมตายไปแล้วคำนี้จะกังวานในหัวใจท่านทั้งหลาย หากเป็นผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้เห็นอรรถเห็นธรรมเข้าไปโดยลำดับ จะพ้นจากธรรมข้อนี้ไปไม่ได้จะต้องรู้

กลมายาของกิเลสที่ออกจากหัวใจเรา ไปฉายเป็นสัญญาอารมณ์ให้เรารู้ให้เราดูเพลินเป็นบ้าอยู่นั่น มันออกจากไหนนี่ ไม่ต้องมีใครบอกก็ทราบ มันทราบในหัวใจนี่แหละ คือสติทันปัญญาทันมันทราบ ต้นเหตุมันออกไปจากไหน ออกไปจากใจ นั่น แล้วก็ทราบ พอทราบแล้วก็พยายามดูต้นตอมันนี่ เหมือนกับช่องที่ท่านสามเณรสอน **พระโปฐิละ** นี่สามเณรเป็นพระอรหันต์ โปฐิละแปลว่าใบลานเปล่า เรียนเปล่า ๆ หาความ

จริงไม่ได้ มีแต่ความจำเต็มหัวใจ มีแต่ชื่อตัวจริงไม่มี ถ้าเป็นธนาคารก็มีแต่บัญชีไม่มีตัวเงินอยู่ในธนาคารพูดง่าย ๆ ว่าอย่างนั้น

แล้วสอนพระโปฐิละว่า มีจอมปลวกอยู่แห่งหนึ่งและมีช่องอยู่ ๖ ช่อง ให้ท่านปิดเสีย ๕ ช่องนะ เหลือไว้ช่องเดียวและจ้องดูอยู่นั้น แล้วจะเห็นเหี้ยใหญ่ตัวหนึ่งซึ่งอยู่ในจอมปลวกนั้น มันจะออกเที่ยวหากินจะออกช่องนั้นแหละ เมื่อเราปิดช่องทั้งหลายไว้เหลืออยู่ช่องเดียวแล้ว มันจะโผล่ขึ้นมานั้นแล้วก็จะจับได้ ท่านว่าฟังซิ

๖ ช่องคืออะไร ตาช่องหนึ่ง หู จมูก ลิ้น กาย ๕ ช่องแล้ว ใจเป็นช่องที่ ๖ ให้ดูอยู่ตรงจิตว่างั้น แล้วก็เห็นเหี้ยใหญ่คือสมุทัยนั่นละมันปรุงขึ้นมา เหี้ยใหญ่ ๆ จะว่าอะไร ก็ท่านเทียบเฉย ๆ แล้วมาในวงปฏิบัติของเราก็เมื่อมันเข้าใจหมด ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มันสัมผัสสัมพันธ์กับเรื่องอะไร สติปัญญากลั่นกรองทราบหมด ปล่อยวางได้หมดโดยลำดับ

มันจะไปไหนเมื่อไม่มาทราบในหัวใจตัวเองที่ปรุงแต่งขึ้นมานี่ นี่ละตัวเหี้ยอยู่ตรงนี้ สมุทัยอยู่ตรงนี้ มันปรุงจิตใจของเราออกเป็นฉากเหมือนกับเขาฉายหนังนั่นเห็นไหม ทีนี้สติปัญญาทันก็รู้น่ะซิ มันเกิดขึ้นจากที่นี่ ๆ แล้วก็ทันกัน พอทันกันพับมันก็ดับพร้อม ๆ สติปัญญาตามต้อนเข้าไปเรื่อย ๆ จนเห็นเหตุเห็นผลกัน แล้วพังกันหมดทั้งจอมปลวกไม่มีอะไรเหลือเลย

จอมปลวกภายในนะไม่ได้หมายถึงจอมปลวกใหญ่อันนั้น จอมปลวกภายในนี่เอาให้แหลกหมดเลย ช่องมันออก เหี้ยใหญ่คือสมุทัยมันออกช่องไหน มันออกจากใจพิจารณาลงไปดังที่เคยพูดแล้วนั่นแหละ เมื่อถึงขั้นรวมตัวแล้วอะไรออกมาทันหมดรู้หมด ไม่ว่าอะไรจะปรุงขึ้นมา จะปรุงเรื่องอะไร เรื่องอดีตอนาคต พอกระเพื่อมพับก็เหมือนกับเตือนสติปัญญาพร้อม ๆ ในขณะเดียวกัน เพราะสติปัญญาพร้อมตัวอยู่แล้วที่จะทราบในสิ่งทั้งหลายที่สัมผัสสัมพันธ์กัน แม้แต่ไม่มีอะไรมาสัมผัสสัมพันธ์ สติปัญญาขั้นนี้จะไม่นอนตัวเลย ทราบอยู่ตลอดเวลา นั่นเป็นอย่างนั้น นี่ละการประพฤติปฏิบัติที่จะฆ่ากิเลสต้องเป็นอย่างนี้

สติปัญญาขั้นจะฆ่ากิเลสต้องเป็นขั้นที่แปลกประหลาดอัศจรรย์ยิ่งนัก ไม่มีอะไรเหมือนสติปัญญาขั้นนี้เลย แต่เป็นสติปัญญาในหลักธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองเป็นเอง เราไปปรุงแต่งให้เป็นสติปัญญาขึ้นมาเหมือนโลกทั้งหลายไม่ได้ สติปัญญาขั้นนี้จึงเรียกว่าเป็นสติปัญญาอัศจรรย์ นี้ละเป็นสติปัญญาที่กิเลสพัง ที่กิเลสกลัวที่สุดคือสติปัญญาขั้นนี้

ใครก็ตามถ้าลงได้ก้าวถึงสติปัญญาขั้นภาวนามยปัญญาแล้ว อย่างไรกิเลสจะต้องพัง บ้านแตกสาแหรกขาดทีเดียวละไม่สงสัย ตัวนี้ตายวันนี้ ตัวหน้าตายวันนั้น ตัวนั้นตายวันนั้น ๆ ตายไปเรื่อย ๆ ไม่มีเวลาไม่มีรอ การฆ่ากิเลสฆ่าทุกอิริยาบถ ยืนก็ฆ่า

เดินก็ฆ่า นั่งก็ฆ่า ด้วยสติปัญญาประเภทนี้ เว้นแต่หลับเท่านั้น มีแต่การฆ่าการผลิตกิเลสขึ้นไม่มี แล้วกิเลสจะเอามาจากไหนกี่โลกธาตุจะมากองอยู่ในหัวใจอันเดียวนี่พอที่จะฆ่าไม่ไหว มันก็เกิดขึ้นในหัวใจดวงเดียวนี่ เวลาอยู่ก็อยู่ในหัวใจดวงเดียวนี่ สติปัญญาเกิดขึ้นที่นี่ ฟาดฟันกันที่นี่ แหลกลงที่นี่ พังกันลงที่นี่หมดแล้วจะเอาอะไรมาเป็นกิเลสจะเอาอะไรมาเป็นวัฏฏะ

วัฏจิตที่เคยเป็นมาแต่ก่อนเห็นชัดแล้ว วัฏจิตที่หมุนไปเพราะอะไร ก็เพราะธรรมชาติอันนี้เอง ที่ตัวมันจัดฉากเก่ง ๆ นี้ พังตัวจัดฉากนี้ลงไปแล้วเสร็จเลย ไม่มีอะไรเหลือ เอ้า อยู่ไหนอยู่เถอะที่นี่แสนสบาย ไม่มีอะไรกวนเลย ตาก็ดูอย่างเต็มหูเต็มตาไม่มีกิเลสมากวน ไม่มีกิเลสตัวมาคอยหยิบคอยฉวยเอาไปกิน หูก็ฟังได้เต็มหู ทุกสิ่งทุกอย่างที่สัมผัสสัมพันธ์ฟังได้เต็มหัวใจ โดยไม่ต้องระมัดระวังว่ากิเลสจะมาแทรกมาแซงมาหยิบฉวยเอาไปกินให้เป็นประโยชน์ของมัน นั่นจึงว่ากิเลสตายตายอย่างนั้นแหละต้องเห็นด้วยกันชัดเจนไม่ต้องสงสัย

เอ้า เป็นขึ้นในหัวใจใดต้องทราบแบบที่พูดนี้แหละไม่เป็นอื่น ต้องเป็นอย่างนี้แน่นอนไม่สงสัย แม้พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปนานสักเท่าไรก็ตามอย่างทุกวันนี้ ความจริงนี้ไม่ได้เป็นกาลเป็นสถานที่เวล่ำเวลา ท่านจึงว่า **อกาลิโก** ๆ เป็นความจริงล้วน ๆ ไม่มีกาลสถานที่เข้ามาเกี่ยวข้องเลย เมื่อปรากฏขึ้นในที่ใดในหัวใจของบุคคลผู้ใด **สนฺทิฏฺฐิโก** บอกประกาศป้างขึ้นในนั้นเลย อ๋อ อย่างนี้เหรอ นั่น นี่ละการปฏิบัติธรรม

เอาให้จริงให้จังซินักปฏิบัติเรา อย่าเหลาะ ๆ แหละ ๆ นะ มองดูหมู่เพื่อนอย่างที่ผมเคยพูด มันแปลก ๆ อยู่ทำให้สะดุด ตาเห็นก็สะดุด หูได้ยินก็สะดุด มันทำไมมันสะดุด ถ้าควรชมจะได้ชมนี่นะ อันนี้มันไม่ควรชม เพราะอะไร เพราะเราเป็นผู้ที่จะคอยดูแลหมู่เพื่อนบกพร่องที่ตรงไหน ๆ ไม่ได้หมายถึงจะเพ่งโทษเพ่งกรณ์หมู่เพื่อนอะไรนะ

คอยดูคอยฟังอะไร ๆ เพราะเราเป็นผู้สอน สอนด้วยความเมตตาด้วยความสงสารจริง ๆ ไม่ได้มีอะไรมาเกี่ยวข้องอยู่ในหัวใจดวงนี้ สอนด้วยความเมตตาสงสารจะดุจะด่าว่ากล่าวประเภทใดมีแต่ธรรมล้วน ๆ ที่มาสอนหมู่สอนเพื่อน ทุ่มกันลงด้วยธรรม ไม่ได้เอากิเลสมาทุ่มเลยนี่ เราพูดจริง ๆ เต็มหัวใจเรา

เวลากิเลสเต็มหัวใจเราก็ทราบ เป็นยังงั้นก็รู้ หากว่ากิเลสหมดจากหัวใจแล้วทำไมจะไม่รู้ล่ะ นั่น เวลาเป็นไปกับด้วยกิเลสยังรู้ เวลาจิตสมมุติว่าจิตพ้นจากกิเลสแล้วมันเต็มไปด้วยอะไรที่นี่ ถ้าสมมุติว่าเต็มไปด้วยธรรมล้วน ๆ ทำไมจะไม่รู้ล่ะ หัวใจดวงนี้พร้อมที่จะรู้อยู่แล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องรู้ซิ

นี่มันจะหมดแล้วนะผู้ที่จะทรงมรรคทรงผลเวลานี้ ให้โลกเหยียบเอา ๆ แหลกไปหมดแล้วนะ ไม่มีอะไรเหลือแล้ว คนดีจะไม่เหลือจะทำยังไง ก็มีแต่ฟืนแต่ไฟเท่านั้นเองที่จะเผาหัวใจของสัตว์โลก ของเราของท่านของใครก็ตาม มีธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องดับกันหรือเป็นเครื่องกำจัดสิ่งเหล่านี้ได้ ไม่มีอย่างอื่นอย่างใดที่จะดับได้เลย เราต้องผลิตขึ้นมาซิความดี ขึ้นมาภายในจิตใจ ความจมอยู่ในวัฏสงสารนี้จมไปด้วยความทุกข์ความทรมานทั้งนั้นละ เราอย่าเข้าใจว่าจมด้วยความสุขความสบายเลย ตื่นเต้นอะไร ดูให้ชัดเจนซิ ให้เห็นในหัวใจแล้วก็ดีดผางเท่านั้นเอง

พูดไปว่าจะไม่เร่งมันหากเป็นของมันเอง รู้สึกมีเหนื่อย ๆ เอาละพอ

พูดท้ายเทศน์

จะยังไงช่างหัวมันเถอะ เวลากิเลสเหยียบหัวเราไม่เห็นไปดูนาฬิกา มันเหยียบเอา ๆ แต่เวลาจะพูดเรื่องอรรถเรื่องธรรมมองดูแต่นาฬิกา ชะแง้ ๆ อยู่นั้น มันอะไรก็ไม่รู้ ทีกิเลสเหยียบหัวไม่มีเวลาไปมองอย่างว่านั่นซิ มันเหยียบคอลงตม มันออกมาแสดงอย่างนี้ก็เห็น เห็นได้ชัด มันออกมาสู่วัตถุหยาบ ๆ ก็เห็นชัด เช่น เป็นสัตว์เป็นคน มันเห็นได้ชัด ที่ละเอียดมองไม่เห็นนี่ซิมันมากต่อมากนะ

วิญญาณดวงไหนก็ตามมันก็มีอันนี้เป็นเจ้าอำนาจ ๆ อยู่ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นมันถึงไม่พ้นจากการท่องเที่ยววกเวียน อันนี้พาให้เป็นไป ท่านถึงเรียกวัฏจิต คือพาจิตให้หมุน วัฏจิตวัฏจักรเป็นเหมือนกงจักรหมุนไป ครั้นพอเชื้อที่พาให้หมุนนี้หมดไปจากใจแล้ว ปัญหาทั้งมวลก็ลดฮวบลงร้อยเปอร์เซ็นต์เลย นั่น เพราะธรรมชาตินี้เป็นเจ้าปัญหาเป็นเจ้าเรื่อง พออันนี้หมดไปปัญหาทั้งมวลก็หมด สิ้นสุดลงในขณะเดียวกันเลย ไอ้เรื่องปัญหาหรือเรื่องอันเดียวกันหมด ทีนี้ท่านจะตื่นอะไร

ดูซิสิ่งเหล่านี้เราว่ามี ๆ เราน่ะพูดไปเองนะ จิตดวงนี้ละไปพาดพิงปั๊บว่าอันนั้นมีอันนี้มี อันนั้นเป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ อันนั้นสีขาว สีแดง สีดำ อันนั้นใหญ่ อันนี้เล็ก อันนั้นยาว อันนี้สั้น อันนั้นสีดำ สีขาวอะไรว่ากันไป มีแต่เจ้าคึกเจ้าคะนองนี่มันเที่ยววาดไปหมด แล้วมันก็อยู่กับสิ่งเหล่านี้ เพลินกับสิ่งเหล่านี้ กับดินฟ้าอากาศทั้งร้อนทั้งหนาว มันไปติเองของมันแหละ มันก็อยู่กับสิ่งเหล่านี้แหละ คืออยู่กับภาพเจ้าของที่ไปวาดสิ่งเหล่านี้นะ ธรรมชาตินั้นเขาไม่รู้เรื่องอะไรกับตัวนี้แหละ แต่ตัวนี้หากไปวาดเอาเอง ก็ไปตื่นอารมณ์เจ้าของนี่แหละสำคัญ ตื่นอารมณ์เจ้าของ

ถ้าตราบใดที่ยังไม่รู้ก็ต้องเป็นอยู่อย่างนี้แหละ ไม่ว่าใครก็ตามต้องเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เพลินอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เจ้าของละไปวาดภาพเอา ธรรมชาตินั้นเขาไม่รู้นี่ว่ามีหรือไม่มี ว่าเขาเป็นอะไร ๆ เขาไม่รู้ ไอ้เราเป็นผู้วาดภาพเสียเอง เป็นผู้คิดผู้แต่งผู้สำคัญมั่นหมาย แล้วก็ไปหลงความสำคัญมั่นหมายของตัวเองนั่นแหละ แล้วยึดเอาสิ่งเหล่านี้

แหละมาเป็นเครื่องเล่นเหมือนกับตุ๊กตา เด็กเล่นตุ๊กตานั่นแหละ จะเป็นอะไรไป เราตื่นอารมณ์ก็เหมือนกันนั้น

พอรอบกันแล้วมันไม่ตื่นนี่ เมื่อไม่ตื่นแล้วก็เหมือนโลกไม่มี ถ้าว่ามีก็ทราบเสียว่าอันนี้มันแย็บออกไปว่ามี ถ้าอันนี้ไม่แย็บอะไรจะมี อะไรจะมาเกี่ยวข้อง แน่ะ นั่นเรื่องมันเห็นชัด ๆ กันอย่างนั้น อันนั้นมีอันนี้มี ก็คืออันนี้แย็บออกไป ๆ ถ้าอันนี้ไม่มีไม่แย็บก็เหมือนไม่มี ทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านั้นก็มีตามหลักธรรมชาติของเขานั้นแหละ

เช่นอย่างเรานอนหลับสนิท ก็ดูเอาซิว่าร่างกายเรามีหรือไม่มี เราอย่าว่าถิ่นฐานบ้านเรือนอะไรต่ออะไรที่นอกไปจากกายนี้เลย เราพูดเฉพาะร่างกายของเรานี้ว่ามีหรือไม่มี มันไม่ได้รับทราบสิ่งเหล่านี้ว่ามีหรือไม่มี ตอนนั้นจิตมันเข้าภวังค์แห่งความหลับสนิท ไม่แสดงอาการอะไรเลยในขณะที่หลับสนิทนั่น จึงไม่มีอะไรทั้งนั้น ตัวอวิชชาจริง ๆ ก็ไม่ได้ทำงาน

คำว่าฝันนั่นไม่ได้หลับสนิทนะ หลับสนิทต้องไม่ฝัน นั่นละที่เรียกว่าหลับสนิทแล้วอะไรมีตอนนั้นว่าซิ ถ้าหลับแล้วมันอยู่ตั้งกัปตั้งกัลป์มันก็หลับได้นี่ เพราะไม่มีอะไรเข้าไปยุ่งไปเกี่ยวนี่ คิดดูซิเราหลับในคืนหนึ่งน่ะ เราทราบไหมว่าหลับนานเท่าไร ไม่ทราบ ตื่นขึ้นมาจึงมาคาดมาเดาต่างหาก ในขณะที่หลับมันไม่ทราบนี่ นั่นละมันดับหมดทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเวลานั้น จะเป็นความทุกข์ความทรมานทางจิต เรื่องราวอะไร ๆ ก็ตามที่มันเต็มหัวใจนั้น ขณะที่หลับสนิทจริง ๆ แล้วมันปลงหมดไม่มีอะไรเหลือเลยปล่อยหมด

ผมก็เคยพูดกระมัง ดูเหมือนในหนังสือก็เคยมี เคยพูดว่า สามัญคนธรรมดาเรานี้ ถ้าเป็นข้อเปรียบเทียบนะ พอที่จะเทียบได้บ้าง ก็เราได้ชมนิพพานตอนที่หลับสนิทนั้นแล้ว นิพพานของคนมีกิเลสก็คือตอนหลับสนิท นั่นละพอเป็นเครื่องเทียบได้ เรียกว่านิพพานของคนมีกิเลส คือตอนหลับสนิทไม่มีอะไรต่างหาก อวิชชาก็ไม่ได้เสกสรรปั้นยอกันละ เวลานั้นไม่มีอะไรจะมาเสกกันเลย เงียบเลยนะ

ทีนี้พอตื่นขึ้นมามันก็ทำงานละที่นี่ไม่ว่าจิตใคร ทุกคนเป็นอย่างนั้น เรื่องเงียบท่านก็เงียบของท่าน แต่ไม่ใช่เงียบสูญนะ สิ่งที่ละเอียดเหนือสมมุติโดยประการทั้งปวงก็เป็นอย่างนั้น ไอ้สิ่งที่ยิบแย็บ ๆ เหมือนอะไร...หิ่งห้อยหิ่งเห้ยนั้น มันก็เป็นเรื่องของธาตุของขันธ์ เป็นอีกอันหนึ่ง พอธาตุขันธ์ปล่อยแล้ว เรื่องทั้งปวงที่ไปเกี่ยวข้องกับธาตุกับขันธ์นี้ก็ไปพร้อม ๆ กันหมดไม่มีเหลือ นั่นละปรินิพพานแล้วท่านว่า อันนี้ไม่มีอะไรไปพาดพิงก็พูดไม่ได้

อย่าง**พระอนุรุทธะ**ตามเสด็จพระพุทธเจ้าในขณะที่จะปรินิพพาน จนกระทั่งปรินิพพานแล้วนั่นแหละ เราก็ดูเอาอย่างนั้น ในประวัติมีนี่ ในตำรับตำรามีนี่ พระ

อนุรุทธะเก่งในทางเจโตปริยญาณหรือปรจิตวิชชา รู้วาระจิต รู้จิตของคนอื่น เวลาพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เพียงเสด็จเข้าสู่ปฐมฌานเรื่อยไป ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ฌาน ๔ นี้เป็นรูปฌาน แล้วก็ก้าวเข้าไปถึงอากาสานัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ นี่เป็นอรูปฌาน ๔

จิตก้าวเข้าไป ๆ ผ่านไป ๆ ผ่านไปตรงไหนพระอนุรุทธะรู้หมด ๆ จนกระทั่งเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธ ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด สงบพระองค์อยู่นั้น พระทั้งหลายก็สงสัย **มีพระอานนท์**เป็นต้นนี้สงสัยถามพระอนุรุทธะว่า นี่ไม่ใช่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วเหรอ พระอนุรุทธะก็ตอบทันทีว่ายัง นั่นฟังซิ เวลานี้เข้าประทับอยู่ที่สัญญาเวทยิตนิโรธ

เพราะผู้ดูดูอยู่นี่ เห็นอยู่นี่ นั่นละพระจิตที่บริสุทธิ์นั่นดูซิสูญไหม ถ้าสูญพระอนุรุทธะเห็นได้ยังไง นั่นเอายันกันตรงนี้ซิ พระอนุรุทธะก็เป็นพระอรหันต์แต่เก่งทางปรจิตวิชชา ตามเสด็จตามพระจิตของพระพุทธเจ้า ตามเสด็จในเวลาเข้าฌานเรื่อย ๆ พอเคลื่อนไหวออกมาก็บอก เคลื่อนออกมาจากสัญญาเวทยิตนิโรธเรื่อยมาจนกระทั่งถึงพระจิตอันบริสุทธิ์ธรรมดา แล้วก้าวเข้าอีก

พอก้าวเข้าฌานคราวนี้ก็ถึงแค่จตุตถฌานซึ่งเป็นรูปฌาน ๔ พอผ่านจากรูปฌาน ๔ แล้วก็ไม่ก้าวเข้าไปอรูปฌาน ๔ เพราะทั้งสองอย่างนี้เป็นสมมุติด้วยกัน พระจิตที่เป็นวิมุตติก็ผ่านออกตรงกลาง เมื่อผ่านออกไปไม่มีอะไรพาดพิงแล้ว ก็พูดไม่ได้ว่าไปโน้นไปอยู่ที่โน่นที่นี่ เพราะไม่มีที่พาดพิง รูปฌาน อรูปฌาน เป็นสมมุติ สัญญาเวทยิตนิโรธก็เป็นสมมุติ พระจิตเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมมุติใดก็บอกได้ว่า เวลานี้อยู่ตรงนั้น ๆ

พอออกจากสมมุตินี้โดยประการทั้งปวงแล้วนั่นพูดไม่ได้ จิตดวงนั้นแหละ จิตดวงบริสุทธิ์นั่นแหละ เวลาไม่มีอะไรพาดพิงแล้วก็พูดไม่ได้ แล้วสูญไหมล่ะ ฟังซิ แต่อยู่ในนี้มีสิ่งที่พาดพิงอยู่นี้ก็พูดได้ว่า พระจิตของพระพุทธเจ้าเวลานี้เสด็จไปตรงนั้น ๆ พระจิตที่บริสุทธิ์นั่นไปไหนก็รู้หมด เพราะมีสมมุติเป็นเครื่องพาดพิงกันพอให้ได้พูด พอออกจากนั้นแล้วไม่มีสมมุติก็ ทีนี้ปรินิพพานแล้วเท่านั้น นั่นชัด ท่านผู้รู้นิพพานพูดเรื่องนิพพานพูดได้เต็มปากซิ ก็พระอรหันต์เป็นผู้**สอุปาทิเสสนิพพาน** จิตเป็นนิพพานทั้ง ๆ ที่ยังมีธาตุมีขันธ์อยู่นี้ พูดได้เต็มปาก

เรื่องที่กล่าวมาเหล่านี้เป็นเรื่องสด ๆ ร้อน ๆ ในหัวใจของผู้ปฏิบัตินะ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เลยการอาจการเอื้อมการตะเกียกตะกายของผู้ปฏิบัตินะ ธรรมเป็นสวากขาตธรรมตรัสไว้เพื่อพวกเรา พวกปฏิบัตินี่แหละ ไม่ได้ตรัสเพื่อใคร สวากขาตธรรมตรัสไว้ชอบแล้ว ผู้ปฏิบัติดำเนินให้ชอบเถิดจะไม่สงสัยในเรื่องผลที่จะพึงได้รับ พระพุทธเจ้าแท้ ๆ เป็นผู้ตรัสไว้เป็นผู้สอนไว้นี่

พระอนุรุทธะนี้ก็เป็นเชื้อกษัตริย์ พระอนุรุทธะ พระอานนท์ เหล่านี้เป็นเชื้อกษัตริย์ในวงศ์พระศาสดานั่นแหละ เสด็จออกบวชเสียหมดเลย เป็นพระอรหันต์ล้วน ๆ ในหนังสือว่าสกุล**พระสารีบุตรนี้ นางสารี**มีลูก ๗ คน เป็นลูกชายทั้งนั้นอย่างนั้นไม่ใช่เหรอ ถ้าจำไม่ผิดเข้าใจว่างั้น ฟังว่าออกบวชดูเหมือนจะเป็นพระอรหันต์หมดหรือว่าไง ลืม ๆ ไปตรงนี้ **พระเรวัตตะ**ก็ใช่ พระเรวัตตะนี้ชอบอยู่ในป่าในเขา และอภินิหารเก่ง

วัดนี้ไม่ให้มีงานอะไร เพราะสงวนหมู่เพื่อนเพื่อให้ได้ภาวนา แล้วผมไม่ชอบมาแต่ไหนด้วย ไม่ใช่ขี้เกียจเรื่องงานทั้งหลาย แต่เรื่องภาวนาเป็นของสำคัญมาก นั่นเราถือเอาตรงนั้นเลย จึงเป็นเรื่องขี้เกียจ เรื่องยุ่งกับการสร้างนั้นสร้างนี้ไม่เอา เอาแต่อันนี้

เวลาเราปฏิบัติก็ไม่ได้สร้างอะไรนะ เรียนก็ตั้งหน้าตั้งตาเรียน พอหยุดจากเรียนแล้วก็ไปตามคำสัจอธิษฐานของเราที่ตั้งเอาไว้ แล้วออกเลย ออกก็ออกจริง ๆ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการก่อการสร้างอะไรทั้งนั้นเลยเรื่อย ๆ อยู่ในป่าก็ป่าจริง ๆ อยู่ในเขาก็เขาจริง ๆ สู้จริง ๆ เพราะฉะนั้นมันถึงไปคิดเรื่องอาหารการกินที่เป็นของป่าของเขา ที่เราเคยกินในป่าในเขา มันทำให้ระลึกถึงคุณค่าของสิ่งเหล่านี้นะ

เอ้อ ที่นี่พระพุทธเจ้าทรงลืมพระเนตรบูชาต้นโพธิ์นี่ มันวิ่งถึงกันนะในเรื่องเหล่านี้ เพราะท่านเห็นคุณค่า เห็นบุญเห็นคุณของต้นโพธิ์ ตั้ง ๗ อาทิตย์แน่ะ แห่งละ ๗ วัน ผมก็ลืม ๆ ในพุทธประวัติก็มีที่ยกต้นโพธิ์ขึ้นเป็นคู่เคียงของศาสนานั่นน่ะ นี่ละก็คือพระองค์ทรงเห็นคุณค่าของต้นโพธิ์ พูดภาษาของเรานี้ก็เรียกว่าเห็นบุญเห็นคุณ จึงแสดงกตัญญูขึ้นมาต่อต้นโพธิ์ที่พระองค์ตรัสรู้

ทีนี้อาหารชนิดใดที่เราเคยขบเคยฉันมา ตั้งแต่เวลาต่อสู้กับกิเลสแบบสมบุกสมบัน แบบรอดเป็นรอดตายมานั้น มีอาหารประเภทใดบ้าง นี่ซิพอมาเจอเข้าทีไรมันไม่ได้ชินนะ มันหากเป็น สะดุดกึ๊ก ๆ เลย พวกหน่อไม้ พวกผักอะไร..ผักกระโดนกระเดน ผักเครื่องของป่านั่นแหละ มันสะดุด ๆ นะ มันเหมือนกับว่าเป็นคู่มิตรคู่สหายคู่พึ่งเป็นพึ่งตายกันมาแต่ก่อน มันเป็น มันไม่ได้ชินนี่ ทุกวันนี้ก็ไม่ชิน

ผักอะไร เขาเรียกโหระพาระเพออะไร หอม ๆ นั่น นั่นก็มีอยู่บนเขานะ มีอยู่ตามน้ำซับน้ำครำ พวกนี้มีแต่มันเป็นเถาวัลย์ไม่ใช่เป็นต้นนะ คือมันเป็นเถาเกิดอยู่ตามน้ำซับน้ำครำ เขาเรียกน้ำครำ ให้โยมแหละเขาไปเด็ดมากิน วันละยอดสองยอดเรื่อยแน่ะ ถ้าวันไหนมีพริกมีอะไรก็ให้เขาไปเด็ดเอามากิน เพราะเราอยู่อย่างนั้น อยู่ใกล้ ๆ มันก็มี บางแห่งอยู่ใกล้ ๆ กับที่เราฉันเลยก็มี

พระกรรมฐานไปอยู่ที่ไหนต้องมีน้ำ ไม่มีได้เหรอ แล้วก็ผักมันมีหลายชนิด อย่าง**ธรรมลี** นี่เป็นนักกินผัก คนจังหวัดเลย เรายังสู้ธรรมลีไม่ได้นะ เรื่องนักกินผัก อู๋ย กินได้หมด กินเกลี้ยง แตกฉาน ผักชนิดต่าง ๆ มีเยอะนะในป่า องค์หนึ่งรู้อย่างหนึ่ง ๆ

นั่นแหละที่ได้กินผักหลายต่อหลายชนิด ก็เพราะองค์หนึ่งรู้อย่างหนึ่ง ๆ เวลาเอามากินน่ะ เคยพบกับเพื่อนกับฝูงหลายจังหวัดต่อหลายจังหวัดนี่นะ องค์นั้นชำนาญกินผักอันนั้น องค์นี้ชำนาญผักอันนั้น ๆ องค์นั้นชำนาญผักอันนั้น ทีนี้หลายองค์ต่อหลายองค์พบกันหลายครั้งหลายหนก็จำได้ซี มันก็กว้างขวางไปเอง

นี่ทุกวันนี้ ผักเหล่านั้นมาผ่านนี้มันจะสะดุดหัวใจ มันไม่ได้ชินนะ อย่างผักกระโดนอย่างนี้ก็เหมือนกัน นั่นผมกิน ผักอะไรหอม ๆ ที่ว่าโหระพาระเพอ มันอยู่ตามน้ำซับน้ำครำ แล้วก็หน่อไม้ อยู่ในป่ากินแต่หน่อไม้ ถ้าเป็นหน้านี้นะหน้าหน่อไม้ สำคัญที่ผักนั่นแหละ ไปบิณฑบาตก็เราไปหาอย่างนั้นนะ ไม่ใช่มันไม่มีหนา หรือเราไปถูกที่แร้นแค้นกันดาร ไม่ใช่อย่างนั้นนะ เป็นเพราะเราไปหาเอง

บ้านไหนคนนับถือมาก ๆ ยุ่งมาก อาหารการบริโภคมาก เขากวนไม่ได้ภาวนา ก็เราหาภาวนาอย่างเดียวนี่ เพราะฉะนั้นที่ไหนที่เห็นว่าเป็นความสะดวกในการภาวนา เราจึงชอบที่นั่น ก็ที่คนไม่ยุ่งนั่นเอง เมื่อคนไม่ยุ่งอาหารก็ไม่ค่อยมีละ และนอกจากนั้นยังไปหาบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ๓-๔ หลังคาเรือนบ้าง ๙ หลัง ๑๐ หลังคาเรือนบ้าง ก็อยู่อย่างนั้น ถ้าเราไม่ฉันกี่วันนี้ก็ไม่ได้พบคนละ พบแต่เราคนเดียวนี่ เขาก็ไม่มา มาหากันอะไร เขาก็ไม่ใช่เป็นคนยุ่งกับพระด้วย เราก็ไปหาที่เช่นนั้นด้วย แน่ะก็อยู่สบาย

นั่นแหละที่ได้ฟัดกับกิเลสทั้งวันทั้งคืนเห็นดำเห็นแดงกัน ข้าวไม่กินภาวนายิ่งดี หลายวันกินทีหนึ่ง หลาย ๆ วันถึงกินทีหนึ่ง สมาธิก็แน่ว พอทางด้านปัญญานี้ก็เหมือนกัน ปัญญาก็คล่องตัวถ้าอดอาหารนะ มันช่วยกันจริง ๆ นี่หมายถึงสำหรับผมเอง จะว่านิสัยหยาบอะไรก็แล้วแต่เถอะ เรื่องอาหารนี้สำคัญมากกับเรา เพราะฉะนั้นเราจึงได้ท้องเสีย เพราะเราชอบอด เนื่องจากว่าอดอาหารแล้วภาวนามันช่วยได้นี่นะ ไม่ได้บังคับบัญชาอะไรกันมากนักนี่

ถ้าฉันอิ่ม ๆ แล้ว โอ้โห ขี้เกียจก็มาก นอนก็เก่ง ราคะตัณหาก็มักเกิด ได้ระวังอันนี้ละมากนะ คือธาตุขันธ์เวลามันคึกคะนองมันเป็นของมันนะ เราไม่ได้ไปคึกคะนองกับมัน ไม่ได้ไปสนใจยินดียดีกับมันก็ตามนะ แต่เรื่องธาตุเรื่องขันธ์เป็นเครื่องเสริมมันแสดงออกมาเราก็รู้ อย่างอาหารดี ๆ ตามสมมุตินิยมนี้ด้วยแล้ว พวกผัด ๆ มัน ๆ โห เก่งมากนะ ได้ระวัง ผมไม่ได้กินแหละ ถึงจะไปในเมืองในที่ไหน จำเป็นก็กินนิด ๆ ระวังขนาดนั้นนะ

อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบาย ในธรรมที่ท่านสอนไว้ว่าที่สบาย สบายในการภาวนาต่างหากนี่ ไม่ได้สบายเพื่อราคะตัณหาเกี่ยวกับธาตุขันธ์นี่นะ อาหารสัปปายะคืออาหารเป็นที่สบายในการภาวนา กินแล้วธาตุขันธ์ก็ไม่กำเริบ การภาวนาก็สะดวก

สบาย นั่นอาหารสัปปายะ ท่านหมายเอาอย่างนั้นต่างหาก เพราะฉะนั้นจึงต้องได้ระมัดระวัง โอ๊ย กินแบบนักโทษนั่นแหละพูดง่าย ๆ

เรายังไม่ลืมท่าน....วัดนรนาถฯ ท่านพูด เอ้อ ท่านพูดแปลกนะ คุยกับท่าน ท่านพูดเป็นธรรมะน่าฟังอยู่นะ เพราะท่านสนใจภาวนาตลอดนี่ ท่านว่า โอ๊ ผมอยู่ในกรุงเทพฯ นี่ ไม่ได้ฉันอาหารกรุงเทพฯ ร้อยเปอร์เซ็นต์หรอกนะท่านอาจารย์ ว่าอย่างนั้นนะ ทำไมถึงไม่ฉันร้อยเปอร์เซ็นต์ โอ๊ย ถ้าฉันพวกอาหารประเภทโลก ๆ ไม่ได้นะ แก่ปานนี้ราคะมันก็แสดงเหมือนกัน คือมันเสริมท่านว่า ต้องได้ระมัดระวัง ฉันของแห้ง ๆ เหิ้ง ๆ ไปอย่างนั้นแหละท่านว่า อยู่ในกรุงเทพฯ ก็จริง หยิบเล็ก ๆ น้อย ๆ ไป ไม่ได้ฉันอะไรเต็มเม็ดเต็มหน่วยแหละ

แต่ธาตุขันธ์มันชอบ ท่านก็ว่าอย่างนั้นแหละ ท่านก็พูดถูกนี่ แต่ธรรมไม่ชอบนั่นซิท่านว่า ฉันลงไปแล้วมันก็เป็นโทษกับเรานี่แหละ การภาวนาไม่สะดวก ท่านว่าอย่างนี้ คือท่านภาวนาอยู่เป็นประจำทุกวัน ถ้าฉันแห้ง ๆ ฉันอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปอย่างนั้นแล้วภาวนาก็สะดวก นั่น จิตใจก็ไม่ดิ้นไม่ดีด เพราะไม่มีอะไรเสริมมัน ธาตุขันธ์ไม่เสริมมันท่านว่า นั่น

ผมก็ เอ๊ ท่านพูดน่าฟัง เพราะเป็นคำพูดที่เราเคยปฏิบัติอยู่แล้วมาดั้งเดิมตั้งแต่เราออกปฏิบัติ เราปฏิบัติอย่างนั้นนี่ เวลาท่านพูดตรงกับความจริงทำไมจะไม่ยอมรับกัน เอ้อ มันเข้าทีแล้วนี่พูดนี่น่ะ เพราะเราเป็นอย่างนั้นนี่ อดอยากขาดแคลนจริง ๆ ในหัวใจของเรานี่ บังคับให้มันอดอยาก จนกระทั่งพรรษาที่ ๑๖–๑๗ ล่วงไปแล้วนี่แหละถึงได้ปล่อย ก็เป็นจังหวะหรือเป็นเวลาที่ธาตุขันธ์ไม่ค่อยจะดูดดื่มกับอาหารอะไรนักล่ะนะ อายุ ๓๖–๓๗ ไปแล้วนะ อย่างนั้นก็ฉันไปมันถึงค่อยสะดวก เรียกว่ามันไม่มีอะไรฉันสบาย

จากนั้นมาก็เสริมมัน เสริมธาตุขันธ์ คือมันไม่อยากจะขบจะฉันอะไร ต้องได้ส่งเสริม เช่นนมอย่างนี้ แต่ก่อนผมไม่แตะเลยนะนม ตั้งแต่เรียนหนังสืออยู่มันก็เป็น รู้ชัด ๆ จึงไม่เอา เรียนหนังสืออยู่ผมก็ไม่เอานะ ไม่ฉัน ได้มาเวลาเขาเอามาถวาย..มี เรียนหนังสือเขามาถวายนี้ก็เอาถวายครูบาอาจารย์ไป เราไม่เอา

อย่างทุกวันนี้ฉันลงไปมันก็เหมือน ๆ อะไร มันไม่ได้เสริมนี่ ฉันอะไรลงไปที่ว่ามันเคยเสริมแต่ก่อน ๆ มันไม่ได้เรื่องทั้งนั้นแหละเดี๋ยวนี้อาหารการบริโภค เพราะธาตุขันธ์มันอ่อนตัวพอแล้ว มีแต่จะทรุดลงไปเรื่อย ๆ แต่ก่อนได้ระวังกันทุกอย่างนั่นแหละไม่ระวังไม่ได้นักภาวนา จะเห็นแก่ลิ้นแก่ปากไม่ได้นะ ต้องได้มองดูธรรมอยู่ตลอดเวลาอยากขนาดไหนก็ไม่เอาถ้าเห็นว่าเป็นข้าศึกต่อธรรมแล้ว ต้องได้บังคับกันอยู่ตลอด นั่นแหละถึงได้เรียกว่าเป็นเหมือนนักโทษ

การฝึกจิตทรมานเจ้าของนี่มันเหมือนนักโทษดี ๆ นี่เคยทำมาแล้วไม่ใช่มาพูดเฉย ๆ นะ เราเคยทำมาแล้ว ก็พูดได้อย่างเต็มปากละซิ อยู่ในป่าในเขาอยู่เงียบ แหม มันสงัดเอาจริง ๆ นะ ปรากฏว่าใจดวงนี้น่ะมันเหมือนครอบโลกธาตุนี่ ความสว่างกระจ่างแจ้งของจิต ความสงัดของจิตนะ มันเหมือนไม่มีอะไรในโลกนี้เลย มันกังวานอยู่แต่ความรู้เจ้าของนี่ปรากฏว่า นั่นฟังซิ แล้วไม่มีอะไรก็มันกังวานอยู่ด้วยความรู้

คือความรู้นี่เด่นขนาดนั้นนะ มันกังวานอยู่ด้วยความรู้ สว่างกระจ่างแจ้งเป็นแบบอัศจรรย์พูดไม่ถูก อยู่คนเดียวอย่างนั้น ๆ เหมือนมันครอบโลกธาตุไปหมดด้วยความรู้ที่สว่างไสวที่ โอ๊ย พูดไม่ถูก เรื่องเงียบนี่เงียบขนาดนั้นนะ ก็ไม่มีอะไร ในเขาจะไปมีอะไร มันถึงได้เห็นชัดในหัวใจของเรา

เวลาเริ่มภาวนาทีแรก ก็เมื่อหัวใจทำงานตุบตับ ๆ ก็ฟัง ทีนี้พอมันเพลินในเรื่องการภาวนาไปแล้วเลยหายเงียบไปเลย ไอ้ตุบตับ ๆ ก็หายเงียบไป ผลสุดท้ายร่างกายก็หายไปตาม ๆ กันเลย นั่นถึงวาระมันหายมันหายไปอย่างนั้นนะ จิตมันรู้ ไม่ทราบว่ารู้อยู่ทางสูงทางต่ำรู้ยังไงต่อยังไง หากปฏิเสธไม่ได้นะคำว่ารู้นี่น่ะ หากไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์ว่ารู้อยู่สูงอยู่ต่ำอยู่กับอะไร อยู่กับร่างกายหรือไม่ร่างกาย

นี่พูดถึงเวลาฝึกทรมานเจ้าของ อาหารต้องมีแต่อาหารอย่างว่าละ เช่น ข้าวเปล่า ๆ ไม่ต้องพูดละ จนชิน..เรื่องฉันข้าวเปล่า ๆ อยู่ในป่าในเขา บางทีถ้าสมมุติว่าเขาตำน้ำพริกมาให้เขาก็ใส่ปลาร้าเสีย ปลาร้าก็เป็นปลาร้าดิบ อย่างนี้ก็ฉันไม่ได้เสียจะว่ายังไง เพราะไม่ได้มีใครตามมานี่ เขาจะตามมาอะไร เราก็ไม่ให้เขาตามนี่ เราไม่ต้องการยุ่ง บางทีเขาก็ตำน้ำพริกให้สักห่อหนึ่งมา น้ำพริกถ้ามีแต่พริกล้วน ๆ เราก็ฉันได้ แต่นี้มีปลาร้าอยู่นั้น ปลาร้าดิบนี่เขาไม่ใส่ปลาร้าสุก ก็กินไม่ได้เสีย

นี่พูดถึงเรื่องการขบการฉัน ฉันข้าวเปล่า ๆ มันฉันได้มากแค่ไหน สองสามคำก็อิ่มแล้วจะไปฉันได้มากอะไร ทีนี้เดินจงกรมตัวปลิวไปเลย นั่งภาวนานี่เป็นหัวตอ ไม่มีโงกมีง่วง มันก็บ่งให้เห็นได้ชัด ๆ ว่า เพราะอาหารนั่นเองทำให้โงกให้ง่วง นี่มีแต่ข้าวเปล่า ๆ มันก็ไม่ง่วง แล้วประการหนึ่งข้าวเปล่า ๆ มันไม่ฉันได้มากนี่ ถ้ามีกับดี ๆ ก็ฉันได้มาก ฉันได้มากก็นอนมาก ขี้เกียจมากน่ะซี โงกง่วง นั่งสัปหงกงกงันไปละ ก็เคยเป็นอยู่แล้ว รู้อยู่ ไปอยู่อย่างนั้นมันไม่นี่ ฉันอาหารอย่างนั้นนี่นะ

นี่ละบังคับเอานะ เราไม่ชอบแต่ธรรมท่านเป็นอย่างนั้น เราชอบธรรมเราต้องดำเนินตามธรรม อาหารที่ไหนมันก็มีนี่นะ เราเข้ามาทำไมอย่างนี้ แน่ะ เรามาหาธรรม เมื่อหาธรรมก็ดำเนินตามธรรมซิ นี่มันบังคับให้เป็น เพราะฉะนั้นจึงอดบ้างอิ่มบ้าง อยู่ไป ขอให้ใจได้สะดวกสบาย

บางทีนี้ก็พูดมันสุดมันสิ้นไปเสียว่า บางทีมันเป็นเหมือนกันนะ ทั้ง ๆ ที่ราคะตัณหาก็มีอยู่นะ แต่เวลาไปอยู่ในแดนทรมานอย่างนั้น มันเหมือนกับเป็นพระอรหันต์น้อย ๆ ขึ้นมา ไม่มีอะไรเลยในหัวใจ ปรากฏว่ามันเหมือนเป็นพระอรหันต์น้อย ๆ ขึ้นมาองค์หนึ่งในเขาในป่า จิตมันสว่างไสวมัน โอ๋..นี่เห็นชัด ๆ อยู่นี่ มันเป็นเรื่องอัศจรรย์อยู่ในหัวใจเจ้าของ มองลงไปนี้มันสว่างจ้าอยู่ ซึ่งแต่ก่อนมันมืด มันเป็นถ่านไฟดำ ๆ เราก็เห็นอยู่ ถ่านไฟแดง ๆ ด้วยไฟเราก็เห็นอยู่ อันนั้นมันไม่เป็น มันสว่างจ้าอยู่ในหัวอกนี่ ความรู้มันมีอยู่ตรงนี้

เพราะฉะนั้นถึงยันกับพวกปริยัติทั้งหลาย ปริยัติเรียนต้องขึ้นสมองเราบอก ถ้าเป็นภาคความจำต้องขึ้นสมอง สมองทำงานความจำจนสมองทื่อ เราก็เคยเรียน มีแต่บังคับจะให้เรียน ๆ ให้จำ ๆ จนกระทั่งสมองทื่อไม่ทำงานเลย หยุดเอาเฉย ๆ คือสมองไม่ทำงานให้ มันทื่อหมด

ทีนี้เวลามาภาคปฏิบัตินี้มันไม่ได้ขึ้นสมองนะ มันอยู่กึ่งกลางนี่ เห็นชัดขนาดนี้จะว่าไง ก็มันเห็นอยู่นี่ ภาคความจำมันอยู่สมอง ภาคความจริงมันเข้าอยู่ในหัวใจ อยู่ตรงกลางนี่ พอจิตสงบก็สงบตรงนี้นี่ สงบอยู่ตรงนี้ ที่นี่เวลาสว่างไสวก็สว่างไสวตรงนี้ มันหนักมันเบาขนาดไหนในเรื่องอารมณ์ของจิตที่เกี่ยวข้องกับจิต ก็เป็นอยู่ตรงกลางนี้ ไม่ได้เป็นอยู่บนสมองนี่นะ มันก็เห็นได้ชัดล่ะซิ ตลอดไปเลย จนกระทั่งมันจะสว่างขนาดไหน ละเอียดขนาดไหน มันก็เป็นอยู่ตรงกลาง ๆ อยู่งั้น ไม่ได้ขึ้น นี่เห็นได้ชัดทีเดียว

ที่ท่านกล่าวไว้ในบาลีเป็นพุทธพจน์นะ ท่านกล่าวไว้ว่าจิตนั้นอยู่ตรงกลาง และอยู่ในหัวใจเป็นที่อันหนึ่งของจิตว่างั้น ท่านว่า **คูหาสยํ หทยํ** ในหัวใจมันอยู่ตรงกลางในเวลาจิตสงบ เริ่มจากสงบเข้าไป ๆ มันก็รู้อยู่ภายใน ๆ นี่ไม่ได้มารู้ข้างบนนะ มันเป็นอยู่ข้างในตรงกลาง ๆ นี้ จนกระทั่งถึงความสว่างไสว ไม่ว่าขั้นของสมาธิที่สงบตัวก็อยู่ตรงนี้ ขั้นของปัญญาที่เบิกอะไรต่ออะไรออก ก็สว่างไสวอยู่ภายในนี้ ละเอียดเข้าไปขนาดไหนก็อยู่ตรงกลาง ๆ ตลอดเลย ไม่ได้เคยปรากฏว่าอยู่บนสมอง นอกจากเรียนนั่นเห็นได้ชัดเรียน ว่าสมองทำงานจริง ๆ ภาคภาวนานี้ไม่มีขึ้นสมองเลย อยู่ตรงกลาง

แล้วก็เห็นเป็นสักขีพยานอีก ตอนที่ว่าจะตายนั่น ตอนที่ถ่าย ๒๕ หน อาเจียน ๒ หนนั่นมันก็อยู่ตรงนี้ โอ๋ เวลาอาเจียนนี่มันพุ่งไปติดฝาโน่นนะความแรงของมัน อาเจียนนี่เศษอาหารนี่พุ่งจากนี้ติดฝา ทีนี้ก็อ่อนลงทันทีเลยนะ อ่อน มันจะไปละ เห็นได้ชัดทีเดียวอ่อนลง ๆ อย่างรวดเร็ว แล้วความรับผิดชอบของร่างกายส่วนต่าง ๆ ที่อยู่ในตัวของเรานี้นะ ข้างล่างก็ขึ้นมา ข้างบนก็ลงไป ลงไปตรงกลางนี่นะ ความรับผิดชอบของจิตที่ซ่านออกไปตามร่างกายส่วนต่าง ๆ นี้หดตัวเข้ามาอย่างรวดเร็วทีเดียว ข้างล่างก็ขึ้นมา

นี่ เรานั่งอยู่เขียงส้วม แต่แปลกอยู่ไม่ล้มนะ ก็มันรู้ตัวอยู่ไม่ได้เผลอนี่ เวลามันหดเข้ามา มันหดเข้ามาตรงกลาง ศีรษะเรานี้ก็ลงมานี้ ข้างล่างก็ขึ้นมามาอยู่ตรงกลาง

จากนั้นมาก็ปล่อยเลย หมด ร่างกายก็เป็นเหมือนท่อนไม้ท่อนฟืน ตาไม่ใช่ตาบอดนะ มันเลยบอด คือฟังแต่ว่าท่อนไม้ท่อนฟืนก็แล้วกันเถอะ ตาจึงไม่มีความหมาย ตาก็เป็นฟืนไปหมด หูเป็นฟืนไปหมดนั่นแหละ คือไม่มีคำว่าบอด มันเลยบอด เพราะบอดเช่นเราหลับตานี้เรายังเห็นดำ ๆ หูหนวกเราอุดหูเรานี้ยังได้ยินเสียงอื้อ ๆ ของมัน อันนี้มันเป็นท่อนไม้ท่อนฟืนไปเลย ประสาทส่วนต่าง ๆ หมด นั่นฟังซิ แล้วก็เป็นท่อนไม้ไปหมด

เวทนาของกายที่เป็นอย่างสาหัสนั้นก็ดับวูบหมดเลยไม่มีอะไรเหลือ ร่างกายดับ ทุกขเวทนาในร่างกายที่มันอ่อนลงมา ตอนมันจะตายนั่นละที่ร่างกายเวทนาที่เป็นอย่างสาหัสนั่นละมันอ่อนตัวลง ๆ คือเวทนามันเต็มที่แล้วมันอ่อนตัวลง ๆ คือมันจะไป พออ่อนตัวลงมันก็เข้าไปจุดกลางแล้วก็ดับเลยเวทนา ทุกขเวทนาที่เป็นอย่างสาหัสดับวูบลงพร้อมกันกับกายหมดความหมายนะ พอกายหมดความหมายทุกขเวทนาก็หมดความหมาย หมดไม่มีอะไรเหลือเลย นั่นฟังซิ ยังเหลือแต่ความรู้อันเดียวเท่านั้น ความรู้นั้นเราก็พูดไม่ถูกนะ คือตอนที่มันผ่องใสเราก็รู้ว่ามันผ่องใส แต่ก่อนรู้กันทุกระยะ ๆ แต่ตอนนั้นคำว่าผ่องใสหรือเศร้าหมองมันก็ไม่มี ในตอนที่ว่ามันจะตายนั้นน่ะ ก็เรื่อยมาจนกระทั่งทุกวันนี้แหละจะว่าอะไร มันเป็นไปล่ะ

ทีนี้พอมันมีสักแต่ว่ารู้เท่านั้น แต่แปลกอยู่นะ สังขารมันยังใช้ได้อยู่ ความปรุงของจิตยังใช้ได้อยู่ ทั้ง ๆ ที่ตา หู จมูก ลิ้น กายทุกส่วนเป็นท่อนไม้ท่อนฟืนไปหมดแล้ว หมดความหมายแล้ว แต่ทำไมสังขารนี้อยู่ในวงขันธ์มันปรุงได้ เห็นได้ชัด ๆ นี่จะว่ายังไง ถ้าว่าขัดแย้งกันตรงไหนก็ยอมรับว่ามันขัดแย้ง เพราะมันปรุงได้อยู่นี่ ร่างกายทุกส่วนหมดความหมายไปแล้ว แต่ความปรุงอันนี้...หรือมันเกี่ยวกับจิตอย่างว่านะ เพราะปรุงออกมามันก็ออกมาจากจิต สัญญาก็ออกมาจากจิตก็ถูก

มันปรุงของมันว่า หือ จะไปเดี๋ยวนี้เชียวหรือ ตอนมันหดเข้ามาแล้วเรียบร้อยหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ว่าเหมือนมันยังเปอร์เซ็นต์เดียว เรียกว่า ๙๙% ก้าวเข้ามาถึง ๙๙ % พอ ๑๐๐% ก็ดีดพับออกเลย ประโยคหลังประโยคสุดท้ายก็จิตเคลื่อนออก แต่นี้ยังไม่เคลื่อน แต่มันปรุงได้ทั้ง ๆ ที่มีแต่ความรู้ที่สักแต่ว่ารู้ ร่างกายก็หมดความหมาย เวทนาก็หมดความหมายไม่มีอะไรเหลือแล้ว ก็เหลือแต่สักแต่ว่ารู้ แล้วมีอันหนึ่งปรุงขึ้นมาว่า หือ จะไปเดี๋ยวนี้เชียวหรือ เอ้า ไปก็ไป ว่างั้นนะ

แปลกอยู่นะ เอ้า ไปก็ไป กำหนดปั๊บลงไปอีก เหมือนกับจะเสริมให้มันไป จะช่วยให้มันไปเลย เอ้า จะไปก็ไป มันก็ตั้งท่าไปตั้งหน้าไป พูดง่าย ๆ นะ แต่แล้วมันกลับ

ไปสนับสนุนกัน พอจ่อจิตเข้าไปตั้งท่าจะไปอยู่นี้ อยู่กับผู้รู้เท่านั้นไม่ได้อยู่กับอะไร เท่านั้นแหละ แล้วทำไมความรับผิดชอบของจิตนี้ซ่านออกไปอีกนะ แทนที่จะไปกลับไม่ไปซ่านออกไปอีกนะ ทางนี้ก็ขึ้นมา ทางนั้นก็ลงไปข้างล่าง ลงไปทั่วสรรพางค์ ออกทั่วสรรพางค์ร่างกายอย่างรวดเร็วเลย หือ ไม่ไปหรือ ไม่ไปก็อยู่ซี ว่างั้น เอ๊ มันก็คิดได้นี่นะ มันแปลกอยู่นะ สังขารนี้มันปรุงได้

ทีนี้พอความรู้นี่ซ่านออกไปทั่วสรรพางค์ร่างกายแล้ว ตาก็เริ่มรู้ว่ามันฝ้าฟาง หูก็เริ่มรู้ได้ยินเสียงอย่างนั้นละ นี่มันออกไป พอความรับผิดชอบมันออกไปสู่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ประสาทส่วนต่าง ๆ มันก็รับทราบของมัน แต่ก่อนนี้เงียบหมดเลยมีแต่รู้อันเดียว นั่นละ ๙๙% ถ้าสมมุติว่าจิตมัน ถ้าเป็นอาการอีกสมมุติหนึ่ง คือสมมุติสุดท้ายก็ว่า แสดงอาการสุดท้ายเปอร์เซ็นต์ที่ร้อย ก็เรียกว่าแย็บ ความเคลื่อนของจิตที่ออกจากร่างนี้ไปเลย ๑๐๐% เขาเรียกว่าตายเลย

นี่ก็ทำให้คิดเหมือนกันว่า คนเราถ้ามีสติดี ๆ มีสติอยู่แล้วเราจะทราบ เวลาตายนี้คนเวลาจะตายจริง ๆ เวทนาจะดับหมดนะ เวทนาจะไม่มีเหลือเลย ทุกขเวทนาจะดับหมด ถ้าจะตายจริง ๆ ในขณะที่จะตาย ก่อนจะตายนั้นจะเห็นชัดเจนว่าเวทนานี้ดับหมด แล้วจิตถึงจะเคลื่อนตัวออก จิตดวงนี้เคลื่อนออกละ แต่นี้มันไม่รู้อย่างนั้นซิคนเรา บางทีทิ้งเนื้อทิ้งตัว เลยไม่รู้ว่าทุกขเวทนาเป็นยังไง มันหมดสติสตังไปเลยนั้นก็มีเยอะ ถ้ามีสติแล้วก็อย่างว่านี่ ต้องรู้

เวลาจะตายจริง ๆ นี้ทุกขเวทนาต้องดับหมดไม่มีอะไรเหลือ แล้วจิตถึงจะเคลื่อนออก นั่นหมายถึงการถ่ายที่ว่าถ่าย ๒๕ หนนี้ แต่โรคหัวใจผมนี้ไม่ถึงนั่นนะ เพียง ๙๘ เท่านั้นไม่ถึง ๙๙% คำว่า ๙๘ เป็นยังไง เราจะพูดได้แค่ ๙๘ กับ ๑๐๐% คือต่ำลงมากว่านั้นเราพูดไม่ถูกนะ อันนี้มันมีจุดที่พูดได้ เช่นอย่าง ๙๘% นี่มันรวมตัวเข้าไปโรคหัวใจนี่นะ เวลามันอ่อนตัวเต็มที่แล้วมันรวมตัวเข้าไป มันไปเหนื่อย ละเอียดอยู่ที่ตรงหัวใจ นอกนั้นมันปล่อยมาหมดนะ ปล่อยหมด แต่ตรงนี้มันไม่ปล่อยนี่ คืออวัยวะส่วนละเอียดที่เป็นทุกขเวทนาส่วนละเอียดนี่ มันเป็นอยู่ในหัวใจนี้ เป็นอยู่ตรงกลางพูดง่าย ๆ มันไม่ปล่อย จึงเรียกว่า ๙๘%

ถ้าหากว่ามันจะไปจริง ๆ มันต้องปล่อยนี้อีกทีหนึ่งแล้วเป็น ๙๙ อย่างที่ว่านั่นละ จากนั้นใจก็ออกจากร่าง นี่โรคหัวใจเป็นแค่ ๙๘ คือมันปล่อยเข้าไปหมดแล้ว ก็เหลืออยู่นี้อย่างละเอียด จุดที่มันอ่อนเพลียเต็มที่ มันมาอยู่ตรงนี้ กายเวทนาส่วนละเอียดมันมีอยู่ตรงกลางหัวอก ส่วนเหล่านั้นมันปล่อยมาหมด แต่ก่อนมันเหนื่อยมาหมดเหล่านี้ มันเหนื่อย ๆ ทีนี้มันปล่อยความเหนื่อยเหล่านั้นมาหมด มาเหนื่อยตรง

กลางหัวอกจุดเดียวนี้ จึงเรียกว่า ๙๘% ออกจากนั้นแล้วมันนับไม่ได้ ผมไม่สามารถจะพูดได้ว่ากี่เปอร์เซ็นต์ มันเห็นได้ชัดเฉพาะ ๙๙ กับ ๙๘% นั้น จิตจะเคลื่อนตัว

พากันตั้งใจภาวนานะอย่านอนใจ นอนใจกับนอนจมมันอันเดียวกันแหละ ให้เราได้เบาใจกับหมู่เพื่อนที่ตั้งหน้าตั้งตาประกอบความพากเพียร อย่าให้ได้หนักใจกับหมู่เพื่อน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผู้มาเพื่อมุ่งอรรถมุ่งธรรมทั้งนั้น ส่วนหยาบ ๆ อย่าให้มากระเทือนกันนะ ส่วนหยาบ ๆ กิเลสหยาบ ๆ อย่าให้ออกมาเพ่นพ่านในวงพระวงเณรวงปฏิบัติเรา มันขายขี้หน้าแท้ ๆ นะ มันขายจริง ๆ ความกระทบกระเทือน ความทะเลาะเบาะแว้ง ความไม่ลงรอยกัน เหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลสตัวหยาบ ๆ อย่าให้มันออกมาในวงธรรมะของเราเป็นอันขาด จะเป็นการขายเนื้อขายตัวอย่างมาก อย่างเหลวแหลกเลย ดูไม่ได้ จะเป็นเหมือนกับจารึกเข้าสู่หัวใจ จนกระทั่งวันตายก็ลืมไม่ได้อย่างนี้ถ้าเป็นชนิดอย่างนี้

ผมถ้าอยู่คนเดียวอารมณ์อันเดียวนี้มันอยู่ได้สบาย ไม่ยุ่งกับอะไร ออกจากนั้นก็เข้าทางจงกรม เดินจงกรมบ้างอะไรบ้างตามภาษาของเจ้าของนั่นแหละ อย่างนั้นสบาย หากไม่จำเป็นจริง ๆ ผมไม่อยากเกี่ยวกับแขกกับคนหรืออะไร ๆ แต่มันหากจำเป็นจะว่ายังไง เขาก็มาด้วยน้ำใจอันหนึ่ง เราก็เล็งเห็นน้ำใจของเขา หัวใจเขานั่นแหละเรื่องมันเช่นเดียวกับเราเคยเห็นหัวใจเราที่มุ่งต่อครูบาอาจารย์ทั้งหลาย นั่นเอาหัวใจเจ้าของออกกางแล้วก็ปฏิเสธกันไม่ได้ปัดกันไม่ได้คนเรา ก็ต้องยอมรับกัน ยากลำบากก็ต้องถูไถกันไปอย่างที่เป็นมานี้แหละจะว่ายังไง

อย่าว่าแต่ประชาชนญาติโยมเลย แม้แต่พระเณรทั้งหลายนี้ทำไมใครจะไม่ทราบว่ามากขนาดไหน นี่ถ้าธรรมดาจะรับกันไว้ทำไมเอานักหนา นั่น แต่ก็รับด้วยเหตุนี้เองละ ขอให้ท่านทั้งหลายได้เห็นใจ ที่ผมได้รับไว้ก็ด้วยใจที่บริสุทธิ์จริง ๆ ด้วยความเมตตาต่อหมู่ต่อเพื่อน

และผู้ที่แนะนำสั่งสอนทุกวันนี้ก็ไม่ใช่คุยนะ มันหายากนะ สอนภาคปฏิบัติทางด้านจิตใจ ไอ้สอนสุ่มสี่สุ่มห้างู ๆ ปลา ๆ นี้เราก็เคยได้ยินมาแล้วเคยเห็นมาแล้ว เราไม่อยากฟัง ถึงเราจะขี้ริ้วขี้เหร่โง่ขนาดไหนเราก็ไม่อยากฟังคำประเภทนั้น เราอยากฟังอย่างถึงใจ ๆ อย่างพ่อแม่ครูจารย์มั่นที่ท่านเทศน์ให้ฟัง นั่นถึงใจจริง ๆ จนกระทั่งวันตาย ผมไม่มีอย่างอื่น มีแต่ความดูดดื่มจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของท่านที่ผ่านไปเพราะมันถึงใจ

เอาละเลิกกัน

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

หากยังมีผู้สนใจปฏิบัติธรรม

ตราบใดพุทธศาสนาของเรายังมีผู้สนใจใคร่ในข้อวัตรปฏิบัติ และปฏิบัติเพื่อชำระสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในใจ ตามหลักศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศไว้ เรื่องคำว่ามรรคผลนิพพาน จะเป็นสิ่งที่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ จะพึงได้รับ ตามกำลังความสามารถของตนทุกขั้นทุกภูมิไป เช่นเดียวกับครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ หากจะผิดกันอยู่บ้างก็เนื่องจากผู้แนะนำสั่งสอน ว่าเป็นผู้เข้าใจในจิตตภาวนา จนกระทั่งถึงเรื่องมรรคผลนิพพานภายในจิตใจของตนประการใดเท่านั้นแหละ เป็นสิ่งสำคัญ

เพราะการแนะนำสั่งสอนทางภาคปฏิบัตินี้ ต้องขึ้นอยู่กับจิตใจของผู้แนะนำสั่งสอน ว่าต้องเป็นผู้ทรงอรรถทรงธรรมไว้ อย่างน้อยตั้งแต่ขั้นสมาธิขึ้นไป จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น การแนะนำสั่งสอนจะไม่ผิดเพี้ยนจากหลักความจริง ที่พระองค์และสาวกทั้งหลายท่านเคยสั่งสอนมา เพราะกิเลสไม่มีตัวใดเปลี่ยนแปลง พอที่จะเสาะแสวงหาธรรมหาอุบายใหม่ มาแก้ไขกิเลสประเภทที่เปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ธรรมะจึงคงเส้นคงวา เหมาะกับการแก้กิเลสอยู่เสมอไป

ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประทานพระโอวาท แก่บรรดาสาวกที่เข้ามาอบรมศึกษา และศึกษาเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อมรรคผลนิพพานจริง ๆ ไม่ได้ศึกษาเพียงสักแต่ชื่อแต่นามเพราะความจดจำเพียงเท่านั้น และไม่ศึกษาเพื่อเอาขั้นเอาภูมิ ดังที่พวกเราทั้งหลายศึกษาและสอบกัน เพื่อขั้นเพื่อภูมิอยู่ทุกวันนี้ ขั้นของท่านคือขั้นธรรมจริง ๆ เป็นผู้จะพึงสอบได้โดยลำพังตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องหาผู้หนึ่งผู้ใดมายืนยันรับรอง มีใบประกาศนียบัตรเหมือนอย่างที่เราทำกันอยู่ทุกวันนี้

เริ่มแต่ขั้นสมาธิขึ้นไป ถ้ากล่าวถึงขั้นแห่งธรรมทั้งหลายที่เรียกว่าอริยธรรม ก็มีอยู่ ๔ ขั้น คือ พระโสดาบันขั้นหนึ่ง พระสกิทาคาขั้นหนึ่ง พระอนาคาขั้นหนึ่ง พระอรหัตขั้นหนึ่ง นี่ ๔ ขั้นนี้เรียกว่าอริยธรรม ผู้ปฏิบัติได้บรรลุขั้นใดก็เรียกว่าเป็นอริยบุคคลขั้นนั้น เช่น ขั้นพระโสดาก็เป็นอริยบุคคลในขั้นนี้ สกิทา อนาคา จนถึงขั้นอรหัตบุคคล มี **สนฺทิฏฺฐิโก** เป็นเครื่องยืนยันไว้อย่างพร้อมมูล ไม่จำเป็นจะต้องหาใบประกาศนียบัตรหรือเครื่องยืนยันจากผู้หนึ่งผู้ใดเลย นี่ละที่ท่านเรียนแบบสมัยพุทธกาล ส่วนมากผู้ไปศึกษาอบรมกับพระพุทธเจ้า ท่านไปด้วยความมุ่งหมายอย่างนี้

ในขณะที่ไปฟังการอบรมกับพระพุทธเจ้า ก็รู้สึกว่าเป็นผู้มีอาการแห่งความเห็นภัยอยู่โดยสม่ำเสมอ อากัปกิริยาของพระของผู้ปฏิบัติทั้งหลายมีความสงบเรียบร้อย มี

ท่าทางแห่งความเป็นนักรบนักภาวนา คือความเป็นผู้มีสติ ไม่ผาดโผนพรวดพราดอะไรแบบโลก ๆ ไม่มีกิริยาของโลกเข้ามาแฝง หากจะเป็นไปตามนิสัย นิสัยนั้นก็ยังต้องมีธรรมคือความตั้งอกตั้งใจ เป็นหลักเกณฑ์อยู่ภายในนิสัยนั้นเสมอ

การศึกษาหรือการได้ยินได้ฟังก็จากพระพุทธเจ้าเสียด้วย ซึ่งเป็นผู้สมบูรณ์แบบทุกอย่างในเรื่องมรรคเรื่องผล ตลอดความรู้ที่เกี่ยวกับอุปนิสัยของผู้ใดมีหนักแน่นไปในทางใดซึ่งเป็นกรณีพิเศษ ดังที่ท่านแสดงไว้ใน **ฉฬภิญโญ** ความรู้ ๖ อย่างหรือความเป็น ๖ อย่างนั้น **เตวิชโช ฉฬภิญโญ จตุปฏิสัมภิทัปปัตโต** เหล่านี้เป็นปลีกเป็นย่อยอันหนึ่ง ๆ ของผู้ที่ทรงอรรถทรงธรรมแต่ละองค์ ที่จะพึงรู้พึงเห็นไปตามนิสัยวาสนาของตน พระองค์ก็ทรงแนะนำให้เป็นไปตามแนวแถวของผู้รู้ผู้เห็น ตามจริตนิสัยของตนนั้น ๆ ไม่ขัดไม่ข้อง นี่ละจึงเป็นไปได้ทั้งภายนอก คือแก่นแห่งธรรมก็พระพุทธเจ้าทรงสอนเอง ปริยายแห่งธรรมที่เป็นไปตามนิสัยวาสนาดังที่กล่าวมานี้ มีอภิญญา ๖ เป็นต้น ก็พระพุทธเจ้าเป็นผู้แนะนำเสียเอง จึงไม่ผิดพลาดเลย

ภาคปฏิบัติและสถานที่ปฏิบัติ ก็เป็นสถานที่เหมาะสมในการชำระกิเลสอยู่ทุกกาลสถานที่อีกด้วย ที่ไหนเป็นป่าเป็นเขาลำเนาไพร ไม่พลุกพล่านวุ่นวายด้วยฝูงชน สิ่งที่จะทำให้อย่างน้อยเป็นความไม่สะดวกในการบำเพ็ญสมณธรรม พระองค์ก็ทรงสอนให้รู้หมด และทรงแนะนำสั่งสอนหรือแนะแนวทางให้ไปสถานที่บำเพ็ญอันเหมาะสม เมื่อท่านเหล่านั้นได้ยินได้ฟังพระโอวาทจากพระพุทธเจ้าอย่างเต็มหัวใจแล้ว ย่อมไปด้วยความภาคภูมิใจในการบำเพ็ญในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อจะได้รู้เห็นธรรมนั้น ๆ ที่ได้รับพระโอวาทจากพระองค์โดยลำดับไป ด้วยความพากเพียรไม่ลดละถอยหลัง

มีจำนวนมากน้อยเพียงใดก็ตามพระผู้ปฏิบัติ มีแต่เป็นผู้ทรงพลังของจิตที่เต็มไปด้วยความมุ่งมั่นต่อมรรคผลนิพพานด้วยกัน มีความเพียรเป็นพื้นฐาน มีความมุ่งมั่นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือเป็นจุดที่หมาย เหมือนกับแม่เหล็กดึงดูดความพากเพียรอาการทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นเครื่องเพิกถอนกิเลสทำให้มีกำลังไปตาม ๆ กัน จนทะลุปรุโปร่งไปถึงจุดที่หมายได้แก่มรรคผลนิพพาน

เพราะฉะนั้นบรรดาพระสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติในครั้งพุทธกาล จึงอยู่กันด้วยความสะดวกผาสุก เพราะเป็นผู้มีความมุ่งมั่นต่ออรรถธรรมอย่างแรงกล้า อะไร ๆ ไม่ถือสีถือสา เพราะเรื่องเหล่านั้นก็ทราบแล้วว่าเป็นเรื่องของกิเลส ไม่ถือเป็นหลักเป็นเกณฑ์พอที่จะมาเป็นข้าศึกต่อจิตใจของตน และทำให้กระทบกระเทือนผู้อื่นได้

วันคืนยืนเดินนั่งนอนมีแต่การดูหัวใจของตน ซึ่งเป็นสถานที่เกิดขึ้นแห่งเหตุทั้งหลาย ส่วนมากตัวเหตุคือสมุทัยมันเกิดที่ใจ นอกจากนั้นยังมีเครื่องเสริมให้เกิดขึ้นอีกเรื่อย ๆ มีจำนวนมากมาย เรียกว่ารอบตัวของเรานี้มีแต่ทางไหลเข้ามาแห่งกิเลสทั้ง

หลาย ตากระทบรูป ถ้าสติไม่มีก็เป็นไปเพื่อกิเลส หู จมูก ลิ้น กาย กระทบอะไรที่เป็นคู่เคียงแห่งกันและกัน เช่น เสียง กลิ่น เป็นต้น ก็เป็นความหมายไปเพื่อกิเลสทั้งนั้น นี่เรื่องของข้าศึกมีอยู่รอบตัว

แล้วจิตนั้นแลจะเป็นผู้ที่คิดผู้ปรุงผู้แต่งผู้ให้ความสำคัญมั่นหมาย เพื่อให้กิเลสทั้งหลายกำเริบขึ้นภายในจิตใจของตัวเอง ไม่ใช่รูป รส กลิ่น เสียง เครื่องสัมผัสทั้งหลายเหล่านั้นมาเป็นตัวภัยเสียเอง แต่เป็นเรื่องของจิตที่ได้พบได้เห็นสิ่งเหล่านั้นแล้วมาวาดภาพขึ้น ตีความสำคัญมั่นหมายออกไปกว้างขวางลึกซึ้งด้วยความเป็นสมุทัย แล้วกลายเข้ามาเป็นทุกข์เผาลนจิตใจของตนเอง ก็คือจิตใจของเรานี้ที่คิดออกไปด้วยความไม่มีสติ ไม่ใช่สิ่งอื่นใดมาเป็นข้าศึกต่อเรา

แต่เป็นเพราะจิตไปสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใดแล้วเกิดกิเลสขึ้นมา ท่านจึงให้ระมัดระวัง ถ้าไม่ควรจะได้สัมผัสสัมพันธ์ก็อย่าไปสัมผัสสัมพันธ์ คือไม่ควรเห็นอย่าเห็นอย่าดู ไม่ควรฟังอย่าฟัง ดังพระพุทธเจ้าท่านทรงรับสั่งสอนพระอานนท์ ตอนที่พระอานนท์ขึ้นทูลถามพระพุทธเจ้าว่า การปฏิบัติต่อมาตุคามนี่เป็นต้นนะ จะให้ปฏิบัติอย่างไร คำว่ามาตุคามใครก็ทราบแล้วอยู่ในสถานที่นี่ ไม่จำเป็นต้องอธิบายออกไป

เรายกตัวอย่างเพื่อให้ตีความหมายไปกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นภัย ว่าไม่เห็นเสียเลยละดี อานนท์ นั่นฟังซิ คือสิ่งที่เป็นภัยใด ๆ ก็ตาม เมื่อเห็นเข้าไปแล้วจะเป็นภัย ให้พึงสำรวมเสียก่อนก่อนที่จะเห็นจะดู ด้วยความไม่ดูไม่เห็นนั้นแลดี อานนท์ นั่น อันนี้ดีนะ หากจำเป็นจะได้เห็นได้ยินจะทำยังไง อย่าพูด คืออย่าสำคัญอย่าครุ่นคิดอย่าติดใจในสิ่งที่เห็นสิ่งที่ได้ยิน อย่าถือมาเป็นอารมณ์ ให้พยายามตัดเสมอ ๆ กับสิ่งนั้น ๆ ที่จะเป็นเครื่องเกี่ยวโยงเข้ามาให้เป็นข้าศึกต่อจิตใจ

นี่ละเราเทียบเพียงสองประโยคเท่านี้ ก็ให้พึงทราบเอาในเรื่องทั้งหลาย ที่ไม่ควรแก่การบำเพ็ญของเรา มันเป็นสิ่งที่จะมากำจัดการบำเพ็ญนี้ให้ด้อยหรือให้เสียไป จนกระทั่งกลายเป็นเรื่องความเพียรในสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อตนไปเสีย จึงต้องได้ระมัดระวัง นี่ละที่ท่านว่าให้ระมัดระวัง ตาเวลากระทบรูป หูเวลากระทบเสียง สิ่งทั้งหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมผัสสัมพันธ์กับอายตนะภายในของเรา คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้พึงระมัดระวังด้วยสติ หากไม่จำเป็น ก็ไม่ควรที่จะเห็นจะดูจะฟังจะสัมผัสถูกต้องสิ่งเหล่านั้น

นอกจากจำเป็น ฟังแต่คำว่าจำเป็นนั่นเถอะ หากจำเป็นจะได้เห็นเล่าพระเจ้าข้า ดังพระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้า หากจำเป็นจะได้เห็นได้ดู อย่าพูด แน่ะท่านมีทางเลี่ยงไปอีก หากจำเป็นที่จะพูดจะทำอย่างไรล่ะ ให้ตั้งสติให้ดี อย่าให้เป็นไปตามอำนาจแห่งตัณหา ท่านว่า นั่นฟังซิ สิ่งทั้งหลายก็เหมือนกันเช่นนั้น

กิเลสนี้มีประเภทต่าง ๆ กัน แต่สิ่งที่กล่าวมายกขึ้นมาเป็นตัวอย่างตะกี้นี้ เป็นประเภทที่หนัก เป็นประเภทที่ถือเป็นข้าศึกจริงๆ สำหรับนักบวชที่ประพฤติพรหมจรรย์ ท่านจึงให้ตัดถึงขนาดนั้น ไม่เช่นนั้นไปไม่รอดจริง ๆ มันหนัก ถ้าเป็นแม่เหล็กก็ดูดเอาจนกระทั่งถึงตัวกลิ้งไปไม่รู้สึกตัวเลย ถลอกปอกเปิกไปก็ไม่รู้ ถูกมันดูดเอา จึงต้องระมัดระวังให้มาก นี่แหละที่ท่านแสดงสถานที่ที่อยู่ที่ไปให้เราทั้งหลายได้ปฏิบัติ เพื่อความปลอดภัยกับสิ่งทั้งหลายที่กล่าวมาเหล่านี้

เช่นในป่า ป่าจะมีอะไร ก็มีแต่ต้นไม้ ป่าไม้กับป่าคนต่างกันอยู่มาก ป่าไม้เป็นที่ร่มรื่น ชุ่มเย็นสบาย สบายกายสบายใจ ป่าคนเป็นที่รุ่มร้อน มาทุกด้านทุกทางจากข้าศึกของคน จึงต้องได้ระมัดระวัง นี่ละคำว่าป่าเป็นอย่างนี้ สถานที่ที่เปลี่ยว อยู่คนเดียวดีกว่าอยู่หลายคน อยู่หลายคนมีหลายเรื่องหลายราว แม้จะเป็นนักปฏิบัติด้วยกันอยู่ด้วยกันหลาย ๆ คนก็ยังไม่เหมาะ จะว่าอะไรกับคนทั่ว ๆ ไปที่ไม่เคยได้รับการอบรมทางอรรถทางธรรมเลยจะไม่เป็นข้าศึกต่อกัน ท่านจึงให้ระมัดระวัง

ให้ไปหาอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ คือว่าโคนต้นไม้บ้าง ในป่าทั่ว ๆ ไปบ้าง ในถ้ำบ้าง เงื้อมผาบ้าง ชายป่าชายเขา หลังเขาไหล่เขา ที่ไหนเป็นที่สะดวกสบายแก่การบำเพ็ญสมณธรรม และรักษาจิตได้ง่ายกว่ากันกับสถานที่ทั่ว ๆ ไปแล้ว ให้พึงเสาะแสวงหาในสถานที่เช่นนั้นเถิด

เพราะฉะนั้นบรรดาพระสาวกทั้งหลายบรรลุธรรม ท่านจึงมักบรรลุในสถานที่เหมาะสม ตามที่พระโอวาทพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ มากกว่าที่จะบรรลุในตลาดลาดเล เช่นอย่างสมัยทุกวันนี้ก็เรียกว่า เทศบาล ๑ เทศบาล ๒ มีที่ไหน ธรรมท่านมีอยู่ทั่ว ๆ ไป แต่ไม่สามารถที่จะรื้อฟื้นธรรมให้เกิดขึ้นในสถานที่เช่นนั้นได้สะดวกสบาย ยิ่งกว่าสถานที่เหมาะสมเช่นในป่าในเขาเป็นสำคัญ นี่ละพระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้พวกเราทั้งหลายได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติบำเพ็ญ ตามเข็มทิศทางเดินที่ทรงแสดงไว้แล้วนั้นอย่าให้เคลื่อนคลาด

ผู้มีความรักในมรรคผลนิพพาน ให้พึงรักให้พึงเคารพในพระโอวาทอันถูกต้องดีงามอันตายตัว แห่งความถูกต้องดีงามทั้งหลายของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้แล้ว อย่าได้ให้เคลื่อนคลาดไป อย่าให้จืดจางภายในจิตใจ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ยากก็ตามเถอะ การเดินทางย่อมมีทั้งทางคด ทางโค้ง ทางตรง ทางสะดวกขรุขระ มีผสมผเสกันไป แต่สายทางอยู่ที่ตรงนั้น จำเป็นผู้เดินทางต้องผ่านไปตามสายทางที่เป็นเช่นนั้น เราเลือกเอาไม่ได้ หากเป็นสิ่งที่เลือกได้แล้ว พระพุทธเจ้าไม่มีใครฉลาดแหลมคมเกินพระองค์แต่ละพระองค์ ๆ เลย จะทรงแสดงให้สัตว์ได้รับความ

สะดวกสบายที่สุด การฆ่ากิเลสถ้าฆ่าได้อย่างง่ายดาย พระองค์ก็จะสอนวิธีฆ่าให้พวกเราทั้งหลายง่ายที่สุดเหมือนกันหมด ไม่ให้เป็นความยุ่งยากลำบาก

แต่นี้ไม่ทรงเห็นอันใดอุบายใดที่จะเกินอุบายที่ว่ามัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายตรง ไปตรงนี้ จึงต้องสอนแบบนี้ คำว่าทางสายตรงนั้นย่อมมีขรุขระ มีสะดวก ไม่สะดวกหากมีอยู่นั้น สายทางตรงไปไหนจะเป็นยังไง ก็ต้องได้ไปตามนั้นเลือกเอาไม่ได้ พอออกนอกลู่นอกทางนี้ไปก็จะเป็นขวากเป็นหนาม เป็นหลุมเป็นบ่อเป็นเหว นรกจกเปรตไปหมด ไม่ใช่ทางเดินของสวากขาตธรรม นี่ละพระพุทธเจ้าจึงสอนไว้ว่าเป็นมัชฌิมา อันนี้ละเหมาะสมที่สุดแล้ว

จะยากลำบากแค่ไหนก็ให้พึงทราบว่า กำลังของกิเลสกองทัพของกิเลสมีมากมันหนามันบางขนาดไหน ถึงระยะที่ควรจะหนักในการฟาดฟันหั่นแหลกต่อกัน มันย่อมหนักมันย่อมลำบาก ในกาลสถานที่เป็นบางระยะเป็นบางตอน ที่ควรจะเบามันก็เบา ควรที่จะสะดวกก็สะดวก ควรที่จะชำระได้ง่ายก็ง่าย เช่นจิตบางครั้งบางเวลาสงบได้อย่างรวดเร็วก็มี สงบได้อย่างสะดวกสบายก็มี บางครั้งบางคราวแทบเป็นแทบตายยังไม่ได้เรื่องเลยก็มี และอีกบางครั้งตั้งหน้าตั้งตาจะเอาให้จริงให้จัง เอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยถึงพริกถึงขิงจริง ๆ ไม่เป็นท่าเลยก็ยังมี เพราะอะไร

ก็เพราะสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อเรานั้นมันเหนืออุบายของเราทุกอย่าง ในขณะที่เราบำเพ็ญเพื่อความต้องการตามใจหวังนั้น กิเลสมันเหนือนั้น เราจึงไม่ได้อย่างสมมักสมหมาย นี่เป็นอย่างนั้น หากเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ตามใจหวังทุกคนแล้วใครอยากจะอยู่ในโลก ใครจะไม่อยากพ้นจากทุกข์ คำว่าทุกข์นิดเดียวก็เป็นความลำบากอยู่แล้ว

แต่นี้มันเลือกเอาไม่ได้ พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเลือกเต็มพระกำลังความสามารถจึงได้อุบายแห่งธรรมที่พระองค์ทรงเห็นสมควรแล้วในแง่ใด มาสอนสัตว์โลกตามที่ได้ทรงบรรลุ ได้ผ่านทางผลมาแล้วเท่านั้น ให้เราทั้งหลายเห็นใจพระพุทธเจ้า พูดง่าย ๆ ว่าทรงเลือกเฟ้นเต็มพระสติกำลังความสามารถมาแล้ว เราเป็นเพียงล้างมือเปิบเท่านั้น

ยากลำบากก็ไปทางสายนี้ ไม่งั้นจะเรียกว่าเพียรได้ยังไง ก็ต้องยากบ้างถึงต้องได้ใช้ความพากความเพียร หากเป็นของง่ายนิดเดียวความเพียรมีความหมายอะไร สติปัญญาก็ไม่มีความหมาย ถ้ากิเลสโง่เสียจนเกินโง่ จะไม่ได้ครองหัวใจสัตว์โลกเป็นอันขาด แต่นี่เรื่องของกิเลสเป็นธรรมชาติที่ฉลาดแหลมคมเหนือสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ สามแดนโลกธาตุนี้จึงเป็นอำนาจของกิเลสครอบครองทั้งหมด สัตว์ตัวใดวิญญาณดวงใดไม่เคยที่จะเหนืออำนาจของกิเลส พ้นอำนาจของกิเลสไม่ครอบครองไปได้ นี่ก็เพราะความฉลาดแหลมคมของมัน

เพราะฉะนั้นการใช้อุบายแห่งสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรทุกด้านทุกทาง จึงต้องได้ทุ่มเทกันลงเต็มสติกำลังความสามารถ พร้อมทั้งอุบายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้ว อย่าลดละปล่อยวาง ให้ยึดนั้นเป็นหลักถึงจะได้รับผลไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงผลเป็นที่พอใจ นี่ละการปฏิบัติภาวนาเป็นอย่างนี้

เพราะกิเลสเป็นของที่เหนียวแน่นที่สุด ผู้ที่ยังไม่เคยได้เห็นเหตุเห็นผลได้ต่อกรกันกับกิเลสแล้ว พูดได้ง่ายเหมือนนกขุนทอง เรื่องสมาธิก็พูดได้ง่าย เพราะพูดด้วยความจำ ใครเรียนใครก็จำได้ เด็กเรียนเด็กก็จำได้ ผู้ใหญ่ใครก็ตามเรียนลงไปจำได้ทั้งนั้น ชื่อของกิเลส ชื่อของอุบายวิธีการต่าง ๆ

แต่เวลาจะเข้าถึงตัวกิเลสจริง ๆ ไม่รู้จนกระทั่งกิเลสเป็นอะไร คืออะไร นั่นเหมือนอย่างที่เราเข้าไปนอนอยู่ในถ้ำเสือ เราไม่ทราบว่าเสืออยู่ในนั้น เราจะไปหาฆ่าเสือ แต่เวลาได้ยินเสียงเสือกระหึ่ม ๆ มันกำลังจะงับหัวอยู่แล้วกลืนทั้งตัว เรายังไม่ทราบเสียงกระหึ่ม ๆ ของมัน ยังเคลิบเคลิ้มหลงใหลว่าได้ฟังเสียงเพลงอันอัศจรรย์อยู่ในถ้ำนี้เสียอีก ไม่ทราบว่าเพลงนี้มาจากไหน เป็นไปยังงั้นเสียอีก นั่นเวลาเข้าถึงตัวเสือจริง ๆ แล้วยังไม่รู้ว่าเสือ นี่เข้าไปยังไม่รู้ว่ากิเลส มันงับเอาแล้ว ๆ เราไม่รู้ นี่ละเพราะความโง่กว่ามันถึงไม่รู้อุบายของมัน

ต่อเมื่อได้ฟิตตัวตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าทรงสอน เอ้า สติตั้งให้ดีเข้าไปนั่น ปัญญาตั้งให้ดี พิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วน ความเพียรหนุนเข้าไป ความอดทนอดลงไป สิ่งอื่นเรายังอดได้ทนได้ เราเกิดมานี้ได้ใช้ความอดทนมามากเท่าไร ได้ใช้ความเพียรมามากเท่าไรกับกิจการทั้งหลาย เหตุใดเราจะใช้ความเพียรต่อการประพฤติปฏิบัติอรรถธรรม เพื่อความเลิศเลอในตัวของเราเอง ทำไมเราจะใช้ไม่ได้

เมื่อเราใช้เข้าไปอย่างนี้ เรื่อย ๆ เข้าไปอย่างนี้โดยสม่ำเสมอแล้ว อุบายต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้นั้นจะปรากฏขึ้นภายในจิตใจของเรา เราจะได้เห็นเรื่องราวของกิเลส เห็นร่องรอยของกิเลสว่าเป็นร่องรอยอย่างไร อุบายของกิเลสเป็นอุบายยังไงเมื่ออุบายของธรรมจับกันเข้าทันเข้า ๆ ย่อมจะทราบอุบายของกิเลส ย่อมจะทราบความเคลื่อนไหวของกิเลส ว่าเคลื่อนออกจากที่ตรงไหน

สุดท้ายก็พ้นไปไม่ได้ว่าเคลื่อนมาจากหัวใจนี้เอง นั่นที่นี่ทราบแล้ว อ๋อ กิเลสอยู่ที่หัวใจ กระเพื่อมพับออกแล้วเหรอกิเลสนี่ กระเพื่อมพับออกไปแล้ว ๆ ไม่กระเพื่อมก็สัญญาเป็นความละเอียดมากยิ่งกว่าสังขาร ยังซึมซาบออกไปได้ นี่เมื่อปัญญาหยั่งทราบลงไปด้วยความแหลมคมอย่างนี้แล้ว ทำไมจะไม่ทราบกลอุบายของกิเลสนี่ นี่ละที่มันทันกันทันอย่างนี้เอง เมื่อได้ยึดตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วจะเป็นอย่างนี้ไม่เป็นอื่น

แล้วต่อไปที่เคยว่าขรุขระ ที่เคยว่าลำบากลำบน ก็จะค่อยเบาลงไป ๆ ลำบากก็ให้เห็นด้วยตัวของเรานั่นแหละเป็นความเหมาะที่สุด มันยากขนาดไหนมันลำบากขนาดไหน ๆ เจอกิเลสตัวไหนที่เป็นตัวที่แสบ ๆ ที่สุด ก็ให้รู้ในหัวใจของเรา และกำลังของสติปัญญาของเราเอง ว่าต่อสู้กับกิเลสประเภทนั้น ๆ เราต่อสู้ด้วยอุบายวิธีใด จึงได้ชัยชนะมาเป็นลำดับลำดา นี่ย่อมเห็นได้อย่างชัด ๆ อย่างนี้ผู้ปฏิบัติ ไม่อย่างนั้นเอามาพูดได้ยังไง

พระพุทธเจ้าทรงเห็นชัดเจนที่สุด จึงได้นำธรรมออกมาแสดง และพระอรหันต์ท่านก็ถึงใจอย่างไม่มีที่สงสัย จึงเป็นองค์แทนของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ยืนยันรับรองศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า ด้วยหัวใจของตนที่ทรงไว้แล้วซึ่งธรรมดังกล่าวนั้น แน่ะใครเล่าจะเป็นผู้ที่ยืนยันธรรมของพระพุทธเจ้าได้ยิ่งกว่าพระอรหัตอรหันต์ เพราะท่านทรงธรรมเหล่านี้ไว้แล้ว

ตายก็ยอมตายไปเลย ขึ้นชื่อว่าธรรมพระพุทธเจ้าแล้วไม่ยอมที่จะให้ตกต่ำ เจ้าของตายก็ตายไปเถอะ บรรดาพระอรหันต์ที่เป็นผู้ทรงธรรมตามพระพุทธเจ้าแล้ว หรือตามเสด็จตามรอยพระบาทให้ถึงพระองค์แล้วด้วยความเห็นธรรม จะเป็นอย่างนั้นด้วยกันทุกองค์ นี่ละธรรมจึงเป็นเครื่องประกาศยืนยันอยู่ในหัวใจของผู้ปฏิบัติ

ดังที่กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้นนั้นว่า หากยังมีผู้สนใจใคร่ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมอยู่เมื่อไร เรื่องมรรคผลนิพพานนั้นจะเป็นไปโดยลำดับลำดา ที่ผู้ปฏิบัตินั้นจะพึงได้รับผลตามขั้นตามภูมิแห่งธรรม และตามสติกำลังความสามารถของตนโดยลำดับลำดา เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ หากจะมีผิดเพี้ยนกันอยู่บ้างก็ตรงให้การแนะนำสั่งสอน

ผู้แนะนำสั่งสอนเป็นผู้เช่นไร นี่เป็นสิ่งสำคัญอยู่มาก คือเพียงการสอนทางภาคปฏิบัตินี้จะสั่งสอนกันด้วยทางปริยัติไม่ได้ จะทำให้ลูบ ๆ คลำ ๆ ผู้ปฏิบัติก็จะไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรเลย ต้องเอาภาคปฏิบัติที่ตนรู้ตนเห็นสั่งสอนบรรดาลูกศิษย์ที่เข้ามาศึกษาอบรม นั่นจึงเป็นที่แน่ใจ เพราะตนเป็นที่แน่ใจแล้วในหัวใจของเราเอง

ไม่ว่าสมาธิ ตนก็เป็นสมาธิมาแล้ว เหตุที่จิตจะเป็นสมาธิเป็นมาด้วยอุบายใด เราก็ได้ทราบมาหมด อุบายวิธีการความพากเพียรที่จะทำจิตให้เป็นสมาธิ เราก็เป็นมาแล้ว แล้วจิตเป็นสมาธิขั้นนี้เป็นยังไง เราก็เป็นมาแล้ว ขั้นนั้นเป็นยังไง เราก็เป็นมาแล้วทรงมาแล้ว ทำไมจะสอนคนอื่นผิดเพี้ยนไปล่ะ

นี่ละเป็นที่แน่ใจของผู้สอน ต้องเป็นผู้แน่ใจในตัวเองเสียก่อน แล้วสอนคนอื่นด้วยความแน่ใจไม่สงสัย ผู้รับธรรมะจากการอบรมสั่งสอนก็เป็นที่แน่ใจไม่สงสัย ว่านี้จะใช่หรือไม่ใช่ เพราะผู้สอนสอนด้วยความถูกต้องอยู่แล้ว ผู้ฟังก็ย่อมเป็นที่ตายใจได้

ที่นี่พูดถึงเรื่องปัญญา เอ้า จะเป็นปัญญาขั้นใด ตนเองผู้สอนก็เป็นผู้ที่ได้พินิจพิจารณาทางด้านปัญญามาแล้วทุกขั้นทุกภูมิ จนกระทั่งได้ต่อสู้กับกิเลสประเภทต่าง ๆ เห็นผลประจักษ์ใจมา จนกระทั่งถึงกิเลสขาดสะบั้นไปจากจิตใจของตนหมดสิ้นโดยสติปัญญาที่ทันสมัย แล้วเหตุใดจะสอนคนอื่นเพื่อการแก้กิเลสด้วยสติปัญญานั้นผิดเพี้ยนไปได้เล่า ไม่ผิด แล้วผลที่เกิดขึ้นจากสติปัญญาทำได้คืออะไร ก็คือความบริสุทธิ์พุทโธภายในหัวใจ

เมื่อเอาพุทธะดวงที่บริสุทธิ์พุทโธอันเป็นผลนี้ เป็นเครื่องยืนยันตั้งเป็นหลักฐานไว้ แล้วแสดงธรรมแก่บรรดาผู้มาศึกษาอบรมจะผิดที่ตรงไหน จะมีเอนเอียงที่ตรงไหน ไม่มี นี่ละผู้ที่จะทรงมรรคทรงผลได้โดยลำดับลำดา ต้องอาศัยการอบรมการแนะนำสั่งสอนของผู้ที่ได้รับผลมาแล้ว สอนเป็นที่ถูกต้องแม่นยำ นี่เป็นการที่จะเดินได้รวดเร็วและไม่เป็นอุปสรรค อันนี้สำคัญมาก

แต่อย่างไรก็ตาม การประพฤติความพากเพียรสำหรับตน เวลานี้เทปก็มีหนังสือก็มี ควรจะยึดนั้นเป็นหลักเป็นเกณฑ์เอาไว้ แล้วตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ให้เห็นกิเลสเบาบางจากหัวใจเป็นอย่างไร เราเห็นแต่ความมืดความทึบ ความทุกข์ความทรมานในหัวใจ เพราะกิเลสบีบคั้นบีบบังคับทรมานเราเรื่อยมา ตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งถึงบัดนี้มีเวลาจืดจางที่ตรงไหน

เพลินออกมาก็เป็นเรื่องของกิเลสหลอกลวงเสีย ออกจากเพลินก็เป็นความทุกข์ความทรมาน เพราะอำนาจของกิเลสเหยียบย่ำทำลายประเภทหนึ่งเสีย มีแต่กลมายาของกิเลสเหยียบย่ำหัวใจอยู่ตลอดเวลานี้ ไม่ปรากฏว่าธรรมได้แสดงลวดลายของตัวออกมา ให้เราเห็นเป็นคู่แข่งกับกิเลสบ้างเลย อย่างนี้มันไม่เกินไปหรือนักปฏิบัติของเราขอให้ท่านทั้งหลายได้นำไปพินิจพิจารณาเถอะ

ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมที่วิเศษแท้ ๆ พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์วิเศษไม่มีใครเสมอเลย ขอให้นำธรรมะของท่านมาปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เลวทรามทั้งหลายภายในจิตใจของเราออก ให้มองเห็นธรรมอันประเสริฐกับจิตใจกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน จะวิเศษขนาดไหนใจดวงนี้ แล้วเราจะยอมกราบพระพุทธเจ้าโดยไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องให้ใครบอกเลย และจะเป็นข้อยืนยันเรื่องพระพุทธเจ้าว่า คอขาดเลยเรื่องศาสนา เรื่องพระพุทธเจ้า ว่ามีหรือไม่มี ศาสนธรรมนี้จริงหรือไม่จริง ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง หัวใจของเราเป็นยังไง ได้ธรรมชาติประเสริฐนี้มาจากไหน นั่นแหละเป็นเครื่องยืนยันกัน

ให้มันเห็นดูซินักปฏิบัติเรา เป็นยังไงธรรมะพระพุทธเจ้า มีเพียงในตำรับตำราเท่านั้น นั้นมีแต่ชื่อนะ เอาให้เห็นจริงในหัวใจของเรานี้ในภาคปฏิบัติ ธรรมะนี่สด ๆ ร้อน ๆ นะ ไม่ใช่กาลไม่ใช่สถานที่ ท่านจึงว่า **อกาลิโก** ฟังซิ ในบทธรรมคุณท่านแสดง

ไว้ **สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม** แปลออกมาแล้วว่า ธรรมทุกประเภทอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว ฟังซิ คำว่าชอบแล้วคือไม่ผิด ไม่ว่าจะเป็นขั้นใดภูมิใด ในธรรมพื้น ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น ไม่มีผิด แสดงไว้โดยถูกต้อง นี่ละ **สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม**

สนฺทิฏฺฐิโก ผู้ปฏิบัติจะพึงรู้เองเห็นเองในธรรมเหล่านี้ ไม่อยู่ที่ไหน ไม่มีอันใดเป็นเครื่องรับเป็นเครื่องยืนยัน เป็นเครื่องสัมผัส มีใจดวงนี้เท่านั้น ที่ประกอบด้วยอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่จะมาปฏิบัติ เพื่อความรับทราบธรรมทั้งหลาย เพื่อความสัมผัสสัมพันธ์ธรรมทั้งหลาย เพื่อความรู้แจ้งแทงทะลุในธรรมทุกประเภทจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น ไม่นอกเหนือไปจากใจที่ได้รับอุบายจากศาสนธรรมนี้เป็นเครื่องดำเนินเลย

อกาลิโก แน่ะฟังอีกซิที่นี่ **อกาลิโก** มีกาลสถานที่มีเวล่ำเวลาที่ไหน ก็เช่นเดียวกับกิเลสที่ฝังจมอยู่ภายในจิตใจของเรานี้ มันมีกาลไหนเวลาไหนที่จะไม่เหยียบย่ำทำลายเรา ที่จะไม่เป็นกิเลส ตอนไหนไม่เป็นกิเลส เวลาไหนไม่เป็นกิเลส เวลาไหนเป็นคุณต่อเรา มันเป็นกิเลสตลอดเวลา**อกาลิโก**เช่นเดียวกัน การแก้กิเลสด้วยอรรถด้วยธรรม ธรรมจึงต้องเป็น**อกาลิโก**เช่นเดียวกัน ไม่เช่นนั้นไม่ทันกัน ท่านก็บอกไว้ว่า **อกาลิโก**

เอหิปสฺสิโก แปลตามทางปริยัติท่านว่า สามารถที่จะเรียกร้องคนอื่นมาดูได้ ธรรมของจริงอยู่ในตัวของเรานี้ นี่ทางปริยัติท่านแปลว่ายังงั้น นี้เราไม่ถนัดใจ เราขอพูดให้ฟังตามความถนัดใจของเรา จะผิดเพี้ยนประการใดก็ขอให้หมู่เพื่อนได้พินิจพิจารณา ซึ่งเคยปฏิบัติมาอย่างนี้แล้วนะ ไม่ใช่มาด้นเดาเอา เราปฏิบัติอย่างนี้ แล้วอุบายอันนี้เป็นอุบายที่เจ้าของดำเนินมาแล้ว และเห็นผลประจักษ์ในหัวใจของเรา

ว่า **เอหิ** นี่หมายถึงว่าพระธรรมนั้นแลท่านเตือนเราท่านสอนเรา ให้ย้อนจิตของท่านเข้ามาดูธรรมของจริงอยู่ภายในนี้คืออริยสัจ ทุกข์ก็ปรากฏขึ้นที่ใจนี้ สมุทัยก็ปรากฏขึ้นที่ใจนี้ อันเป็นตัวเหตุสร้างทุกข์ขึ้นมา จงน้อมจิตเข้ามานี้ สตินั่นนี่คือมรรค ปัญญาให้ย้อนเข้ามาดูธรรมของจริง คือ **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ** นี่ก็ธรรมของจริง **สมุทัย อริยสจฺจํ** นี่ก็ธรรมของจริงแสดงอยู่ภายในใจนี้ เกิดขึ้นภายในใจนี้ เพราะฉะนั้นท่านจึงย้อนสติปัญญาเข้ามาสู่จุดนี้ นี่ **เอหิ** ๆ แปลว่าให้ย้อนเข้ามา

นี่พระธรรมท่านสอนว่า ท่านจงอย่าส่งจิตออกไปข้างนอก วุ่นวายส่ายแส่หาเรื่องหาราวอันเป็นเรื่องของสมุทัยหารายได้ของมันทั้งนั้น ให้ย้อนสติปัญญาเข้ามาสู่ภายในนี้และดูเรื่องของจิต มันคิดเรื่องอะไรปรุงเรื่องอะไร อดีตอนาคต มีแต่เรื่องของทุกข์ของสมุทัยทั้งนั้น แก้มันด้วยสติปัญญาของเราเอง นี่เรียกว่า **เอหิปสฺสิโก**

โอปนยิโก เห็นอะไรได้ยินอะไรก็ตาม ให้น้อมเข้ามาเป็นอรรถเป็นธรรม เครื่องพร่ำสอนตนโดยสม่ำเสมอ

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ ผู้ที่ปฏิบัตินั้นแลจะเป็นผู้รู้ ที่ว่าท่านผู้รู้ทั้งหลายจะรู้จำเพาะตน ก็คือผู้ปฏิบัติคือเรานั้นแหละจะเป็นใครที่ไหน จะรู้ได้จำเพาะตัวเราเอง รู้ในหัวใจของเราเอง รู้ทั้งทุกข์ รู้ทั้งสมุทัย รู้ทั้งนิโรธ รู้ทั้งมรรค จะรู้ที่จิตของเรานี้ไม่เป็นอื่น ไม่ไปรู้ที่ไหนเลย นี่ในพระธรรมคุณท่านก็แสดงไว้อย่างนี้

เราก็สวดมาเสียจนปากแฉะได้เรื่องได้ราวอะไรบ้าง เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ซิ กิเลสมันหัวเราะนี่ สวดไปก็สวดไปกิเลสมันหัวเราะเราโดยไม่รู้สึกตัว ถ้าสวดไม่มีสติเป็นเช่นนั้น ถ้าสวดให้มีสติดังที่ว่า **เอหิ** เอ้า ย้อนจิตเข้ามาซิ เรื่องของทุกข์ของสมุทัย ซึ่งเป็นสัจธรรมอย่างเอก ที่ทำสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับความลำบากลำบนที่สุด ก็อยู่ที่หัวใจนี้

เอ้า สติปัญญานี้ก็เป็นสัจธรรมอย่างเอก เครื่องปราบกิเลสก็อยู่ในหัวใจนี้ เอาน้อมเข้ามาฆ่ากันซิ อยู่ภายในจิตใจนี้ คำว่านิโรธ ๆ ความดับทุกข์ไม่ต้องบอก ถ้าลงมรรคมีกำลังสังหารสมุทัยให้แหลกไปแล้ว ความดับทุกข์ดับเอง เพราะสมุทัยตายไปแล้วจะเอาทุกข์มาจากไหน มันก็ดับเท่านั้นเอง นี่ละนิโรธ ๆ ความดับทุกข์ ก็คืออำนาจของมรรคมีสติปัญญาเป็นต้น เป็นเครื่องสังหารกิเลสให้สิ้นสุดยุติลงไปนั้น ทีนี้จิตเป็นอะไรไปเมื่อเราได้ทำกันให้เต็มที่เต็มฐานเช่นนี้แล้ว เราจะไปถามหามรรคผลนิพพานจากผู้ใด

พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้แล้วว่า **เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ** ตะกี้นี้พูดอีกแล้ว ก็ผู้ปฏิบัตินั้นแหละเป็นวิญญูชน ว่า **วิญฺญูหิ** อันท่านผู้รู้ทั้งหลาย ใครจะไปรู้ ผู้ไม่ปฏิบัติจะไปรู้ได้ยังไง ก็ผู้ปฏิบัตินั้นแลคือเรานั้นละ ถ้าเราเป็นผู้ปฏิบัติ จะเป็นผู้รู้จำเพาะตน ไม่จำเพาะใครที่ไม่ได้ปฏิบัติ จำเพาะผู้ปฏิบัตินี้เท่านั้น ฟังซิ ธรรมนี้สด ๆ ร้อน ๆ แท้ ๆ พระพุทธเจ้าสอนด้วยความปราบกิเลสด้วยสด ๆ ร้อน ๆ ทั้งนั้น เหตุใดจึงเป็นของจืดจางไป ให้สด ๆ ร้อน ๆ เฉพาะกิเลสเท่านั้นเหรอ มันก็เหยียบเราทุกวัน ๆ เราเห็นไหมเวลานี้

อกาลิโก ของกิเลสเป็นยังไง กับ **อกาลิโก** ของธรรมทันกันไหมทุกวันนี้ **อกาลิโก** ของกิเลส กระดิกพลิกแพลงไปตรงไหนมีแต่กิเลส ไม่ว่ายืนเดินนั่งนอน กลางค่ำกลางคืนหรือกลางวี่กลางวัน เดือนใดปีใด มีแต่กิเลสเหยียบย่ำหัวใจ เราเหยียบย่ำหัวใจกิเลสได้ตอนไหนบ้าง มีกาลใดบ้างนี่ซิ มันแพ้กิเลสตลอดเวลาแล้วเราจะถามหามรรคผลนิพพานที่ไหน มันก็ไม่เจอซิ ต้องถามหาที่หัวใจของเรา ค้นอยู่ที่หัวใจของเรานี้แล้วก็จะเจอดังที่กล่าวมานี้ นี่ละที่ว่า **อกาลิโก**

อย่าหาเวล่ำเวลาในการแก้กิเลส ให้ดูจิตของตัวเองอันเป็นที่ผลิตกิเลสทั้งหลายขึ้นมา มันชำนิชำนาญมากนะเรื่องความปรุงของจิตที่เป็นไปด้วยอำนาจของสมุทัย ที่จะผลิตทุกข์ขึ้นมาเผาผลาญจิตใจของเรานั้นมันรวดเร็วที่สุด ถ้ากำลังของธรรมไม่ทันแล้วมันรวดเร็วมาก แต่ถ้าอำนาจแห่งธรรมมีสติธรรมเป็นต้นรวดเร็วทันมันแล้ว มันจะรวดเร็วขนาดไหนก็เท่ากับปลุกสติปัญญาตลอดเวลาเลย รู้ทันกัน ๆ ตลอด นั่นละฆ่ากันได้ที่ตรงนั้น ฆ่ากิเลส

นี่ละอุบายของพระพุทธเจ้าทุก ๆ บททุก ๆ บาท ขอให้น้อมเข้ามาสู่ใจของเราผู้ปฏิบัติแล้วกำจัดกิเลส ให้เห็นว่ามันเป็นภัยตลอดเวลา เช่นเดียวกันกับธรรมที่เห็นว่าเป็นคุณ แล้วเข้ามาต่อกรกันภายในจิตใจ ใจของเราจะได้เย็นลงไปโดยลำดับ เบาลงโดยลำดับ ตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ตรงไหนที่เราได้เบาบางจากกิเลสที่ไม่เป็น **อกาลิโก** น่ะ มันเป็น **อกาลิโก** ทั้งนั้น มันเหยียบย่ำทำลายเราตลอดมาไม่ว่าวัยใดจนกระทั่งถึงบัดนี้มันก็เหยียบย่ำเรามา ถ้าไม่มีเครื่องต่อสู้ต้านทานแล้ว จะเป็นอย่างนี้ตลอดตั้งกัปตั้งกัลป์หากำหนดไม่ได้นะ

ในธรรมท่านกล่าวไว้เป็นบทบาลี ผมลืมเสีย จำได้แต่คำแปลว่า ทางหาเงื่อนต้นเงื่อนปลายไม่ได้ของจิตแต่ละดวง ๆ เพราะเกิดตาย ๆ ด้วยความท่องเที่ยวที่นั่น เกิดที่นี่ ตายที่โน่น อยู่ไม่หยุดไม่ถอย สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่นี้ มานานแสนนานนับกัปนับกัลป์ไม่ได้ ฟังซิน่าสลดสังเวชไหม

จิตแต่ละดวง ๆ นี้ พระพุทธเจ้าเสียเองนะเป็นผู้แสดง ไม่ใช่ผู้อื่นผู้ใดแสดงนะ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้รู้เรื่องความจุติและความเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ทั่วโลกดินแดนนี้แหละ นำเอาเรื่องของสัตว์มาพูด แล้วคำว่า **สตฺต ๆ** คือใครถ้าไม่ใช่พวกเราด้วยจำนวนหนึ่ง แปลว่าผู้ติดผู้ข้องในความเกิดแก่เจ็บตายอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ท่านจึงเรียกว่า **อนมตคฺโค** คือไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย ทางไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย

ท่านก็เทียบเข้ามาเหมือนขอบด้ง เอ้าฟังซิที่นี่ ขอบด้งนั่น ถ้ากำจัดมันไม่ได้ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องตัดรอนมันเข้ามา ย่นวัฏจักรเข้ามา ด้วยอรรถด้วยธรรม ด้วยบุญด้วยกุศลแล้ว ความยืดยาวของวัฏวนนี้จะเป็นเช่นเดียวกับขอบด้ง ๆ นั่นแล

ขอบด้งนี้ยืดยาวหรือไม่ยืดยาว ดูซิเอ้า มดตัวไหนไต่ลงไปมันจะรู้ที่ออกที่ตรงไหน มันไม่รู้ทั้งนั้นแหละ มันไม่ทราบว่าไอ้ขอบด้งนี้มีสั้นมียาวที่ตรงไหน ก็มันกลมไปหมด มันหมุนรอบตัวอยู่ตลอดเวลา หมุนมาหมุนไป ๆ ของเก่านั่นแหละ แน่ะ อันนี้ท่านจึงเรียกว่าวัฏฏะ ๆ แปลออกว่าเครื่องหมุน ฟังซิ มันหมุนรอบตัวของมันอยู่ตลอดเวลา เกิดที่นั่นเกิดที่นี่ สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เคยเป็นมานี้กี่ภพกี่ชาตินับไม่ถ้วนในวิญญาณดวงหนึ่ง ๆ นับวิญญาณของเราด้วย แล้วไม่อิดหนาระอาใจบ้างเหรอ

ความพ้นไปเสียจากความหมุนเวียนเหล่านี้เป็นความดีขนาดไหน พระพุทธเจ้าทรงแสดงยืนยันไว้แล้วว่า **ทุกฺขํ นตฺถิ อชาตสฺส** นั่น แปลว่าตัดกงจักรแห่งความเกิดทั้งหลายออกเสียโดยสิ้นเชิง ทุกข์ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด นั่นฟังซิ นี่ละหลักใหญ่อยู่ตรงนี้ นี่ละที่ตัดลงมา

การประพฤติปฏิบัติคุณงามความดีทั้งหลาย นับแต่ทาน ศีล ภาวนา ขึ้นมาโดยลำดับลำดา นี่เป็นการสร้างความดี เป็นเครื่องหนุนจิตใจของเราด้วย เป็นการตัดทอนวัฏวนให้สั้นเข้ามา ๆ ย่นเข้ามาด้วย สมมุติว่าหมื่นชาติก็ย่นเข้ามาไม่ถึงหมื่น ย่นเข้ามาไม่ถึงพัน ย่นเข้ามาไม่ถึงร้อย ย่นเข้ามาไม่ถึงสิบ ย่นเข้ามาไม่ถึงเจ็ดชาติ ย่นเข้ามาไม่ถึงสามชาติ ย่นเข้ามาไม่ถึงหนึ่งชาติ ในชาตินั้นบรรลุพร้อมไปเลย ตั้งแต่ขั้นโสดาแล้วขึ้นถึงบรรลุอรหัตบุคคลหรืออรหัตผลทันทีในชาตินั้นเลย นั่นเพราะอำนาจแห่งความพากเพียรที่ประพฤติปฏิบัตินี้ เมื่อพ้นจากนี้แล้วนั้นละพ้นจากขอบด้งแล้วที่นี่

ความที่พ้นแล้วนั้นแหละคือความที่ประเสริฐสุด ไม่ต้องมีอะไรมาบังคับให้หมุนให้เวียนอีก เหมือนอย่างแต่ก่อนที่เคยเป็นมาแล้วกี่กัปกี่กัลป์ เอามาเทียบซิ การประกอบความพากเพียรทุกข์ยากลำบากขนาดไหน กับการท่องเที่ยวในวัฏสงสารมากี่กัปกี่กัลป์นับไม่ถ้วนเช่นเดียวกับขอบด้งนี้ เอามาเทียบกันดูซิ อันไหนทุกข์ขนาดไหน มันนานแสนนานมากแสนมากขนาดไหน มาบวกกันดูซิ แต่ละภพละชาติกับความเพียรที่เราพยายามตะเกียกตะกายมีความทุกข์ในเวลานี้ เอามาเทียบกันดูซิเป็นยังไง มันน่าจะกระหยิ่มนะในหัวใจของเรา

เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตายเถอะ กิเลสมันเหยียบย่ำหัวใจเรามานานแสนนานดังที่กล่าวมาแล้วนี้ เราไม่ควรที่จะนอนใจ ต้องถือเป็นข้าศึกต่อกันอย่างยิ่ง ที่นี่ละที่จะสลัดกิเลสออกจากหัวใจได้ เมื่อกำลังของใจมี อะไรก็เถอะ ไม่มีอะไรที่จะเหนือกำลังของใจกำลังของธรรมนี้เลย กิเลสพังทั้งนั้นแหละถ้าลงกำลังใจมีแล้วนะ ความมุ่งมั่นมีเต็มหัวใจ ความเพียรตาม ๆ กันมา วันคืนปีเดือนมีตั้งแต่มุ่งที่จะให้หลุดพ้น หลุดพ้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น แล้วผ่านปึ๋งเลย แสนสบาย

เห็นไหมพระพุทธเจ้าทรงน้ำพระเนตรไหลน่ะ พระพุทธเจ้าทำไมท่านถึงร้องไห้สิ้นกิเลสแล้วร้องไห้อะไร ฟังซิ ถ้าหากว่าเราจะเทียบนะ ทรงเล็งญาณดูสัตวโลกแล้วน้ำพระเนตรไหล ทรงสลดสังเวชพระขันธ์ของท่าน คือขันธ์ ๕ นี่กระเพื่อมเพราะทรงรำพึงถึงสัตว์ด้วยความสงสาร เอาอันนี้มาเป็นเครื่องมือของจิตที่บริสุทธิ์และอ่อนโยนด้วยพระเมตตา แล้วก็รำพึงถึงสัตว์ และทำไงสัตว์นี่ถึงจะพ้นจากทุกข์ไปได้เสียที เมื่อเราได้บรรลุธรรมถึงขนาดนี้แล้ว มันเป็นธรรมที่สุดวิสัยสุดเอื้อมที่สัตว์ทั้งหลายจะก้าวจะรู้ตามเห็นตามได้ แล้วทำยังไง

เรื่องทรงทำความขวนขวายน้อยในเวลาที่ตรัสรู้ทีแรก เพราะเป็นธรรมที่วิเศษเลิศเลอที่สุดในสามแดนโลกธาตุนี้ ไม่มีอะไรเสมอเหมือนเลย พระองค์ทรงเจอแล้วในขณะนั้น จึงพิจารณาไปถึงสัตว์โลกทั้งหลายนี้ทำยังไงถึงจะรู้ได้เห็นได้ เมื่อธรรมอันนี้เป็นของวิเศษ เป็นของละเอียดลออถึงขนาดนี้แล้ว ใครจะมีแก่ใจที่จะมาศึกษา มาประพฤติปฏิบัติ และใครจะมารู้มาเห็นได้

จึงเกิดความสงสารสัตว์โลก และทำความขวนขวายน้อย แล้วไม่อยากสั่งสอนสัตว์โลกเพราะจะสุดวิสัยเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย นี่น้ำพระเนตรไหล ฟังซิท่านก็บอกไว้แล้วในตำรับตำรา นี่ละขันธ์กระเพื่อม ขันธ์แสดงตัว อาศัยพระเมตตาจิตออกมาเป็นเครื่องผลักดันขันธ์เหล่านี้ให้แสดง จากสังขารขันธ์นั้นที่ทรงปรุงทรงพินิจพิจารณา นี่ละฟังซิ สงสารสัตว์โลกแล้วอยากให้หลุดพ้นไปพูดง่าย ๆ

ทีนี้เราเป็นยังไง เราไม่สงสารเราบ้างเหรอ ให้แต่พระพุทธเจ้าเท่านั้นเหรอสงสารเรา เราไม่เห็นแก่พระเมตตาของพระพุทธเจ้า แล้วนำพระเมตตานั้นเข้ามาสงสารตนนี้บ้างเหรอ ความเพียรของเราจะได้เร่ง จะได้ดึงดูดตัวเองให้ออกจากวัฏฏวนอันเป็นกองทุกข์มหันตทุกข์นี้ หรืออย่างน้อยย่นเข้ามา ๆ ให้ได้พ้นเสียในชาตินี้ จะเป็นที่เลิศเลอที่สุดเลย

เอ้า ใครไปนิพพานหรือใครเป็นผู้สิ้นกิเลสแล้วยังเสียดายโลกนี้ ให้เห็นเสียทีพระพุทธเจ้าตรัสรู้มากี่พระองค์แล้ว กี่หมื่น กี่แสน กี่ล้าน ๆ พระองค์ มีพระองค์ใดบ้างที่ได้สั่งสอนสัตว์โลกแล้ว ได้พ้นจากทุกข์ไปแล้ว ยังมาเสียดายในโลกกองทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย เสียดายราคะตัณหานี้ มีพระพุทธเจ้าพระองค์ใดที่สอนบรรดาสัตว์ทั้งหลายถึงขนาดพ้นแล้ว กลับมาเสียดายโลกอันนี้มีไหม นอกจากมีแต่ความสลดสังเวชน้ำตาร่วงลงเท่านั้น ในขณะที่ได้พ้นออกไปแล้วเท่านั้นไม่มีอย่างอื่น

นั่นเราเอามาเทียบแล้วสอนเราบ้างซิ เป็นยังไงเราสงสารตนบ้างเพียงไรหรือไม่หรือมีแต่พระพุทธเจ้าทรงสงสารจนน้ำพระเนตรไหลนั้นเหรอ และเมื่อถึงนิพพานแล้วเป็นยังไง ในศาสนาพระพุทธเจ้านี้มีองค์ไหนบ้างหรือรายใดบ้าง ที่จิตได้หลุดพ้นไปแล้วยังมาเสียดายโลกเกิดแก่เจ็บตายราคะตัณหาอยู่นี้มีไหม ไม่เคยเห็น ก็เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นภัยมหาภัยนั่นเอง พอพ้นจากนี้แล้วจึงเป็นของวิเศษ

แต่ก่อนไม่ได้วิเศษอะไร ก็เพราะสิ่งลามกจกเปรตทั้งหลายนี้มันเหยียบย่ำหัวใจเอาไว้ให้หาความวิเศษไม่ได้นั่นเอง แต่พอหลุดพ้นไปจากนี้แล้ว ความวิเศษไม่ต้องบอกดีดผึงเดียวเท่านั้น นั่น จึงขอให้ทุก ๆ ท่านจงตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัตินะ แล้วครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่คอยแนะนำสั่งสอนนี้ รู้สึกว่าน้อยลง ๆ โดยลำดับนะ

เอาละการแสดงธรรมเห็นสมควร หยุดแค่นี้ละ

พูดท้ายเทศน์

การอดอาหารต้องให้รู้จักเจ้าของนะ ธาตุขันธ์ของเจ้าของต้องรู้เองนะ ให้คนอื่นไปบอกไปแนะไม่เหมาะ คือการอดอาหารนี้เป็นอุบายช่วย เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยการแก้กิเลสให้ง่ายขึ้น แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องแก้กิเลส คือเวลาไม่อดอาหารเป็นอย่างหนึ่ง การภาวนาไม่สะดวก จิตมันคึกมันคะนองนี่ละสำคัญกว่าเพื่อน คือธาตุขันธ์มีกำลัง และกายก็เป็นเครื่องส่งเสริมจิตให้คึกคะนองได้ เมื่อมีกำลังแล้วก็ไปหนุนจิตนั่นแหละทำให้คึกคะนองได้ แล้วภาวนาให้สงบมันไม่ยอมสงบ มันดิ้นรน

เราจึงต้องพักอาหาร เพื่อให้อาหารน้อยลงไป เมื่ออาหารน้อยลงไปร่างกายนี่ก็ไม่หนุนจิต ไม่กวนจิต จิตก็ไม่ดีดไม่ดิ้นมากเหมือนตอนที่ธาตุขันธ์มีกำลัง ทีนี้การภาวนาก็ค่อยสงบตัวลงไปได้ง่าย นี่เห็นชัด เพราะฉะนั้นจึงต้องได้อดบ่อย ๆ เพื่อให้ภาวนาละเอียดเข้าไป ๆ ช่วยการภาวนาของเราด้วยการอดอาหาร นี่พูดถึงเรื่องจิตที่ยังไม่สงบมันสงบได้ง่ายกว่ากัน ถ้าจิตสงบแล้วก็สงบได้ดี ถ้าออกทางด้านปัญญาก็คล่องตัว นั่นเป็นอย่างนั้นนะ

เมื่อการอดจะมากไปเราก็ต้องรู้จักเราเอง การผ่อนผันสั้นยาวในตัวเองจะให้คนอื่นไปบอกไม่ถูกนะ เจ้าของต้องรู้ในเจ้าของเอง จะสมกับว่าปฏิบัติเพื่อความฉลาด หาความฉลาด ก็ต้องให้รู้วิธีใดก็ดี มันอยู่กับตัวแท้ ๆ นี่อุบายวิธีเหล่านี้ ถ้ามันจะหนักมากไปเราก็ผ่อนมันได้นี่

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๙

อนุปุพพิกถา

พระธรรมอันจดจารึกไว้ในพระไตรปิฎกที่แสดงไว้เป็นส่วนรวมนับพอประมาณ คือ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ถ้าเป็นสินค้าก็มีทุกประเภทบรรจุอยู่ในห้างร้านใหญ่ ๆ ลูกค้าต้องการสินค้าประเภทใด คุณค่ามากน้อยสูงต่ำประการใด ทุนทรัพย์ของตนมีเพียงไร ต้องการชนิดไหนหาเลือกได้ในห้างร้านใหญ่ ๆ นั้น เพราะสินค้ามีทุกประเภทสำหรับสนองความต้องการของลูกค้าทั้งหลายที่เข้าไปเกี่ยวข้อง นี่เราเทียบถึงเรื่องคุณสมบัติของธรรมเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งหลาย ที่มีความมุ่งหวังต่อคุณงามความดีทั้งหลายอันมีประเภทต่าง ๆ กัน

ท่านจึงสอนไว้ในธรรมว่า **อนุปุพพิกถา** พระองค์ทรงแสดงธรรมไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลากิเลสของสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่พื้น ๆ แห่งธรรมขึ้นไปจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เหมือนกับสินค้าที่มีอยู่ในห้างร้านใหญ่ ๆ นับแต่สินค้าราคาต่ำจนกระทั่งถึงราคาสูงสุด ไม่มีอัดไม่มีอั้น ไม่มีบกพร่องขาดเขินในห้างร้านนั้น ๆ เพราะเต็มไปหมดด้วยสินค้าที่ลูกค้าทั้งหลายต้องการ

เรื่องคุณธรรมที่เรียกว่าบุญกุศลที่จะพึงได้แก่ผู้บำเพ็ญก็เหมือนกัน ท่านแสดงไว้มี ๕ ประการ ที่นับพอประมาณ ได้แก่ ทาน ศีล สวรรค์ อาทีนพ เนกขัมมะ

การสงเคราะห์ให้ **ทาน** มีหลายประเภท ให้ทานด้วยศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสประการหนึ่ง ให้ทานด้วยการบูชาบุญบูชาคุณประการหนึ่ง ให้ทานด้วยความเมตตาสงสารประการหนึ่ง หลายประเภทคำว่าให้ทาน และผลก็มียิ่งหย่อนต่างกัน ให้ทานด้วยความเชื่อความเลื่อมใสนั้น เหมือนอย่างเราถวายทานพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกท่าน หรือให้ทานพระสงฆ์ที่ตนมีความเชื่อความเคารพเลื่อมใส มีอานิสงส์มากนี่อันหนึ่ง ให้ทานตอบสนองบุญคุณท่านผู้มีบุญมีคุณต่อเรา นี่ก็มีผลเป็นลำดับลำดาเช่นเดียวกัน ให้ทานหรือสงเคราะห์

ผู้ที่ยากจนเข็ญใจไม่สามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ก็ช่วยสงเคราะห์สงหาเหล่านี้เป็นต้น ก็ล้วนแล้วแต่เป็นอานิสงส์แต่ละอย่าง ๆ รวมลงไปก็เรียกว่าบุญ นี่ละตั้งแต่บุญพื้น ๆ นี้เป็นลำดับลำดาไป

ศีล คือการรักษาตัวให้มีคุณค่า ตัวของเรานี้ที่จะให้มีคุณค่าต้องมีศีลเป็นเครื่องประดับ ถ้ามีแต่ร่างกายเฉย ๆ กายวาจาเฉย ๆ ใช้ไม่เป็นประโยชน์ก็หาคุณค่าไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องมีศีลเป็นเครื่องกำกับ เพื่อคุณค่าแห่งกายวาจาใจของเราจะได้สดสวยงดงาม และมีคุณค่าสูงยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ

สีล ท่านแปลว่า ปกติ หรือแปลว่า หิน ความประพฤติตนด้วยความแน่นหนามั่นคงไม่หวั่นไหวโยกคลอนไปตามสิ่งยั่วยวนทั้งหลายนั้นท่านเรียกว่าปกติ หรือท่านเรียกว่าหินคือความมั่นคง ศีล ๆ ก็ออกจากศัพท์ว่า **สีล** คือ หินนั่นเอง คือมีความมั่นคงต่อการรักษาคุณค่าของตัว

การกระทำอันใดที่จะตัดรอนหรือลดคุณค่าของเราลง ยกตัวอย่างเช่นฆ่าสัตว์ คำว่าสัตว์เป็นศัพท์กลาง ๆ นับแต่มนุษย์ลงไป แยกเป็นประเภทได้หลายประเภท เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบ่อแห่งโทษทั้งหลายซึ่งจะทำความฉิบหายล่มจมแก่ตัวผู้ทำ ไม่เพียงแต่ผู้ที่ถูกทำนั้นได้รับความล่มจมฉิบหายหรือตายไปเท่านั้น แม้ตัวผู้ทำเองก็เป็นเช่นเดียวกันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงว่าการรักษาศีลเป็นการรักษาคุณค่าของตนเอาไว้ ท่านจึงไม่ให้ละเมิด นี่อธิบายเพียงย่อ ๆ แต่ละประเภทที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในความดีทั้งหลายที่เราจะพึงรักษา ศีลก็เป็นดังที่ว่ามานี้

พูดออกไปด้วยความสัตย์ความจริง ใจที่บงการเพื่อการพูดการกระทำนั้น ๆ ก็ต้องเป็นใจที่สุจริตใจเป็นธรรม กายวาจาจึงจะเป็นศีลและเป็นธรรมไปตาม ๆ ใจนั้น นี่อนุปุพพิกถาท่านแสดงไว้ ศีลสำหรับฆราวาสท่านสอนถึงศีล ๕ คือ **ปาณา อทินนา** การฉกการลักไม่ใช่ของดี เป็นการทำลายสมบัติและจิตใจของผู้เป็นเจ้าของให้กำเริบเสิบสาน ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย ฆ่ากันก็ได้มนุษย์เราเมื่อไปทำลายของกันและกัน ไปฉกไปลักไปปล้นไปจี้เอาของของเขา

ให้กันด้วยน้ำใจให้เท่าไรก็เป็นความปีติยินดี เป็นบุญเป็นคุณทั้งสองฝ่าย ต่างฝ่ายต่างยิ้มแย้มแจ่มใส ให้เท่าไรไม่มีโทษ มีแต่คุณล้วน ๆ ยังความปีติยินดีให้เกิดขึ้นด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผิดกันกับการไปบีบบังคับเอาหรือไปฉกไปขโมยเอา การให้ด้วยน้ำใจเป็นเช่นนั้น วัตถุสมบัติมีมากน้อยเพียงไร ก็เป็นบุญเป็นคุณแก่ผู้ให้และผู้รับ ต่างฝ่ายต่างยิ้มแย้มแจ่มใสและสนิทสนม เห็นบุญเห็นคุณต่อกันอย่างถึงใจ นี่คือการให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผิดกับการไปฉกไปลักไปปล้นไปสะดมเอาเป็นไหน ๆ ท่านจึงห้าม

กาเมสุ มิจฉาจาร ก็เหมือนกัน หลักของธรรมหลักของมนุษย์ต้องเป็นผู้รักศีลรักธรรม รักษาน้ำใจกัน สามีภรรยาเป็นสิ่งที่รักต่อกันอย่างยิ่ง ฝากเป็นฝากตาย ไม่มีอันใดที่จะมีคุณค่าเป็นเครื่องฝังใจยิ่งกว่าระหว่างสามีภรรยาที่ฝากเป็นฝากตายต่อกัน เพราะความรักกัน ท่านจึงให้รักษาศีลข้อนี้ให้มีความแน่นหนามั่นคง นี่ประเพณีของผู้มีศีลมีธรรมย่อมเป็นเช่นนี้ ผิดกับคนที่ไร้ศีลไร้ธรรมอยู่มากทีเดียว

ผู้มีศีลมีธรรมมีคุณสมบัติประจำมนุษย์ต้องเป็นผู้มีศีล นี่กล่าวเพียงย่อ ๆ แต่ละข้อ ๆ เพื่อให้พอเหมาะสมกับเวล่ำเวลา ท่านแสดงอนุปุพพิกถา ส่วนมากท่านแสดงสอนฆราวาสญาติโยมให้รักษาศีล

มุสาก็เหมือนกัน มุสาไม่ใช่ของดี ความโกหกเป็นสิ่งที่ทำความเสียหายแก่กันไม่น้อย โกหกต้มตุ๋นหลอกลวงเหล่านี้ เป็นความเสียหายมากมายท่านไม่ให้ทำ

สุราก็เหมือนกัน คือน้ำเมา ฟังแต่ว่าสุรา คนดี ๆ อยู่นี่เวลาดื่มสุราลงไปแล้ว จะเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับลำดาอย่างรวดเร็ว นับแต่ขั้นปกติจนกลายเป็นละเมอเพ้อฝันเป็นบ้าไปเลย เพราะไม่ใช่ของดี ไปสัมผัสสัมพันธ์ใครเข้าไปก็ทำคนนั้นให้ลดคุณค่าลงไป ๆ จนกระทั่งถึงเป็นบ้าสด ๆ ร้อน ๆ ได้ ท่านจึงห้ามไม่ให้ทำ

จากนั้นท่านก็พรรณนาถึง **สวรรค์** สำหรับผู้มีบุญมีคุณได้สร้างบุญสร้างกุศล ยังไงก็ไม่พ้นที่จะต้องไปสวรรค์จนได้ เมื่อผู้มีศีลมีทานแล้วต้องได้ไปแน่ ๆ สวรรค์ก็มีหลายชั้นตั้งแต่จาตุมขึ้นไป ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี จนกระทั่งถึงพรหม ๑๖ ชั้น เป็นที่อยู่ของผู้มีบุญ ผู้มีบุญต้องได้ไป ความเป็นอยู่ของผู้มีบุญ สถานที่ของผู้มีบุญ

ต่างกันเป็นลำดับลำดา ท่านแสดงถึงเรื่องสวรรค์ อานิสงส์แห่งการทำบุญให้ทาน รักษาศีล แล้วไปสวรรค์ได้

จากนั้นท่านก็พูดเพื่อก้าวสู่ธรรมะขั้นสูงกว่านั้นไป ก็พูดถึงเรื่อง **อาทีนพ** คือโทษแห่งความรัก ความชัง ความใคร่ความสนใจในวัฏวนไม่มีจบมีสิ้น แม้ไปสวรรค์ก็ตาม ไม่ควรจะนอนใจเพียงสวรรค์ว่าเป็นของดีแล้วเท่านั้น พรหมโลกอายุตั้ง ๘๐,๐๐๐ ปีก็ยังต้องหมดได้ นับแต่ ๑ ไปถึง ๘๐,๐๐๐ ปี นับอยู่ทุกขณะๆ ล่วงไปทุกขณะ ๆ ตั้งแต่วินาทีหรือว่าละเอียดกว่าวินาทีขึ้นไปจนกระทั่งถึง ๘๐,๐๐๐ ปีของเวลา แล้วก็ไปยุติกันที่ตรงนี้ สิ้นสุดนั้นแล้วก็ได้เคลื่อน เปลี่ยนแปลงได้อยู่เหมือนกัน

ท่านจึงสอนว่าไม่ใช่เป็นของแน่นอน เพราะมี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เหยียบย่ำทำลายถึงอยู่ได้อยู่ ยังไม่จัดว่าเป็นของที่แน่ใจตายใจได้ ท่านจึงแสดงถึงว่า อาทีนพ แปลว่าโทษแห่งความรักความชัง ความเกลียดความโกรธ ความหมุนเวียนของวัฏวนแม้จะไปอยู่ดีขนาดไหน ถ้ายังมี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าถึงอยู่แล้ว ก็ไม่พ้นจากความพลัดพรากจากกันไป และเป็นความทุกข์มากน้อยสับปนกันอยู่นั้นแล

ทำยังไงถึงจะให้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้ ท่านก็แสดงถึงว่า **เนกขัมมะ** คือบำเพ็ญตนเพื่อสลัดปัดทิ้งสิ่งเหล่านี้ออกไป ให้ถึงฝั่งโพ้นคือพระนิพพานโดยถ่ายเดียวเท่านั้น จะไม่ต้องวกเวียนเปลี่ยนแปลงไปมาที่ไหนอีกต่อไปเลย นี่อนุปุพพิกถามี ๕ ประการดังที่กล่าวมานี้ คือ ทาน ศีล สวรรค์ อาทีนพ เนกขัมมะคือการออกไป หรือจะว่าออกบวชก็ได้ หรือออกด้วยทางจิตใจก็ได้

เนกขัมมะ คือพยายามภาวนา สลัดสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อใจของตนออกไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงออกได้โดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือเลย นั่น ถึงพระนิพพาน นั่นละท่านว่าเนกขัมมะ จนกระทั่งถึงที่สุดวิมุตติหลุดพ้น นี่ถ้าหากว่าเราจะเทียบสินค้าในห้างร้านแล้ว ก็ดังที่กล่าวมานั่นแล ไม่มีอะไรบกพร่องเลย

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าจึงมีทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นชื่อว่าความดี ความละเอียดลออและความอัศจรรย์ไปโดยลำดับลำดา จนถึงความอัศจรรย์เกินโลกเกินสงสาร ไม่มีอะไรเกิน

ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ได้เข้าสัมผัสสัมพันธ์หัวใจของผู้ปฏิบัตินั้นเลย ธรรมมีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตนก็จริง แต่ไม่ปรากฏเป็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์แก่ผู้หนึ่งผู้ใด ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติได้เข้าสัมผัสสัมพันธ์ในธรรมทั้งหลายเป็นลำดับลำดา จนเข้าถึงใจเต็มที่กลายเป็นอันเดียวกัน ธรรมกับจิตไม่แยกจากกันเลย นั่นแหละเป็นธรรมอันประเสริฐเลิศยิ่งกว่าโลกทั้งหลาย

ตั้งแต่ธรรมพื้น ๆ ผู้สร้างความดีทั้งหลายนั้นแหละเป็นผู้จะได้ชมธรรมที่กล่าวมา แม้เป็นธรรมสุดยอดก็ไม่พ้นจากการพยายามบำเพ็ญ เหมือนกับเราเก็บเล็กผสมน้อย หรือเช่นเดียวกับฝนตกลงในพื้นปถพีของเรา เม็ดฝนแต่ละเม็ดนี้ไม่ได้โตเท่าเมล็ดมะพร้าวอะไรเลย แต่ตกไม่หยุดไม่ถอยก็ทำสถานที่ให้เต็มไปด้วยน้ำดังที่เราเห็นกันอยู่นี้แล นี่ก็เหมือนกันการสั่งสมคุณงามความดี ด้วยการให้ทานรักษาศีลภาวนา ซึ่งรวมแล้วเรียกว่าความดีทีละเล็กละน้อย ก็เหมือนกันกับเม็ดฝนที่ตกลงมาในพื้นปถพี หากมากขึ้นเอง ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น

ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดเลยที่สามารถจะสร้างความดีขึ้นในขณะเดียว แล้วเต็มหัวใจหลุดพ้นไปได้เลยนั้น ไม่ปรากฏในคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ใดก็เหมือนกัน ต้องอาศัยการสั่งสมอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่หยุดไม่ลดไม่ละ แล้วก็เติบโตขึ้นเจริญขึ้น แม้จะเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร ก็เวียนว่ายไปด้วยอำนาจแห่งบุญแห่งกุศล

ผู้พาให้เวียนว่ายก็คืออวิชชา เชื้อแห่งความเกิดพาให้เกิดก็จริง แต่สถานที่ที่อยู่ที่ไปนั้น ด้วยอำนาจแห่งบุญเป็นเครื่องประคับประคอง ย่อมยังผู้ไปนั้นให้ไปเป็นสุขอยู่เป็นสุข ไม่ได้มีความทุกข์ความยากความลำบากเหมือนคนที่ไร้ความดีทั้งหลายเลย ผิดกันอย่างนี้

ความดีกับความชั่ว คนดีกับคนชั่วอยู่ด้วยกันก็ไม่เหมือนกัน มีความแปลกต่างกันอยู่นั้นแล ไปเกิดในภพต่าง ๆ ก็แปลกต่างกันอยู่ สถานที่อยู่แห่งภพนั้น ๆ และการเสวยความสุขความทุกข์ก็แปลกต่างกันโดยลำดับลำดาของผู้มีกรรมต่างกัน แม้ความดี ถ้าผู้มีกรรมดีมากก็ต่างกันกับผู้มีกรรมดีน้อยเหมือนกัน

กรรมดีมีน้อย ความดีมีน้อย บุญมีน้อย กับผู้มีบุญมีมากโดยลำดับลำดา นี่ก็ต่างกัน

ต่างไปโดยลำดับจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นนั้นแลจึงจะเหมือนกันในหลักธรรมชาติ คือจิตที่บริสุทธิ์ทรงวิมุตติ **ปรมํ สุขํ** คือความสุขอันยอดเยี่ยมไม่มีอะไรเกินกัน

ปราชญ์ทั้งหลายท่านจึงสอนให้บำเพ็ญความดี เพราะใจนี้เป็นพื้นฐานอยู่แล้วสำหรับรับทั้งบุญทั้งบาป ไอ้เรื่องกลมายาของกิเลสนั้นจะต้องหลอกอยู่ทุกเวล่ำเวลาหาประมาณไม่ได้ หากไม่มีธรรมะมาเป็นเครื่องชี้แนวทาง หรือเหมือนกับว่าไม่มีธรรมะมาเป็นธรรมโอสถแล้ว สัตว์โลกทั้งหลายก็จะจมอยู่ตลอดไป หาวันหลุดพ้นจากทุกข์ไม่ได้เลย เพราะถูกกล่อมจากกิเลสทั้งหลายอยู่ตลอดมา

นี่เรายังดีได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา และเป็นช่องทางที่เหมาะสมที่สุดในชาติของเรา ที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนาด้วยไม่เพียงแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ แล้วยังได้พบพระพุทธศาสนาได้กราบไหว้บูชา ระลึกถึงท่านผู้วิเศษ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และได้บำเพ็ญตนด้วยคุณงามความดีทั้งหลายไม่ลดละ นี่เป็นเชื้ออันสำคัญที่จะแทรกซึมเข้าสู่จิตใจของเรา จนกลายเป็นนิสัยของคนมีบุญ เรียกว่านิสัยวาสนา ขึ้นมาภายในจิตใจของเรา เพราะการสร้างความดีไม่ลดละ

ก็เหมือนเราปลูกต้นไม้ เมื่อปลูกขึ้นแล้วก็ต้องผลิกิ่งใบดอกผลขึ้นมา จนสุดท้ายก็แก่ขึ้นมาเป็นดอกเป็นผลได้รับประโยชน์ ความดีของเราก็เหมือนกัน เมื่อสร้างมากขึ้น ๆ ก็แก่ได้ ท่านว่ามีอุปนิสัยสามารถเต็มที่หรือสมบูรณ์แล้ว นั่นละคือความแก่ เป็นผู้มีอุปนิสัยแก่กล้า ก็เพราะการสร้างมาอยู่ไม่หยุดไม่ถอยนั้นแล กลายเป็นความแก่กล้าเอง แล้วก็สามารถจะหลุดพ้นไปได้ ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญบุญ

เราได้เกิดมาในช่องแห่งพระพุทธศาสนาอันเป็นช่องที่เหมาะสมที่สุด กาลเวลาที่เหมาะสมที่สุด จึงไม่ควรให้กาลเวลาหรืออัตภาพร่างกายของเราได้ผ่านไปเปล่า ๆ โดยหาประโยชน์ในทางความดีไม่ได้ ให้สร้างความดี อันนี้หากพอที่จะหลุดพ้นถึงนิพพานในชาตินี้ก็ยิ่งเป็นบุญลาภอันประเสริฐเลิศเลอของพวกเราเอง หากจะยังไม่ถึงความดีนี้ก็จะได้เป็นเครื่องสนับสนุน เราเรียกร้องหาความช่วยเหลือ หาสิ่งพึ่งพิงอิงอาศัย หาที่ยึดที่ถือที่ปิดกั้นกำบังความชั่วทั้งหลาย เราก็จะเจอด้วยอำนาจแห่งความดีเป็นเครื่องสนอง เป็นเครื่องตอบ

แทนเราในภพน้อยภพใหญ่ภพใดก็ตาม

ความดีนี้เป็นสิ่งที่เราหวังพึ่งเป็นพึ่งตายได้ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ตราบเท่าที่จิตใจนี้ยังไม่สามารถที่จะสลัดปัดทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อพาให้เกิดนี้ได้ เราจะต้องได้อาศัยบุญคุณความดีนี้ตลอดไป เพราะเรื่องการเกิดการตายนั้นอย่างไรก็แน่ร้อยเปอร์เซ็นต์ แม้มีพันเปอร์เซ็นต์ก็ต้องเป็นพันเปอร์เซ็นต์...ใจดวงนี้ ขอแต่เชื้อของมันยังมีอยู่เถอะ

คำว่าเชื้อก็คือ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ** นี้เป็นต้น นี่เป็นสำคัญมากที่สุด ไม่มีใครที่จะรู้ได้ ค้นพบได้ สลัดปัดทิ้งออกได้ นอกจากพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นเป็นพระองค์แรก เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ประเสริฐเลิศเลอที่สุดในสามแดนโลกธาตุนี้ เนื่องจากไม่มีใครแนะนำสั่งสอนและให้อุบายพระองค์เลย พยายามตะเกียกตะกายไปจนกระทั่งได้บรรลุธรรม คำว่าบรรลุธรรมก็คือได้สังหารเชื้อแห่งความเกิดในภพน้อยภพใหญ่ทั้งหลายได้ ด้วยอำนาจแห่งพระปรีชาญาณของพระองค์นั่นแล

ท่านเป็นผู้รู้จริงเห็นจริงในสิ่งที่พาให้เกิด ที่แทรกอยู่ภายในใจของวิญญาณแต่ละดวง ๆ ไม่มียกเว้น เว้นก็เว้นเฉพาะท่านผู้บริสุทธิ์ใจที่บริสุทธิ์แล้วเท่านั้น เช่น พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ นอกจากนั้นไม่มีเว้น เมื่อไม่มีเว้นแล้วก็ไม่พ้นที่จะต้องเกิดตายอยู่ตลอดไป เรื่องหลักธรรมชาติเป็นเช่นนี้

จึงได้เคยพูดเสมอว่า พระอรหันต์เท่านั้นที่จะเป็นผู้ยืนยันในความรู้ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ เอานี้เป็นหลักใหญ่เลยทีเดียว หลักอันดับแรกคืออะไร ก็คือ **อวิชฺชาปจฺจยา** พระอรหันต์เป็นผู้ได้สังหารอวิชชานี้ออกจากใจได้หมดโดยสิ้นเชิง เป็นจิตที่บริสุทธิ์เต็มที่ นี่เป็นเครื่องยืนยันให้ได้กราบพระพุทธเจ้าอย่างสนิทติดใจฝากเป็นฝากตาย ไม่มีใครที่จะกราบพระพุทธเจ้าได้สนิทยิ่งกว่าพระอรหันต์ท่าน เพราะกราบด้วยความเห็นบุญเห็นคุณ กราบด้วยความยอมรับ กราบด้วยการที่เอาจิตของตนนี้เป็นสักขีพยานยืนยันกับความเป็นจริงของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้และเป็นผู้บริสุทธิ์ไปแล้ว

อวิชชานี่ละพระอรหันต์ทุก ๆ องค์จะต้องรู้เหมือนกันหมด พระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรกมา ให้อุบายวิธีการต่าง ๆ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงเป็นผู้ที่เลิศเลอที่สุด ที่ว่า

สยัมภู ทรงรู้เองเห็นเอง สาวกทั้งหลายยังได้รับอุบายแนะนำจากพระพุทธเจ้า จึงพอมีอุบายขึ้นภายในจิตใจ และปฏิบัติตนจนกระทั่งถึงความบริสุทธิ์พุทโธขึ้นมาได้ อวิชชาตัวนี้ละเป็นตัวสำคัญที่สุดฝังอยู่ภายในจิตใจ นี่ตัวนี้พาให้เกิด บุญบาปพาให้ไปสูงไปต่ำ

เรื่องเกิดนั้นต้องเกิดแน่ ๆ ทีนี้จะเกิดดีหรือเกิดชั่วล่ะ เกิดภพใดสูงหรือต่ำล่ะ ถ้าต่ำก็คืออำนาจแห่งการทำบาป ทำบาปมากทำความชั่วช้าลามกมากก็กดลงทางต่ำ นี่เป็นไปด้วยวิบาก ที่สูง ๆ ต่ำ ๆ นั้นเป็นไปด้วยวิบากดีชั่ว อันเรื่องพาให้เกิดนั้นเป็นไปด้วยอำนาจของอวิชชา พากันจำให้ดีนะ สูงด้วยอำนาจแห่งบุญแห่งกุศลพาให้ไป แม้จะยังไม่สามารถสลัดตัดอวิชชาตัวพาให้เกิดได้ก็ตาม แต่จะได้ไปเกิดในที่ดี ดีกว่าผู้ไปเกิดในที่ชั่ว เหมือนอย่างไปตกนรกทั้งเป็นเขาติดคุกติดตะรางนี่ ไปเมืองผีก็ไปตกนรกเมืองผีจะว่าไง

ท่านจึงสอนให้บำเพ็ญ เพราะจิตนี้เรียกร้องหาความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาจากเจ้าของ คือ สติปัญญานั้นแหละเป็นเจ้าของของจิต ผู้มีสติมีปัญญาย่อมประคองจิตไปในทางที่ถูกต้องดีงาม จะเป็นความผาสุกเย็นใจตลอดไปทั้งภพนี้และภพหน้า ถ้าผู้โง่เขลาเบาปัญญา ลืมเนื้อลืมตัว ลืมโลกลืมสงสาร ลืมเป็นลืมตายไปเสียหมดขึ้นชื่อว่าความดีแล้ว ผู้นั้นแหละจะเป็นผู้สั่งสมแต่ความชั่วช้าลามกเข้ามาเผาลนตนเอง บีบบังคับตัวเอง ถึงจะเรียกร้องหาความดิบความดีความสุขความเจริญเท่าไรก็ไม่เจอ เพราะไม่ได้สร้างเอาไว้ ก็มีแต่ความชั่วช้าลามกบีบบี้สีไฟภายในจิตใจอยู่ตลอดเวลาในภพนั้น ๆ จึงไม่เป็นสิ่งที่น่าปรารถนาเลย

ก็เมื่อเราทราบอยู่ด้วยหัวใจของเราเช่นนี้แล้ว และเป็นผู้รับผิดชอบใจของตนตลอดมาอยู่อย่างนี้แล้ว ทำไมจะไม่พยายามดัดแปลงแก้ไข ความที่เคยเป็นมาในสิ่งไม่ดีทั้งหลายของตนให้ดีขึ้นโดยลำดับลำดาเล่ามนุษย์เรา ต้องทำ แล้วใครที่จะเชื่อได้ โอวาทใดคำสอนใดที่จะเชื่อได้ นอกจากคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ก็ลำบากเหมือนกัน ที่จะสอนให้ตรงแน่วตามความจริงทั้งหลายได้ ก็เมื่อเราได้รับโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว เราจะเชื่อใครอีกที่นี่

สำคัญอยู่ที่ความกระซิบกระซาบอยู่ภายในจิตใจของเรา คือตัวกิเลสนั้นสำคัญอยู่

มาก มักจะไปเชื่อมันมากกว่าธรรมเสมอไป เพราะฉะนั้นเราถึงหลวมตัวไปทำความชั่วช้าลามกได้มนุษย์เรา แล้วก็หลวมตัวไปเกิดในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา สถานที่ไม่พึงปรารถนาได้เช่นเดียวกัน เพราะความลืมตัวอย่างนี้เอง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงพยายามให้รู้สึกตัวเสียตั้งแต่บัดนี้ต่อไป หากไม่ได้รู้อะไรมากนักก็ขอให้พยายามสอนตน ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปอย่าได้หลวมตัวเข้าไปในสิ่งไม่ดีทั้งหลาย

ปราชญ์ทั้งหลายไม่เคยโกหกโลกเลย ว่าบาปมีมีจริง บุญมีมีจริง นรกมีมีจริง เคยเผาสัตว์ทั้งหลายมากี่กัปกี่กัลป์แล้วนรก ทำไมจะไปลบล้างมันได้ นรกนี้เคยเผาผลาญสัตว์ทั้งหลายที่ไปตกนรกมากี่กัปกี่กัลป์นับได้เมื่อไร แล้วจะไปลบล้างได้ยังไงว่านรกไม่มี ผู้ทำบาปทำกรรมเราก็เห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา อย่างทุกวันนี้ก็ดูเอาซิเป็นยังไง มีคนทำบาปไหมทุกวันนี้

เราพูดกันเพียงแค่ **ปาณา** เท่านี้แหละ เด่นไหมในโลกเวลานี้ คนทำลายศีลธรรมทำลายตัวเองจนหาคุณค่าไม่ได้เราเห็นไหม **ปาณา อทินนา กาเมสุ มิจฉาจาร มุสา สุรา** เอาเพียง ๕ ข้อเท่านี้ละ นี่คือเครื่องสังหารตน เครื่องผลักตนลงไปสู่นรกคือธรรมชาติเหล่านี้เอง การกระทำสิ่งเหล่านี้ เราเห็นไหมว่าเวลานี้มีคนทำไหม เราลบล้างได้ไหม นอกจากคนตาบอดแล้วหูมันหนวก หูมันดีมันยังจะได้ยินอีกคนทำชั่วน่ะ ถ้าไม่เห็นด้วยตามันยังจะได้ยินด้วยหู ว่าคนทำชั่วยังมีอยู่ในโลกนี้มากมาย นั่นฟังซิ

อันนี้เราหูดีตาดีเห็นกันอยู่นี่ ปฏิเสธกันได้ไหมว่าคนชั่วนี้มีมากขนาดไหน ทำชั่วกันมีมากขนาดไหน เราปฏิเสธไม่ได้ แล้วทำไมเราจะปฏิเสธผลของการทำชั่วนี้ว่าจะไม่ให้ผลและจะไม่ยังบุคคลหรือสัตว์ทั้งหลายให้ไปตกนรกได้เล่า คนก็เคยทำชั่วมามากมายก่ายกองกี่กัปกี่กัลป์แล้ว นรกก็เคยเผาคนผู้ชั่วช้าลามกมากี่กัปกี่กัลป์แล้ว ใครจะไปสามารถลบล้างทั้งการทำชั่วว่าโลกทั้งหลายไม่ทำกัน และไปลบล้างนรกว่าไม่มีกัน เป็นไปได้เหรอ

พระพุทธเจ้าองค์เอกแท้ ๆ เป็นผู้สอนธรรมเหล่านี้ไว้ ด้วยความที่ทรงรู้ทรงเห็นมาประจักษ์พระทัยแล้ว เราจะเชื่อใครที่นี่ เอ้า สอนเราอย่างนี้ การพูดอย่างนี้ขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณา ว่าอุบายนี้เป็นเครื่องจะหยิบยื่นให้ท่านทั้งหลายสอนตัวเองนะ ไม่ใช่เป็น

การขู่เข็ญ เป็นการดุด่าว่ากล่าวท่านทั้งหลาย ยื่นเครื่องมือให้ไปสังหารสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายซึ่งอยู่ภายในตัวเอง เอาให้อย่างเด็ดขาด เพราะสิ่งเหล่านี้มันเผ็ดร้อนมากนะ ความกระซิบกระซาบอยู่ภายในแข่งกับธรรมของศาสดา แม้เราได้ศึกษาเล่าเรียนมาก็ตาม ได้ปฏิบัติกำจัดมันอยู่ก็ตาม มันยังกำจัดเราอยู่ในขณะเดียวกันนั้นโดยที่เราไม่รู้สึกตัวเลย เพราะมันละเอียดลออมากกว่าเรา แหลมคมมากกว่าเรา ฉลาดมากกว่าเรานั่นเอง ให้พากันเข้าใจเสมอ

นี่ละเรื่องการเกิดตายของจิตเป็นอยู่อย่างนี้ไม่ไปไหน ไปตามภพภูมิที่เคยไป นรกมีกี่หลุมท่านพูดไว้แล้วผิดที่ตรงไหน ในโลกเราก็ยังมีลหุโทษ ครุโทษ มหันตทุกข์ ทุกข์ธรรมดา มหันตทุกข์มี มีอยู่แล้ว ๆ การทำชั่วของคนเราก็เห็น ทำมากทำน้อย ทำหนักทำเบา เห็นกันอยู่เต็มหูเต็มตานี่ เพราะฉะนั้นคำว่านรกจึงเป็นเช่นนั้น พอดีพอเหมาะกันกับสัตว์โลกที่เป็นไปอยู่ตลอดเวลา นี่คือความจริง ที่เป็นอยู่ในวัฏวนนี้เป็นอย่างนี้

เช่นอย่างสวรรค์ก็เหมือนกัน สวรรค์ก็ตั้งแต่ชั้นแรก จนกระทั่งถึงพรหมโลก ๑๖ ชั้น มีสุทธาวาสเป็นชั้นสุดท้าย เอ้า คำว่าสุทธาวาสเป็นยังไง เป็นที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ ได้แก่ อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา พรหมโลก ๕ ชั้นนี้ท่านเรียกว่า สุทธาวาส เพราะเป็นที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์

สุทธาวาส ท่านแปลตามศัพท์เฉย ๆ ว่าเป็นที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์ ความจริงผู้นั้นยังไม่บริสุทธิ์ เราเอาหลักธรรมชาติของการปฏิบัติ ของการรู้การเห็นของใจยันกันเข้าไปเลย เราอย่ามาพูดเพียงปริยัติเฉย ๆ เอ้า ผู้ปฏิบัติภายในจิตใจของตนเอง จนก้าวเข้าสู่ภูมิธรรมอันนี้แล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์เต็มที่แล้วเหรอ ยังไม่บริสุทธิ์เต็มที่

พระอนาคามีท่านได้ระดับ เหมือนยังกับเราสอบไล่ได้ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ นั่นได้ระดับจัดว่าสอบ ได้ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป จนกระทั่งถึง ๙๙ เปอร์เซ็นต์เป็นพระอนาคามีเต็มที่ นั่น เต็มภูมิแล้วนะ ๙๙ เปอร์เซ็นต์ คือ เลื่อนลำดับไปตั้งแต่ขั้นอวิหา นี่ผู้ที่ปฏิบัติตนได้ ถ้าจะเทียบเปอร์เซ็นต์ก็เรียกว่าผู้สอบได้ ๕๐ เปอร์เซ็นต์สอบได้ ได้ระดับของขั้นอนาคามี เพียงได้ระดับเท่านั้น นี่บริสุทธิ์ไหม

ดูหัวใจเจ้าของก็รู้ ผู้ปฏิบัติต้องรู้ ถึงขั้นนี้แล้วปิดไม่ได้ เป็น **สนฺทิฏฺฐิโก** อย่างชัดเจนไปโดยลำดับลำดา ตั้งแต่ก่อนมานี้ก็ยังชัดเจนอยู่แล้ว นี้ก็ยิ่งชัดเข้าไป แล้วปฏิบัติขัดเกลากิเลสของตัวเองเข้าไปโดยลำดับลำดา เพราะยังไม่บริสุทธิ์

คำว่าสุทธาวาส คือ บริสุทธิ์กว่าสิ่งเหล่านั้น กว่าชั้นเหล่านั้นต่างหาก ท่านหมายความว่าอย่างนั้น คือ ขั้นเหล่านี้จะไม่กลับคืนไปสู่โลกอันเป็นความสกปรกโสมมอีกต่อไป นั่นถ้าเราจะแยกออกก็เป็นอย่างนั้น นี่เพื่อก้าวขึ้นสู่ความบริสุทธิ์พุทโธโดยแท้นะ ท่านจึงเรียกว่าสุทธาวาส ๕ ชั้น คือ อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา เป็นที่อยู่ของพระอนาคามีตั้งแต่ผู้ได้ระดับของขั้นพระอนาคามีทีแรก จากนั้นก็เลื่อนขึ้นไป

ในจิตภูมินี้นั้นเป็นจิตที่เป็นไปเอง ไม่ต้องได้รับการอบรมแนะนำสั่งสอนกันเมื่อเวลาตายแล้ว เป็นในหลักธรรมชาติ เช่นเดียวกับผลไม้ที่แก่เต็มที่แล้ว ยังไงก็จะห่ามเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงขั้นสุก ไม่ต้องรับปุ๋ยอะไรอีกก็ได้...ผลไม้ประเภทนี้ นี่ขั้นของพระอนาคามีตั้งแต่ขั้นแรกเริ่มนี้ไป จนกระทั่งถึงขั้นพระอนาคามีเต็มภูมิก็มีลักษณะเดียวกัน เทียบกันเช่นนั้น คือแก่ไปโดยลำดับลำดา

อันนี้เราเอาอะไรมาเทียบ เอาเราเทียบในหัวใจของเราของผู้ปฏิบัติ พอได้ระดับขั้นนี้แล้วจิตนี้จะเป็นอัตโนมัติของจิต คือจะหมุนตัวตลอดไปเลย หมุนอยู่ภายในจิต หมุนแก้ตัวเองพูดง่าย ๆ หมุนขัดเกลาตัวเอง หมุนซักฟอกตัวเองอยู่ตลอดเวลา แล้วก็ค่อยละเอียดเข้าไป ๆ เห็นได้ชัด ๆ นี้ขั้นนี้ก็ยังไม่บริสุทธิ์ แน่ะฟังซิ จนกระทั่งอนาคามีเต็มภูมิก็ยังไม่บริสุทธิ์ จนก้าวถึงอรหัตมรรค ก้าวถึงอรหัตมรรคก็ยังไม่บริสุทธิ์ นั่น ปฏิบัติไป ๆ ถึงขั้นมหาสติมหาปัญญาก็ยังไม่บริสุทธิ์ จนกระทั่งทะลุพังอวิชชาลง ขาดสะบั้นลงไปหมดเลยด้วยอำนาจของมหาสติมหาปัญญาเป็นต้น นั้นแลจึงเป็นผู้บริสุทธิ์เต็มภูมิ

ในภาคปฏิบัติเห็นชัด ๆ เราไม่ต้องไปถามใครเลย สาธุ พูดอยู่ต่อหน้าต่อตานี่นะ แม้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ต่อหน้านี้จะไม่ทูลถามเลย ขอให้เห็นชัด ๆ เถอะน่าหัวใจคนเรา ถ้าลงได้เห็นแล้วเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าท่านมอบไว้แล้ว **สนฺทิฏฺฐิโก** อย่างที่**พระอานนท์** อาราธนาให้พระองค์อยู่ตั้งกัปตั้งกัลป์ จะมาหวังอะไรกับเราตถาคตอีกล่ะ เราสอนหมดแล้ว

นี่นะ อะไร ๆ ก็สอนหมดแล้ว มาหวังกับเราอะไรอีก นั่นฟังซิ ลึกซึ้งมากที่สุดเลย

นี่เราพูดถึงเรื่องภพเรื่องที่อยู่ทั้งฝ่ายต่ำคือนรก ในหนังสือมหาวิบากท่านอธิบายไว้ละเอียดมาก ผมก็เคยอ่านเคยดูอยู่แล้วเหล่านี้นะ ถึงขั้นมหันตทุกข์ก็นรกขั้นโลกันตรนรก ที่สุดแห่งความทุกข์ทั้งหลายท่านก็บอกแล้ว จนกระทั่งถึงที่สุดแห่งความสุขทั้งหลาย ท่านก็บอกถึงพระนิพพานโดยลำดับลำดาเรื่อยไป นี่ละพอถึงจิตขั้นอนาคามีบุคคลนี้แล้ว จิตดำเนินตนไปโดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับผลไม้ที่แม้จะติดขั้วอยู่ ยังไม่ได้หลุดจากขั้ว ยังไม่ห่ามก็ตาม เมื่อแก่เต็มที่แล้วควรแก่การจะห่ามต่อไป ต้องห่ามเรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งถึงขั้นสุก ไม่ต้องมีปุ๋ยมีอะไรมาช่วยแหละ นี่ก็เหมือนกันจิตขั้นนี้ตายไปในขั้นอนาคามี จะต้องไปชั้นสุทธาวาสอย่างที่ว่า พอถึงขั้นอนาคามีแล้วได้เต็มภูมิของจิตขั้นนี้แล้ว จะต้องไปเกิดในอนาคามีขั้นต้น เช่น อวิหา แล้วก็ค่อยเลื่อนตนไป อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา พอก้าวจากอกนิฏฐาก็ผ่านถึงพระนิพพาน

เป็นหลักธรรมชาติของจิตดวงนี้เป็นเช่นนั้น เห็นประจักษ์ไม่สงสัย สงสัยไปไหน พระพุทธเจ้าท่านสอนด้วยความรู้จริงจริง ๆ ขอให้รู้ซิจะค้านพระพุทธเจ้าได้ยังไง หาที่ค้านไม่ได้ นอกจากไม่เห็นไม่รู้แล้วก็ค้านกันวันยังค่ำ ค้านด้วยความหลับหูหลับตา ไม่ได้ลืมตาดู..ค้าน นี่เป็นยังงั้น นี่เป็นลัทธินิสัยของกิเลสต้องเดาเสมอด้นเสมอหลอกเสมอ แล้วสุดท้ายก็มาหลอกตัวเองนั้นแหละ ให้ขาดจากมรรคจากผลจากสวรรค์นิพพานไป เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจงพากันระมัดระวังในเรื่องเหล่านี้

ตะกี้นี้เรากล่าวถึงเรื่องว่า จิตเรียกร้องหาความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา อย่าลืมธรรมะข้อนี้ เพราะจะต้องก้าวเดินตามทางแห่งภพแห่งชาติ ภพน้อยภพใหญ่เป็นวิถีทางเดินของจิตโดยแท้ เมื่ออวิชชายังมีอยู่จะไม่เป็นอื่นเลย เป็นอันนี้โดยแท้ และให้พยายามประคองตนไปด้วยทำคุณงามความดี หากว่าจะยังไม่หลุดพ้นก็ตาม เราก็ยังมีเครื่องเสวย คือ บุญกุศลที่เรานั้นได้บำเพ็ญมา หากว่าเต็มที่แล้วก็อย่างที่กล่าวมานี้แหละ เอาจนกระทั่งถึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้วนั่นละท่านว่า **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา**

ทีนี้กลับตรงข้ามนะ เป็น **อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** เรื่อยไป

เลย เมื่ออวิชชาดับ อันนั้นดับ ๆ ดับ ๆ ไปหมดเลย **นิโรโธ โหติ** ก็เหมือนกัน ตั้งแต่เบื้องต้น **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** นี่ท่านว่าทั้งหมดนี้ **สมุทโย โหติ** เป็นสมุทัยนะ คือเรื่องของกิเลสล้วน ๆ ท่านบอกอย่างนั้น แปลออกมาแล้ว พออวิชชาดับลงไปนี่ **อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** เรื่อยไปเลย จนกระทั่งถึง **นิโรโธ โหติ** เหล่านี้เป็นนิโรธทั้งมวล นั่น **เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, นิโรโธ โหติ** เมื่อดับแล้วดับไปหมดพร้อม ๆ กันเลย

เมื่อดับอยู่ในจิตเห็นชัด ๆ ภายในจิตแล้วอะไรจะมาเกิด ก็มันขาดสะบั้นไปหมด เวลามันเกี่ยวมันพันกันอยู่ระหว่างอวิชชากับตัวเอง จนไม่รู้ว่าตัวเองเป็นอะไร ตัวเองเป็นอวิชชา อวิชชาเป็นเรา เราเป็นธรรมหรือธรรมเป็นอวิชชา หรืออวิชชาเป็นเรา มันพันกันอยู่ก็ไม่รู้ นี่เมื่อสติปัญญายังไม่ทันมัน พอสติปัญญาทันแยกกันออก ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงขาดสะบั้นลงไปแล้ว ทีนี้ก็เห็นได้ชัดละซิ

เมื่ออวิชชาขาดไปแล้ว มันติดต่อกับอะไรจิตดวงนี้ที่นี่ มีติดต่อกับอะไร มีสืบต่อกับอะไร มีอะไรมาเหนืออันนี้อีกมีไหม มันก็เห็นได้ชัด ๆ ไม่มีอะไรเหนือ มันก็รู้เท่านั้นเอง นี่ละพระพุทธเจ้าว่า **สนฺทิฏฺฐิโก ๆ** เห็นเอง รู้เอง ๆ เห็นเองมาโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย

ก็ดังที่**พระอัญญตรภิกขุ**องค์หนึ่งท่านไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เราแน่ใจว่าท่านบำเพ็ญธรรมขั้นสูง ในขั้นที่พิจารณาด้วยลำพังตนเอง เป็นอัตโนมัตินั้นเอง สงสัยธรรมะแล้วก็จะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามปัญหา พอไปถึงใต้ถุนพระคันธกุฎีก็พอดีฝนตก เลยยืนอยู่ข้างล่างนั้นเสีย ยังไม่ได้ขึ้นไปเฝ้าพระ พุทธเจ้า พอฝนตกแล้วน้ำที่หยดย้อยจากชายคาลงมาถูกพื้นระหว่างน้ำอยู่ที่พื้นกับน้ำฝนที่หยดย้อยลงมาจากชายคามากระทบกัน ก็ตั้งเป็นต่อมเป็นฟองขึ้นมาแล้วดับไป

ท่านก็พิจารณาเทียบเคียงระหว่างจิตกับสังขารที่มันปรุงมันแย็บขึ้น กับระหว่างขันธ์ ๕ พูดง่าย ๆ ขันธ์ ๕ กับจิตมันเกิดมันดับ ๆ ดีก็ดับชั่วก็ดับ เกิดขึ้นพับดับพร้อม เกิดกับดับพร้อม ๆ เหมือนกันกับน้ำที่กระทบกันตั้งเป็นฟองขึ้นมาตั้งเป็นต่อมขึ้นมา หรือเป็น

อะไรขึ้นมาก็แล้วแต่ แล้วดับไป ๆ ก็ลงไปเป็นน้ำตามเดิม ลงเป็นน้ำตามเดิม สังขารเกิดขึ้นจากจิตก็ดับลงไปหาจิตตามเดิม ๆ ท่านก็เทียบเคียง ๆ เลยบรรลุธรรมเสียในขณะนั้น

พอฝนตกหยุดเท่านั้น ท่านกลับไปกุฏิไม่ทูลถามพระพุทธเจ้าอีกเลย เพราะได้บรรลุธรรมในขณะนั้นแล้ว นั่นเห็นไหม **สนฺทิฏฺฐิโก** ประกาศป้างขึ้นในขณะนั้น โดยอาศัยน้ำนั่นละเป็นธรรมเทศนาสอนท่าน เทียบกันระหว่างขันธ์กับจิตของท่าน หรืออวิชชากับจิตของท่าน ท่านรู้กันในขณะนั้น ก็สังหารอวิชชาแหลกไปในขณะนั้น แล้วท่านก็กลับกุฏิ พอฝนตกหยุดแล้วเท่านั้น ท่านไม่ทูลถามพระพุทธเจ้าอีกต่อไปเลย นั่นเห็นไหม

ทั้ง ๆ ที่กำลังจะไปทูลถามแท้ ๆ ทำไมไม่ทูลถาม ก็เพราะ **สนฺทิฏฺฐิโก** นั้นเองเป็นเครื่องประกาศแทนพระองค์อยู่แล้ว เพราะธรรมนี้เป็นธรรมที่องค์ศาสดาสอนแล้วว่าเป็นองค์แทนเราก็ทราบอยู่แล้ว **สนฺทิฏฺฐิโก** ก็คือองค์ศาสดาองค์หนึ่งนั่นแล พอทราบแล้วท่านก็กลับไปกุฏิท่านเสีย ได้บรรลุธรรมใต้ถุนพระคันธกุฎีของพระพุทธเจ้า โดยอาศัยน้ำฝนนั้นแหละเป็นธรรมเทศนาเทียบเคียงกับธรรมภายในของท่าน นี่เห็นไหมทำไมท่านรู้ แต่ก่อนท่านสงสัยท่านมา ท่านหายสงสัยท่านก็รู้ท่านกลับ นี่ละพอถึงขั้นนี้แล้วรู้ทุกคน กำลังจะไปถามก็ยังไม่ถาม ฟังซิ กลับเงียบเลย

พ่อแม่ครูจารย์ท่านก็เคยพูดเราก็ยังไม่ลืมนี่ สด ๆ ร้อน ๆ อยู่หนองผือนั่นเอง ท่านพูดถึงเรื่องธรรมะตอน ๕ โมงเย็น ปัดกวาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านสรงน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขึ้นไปกราบท่าน สนทนาธรรมะกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านก็พูด พูดอะไรไปสัมผัสธรรมะขั้นนี้แหละ ท่านก็ผึงผังขึ้นเลยเทียว อธิบายเปรี้ยง ๆ พอสุดท้ายท่านก็ยกมือขึ้นเลยนะไม่ใช่ธรรมดา ยกมือ สาธุ ท่านว่ายังงี้ ไม่ได้ประมาทนะ แม้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ข้างหน้านี้ก็ไม่ทูลถาม ท่านว่ายังงั้น พอถึงธรรมะขั้นนี้แล้ว ทูลถามท่านอะไรของอันเดียวกัน ใครลงรู้ธรรมขั้นนี้แล้ว ธรรมขั้นนี้ก็เป็นธรรมขั้นบริสุทธิ์ ใครเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นบ้าล่ะ เคยเห็นอรหันต์เป็นบ้ามีไหม ท่านเอาแล้วนะ อรหันต์บ้ามีไหม นั่นท่านว่า คือถึงขั้นนี้มันขั้นอรหันต์แล้วนี่ถ้าเราจะเอามาตั้งชื่อนะ ถ้าไม่ตั้งชื่อท่านก็ไม่สงสัย ก็เป็นอยู่แล้วนี่จะว่าไงบริสุทธิ์เต็มที่ไม่มีอะไรเกี่ยวเนื่อง แต่ก่อนมันมีอะไร ๆ มีมากมีน้อยรู้มาโดยลำดับลำดา

ดังที่เคยพูดเสมอว่าธาตุขันธ์กับจิตเกี่ยวโยงกันก็รู้ เวลาแก้กันไปพิจารณากันไป ๆ ระหว่างขันธ์กับจิตไม่ติดกันไม่พันกันแม้จะอยู่ด้วยกันก็ตาม ก็เป็นต่างอันต่างจริงกันอยู่อย่างนี้ก็รู้ แน่ะ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูปได้แก่รูปกาย เวทนาได้แก่ความสุข ความทุกข์ เฉย ๆ ในขันธ์อันนี้ ในจิตก็มีแต่เป็นความละเอียด เพราะอวิชชายังมี สุขเวทนา ทุกขเวทนาในจิตก็ต้องมี แต่นั้นเป็นอีกอันหนึ่ง ส่วนเวทนาในขันธ์นี้ไม่มี สัญญาความจำ สังขารความคิดความปรุง วิญญาณความรับทราบ เวลาสิ่งอะไรมากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ท่านก็ทราบแต่ไม่ประสานกัน ท่านก็ทราบ ๆ ทีนี้ไม่ประสาน แล้วมันประสานกับอะไร นั่น

เมื่อขันธ์ ๕ มันปล่อยไปหมดแล้วมันประสานกับอะไร มันก็ประสานกับอวิชชาละซิ แต่ตอนนั้นไม่รู้นะ หากมีอันหนึ่งที่เป็นเครื่องยืนยันกันอยู่ว่ามันอะไร ๆ นี่มันอะไร มันเป็นจุดที่สนใจอยู่นั้น นั่นละตอนนั้นไม่รู้นี่ ก็มีแต่อะไร ๆ นี่มันมี นอกนั้นหมดปัญหาไปหมดแล้ว ขันธ์ทั้ง ๕ หมดปัญหาไป หมดทุกสิ่งทุกอย่างภายนอกพูดเสียทั้งหมดแดนโลกธาตุหมดปัญหาไปหมด ย่นเข้ามาจนกระทั่งถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของตัวเราเอง ก็หมดปัญหาไปหมด แล้วมันมีอะไร

สิ่งที่มีก็เห็นกันอยู่ชัด ๆ อยู่ภายในใจแต่มันไม่รู้ว่านี้คืออวิชชา มันก็ไม่รู้ หากรู้อยู่ว่านี่คืออะไร ๆ มันเป็นสิ่งที่จะให้เกิดความสนใจ เกิดความพินิจพิจารณาผูกพันกันอยู่ในนั้นนั่นแหละ ผูกพันกับธรรมชาตินี้ ผูกพันกับอวิชชานี้ถ้าเราจะตั้งชื่อว่าอวิชชา ทีนี้พอสติปัญญาพอตัวแล้ว มันกำจัดอันนี้พังทลายลงไปจนไม่มีอะไรเหลือแล้ว มันติดกับอะไรจิต ทีนี้มันเกี่ยวข้องกับอะไร และอะไรเหนือจิตอีก ไม่มีอะไรเหนือ นั่นเห็นไหมเวลาไม่มีอะไรก็บอกว่าไม่มี มันก็รู้ว่าไม่มีอะไร เวลาสิ้นมันก็สิ้นจริง ๆ สิ้นไม่มีอะไร ผู้ที่รู้ว่าไม่มีอะไรนั้นคืออะไร คือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ไม่สิ้นไม่สูญ นั่นเห็นชัด ๆ

เอาละพอ

พูดท้ายเทศน์

การอดอาหาร ผู้อดอาหารหลายวันหรือน้อยวันเพียงไรนั้นก็เคยได้พูดแล้ว การอด

อาหารเพื่อภาวนา ภาวนาเพื่อความฉลาด ให้สังเกตดูธาตุขันธ์เจ้าของ อย่าให้ได้พูดเรื่องเหล่านี้ แล้วทำไป ๆ มันมักจะมีอะไรแฝงขึ้นมาให้ระวังให้ดีนะ เหมือนอย่างพวกที่มังสวิรัตินั่นเห็นไหม จนกระทั่งถึงตำหนิติโทษคนอื่นยุ่งไปหมด พวกนี้ไปที่ไหนมีแต่เรื่องยุแหย่ก่อกวน โห ทำลายนะพวกนี้นะ

ยกตัวอย่างเช่น ท่านอาจารย์อุ่น.อำเภอท่าอุเทน แต่ก่อนก็อยู่กับ**พ่อแม่ครูจารย์มั่น**เรา แล้วก็จากกันไปนาน ปีนั้น**โลกนาถ**เข้ามาในกรุงเทพฯ ตอนนั้นผมบวชใหม่ ๆ ใคร ๆ ก็ร่ำลือว่าแกเป็น พระอรหันต์ ปูผ้าขาวให้แกเหยียบนี้เดินไป แล้วอาจารย์อุ่นก็เลยเอาแบบนั้นมาสมาทาน คงจะสมาทานเต็มที่ละมั้ง ไม่ฉันเนื้อฉันปลา ท่านก็เลยกลายเป็นมังสวิรัติไป ครั้นนานเข้า ๆ ก็เป็นทิฐิมานะ เลยตำหนิติเตียนไปหมด บรรดาพระฉันเนื้อฉันปลานี้เป็นพระยักษ์พระผีพระแร้งพระกาไปหมดเลย ฟังซิ ท่านพูดเองนะ ไม่ใช่เล่น ๆ นะ

เดินไปกรุงเทพฯ ไปกับ**ท่านอาจารย์กงมา ท่านอาจารย์กงมา**ห้ามไม่ให้บิณฑบาตนั่น**ท่านอาจารย์กงมา**พูดเองนะ ถ้าเขาเอาหมกเอาห่อใส่บาตรนี้เป็นอาหาร แล้วจะโยนทิ้งต่อหน้าต่อตาเขา เพราะท่านทำจริง ๆ นี่ คือพอได้กลิ่นเท่านั้นมันเหม็นคาวมันอะไรไม่รู้แหละ **ท่านอาจารย์กงมา** จึงไม่ให้บิณฑบาต นี่ละเรื่องมังสวิรัตินี้มันเป็นทิฐิขึ้นมาอันหนึ่งของมัน

อย่างนี้ก็เป็นวิชาของ**พระเทวทัต**ที่เอาไปต่อสู้พระพุทธเจ้าตั้งแต่ครั้งนั้น เราก็เห็นกันอยู่แล้วนี่

ข้อหนึ่งก็ให้พระอยู่ป่าเป็นประจำตลอดชีวิต เข้าแดนบ้านผิด พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต เพราะผิดวิสัย เข้าไปในบ้านเฉย ๆ จะเป็นอะไร ไม่เห็นเสียหายอะไร อยู่แดนบ้านแดนป่าก็ไม่เห็นเสียหาย เพราะไม่ได้ไปปล้นบ้านปล้นเมืองเขานี่ พระก็อยู่แบบพระละซิ เข้ามาบ้านก็มาแบบพระ ไม่ได้มาแบบโจรแบบมารแบบผู้ร้ายนี่นะพอจะเสียหายอะไร พระองค์จึงไม่อนุญาต

ให้บิณฑบาตตลอดชีวิต ถ้าหยุดหรือขาดเป็นไม่ได้ ปรับโทษ พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต

ให้ถือผ้าบังสุกุลอย่างเดียวเท่านั้น รับคหปติจีวรเขาถวายต่อมือนี้ไม่ได้ ให้แสวงหาชักผ้าบังสุกุลเอาอย่างเดียวตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต ในเมื่อเขาอยากทานก็ให้เขาทานตามอัธยาศัยของเขา ผู้ใดองค์ใดที่อยากรับก็รับไป ไม่เป็นสิ่งที่จะบังคับกัน

จากนั้นก็มาหามังสวิรัติ ห้ามไม่ให้ฉันเนื้อฉันปลาตลอดชีวิต พระฉันแล้วเป็นผิด ไม่ได้..ท่านบอก อันนี้เป็นเรื่องของโลกเขา ห้ามอะไรเขา เราเป็นผู้ปฏิบัติศีลธรรมไม่ปฏิบัติผิดจะเป็นอะไรไป เราเป็นผู้ขอทาน เขาให้มาอะไรก็กินไปตามเรื่องตามราวเท่านั้นเอง ไม่เป็นการรบกวนเขาให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย อันนี้เป็นเรื่องของโลกเขาเป็นมาตั้งแต่ดั้งเดิม ห้ามอะไรเขาไม่ได้

เรื่องเนื้อ ๑๐ อย่างที่ไม่ให้ฉันพระองค์ก็ทรงบัญญัติไว้แล้ว นับตั้งแต่เนื้อมนุษย์แน่ะฟังซิ พระองค์ก็ไม่ให้ฉัน เนื้อหมา เนื้อม้า เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว เนื้องู เนื้อหมี เนื้อ ช้าง นี่เนื้อเหล่านี้ห้ามหมดแล้ว ที่ห้ามก็ห้ามแล้วนี่ แล้วก็ยังมีอุทิสสมังสะ คือเนื้อที่เขาเจาะจงอีก ๓ อย่าง เนื้อเจาะจงเป็นยังไง เขาไปฆ่ามาเพื่อถวายพระ พระเห็นอยู่ไม่ควรฉัน เห็นเขาเอาอาวุธชนิดนี้ไป แล้วได้สัตว์ชนิดนั้นมาตรงกับอาวุธชนิดนี้ เช่นได้แหเอาไปทอดปลานี้ แล้ววันหลังเขาเอาปลานี้มาถวาย คงเป็นเหมือนกับว่าเขาไปทอดแหเอาปลานี้เพื่อมาให้พระฉัน เมื่อสงสัยอยู่ก็ไม่ควรฉัน เมื่อสงสัยอยู่ได้ยินเขาว่างั้นก็ไม่ฉัน หรือเนื้อสด ๆ ร้อน ๆ องค์ใดสงสัยอย่าฉัน แน่ะท่านก็บอกอยู่แล้ว องค์ไหนไม่สงสัยก็ฉันได้ บอกชัดเจนอยู่แล้วนี่ ไปอุปโลกน์ขึ้นอุตริขึ้นทำไมมังสวิรัติ

ส่วนองค์ไหนที่ไม่ชอบไม่อยากฉันท่านก็ไม่ได้ว่านะ ไม่ใช่พระพุทธเจ้าบังคับให้ฉันเนื้อฉันปลาไปทุกองค์ คือองค์ใดที่ไม่ชอบไม่ฉันก็ได้ หรือไม่ถูกกับธาตุขันธ์ในเนื้อชนิดใดไม่ฉันเนื้อชนิดนั้นท่านก็ไม่ว่า ถ้าเป็นตามอัธยาศัย แต่จะมาบังคับให้ทำอย่างนี้ไม่ได้.ผิดแน่ะฟังซิ อันนี้**เทวทัต**ก็เอามาเป็นเครื่องมือต่อสู้พระพุทธเจ้า จนกระทั่งถึงทำสังฆเภทให้สงฆ์แตกจากกัน เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงสนองความต้องการของแกนั่นเอง ว่าตั้งแต่บัดนี้ก็แตกจากกันกับพระพุทธเจ้า แตกก็แตกไปจะเป็นไร ศาสดาไม่แตก **พระเทวทัต**แตกต่างหาก ศาสดาเป็นศาสดา ธรรมเป็นธรรมไม่ได้แตก

นี่เห็นไหมเรื่องนั้นก็เห็นประจักษ์ชัดเจนอยู่ ในตำรับตำราก็มีอยู่นั้น ที่มีขึ้นอยู่ทุกวันนี้ก็จะเป็นอะไรไป ก็เป็นวิชาของ**พระเทวทัต**ที่เคยทำลายพระพุทธเจ้า ที่เคยโจมตีพระพุทธเจ้านั้นเอง มาโจมตีพระพุทธเจ้าอยู่ทุกวันนี้จะเป็นอะไรไป เราก็ทราบซิ ก็เพลงเก่ากลเก่าเรื่องเก่าวิชาเก่า ตื่นไปหาอะไร วิเศษวิโสอะไร พวกนี้ไปไหนยุ่งจริง ๆ ไม่ใช่เล่น ๆ นะ มันยุมันแหย่วุ่นไปหมด ไม่เคยหาความสงบ ...ไปไหน โอ๋ย อวดตนชมตัว อุตริไม่เข้าท่า ไม่ทราบว่าความดีมีหรือไม่มีก็ไม่รู้แหละ

แต่ความดีมันไม่ทำมนุษย์เรา มีแต่ความชั่วมีแต่อะไรเต็มหัวใจ มันถึงเอาอันนั้นออกมาระบาย ๆ ถ้าไม่พูดอย่างนั้นอยู่ไม่ได้ อยากยกตนแล้วเหยียบหัวคนอื่น มันอะไรถึงอยากยกตนอยากเหยียบคนอื่นล่ะ มันมีอะไรอยู่ในหัวใจ พิจารณาซิ ถ้าดีแล้วไม่ต้องอยากยก อยากไปทำไม ความอยากคืออะไร แน่ะ พิจารณาซิ เมื่อถึงหลักธรรมชาติมันดีเสียจริง ๆ แล้วไม่อยากแหละ อยากหาอะไร

อย่างเราอยากมาวัดป่าบ้านตาดอย่างนี้ พอมาถึงแล้วเราอยากหาอะไรอีก อยากมาอีกหรือ อยากมาวัดป่าบ้านตาด ก็อยู่วัดป่าบ้านตาดแล้วอยากหาอะไร เอ้า อยากถึงนิพพาน ๆ อยากได้จิตบริสุทธิ์ เมื่อถึงจิตขั้นบริสุทธิ์แล้วอยากอีกไหม อยากถึงพระนิพพาน เมื่อจิตได้ถึงพระนิพพานชัด ๆ อยู่ในหัวใจเจ้าของแล้ว ก็จะอยากไปนิพพานที่ไหนอีก นั่น ไม่อยาก ถ้าพอตัวแล้วไม่อยาก ไอ้ความหิวโหยต่างหากมันถึงอยาก

หิวโหยทางโลกทางกิเลสละมันตัวสำคัญ หิวโหยนี้ทำลายคนด้วยนะ ถ้าหิวทางด้านธรรมะนี้เป็นเครื่องส่งเสริมคน คนมีความอยากทางด้านธรรมะมากเท่าไร คนนั้นยิ่งมีความขยันหมั่นเพียร ตักตวงเอาบุญกุศลได้มากมายก่ายกอง หลุดพ้นจากทุกข์ได้อย่างรวดเร็วย่นวันย่นคืนเข้ามา เพราะความอยากนี้มีกำลังมาก นั่น ผิดกับความอยากที่เป็นกิเลสเป็นไหน ๆ ถ้าความอยากเป็นกิเลสนี้อยากเท่าไรยิ่งจมลงไป ๆ

เรื่อง**เทวทัต**เป็นยังงั้น ก็เรื่องของ**เทวทัต**นี่เรื่องมังสวิรัติ มันเป็นจากไหน เป็นจาก**พระเทวทัต**เคยรบกับพระพุทธเจ้ามาครั้งหนึ่งแล้ว จนกระทั่งถึงแตกกระจายกันไป **พระเทวทัต** เป็นสังฆเภทไปเลย นั่น จากนั้นมาก็กลับมารบกับพระพุทธศาสนาของพระพุทธ

เจ้าอีก นี่เห็นไหมเดี๋ยวนี้ กำลังเป็นอยู่แล้ว...อวด หาอะไรมาอวด ของวิเศษวิโสกว่านั้นไม่มีเหรอ เอาของวิเศษวิโสกว่านั้นมาอวดบ้างเป็นไรวะ เราอยากฟังเรื่องวิเศษวิโสกว่านั้น อันนี้เป็นของวิเศษวิโสอะไร ตั้งแต่ควายมันก็กินหญ้าไม่เห็นกินเนื้อ ไม่เห็นมันวิเศษวิโสอะไรแล้วเอามาอวดทำไมของอย่างนี้ ควายมันไม่อวด มันไม่กระทบกระเทือน อันนี้เอามากระทบกระเทือน อวดกระทบกระเทือน

ไปที่ไหนกระทบกระเทือนที่นั่นวิเศษแล้วเหรอ พิจารณาซิ ความไปที่ไหนกระทบกระเทือนวิเศษแล้วเหรอ นี้เป็นทางธรรมของพระพุทธเจ้าเหรอ ทางพระพุทธเจ้าไปที่ไหนมีความสมัครสมาน ไปที่ไหนให้คนเกิดความเชื่อความเลื่อมใส ไปที่ไหนเขาได้เห็นหรือเขาได้กราบไหว้บูชาด้วยความซึ้งใจ คำพูดอะไรออกมามีเหตุมีผลจับใจไพเราะนั่นต่างหากนี่นะ ไม่ใช่ไปเที่ยวยุแหย่ก่อกวนทำลายที่โน่น ทำลายที่นี่เป็นอรรถเป็นธรรมพระพุทธเจ้านะ ไม่ใช่ธรรม มัน**เทวทัต**ต่างหากนี่

สำคัญก็คือว่าเรื่องอยากยกตัวนั้นแหละ แต่กิเลสมันไม่ยอมตัว ผิดเท่าไรมันก็ไม่ยอมแหละ เราเห็นไหมในเรือนจำ ไปถามดูซิรายไหน ว่าทำไมคุณจึงมาติดคุกติดตะรางเขาหาว่าผมอย่างนั้นอย่างนี้ ผมลักเขาขโมยเขาอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วความจริงคุณนั้นได้ทำจริง ๆ หรือ ทำจริง ๆ ละคร้าบ ฟังซิเขาหาว่า มันยอมเมื่อไรกิเลส มันไม่ยอมตัวผิด

คิดให้ดีนะ ให้เลือกให้เฟ้นให้ดี เราก็ยิ่งได้ผ่านทางปฏิปทาของพ่อแม่ครูจารย์มาแล้ว ไม่น่าจะสงสัยนะเรื่องเหล่านี้ เป็นปฏิปทาที่แนบเนียนที่สุด ก็คือปฏิปทาของ**พ่อแม่ครูจารย์มั่น**ที่ดำเนินมาทุกวันนี้ สักขีพยานก็เห็นชัด ๆ อยู่ในหัวใจของท่าน แสดงแต่ความจริงล้วน ๆ ออกมา เป็นปฏิปทาที่ไว้วางใจได้เลย ท่านดำเนินท่านไม่มีคำว่าแผลง ๆ อะไรนี้ อยากดีอยากเด่นอยากดังอย่างนี้ไม่มี สำหรับ**พ่อแม่ครูจารย์มั่น**ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย ท่านทำตรงไหน ๆ มีหลักธรรมหลักวินัยยืนยันตลอดไปเลย ตลอดถึงการแนะนำสั่งสอน

เฉพาะอย่างยิ่งคือจิตตภาวนา ใครจะสอนได้ถูกต้องแม่นยำยิ่งกว่า**พ่อแม่ครูจารย์มั่น**วะ ท่านสอนได้เพราะท่านได้รู้ได้เห็นด้วยนี่ ได้ผลมาเป็นที่พอใจ ท่านสอนด้วยความเห็นผลเป็นที่พอใจมาแล้ว เหตุของท่านก็สมบูรณ์ เหตุไม่สมบูรณ์ผลจะสมบูรณ์ไม่ได้ ท่าน

ได้ผลอย่างสมบูรณ์มาแล้วถึงมาสอน ไม่มีอะไรผิดแล้ว ท่านก็ไม่สอนแบบแผลง ๆ อีก เหมือนกันนะสอนจิตตภาวนาก็ดี ไม่ได้มีคำว่า แผลง ๆ อะไรนี้ จะเป็นพิเศษอะไรบ้างนี้ไม่มี สอนตรง ๆ ตรงกับกรรมฐาน ๔๐ นั่นแหละ เห็นไหม

กรรมฐาน ๔๐ ผมลืมเสียมีอะไรต่ออะไรบ้าง ก็มีอนุสสติ ๑๐ เป็นต้น นี่เป็นอุบายวิธีการของการภาวนา แล้วแต่จริตนิสัยของใครจะชอบตรงไหน ยึดเอามาปฏิบัติซิ นี่ภาคสมถะ พิจารณาเพื่อจิตสงบ พอสงบก้าวทางด้านปัญญาเป็นวิปัสสนา จากนี้ก็เปลี่ยนไปละเรื่องการภาวนา ถ้าเบื้องต้นนี้ในกรรมฐาน ๔๐ เป็นของสำคัญ จะยึดเอาหลักอะไร ๆ ก็เอา แต่พอก้าวไปถึงขั้นปัญญาแล้ว ทีนี้จะเปลี่ยนแปลงตัวเองไปเรื่อย ๆ ไปเลย อันนี้หากรู้เองในผู้ปฏิบัติแหละ

ทำอะไรถ้าหากว่าทำนอกแบบนอกคัมภีร์ไป ไม่ว่าเขาว่าเราไม่ว่าใครแหละ มันอดสงสัยไม่ได้ละคนเรา ให้จับอันนี้ยึดอันนี้ไว้ให้ดีอย่าไปทำสุ่มสี่สุ่มห้า ออกจากนี้ไปก็เหมือนกัน อย่าเอาผมไปขายนะ ผมไม่ได้วิเศษวิโสอะไรพอจะเอาเรื่องของผมไปขาย อยู่กับ**อาจารย์มหาบัว**มาอย่างนี้ หาต้มหาตุ๋นชาวบ้านเขานะ แล้วอวดดิบอวดดีว่าตัววิเศษวิโส นี่เป็นลูกศิษย์**อาจารย์มหาบัว**นะ นี่กำลังออกแสงแพรวพราวเดี๋ยวนี้น่ะ ใครอยากมาให้ทดลองก็มาซิ เดี๋ยวนี้กำลังคันฟัน จะมีนะพระอยู่ในวงนี้ และที่ผ่านมาแล้วก็เหมือนกัน เพราะเคยมีมาแล้วนี่

เรื่องกิเลสมันจะต้องเป็นของมันแน่ ๆ ไปอยู่กับครูบาอาจารย์พอเป็นชื่อเป็นนาม แล้วอยากเด่นอยากดัง ว่าเรานี้ละแพรวพราวที่สุด เริ่มมาตั้งแต่เป็นลูกศิษย์**หลวงปู่มั่น**โน่นละ มี แล้วจากนั้นไม่ได้อะไรเลยก็มาคว้าว่าเป็นลูกศิษย์**อาจารย์มหาบัว**แล้วดังละนะ **อาจารย์มหาบัว**ดัง นี่มันหาต้มหาตุ๋น หาหลอกชาวบ้านเขาไปอย่างนั้น มันไม่รู้นี่น่ะ ให้ตัวเด่นตัวดังให้เขานับถือ เขาตั้งความสนใจขณะเดียวก็เอา เก็บตกเท่านั้นก็เอา มันไม่ได้เห็นความดีในเจ้าของให้มันเด่นอยู่ในใจนี้บ้างเลย จึงไปยุ่งกับสิ่งภายนอกอย่างนั้น อันนี้มันเรื่องภายนอกนี่

เอาเจ้าของให้พอซิ เมื่อพอแล้วใครนับถือไม่นับถือก็เรื่องของเขา ตำหนิก็อยู่ปาก

เขาโน่น นินทาก็อยู่ปากเขาโน่น อยู่ใจเขาโน้น ดีของเขาชั่วของเขาต่างหาก เราเป็นแต่เพียงว่าได้ยิน เมื่อสัมผัสพับเราไม่หลง เราก็ไม่เป็นบ้าไปตามลมปากของเขาจะเป็นอะไรไป **เอส ธมฺโม สนนฺตโน** ความสรรเสริญนินทาเป็นของเก่า เคยมีมาดั้งเดิมแล้ว ท่านสอนว่าอย่างนั้น แล้วตื่นอะไร

หาเจ้าของให้พอซิ อย่าไปหาเอาสิ่งอื่น เอาของคนอื่นเขา เรื่องอื่นเข้ามาเพิ่ม ให้เขาสรรเสริญ นั่นหาเอามาจากภายนอก ให้เขายกยอเขาสรรเสริญเขาเลื่อมใสเราถึงจะภูมิใจอะไรอย่างนั้น คนหิวจะตายอย่างนั้น คนไม่มีธรรมในหัวใจ หาเก็บตกเอาข้างนอก ๆ โน่นอะไรที่ไหนตกเก็บเอา ๆ ไม่ทราบว่าดีว่าชั่ว ฟาดกิเลสให้พังทลายลงไป ตัวมันอยาก ๆ นี้ให้พังทลายไปแล้วอะไรจะมาอยากวะ

มันจะเป็นแน่ ๆ นะนี่....ออกไป อย่างนี้ละอย่างเห็นออกจากพ่อแม่ครูจารย์นี่ไปไปว่าพ่อแม่ครูจารย์ฉันมังสวิรัติ ฟังซิ นี่เห็นอยู่นี่ เจ้าของชอบเอาไปทำ แล้วเอาพ่อแม่ครูจารย์มาเป็นโล่บังหน้า เพื่ออะไรอีก ฟังซิ เราแปลไม่ออกนะเราโง่นี่

นี่ก็วิตกวิจารณ์อยู่ ให้พากันภาวนาก็ไม่เป็นหน้าเป็นหลังอะไร พอออกไปก็เอาครูบาอาจารย์ไปอวดเพื่อความดิบความดีของเจ้าของ ความเลวของเจ้าของไม่ได้ว่านี่นะ มันจะเป็นตรงนี้แน่ ๆ แล้วจะไปกวนชาวบ้านเขาอีก ไม่ใช่ธรรมดานะ ถ้าออกแบบนี้ละมันจะกวนเขา ยุ่งเรื่องนั้นเรื่องนี้ กวนนั้นกวนนี้ พระกวนบ้านกวนเมืองมันจะเป็นละนะกรรมฐานเราเวลานี้กำลังเริ่มแซงหน้าแซงหลังกันไปละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

รุกขมูล(เข้าป่า-เข้าเขา)

การภาวนาถ้าหัวใจไม่ตั้งอยู่ในหลักปัจจุบันคืองานที่ทำของตน ผลก็ไม่ค่อยปรากฏ ส่วนมากที่ล้มเหลวเพราะไปตั้งไว้กับกาลเวลาสถานที่โน่นที่นี่ดินฟ้าอากาศ อันผิดจากหลักธรรมที่ท่านสอนให้ตั้งลงในวงปัจจุบัน **ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ** ให้ดูลงในหลักปัจจุบัน ตัวสร้างความยุ่งวุ่นวายทั้งหลายไม่มีอะไรเกินหัวใจ มีหัวใจดวงเดียวเท่านี้ที่ก่อฟืนก่อไฟเผาตัว เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือความไม่รอบคอบในกิริยาอาการแสดงออกของจิตดวงนี้ เราจะหาอุบายใดมาสอนมาระงับดับสิ่งวุ่นวายทั้งหลายภายในใจก็ไม่มี นอกจากธรรมเท่านั้น

ธรรมนี้เหมาะสมมาก แต่ก็ไม่ทราบจะนำธรรมอะไรมาให้เหมาะสมอีกแหละ ถ้าไม่มีผู้บอกผู้สอน จึงลำบาก ใจถ้าลงได้สร้างความหวังไว้ข้างนอกจากตัวแล้วจะไม่มีหวังนะ ต้องสร้างความหวังไว้กับงานที่ตนทำ สำหรับนักบวชก็คืองานจิตตภาวนา ให้สร้างความหวังไว้ที่ตรงนี้กับงานนี้ อย่างอื่นไม่ถูก จิตที่หมุนตัวอยู่ตลอดเวลามีอะไรพาให้หมุนล่ะ ปกติของจิตจะต้องคิดต้องปรุงยุ่งเหยิงวุ่นวายอยู่ตลอด เราทราบไม่ได้นะว่ามีอะไรพาให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย นี่ก็ต้องมีครูบาอาจารย์นำธรรมมาจากพระพุทธเจ้านั้นแหละมาสอน

สมุทัยคือตัวให้ทุกข์ทั้งหลายเกิด ไม่มีอะไรเกินและไม่มีอะไรก่อ นอกจากสมุทัยอย่างเดียว ๆ นี้เท่านั้นเป็นผู้ก่อทุกข์ และทุกข์เกิดขึ้นเพราะสมุทัยนี้เท่านั้นเป็นสำคัญ นี่เรียกว่าสัจธรรมหรืออริยสัจ ๔ สมุทัยเป็นผู้ก่อให้เกิดทุกข์ มรรคเป็นเครื่องสังหารทุกข์และสมุทัย เมื่อมรรคมีกำลังมากน้อยก็ระงับดับสมุทัยไปโดยลำดับลำดา

มรรคคืออะไร ท่านแสดงย่นลงมาก็คือมรรค ๘ **มคฺค** แปลว่าทางเดินหรือเครื่องดำเนิน มีสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สองอย่างนี้เป็นองค์ของปัญญาความเฉลียวฉลาดนำหน้ามรรคทั้งหลาย สัมมาวาจา กล่าวชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ เพียรชอบ เพียรอยู่ในที่ ๔ สถานท่านก็บอกไว้แล้ว สัมมาสติ ตั้งสติไว้ชอบ คือตั้งไว้ภายในตัวของเราเอง สัมมาสมาธิ ความสงบหรือความแน่นหนามั่นคงของใจโดยชอบ

ฟังแต่คำว่าชอบ ๆ ไม่ชอบต้องเป็นคู่แข่งกันจนได้ มีอยู่ในนั้นแหละท่านถึงบอกว่าชอบ ๆ เหมือนดังท่านกล่าวไว้ในอนุศาสน์ว่า **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ** จิตที่มีปัญญาเป็นเครื่องซักฟอกกลั่นกรองให้เรียบร้อยแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงโดยชอบ นั่นฟังซิ คือความสำคัญผิดว่าตนหลุดพ้นทั้ง ๆ ที่ไม่หลุดพ้น

นั่นเรียกว่าไม่ชอบ ปัญญาที่ใช้ในทางผูกมัดตัวเองโดยสำคัญว่าเป็นการแก้ไขถอดถอนตัว ปัญญานั้นก็ไม่ชอบ เพราะฉะนั้นคำว่าไม่ชอบกับชอบ จึงแทรกกันอยู่ในคนคนเดียวในใจดวงเดียวนั้น ท่านถึงบอกว่าสัมมา ๆ ในมรรค ๘ นี่สำคัญ

มรรค ๘ นี้คือเครื่องสังหารสมุทัย ธรรมชาติที่ผลิตทุกข์ขึ้นมาให้ได้รับความเดือดร้อน แต่สัตว์โลกทั้งหลายไม่ทราบนะว่าอะไรเป็นเครื่องก่อทุกข์ให้เกิด จึงดับแต่ปลายเหตุไม่ดับต้นเหตุ มันก็ไม่มีเวลาดับและไม่ดับ ต้นเหตุก็คือสมุทัย ดับต้นเหตุก็ดับด้วยมรรคคือเครื่องดับ เช่นเดียวกับเราดับไฟด้วยเชื้อไม่มีทาง ต้องดับด้วยน้ำจึงสำเร็จ เมื่อมรรคมีกำลังมากน้อยสมุทัยก็อ่อนตัวลง การผลิตทุกข์ก็อ่อนตัวลง นั่นละท่านว่าดับทุกข์ไปโดยลำดับลำดา นิโรธ ๆ นั้นเป็นผลจากมรรค ไม่ใช่นิโรธทำงานเป็นชิ้นเป็นอันของตัวโดยลำพัง แต่เป็นผลสืบเนื่องไปจากมรรคที่มีกำลัง เช่นเดียวกับความอิ่มสืบเนื่องไปจากการรับประทาน จนถึงอิ่มเต็มที่ก็คือการรับประทานหนุนเข้าไป ๆ

พระเรามักไม่ค่อยมีกฎมีเกณฑ์มีเหตุมีผล ไม่มีประมาณนะ เราดู ๆ มันขวางตาอยู่ตลอดไม่ทราบเป็นยังไง เคยพูดเสมอเรื่องเหล่านี้ นี่แสดงว่าสติห่างจากตัวเอามาก ปัญญาไม่ได้ใช้กันเลยมันถึงได้กระเทือนอยู่เสมอ ทั้ง ๆ ที่เราก็ไม่ใช่เป็นคนฉลาด อยู่กับหมู่กับเพื่อนเราก็ไม่ได้สำคัญตนว่าเป็นผู้ฉลาดกว่าหมู่กว่าเพื่อนนะ แต่เวลาเจอเข้าไปสัมผัสปั๊บเข้าไปมันจะเห็นแล้วช่องว่าง ถ้าเป็นนักมวยก็เปิดคาง จุดที่จะตายนี้ไว้ให้เลย เปิดไว้ ๆ นี่แสดงว่าสติไม่อยู่กับตัวจึงต้องเปิดอย่างนั้น ๆ ช่องว่างก็ได้แก่ความไม่มีสติของผู้ปฏิบัตินั่นเองจะว่าอะไรไป มันบอกชัด ๆ อยู่อย่างนั้น ท่าแห่งการต่อสู้ต้องเป็นท่าของคนมีสติ พินิจพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญาโดยสม่ำเสมอ นี่ดูท่ามันไม่มีจะทำไง

ออกพรรษาแล้วก็หลั่งไหลเข้ามา หลั่งไหลมาทำไม ออกไปหาภาวนาในป่าในเขาซิ มาสุมหัวกันอยู่ที่นี่เกิดประโยชน์อะไร ผมให้หมู่เพื่อนออกไปก็เพื่อความสงัดวิเวก เพื่อการประกอบความพากเพียรต่างหากนี่นะ สอนก็สอนแล้วอุบายวิธีการต่าง ๆ และสอนด้วยความแน่ใจด้วย ไม่ได้สอนแบบลูบ ๆ คลำ ๆ ในความรู้สึกเลย หมู่เพื่อนก็น่าจะนำวิธีการเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติความพากเพียรของตนในที่เด็ดเดี่ยว เช่น ในป่าในเขาที่ไหนที่เหมาะสมเข้าไปซิ กลัวอะไรกลัวตาย เรื่องความตายไม่ได้อยู่ในป่าในเขานะ ไม่ได้อยู่กับดินฟ้าอากาศ มันอยู่กับตัวของเราเอง ถ้าลมหายใจหมดแล้วอยู่ที่ไหนก็ตายได้ แล้วกลัวหาอะไร

นี่พอออกพรรษาปุบปับ ๆ มาแล้วให้ยุ่งกันเปล่า ๆ ผมก็มองดูเหตุผลของหมู่เพื่อนที่เข้ามานี้เพื่ออะไรอย่างนี้ มันก็ไม่เห็นพอที่จะเป็นสาระ อีกอย่างอยู่นี้ก็อยู่มานานแล้วการประพฤติปฏิบัติเป็นยังไงก็ทราบ ออกไปก็จะไม่ได้ราวพรรษากลับเข้ามาอีก

แล้ว มาเอาอะไรอีก สอนก็สอนเต็มกำลังความสามารถแล้ว ถ้าจะปฏิบัติก็ควรจะเอาไปประพฤติปฏิบัติได้แล้ว นี่มันอะไรกันก็ไม่รู้ ยั้วเยี้ย ๆ มีแต่พระแต่เณร พาลอกเราจะแตกด้วยนะ

หนัก....การปกครองพระเณร ให้โอวาทแนะนำสั่งสอนทุกด้านทุกทาง มิหนำซ้ำยังมีเกี่ยวข้องกับประชาชนอีกมากมาย พระเณรก็ไม่ได้หน้าได้หลังอะไรแล้วทำไง มีมากเท่าไรก็ยิ่งเหลวไหล ๆ อย่างเห็นกันมานี้ เป็นยังไง มันดีแล้วเหรอความเหลวไหลน่ะ จนได้ไล่หนีจากวัดจากวาก็ยังมีเห็นไหม ถ้าดีแล้วจะไล่ไปทำไม ดูเอาซิ

เครื่องไทยทานที่เขามาทอดกฐินวันนี้ ใครต้องการอะไร ๆ ก็มาเอาเลย ไม่ต้องมาบอกมากล่าวผม ผมไม่ให้มาบอก ผมเปิดไว้ตลอด เพราะนี้เป็นของทุกคน ใครขาดตกบกพร่องอะไรก็มาเอาเลย นั่นจะเหมาะยิ่งกว่าการแจก ไม่ทราบจะแจกอะไร มีอะไรบ้างที่จะแจกให้เหมาะสมกับความต้องการของหมู่เพื่อนมันก็มองไม่เห็น เพราะฉะนั้นจึงให้หาเอา ต้องการอะไรให้เอาไปใช้เลยเท่านั้นเอง มันก็มีเท่านั้น

ส่วนปัจจัยที่แยกสำหรับหมู่เพื่อนใช้ก็มี สำหรับแยกทำประโยชน์โลกสงสารเขาก็มี ผมก็เคยปฏิบัติมาอย่างนั้น สำหรับความจำเป็นในวัดก็มีแยกไว้ประเภทหนึ่ง สำหรับช่วยโลกเขาดังที่เคยปฏิบัติเรื่อยมาก็แยกอีกประเภทหนึ่งไว้ใช้ แต่การเงินการทองนี้มันเป็นภัยผมจึงไม่ค่อยจะพูดอะไร ทั้งเป็นข้าศึกต่อพระด้วย แต่เป็นความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกันก็ได้ถูไถไปอย่างนั้นละ ว่าเก็บไว้ที่นั่นว่าเก็บไว้ที่นี่อย่างนี้พูดไม่ได้เพราะเป็นภัย

เคยเห็นไม่ใช่เหรอ สิ่งเหล่านี้กับหัวใจของคนมันมีบาปมีนรกที่ไหน เราก็เห็นแล้วในวัดทั้งหลาย ไม่ทราบว่าปล้นว่าจี้ว่าอะไรเต็มไปหมดในวงกรรมฐาน เหล่านี้ก็แสดงถึงเรื่องความรอบคอบไม่รอบคอบในการรักษาในการพูด การรักษาเท่านั้นคำเดียวนี้ก็พอแล้วแหละ จึงลำบากที่จะพูดอย่างนั้นพูดอย่างนี้ มันเสีย การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยนั้นละเป็นที่เหมาะ และนอกจากนั้นให้เหมาะกับความปลอดภัยอีกด้วย

เณรมีกี่องค์นี่ มายังไงอีกหลายเณรเรื่อย ๆ เณรก็เพิ่มพระก็เพิ่ม ทางลดไม่มีนี่กองกันอยู่นี้เฉย ๆ เกิดประโยชน์อะไร ยั้วเยี้ย ๆ งานการอะไรก็ไม่คิดไม่อ่าน มันเหมือนกับเขาเรียกเปรตหัวกุ้น เปรตคอขาด คือไม่ใช้หัว กลิ้งไปเลย มีหัวอยู่ก็ไม่ใช้แล้วจะเอาความฉลาดมาจากไหน

ออกพรรษานี่ใครอยากจะออกไปเที่ยวภาวนาหาที่สงบสงัดก็ไปนะ ผมไม่ได้ห้ามก็ไม่ทราบจะห้ามเพื่ออะไร นอกจากที่ไหนเป็นที่เหมาะสมในการประกอบความพากเพียรเท่านั้น เอ้าไป ว่าอย่างนั้นเลย ผมพร้อมเสมอที่จะส่งเสริมหมู่เพื่อนในทางที่

เป็นผลเป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่งคือจิตตภาวนา พอออกพรรษาแล้วก็เข้าป่าเข้าเขาเลย แต่ก่อนหากเป็นมาอย่างนั้น อย่างสมัยที่เราอยู่กับพ่อแม่ครูจารย์มั่นเป็นอย่างนั้น

ธรรมะมักเกิดหรือเกิดในที่แร้นแค้นกันดาร ในที่ลำบากลำบน ในที่กลัว ๆ เราเชื่ออันนี้ เพราะอะไรก็ตามถ้าเราไม่สัมผัสสัมพันธ์ดูก่อนแล้วจะไม่ทราบ เราต้องเป็นผู้เข้าไปปฏิบัติ สัมผัสสัมพันธ์ดูด้วยตัวเองของเรานั้นแหละถึงจะทราบได้ดี ยกตัวอย่างเช่น ในพระโอวาทที่พระองค์สอนเป็นอนุศาสน์สุดท้ายนั้นว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย** นี่เป็นต้นนะ บรรพชาอุปสมบทแล้วให้อยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ต่อจากนั้นไปก็ตามป่าชัฏ ในถ้ำ เงื้อมผา ซึ่งเป็นที่สงัดวิเวกทั้งนั้น นี่ท่านบอกอนุศาสน์เครื่องพร่ำสอนผู้บวชใหม่ ให้ทำความอุตส่าห์พยายามอย่างนั้นตลอดชีวิตเถิด

ฟังซิมีน้ำหนักทุกบท ๆ ถ้าฟังด้วยความใช้สติความพินิจพิจารณาทางด้านปัญญาแล้ว เราจะเห็นความหนักแน่นแห่งธรรมเหล่านี้ว่าเป็นที่แน่ใจตายใจได้ พึ่งเป็นพึ่งตายได้ จากธรรมบทนี้โดยไม่ต้องสงสัยถ้าได้ปฏิบัติตามอย่างนั้น บรรพชาอุปสมบทแล้วให้เธอทั้งหลายไปอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ชายป่าชายเขา ตามถ้ำเงื้อมผา ป่าช้าป่ารกชัฏ แล้วอุตส่าห์พยายามอยู่อย่างนั้นตลอดชีวิตเถิด สิ่งที่เหลือเฟือท่านก็บอก **วิหาโร ปาสาโท หมฺมิยํ คุหา** ว่าไป อันนี้เป็นสิ่งเหลือเฟือท่านก็ไม่ห้าม แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จำเป็น ที่เหมาะสมที่สุดดังที่กล่าวนี้

ทีนี้เราฟังเฉย ๆ ว่าอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ชายป่าชายเขา โดยที่เราไม่ได้เข้าไปสัมผัสสัมพันธ์ ไม่ได้เข้าไปอยู่ทดลองดู เราจะไปทราบความหมายของสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร พระพุทธเจ้าผู้ทรงสอน พระองค์ทรงสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้มาแล้วจนได้ผลเป็นที่พอพระทัย จึงได้นำพระโอวาทเหล่านี้มาสอนโลกมาสอนพระเรา พวกเราเป็นแต่เพียงฟัง ไม่ได้สัมผัสสัมพันธ์ คือไม่ได้ปฏิบัติตามธรรมเหล่านี้ แล้วเราจะไปทราบความหมายลึกตื้นหยาบละเอียดของธรรมเหล่านี้ได้อย่างไร ไม่ทราบ ต้องเป็นผู้ปฏิบัติคือเราต้องเป็นผู้ปฏิบัติเอง เราต้องเข้าสัมผัสสัมพันธ์เอง คือเราต้องไปอยู่เองตามที่ว่านี้

การอยู่รุกขมูลร่มไม้ในป่าในเขาในถ้ำเงื้อมผา อันเป็นสถานที่น่าหวาดเสียวน่ากลัวเปลี่ยวเปล่า เป็นยังไงจิตใจเวลาอยู่อย่างนั้น เอ้า ย่นเข้ามาอีก เช่นการอยู่ร่มไม้ไม่มีที่ป้องกันภัยอะไรเลย หากว่ามีก็เพียงแค่กันแดดกันฝนด้วยมุ้งด้วยกลดเท่านั้น ไม่ได้มีฝาอะไรพอที่จะอยู่ด้วยความแคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย การอยู่เปลี่ยว ๆ ในร่มไม้เช่นนั้น กับการอยู่ในที่กำบังมีที่หลบภัยอย่างนั้น ความรู้สึกของเราจะต่างกันอย่างไร ต้องไปสัมผัสสัมพันธ์เองถึงจะรู้

ทีนี้เมื่อเราไปอยู่ในร่มไม้ไม่มีที่กำบังเพื่อความหลบภัยทั้งหลาย มีเสือเป็นต้นนะ แล้วเป็นยังไงที่นี่ ความรู้สึกมันจะว้าเหว่ มันจะหวาดจะเสียว มันจะกลัวรอบตัวเลย เพราะที่ไหนก็ไม่มีที่เกาะที่ยึด จิตจะไปยึดไปเกาะตรงไหนพอเป็นที่พึ่งก็ไม่มี เพราะไม่มีจริง ๆ ที่เกาะ เช่นกระดานฝาอย่างนี้เป็นต้นก็ไม่มี เป็นยังไงที่นี่ความรู้สึก นี่ละมันกลัวมาก เมื่อกลัวมากจิตไม่มีที่เกาะ หาเกาะตรงไหนว่าจะปลอดภัยก็ไม่มี ก็ถอยเข้ามาเกาะธรรมซิ

จะธรรมบทใดก็ตาม จะเป็นพุทโธ ธัมโม สังโฆ หรือบทใดก็แล้วแต่เถอะ นี่ละธรรมเป็นเกราะกำบัง จิตเกาะเข้าติดนี้ปั๊บ จะเป็นจะตายก็มอบไว้กับธรรมนี้แล้วก็เด่นขึ้น ๆ สร้างความมั่นคง สร้างความอาจหาญชาญชัยขึ้นกับใจของตน สร้างความสงบขึ้นภายในจิตใจด้วยคำบริกรรม ด้วยการฝากเป็นฝากตายนั้น จนปรากฏเด่นชัดขึ้นภายในจิตใจเลย

นี่เรียกว่าได้สัมผัส สัมผัสทั้งความกลัวในรุกขมูลเช่นนั้น สัมผัสทั้งอรรถทั้งธรรมความกล้าหาญชาญชัยเป็นขึ้นภายในจิต ถ้าลงได้สัมผัสด้วยตัวเองแล้วต้องทราบ นอกจากนั้นยังทำให้ทราบความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงไว้อีกว่าเป็นอย่างไรบ้าง ตลอดถึงข้ออื่น ๆ ในอนุศาสน์ ๔ มีจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ให้เรานำไปปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนทุกแง่ทุกมุมทุกข้อที่มีแล้ว เราจะสัมผัสเองทุกอย่าง ๆ พร้อมกันนั้นยังทราบความมุ่งหมายด้วย นี่เราพูดถึงเรื่องเราได้ทำดูเราก็ทราบความหมายทั้งสถานที่ดังที่ว่านี้ ทั้งรสแห่งธรรมที่ปรากฏขึ้นภายในจิต เพราะอยู่ในสถานที่เช่นนั้น

ธรรมทั้งหลายก็เหมือนกัน ที่ท่านแสดงว่าสมาธิ ว่าปัญญา วิมุตติหลุดพ้น เมื่อเราได้สัมผัสเข้าไปตั้งแต่เริ่มจิตเป็นสมาธิ สมาธิขั้นใดเริ่มเข้าไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงสมาธิที่ละเอียดสุด สุดกำลังของสมาธิเท่านั้น ก้าวจากนั้นไปไม่ออกพูดง่าย ๆ เพราะสมาธิที่เต็มภูมิแล้วย่อมติด เช่นเดียวกับน้ำเต็มแก้ว จะให้เลยนั้นไปไม่ได้ พอสมาธิเต็มภูมิก็รู้ชัด ส่วนปัญญาเมื่อได้ออกภายในจิตตภาวนาของเรานี้ ออกในแง่ใด ๆ แล้ว จะส่อแสดงถึงเรื่องความเสด็จไปของพระพุทธเจ้าโดยอรรถโดยธรรม ตลอดถึงความพ้นทุกข์ของพระองค์ ก็จะทราบไปโดยนัยเดียวกันนี้เอง คือมันวิ่งถึงกัน ๆ

ปัญญาแก้กิเลสเป็นปัญญาประเภทใด เมื่อปัญญาปรากฏขึ้นในใจของเรา และแก้กิเลสอยู่ภายในใจดวงเดียวกันนี้เป็นอย่างไร ก็ทราบไปถึงเรื่องของพระพุทธเจ้าทรงแก้กิเลสเหมือนกัน เราแก้กิเลสได้ทะลุปรุโปร่งหมดด้วยปัญญาประเภทใดบ้าง จิตของเราก็หยั่งถึงเรื่องของพระพุทธเจ้า ที่ทรงผ่านพ้นไปก่อนแล้วด้วยพระปัญญา และนำมาสั่งสอนเราโดยไม่ต้องสงสัย คือมันหยั่งถึงกัน ๆ เลย เพราะความสัมผัสของเรานี้เป็น

ของสำคัญมาก ถ้าอะไร ๆ ก็ไม่สัมผัส เชื่อก็เชื่ออย่างนั้นแหละ ไม่ได้เชื่ออย่างฝังใจแน่ใจตายใจ ความเชื่อจากหลักความจริงนี้ลึกซึ้งมากนะ เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ไม่มีคำว่าถอน ความเชื่อจากความจริงกับความจำจึงต่างกัน

เอาละพอ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

ปัจจัยปัจจเวกขณะ

วัดนี้เป็นสถานที่ภาวนามาดั้งเดิม ตั้งแต่เริ่มสร้างวัดก็เป็นวัดเพื่ออบรมจิตตภาวนาล้วน ๆ ไม่มีงานอื่นเข้ามายุ่งเหยิงวุ่นวาย หากจะมีบ้างก็ตั้งกำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้ ให้มีชั่วระยะกาลเพียงเล็กน้อยที่เห็นว่าจำเป็นเท่านั้น ตามความนิยมของโลกของธรรมก็ว่า วัดกรรมฐาน พระกรรมฐาน งานของพระกรรมฐานไม่ใช่งานก่อนั้นสร้างนี้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย งานพระกรรมฐานท่านมอบให้ตั้งแต่วันบวชโน้น อุปัชฌายะทุก ๆ องค์มอบให้เรียบร้อยแล้วนั่นแหละคืองานแท้ที่มอบให้พอเหมาะกับเวล่ำเวลาเพียง ๕ อาการ โดยอนุโลมปฏิโลมจากนั้นก็ให้เจ้าของไปคลี่คลายขยายออกไปตามส่วนแห่งงานนั้น ๆ ที่ จะขยับขยายออกไปกว้างแคบหยาบละเอียดเพียงไร

โดยเบื้องต้นท่านมอบให้เพียงว่า เกสา คือผม โลมา คือขน นขา คือเล็บ ทันตา ได้แก่ฟันอันอยู่ในปากนี้เอง ตโจ คือหนังหุ้มห่ออยู่โดยรอบสรรพางค์ร่างกายนี้ นี่ท่านเรียกว่างานของพระผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง โดยถืองานนี้เป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นชิ้นเป็นอันจริง ๆ ตั้งหน้าตั้งตาประกอบกับงานนี้เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงกับงานนี้อย่างแท้จริง เพราะโลกไหน ๆ ก็หลงกันที่ตรงนี้ทั้งนั้น

การที่จะรู้แจ้งแทงทะลุ จึงต้องถืองานนี้เป็นสำคัญในการประกอบความพากเพียร ทั้งกำหนดบริกรรมก็ได้ แต่จิตให้อยู่ในอาการนั้น ๆ ในบรรดา ๕ อาการ หรือจะขยับขยายไป ๓๒ อาการต่าง ๆ ในร่างกายของเรานี้ก็ได้ จัดเป็นงานที่ชอบธรรมทั้งนั้น ถ้าสติคือความรู้สึกได้จดจ่อต่อเนื่องกันอยู่กับอาการที่ตนนำมาบริกรรมหรือพิจารณานั้น ๆ จัดว่าเป็นงานที่ชอบธรรมเพื่อถอดถอนกิเลสโดยแท้

งานนี้มีมาดั้งเดิมตั้งแต่องค์พระศาสดาท่านจนกระทั่งบัดนี้ ผู้บวชแล้วจึงถืองานนี้เป็นสำคัญ และสอนสถานที่อยู่ที่บำเพ็ญให้โดยตลอดทั่วถึง ที่อยู่ของผู้จะฆ่ากิเลสเกี่ยวกับงานที่กล่าวนี้ ตามที่สังัด ท่านสอนให้แล้ว คือ**รุกฺขมูลเสนาสนํ** นั่นฟังเอา อาหารการบริโภคขบฉันพอเป็นพอไปเท่านั้น สำหรับพระผู้จะฆ่ากิเลส ไม่ใช่อาหารประเภทเหลือเฟือฟุ่มเฟือยถึงกับติดรสติดชาติยุ่งไปหมด อันเป็นเรื่องของกิเลสที่หาวันพอไม่เจอเลยตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งวันตาย แม้ท้องจะอิ่มแต่หัวใจก็หิวโหยจะเป็นจะตายอยู่ตลอดไปนั่นแหละ

ถ้ากิเลสเข้าทำงานตรงไหน อย่าเข้าใจว่างานนั้น ๆ จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม แต่จะเป็นไปด้วยความหิวความกระหาย ความวุ่นวาย ทั้งที่ได้กินจนเต็มปากเต็มท้องอยู่นั่นแล เพราะกิเลสไม่เคยมีเมืองพอ สุดท้ายก็ตายไปด้วยความหิวโหยกันทั้งนั้น ในโลกนี้ไม่มีโลกไหนคนใดรายใดอิ่มพอเพราะงานที่ตะเกียกตะกายไปตามกิเลสนั้น ส่วนงานของธรรมะย่อมมีความพอไปโดยลำดับ เหมือนเทน้ำใส่ภาชนะที่ดีอยู่แล้วมีทางเต็มได้ เพราะไม่ใช่ภาชนะที่แตกบิ่นพอน้ำจะรั่วไหลไปที่อื่นเสีย

งานของธรรมมีความอิ่มพอ การขบการฉันของพระกรรมฐานผู้มีธรรมจึงมีความอิ่มพอได้ ไม่ได้ฉันไปด้วยความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม อันเป็นเรื่องของกิเลสมาแย่งกับตีนกับมือไปราวกับมันทำงานเพื่อมันเสียเอง การออกบิณฑบาตก็พออาศัยก้อนข้าวเขามาฉันวันหนึ่ง ๆ เท่านั้นก็พอแล้ว

ที่วัดป่าบ้านตาดยิ่งเหลือเฟือ ตั้งแต่มาอยู่ที่นี่เริ่มแต่วันแรกจนกระทั่งบัดนี้ ยังไม่ปรากฏเลยว่า พระเณรในวัดได้ฉันข้าวเปล่า ๆ โดยไม่มีกับอะไรเลย อย่างนี้ไม่เคยปรากฏเลย ไม่มีมากก็มีน้อย ทีแรกก็น้อยอยู่บ้าง พอดีกับวงกรรมฐานที่เคยปฏิบัติกันมาจากครูบาอาจารย์ ครั้นนาน ๆ ก็เลยเถิดไปโดยลำดับ จนกระทั่งทุกวันนี้มักจะเป็นความเลยเถิดอยู่เรื่อยมา แต่ก็ไม่สามารถจะตำหนิผู้ใดได้ นอกจากจะตำหนิเจ้าของแต่ละราย ๆ ที่ไม่รอบคอบในอาหารนี้แล้วเกิดกิเลสขึ้นมา เพราะความโลภในอาหารทำให้กินมาก นอนมาก ขี้เกียจมากไปเท่านั้น

ศรัทธาญาติโยมจะไปตำหนิเขาได้อย่างไร พระเราก็ปฏิบัติเพื่อความเฉลียวฉลาดแก่ตนเอง และจะแก้กิเลสตัวมันฉลาดนั่นแหละแต่พาให้เราโง่ ออกจากหัวใจของเราเอง เราก็ต้องใช้สติปัญญา การพิจารณาเทียบเคียงอาหารโดยความมีเหตุมีผลอยู่โดยสม่ำเสมอ ย่อมจะได้แง่อรรถแง่ธรรมมาคิดอ่านไตร่ตรองแก้ไขดัดแปลงกันไปได้ในเวลาขบฉัน คนเราหรือพระเราถ้านำแบบธรรมของพระพุทธเจ้ามาใช้นะ จะได้คติไปเรื่อย ๆ ถ้าอยู่เฉย ๆ อย่างที่เคยอยู่เคยเป็นมานี้ แม้กระทั่งวันตายก็อย่าหวังว่ากิเลสจะหลุดลอยออกจากหัวใจเลย

เท่าที่สังเกตดูหมู่เพื่อนนี่ไม่ค่อยจะใช้ความคิดความอ่านอะไรเลย จะเดินจะทำอะไรมักมีเรื่องของกิเลสที่เป็นตัวฉลาดที่สุดนั่นแหละออกหน้า พูดถึงเรื่องความพินิจพิจารณาเรื่องอาหารการบริโภคทั้งหลาย ว่าวันนี้เราฉันอาหารชนิดใดบ้าง จิตเป็นอย่างไร ธาตุขันธ์ของเรานี้ไม่ต้องพูด ถามเรื่องใจของเรานั่นแหละ เพราะการฉันก็ฉันเพื่อใจ พอยังชีวิตให้เป็นอยู่ในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เพื่อการบำเพ็ญสมณธรรมให้ก้าวเดินเจริญก้าวหน้าไปโดยสม่ำเสมอ กิเลสจะได้หลุดลอยไปโดยลำดับ และค่อยเหือดแห้งไปจากจิตใจ ธรรมจะได้เจริญก้าวหน้าภายในจิตใจแทนกันกับกิเลสหลุดลอยไป

ดังนี้เราก็เทียบดู สังเกตดูผลของการขบฉันอาหารอะไรบ้าง ฉันมากการประกอบความเพียรเป็นอย่างไร ฉันขนาดกลางการประกอบความเพียรเป็นอย่างไร ฉันน้อยการประกอบความเพียรเป็นอย่างไร งดบ้างคืออดบ้างการประกอบความเพียรเป็นอย่างไร หากใช้ความพินิจพิจารณาด้วยความสนใจอย่างนี้ ก็สมกับผู้ประกอบความพากเพียรด้วยสติปัญญา เพื่อถอดถอนกิเลสภายในจิตใจของตนโดยแท้ ดูหมู่เพื่อนไม่ค่อยคิดค่อยอ่านอะไรกันสมเป็นนักภาวนาบ้างเลย เป็นลักษณะขาดสติในอิริยาบถต่าง ๆ อยู่เรื่อยไป

เครื่องใช้ไม้สอยดังที่เราพูดเราเห็นกันนั่นแหละ มีอะไรใครต้องการอะไรอย่ามาขอเราไม่ให้ขอ การเอาไปใช้เพื่อความเป็นธรรมเอาไปเลย แต่จะใช้เป็นแบบโลกเข้ามาแฝงให้กิเลสเข้ามากลืนกินกับตีนกับมือนั้นเราไม่เห็นด้วย จะจนก็ตามจะมีมากก็ตามขอให้มีด้วยอำนาจของธรรม อย่าให้มีด้วยอำนาจของกิเลส เราต้องการแบบนั้น ดังนั้นเราจึงไม่

คำนึงถึงเรื่องจตุปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในวัดนี้มีมากมีน้อย คำนึงแต่พระเณรเราให้ได้ใช้สอยด้วยความเป็นธรรมด้วยกันทั้งนั้น เท่านั้นเองเป็นสิ่งที่เรามุ่งหมายไว้ นี่เรียกว่า จีวร บิณฑบาต

เสนาสนะที่พระพุทธเจ้าพาอยู่ พระสาวกอรหัตอรหันต์ท่านพาอยู่ **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ของพวกเรา หรือ **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ของพวกเราพาอยู่ และ **ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ** ที่เกิดกับพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกที่เราทั้งหลายได้กราบ เกิดในที่เช่นไร พิจารณาซิ เกิดในที่หรู ๆ หรา ๆ ไหม เอาซิ นักปฏิบัติต้องเชื่อพระพุทธเจ้าที่สอนให้ฉลาด ครูของเราเดินอย่างไรลูกศิษย์อย่าเดินแซงหน้า ด้วยความอวดดีอวดเก่งอวดรู้อวดฉลาด อวดยศถาบรรดาศักดิ์ อวดว่าทันสมัย ซึ่งความจริงมันไร้สติปัญญาโดยเราไม่รู้สึกตัว ด้วยอำนาจความอวดเหล่านี้แหละโลกถึงได้ร้อนทั่วหน้ากัน ไม่ว่าโลกเขาโลกเราถ้าไม่มีธรรมอยู่ภายในหัวใจแล้วจะร้อนเหมือนกันหมด นี่สำคัญตรงนี้

นี่พูดเรื่องเสนาสนะ เมื่อกี้ก็พูดแล้วเรื่องเสนาสนะว่าท่านพาอยู่อย่างไร พวกเราพูดเฉย ๆ เรียน เฉย ๆ โดยไม่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนี้แล้ว เราไม่เห็นน้ำหนักและความสำคัญแห่งพระโอวาทเด่นชัดประจักษ์กับเรา เพราะเราไม่ได้สัมผัสสัมพันธ์กับธรรมจากการปฏิบัติตามที่ท่านสอนให้ดำเนิน ทำอย่างนั้น ๆ หากเราได้ปฏิบัติตามดำเนินตามคำสอนที่ท่านดำเนินมาแล้ว อย่างไรก็ต้องสมเหตุสมผลกันแน่นอน เช่น **รุกฺขมูลเสนาสนํ** อย่างนี้เป็นต้นนะ

เราอยู่สถานที่ธรรมดา กับอยู่รุกขมูลร่มไม้ธรรมดาเป็นอย่างไร เอ้า เราก้าวเข้าไปสู่สถานที่หวาดเสียวน่ากลัวมีอันตรายรอบด้าน จิตเป็นอย่างไร ในสมัยพุทธกาลและสมัยต่อ ๆ มามีป่ามีสัตว์ร้าย เช่น เสือ ช้าง เป็นต้น สัตว์ร้ายทั้งหลายที่อยู่รอบด้านเรานี้ และอยู่ในที่เปลี่ยว ๆ อย่างนั้นด้วย **รุกขมูล** ร่มไม้อย่างนั้นด้วย ซึ่งไม่มีที่มุงที่บัง กับอยู่ที่มุงที่บังกับสถานที่เช่นนั้น จิตรู้สึกกลัวต่างกันอย่างไร ทั้งนี้เพื่อทดสอบผู้ปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธเจ้า

เราจะเห็นได้ชัดเจนในระหว่างที่ทั้งสองนี้ คือที่ที่มุงที่บังกับที่รุกขมูลร่มไม้ในสถานที่ธรรมดา และ ที่ที่มุงที่บังกับที่ที่หาที่มุงที่บังไม่ได้ เต็มไปด้วยอันตรายต่าง ๆ นั้นเป็นอย่างไรในความรู้สึกในหัวใจของเรา และการประกอบความเพียรของผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรม เพื่อการทดสอบหาความจริงจริง ๆ แล้ว เป็นอย่างไรบ้างในหัวใจเรา ต้องต่างกันมากไม่อาจสงสัย

การประกอบความเพียรในสถานที่ทั้งสองนี้ต่างกันอย่างไร สถานที่ธรรมดากับสถานที่ในป่าเปลี่ยว ในที่มุงที่บังกับไม่มีที่มุงที่บังต่างกันอย่างไรอีกล่ะ ผู้ที่หาความจริงแล้วจะได้เห็นอย่างเด่นชัดทีเดียวว่า อ๋อ ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นี้ พระองค์ได้ทรงทดลองดูแล้วทุกอย่าง เห็นผลประจักษ์พระทัยแล้วถึงได้นำมาสอนโลก โดยเฉพาะสอนภิกษุทั้งหลาย คือ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** เป็นต้นนี้ ท่านสอนด้วยความปฏิบัติดำเนินมาแล้ว ประจักษ์พระทัยมาแล้ว ผลก็ได้ประจักษ์แล้ว ได้ตรัสรู้เป็นศาสดาเอกของโลกแล้วเพราะสถานที่เหล่านี้ เห็นไหมล่ะมันต่างกันอย่างนี้

เราเพียงเรียนเฉย ๆ ไม่สนใจกับภาคปฏิบัติเลย เรียนแบบนกขุนทอง ใครก็เรียนได้เรียนแบบนั้น แต่กิเลสมันหัวเราะน่ะซิ เรียนไม่ได้สนใจกับการปฏิบัติให้เพียงพอหรือเท่ากันกับการเรียน คือ เรียนก็เรียนเพื่อปฏิบัติน่ะชื่อว่าพอกัน หรือเรียนแล้วปฏิบัติจริง ๆ ด้วย ในขณะที่เรียนก็ปฏิบัติด้วย ผลมีน้ำหนักเท่ากัน เมื่อน้ำหนักเท่ากันแล้ว เราจะเห็นเหตุเห็นผล ตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไปทุกแง่ทุกมุมเลยทีเดียว นี่แหละ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** ผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะทราบความหนักเบา ของ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** ผู้เรียนเฉย ๆ จำเฉย ๆ ไม่ว่าท่านว่าเราไม่ได้เหตุได้ผลอะไร ก็จะเอาแต่คำพูดมาคุยมาโอ้อวดกันเพียงนั้นแล

อยู่ **รุกฺขมูลเสนาสนํ** ด้วยทั้งเสียงเสือกระหึ่ม ๆ รอบด้านเป็นยังไง นี่เพียงเราตัวเท่าหนูเราก็ได้เป็นมาแล้วประสบมาแล้วนะ ไม่ใช่เอามาคุยโม้ให้หมู่เพื่อนฟังเฉย ๆ บางครั้งจนตัวสั่นเลยนะ กลัวน่ะ ใจไม่มีที่เกาะไม่มีที่พึ่ง เอาอะไรพึ่งล่ะที่นี่ เสือมันกระหึ่ม ๆ ไม่

ทราบมันจะเข้ามาเมื่อไร ทั้ง ๆ ที่บางแห่งก็ยังมีแคร่เล็ก ๆ อาศัยนะ ถึงไม่มีที่มุงที่บังก็ยังมีแคร่นั่งบนนั้น แต่บางแห่งยังไม่ได้จัดไม่ได้ทำอะไรเลย เป็นอย่างนั้นจริง ๆ มีแต่กลดอยู่ในป่าในเขา เสือมันมีปากมันก็ร้องตามภาษาของมัน แต่เรามันจะบ้าเข้าไปล่ะซิ กลัวตายหรืออะไร ความกลัวนั่นเป็นอย่างไรล่ะที่นี่

ในขณะที่จิตกลัวกับผู้มุ่งหวังต่อความจริงแล้วทำไมจะไปถอยล่ะ ต้องขยับเข้าหาธรรม ธรรมอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าท่านบอกแล้วธรรมอยู่ที่ใจ ระลึกเถอะพุทโธ ปรากฏขึ้นทันทีเมื่อระลึกถึงพุทโธที่ใจ ธัมโมจะปรากฏขึ้นที่ใจเมื่อระลึกถึงพระธรรม พระสงฆ์จะปรากฏขึ้นทันทีที่ใจ เมื่อระลึกถึงท่านเมื่อไรที่ไหน เมื่อระลึกถึงท่าน ฝากเป็นฝากตายที่ท่าน จิตย้อนเข้ามาปุ๊บไม่ส่งออกสู่ภายนอก สิ่งทั้งหลายก็ไม่มีความหมายว่าเป็นสัตว์ร้าย นั่น จะมีแต่คำบริกรรมเท่านั้น จิตไม่ออกไปเลย

เสือก็ตาม ช้างก็ตาม อะไรก็ตาม ขึ้นชื่อว่าอันตรายที่เป็นเครื่องหลอกจิตใจ ทั้งที่สิ่งนั้นยังไม่มาถึงใจมันก็หลอกไว้แล้ว ทำให้กลัวจะเป็นจะตายแล้ว ไม่ยอมให้ออกไป อยู่กับหลักธรรมในหัวใจเรานี้ จะเป็นหลักธรรมบทใดก็ตาม เช่น พุทโธ หรือธัมโม หรือสังโฆ ตามแต่ความถนัดเถอะ จิตฝากเป็นฝากตาย เป็นก็เถอะตายก็เถอะ จะไม่ถอยไม่ปล่อยไม่วางธรรมภายในใจเลย พุทโธ ธัมโม สังโฆ บทใดบทหนึ่งก็ตาม ยึดให้มั่น จิตจะสอนตนอย่างนี้

เมื่อความรู้อันนี้กับคำบริกรรมสัมผัสสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก เพราะสติบังคับอยู่ตลอดเวลาไม่ให้เผลอ ในเวลาจนตรอกเช่นนั้นสติดี ทำอะไรเป็นจริงเป็นจังทุกอย่างนี่ จิตก็แน่นหนามั่นคง เมื่อได้รับความเหลียวแล เมื่อได้รับการรักษาการบำรุง จิตก็เจริญขึ้นมา สงบเข้ามา ๆ พร้อมแสดงพลังขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจนภายในจิตใจ ทั้ง ๆ ที่ขณะก่อนนั้นกลัวเสียจนตัวสั่น และแสดงออกมาทางร่างกายเพราะใจพาให้เป็น แต่ขณะนี้กลายเป็นความกล้าหาญขึ้นมา ๆ ภายในจิตใจ นั่นฟังซิ ถ้าว่าแน่นก็แน่นปึ๋งเหมือนภูเขา จิตไม่ยิบไม่แย็บออกไปทางไหนเลย รู้อยู่ภายในนี้เท่านั้น

ความรู้กับคำว่าพุทโธ กลมกลืนเป็นอันเดียวแน่นปึ๋ง กับธัมโมหรือกับธรรมบทใดก็ตาม เมื่อธรรมเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับใจแล้ว ย่อมเป็นความรู้ที่แน่นหนามั่นคงมาก กิริยาคำว่าพุทโธก็ดี ธัมโมก็ดี สังโฆก็ดี หายไปหมด เมื่อกลมกลืนเป็นอันเดียวกับใจแล้ว นี่ถ้าเดินจงกรมก็แน่นปึ๋งเหมือนกัน กิริยายิบ ๆ แย็บ ๆ ก็ตามจะไม่ออกภายนอกจิต จิตไม่ออกภายนอก มีแต่ความรู้เด่นอยู่ภายในเพราะความกล้าหาญ

จากขณะก่อนที่กลัว ๆ มาเป็นใจที่กล้าหาญ จากกล้าหาญเป็นความกล้าหาญที่แน่นหนามั่นคงที่สุดเสียด้วยนะ ไม่ใช่กล้าหาญธรรมดา เด่นดวงทีเดียวละ นี่ละไม่มีความกลัวความสะทกสะท้านกับสิ่งใดเลยขึ้นชื่อว่าอันตราย ทั้ง ๆ ที่ขณะก่อนนี้แทบเป็นแทบตายเพราะกลัวมากนั่นเอง แต่ในขณะนี้กลับเป็นกล้ามาก อะไรก็เถอะว่างั้นเลย ไม่เคยกลัว นี่แหละพลังของจิตเมื่อมารวมตัวแล้ว เพราะอะไรเป็นสาเหตุ นี่เพราะสถานที่เปลี่ยว ได้ทดลองทดสอบมาแล้ว นี่พระพุทธเจ้าท่านดำเนินมาอย่างนี้

จิตเชื่อแล้วที่นี่ เชื่อพระพุทธเจ้าแล้ว ว่าเวลาจนตรอกจนมุมจริง ๆ จิตเอาจริงเอาจังทำหน้าที่ของตนตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ธรรมก็มีฤทธิ์มีเดชเพราะหัวใจยอมรับธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างทำอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำอย่างหวังพึ่งเป็นพึ่งตายกับความจริงคือธรรม ทำไมธรรมจะไม่ปรากฏเล่า ก็ธรรมไม่เคยลำเอียงต่อผู้ใดอยู่แล้ว นอกจากกิเลสไปทำให้ธรรมทั้งหลายเอียงเท่านั้นเอง นี่ละการทดลองการทดสอบการดำเนินตามทางของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่เพียงเรียนมาจำมาเฉย ๆ เมื่อมาปฏิบัติย่อมเห็นชัดเจน

พูดถึงหยูกยาท่านก็ได้พูดแล้วว่า **เภสชฺชํ** แต่ก่อนแต่ละโรคมีน้อยมีมากมันก็เท่าตัวเรานี้แหละ เต็มตัวของเราของสัตว์ทุกรายไปนั่นแหละ แต่ยาไม่มีมากเพราะยาไม่เจริญอาศัยฉันยาดองด้วยน้ำมูตรไปอย่างนั้นแหละ พอยังชีวิตอัตภาพให้เป็นไปตามครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ท่านพาดำเนินมา เช่น หลวงปู่มั่น เป็นต้น ท่านก็เคยพูดให้เราฟัง จะไปเอายาอะไร ไม่สนใจจนกระทั่งยา จะมาคิดถึงยาอะไรอีกล่ะท่าน เป็นก็เป็น ตายก็ตาย แน่ะ

ฟังซิ คนเราก็เหมือนสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้แหละ ล้วนมีความตายเท่าเทียมกัน จะไปกลัวอะไร แต่จิตใจไม่ห่างจากธรรมท่านว่า ท่านเอาจริงเอาจัง ท่านทำอย่างนั้นด้วย

นักปฏิบัติตนท่านเทศน์และกล่าวธรรมอะไรบ้าง **รุกฺขมูลเสนาสนํ** นั่น วิธีการอยู่เป็นยังไง และสถานที่ก็ได้อธิบายแล้ว พอเป็นแนวทางดำเนินชีวิตจิตใจให้เป็นไป ไม่ได้เหลือเฟือจนเกินเหตุเกินผล ภายในจิตใจของเราพยายามบังคับตัวเสมอ โดยไม่ลืมตัวในการขบการฉัน เรื่องกิเลสมันจะเคลื่อนออกเสมอนะ เร็วที่สุดไม่มีใครเกินกิเลส ๆ ถ้ามีสติแล้วก็รู้ทัน มีธรรมะคือสติธรรม ปัญญาธรรม จะทราบได้ทันที ๆ ถ้ากิเลสเคลื่อนตัวออกมา ถ้าไม่มีสติจนกระทั่งวันตายก็ไม่รู้นะ อย่าเข้าใจว่ากิเลสมันจะเสริมคนให้ฉลาด มีแต่มันจะ **กุสลา ธมฺมา** ให้เชื่อเหตุผลของมัน เพราะความโง่ของเรานั่นแหละ

เครื่องนุ่งห่มใช้สอยก็มีอยู่พอเป็นพอไปไม่อดไม่อยาก ไปมัวคำนึงกับอะไรอยู่ จิตใจมันถึงได้ดิ้นรนกระวนกระวาย มีแต่เรื่องของกิเลสทำงานทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน ทุกอิริยาบถเคลื่อนไหวต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของกิเลสทำงานภายในหัวใจและกิริยาอาการทั้งหลายนี้ มันขาดอะไรเราถึงได้วุ่นวายกันนัก มันขาดอะไร สิ่งที่เป็นธรรมเพื่อการบำเพ็ญธรรมมีอยู่แล้วทั้งดวง มันขาดอะไรถ้าไม่ขาดด้วยกิเลสตัณหาความหิวโหย **นตฺถิ ตณฺหาสมา นที** อย่างเดียวเท่านั้น มันขาดอะไรมันถึงได้ดิ้นรนกันนักหนาทุกวันนี้ นี่ละอำนาจของกิเลสที่มีอยู่ภายในหัวใจ จึงพาให้ดิ้นอย่างนี้แหละ ดูเอา

คนดิ้นก็คือคนจะตายเห็นไหม คนไข้ก็ดูเอาซิ ถ้าตามสถานที่ต่าง ๆ มันดูยากก็ก้าวเข้าไปในโรงพยาบาลซิ จะมีทุกประเภทของคนไข้นั่นแหละ มันเป็นอย่างไรบ้าง นั่นแหละคนทุกข์ ทุกข์มากทุกข์น้อยมันจะแสดงอาการให้เห็นอยู่อย่างนั้น เมื่อกิเลสบีบคั้นมากน้อยมันเป็นอย่างนั้นแหละ อำนาจของกิเลสแล้วมันจะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ มันจะต้องดีดต้องดิ้นบังคับบัญชากดขี่อาการนั้นอาการนี้ให้ออกมาภายนอก นอกจากบังคับอาการภายในของใจด้วยสติแล้ว มันเป็นอย่างนั้น หาความเพียงพอไม่ได้ มันพอที่ไหนกิเลส ดิ้นอยู่ตลอดเวลามันเรื่องของกิเลสทั้งนั้น ดูเอาซิ

นี่มาประกอบความพากเพียรประกอบกันอย่างไร วัดนี้จะไม่มีทางจงกรมแล้วนะ ใครมาขี้เกียจขี้คร้านไม่นั่งสมาธิภาวนาเดินจงกรม อย่ามานะ ถ้ามาแล้วให้ออกไป เราอยู่ที่นี่เราไม่อยากพบอยากเห็นและอิดหนาระอาใจเต็มทนแล้วเวลานี้ การอยู่กับหมู่กับเพื่อนอยู่ด้วยความอดความทนนะ มิหนำซ้ำยังมาเหยียบจมูกเข้าอีก ทางจงกรมก็จะไม่มี สถานที่ภาวนาก็จะล้มเหลวไปหมด มีแต่เสื่อแต่หมอนมัดติดหลังติดคออยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ทำยังไงกรรมฐานเรา ธรรมจะหมดไปแล้วหรือจากหัวใจของพระกรรมฐานเราน่ะ ที่อื่นเราไม่ต้องพูด เราพูดในวงกรรมฐานเรานี่ จะไม่มีเหลือจริง ๆ ละหรือ

ธรรมคือวิริยธรรม ปัญญาธรรม เพื่อชำระกิเลสคือความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นตัวภัยสำคัญ ราคะตัณหานี่เป็นกองพลอันสำคัญเหยียบย่ำในหัวใจตลอดเวลา ไม่มีความเบิกบานใจบ้างเลยแม้แต่น้อย ในวงกรรมฐานที่ถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายหัวใจ นอกจากเวลาหลับเท่านั้น จะเอาอะไรมาต่อสู้ จะเอาอะไรมาแก้เล่า

โลกได้มีความสุขความสบายเพราะกิเลสสามสี่อย่างนี้ มีใครยกขึ้นมาร่ำลือกันบ้าง ว่าคนนี้เขามีความดิบความดี คนนี้เขามีความสุขความเจริญผลิดอกออกผลให้เขา วัดความอัศจรรย์ก็ล้นโลกล้นสงสาร ไม่มีใครเกินคนนี้ ให้เอาอย่างเขา เพราะเขาเป็นนักสะสมกิเลสด้วยความเกลียดความเคียดแค้น ความอิดหนาระอาใจต่อการอบรมปฏิบัติธรรม ประมาทในธรรมทั้งหลาย สนใจในกิเลสที่ผลิตความดีความชอบให้เป็นความสุขความเจริญ ให้เป็นคนที่น่าเกรงขาม ให้เป็นคนที่มีอำนาจราชศักดิ์ใหญ่หลวงเกินอรรถเกินธรรมทั้งหลาย ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสั่งสอนมาแล้วไม่มีความหมาย มีความหมายแต่กิเลสสามสี่กองทัพนี่เท่านั้นเกินศาสดาเอกของโลกดังนี้ สิ่งนี้ดีตรงไหนบ้างทำไมเราไม่เอามาคิดบ้างนักปฏิบัติ หัวใจมีทุกคน สติปัญญาสอนให้ทุกคน

การที่กล่าวนี้ไม่ได้กล่าวติฉินนินทาท่านทั้งหลาย แต่กล่าวบอกวิธี บอกอุบายของการพินิจพิจารณา เพื่อจะแก้เพื่อจะถอดเพื่อจะถอนตัวเองออกจากสิ่งที่บีบบังคับอยู่ภายในจิต

ใจ ให้รับความทุกข์ความลำบากมานานแสนนานเท่าไรแล้วเท่านั้น พอจะรู้สึกตัวบ้างด้วยอำนาจของสติปัญญาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้

เวลานี้สติไปไหน ปัญญาไปไหน ความพากความเพียรความอดความทนไปอยู่ไหน จึงให้กิเลสเอาไปถลุงเสียหมดไม่มีอะไรเหลือเลย จะไม่มีหัวใจดวงใดจะมีธรรมะของพระพุทธเจ้าติดค้างอยู่บ้างหรือเวลานี้ จะหมดไปจริง ๆ เสียแล้วเหรอ โลกคือกิเลสประเภทต่าง ๆ ถึงได้เหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดเวลา และเห็นโลกเป็นของอัศจรรย์ขึ้นทุกขณะที่เคลื่อนไหวของหัวใจ จนไม่มีขณะใดที่พอจะเปรียบเทียบเป็นคู่แข่งของกิเลสว่า อ๋อ เวลานี้เราได้รู้ เวลานี้เราได้เห็นอย่างนี้ เป็นสิ่งที่กระหยิ่มยิ้มย่อง หรือเป็นสิ่งที่ให้ตื่นเต้นภายในจิตภายในใจด้วยความดีอกดีใจบ้าง มันไม่ปรากฏนี่ มันมีแต่เรื่องของกิเลสทุกอาการที่แสดงออกมา พร้อมทั้งผลของมันที่ปรากฏออกมาจากจิตใจ มันมีแต่อย่างนั้นเสียมากต่อมาก

เวลาผ่านมากับพวกเราวันหนึ่ง ๆ ใจเราเป็นอย่างไร นี่เห็นแต่เด้น ๆ ด้าน ๆ ยิ่งมากเท่าไรยิ่งจะเลอะเทอะไป ตามองมาก็เจอจนได้แหละบรรดาของไม่เป็นท่าที่แสดงออกจากพระองค์ไม่มีสติปัญญาน่ะ เราเป็นผู้สอนหมู่เพื่อนอยากเห็นความสวยงาม อันเป็นลวดลายของธรรมออกแสดงที่เป็นผลของการอบรม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูบาอาจารย์ที่แนะนำสั่งสอนรวมทั้งตัวเรานี่ ที่แนะนำสั่งสอนอยู่เวลานี้ เราอยากพบอยากเห็นอากัปกิริยาอันเป็นผลแห่งความดีงามที่ได้สั่งสอนหมู่เพื่อนมาแล้ว เป็นอย่างไรบ้าง มองดูเมื่อไรก็เห็นแต่เรื่องที่ว่านั้นแหละ เรื่องกิเลสมันเบื่อ **กุสลา ธมฺมา** พวกเรา เพราะมันฉลาดพอแล้ว ๆ มันขี้เกียจฉลาดอีก เพียงแค่นี้พอแล้ว มันอยากว่าอย่างนี้นะจะว่าอย่างไร พวกเราน่ะอายมันบ้างไหม

กุสลา แปลว่าความฉลาด กิเลสมันฉลาดเหนือเราอยู่แล้ว จะให้มัน **กุสลา ธมฺมา** อะไรอีก มันขี้เกียจ มันเบื่อจะตายอยู่แล้วกับมนุษย์กับพระที่โง่แสนโง่ที่สุด นั่นมันว่าอย่างนั้น การนำธรรมะพระพุทธเจ้ามาปราบกิเลส แต่สุดท้ายมีแต่กิเลสปราบเอา ๆ ขี้พระทะลัก

ออก มีแต่กินกับขี้วันหนึ่ง ๆ วิเศษวิโสอะไรพระเรานั้น กิเลสมันอยากว่าอย่างนั้น ถ้าเราเป็นกิเลสเราจะว่าจริง ๆ นะ หัวเราะด้วย เอิ๊ก ๆ มันจะเป็นอย่างไรหัวใจมนุษย์หัวใจพระกรรมฐานเรา

ถ้ามีอรรถมีธรรมอยู่บ้างก็ปราบเขาซิ ระวังแต่อย่าถูกเขาปราบโดยไม่รู้สึกเนื้อรู้สึกตัวนะ มันเป็นอย่างไรบ้างแต่เช้าจนกระทั่งยันค่ำ งานอื่น ๆ เราไม่ให้มี เราพยายามสงวนหมู่เพื่อนให้ได้ประกอบความพากเพียร อิริยาบถทั้งสี่ความเคลื่อนไหวอันใดให้มีสติกำกับใจเป็นสิ่งสำคัญมากนะเคยบอกเสมอ

กิเลสอยู่ที่ใจนั้นแหละไม่ได้อยู่ที่อื่น สติปัญญาก็อยู่ที่ใจ ผลิตขึ้นมาแก้กัน วันหนึ่ง ๆ เดินจงกรมได้กี่ชั่วโมง กลัวตายเหรอ เดินจงกรมตายเหรอ เราไม่เห็นเป็นอะไรทั้ง ๆ ที่เคยเดินหลาย ๆ ชั่วโมงจนเข่าอ่อนมาแล้ว หาอุบายวิธีการต่าง ๆ ต่อสู้กับกิเลสไม่งั้นไม่ได้นะ มีสักแต่ว่ากินแล้วนอน กอนแล้วนิน อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีประโยชน์อะไรเลยจะทำยังไง

เราผู้แนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน ก่อนที่จะมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน เราได้ดำเนินมาแล้วเต็มสติกำลังความสามารถของเราถึงเรื่องความเพียร อุบายต่าง ๆ ที่ต่อสู้กับกิเลส วันนี้เอาแบบนี้ ๆ พลิกไปพลิกมาหลายสันหลายคมไม่งั้นไม่ทันมันนี่จะว่ายังไง

ก็คิดดูซิเวลาจนตรอกจริง ๆ อย่างที่ว่านั่งหามรุ่งหามค่ำ มันจะตายจริง ๆ ก็มีในบางครั้ง ถึงวาระมันจะตายจริง ๆ เพราะทุกข์มาก สติปัญญาที่เราเคยใช้ได้ผลมาแล้วเอามาใช้ได้เมื่อไร ใช้ไม่ได้นะ ต้องพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหาเอาใหม่ให้เป็นปัจจุบัน ทันเหตุทันผลทันกลมายาทุกอย่างของกิเลส สติปัญญาต้องอยู่ในวงปัจจุบัน ๆ หมด นี่ต้องเป็นการค้นคว้าหามาเอง ๆ คนเราจะตายจริง ๆ มันไม่ไปไหนแหละ มันสู้เพื่อตายเท่านั้น ถ้าไม่ได้รู้ธรรมเอาตาย ว่าอย่างนั้นมันก็รู้เอง

ได้แต่อยู่เฉย ๆ มีประโยชน์อะไร วันหนึ่ง ๆ โอ้โห ทุเรศนะ หลั่งไหลมา ๆ มาแล้วก็มีแต่ทำให้หนักอยู่ในหัวใจ บิณฑบาตทั้งที่ยังหนุ่ม ๆ หัวเท่ากำปั้นจะแข็งแรงขนาดไหนยังเดินด้อม ๆ เหมือนคนอายุตั้ง ๙๐ ปีนั่น เช้านี้เราก็เห็นพระองค์หนึ่งที่เดินอย่างนั้น นี่จะ

มาขวางวัดขวางวาให้เห็นอยู่นี้ จะไม่ให้ว่ายังไงได้ มันน่าว่าต้องว่าซิ มันขวางตาจะตายนี่ อย่ามาอยู่แบบหมดสติปัญญาแบบสิ้นท่าให้เราเห็นนะ ไม่อยากเห็น เพราะสอนเพื่อความฉลาดไม่ได้สอนเพื่อความโง่ ๆ เซ่อ ๆ ซ่า ๆ นี่ สอนเพื่อความฉลาดทันเหตุการณ์

ก็บอกแล้วไม่มีอะไรฉลาดเกินกิเลส สติปัญญาธรรมดาไม่ทันมันนะ พูดแล้วทุกแง่ทุกมุมนี่ ไม่ใช่เอามาปั้นพูดเฉย ๆ เราได้ต่อสู้กับมันเดนตายมาแล้วถึงมาพูดให้หมู่เพื่อนฟังนี่ ถึงได้บอกอุบายวิธีการต่าง ๆ ที่จะต่อสู้กับมัน มันเป็นอย่างนั้นนะ ถึงได้บอกซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ไม่หยุด พูดง่าย ๆ ก็รู้แล้วว่าเรื่องของกิเลสมันเป็นอย่างไร รู้เต็มหัวใจแล้วถึงได้มาพูด จะให้พูดยังไงอีก ไม่ได้มาโม้มาอวดหมู่เพื่อนนะ เมื่อกิเลสเต็มหัวใจแต่ธรรมะไม่เต็มหัวใจก็ไม่ทันกัน เอาให้มันเต็มซิ สติปัญญาเอาให้ถึงขั้นเต็มหัวใจซิ สติปัญญาเต็มหัวใจจะเต็มขั้นใดถ้าไม่ใช่มหาสติมหาปัญญา เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วไม่ต้องบอก นั่นละกิเลสพังขั้นนั้นแหละ ขั้นธรรมดาไม่พัง กิเลสไม่ใช่ขั้นธรรมดา ตัวเหนือที่สุด

นี่ก็สอนหมดแล้วทำไมมาเก้ง ๆ ก้าง ๆ วันหนึ่ง ๆ ไม่ได้หน้าไม่ได้หลังอะไรเลย เดินจงกรมก็ไม่เป็นท่า นั่งสมาธิภาวนาก็ไม่ได้ความอะไร ที่มันเด่น ๆ มีแต่กินกับนอนเท่านั้นเหรอ มันอัศจรรย์อะไร สัตว์เขาก็กินได้นอนได้จะว่าอะไรมนุษย์เรา มนุษย์ทั่วโลกเขาก็กินได้นอนได้ มาว่าอะไรกรรมฐานเราเก่งกับการกินการนอนล่ะ ถ้าไม่เก่งทางธรรมแล้วร้อนวันยังค่ำคืนยังรุ่งนั่นแหละ อย่าสงสัยว่าจะเป็นอื่นไปเลย

สิ่งที่มาเกี่ยวข้องมันก็ยิ่งมากมายขึ้นทุกวัน ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ไม่อยากให้พระเณรไปไหนมาไหนทุกวันนี้ พระเณรก็รักษาตัวเองยังไม่ได้ ยิ่งไปถูกสัมผัสสัมพันธ์สงครามทางตาทางหูเข้าไปแล้วเป็นยังไง เหล่านี้ไม่ใช่เราไม่คิด เราคิดหมด ฉะนั้นหมู่เพื่อนเถลไถลไปโน้นมานี้เราจึงว่าเสมอนะ เราว่าด้วยเหตุผลที่เราคิดแล้วนี่ เมื่อถึงขั้นตายตัวของจิตแล้วก็เป็นอีกขั้นหนึ่ง ใครล่ะได้ความตายตัวเป็นที่แน่ใจ มาพูดให้เราฟังบ้างซิ มันไม่เห็นมีนี่ มีแต่ล้มทั้งหงาย ๆ เขายังไม่ต่อย พอเขากระดิกก็ล้มแล้ว มันเป็นยังไง มันตายก่อนเกิดเสียแล้วนี่

แบกแต่ความเซ่อ ๆ ซ่า ๆ แล้วจะไปอวดดีอะไร ความดีไม่มีในตัวแล้วจะเอาอะไรมาอวดให้มันดี

มันดิ้นนะวัดกรรมฐานเรา โห น่าทุเรศจริง ๆ กรรมฐานดิ้นไม่เข้าท่าไม่เข้าเรื่อง ก็ครูบาอาจารย์พาดำเนินมาอย่างไร เราไม่ใช่คนตาบอดหูหนวก มันเห็นกันมาแล้วนี่นะ ท่านพาดำเนินมาด้วยความเป็นธรรม ท่านดำเนินอย่างไรจึงเรียกว่าท่านเป็นธรรม ก็ท่านหนักในธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างท่านเอาหลักธรรมหลักวินัยเป็นชีวิตจิตใจเป็นเครื่องดำเนิน นั่นท่านดำเนินเป็นอรรถเป็นธรรมท่านดำเนินอย่างนั้น พวกเรามีแต่เอาลิ้นเอาปาก เอาความอยากความทะเยอทะยานเหยียบอรรถเหยียบธรรม เหยียบครูบาอาจารย์ เหยียบพระศาสนาให้แหลกเหลวไป ทั้ง ๆ ที่ตัวของตัวหยิ่งว่าเราเป็นกรรมฐาน เรานี้มีอำนาจวาสนามาก มีบริษัทบริวารมาก จะต้องการอะไร ๆ ได้ คนรักเคารพนับถือมาก เรานี้เฉลียวฉลาดมาก

โน่นน่ะ เอาดินเหนียวมาติดพอกหัวไว้แล้วสำคัญว่าตัวมีหงอนโน้นน่ะ โดยที่ไม่ได้ดูไม่ได้คำนึงเลยว่าหัวใจเป็นอย่างไร มันเป็นนรกอเวจีหลุมไหนล่ะไม่ได้ดูบ้างเลย เอาแต่ดินเหนียวมาพอกศีรษะแล้วก็ว่าตัวมีหงอน เอายศถาบรรดาศักดิ์ เอาความรู้ความฉลาด เอาอำนาจวาสนามาจากความเคารพนับถือของประชาชนมาพอกหัว แล้วก็สำคัญเอาเองว่าตนมีหงอน นี่มันกรรมฐานขี้หมา แน่ะ อย่างนั้น

กรรมฐานพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนั้นเหรอ ครูบาอาจารย์พาดำเนินท่านดำเนินอย่างนั้นเหรอ นั้นเรื่องโลก ๆ นอก ๆ ดิ้นหาอะไร เรื่องเหล่านี้มันเต็มโลกเต็มสงสารอยู่นี่ ดูอรรถดูธรรมที่ยังไม่มีในหัวใจซี นี่คือผู้ไม่ดิ้นต้องเป็นอย่างนั้น ดิ้นฆ่ากิเลสมันเป็นยังไง ดิ้นกิเลสมัดคอมันดิ้นอย่างนี้แล เข้าใจนะนี่

วงกรรมฐานเราไปไหนมีแต่การก่อการสร้างยุ่งเหยิงวุ่นวาย เอานี้เป็นเครื่องออกหน้าออกตาออกตลาดลาดเลกันแล้ว นี่เหรอของวิเศษ เป็นอิฐเป็นปูนเป็นหินเป็นทรายเป็นไม้เป็นเหล็กงั้นเหรอ ไม่ได้ปฏิเสธ พระพุทธเจ้าก็อยู่ เราเป็นมนุษย์ด้วยกันก็อยู่ เคยอยู่บ้านอยู่เรือนมาแล้วเช่นเดียวกัน แต่มาอยู่ในสถานที่เช่นนี้มันเป็นยังไงมันถึงได้วุ่นวายนักหนา

ถ้าไม่ใช่เป็นบ้าในวงกรรมฐานแล้วจะทำได้ลงคอเหรอ ความพอดีรู้จักกันไหม คำว่าภาวนาจิตตภาวนาสนใจซิ สนใจกันแต่ภายนอกหาสมบัติอะไร มันน่าว่าถึงได้ว่าคนเรา มันผิดหูผิดตาผิดครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่พาดำเนินมา ผมพูดตามความพอเหมาะพอดี ไม่งั้นจะพูดไปหาอะไร

ที่พักที่อยู่ พระก็มาจากคน บ้านก็มีเรือนก็มี แม้กระจ้อนกระแตมันยังมีรวงมีรังพอเหมาะพอดีตามฐานะที่เห็นว่าจำเป็น มันก็ไม่เป็นอะไร นี้มันพิลึกพิลั่นเกินโลกเกินสงสารเขา ยังอยากได้ชื่อได้เสียงได้เกียรติยศกิตติศัพท์กิตติคุณยุ่งเข้าไปอีกเหมือนบ้านั่น บวชเข้ามาเพื่อจะมาสละลาภยศสรรเสริญโลกธรรม ๘ ยิ่งกลับมากอบมาโกยโลกธรรม ๘ เต็มหัวใจ ไม่มีใครเกินกรรมฐานเราหากอบโกยในสิ่งเหล่านี้ละ เดี๋ยวนี้เป็นยังไงเห็นไหม ดูซิ หูมีตามีด้วยกันทุกคนทำไมจะไม่รู้ มันสัมผัสสัมพันธ์อะไร ถ้าไม่สัมผัสสัมพันธ์ตา หู จมูก สิ่งเหล่านี้น่ะ

นี่เหรอครูบาอาจารย์ท่านว่าท่านส่งเสริมให้ทำอย่างนั้นเหรอ มีแต่ท่านสอนไล่เข้าทางจงกรม ไล่เข้าป่า โน่นป่านะท่านก็บอกอยู่ นั่นแหละที่ฆ่ากิเลส ความประเสริฐอยู่ตรงนั้นท่านบอกไว้ นี่มีแต่แข่งญาติแข่งโยมศรัทธาประชาชน แล้วก็ไม่พ้นที่จะกวนบ้านกวนเมืองเขาแหละ ไปที่ไหนกวนไปหมดพระเรา กลายเป็นเปรตเป็นผีไปแล้วนะ กวนบ้านกวนเมืองจะเอาห้าเอาสิบเอาร้อยเอาพันเอาหมื่นเอาแสน นี่จะสร้างนั้นนะ สร้างนี้นะ มีแต่จะสร้าง ๆ ท่าเดียว

สร้างหัวใจเจ้าของให้เขาได้เห็น ให้เขาได้กราบไหว้บูชาตามหลักพระพุทธเจ้าสอนไม่ดีหรือ สร้างหัวใจนี้นะ สร้างอะไรข้างนอก ใคร ๆ ก็สร้างอยู่แล้ว พออยู่พอกินพอเป็นพอไปก็เอาละซิ เอามากมายอะไรนักหนาเกินโลกเกินสงสารไป ถ้าไม่ใช่แบบที่ว่าแบบบ้า แบบตื่นลมตื่นแล้ง สุดท้ายก็มาตั้งตลาดในวัด หางานนั้นมา หางานนี้มา อันนั้นราคาเท่านั้น อันนี้ราคาเท่านี้ ขายแหลกไปหมดในวัดในวา หาแต่เงินแต่ทองไม่ได้มุ่งหาอรรถหาธรรม นี่ทำไมจะไม่น่าทุเรศกันนักหนาล่ะเมื่อเรื่องเป็นเช่นนี้

มันเป็นมาก็เป็น อันนี้เป็นปัจจัย เป็นเครื่องอาศัย เครื่องอุดหนุน อย่าให้มันเป็นด้วยความอุจาดบาดตานักเถอะ พระเราก็ทราบแล้วว่าอาศัยปัจจัย ๔ อยู่ อยู่ด้วยความพอดีพองาม อยู่ด้วยความเป็นพระ อยู่ด้วยความเหมาะสมใครก็รู้ อยู่ด้วยความเกินเหตุเกินประมาณ ทำจนเกินเหตุเกินประมาณ จนกลายเป็นความโลภโลเลเกินโลกเกินสงสารเราดูไม่ได้ น่าทุเรศนี่ ใครก็รู้ทำไมจะไม่รู้มนุษย์เรา เดี๋ยวนี้มันเป็นอย่างนั้นน่ะซิ

หัวใจไม่สนใจดู ดูศาสนาเสื่อมไปจากใจ ดังพระพุทธเจ้าท่านว่า ศาสนาของพระพุทธเจ้าเรานี้ ๕,๐๐๐ ปีก็จะสิ้น คือมันสิ้นในหัวใจของผู้นับถือผู้เคารพผู้ปฏิบัติตามมันไม่มีค่อยหมดไป ๆ อย่างที่เห็นนี่เห็นไหมล่ะ มันเห็นประจักษ์อยู่ต่อหน้าต่อตา ธรรมมีอยู่วินัยมีอยู่ไม่ยอมทำตาม เห็นอยู่นี่ ดื้ออยู่ต่อหน้าต่อตา หลักธรรมหลักวินัยเห็นกันอยู่นี่ไม่ยอมทำจะว่ายังไง นี่เห็นไหม เราจะเอาอะไรมายืนยัน ถ้าไม่เอาสิ่งเห็นอยู่รู้อยู่ยืนยันกัน

ไปอนาคตก็เป็นอย่างนี้ซิ เมื่อตัวนี้มันดื้อเสียพอแล้วมันก็หมดยางอาย หิริโอตตัปปะไม่มีอยู่ในหัวใจแล้ว ศาสนาคัมภีร์กองจรดฟ้าก็กองไปเถอะ หัวใจไม่รับเสียอย่างเดียวเท่านั้น นั่นศาสนาไม่มีแล้วในหัวใจโลกเรา ท่านหมายถึงหัวใจของชาวพุทธต่างหาก ไม่ได้หมายถึงอยู่ในคัมภีร์ใบลาน

เกิดแก่เจ็บตายก็มีอยู่เต็มโลกเต็มสงสาร ไม่มีใครมาสอนเกิดแก่เจ็บตายมันก็มี ความจริงมีอยู่นั้น แต่ไม่มีใครสนใจเอาความจริงน่ะซิ แล้วจะเอาธรรมมาจากไหนเมื่อไม่สนใจในความจริงแล้ว ไม่ยอมรับความจริงแล้ว เราไม่ต้องไปดูที่อื่น ดูหัวใจเรานี้แหละ ศาสนากำลังจะหมดแล้วนะนั่น ความเพียรกำลังจะหมดแล้ว เดินจงกรมหย็อก ๆ ได้ ๑๐ นาที ๑๕ นาที ใจเผ่นเข้าป่าเข้ารกเข้านรกอเวจีที่ไหนก็ไม่รู้ นั่นศาสนาหมดหรือยังล่ะดูเอาซิ นั่งภาวนาครู่เดียวเผ่นแล้ว เดินจงกรมครู่เดียวเผ่นแล้ว ดีไม่ดีไม่ก้าวเข้าสู่ทางจงกรมเลย มันหมดไหมศาสนาดูซิ มันหมดไหมศาสนา ๕,๐๐๐ ปี

ดูหัวใจเจ้าของซิ **โอปนยิโก** น้อมไปไหนถ้าไม่น้อมเข้ามาในหัวใจเรา ไม่แก้เราจะแก้ที่ตรงไหนน่ะ ดูที่ตรงนั้นศาสนาหมดหรือยังอยู่ ใจนี่เป็นอย่างไรบ้าง สมาธิธรรมมีไหม

ปัญญาธรรมมีไหม วิมุตติธรรมมีไหมในหัวใจเรา ทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้าสอนแล้วว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของจริง มีจริงมาดั้งเดิมอยู่แล้ว แล้วมันมีในหัวใจเราไหม ถ้าวิริยะไม่มี สติไม่มี ปัญญาไม่มี สิ่งเหล่านั้นยังไงก็ไม่มี เพราะเป็นผลจากนี้ อันนี้ไม่เปิด อันนี้ไม่หนุน จะเอาอันนั้นให้เปิดเผยตัวออกมาได้อย่างไร เหตุไม่มีจะมีผลมาได้อย่างไร ฟังซิท่านทั้งหลายนักปฏิบัติ

ผมอกจะแตกแล้วนะนี่ สอนหมู่เพื่อนไม่ได้สอนธรรมดานะ สอนด้วยความจริง เราไม่สงสัยในการสอนหมู่เพื่อน เราพูดตรง ๆ เวลาสงสัยก็เคยเล่าให้ฟังแล้ว ล้มลุกคลุกคลานก็เล่าให้หมู่เพื่อนฟังแล้ว จนกระทั่งหมู่เพื่อนมาเสกสรรปั้นยอว่าเป็นครูเป็นอาจารย์ ก็สอนหมู่เพื่อนมาจนบัดนี้ ก็ได้พูดมาแล้วทุกแง่ทุกมุม ไม่สงสัยก็บอกไม่สงสัยจะว่าไง แล้วหาผู้ที่จะตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้ได้เหตุได้ผลตามบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ค่อยมีจะว่ายังไง มีแต่กิเลสเอาไปกินทั้งวัน ๆ เราสอน ๆ จนแทบเป็นแทบตายมันได้เรื่องอะไร นี่น่าทุเรศไหม

อยู่ที่มีครูอาจารย์อบรมสั่งสอนอย่างนี้ กับอยู่เฉย ๆ วันหนึ่งคืนหนึ่ง ๆ ผ่านไป ๆ นั้นมีผลดีต่างกันอย่างไรบ้างหรือไม่ ท่านทั้งหลายได้พิจารณาไหม นี่พิจารณาเต็มหัวใจนะย้อนหลังไปถึงพ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่น หัวใจจะหลุดจะขาดออกจากร่าง ไม่อยากจะได้ยินคำว่าท่านรับไม่ได้ จะด้วยเหตุผลกลไกอะไร ๆ ก็ตาม ไม่ประสงค์อย่างยิ่งที่จะได้ยินคำเช่นนี้ นั่นฟังซิ เพราะความมุ่งมั่นต่อการได้ยินได้ฟังต่อการประพฤติปฏิบัติ ตามร่องตามรอยตามที่เมตตาของท่าน นี่เห็นอยู่ด้วยตาได้ยินด้วยหูดูด้วยใจ ทั้งภายนอกภายในมันประจักษ์จากท่าน กับไม่มีท่านเลยมันเป็นยังไงล่ะ คนตาบอดไม่มีใครจูงเลยเป็นอย่างไรดูเอาซิ เราวาดภาพเอาก็รู้ทันทีว่าเป็นอย่างไร

ความโง่เขลาของเราก็เหมือนกัน หัวใจมีแต่กิเลสเต็มอยู่นั้นก็เท่ากับคนตาบอด พูดไม่รู้ช่องรู้ทาง ไม่รู้อรรถรู้ธรรม ไม่ได้ผู้มาสั่งสอนให้รู้อรรถรู้ธรรมแล้วมันจะไปได้ไหม ก็อย่างที่เราเห็นนั่นน่ะ แม้แต่มีคัมภีร์ใบลานอยู่ก็ยังไม่ลงใจที่จะรับได้ ต้องเข้าถึงครูบาอาจารย์ที่

ถูกต้องแม่นยำในภาคประพฤติปฏิบัติ ทั้งเหตุทั้งผลสมบูรณ์บริบูรณ์ ดังในสมัยปัจจุบันยกตัวอย่างพ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่น พอเข้าไปถึงหมอบเลยหัวใจ

ธรรมอยู่ไหน ก็เรียนคัมภีร์เดียวกัน เราไปอยู่อย่างนั้นก็ดูท่านทำอะไรทำอย่างไหน ถูกกับข้อธรรมข้อไหน มีข้อไหนมาเทียบเคียง เมื่อหาที่ค้านไม่ได้แล้วก็ยอมจริง ๆ นี่ในสิ่งที่เราพอเทียบเคียงได้นะ ส่วนที่เราเทียบเคียงไม่ได้ก็ยกไว้บูชา เช่น สมาธิ ท่านอธิบายหมดปัญญาขั้นใดภูมิใด จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้น ท่านแสดงให้ฟังอย่างเปิดเผยหมด เราหาที่สงสัยไม่ได้ นั่นมันเป็นกำลังใจ

ผู้พาดำเนินมี ได้ยินได้ฟังจากท่านแล้วหัวใจเป็นยังไง แล้วท่านพาดำเนินเป็นยังไงหัวใจ กับไม่มีผู้ใดพาดำเนินไม่มีผู้ใดแนะนำสั่งสอนดุด่าว่ากล่าวบ้างเลยเป็นยังไง หัวใจต่างกันไหม เมื่อเป็นอย่างนั้นจะมานอนใจอยู่อย่างไรพวกท่านทั้งหลาย ผมก็จะตายอยู่ทุกวัน ๆ แล้วนะนี่ เหนื่อยมามากพอแล้วนะสอนหมู่เพื่อน นี่จะมานอนใจอยู่ยังไง

เอาละเหนื่อยแล้ว พอสมควร

(คำเทศนาที่ว่า วัดนี้จะไม่มีทางจงกรมแล้ว นั้นเป็นคำเทศน์ขู่พระในวัดให้ตื่นตัวต่างหาก มิใช่ไม่มีทางจงกรมจริง ๆ ดังที่เทศน์สอนพระ)

เทศน์ภาคปฏิบัติถ้าไม่รู้จริง ๆ เทศน์ลำบาก เป็นเพราะที่ต้องหามาโดยลำพังตนเอง ดึงออกมาจากตนเอง ถ้าไม่รู้ภายในหัวใจมันก็พูดไม่ได้นี่จะว่าไง อย่างพ่อแม่ครูบาอาจารย์มั่นท่านเทศน์นี่ แหม น้ำไหลไฟสว่างเชียวนะ ไม่เหมือนน้ำไหลธรรมดา ไหลลงช่องเดียวพุ่ง ๆ นั่นละพลังของธรรมนะ ด้วยอำนาจแห่งความเมตตาสงสาร อยากให้รู้ให้เห็นสิ่งที่มันท้าทายอยู่ในตัวเรา ว่านี่น่ะ ๆ เห็นไหมนี่น่ะ ๆ เพราะฉะนั้นเสียงถึงได้แผดหนักหนา เวลาท่านเทศน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยแผดจริง ๆ นะ ถึงขั้นสมาธิขั้นปัญญาละเอียดลงไปแล้ว โอ้โฮเสียงท่านกังวานเสียด้วยนะไม่ใช่เสียงธรรมดา เสียงกังวานดังลั่นไปหมดเลย

เราไปถามปัญหาท่านหลวงปู่แหวน **(นี่หมายถึงท่านหลวงปู่แหวน ดอยแม่ปั๋ง เชียงใหม่)** ท่านเปรี้ยงออกมาเลยนะ เหมือนดังน้ำที่สะอาดถูกปิดไว้ น้ำที่สะอาดที่สุดปิด

ถังไว้ ไม่สมควรที่จะเอาไปชะล้างสิ่งใดที่ไม่เหมาะสมชะล้าง ก็ต้องเก็บไว้อย่างนั้น พอถึงกาลเวลาที่จะเปิด พอเปิดออกมานี้ โอ้โฮ พุ่ง ๆ เลย ท่านแสดงออกด้วยกำลังของธรรม เวลาท่านอยู่อย่างนั้นไม่ทราบจะพูดให้ใครฟัง เพราะไม่มีใครสนใจนี่ เราเชื่ออย่างนั้นแหละ ผู้ที่จะมุ่งต่ออรรถต่อธรรมกับท่านจริง ๆ จะมีที่ไหน

เวลาเราแย้มปัญหาธรรมออกไปนี่ ท่านตอบผางออกมาเลยนะ นี่แสดงว่าท่านรู้มาตั้งแต่เมื่อไร ธรรมท่านออกมาแรงนะ พุ่ง ๆ แย้มถามท่านครั้งที่สองนี่ โอ้โห ฟาดใหญ่เลยเปรี้ยง ๆ ขนาด ๔๕ นาทีไม่รู้ตัวเลยนะ จาก ๑๕ นาทีแล้วก็ไป ๔๕ นาที เหมือนไม่รู้ตัวเลยนะ พุ่ง ๆ พอจบธรรมะแล้ว ท่านพูดว่า เอ้า ถ้าท่านมหาว่าที่ผมพูดนี่ไม่ถูกให้ค้านมานะ เราก็ตอบท่าน กระผมไม่ค้าน กระผมหาธรรมะประเภทนี้เอง

รู้สึกว่าท่านจะเปิดเต็มที่นะวันนั้น ยิ้มแย้มแจ่มใส ดูอาการท่านสง่าผ่าเผยมากนะ ท่านเปิดธรรมะออกมาอย่างเต็มที่เต็มฐานในหัวใจท่าน พูดง่าย ๆ ก็เหมือนกับน้ำที่สะอาดบรรจุไว้ในถังจนเต็มนั่น ไม่สมควรที่จะนำออกมาใช้และไปชะไปล้างอะไรที่ไม่สมควรกับน้ำนี้ ท่านก็เก็บไว้ภายในใจ พอถึงวาระที่ท่านจะเปิดนี้ ผึงเลยนะ

จากนั้นท่านก็ถามเป็นรายชื่อของอาจารย์ออกมาเลยนะ อาจารย์องค์นั้น ๆ ไปถามไปคุยหรือยัง ปัญหานี้ได้ไปคุยกันหรือยัง ปัญหานี้ได้ไปสนทนากันหรือยัง นี่คือปัญหาเครื่องทดสอบหาข้อมูลความจริงซึ่งกันและกันพูดง่าย ๆ เราจะไปหาในพระไตรปิฎก สาธุ พูดไม่ได้ประมาทนี่นะ จะไปหายังไงเจอล่ะ เราต้องหาจากความจริง นี่ไม่ได้มีในความจำ พระไตรปิฎกจำมานี่นะ สิ่งที่รู้ที่เห็นที่เป็นจากการปฏิบัติของผู้ประพฤติปฏิบัติทั้งหลายนั้นเป็นความจริง นั่นเหมือนอย่างที่ว่านั้น

ในพระไตรปิฎกผมก็เรียน แต่ผมไม่เห็นนี่ ก็ยอมรับว่าไม่เห็น หลวงปู่แหวนเวลาปล่อยเปรี้ยง ขณะเราถามปัญหา ทำไมท่านปล่อยผางออกมาเลย นั่นฟังซิ ท่านจะไปหาในพระไตรปิฎกตรงไหนล่ะ ท่านตอบผางออกมาอย่างรวดเร็วที่สุดเลย พอเราถามจบคำท่าน

ก็ตอบพุ่งมาแล้ว นั่นความจริงต่อความจริงเข้าถึงกัน ผึงเดียวเท่านั้นเอง ปล่อยผาง ๆ นี่เป็นความจริงที่ผู้ประพฤติปฏิบัติทั้งหลายรู้จากการปฏิบัติของตน ๆ มามากขนาดไหน

พระพุทธเจ้าท่านแสดงธรรมสอนโลกเพียง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เท่านั้นจะพอกับโลกได้ยังไง นี่ท่านกล่าวไว้พอประมาณเท่านั้น เราไม่ตำหนินะผู้ที่จดจารึก ท่านกล่าวมาพอประมาณ ท่านแสดงเป็นหลักเอาไว้ ผู้ไปจดจารึกก็เอาหลักใหญ่ออกมา ถ้าจะเอาทุกแง่ทุกมุมก็เหลือเฟือเกินไป จะไม่ทันกับเหตุกับผลกับกาลเวลา ท่านจึงจดจารึกออกมาพอประมาณ คือ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ สมควรที่จะสั่งสอนโลกได้ ไม่ใช่ผู้ไปจดจารึกท่านอั้นตู้ ท่านไม่มีความคิดปัญญาที่จะไปจดจารึกให้มากกว่านี้ได้ ไม่ได้หมายความอย่างนั้นนะ ผู้ที่จดจารึกท่านก็ฉลาดพอตัวท่านเหมือนกัน ท่านเก็บจุดที่สำคัญ ๆ ออกมาพอเหมาะกับการปฏิบัติ เหมาะกับการสั่งสอนโลก ต่อจากนั้นมอบให้ผู้ปฏิบัติรู้เองเห็นเอง

เมื่อได้หลักใหญ่มานี้ เปรียบเหมือนได้กุญแจมาแล้ว เปิดไปเถอะเปิดกุญแจอันนี้ เปิดเข้าหาความจริง กุญแจที่เป็นความจำนี้เป็นกุญแจที่จะเปิดเข้าหาความจริง ขอให้ปฏิบัติเถิดน่า พูดง่าย ๆ เอาภาคปริยัติที่เรียนมานี้มาปฏิบัติ ก็เท่ากับได้เปิดกุญแจ ๆ เป็นลำดับ ๆ ทีนี้เมื่อมีกุญแจแล้วก็เปิดเข้าไป ๆ ก็ถึงความจริงซิ เป็นยังไงรู้หมด ความหมายว่าอย่างนั้น

เอาเท่านี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

ภาคปฏิบัติภาคสำคัญ

การปฏิบัติธรรม ขอได้กำหนดจดจำในข้ออรรถข้อธรรม ที่ครูอาจารย์ได้สั่งสอนแล้วอย่างไรไว้ด้วยดีในภาคปฏิบัติ เพราะการเทศน์การสอนทุกแง่ทุกมุม สอนด้วยความจริงใจและจงใจเต็มสัดเต็มส่วน ไม่มีคำว่าการแบ่งสู้แบ่งรับสำหรับภิกษุบริษัทเรา พูดอย่างตรงไปตรงมากับความจริงทั้งหลายที่ธรรมท่านระบุไว้ ๆ

ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติจึงสำคัญอยู่ที่การจดจ่อ ด้วยความจริงใจในข้ออรรถข้อธรรม ที่ครูอาจารย์แนะนำสั่งสอน คือหมายถึงท่านผู้ที่รู้จริงเห็นจริงสอน ดังโอวาทของหลวงปู่มั่นในสมัยปัจจุบันนี้เป็นต้น นี่เป็นโอวาทที่แม่นยำหาที่ต้องติไม่ได้ เทียบกันได้กับครั้งพุทธกาล ที่บรรดาสาวกทั้งหลายท่านอบรมสั่งสอนกัน หรือนับแต่พระพุทธเจ้าลงมา ท่านสั่งสอนด้วยความรู้แล้วค่อยสอน ทั้งฝ่ายเหตุคือด้านปฏิบัติ ท่านได้ประสบพบเห็น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายสมุทัย ทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายมรรคและนิโรธ ทั้งฝ่ายเหตุฝ่ายผล ท่านดำเนินมาด้วยความรู้ชัดเห็นชัดภายในจิตใจของท่าน จึงสมบูรณ์แบบในเวลาท่านแสดงออกมาแต่ละบทละบาท

เพราะท่านสมบูรณ์แล้วทั้งสอง คือเหตุและผลเต็มอยู่ในหัวใจท่านแล้ว การสอนจึงไม่มีข้อบกพร่อง และไม่สอนด้วยความสงสัย ถอดออกมาจากความรู้ความเห็นอันเป็นอยู่ภายในจิตใจล้วน ๆ สู่จิตใจของผู้ฟังทั้งหลายเต็มเม็ดเต็มหน่วย หากผู้ฟังมีความสนใจใคร่ต่อข้ออรรถข้อธรรมด้วยความจริงใจแล้ว ธรรมเหล่านี้จะไม่ไปที่อื่น เพราะใจเท่านั้นเป็นภาชนะอันสำคัญของธรรม จะล่วงไหลเข้าสู่ใจทั้งหมด ส่วนผลที่ปรากฏมีความสงบและความแยบคาย ในบางบทบางบาทที่ได้รับจากท่านแสดงเป็นต้น ซึ่งตกค้างอยู่ภายในใจแล้วก็เป็นอันว่าได้รับแล้ว นอกจากนั้นแล้วก็นำไปเป็นคติข้ออรรถข้อธรรม ไปประพฤติปฏิบัติตนเอง

ภาคปฏิบัติเป็นภาคที่สำคัญสำหรับเราทั้งหลายในเวลานี้ ภาคการศึกษาเล่าเรียนต่างองค์ต่างได้ศึกษาเล่าเรียนมาพอสมควรแล้ว ว่าศีลก็เข้าใจกันแล้วว่าศีลของพระมีประเภทใดบ้าง มีกี่ข้อ ก็ทรงศีลกันอยู่ด้วยกันทั้งหมด แน่ะ สมาธิจะเป็นประเภทใด เราก็ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากปริยัติ หรือจากครูจากอาจารย์อยู่แล้ว ว่าสมาธิเป็นอย่างนั้น ๆ ปัญญาเป็นอย่างนั้น ๆ ตลอดถึงวิมุตติหลุดพ้นเป็นอย่างนั้น นี่เป็นข้อศึกษาที่ได้รับมาแล้วจากครูจากอาจารย์และจากตำรับตำรา

บัดนี้เป็นหน้าที่ของเราที่จะตามร่องรอยแห่งข้ออรรถข้อธรรม หรือตำรับตำรา ซึ่งเป็นร่องรอยที่จะก้าวเข้าสู่ความจริง อันใดจริงเล่า ทุกข์เป็นของจริงอันหนึ่ง ท่านแสดง

ว่าทุกข์ให้กำหนดรู้ เมื่อรู้ทุกข์แล้ว ทุกข์นี้มาจากไหน ต้นเหตุของทุกข์คืออะไร นั่นสาวหาเหตุแล้ว ได้แก่ปัญญา ทำงานเกี่ยวเนื่องกันไปในขณะเดียวกัน เมื่อค้นหาต้นเหตุคืออะไรเป็นเหตุ ทุกข์จึงได้เกิดขึ้น ก็ได้แก่สมุทัย นี่ละคือการตามร่องรอยหาความจริง

ทุกข์เป็นความจริงหรือเป็นพื้นฐานอยู่แล้วภายในกายในใจของเรา สมุทัยเป็นพื้นฐานอยู่แล้วภายในจิต มีกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาเป็นรากอันสำคัญ หรือเป็นรากแก้วอันสำคัญของกิเลสทั้งมวล นี่ก็เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว คือความจริงแต่ละประเภท ๆ ที่กล่าวมานี้ ที่นี่มรรคได้แก่อะไร คำว่าสาวหาเหตุที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ คือสาวหาเหตุของทุกข์คืออะไร จนกระทั่งทราบว่าคือสมุทัยนั้นได้แก่มรรค นี่มรรคก็เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เป็นความจริงอันหนึ่ง ท่านจึงเรียกว่า **มคฺค อริยสจฺจํ** มรรคสัจก็เป็นความจริงอันหนึ่ง

เมื่อเราพินิจพิจารณาตามข้อมรรคที่แสดงไว้นี้ คำว่านิโรธ เมื่อทราบต้นเหตุของสมุทัยโดยลำดับลำดาไปแล้ว เรื่องของทุกข์เรื่องของการดับทุกข์ก็จะระงับตัวลงไปเพราะตัวเหตุคือสมุทัยมีกำลังอ่อนลงไปด้วยอำนาจแห่งมรรคปราบปราม ดังนี้เป็นต้นท่านเรียกว่าความจริง เราทั้งหลายปฏิบัตินี้คือตามร่องรอยแห่งความจริง ความจริงมีอยู่เป็นพื้นฐานภายในจิตใจของเรานี้เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนกายวาจาเป็นอาการของทุกข์เพียงเท่านั้น ถ้าเป็นต้นไม้ก็เพียงกิ่งเพียงก้าน แล้วสาวเข้าจากกิ่งก้านก็จะต้องเข้าไปสู่ลำต้นและรากแก้วรากฝอยของมัน นี่ละเมื่อสาวลงไปก็จะถึงตัวของสมุทัยชิ้นเอกได้แก่ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา**

นั่นแลคือความจริง อันเป็นรากฐานสำคัญของวัฏจักรวัฏจิต ที่พาให้หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ไม่หยุดไม่ยับยั้งตลอดมา และจะตลอดไปถึงกาลไหน ๆ ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ได้เลย มีการปฏิบัติเท่านั้นที่จะสามารถทราบความจริงทั้งหลายเหล่านี้ ดังที่พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายทรงทราบและทราบมาแล้ว และนำมาสั่งสอนพวกเราให้เข้าใจอยู่เวลานี้ พอได้ถือเป็นร่องเป็นรอยหรือเป็นแนวทางดำเนิน

ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักบวชเรา อย่าได้เผลอไผลจิตใจไปสู่กระแสของโลก ซึ่งเคยล่มจมกับมันมามากต่อมากแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะยังเราให้หลุดพ้นกันไปได้เพราะสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นโดยเหตุที่เราหลงตาม นอกจากการรู้แจ้งแทงทะลุสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ แล้วปลดเปลื้องปล่อยวางภาระอันหนัก ถอยเข้ามาสู่ตัวของตัวโดยลำดับ ด้วยอำนาจแห่งข้อปฏิบัติมีสติปัญญาเป็นสำคัญเท่านั้น นี่คือรากใหญ่หลักใหญ่อยู่ที่ตรงนี้ การปฏิบัติจึงเป็นของจำเป็นมาก

ในสถานที่นี่เราสงวนนักหนาสำหรับพระเณรที่มาปฏิบัติ เราไม่อยากเห็นสิ่งใดที่เข้ามาทำลาย หรือเป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญเพียร เพื่อชำระหรือฆ่ากิเลสสังหารกิเลส

ภายในใจให้พินาศฉิบหายไป นอกจากการประกอบความพากเพียรอย่างเดียวเท่านั้น กิจอื่นการใดก็ตามให้ถือเสียว่าเป็นชั่วระยะกาล ที่จำเป็นจะต้องจัดต้องทำนิด ๆ หน่อย ๆ แต่ไม่ถือว่าเป็นความจำเป็นยิ่งกว่าการบำเพ็ญเพียรเพื่อชำระกิเลส นี่เป็นหลักใหญ่

ด้วยเหตุนี้ท่านผู้ใดก็ตามมาอยู่สถานที่นี้ พึงทราบว่าเราสอนเพื่อธรรมเหล่านี้ทั้งนั้น ไม่ได้ชมเชยกิจอื่นการใดว่าเป็นของเลิศของประเสริฐพอที่จะถือเป็นข้อหนักแน่นยิ่งกว่าการประกอบความพากเพียรชำระกิเลส ให้เห็นทั้งเหตุให้เห็นทั้งผลทั้งฝ่ายมรรคและฝ่ายสมุทัย แจ้งประจักษ์กับตัวกับใจของเราเองขึ้นเป็นลำดับลำดา นี่เป็นของสำคัญมากในการปฏิบัติ

เอาเถอะถ้าลงสมณะหรือท่านผู้ปฏิบัติรูปใดนามใด ได้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วนี้ จะไม่เป็นอื่น ไม่ไปอื่นที่ไหนเลย นอกจากจะก้าวเข้าสู่ความจริงโดยลำดับ ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้นว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นั่นคือความจริง เมื่อได้เปิดได้รื้อฟื้นความจริงนี้ออกให้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนด้วยกันทั้งสี่ประการนี้แล้ว ความบริสุทธิ์หลุดพ้นของใจ ซึ่งจะเล็ดลอดออกมาจากอาการทั้งสี่นี้ ไม่ต้องมีผู้หนึ่งผู้ใดบอกเลย จะเป็นธรรมที่บริสุทธิ์ ใจที่บริสุทธิ์ หลุดออกมาจากอริยสัจทั้งสี่นี้โดยถ่ายเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นอริยสัจ ๔ จึงเป็นสถานที่กลั่นกรองจิตให้บริสุทธิ์

อย่างหนึ่งคือเครื่องผูกมัด ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย ถ้าจะพูดถึงเรื่องมลทินก็คือธรรมชาติที่มืดตื้อที่สุด ปิดบังจิตใจไม่ให้เห็นเหตุเห็นผลความสัตย์ความจริงอันใดที่มีอยู่ ทั้งภายนอกภายใน ตลอดที่ฝังอยู่ภายในจิตใจของตนนี้เลย นี่เรียกว่า ทุกข์กับสมุทัย ทีนี้มรรคเข้าไปแก้ตรงนั้นแหละ นั่นละท่านว่าอริยสัจ เป็นเครื่องกลั่นกรองจิตให้บริสุทธิ์ หรือให้ผ่องใส เบื้องต้นให้เป็นความสงบ ต่อไปก็เป็นความสว่างกระจ่างแจ้ง แล้วก็สว่างกระจ่างแจ้งขึ้นโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงความมืดตื้อหรืออะไรก็ตาม ขึ้นชื่อว่าสมุทัยทุกประเภทหมดสิ้นไปจากใจ เพราะอำนาจของมรรคญาณนี้ ลงไปขั้นละเอียดแล้วเรียกว่ามรรคญาณ

คือปัญญานี้ละเอียดแหลมคมมากที่สุด ได้แก่ปัญญาขั้นที่จะสังหารกิเลสประเภทที่เป็นยอดแห่งวัฏจักรออกจากใจได้ ได้แก่ปัญญาญาณดังว่านั้น นั่นละปัญญาขั้นละเอียดเหล่านี้แหละ ซึ่งอยู่ในวงของสัจธรรมด้วยกัน เมื่อสัจธรรมมีมรรคสัจเป็นสำคัญได้ทำหน้าที่ของตนให้เต็มที่เต็มฐานแล้ว ถึงกับสมุทัยอันเป็นรากฐานสำคัญคืออวิชชาได้กระจายหายออกไปจากใจโดยสิ้นเชิงแล้ว นั้นแลนิโรธแสดงขึ้นเต็มที่ คือดับทุกข์อย่างสนิท เพราะสมุทัยดับไปแล้วอย่างสนิท นี่ละความบริสุทธิ์ผุดขึ้นมาที่ตรงนี้เอง

เพราะฉะนั้นอริยสัจ จึงเป็นธรรมยืนยันความจริงเรื่องของมรรคผลนิพพานอย่างแท้จริง เมื่อเราทั้งหลายได้ดำเนินตามร่องรอย ที่ศาสดาองค์เอกได้สั่งสอนไว้แล้วนี้ จะไม่เป็นอื่นเป็นใดเลย เรื่องกาลสถานที่เวล่ำเวลาอันใดก็ตาม ไม่เป็นของสำคัญยิ่งกว่าอริยสัจที่ปรากฏตัวอยู่ภายในกายในใจของเรานี้ ให้พึงกำหนดที่ตรงนี้โดยสม่ำเสมอ อย่าได้ลดละความพากความเพียร

อิริยาบถทั้งสี่เป็นการเปลี่ยนทั้งธาตุขันธ์ทั้งบรรยากาศภายในจิตใจของเรา ซึ่งมีความรู้สึกแปลกต่างกันไป ๆ ให้มีความตื่นตัวไปโดยลำดับ เช่น เราอยู่ในสถานที่นี้ความรู้สึกเป็นอย่างหนึ่ง เปลี่ยนจากสถานที่นี่ไปสู่ที่อื่น เปลี่ยนไปโดยลำดับ นับตั้งแต่สถานที่ธรรมดาดังที่วัดป่าบ้านตาดเรานี้ เข้าสู่สถานที่เปลี่ยว สถานที่น่ากลัว ดังครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านพาดำเนินมาตั้งแต่ก่อน เพราะมีอันตรายมาก ไม่เหมือนทุกวันนี้

เช่น สัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้น นี่เป็นความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง อยู่กับหมู่เพื่อนแม้ในสถานที่เช่นนั้น ๆ ก็ตามเป็นความรู้สึกอย่างหนึ่ง แต่พอแยกแยะออกจากหมู่เพื่อนไปแล้ว เข้าสู่แนวรบโดยหวังพึ่งธรรมอย่างเดียว เรียกว่าพึ่งตนเองโดยสมบูรณ์แล้ว นั้นแหละความรู้สึกจะเปลี่ยนตัวไปโดยลำดับลำดา นี่ท่านเรียกว่าเปลี่ยนบรรยากาศ

เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้เที่ยวเสาะแสวงหาในสถานที่ดังกล่าวมานี้ มี **รุกฺขมูลเสนาสนํ** เป็นต้น ไม่เคยจืดจาง ไม่เคยล้าสมัยสำหรับผู้ที่จะแก้กิเลสตัวที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ด้วยวิธีการและสถานที่เหล่านี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องทันกันอยู่เสมอไป จึงเป็นธรรมที่ทันสมัย สถานที่ทันสมัยที่สุด สำหรับการแก้หรือสังหารกิเลส เมื่อเราไม่ได้สถานที่เช่นนั้น ก็ให้พึงถืออริยสัจเป็นรากฐานสำคัญอยู่ภายในใจของเรา อย่าปล่อย อย่าลดละความพากเพียร สติเป็นสำคัญมากนะ

สำหรับการขบการฉัน การพักผ่อนนอนหลับ อย่าถือเป็นประมาณว่าเป็นความดิบความดี ความสุขความสบาย อันนี้เพียงเรื่องของธาตุของขันธ์ได้พักผ่อน ความสบายก็สบายเพียงธาตุเพียงขันธ์นิด ๆ หน่อย ๆ แล้วก็ส่งเสริมราคะตัณหาขึ้นมา ถ้าวัยยังหนุ่มน้อยนะการฉันมากการนอนมาก เป็นสิ่งที่ส่งเสริมราคะตัณหาได้โดยไม่ต้องสงสัย เคยเป็นมาแล้วผู้ปฏิบัติไม่ต้องถามผู้หนึ่งผู้ใดเลย แต่ละท่าน ๆ จะทราบตัวเอง เพราะฉะนั้นการลดหย่อนผ่อนผัน การอดนอนผ่อนอาหาร จึงเป็นเรื่องระงับดับสิ่งเหล่านี้ช่วยวิธีการแห่งความเพียรของเราได้เป็นอย่างดี

นี้แหละบรรดาผู้ปฏิบัติทั้งหลายที่อยู่ด้วยความสะดวกสบายทางกายไม่ได้ เพราะเมื่อให้มันสะดวกมันกลับเป็นข้าศึกต่อเรา เช่นให้ฉันมากมีกำลังมากแล้ว สติปัญญาของเราอ่อนเสีย ในขณะที่มันมีกำลังมาก กำลังของกิเลสมาก กำลังของมรรคคือสติปัญญาก็ด้อยลงเสีย เช่นนี้แลจึงต้องได้หาอุบายวิธีการระงับดับมันด้วยเหตุต่าง ๆ เช่น

อดนอนบ้าง นอนแต่น้อยบ้าง ผ่อนอาหารบ้าง อดอาหารบ้าง เพื่อความเพียรของเราจะได้ก้าวเดินด้วยความสะดวกสบาย แล้วขยำหัวกิเลสลงได้อย่างถนัดชัดเจนภายในจิตใจของเรา นี่แหละผู้ปฏิบัติจำต้องทราบเรื่องเหล่านี้ด้วยดี ถ้าไม่ทราบเรื่องเหล่านี้แล้วจะไม่มีทางก้าวเดินไปได้เลย

พึงสังเกตเจ้าของเสมอการประกอบความพากเพียร อย่าสักแต่ว่านั่งเฉย ๆ ยืนเฉย ๆ เดินเฉย ๆ นอนเฉย ๆ ฉันเฉย ๆ ฉันมากฉันน้อยเฉย ๆ ไม่เกิดประโยชน์อันใดถ้าไม่ใช้สติปัญญาพินิจพิจารณา เพราะสิ่งเหล่านี้มันกลมกลืนกันไปกับเรื่องของธรรม กลมกลืนไปกับกิเลส นั่น ทั้งสองอย่างนี้มันกลมกลืนกันไป ถ้าเราอ่อนทางธรรมะหนักทางธาตุขันธ์ ธาตุขันธ์นั้นมีกำลังจริง แต่ก็กลับมาเป็นข้าศึกต่อธรรมภายในใจของเราเสียนี่ จึงต้องได้ลดหย่อนผ่อนผันกันเรื่อย ๆ อยู่อย่างนั้นเอง นี่เราหมายถึงขั้นตะเกียกตะกาย ขั้นที่ยังไม่ได้หลักได้เกณฑ์

แม้ท่านผู้ได้หลักได้เกณฑ์พอประมาณแล้ว ท่านยิ่งรู้เรื่องราวเหล่านี้ได้ดี เอ้า ยิ่งขยับเข้าไปในเรื่องความพากความเพียร เกี่ยวกับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เรื่องหลับเรื่องนอนเรื่องการขบการฉัน ท่านยิ่งระมัดระวังมากยิ่งกว่าเราตะเกียกตะกายอยู่เวลานี้เสียด้วยซ้ำไป ถ้าเราจะว่าขั้นนี้เป็นขั้นตะเกียกตะกาย ต้องยากบ้างลำบากบ้างอย่างนี้ จะหมายถึงว่าขั้นต่อไปแล้วจะอยู่สบาย ๆ มันก็ไม่ใช่นะ พอถึงขั้นสะดวกสบายได้กำลังสติปัญญามากเข้าเท่าไร ยิ่งขะมักเขม้น ยิ่งเข่นกันลงหนักเข้าไป ๆ เป็นอย่างนั้นนิสัยของผู้ปฏิบัติ

เพราะความขี้เกียจขี้คร้านเหล่านี้มันเป็นกิเลส พอธรรมมีกำลังขึ้นภายในจิตใจแล้ว ความพากเพียรจะโหมตัวมาพร้อม ๆ กัน เรื่องความอดความทนมันเป็นเกลียวเดียวกันไปนั่นแหละ หมุนติ้วกันไปเลยทีเดียว เพราะความมุ่งมั่นในตัวเองที่จะทำตัวให้หลุดพ้น

ขอย้อนพูดถึงเรื่องระหว่างความสุขกายกับความสุขใจ มันต่างกันอยู่มากนะ ความสุขกายด้วยการหลับการนอน การขบการฉัน เพียงเท่านั้นแหละ ดังที่โลก ๆ ทั้งหลายเห็น ดังที่เราเห็นตั้งแต่วันเกิดมามันสุขแค่ไหน ไม่มีใครที่จะเอามาแข่งมาขันกันได้ ว่าความสุขของข้าได้เลิศได้เลอยิ่งกว่าท่าน เพราะการกินมากนอนมากอย่างนี้ เพราะการปรนปรือมันมาก ให้ได้มีความสุขมากอย่างนี้ ๆ มันพอ ๆ กันนั่นแหละ โลกอันนี้จึงไม่มีใครดีกว่าใคร เลิศกว่าใคร เพราะเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เพราะการบำรุงธาตุขันธ์ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มเหตุเต็มผล เต็มความต้องการของมัน

แต่ใจนี้ถ้าลงเราได้บำรุงบำเรอด้วยอรรถด้วยธรรมดังที่กล่าวมานี้ จะเป็นวิธีการใดก็ตามเถอะ ความสุขของจิตจะปรากฏเด่นขึ้นมา และแปลกต่างจากความสุขภายในร่างกายนี้เป็นลำดับลำดา แม้แต่ขั้นความสงบของใจเท่านั้นก็รู้สึกมีความตื่นเต้นแล้ว

สำหรับผู้ยังไม่เคยเป็นเลย พอสงบเย็นแล้วก็มีท่ามีทาง ถ้านั่งก้นก็ไม่ร้อนนัก ยืนก็พอสบาย ไม่โอนไม่เอนไม่ดิ้นรนกระวนกระวาย เพราะความเดือดร้อนกระสับกระส่ายภายในจิตใจมันแผดเผา พอใจสงบเย็น ยืนก็ตรง เดินก็สม่ำเสมออยู่ภายในจิตใจ อิริยาบถทั้งสี่เป็นอิริยาบถที่สม่ำเสมอด้วยอรรถด้วยธรรม ไม่หิวไม่โหยไม่กระวนกระวาย เพราะใจสงบ

นี่เพียงเท่านี้เราก็เห็นแล้วว่า ความสุขนี้ต่างจากความสุขทางร่างกายเป็นไหน ๆ ทีนี้พอจิตนอกจากสงบแล้ว ยังมีความละเอียดแนบแน่นเข้าไปโดยลำดับ ก็ยิ่งเห็นความแปลกประหลาดแห่งความสุขของจิตไปโดยลำดับลำดา นี่แหละความต่างกันมันต่างกันอย่างนี้ นี่คือความสุขด้วยธรรม ไม่ใช่ความสุขด้วยอาหารการบริโภคปรนปรือกันต่าง ๆ ดังที่โลกทั้งหลายและเราทั้งหลายเป็นมานี้

เพราะฉะนั้นจึงให้แยกเรื่องเหล่านี้ อย่าถือมาเป็นสิ่งสำคัญในเรื่องปรนปรือทั้งหลายที่เคยปฏิบัติมาด้วยกันอยู่แล้ว มันไม่น่าสงสัยและไม่น่าจะติดไม่น่าจะเพลิดจะเพลิน เพราะเป็นสิ่งที่เคยอยู่แล้ว ส่วนธรรมนี้เรายังไม่เคย แล้วผู้ที่มาบอกมาสอนเราก็เป็นท่านผู้เลิศผู้ประเสริฐด้วย ผู้ผ่านมาแล้วทั้งสุขทางร่างกายและสุขทางจิตใจ ถึงขั้นบรมสุข มาสั่งสอนพวกเราอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยแล้ว เราควรจะยึดนี้เป็นหลักเกณฑ์

ขอให้พึงทราบว่าวันนี้เป็นอย่างไร แต่เราไม่ทุกข์ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย วันนี้ยังพอทรงธาตุทรงขันธ์ แต่จะให้วิเศษกว่านี้ไปไม่ได้ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ต้องเป็นดิน น้ำ ลม ไฟ อยู่เพียงแค่นี้แหละ และที่เป็นมาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งบัดนี้ มีความแปลกประหลาดอะไรบ้างกับธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟของเรานี้ พอที่จะยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นเหตุเป็นผล เป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตายกับมันได้แค่ไหนบ้าง และจากวันนี้ไปอีกจนกระทั่งถึงวันตาย เราจะยึดหลักเหตุหลักผล หรือยึดเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตายกับมันได้จริง ๆ ไหม

เราต้องนำมาทดสอบระหว่างกายกับใจ ระหว่างโลกกับธรรม คือกายนี้หมายถึงเป็นเรื่องของโลก ธรรมหมายถึงเรื่องของใจที่แฝงกับธรรม มีสมาธิธรรมเป็นต้น เป็นหลักใจแล้ว นี่ถ้าเราจะเทียบกับเรื่องร่างกายของเราที่เป็นมาดังที่กล่าวมาสักครู่นี้ กับเรื่องความสุขที่เป็นสาระซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจ เพียงความสงบเท่านั้นก็เย็นใจแล้ว มีความกระหยิ่มยิ้มย่อง มีความหวังขึ้นแล้วภายในจิตใจ เพียงเท่านี้ความหวังได้สร้างขึ้นพร้อมกันแล้ว มากน้อยตามความสงบของใจ

พอใจได้สงบมากยิ่งกว่านี้ จิตยิ่งสว่างไสวอยู่ภายในวงของสมาธินั้นแล แต่ก็เป็นเรื่องแปลกประหลาด เป็นเรื่องอัศจรรย์อันหนึ่งภายในตัวของเรา ทำให้อบอุ่น ทำให้เย็นใจ ทำให้สบาย ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกับสิ่งทั้งหลายที่เคยสัมผัสสัมพันธ์ เคยดิ้นรน

กระวนกระวายกับมันมามากน้อยเพียงไร สงบตัวเข้ามาอยู่เรือนใจแห่งความสงบคือสมาธินี้ โดยความสะดวกสบาย นี่แหละความสุขของใจ

ความหวังเกิดขึ้นที่นี่ สาระสำคัญเกิดขึ้นที่นี่ มากกว่ากายเป็นไหน ๆ นั้นเป็นแต่เพียงเครื่องมือสำหรับอาศัยใช้มันเท่านั้น ถึงจะทุกข์ยากลำบากบ้าง ก็ให้เป็นไปเพื่อความพากความเพียร อย่าให้เป็นไปด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อันใด โดยหาสติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองไม่ได้ ถ้าเวลาเพลินกับมันก็เพลินไปด้วยการอยู่การกินการหลับการนอน นั้นก็ยิ่งเหลวยิ่งเลวไป ไม่มีอะไรเป็นสาระเลย เพราะฉะนั้นให้ย้อนเข้ามา นักปฏิบัติต้องค้นคว้า ต้องพินิจพิจารณา ต้องแยกต้องแยะ ต้องเทียบต้องเคียง ไม่อย่างนั้นหาทางออกไม่ได้นะ โดยอาศัยการพิจารณาเข้ามาถึงจิตดังที่ว่านี้

นี่พูดถึงเรื่องความสุข เรื่องความเป็นสาระ ตั้งแต่ขั้นสมาธินี้ก็เป็นสาระที่สำคัญอยู่แล้วเป็นลำดับลำดา เอ้า พูดให้ถึงเต็มขั้นของสมาธิ เพราะสมาธินี่เต็มขั้นได้เช่นเดียวกับน้ำเต็มแก้ว ดังที่เคยอธิบายให้ท่านทั้งหลายฟังหลายครั้งหลายหนแล้ว สมาธินี้เมื่อพอตัวแล้วเต็มที่เท่านั้น เช่นเดียวกับน้ำเต็มแก้วแล้ว แม้จะเอาน้ำมหาสมุทรมาเทก็เพียงแค่เต็มแก้วเท่านั้น ไม่เลยจากนั้นไป นี่ธรรมมีความพอ สาระสำคัญในสมาธินี้พอตัวแล้ว มีความเอิบอิ่ม มีความมั่นใจ

เอ้า ทีนี้แยกจากสมาธิ เพราะจิตมีความอิ่มตัวย่อมไม่หิวไม่กระหายในอารมณ์ทั้งหลายที่เคยเป็นมา ที่เรียกว่าอารมณ์โลก ๆ ว่างั้นเถอะน่ะ อารมณ์ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส เครื่องสัมผัสสัมพันธ์ ที่เคยเป็นแล้วและจะเป็นมาเหล่านั้น มันปล่อยวางไปเสียหมด อยู่ในความสงบสบาย ทีนี้เอาปัญญาออกจาระไน เราจะขยายความละเอียดแห่งจิต ความละเอียดแห่งธรรม ความสุขของจิต ความสุขที่เกิดขึ้นจากธรรม ให้กว้างขวางและละเอียดลออลงไป ด้วยปัญญานี้เป็นของสำคัญมากยิ่งกว่าขั้นสมาธิ

ขั้นสมาธิเต็มภูมิแล้วอยู่เพียงแค่นั้น เอาจนกระทั่งถึงวันตายก็ไม่เลยสมาธิ ดีไม่ดีถ้าไม่มีผู้แนะนำสั่งสอนไว้ก่อนแล้ว สมาธินี้มีความสุขพอที่จะทำให้คนติดได้ ลืมเนื้อลืมตัวอยู่ในสมาธิ ที่ท่านเรียกว่าติดสมาธิ เพราะความสุขพอที่จะให้จิตติดได้เช่นเดียวกันเนื่องจากว่าสติปัญญาไม่มีที่จะถอนตัวออกจากนั้น เพื่อก้าวขึ้นสู่ความละเอียดแห่งธรรมทั้งหลายให้เกินให้เลยกว่าขั้นนั้นขึ้นไป เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ปัญญา

เอ้า ทีนี้ปัญญามีหลายขั้นหลายภูมิ ที่สำคัญที่สุดซึ่งคลุกเคล้ากันอยู่ มีความรักความชอบ ความเกลียดความชัง สับสนปนเปกันอยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนเวลานี้เพราะอะไร ก็เพราะรูป รูปอะไร ก็รูปกายรูปหญิงรูปชายเหล่านี้แหละเป็นของสำคัญเอาแยกเข้ามาให้เป็นอสุภะ พิจารณาเรื่องอสุภะเป็นอย่างไร

ในกายของเรานี้คือกองอสุภะแท้ ๆ เรื่องความจริงแล้วเป็นกองอสุภะทั้งหมด ไหนกองสวยกองงามอยู่ที่ไหน กองน้ำอบน้ำหอมอยู่ที่ไหน เอ้าดูซิ กองที่เป็นเหตุให้รื่นเริงบันเทิงมีกลิ่นหอมหวนชวนชม มีอยู่ที่ไหนในร่างกายของแต่ละคน ๆ นี้ ทำไมจึงยอมตัวให้กิเลสเสกสรรปั้นยอหลอกลวงเอาต่อหน้าต่อตา ทั้งที่ตาของเราไม่บอด แต่สำคัญที่ปัญญามันบอดนั่นมันก็ไม่รู้ จึงต้องถูกหลอกถูกต้มตลอดเวลา ว่าอันนี้เป็นเราเป็นของเรา เป็นหญิงเป็นชาย อันไหนมันก็เนื้อก็หนังอันเดียวกัน หญิงก็หนังก็เนื้อ ชายก็กระดูก หญิงก็กระดูก เส้นเอ็น ตับ ไต ไส้ พุง ล้วนแล้วแต่ของปฏิกูลเต็มกันไปหมด มีหญิงมีชายที่ไหน

ฟาดลงไปซินักปฏิบัติเรื่องอสุภะอสุภัง นี่ละการถอดถอนความยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวางภาระอันหนักที่ว่า **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** มันรับผิดชอบด้วย มันแบกมันหามด้วยอุปาทานด้วย เพราะฉะนั้นจึงแก้กันด้วยอสุภะอสุภัง พินิจพิจารณาทั้งภายนอกทั้งภายในได้ทั้งนั้น ภายนอกก็เอามาแยกมาแยะซิเป็นยังไง ดังที่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ไปเยี่ยมป่าช้า มันเป็นอะไรป่าช้า มีอะไรดิบดีอยู่นั้น มันเป็นตลาดร้านค้าที่ไหนพอที่จะเพลิดจะเพลิน อยากต้องการนั้นซื้อสิ่งนี้มาประดับประดาเนื้อประดับประดาตน ประดับประดาบ้านเรือน ก็คนตายทั้งนั้นอยู่ในป่าช้า นั้นแหละท่านให้พิจารณาป่าช้า

เมื่อพิจารณาป่าช้าแล้วก็ย้อนกลับเข้ามาพิจารณาป่าช้าผีดิบคือตัวของเรา และซากอสุภต่าง ๆ ที่เต็มอยู่ภายในตัวของเรานี้ ให้กระจายลงไปเป็นสภาพอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วความว่าหญิงว่าชาย ว่าเขาว่าเรา ว่าน่ารักใคร่ชอบใจ มันก็กระจายหายไปจากความจริง เพราะนี้เป็นความจริงแล้วความจอมปลอมมันจะอยู่ไม่ได้ ต้องกระจายตัวไป นี่ท่านเรียกว่าปัญญา นั่น พิจารณาแยกแยะเช่นนี้อยู่โดยสม่ำเสมอแล้วก็เข้าสู่สมาธิ

ในขณะที่เราจะพิจารณาจิตให้เป็นความสงบเย็นใจ อย่าไปกังวลกับอาการของสติปัญญาด้านใดมุมใด ว่าตอนนั้นพิจารณายังไม่แจ้ง ตอนนี้พิจารณายังไม่ชัด เวลานั้นพิจารณายังไม่แจ่มแจ้งชัดเจน ไม่ต้องไปคิดไม่ต้องไปหมาย ให้ย้อนเข้ามาสู่ความสงบอย่างเดียวเท่านั้น เรียกว่าทำงานคนละเวลาหน้าที่ ขณะที่ทำจิตให้สงบให้มุ่งจุดเดียวเพื่อความสงบเท่านั้น

พอจิตออกจากความสงบแล้วมากน้อยก็ตาม ให้แยกจิตออก จูงจิตออกสู่ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญดูกันไปหมดโลกธาตุนี้ มีอันใดที่แปลกต่างกันบ้างล่ะในโลกนี้ จิตถึงได้หลงโลเลเอาเสียตั้งแต่กัปไหนกัลป์ใดมาจนกระทั่งบัดนี้ ไม่มีเวลาอิ่มพอ มีอะไรที่ให้ได้หลงเพลิดเพลินอยู่ มันมีแต่ของเก่า ของเน่าของเหม็น ของปฏิกูลโสโครกเต็มโลกเต็มสงสารนี้ มันตื่นหาอะไรจิตนี่ ปัญญามีทำไมจึงไม่เอาไปสอดส่องดูของจริงทั้งหลาย

นี้ เหล่านั้นเป็นแต่ของสิ่งนั้น นี่ชื่อว่าปัญญา เมื่อพิจารณาแจ่มแจ้ง เอาเราจะสรุปลงไปโดยลำดับลำดา เพื่อให้พอเหมาะกับการปฏิบัติและเวล่ำเวลา

เมื่อเราพิจารณาอย่างนี้ทั้งเช้าสายบ่ายเย็น อิริยาบถต่าง ๆ อยู่โดยสม่ำเสมอแล้ว เราจะค่อยทราบชัดถึงความจริงทั้งหลายมีอสุภะอสุภังเป็นต้น จากนั้นก็จะค่อยกลายลงไปเป็น **อนิจฺจํ** เป็น **ทุกฺขํ** เป็น **อนตฺตา** แล้วทีนี้พอสุดท้ายลงไปในไตรลักษณ์ทั้งสามประเภทนี้ จะเป็นส่วนใดส่วนหนึ่ง แน่นอนที่จะเด่นชัดภายในจิตใจมากกว่าไตรลักษณ์ทั้งหลาย เช่น **ทุกฺขํ** จิตมีความหนักแน่นมีความติดพันในทุกข์ ชอบใจในการพิจารณาทุกข์ก็ เอา พิจารณาทุกข์ลงไปไม่ผิด แน่ะ จิตมีความติดพันมีความชอบมีความสัมผัสใน **อนิจฺจํ** ก็ เอ้า พิจารณา **อนิจฺจํ** ลงไป จิตมีความหนักแน่นใน **อนตฺตา** ก็ให้พิจารณา **อนตฺตา** ลงไป ถูกด้วยกันทั้งนั้น นี่เวลาละเอียดลงไปแล้วจะลงสู่ไตรลักษณ์ด้วยกันทั้งนั้น

เมื่อลงสู่ไตรลักษณ์แล้วมันจะหมุนตัวเข้ามาสู่จิต ตามปกติก็เข้าสู่จิตอยู่แล้ว แต่เวลาละเอียดเข้ามาจริง ๆ แล้วจะเข้ามาสู่จิตโดยลำดับลำดา ผลที่สุดร่างกายของเรานี้มันก็เห็นได้ชัด อยู่ด้วยกันก็รู้ว่านี้คือจิต นี้คือธาตุคือขันธ์ นั้นคือเนื้อ หนัง เอ็น กระดูก อวัยวะส่วนต่าง ๆ ไม่ใช่จิต อาการต่าง ๆ ของจิตที่คิดออกไปในแง่ต่าง ๆ ก็รู้ว่านั้นคืออาการของจิตไม่ใช่จิต ไม่มีใครบอกก็รู้ เพราะวิธีการพิจารณานี้เป็นวิธีกลั่นกรองเพื่อจะทราบทั้งสิ่งนั้น ทั้งอาการของจิตที่ไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ทั้งจิตเอง

เมื่อทราบชัดโดยลำดับแล้วจะปล่อยวางเข้ามา ๆ เมื่อปล่อยวางเข้ามามากน้อยภาระที่เราแบกเราหามให้หนักหน่วงถ่วงจิตใจมาเป็นเวลานานนั้น จะค่อยเบาบางลงไป ๆ จนกระทั่งถึงปล่อยวางเข้ามาในธาตุในขันธ์ของเราโดยลำดับ ปล่อยเข้าไปจนกระทั่งถึงจิต ขันธ์ทั้งห้าปล่อยลงไปด้วยปัญญา รู้ชัดตามความจริงด้วยปัญญา ปล่อยวางลงไปจนกระทั่งเข้าไปถึงรากแก้วแห่งภพแห่งชาติทั้งหลาย คืออะไร นั่นแหละที่นี่

นี่แหละที่กล่าวทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นอริยสัจนะ อย่าเข้าใจว่าการพูดนี้ไม่ใช่พูดอริยสัจ พูดเรื่อง**เกิดแก่เจ็บตาย อสุภะอสุภัง อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ไม่เป็นอริยสัจจะเป็นอะไร เป็นอริยสัจทั้งนั้น นี่แหละอริยสัจทำงาน ทำงานอย่างนี้เอง ทำงานด้วยปัญญา เมื่อถึงขั้นปัญญาแล้วกล้าไปโดยลำดับลำดา แล้วก็มาทราบโดยลำดับจนกระทั่งถึงธรรมชาติที่ฝังจมอยู่ภายในจิตใจ ท่านเรียกศัพท์ธรรมะว่า อวิชชา รู้แต่ไม่แจ้ง ถ้าแปลออกแล้ว รู้แบบงู ๆ ปลา ๆ รู้อย่างโลกทั้งหลายรู้นี้แหละ แต่หาทางออกไม่ได้ ไม่ใช่วิชชา คือรู้อย่างชัดแจ้งชัดเจนแจ่มแจ้งอย่างพระพุทธเจ้ารู้นั่น

ทีนี้เวลาพิจารณาเข้าไปจริง ๆ มันไม่มีที่จะพิจารณา ปล่อยลงไป ๆ หมดแล้วหมดทางปล่อย หมดทางรู้ ถอยตัวเข้ามา จิตมีความสัมผัสตรงไหนจะจ่อเข้าไปตรงนั้น

ๆ สุดท้ายก็ไปสัมผัสสัมพันธ์อยู่ที่จิตเท่านั้นเอง เพราะอาการทั้งห้านี้หมดไปแล้วด้วยดังที่เคยพิจารณาและได้เคยอธิบายมาแล้วหลายครั้งหลายหน จนกระทั่งถึงจิตอวิชชาถึงขั้นนั้นแล้วเหมือนกับเราสาวเถาวัลย์เข้ามาสู่ลำต้นของมัน สู่กอของมัน รากของมันนั่นแหละ ถอนพรวดขึ้นมาที่ตรงนี้แล้ว มันจะมีกี่เส้นกี่สายยาวเหยียดมากน้อยเพียงไรก็ตาม จะบรรลัยตายไปด้วยกันหมดเมื่อถอนรากแก้วมันขึ้นแล้ว

นี้ก็เหมือนกัน ตา หู จมูก ลิ้น กาย จิต อันเป็นทางเดินของอวิชชา รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อันที่ไปเกี่ยวข้องรูปก็คือจิตที่เป็นอวิชชา มันถอนเข้ามา ๆ จนกระทั่งถึงรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นอาการอันหนึ่ง ๆ เท่านั้นที่เป็นอาการของจิต ออกมาจากอวิชชามาสำคัญมั่นหมาย ก็ถอนตัวเข้าไปเหลือแต่ธรรมชาติของอวิชชาอันเดียว เมื่อตัดทางเดินของอวิชชาแล้วอวิชชาก็สุดไม่มีทางไป บริษัทบริวารถูกตัดขาดตัดสะพานเข้าไปหมดเหลือแต่อวิชชา เหมือนกับว่ารากแก้วอันเดียวเท่านั้น ถอนพรวดขึ้นมาด้วยปัญญาญาณหยั่งทราบอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง กระเด็นออกจากกันแล้ว ภพชาติอยู่ที่ไหนที่นี่ นั่นละมันชัดเจนอย่างนี้การปฏิบัติ

นี่ละตามร่องรอยแห่งความจริงเข้าไปดังที่กล่าวมาสักครู่นี้ด้วยภาคปฏิบัติ คือตามเข้าไปอย่างนี้ จนกระทั่งถึงอวิชชาจริง ๆ แล้วเป็นยังไง อะไรเป็นภพเป็นชาติพาให้สัตว์เกิดแก่เจ็บตาย ก็คืออันนี้เอง พอถอนอันนี้ออกไปแล้วอะไรจะพาเกิดอีกที่นี่ หมด ไม่มีอะไรที่จะสืบต่อแล้ว ธรรมชาติอันหนึ่งคืออะไร คือความบริสุทธิ์ อันนี้ว่าอะไรที่นี่ ไม่มีอะไรจะว่า

อริยสัจเป็นอาการแต่ละอย่าง ๆ เป็นเครื่องกลั่นกรองธรรมชาตินี้ให้บริสุทธิ์ เมื่อธรรมชาตินี้บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว อริยสัจก็หมดหน้าที่ไป เช่น ทุกข์ก็สักมีแต่ว่าในธาตุในขันธ์เท่านั้น ภายในจิตใจไม่มีอีกเลย เพราะสมุทัยไม่มี มรรคก็มีแต่เวลาแก้กิเลสตัณหาอาสวะเท่านั้น เมื่อแก้กิเลสตัณหาอาสวะแล้ว ปัญญาที่เรียกว่ามรรค ๆ นั้นก็หมดหน้าที่ไป

จะเหลือแต่ปัญญาที่จะใช้ไปตามสมมุตินิยม ข้ออรรถข้อธรรมที่จะแนะนำสั่งสอนโลกสงสารต่อไปเท่านั้น ที่จะแก้กิเลสตัณหาไม่มีอีกแล้วปัญญาก็ดี เพราะเรื่องกิเลสมันหมดแล้ว อวิชชาหมดแล้ว ปัญญาประเภทสังหารนั้นก็หมดหน้าที่เช่นเดียวกัน นิโรธความดับทุกข์ ทุกข์ดับไปแล้วมานิโรธที่ไหนอีก มันก็นิโรธหนเดียวเท่านั้น เมื่อเต็มที่แล้วนิโรธเพียงหนเดียวหมด ก็ทำหน้าที่ผ่านไปแล้ว เหลือแต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์พุทโธเท่านั้น

นี้ละพระพุทธเจ้าเอาธรรมชาตินี้แลมาสั่งสอนสัตว์โลก พระอรหันต์ท่านเอาธรรมชาตินี้แลมาเป็นรากใหญ่ เป็นรากฐานสำคัญสั่งสอนสัตว์โลก โดยอาศัยอาการแห่งขันธ์

นี้เป็นเครื่องแสดงออกแห่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะให้เกิดประโยชน์แก่โลกทั้งหลาย ดังที่ท่านแสดงธรรมว่าอย่างนั้น ๆ ถ้าไม่มีขันธ์แสดงไม่ได้นะ มีแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ นี้แสดงอาการออกมาไม่ได้ ว่าดีว่าชั่วเป็นยังไง ๆ จึงต้องอาศัยขันธ์เหล่านี้เป็นเครื่องแสดง

ด้วยเหตุนี้ขอให้ทุกท่านตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ขออย่าเห็นสิ่งใดเป็นสิ่งที่สำคัญมากยิ่งกว่าภาคปฏิบัติ ที่จะตามร่องรอยแห่งภพแห่งชาติของตนเองเข้าสู่ความจริง คือ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** อันเป็นรากฐานสำคัญแห่งภพแห่งชาติ ให้เห็นประจักษ์ด้วยปัญญาแล้ว ถอนพรวดขึ้นมาแล้วหมดปัญหาโดยสิ้นเชิง ไม่มีคำว่าอดีตคำว่าอนาคต ไม่มีสิ่งใดมาปรากฏทั้งนั้น เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นสมมุติทั้งมวล ธรรมชาติที่บริสุทธิ์นั้นหาสมมุติไม่ได้แล้ว ให้ชื่อแต่เพียงว่าวิมุตติเท่านั้น นี่ละผลแห่งการปฏิบัติธรรม สด ๆ ร้อน ๆ อยู่กับท่านผู้ปฏิบัติ

อย่าเข้าใจว่ามรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยไปแล้ว นอกจากโมฆบุรุษ โมฆสตรี โมฆภิกษุเท่านั้น จะให้กิเลสมันต้มมันตุ๋นทั้งวันทั้งคืน ถ้าจะพูดในทางความดิบความดีแล้วให้กิเลสต้มเอาว่าไม่มี ๆ ถ้าทำดีแล้วขี้เกียจขี้คร้านท้อแท้อ่อนแอ มีความดูดดื่มในทางชั่วและการทำชั่วแล้วไม่มีถอย ตายก็ตายได้วันยังค่ำไม่มีความสะทกสะท้าน ไม่มีความกลัว ไม่มีความหวาดเสียว ไม่มีความเข็ดหลาบ นี่เรื่องของกิเลสหลอกคนหลอกอย่างนี้ เพราะฉะนั้นจงให้เห็นความเข็ดหลาบด้วยอรรถด้วยธรรม แล้วจะเห็นเรื่องของกิเลสตัวหลอกลวงภายในจิตใจ และถอนพรวดออกมาแล้วหมดปัญหาโดยประการทั้งปวง ฉะนั้นขอให้ทุกท่านจงตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

นี่เวลาครูบาอาจารย์ไม่อยู่ก็ขอให้เคารพตน ถ้าเคารพแต่เพียงครูบาอาจารย์แล้วมันจะมีที่แจ้งที่ลับ นั้นไม่ใช่ธรรมนะ ธรรมแท้อยู่กับตัวของเรา อริยสัจอยู่กับตัวของเรา กิเลสอยู่กับตัวของเรา สติปัญญาที่จะแก้กิเลสตัวลืมเนื้อลืมตัวอยู่กับตัวของเรา ขอให้พากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติต่อตัวของเราเอง

อย่าไปสำคัญมั่นหมายกับสิ่งภายนอก ยิ่งกว่าการแสดงออกของสัจธรรมทั้งสี่นี้ มันจะแสดงออกท่าไหน มันแสดงยกโทษคนอื่น ก็นั่นละคือสมุทัยคือกิเลส แสดงว่าคนนั้นไม่ดี ผู้นี้ไม่ดี คนนั้นสูงคนนี้ต่ำ คนนั้นน่าตำหนิคนนี้น่าชม ซึ่งล้วนแล้วแต่เรื่องของกิเลสที่ออกไปจากใจ ให้สติทันมันนะ ถ้าทันแล้วมันจะระงับ ตัวนี้ก็ไม่เป็นมารแก่ตัวเองและไม่เป็นมารแก่ผู้อื่น ไม่ระแคะระคายผู้อื่น เพราะดับตัวระแคะระคายออกจากตัวแล้ว ตัวนี้เป็นตัวเสนียดจัญไร ให้พากันระมัดระวังตัวนี้ให้ดี แล้วจะอยู่ด้วยกันเป็นสุข ๆ

พวกเราทั้งหลายนี้เป็นผู้ที่หาบกิเลสมา หาบกองทุกข์ความลุ่มความหลงมาด้วยกัน เวลานี้หวังในข้ออรรถข้อธรรมจากครูจากอาจารย์มาชำระสะสางตนเอง อย่าให้กิเลสมันมาชำระเรานะ มันจะมาฟันหัวเราให้แหลกด้วยกันนี้ ทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล น่าอับอายขายขี้หน้าที่สุดเลย ไม่มีอะไรที่จะเลวทรามยิ่งกว่าวงสมณะ เฉพาะอย่างยิ่งวงปฏิบัติทะเลาะกัน ขออย่าให้ได้ยิน เกิดมาในภพนี้ชาตินี้กับหมู่กับคณะ สั่งสอนหมู่เพื่อนด้วยความเต็มอกเต็มใจ ด้วยความเมตตาสงสารเต็มเม็ดเต็มหน่วย สิ่งที่ไม่พึงหวังอย่าให้ปรากฏ

ขอให้ท่านทั้งหลายได้เห็นอกเห็นใจผู้แนะนำสั่งสอน แล้วตั้งหน้าตั้งตาสำรวมระวังตนเอง และความผิดของตนเองที่มีอยู่ภายในจิตใจ อย่าให้ดีดดิ้นออกมาได้ เอาให้มันแหลกให้เห็นต่อหน้าต่อตาเจ้าของนั้นแหละ ดีกว่าที่จะไปทำคนอื่นให้กระทบกระเทือน ให้เขามาให้คะแนนเราว่าเราดีอย่างนั้น แล้วเราก็ไปตัดคะแนนเขาว่าไม่ดีอย่างนั้น เป็นเรื่องของสมุทัยฆ่าสังหารกัน ไม่เป็นท่าเป็นทางเลย

จึงขอยุติเพียงเท่านี้ เอาละพอ เหนื่อยแล้ว

พูดท้ายเทศน์

ไม่มีวิชาใดเลยที่จะค้นพบความจริงได้เหมือนวิชาของพระพุทธเจ้า วิชาธรรม เรียนจบพระไตรปิฎกก็จบเถอะ เรียนวิชาธรรมก็ดี ถ้าไม่ทำตามแบบพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ปริยัติพอจำวิธีการได้แล้วให้ดำเนินตาม นั่นละการดำเนินตามคือตามรอยแหละที่นี่ จนกระทั่งไปเจอเอาจนได้นั่นแหละ ลงรากแก้วมันก็คือ **อวิชฺชาปจฺจยา** ตามมาจากโน้น เหมือนกับเถาวัลย์มันเลื้อยออกไปโน้น โน่นกระจายออกไป เลื้อยออกไปมันเกิดขึ้นจากเหง้าเดียวกอเดียว เถานี้ออกโน้น เถาโน้นออกโน้น ๆ เลื้อยออกไปจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้ เลื้อยออกไปหารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ทั่วโลกธาตุ ออกไปจากกอนี่

ใคร ๆ ก็ไม่รู้น่ะซิตามแต่เงามันไป เรียนก็เรียนตามแต่เงามันไป พอภาคปฏิบัติก็ย้อนละที่นี่ ตามเข้ามา ๆ ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน เข้ามาพบความจริงก็จะสงสัยไปไหน ในเมื่อมาเจอเอาต่อหน้าต่อตาจะไปสงสัยที่ไหน อะไรก็ตามถ้าลงไปเจอเข้าแล้วจะสงสัยที่ไหน ไม่เคยเห็นก็ตามมันก็ไม่สงสัยแหละ ก็เจอเอานี่จะว่าไง

นี่ก็ผมทางโน้นเขาบอกมาแล้วนี้ จะต้องได้ไปกรุงเทพฯ ฉะนั้นขอให้หมู่เพื่อนอยู่กันด้วยความเป็นสุข ด้วยความสงบ อย่าให้มีเรื่องมีราวอะไร การเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ให้ถือเป็นกิจจำเป็นสำคัญมากสำหรับเราแต่ละท่าน ๆ ในวัดนี้ อย่าได้ละได้ถอน งานอื่นอย่าเห็นเป็นสำคัญนัก ผมไม่เห็นงานใดเป็นสำคัญ เคยปฏิบัติมาอย่างนั้น แม้ครูบาอาจารย์มั่นเราก็พาดำเนินมาอย่างนั้น ไม่เห็นงานใดเป็นสำคัญยิ่งกว่างานนี้

งานนี้เป็นงานสำคัญมากสำหรับพระ ที่จะรื้อถอนตนออกจากทุกข์ทั้งมวล ให้เสร็จสิ้นไปเสียนั้นละเป็นของดีเลิศ ไอ้ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย จมแล้วฟู ฟูแล้วจมนี้ มันเป็นอยู่นี้มาตั้งกัปตั้งกัลป์แล้ว แต่ละภพละชาติ แต่ละคน ๆ แต่ละรูปละนาม เหล่านี้ไม่มีใครสงสัยแหละ ถึงเจ้าของจะสงสัยก็ตามหลักความจริงไม่มีสงสัย เป็นอย่างนั้นมาแท้โดยไม่ต้องสงสัย เพราะธรรมชาติที่กล่าวเมื่อสักครู่นี้พาให้เป็น เมื่อถอนอันนี้ออกแล้วจึงหายสงสัยละที่นี่ ไม่บอกก็หายเอง ไม่มีใครบอกก็ตาม **สนฺทิฏฺฐิโก** เป็นหลักธรรมชาติอยู่แล้ว บอกกับตัวทุกคน

เอาละเลิกกันละที่นี่

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

สิ่งที่เหยียบย่ำทำลาย

นี่ก็ไม่ได้ประชุมเทศน์มาเสียนาน จะร่วม ๒ เดือนแล้วมัง เกี่ยวกับความไม่สะดวกสบายในธาตุในขันธ์ของเราเอง ได้กังวลวุ่นวายตั้งแต่เรื่องธาตุเรื่องขันธ์ของตัวเอง ขาดการอบรมไปเสียเป็นเวลานาน เวลานี้ถ้าเราจะพูดตามหลักธรรมชาติที่สัมผัสสัมพันธ์กับอายตนะของเราของท่านหรือของใครก็ตาม รู้สึกว่าสิ่งที่จะทำให้เลวลงนั้นมีมากกว่าที่จะทำให้สงบร่มเย็นและเจริญทางด้านอรรถด้านธรรม เพราะสิ่งยั่วยวนนั้นแต่ก่อนเราไม่เคยเห็น ทุกวันนี้มีมากมาย เกิดขึ้นจากความนิยมชมชอบของคนนั่นแหละ เฉพาะอย่างยิ่งก็พวกชาวพุทธเราชอบกันนักกันหนาในสิ่งที่เคยมีอยู่แล้ว แต่ไม่ได้ฟื้นขึ้นมาให้เป็นฟืนเป็นไฟมันก็ไม่เป็น เช่นอย่างไม้ขีดไฟที่อยู่ในกล่อง มันก็เป็นห่อไม้ขีดไฟอยู่ธรรมดา แต่นำออกมาใช้แล้วมันก็เป็นไฟได้

สิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายในโลกนี้ ถ้าไม่นำออกมาใช้นำออกมาทำลาย มันก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ธรรมดา เช่นเดียวกับไม้ขีดไฟที่อยู่ในกล่องนั่นแหละ บทเวลาอำนาจของฝ่ายต่ำมีมากมันก็ผลักดันออกมา ให้คิดให้ขวนขวาย จนถึงกับได้นำออกมาใช้ให้เป็นฟืนเป็นไฟเผาโลกเผาธรรมไปตาม ๆ กันในบุคคลแต่ละคน ๆ ซึ่งมีได้ทั้งโลกทั้งธรรมถ้าเสาะแสวงหาให้มี แต่นี้มักจะเสาะแสวงหาในสิ่งที่เป็นเครื่องทำลายเสียมากกว่าที่จะเป็นความเจริญ

การศึกษาเล่าเรียนนั้นเรียนกัน พอตกคลอดออกมาไม่กี่วันก็ส่งเข้าโรงร่ำโรงเรียนแล้ว เพื่อให้รู้ให้ฉลาด ถ้าหากเป็นไปตามเจตนาของผู้ต้องการให้ลูกเต้าหลานเหลนของตนมีความรู้ความฉลาด เพื่อความสุขความเจริญแล้ว ไม่ว่าประเทศไหนเมืองใด มันน่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุขร่มเย็นไปตามความมุ่งหมายมากต่อมากแล้ว ไม่มีบ้านเมืองใดที่จะบกพร่อง

แต่นี้สิ่งที่บกพร่องและเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนามาแต่ไหนแต่ไรด้วย ก็คือความทุกข์ สาเหตุที่ให้เกิดความทุกข์ก็คือความบกพร่อง ความบกพร่องนั้นก็เกิดมาจากความไม่ฉลาด เลยไม่สมที่ว่าอยากให้ลูกเต้าหลานเหลนของตนและตนเองมีความรู้ความฉลาด ไปที่ไหนจึงมีแต่ความทุกข์ความทรมานเต็มไปทั่วโลกดินแดน ไม่ทราบว่าการศึกษาเพื่อความรู้ความฉลาดให้เจริญรุ่งเรืองไปไหนกันหมด นั่นพิจารณาซิ อันนี้เรามองไม่เห็นกันเลย ข้ามไปข้ามมา ในความรู้สึกว่าข้ามไปข้ามมา แต่ความจริงมันเหยียบย่ำเราตลอดเวลา ไม่ให้ข้ามมัน ข้ามไปข้ามมา มีแต่มันเหยียบย่ำอยู่ตลอดเวลา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย สัมผัสสัมพันธ์เพื่อเอาความล่มจมฉิบหายอยู่ตลอด

อิริยาบถ นี่ที่ว่าศึกษาเล่าเรียนเพื่อความรู้ความฉลาด มันฉลาดที่ตรงไหน นี่ควรนำเอามาคิด

เราเป็นนักบวช นักบวชไม่ใคร่ครวญ นักบวชไม่พินิจพิจารณา นักบวชไม่ศึกษาอบรมเพื่อความรู้ความฉลาดโดยอรรถโดยธรรมแล้ว ไม่มีเพศใดที่จะละเอียดแหลมคมสุขุมมากยิ่งกว่าเพศแห่งนักบวช เฉพาะอย่างยิ่งกรรมฐานของเรานี้เป็นเพศที่พระพุทธเจ้าทรงมาดั้งเดิม ตรัสรู้ก็ตรัสรู้ในกรรมฐาน ฟังซิ อิริยาบถทั้ง ๔ คือพระอิริยาบถของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ทรงปรารถนาและบำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า ก็ทรงบำเพ็ญด้วยกรรมฐานเท่านั้น

อยู่ก็อยู่แบบกรรมฐาน เสวยแบบกรรมฐาน อิริยาบถทั้ง ๔ แบบกรรมฐานทั้งนั้นจนได้ตรัสรู้ขึ้นมาก็เพราะกรรมฐาน ฐานที่ตั้งแห่งงานที่ชอบธรรมและเลิศเลอที่สุดของพระพุทธเจ้าก็คืออานาปานสติ นั่นทรงบำเพ็ญมาอย่างนั้น จนกลายเป็นความรู้ความฉลาด สุขุมเกินโลกเกินสงสาร สมควรแห่งความเป็นศาสดาของโลก นี่เพราะความใคร่ครวญ เพราะความพินิจพิจารณา เพราะความสุขุมคัมภีรภาพทุกด้านของพระพุทธเจ้า

เราเป็นลูกศิษย์ของศาสดา น่าจะได้แบบได้ฉบับมาใช้ในจิตใจอิริยาบถของเราไม่ควรจะพรวดพราด ๆ ไปตามแบบโลกแบบสงสาร เพราะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาซึ่งผลักดันอยู่ภายใน ที่รุนแรงมากยิ่งกว่าธรรมจะแสดงออกได้ ถ้าเพศนี้ไม่พินิจพิจารณาแล้วจะไม่มีเพศใด ถ้าเป็นน้ำก็ไม่มีเกาะมีดอนเลย จะเป็นท้องฟ้ามหาสมุทรไปหมดเพราะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาท่วมหัวใจของสัตว์โลก เพราะไม่มีธรรมเป็นเครื่องกำจัดไม่มีธรรมเป็นเกาะเป็นดอน โลกจึงหาความสุขไม่ได้ ถ้าไม่ใช้ความพินิจพิจารณาโดยธรรม เพื่อความแหวกว่ายออกจากสิ่งที่เหยียบย่ำทำลายอยู่ภายในจิตใจ อันนี้ปราชญ์ท่านตำหนิกันมาทุก ๆ พระองค์

คำว่าปราชญ์นั่นหมายถึงองค์ศาสดาแต่ละพระองค์ ๆ คือจอมปราชญ์ ไม่มีพระพุทธเจ้าพระองค์ใดจะชมว่าสิ่งต่ำทรามและเป็นพิษเป็นภัยทั้งหลายว่า เป็นของดีมีคุณค่า แต่ธรรมชาติอันนี้เคยเป็นข้าศึกรบกันมากับธรรมของศาสดา คือธรรมท่านว่าไม่ดีมันก็บอกว่าดี ธรรมท่านว่าเป็นความเสื่อมความเสียเป็นพิษเป็นภัย มันก็บอกว่าเป็นคุณ นั่นฟังซิ สิ่งที่ขัดแย้งกันอยู่ภายในจิตใจของเราแต่ละคน ๆ นั้นแหละ ถ้าไม่นำธรรมเข้าไปพินิจพิจารณาสังเกตค้นคว้าหาเหตุเหล่านี้หรือธรรมชาติเหล่านี้แล้ว จะไม่พบไม่เห็น แต่จะได้รับความทุกข์ความทรมานเพราะมันอยู่ตลอดเวลา

ฉะนั้นผู้ที่จะพิจารณาให้ถึงเหตุถึงผลถึงรากถึงฐานของมันจริง ๆ ถึงกับการทำลายมันได้ ก็ต้องเป็นเพศแห่งลูกศิษย์ตถาคตคือพระเรานี่แหละ จะเป็นลูกศิษย์

ตถาคตได้อย่างแท้จริงถ้าตั้งใจให้เป็น ด้วยการตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่ทรงสั่งสอนไว้แล้ว ซึ่งเราก็ได้สวดทุกวันว่า **สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม** นี่คือพระธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ มาทั้งสิ้น ตั้งแต่พื้น ๆ แห่งธรรมจนกระทั่งถึงที่สุดจุดหมายปลายทางแห่งธรรมและโลกแยกจากกันได้ เราสวดทุกวันคำที่ว่าตรัสชอบแล้วนี้ ให้นำมาประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่ไม่ชอบซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของเรานี้ เราจะมีความสงบร่มเย็น

ความรู้นั้นแหละอยู่ภายในตัวของเรา ที่เป็นเครื่องรับสิ่งทั้งหลายที่กล่าวมานี้ทั้งโลกทั้งธรรม คือทั้งกิเลสทั้งธรรมอยู่ที่ผู้รู้คือใจ ธรรมก็อยู่ที่ผู้รู้ กิเลสก็อยู่ที่ผู้รู้ สติธรรมปัญญาธรรม ระลึกขึ้นมาเมื่อไรก็เป็นสติ พินิจพิจารณาให้เป็นธรรมเมื่อไรก็เป็นธรรมไม่เคยครึเคยล้าสมัย ถ้าเราไม่พาครึพาล้าสมัยเสียเอง ให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายตลอดเวลา

อยู่ที่ไหนให้มีสติอยู่กับตัว ความเพียรอย่าเหินห่างจากจิตใจด้วยความมีสติ ด้วยความมีปัญญา นี่คือความเพียรโดยแท้ของนักบวชเราตามองค์ศาสดาที่ทรงสั่งสอนไว้คือความเพียรด้วยสติด้วยปัญญารักษาใจ นี่ชื่อว่าผู้ไม่ไร้สาระ คิดออกมาเรื่องใดก็ตามถ้ามีสติแล้วจะทราบกันทันที ๆ ว่าเป็นความคิดถูกหรือผิด ยิ่งความคิดด้วยความมีสติด้วยแล้วจะเป็นธรรมล้วน ๆ ไม่เป็นข้าศึกแฝงขึ้นมาเลย นอกจากจะปล่อยให้อำนาจของกิเลสตัณหาเหยียบย่ำทำลายสติปัญญาให้หายหน้าไปหมด ยังเหลือแต่ธรรมชาติอันนี้ทำงานเท่านั้น จึงจะเป็นฟืนเป็นไฟขึ้นที่หัวใจของเราทุกคน ให้พากันระมัดระวัง

ใจดวงนี้เป็นผู้รับเคราะห์รับกรรมในสิ่งชั่วทั้งหลายที่ตนทำลงไป ด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะปราศจากเจ้าของที่แยบคายที่ฉลาด ได้แก่สติปัญญาเป็นเจ้าของของผู้รู้เพราะฉะนั้นจึงต้องสั่งสมธรรมชาติทั้งสองนี้ไว้ในอิริยาบถต่าง ๆ อย่าให้ไร้สาระจากพระเราผู้ตั้งใจชำระสิ่งไม่ดีทั้งหลายภายในใจ เราจะได้เห็นบ้างว่า ศาสดาองค์เอกแต่ละองค์ ๆ ที่สอนธรรมไว้เพื่อความสงบร่มเย็น จนถึงขั้น **ปรมํ สุขํ** ธรรมก็ประกาศเอาไว้ว่า **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** นี่ก็คือสุดยอดแห่งธรรมนั่นแล สุดยอดแห่งความสุขที่ธรรมพาเดินที่ธรรมพาก้าวพาไป ผู้รักใคร่ในธรรมจะเจอธรรมบทนี้ **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี

อะไรล่ะไม่สงบ ดินฟ้าอากาศเขาก็อยู่ตามธรรมชาติของเขา ลม ไฟเขาก็อยู่ตามธรรมชาติของเขา สิ่งทั้งหลายในแดนโลกธาตุนี้อยู่ตามหลักธรรมชาติ มีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตน ไม่แสดงอาการผาดโผนโลดเต้นให้เป็นฟืนเป็นไฟเหมือนหัวใจของสัตว์โลกนี้เลย เมื่อหัวใจนี้ได้ถูกช่วยเหลือด้วยวิธีการต่าง ๆ ของเจ้าของคือสติปัญญาแล้ว ธรรมชาติที่เคยรุนแรง ที่เคยเป็นฟืนเป็นไฟผาดโผนอยู่ภายในจิตใจ จะสงบตัวลง

ไป ๆ จนกระทั่งถึงสงบราบคาบไม่มีสิ่งใดเหลือเลย ตามบทธรรมที่ว่า **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** นั้นจะเด่นชัดขึ้นที่ภายในใจดวงนั้น ๆ ที่มีธรรมที่ว่านี้รักษาปราบปราม

ให้ได้เห็นธรรมบทนี้ ตามทางศาสดาที่ทรงมุ่งหวังอย่างยิ่งต่อสัตว์โลกบ้างพวกเรา **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี คือที่อื่น ๆ ไหนก็ดีที่ความสุขดังที่กล่าวนี้จะเกิดขึ้นไม่มี จะเกิดขึ้นที่ใจดวงนี้ได้เท่านั้น นอกนั้นไม่ปรากฏ เพราะใจดวงนี้เกิดได้ทั้งไฟทั้งน้ำ เกิดได้ทั้งสุขทั้งทุกข์ ทุกข์ที่เป็นอนันตริยทุกข์ก็มีที่ใจ เกิดได้ที่ใจ สุขที่เป็น **ปรมํ สุขํ** ก็เหมือนกัน ก็เกิดได้ที่ใจของผู้รักษาตัวเองนั้นละ ธรรมที่จะยังใจให้ถึงขั้น **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนไว้ทุกบททุกบาทตั้งแต่พื้น ๆ แห่งธรรมก็เพื่อจะก้าวเข้าสู่ **นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ** นี้แล ไม่ได้แยกไปที่ไหนเลย

คำว่าเป็นผู้มีศีลก็เหมือนกัน ความทำลายศีลก็คือทำลายตัวเรา ท่านจึงให้รักษาศีลเพื่อรักษาตัวของเรา กายวาจาการแสดงออกไม่ให้เป็นภัยต่อจิตใจตัวเอง สมาธิคือความร่มเย็นของใจ ไม่ดิ้นรนกวัดแกว่งกระวนกระวายเหมือนถูกฟืนถูกไฟเผา ก็คือสมาธิของใจที่สงบด้วยอำนาจแห่งการกำจัดสิ่งที่พาให้ฟุ้งซ่านทั้งหลาย ด้วยบทภาวนาบทใดก็ตาม แน่ะ ท่านก็สอนไว้แล้ว

บทธรรมที่จะทำใจให้เกิดความสงบร่มเย็นท่านเรียกว่าสมถธรรม ใคร ๆ ก็ได้อ่านได้เห็นที่ว่ากรรมฐาน ๔๐ ห้องคืออะไรบ้าง นี่ก็เป็นธรรมเพื่อให้ใจสงบเพื่อดับฟืนดับไฟ ซึ่งจะแจงถึงเรื่องกิเลสประเภทต่าง ๆ ให้เห็นชัดและทำลายกันได้ก็คือปัญญาท่านก็แสดงไว้แล้วทุกขั้นของปัญญา นี่เป็นเครื่องสังหารกิเลส ส่วนสมาธิเป็นเครื่องต้อนกิเลสเข้ามาสู่จุดรวมเพื่อการทำลายได้ง่าย

สมาธิจึงเป็นความจำเป็น จะต้องไล่ต้อนกิเลสตัวฟุ้งซ่านวุ่นวายตัวคึกตัวคะนองให้เข้าสู่จุดที่จนตรอกจนมุม แล้วใช้ปัญญาพินิจพิจารณาคลี่คลายออก ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไปโดยลำดับลำดา ของปัญญาและของกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่เหมาะกันกับสติปัญญาที่จะห้ำหั่นกันในวาระนั้น ๆ จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือเลยภายในจิตใจ

ทีนี้เราจะไปหาความสุขที่ไหน มันก็เห็นชัด ๆ อยู่ภายในจิตใจ เพราะปราศจากข้าศึกภายในตัวเองเท่านั้น คำว่าข้าศึกคืออะไรอีกล่ะ จะหนีกิเลสไปได้ยังไง กิเลสไม่ได้อยู่ที่อื่นที่ใด อยู่ที่ใจเท่านั้น ก็กำจัดกันลงด้วยสติปัญญาดังที่กล่าวนี้ และวิมุตติหลุดพ้นก็พ้นจากสิ่งจองจำทั้งหลายนี้เอง ไม่ได้พ้นจากอะไร แน่ะก็มีอยู่ที่นี่ทั้งหมด รวมอยู่ที่ใจดวงเดียวนี้

เวลานี้กิเลสในหัวใจเฉพาะอย่างยิ่งของชาวพุทธเรา มันดื้อด้านหาญกล้าเข้าทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นชื่อว่าไม่เป็นอรรถเป็นธรรม แล้วย่นเข้ามาก็นักบวชเราให้ระวังให้มาก เดี๋ยวนี้มันกลายเป็นความดื้อด้านไปแล้วนะ ถือเป็นเรื่องธรรมดาไปหมด เพราะมันชิน

มันชาหน้าด้านในสิ่งที่เป็นภัยทั้งหลาย ในสิ่งที่ปราชญ์ทั้งหลายท่านตำหนิติเตียนถึงขนาดอย่างรุนแรง มันก็เห็นว่าเป็นธรรมดาไปหมด เพราะกิเลสพาให้ด้านนั่นละ ให้ระมัดระวังให้มากนะ

ศาสนาที่ว่าสิ้นสุดไปจากโลก ศาสนาไม่มีในสมัยนั้น ล่วงไปเท่านั้นปีเท่านี้ปี ศาสนาจะหมด คือหมดจากหัวใจแห่งความเชื่อความเคารพนับถือของสัตว์โลกนั่นแหละ ไม่ใช่คัมภีร์ใบลาน คำว่าบาปว่าบุญได้หายไป นรกหายไป สวรรค์หายไป บาปบุญหายไปจากธรรมชาติแห่งความจริงของตน แต่มันหายไปที่หัวใจของสัตว์โลกที่เชื่อต่อความดีความชั่วทั้งหลาย เพื่อจะได้ละเว้นและสั่งสมให้มีขึ้นภายในจิตใจนี้เท่านั้น มันหมดไปที่หัวใจนี้

คำว่าบุญมันก็ไม่มีความระลึกรู้พอที่จะเสาะแสวงบุญเสีย คำว่าบาปมันก็ไม่ได้ระลึกรู้พอที่จะกลัวบาป **หิริโอตตัปปะ** ไม่มีภายในใจเสีย และสุดท้ายก็ถูกกิเลสต้อนเข้าสู่โรงฆ่าสัตว์ ๆ สัตว์อะไร คือสัตว์มนุษย์ สัตว์ทุกประเภทถูกกิเลสมันต้อนเข้าไปสู่โรงฆ่าสัตว์ฆ่าสังหารทำลายอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นไปที่ไหนจึงมีแต่ความทุกข์ร้อนบนหัวใจสัตว์โลกเต็มไปหมด เฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เราที่ปากมันเปราะ ๆ นี่แล ไปที่ไหนได้ยินแต่เรื่องบ่นว่าทุกข์ ๆ แต่การสั่งสมทุกข์ขวนขวายทุกข์เพื่อเผาตัวเองนั้น ไม่มีคำว่าถอยแม้รายเดียว จะไม่ปรากฏแล้วทุกวันนี้ เมื่อเป็นเช่นนั้นจะให้ทุกข์ดับไปได้ยังไง เมื่อมีการส่งเสริมกันอยู่ตลอดเวลาเช่นนั้น

นักกรรมฐานเราก็เหมือนกัน อยากพบอยากเห็นความสงบสุขร่มเย็นความสิ้นกิเลส แต่เต็มไปด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน อ่อนแอท้อแท้เหลวไหลในการประพฤติปฏิบัติตัว แล้วจะหาความดีมาจากไหน ไอ้กิเลสมันชอบสิ่งที่เราชอบนั่นน่ะ คือกิเลสนั่นละพาให้ชอบไม่ใช่ใครพาให้ชอบ แต่เราไม่รู้กลของมัน เราก็เหมือนสัตว์ตัวหนึ่งซึ่งถูกจูงเข้าไปในโรงฆ่าสัตว์มันก็ไม่รู้ จนเข้าไปถึงที่แล้ว หาที่ไปไม่ได้แล้ว จนตรอกเต็มที่แล้วถึงจะทราบ ก็เป็นวาระสุดท้ายที่จะตายเสีย แน่ะ สุดท้ายก็ตาย ตาย ๆ ด้วยกันหมด สัตว์ตัวใดที่ก้าวเข้าสู่โรงฆ่าสัตว์แล้วไม่เห็นรอดออกมาได้เลย นั่น นี่ก็เหมือนกัน ถ้าลงกิเลสได้ต้อนเข้าไปแล้ว ด้วยอำนาจแห่งความฉลาดของมันก็เป็นเช่นนั้น พอถึงวาระพอจะรู้ตัวก็เป็นวาระที่สายเกินไปเสียแล้ว ๆ ทำยังไง มันดีแล้วเหรอที่ว่าสายเกินไปในสิ่งที่ไม่ควรให้สายนั่นน่ะ

ก็เวลานี้ใจของเราเป็นยังไง สิ่งที่ผลิตกันขึ้นเพื่อความเป็นฟืนเป็นไฟเดี๋ยวนี้ทุกหย่อมหญ้านะ เพราะถูกกิเลสมันกล่อมเอาอย่างสนิท ๆ ถือเป็นธรรมดา ถือเป็นความรื่นเริงบันเทิง ถือเป็นความนับถือเป็นความนิยมกัน ทั้ง ๆ ที่มันเป็นฟืนเป็นไฟ เวลานี้มากจริง ๆ นะ จนเรียกว่าเหลือหูเหลือตาเหลือหัวใจที่จะคิดจะอ่านไตร่ตรองตามมันได้

ถ้าหากมีข้อคิดมีความคิดเพื่อจะหลีกเลี่ยงเพื่อจะแก้ไขอยู่แล้ว ก็เป็นดังที่ว่านี้ คือมากต่อมาก ตาสัมผัสพับก็คือข้าศึก หูสัมผัสพับก็คือข้าศึก สัมผัสสัมพันธ์กับเรื่องอะไร มีแต่ข้าศึกที่มนุษย์นี้เสาะแสวงหามาเผาตัวเองทั้งนั้น ธรรมจึงยากที่จะเกิดขึ้นได้ ได้รับความทุกข์นับวันที่จะทวีคูณขึ้นโดยลำดับลำดา

นี่ละที่ว่าโลกเจริญ ดูเอาซิ ไม่ได้เหมือนธรรมเจริญนะ โลกเจริญด้วยความรุ่มร้อน จะแผดเผามากขึ้นโดยลำดับ ๆ แล้วไม่มีใครเห็นโทษของมันด้วย เพราะความรู้ความฉลาดไม่พอที่จะเห็นโทษของมันได้ จึงต้องได้ถูกมันขับไสเข้าโรงฆ่าสัตว์ โรงแห่งความทุกข์ความทรมานอยู่ตลอดเวลา

ไอ้เรานี้แบกคัมภีร์อยู่แท้ ๆ ที่หัวใจ ทำไมจึงต้องให้กิเลสมันไสเข้าโรงฆ่าสัตว์เหมือนดังโลก ๆ ทั่วไปล่ะ มันไม่โง่กว่าเขามากไปแล้วเหรอ เวลานี้คำว่ากรรมฐาน ๆ จะมีแต่ชื่อแล้วนะ จะไม่มีความจริงแห่งกรรมฐาน แล้วผู้ประกอบงานอันสำคัญ ๆ เดี๋ยวนี้จะไม่มีแล้วนะ ทางจงกรมเป็นยังไงบ้าง นี่ละทางของศาสดาทำงาน สำนักงานของพระศาสดาของพระสาวกอรหัตอรหันต์ท่าน คือทางจงกรม สถานที่ในป่าในเขาลำเนาไพรต่าง ๆ

ดังที่ท่านสอนไว้ย่อ ๆ ว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ** นี่ละสถานที่ที่ทำงานของจอมปราชญ์ทั้งหลาย เพื่อความหลุดพ้น เพื่อความเลิศเลอ ในป่าในเขาในถ้ำเงื้อมผา ฟังซิ งานของท่านคือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ตลอดอาการ ๓๒ และทั่ว ๆ ไปที่จะสงเคราะห์เข้ามาในงานเพื่อความหลุดพ้น ด้วยความเพียรที่ประกอบด้วยสติปัญญา ทางจงกรมเป็นสถานที่ทำงานของจอมปราชญ์ คือพระพุทธเจ้าของเรา ของพระสาวกอรหัตอรหันต์ทั้งหลายนั่นละ คือทางจงกรมในป่าในเขาที่สงัดงบเงียบ แน่ะ

อาหารก็บิณฑบาต **ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา** ได้มาด้วยกำลังปลีแข้งของตน ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมกับการอยู่การกินการหลับการนอน มีเท่าไรก็กินตามเรื่อง ฉันตามเรื่อง และมีความมักน้อยเป็นพื้นฐานอยู่ภายในจิตใจ ไม่ให้ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมเกิดขึ้นได้ **อปฺปิจฺฉตา** นี้ปราบอยู่เสมอเลย **อปฺปิจฺฉตา** แปลว่าความมักน้อย ธรรมสันโดษ คือความยินดี ถ้าลดลงมาก็มาสู่ความยินดีตามมีตามเกิดตามได้ ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมกับสิ่งทั้งหลายที่จะให้เป็นภัยแก่ตน คือปัจจัย ๔ แน่ะ นี่ละปราชญ์ท่านเดินท่านเดินอย่างนี้

สรณะของพวกเรา **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ท่านเดินอย่างนั้นละ สำนักงานของท่านก็ดังที่ว่านี้ ท่านมีที่ทำงาน ไม่อยู่เร่ ๆ ร่อน ๆ แปลก ๆ ปลอม ๆ เหมือนกรรมฐานแต่ชื่อดังที่ปรากฏอยู่เวลานี้ดื่นไปหมด ไม่มีแหละทางจงกรม จะไม่มีละนะเดี๋ยวนี้ ที่ทำงานของพระกรรมฐานจะมีแต่ชื่อนะ สถานที่ภาวนาอิริยาบถ ๔ จะมีแต่ของปลอมเต็มไป

หมดนะ จะไม่มีอิริยาบถที่เป็นภัยต่อกิเลส ไม่มีอิริยาบถที่เป็นคำว่ากรรมฐาน คือประกอบความพากเพียรทำงานตามหลักศาสดาที่สอนไว้ จะไม่มีอะไรเหลือแล้วเวลานี้

ให้คำนึงเสมอผู้จะปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ พระศาสดาท่านดำเนินยังไง ท่านก้าวเดินไปแบบไหนบ้าง ท่านสอนไว้หมด ตั้งแต่ขั้นสลบไสลก็เพราะศาสดาแท้ ๆ นั่นก็จารึกให้เอาไว้เห็นไหมล่ะ นี่ละท่านเดินอย่างนี้ สถานที่อยู่ของปราชญ์ทั้งหลายท่านอยู่ยังไง ท่านขบฉันยังไง ท่านใช้สอยอย่างไร นั่นปัจจัย ๔ ของจอมปราชญ์ท่านเป็นยังงั้นของผู้จะฆ่ากิเลส ตั้งใจดำเนินตามด้วยความสนใจ คำว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ถือพระพุทธเจ้าเป็นแบบเป็นฉบับฝากเป็นฝากตาย ฝากตรงนี้ ในจุดที่เป็นธรรมเพื่อฆ่ากิเลสของตัวเองนั่นซิถึงจะถูก

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ เหมือนกัน ท่านพาดำเนินยังไง ท่านดำเนินกันมาอย่างไร **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ก็คือคนธรรมดาเหมือนเรา ๆ ท่าน ๆ นี้เบื้องต้น แต่เมื่อได้ต่อสู้กับกิเลสด้วยอำนาจแห่งธรรมบนหัวใจเป็นชีวิตจิตใจแล้ว ท่านก็เป็นสรณะขึ้นมา **ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ** ปรากฏขึ้นมาได้ด้วยการขวนขวายที่ถูกต้องดีงามของศาสดาและสาวกทั้งหลาย ส่วนเราจะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของเราด้วยวิธีการใดบ้าง ก็ควรนำมาพินิจพิจารณา อย่าอยู่เฉย ๆ

เดินจงกรมก็ฟาดให้มันขาขาดให้เห็นเป็นไร เกิดมานี้ไม่เคยขาขาดเพราะเดินจงกรมฝ่าเท้าแตกดังธรรมท่านสอนไว้ ดังพระสาวกบางองค์ท่านดำเนิน ก็ให้มันเห็นบ้างซิฝ่าเท้าแตก นี่มันมีแต่หมอนแตก เสื่อขาด เพราะนั่งไม่หยุดนอนไม่หยุด นั่งนอนด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน แน่ะมันขัดกันไปอย่างนั้นแล้ว ระหว่างศาสดาสาวกทั้งหลายกับพวกเรานี่ ไปไหนมันถึงเหลียวมองเห็นแต่ผ้าเหลือง เห็นแต่สีผ้ากรรมฐาน แต่งานของกรรมฐานไม่มีเหลือ มีแต่กิเลสทำงานอยู่บนหัวใจของกรรมฐาน

การแสดงออกมีแต่เรื่องของกิเลสพาให้แสดงธรรมไม่มีแสดง จะเอาความเลิศเลอมาจากไหนพระเราน่ะ พิจารณาให้ถึงธรรมซิ ให้ถึงกิเลสแล้วก็ถึงธรรม ถ้าไม่ถึงกิเลสแล้วจะไม่ถึงธรรม เพราะธรรมนั้นถูกกิเลสครอบเอาไว้เวลานี้ เพราะฉะนั้นจึงต้องลากกิเลสออกมาด้วยอำนาจของสติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม นี่จะได้เห็นเรื่องของกิเลส นอกนั้นไม่เห็น **กุสีตํ** คือความขี้เกียจ **หีนวีริยํ** ความเพียรเลว ไม่มีทางที่จะให้รู้เรื่องของกิเลสเป็นยังไง เรื่องของธรรมเป็นยังไง จะไม่เห็นไม่รู้ อิริยาบถทั้ง ๔ อย่าลืมตัวถ้าอยากรู้อยากเห็นธรรม

นี่พระก็มากเข้าโดยลำดับลำดาในวัดนี้ แล้วมาเพื่ออะไร ให้สำเหนียกศึกษาทั้งทางตาทางหู จิตใจเป็นสำคัญ อย่าอยู่เฉย ๆ ใช้ความคิดความอ่าน นี่ที่หนักใจเวลานี้ไม่ได้ยกตนข่มท่านนะ เราพูดในฐานะลูกศิษย์กับอาจารย์ มองดูอากัปกิริยาการแสดง

ออกของหมู่เพื่อน มักจะไม่ค่อยใช้สติปัญญา นี่ซิที่เคยพูดเสมอ ๆ มันน่าพูดจะไม่ให้พูดอย่างไร ก็มันสะเทือนอยู่ในสายตา ในหูขณะที่ฟัง ขณะที่เห็นความเคลื่อนไหวของเพื่อนฝูงที่มาอาศัยอยู่ เพื่อการอบรมศึกษาหาความรู้ความฉลาด แต่การแสดงออกนั้นมันไม่ใช่ความรู้ความฉลาดดังที่มุ่งมาศึกษานี่นะ หรือว่าผู้เป็นหัวหน้านี้พาแสดงอย่างนั้นเหรอ นี่ก็น่าพิจารณาอีกเหมือนกัน แล้วกิเลสมันจะหลุดลอยไปด้วยวิธีการอย่างนั้นเหรอ นี่ที่สำคัญอีกอันหนึ่ง ถ้าว่าแสดงออกด้วยวิธีการอย่างนั้น กิเลสมันก็จะต้องเป็นกิเลสไปหมดไม่เป็นธรรม แล้วครูบาอาจารย์ผู้เป็นธรรมท่านเอาอันนั้นเหรอมาแสดง นี่มันน่าคิดนี่นะ ทำอะไรไม่ใช้ความคิดพินิจพิจารณา

เวลามีแขกมีคนก็เหมือนกันให้ระมัดระวังนะ อย่าไปคุ้นกับใคร แต่ไม่รังเกียจใคร หากไม่คุ้นกับใคร นอกจากธรรมเท่านั้นที่เป็นที่ฝากเป็นฝากตายของพระของเราให้หนักแน่นในธรรมทั้งหลาย มีสติธรรมเป็นสำคัญ สติธรรมนี้สำคัญมากนะ เพราะฉะนั้นเวลาพูดขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นวาระใด สติธรรมนี้จะปราศจากไม่ได้ เพราะเป็นธรรมที่สำคัญมากทีเดียว เป็นพื้นฐานที่จะให้เกิดแห่งธรรมทั้งหลายทุกแง่ทุกมุมของธรรมเกิดจากสติธรรมนี้ทั้งนั้น จึงได้พูดถึงเสมอ ๆ ถ้าเป็นอาหารก็ประเภทที่ว่าเป็นพื้นฐานของอาหารนั่นเอง แน่ะ

นี่ก็อ่อนลง ๆ ทุกวัน ๆ รู้ในหัวใจของเจ้าของที่เคยใช้ต่อโลก รู้สึกว่าอ่อนเข้ามาอ่อนเข้ามา หดเข้ามา ๆ นะ สุดท้ายแล้วจะเป็นลักษณะที่ว่าให้อิดหนาระอาใจไปแล้วนะและเป็นความขวนขวายน้อยเข้ามา ๆ เพราะอะไรนี่ก็ทราบเรื่องสาเหตุ แต่ไม่จำเป็นต้องจาระไนกัน นี่เรียนมาเสียจนเต็มสติกำลังแล้ว เรียนเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เรื่องเป็นเรื่องตาย เรื่องเฒ่าเรื่องแก่ เรื่องความทุกข์ความลำบากอะไรนี้ เรียนอยู่ตลอดเวลา

โลกอันนี้ก็เหมือนกัน เอ้า เรียนให้จบในหัวใจซิ แล้วมันจะสุดกันที่ตรงนั้นแหละจะไม่มีอะไรเป็นปัญหาเลย ถ้าเรียนโลกให้จบด้วยธรรมแล้วไม่มีอะไรเป็นปัญหาสร้างขึ้นในหัวใจได้เลย ที่เป็นปัญหาเดี๋ยวนี้ก็คือเราตามไม่ทันมันนั่นเอง เรื่องของโลกตามไม่ทัน เพราะมันแหลมคมมาก คำว่าโลก ๆ จะไม่หมายถึงกิเลสเป็นพื้นฐานของโลกจะหมายถึงอะไร นี่ละสำคัญอยู่ที่ตรงนี้ จึงต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องขุดเครื่องค้นกันขึ้นมาอันไหนที่ควรสังหารทำลายก็เอาให้เรียบไปหมดภายในหัวใจแล้วจะไม่มีปัญหาเลย นี่เรียกว่าเรียนสุด สุดเหตุสุดผล สุดโลกสุดธรรม สุดที่หัวใจ แล้วก็ไม่มีอะไรเป็นปัญหาขึ้นมาให้ได้รับความทุกข์ความลำบากอีกเหมือนแต่ก่อน

ให้หนักในความเพียรนะ สถานที่นี่เป็นสถานที่หนักความเพียรนะ ครูบาอาจารย์พาถือความเพียรนี้เป็นหัวใจของพระกรรมฐาน ของผู้ต้องการความพ้นทุกข์ อย่าลืมอย่าให้เห็นไอ้ที่เด้น ๆ ด้าน ๆ อยู่นั่น เก้ ๆ กัง ๆ อะไรอยู่ ที่มองดูแล้วมันขวางตา ลูก

ตาจะแตกน่ะว่าไง วันหนึ่ง ๆ เราไม่ให้มีงานอะไรเลย ให้มีแต่เวลาประกอบความพากเพียรของพระของเณรเท่านั้น เราสงวนมากเรื่องอย่างนี้ เพราะเราไม่เห็นสิ่งใดว่าเป็นของเลิศเลอยิ่งกว่าการประกอบความเพียร เพื่อสังหารกิเลสตัวเป็นภัยภายในจิตใจของเราแต่ละคน ๆ แต่ละองค์ ๆ อันนี้เป็นสำคัญมาก จึงต้องให้มีเวลาเพื่ออันนี้อย่างเดียวเท่านั้น เราอยากพูดว่าอย่างเดียวเท่านั้น

สิ่งเหล่านั้นอาศัยชั่วกาลชั่วเวลานิดหน่อย จึงไม่ให้ไปกังวลกับมัน ให้มีหน้าที่การงานอยู่กับใจอย่างเดียว นี่เรียกว่าอยู่กับความเพียรอย่างเดียว ใครอยู่ที่ไหนก็ให้เป็นความเพียรอยู่นั้นซิ เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา นี่คืองานของพระ อย่าให้ลดน้อยถอยลงไปนะ จะลดคุณค่าของพระไปโดยลำดับ หากพระเรายังพอมีคุณค่าอยู่บ้างนะถ้าไม่ให้กิเลสเอาไปถลุงเสียจนหมดคุณค่าแห่งธรรมที่ควรจะมีอยู่ในใจนั้นน่ะ

เอาละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

เราจะจริงหรือไม่เท่านั้น

คำที่พวกเราชาวพุทธทั้งหลายได้ระลึกฝังจิตมาเป็นเวลานาน เฉพาะอย่างยิ่งนักบวชและนักปฏิบัติเรา ระลึกทั้งทางด้านจิตใจ และประกอบความพากเพียร เพื่อให้เป็นไปตามแนวของที่เราระลึกถึงอยู่นั้นคือ **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** นี่ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องความอัศจรรย์ ธรรมอัศจรรย์ เป็นธรรมที่รื้อโลกรื้อสงสาร รื้อวัฏทุกข์ ออกจากจิตใจของสัตว์โลกได้โดยไม่ต้องสงสัย

เฉพาะชาวพุทธและนักบวชผู้ปฏิบัติควรระลึกให้ถึงใจตัวเอง เพราะพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลก ทรงสั่งสอนด้วยความเห็นภัยจริง ๆ และเห็นคุณอย่างถึงใจทั้งสองอย่าง ไม่ใช่สักแต่ว่ามาเทศนาว่าการ หรือสั่งสอนโลกพอเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น แต่ออกมาจากใจจริงของพระองค์ ที่เราได้ยึดว่าเป็นสรณะของเราคือ **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ**

องค์ศาสดาเอกนี้ท่านดำเนินอย่างใด จึงได้ถึงขั้นถึงภูมิแห่งความเป็นศาสดาเอก และธรรมนั้นเป็นธรรมที่ตรัสไว้โดยชอบธรรม ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์สุดส่วนแล้ว ท่านดำเนินอย่างไร ควรระลึกให้ถึงใจ อย่าให้จืดจางห่างเหินจากธรรมนี้ ข้าศึกจะไม่ได้เข้าใกล้ชิดติดกับหัวใจ และทำลายใจไปตลอดเวลา ดังที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่เวลานี้ ซึ่งไม่สมกับความมุ่งหมายของธรรม และพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าเลย

สถานที่อยู่ของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะมาเป็นศาสดาของโลกนั้น ท่านอยู่ในที่เช่นไรเหล่านี้เคยพูด เคยแสดงให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายทราบมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ควรจะถึงใจฝังลงอย่างลึกซึ้ง แล้วดำเนินตามนั้นด้วยความพอออกพอใจตามเสด็จพระพุทธเจ้า สถานที่อยู่ของพระพุทธเจ้าอยู่ในป่าในเขา เป็นสิ่งที่โลกทั้งหลายไม่พึงปรารถนาอยากอยู่กัน แต่

เป็นที่เหมาะสมสำหรับผู้บำเพ็ญธรรมซึ่งต้องการความสงบสงัด เพราะสถานที่เช่นนั้นคนไม่พลุกพล่านวุ่นวาย เป็นไปเพื่อความสะดวกสบายในการบำเพ็ญสมณธรรม

ในตำรับตำราเฉพาะอย่างยิ่งพุทธประวัติ เราได้เห็นแล้วว่าพระองค์ทรงอยู่บำเพ็ญหลับนอน สถานที่เช่นไร ตั้งแต่วันเริ่มแรกออกทรงผนวช ปรากฏว่าเป็นป่าเป็นเขา เป็นที่อดอยากขาดแคลนทั้งนั้นสำหรับธาตุขันธ์ สำหรับโลกเขาไม่ต้องการความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระอาการ แต่พระองค์ซึ่งเป็นโลกเหนือโลกทั่ว ๆ ไปก็จำต้องอยู่จำต้องอดทน ทั้ง ๆ ที่ใจหนึ่งซึ่งเป็นความเคยชินนั้นไม่อยากอยู่ ไม่อยากบำเพ็ญในสถานที่เช่นนั้นแต่ก็จำต้องได้อยู่ได้บำเพ็ญ

นี่แสดงให้เห็นชัดแล้วว่า การเริ่มต้นฆ่ากิเลส ชำระกิเลส ก็เริ่มต้นฝืนกันตั้งแต่บัดนั้นคำว่า ป่า มิหนำซ้ำยังบอกว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ** อีก คืออยู่ตามร่มไม้ชายเขา หาที่สะดวกสบายไม่ได้เลย จึงไม่เป็นที่หรูหราดังที่โลกทั้งหลายนิยมกัน ธรรมนิยมกับโลกนิยมต่างกันอย่างนี้ตั้งแต่เริ่มแรกมา แม้องค์ศาสดาก็ทรงบำเพ็ญมาอย่างนี้ อดทนต่อสู้กันมาอย่างนี้ไม่เคยลดละ

การต่อสู้เมื่อกิเลสยังมีอยู่ในพระทัยมากน้อยเพียงไร การต่อสู้จะต้องมีกันมากน้อยเพียงนั้น ถึงขั้นควรสลบก็จำต้องสลบไป หากว่าควรจะตายก็จำต้องตาย แน่ะ แต่นี้ไม่ถึงขั้นนั้น เพียงเป็นขั้นสลบ เพราะการฝึกการฝืนการทรมานกันกับกิเลสให้หมดสิ้นไปจากจิตใจจึงไม่ใช่เป็นของง่ายในการอยู่ของพระพุทธเจ้า หากจะเป็นบ้านเป็นเรือนก็เป็นกระต๊อบเล็ก ๆ น้อย ๆ พอบังแดดบังฝนเท่านั้น

ไปบิณฑบาตก็ได้ตามคนที่เขาให้ทานอยู่ตามประเพณี ไม่ใช่คนที่รู้จักศาสนาดังที่เป็นอยู่เวลานี้ในเมืองไทยของเราเลย เขาให้ทานตามประเพณีของเขาเช่นนั้น ได้อาหารไม่ว่าชนิดใดมา ก็มาคลุกเคล้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนถึงกับขั้นจะเสวยไม่ได้ก็มี ในพระประวัติมีมาอย่างนั้น แต่ก็ทรงฝืนเสวยจนได้ นี่แหละคำว่าฝืน แม้แต่เสวยพระกระยาหารก็

ยังต้องฝืน เพราะอาหารเหล่านั้นไม่ได้เหมือนอาหารของกษัตริย์ซึ่งอยู่ในพระราชวัง เป็นกันคนละโลกทีเดียว

เครื่องนุ่งห่มใช้สอยก็เหมือนกัน อาจจะเป็นเรื่องของฤาษีดาบสไปก็ได้ เพราะยังไม่เป็นแบบเป็นฉบับตายตัวออกจากความเป็นศาสดา เป็นคนที่มีกิเลสอยู่ธรรมดาเหมือนโลกทั่ว ๆ ไป พระองค์ก็ย่อมจะเป็นอย่างนั้นในเวลาบำเพ็ญ อาจจะเป็นเพศฤาษีดาบส หรืออะไรไปทำนองนั้น การประกอบความพากเพียรก็ต้องลูบ ๆ คลำ ๆ เพราะเป็นทางไม่เคยเดินสิ่งไม่เคยทำย่อมจะผิดจะพลาด จนถึงกับได้รับความลำบากถึงขั้นสลบ ก็เพราะการลูบคลำหาทางที่ถูกต้องดีงามนั้นแล

เหล่านี้เป็นเครื่องยึดเป็นเครื่องดำเนินของพวกเราได้เป็นอย่างดี ผู้ใดก็ตามถ้าเห็นการดำเนิน วิธีดำเนิน วิธีอยู่ ทุกพระอาการของพระพุทธเจ้าหากเป็นของไม่พึงปรารถนาแล้ว ผู้นั้นก็ชื่อว่าจะสุดจะสิ้นในเรื่องการบำเพ็ญตนเพื่อมรรคเพื่อผลต่อไป จะทำไม่ได้เพราะจิตไม่ยอมรับ กิริยาอาการที่จะทำก็ย่อมทำไม่ลง แต่พระพุทธเจ้าในเวลาบำเพ็ญพระองค์ทรงพร้อมทั้งนั้น ตายก็ยอม ยอมตาย นี่ละเรื่องสรณะของพวกเราท่านดำเนินมาอย่างนี้

การทรงบำเพ็ญทางด้านจิตใจก็ต้องบีบบังคับกิเลสตัวสำคัญ ๆ ที่ทำให้คิดถึงหอปราสาทราชมณเฑียรบริษัทบริวารวงศ์กษัตริย์ ซึ่งเคยเป็นมาตั้งแต่วันประสูติ จนกระทั่งวันเสด็จออกทรงผนวช ทำไมจะไม่ฝังลึกเล่า กิเลสประเภทเหล่านี้ต้องฝังลึก กิเลสกษัตริย์กับกิเลสคนสามัญธรรมดา ถ้าพูดน้ำหนักแห่งความเป็นพิษเป็นภัยแล้ว กิเลสกษัตริย์นั้นแหละหนักมากกว่ากิเลสคนธรรมดา เพราะมีแต่ความห่วงความใย มีแต่สิ่งที่ผูกพันจิตใจให้ก้าวเดินไม่ออกทั้งนั้น

แต่พระองค์ก็ทรงฝืนจนกระทั่งเสด็จออกได้ พอพระทัยในการที่จะบำเพ็ญ เพื่อชำระสิ่งผูกพันทั้งหลายเหล่านี้ให้หมดสิ้นไปได้โดยลำดับลำดา จนคืนวันที่จะได้ตรัสรู้ สรุปลงมาเป็นเวลา ๖ ปี วันนั้นเป็นวันที่จะตัดสินเด็ดขาดกันลงถึงเรื่องความเป็นความตาย ความได้

ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ หรือจะตายเสียก่อน ได้ตัดสินพระทัยลงในคืนวันนั้น จะประทับนั่งภาวนาเพื่อความตรัสรู้โดยถ่ายเดียวเท่านั้น หากไม่ตรัสรู้ ร่างกายจะเหี่ยวแห้งหรือตายไปเสียเมื่อไร ก็พร้อมที่จะให้เป็นไปตามนั้น แต่การบำเพ็ญเพียรเพื่อความตรัสรู้นี้ไม่ลดละ จนกว่าจะสิ้นลมหายใจไปเสียเท่านั้น

นี่เป็นความเด็ดเดี่ยวอาจหาญของศาสดา ผู้นำธรรมมาสอนโลกด้วยสวากขาตธรรม คือตรัสไว้ชอบ ก็เพราะความรู้ชอบของศาสดาองค์เอกไม่ถอยหลังนั้นเอง นี่คือคติตัวอย่างในการตะเกียกตะกายของพระพุทธเจ้าที่เป็นสรณะของชาวพุทธเรา เฉพาะอย่างยิ่งของเราแต่ละท่าน ๆ โปรดได้ระลึกลงให้ถึงใจ อย่าได้หยิบหรือเอื้อมมือออกไป ให้กิเลสมาฉุดมาลากเอาขึ้นเขียงของมันอย่างง่ายดาย หาความคัดค้านต้านทานกันไม่ได้ อย่างนั้นไม่ถูกเลย

นักปฏิบัติเป็นนักที่ใคร่ครวญ เป็นนักที่สุขุม เป็นผู้อดทนต่อกิจการที่ชอบ เฉพาะอย่างยิ่งการประกอบความเพียรเพื่อถอดถอนเสี้ยนหนาม คือกิเลสแต่ละประเภท ๆ ออกจากหัวใจเรา เป็นสิ่งที่ถอดถอนได้ยากยิ่งกว่าถอดถอนสิ่งใด ยิ่งกว่าการรบการต่อสู้สิ่งใดทั้งนั้น เพราะจะต้องได้ใช้สติปัญญากำลังวังชาทุกแง่ทุกมุม มีเท่าไรเป็นโหมกันมาหมด มาต่อสู้กับกองทัพแห่งกิเลส ที่พาสัตว์ให้ล่มจมอยู่ตลอดเวลาหาความหลุดพ้นไปไม่ได้นี้ นี่ละจึงเป็นของยาก ยากอย่างนี้

คำว่ายาก ก็คือกิเลสตัวที่มันขัดมันขืนนั้นแลทำให้ยาก ไม่ใช่ธรรมพาให้ยาก ไม่ใช่มรรคผลนิพพานพาให้ยาก ไม่ใช่ความสิ้นทุกข์ความสิ้นกิเลสพาให้ยาก การต่อสู้กิเลสเพื่อให้สิ้นซากไปเสียจากใจนี้ ย่อมได้รับการกีดการขวางกับมันไม่ใช่น้อย นี่ละความยาก ยากเพราะกิเลสมันต่อสู้เราเท่านั้น อย่าพึงคิดไปอย่างอื่น จะทำให้เกิดความท้อถอยน้อยใจแล้วลดละความพากเพียรของตนลงโดยลำดับ ให้กิเลสหัวเราะเยาะอยู่ทั้งวันทั้งคืนที่เราประกอบความเพียรด้วยความไม่เป็นท่า ดังนั้นขอให้ทุกท่านได้ฝังใจในการบำเพ็ญของตน

มีเรานี้เท่านั้นที่จะรับผิดชอบตัวของเรา โลกทั้งโลกจะเป็นโลกใดก็ตามในสามโลกนี้ คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก หรือกามภพ รูปภพ อรูปภพ ทั้งสามนี้เราอย่าไปมอบจิตใจให้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดภพหนึ่งภพใด เป็นผู้ที่จะฉุดลาก หรือมาช่วยฉุดลากเราให้หลุดพ้นจากทุกข์อันเป็นผลของกิเลสสร้างขึ้นมา นอกจากอรรถธรรมคือความเพียรของเรานี้เท่านั้นที่จะฉุดลากเราได้ ที่จะเป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตาย และถอดถอนกิเลสทุกประเภทออกจากหัวใจเราได้ และหลุดพ้นทุกข์ไปโดยสิ้นเชิง จากธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาเหล่านี้เท่านั้น

ไม่มีสิ่งอื่นสิ่งใดที่จะมาฉุดลากมาช่วยเราให้พ้นจากทุกข์ไปได้ ในบรรดาที่กล่าวมาทั้งหมดในแดนแห่งโลกธาตุนี้ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ควรจะหวังพึ่งสิ่งใด เพราะทุกสิ่งทุกอย่างมี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** มัดรึงตรึงตราอยู่ตลอดเวลาทั้งนอกทั้งในทั้งใกล้ทั้งไกล ขึ้นชื่อว่าสมมุติแล้วมี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เต็มตัวด้วยกันทั้งนั้น เราจะหวังพึ่งอะไรนอกจากจะหวังพึ่งธรรม ซึ่งเป็นเครื่องฉุดลากกิเลสตัวสำคัญที่พาให้สัตว์ล่มจม มีเราเป็นสำคัญคนหนึ่งไม่ด้อยกว่าสัตว์ทั้งหลายนี้เลย นี่ละสำคัญมีเท่านี้

จงพากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ เชื่อพระพุทธเจ้า เพราะเชื่อกิเลสก็เคยเชื่อมานานแล้ว เชื่ออยู่ตลอดเวลา ผลที่เกิดขึ้นจากความเชื่อและเดินตามมันต้อย ๆ ได้อะไรบ้าง มีแต่ความล่มจมฉิบหาย วันคืนปีเดือนคือมืดกับแจ้งผ่านไปผ่านมาอยู่เช่นนี้ ดังที่เราเห็นมาตั้งกัปตั้งกัลป์แล้ว มีมืดสว่างอันไหนมืดแจ้งอันใด เดือนใดปีใดวันใด สถานที่ใดวัตถุใดได้เข้ามาฉุดลากเราพยุงเราให้หลุดพ้นจากทุกข์ นอกจากความดีที่เราสร้างไว้สำหรับเรานี้เท่านั้น เราเป็นผู้รับผิดชอบเรา ต้องคิดอย่างนี้เสมอนักบวชนักปฏิบัติ อย่าหวังพึ่งใคร

สิ่งที่เราได้เคยสัมผัสสัมพันธ์มาแล้วในโลกนี้ ไม่บกพร่องแล้วในจิตวิญญาณของแต่ละดวง ๆ ไม่บกพร่องแห่งความท่องเที่ยวในวัฏสงสารคือการเกิดแก่เจ็บตาย เพราะเชื้อแห่งกิเลสมันฝังอยู่ภายจิตให้ต้องงอกต้องเกิดอยู่ตลอดไป แล้วก็ตายกันตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้ เราไม่เหนื่อยหน่ายสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยแก่เราอยู่ภายในตัวภายในจิตใจนี้ เราจะไปเบื่อหน่ายอะไร เราไม่เห็นโทษจุดนี้เราจะไปเห็นโทษจุดใด เราต้องคิดให้มาก

นี่ละคำว่า **สรณํ คจฺฉามิ** คือองค์ศาสดาพาดำเนินมาก่อนแล้ว ทุกข์มากน้อยเพียงไรในการต่อสู้กับกิเลส กิเลสของพระองค์กับกิเลสของเราเป็นความเหนียวแน่นแก่นฉลาดแหลมคมเช่นเดียวกัน แต่เรามีผิดกันกับพระองค์อยู่ที่ว่า ได้พระโอวาทคือเครื่องมืออันสำคัญทันสมัยจากพระองค์ มาห้ำหั่นฟันกับกิเลสให้แตกกระจัดกระจายไปด้วยความเพียรมีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นสำคัญนี้เท่านั้น นี่ต่างกันกับพระพุทธเจ้าซึ่งทรงเสาะแสวงโดยลำพัง ที่เรียกว่าสยัมภู เวลารู้ก็รู้โดยลำพังพระองค์เท่านั้น ไม่มีใครมาแนะนำสั่งสอนเลย แต่เรานี้เป็นผู้ได้รับการแนะนำสั่งสอนจากพระพุทธเจ้าทุกแง่ทุกมุม ธรรมทั้งหมดที่นับพอประมาณ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ล้วนแล้วแต่เป็นอุบายวิธีและเครื่องมือ สำหรับที่จะสังหารกิเลสทั้งนั้น เราได้รับมาหมด เรียนก็เรียนมาพอสมควรแล้วทุก ๆ ท่าน นี่ละที่แปลกต่างจากพระพุทธเจ้า

เครื่องมือเราก็มี มีแต่เราจะจริงหรือไม่จริงนี้เท่านั้น ให้พากันฝังจิตลงในปัจจุบัน เห็นโทษแห่งความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกิเลสอย่างแท้จริง และเห็นคุณค่าแห่งธรรมเป็นเครื่องฉุดลากจากกิเลสให้ถึงใจเช่นเดียวกัน ความเพียรของเราจะได้ก้าวไปโดยลำดับ ไม่ถอยหลังดังที่เป็นอยู่และเป็นมา ผู้ปฏิบัติต้องเป็นเช่นนั้นเสมอ จิตเวลาเด็ดต้องเด็ด อย่าอ่อนแอท้อแท้ไปตลอดสาย อันเป็นเรื่องของกิเลสฉุดลากไป หากฎเกณฑ์หาที่สุดยุติแห่งป่าช้าความเกิดตายของเรานี้ไม่พบไม่เจอเลย ถ้าเป็นดังที่เป็นมานี้

เวลานี้เราจะตัดภพตัดชาติออกจากจิตใจของเรา ซึ่งฝังเชื้อคือภพชาติอยู่ภายในด้วยกัน ด้วยความพากเพียรนี้ไม่ลดละ นี่ละคำว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ของพระพุทธเจ้าเป็นแบบฉบับดังที่กล่าวมานี้ **ธมฺมํ** ที่เกิดขึ้นได้ในพระทัยของพระองค์จนกระเทือนโลกธาตุ ได้นำมาสั่งสอนสัตว์โลกเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ ออกมาจากความเดนตายของพระพุทธเจ้า ที่ห้ำหั่นกับกิเลสไม่มีการลดละท้อถอยนี้ต่างหาก ไม่ใช่เกิดมาจากความอ่อนแอท้อแท้เหลวไหลอะไรเลย เราจึงไม่ควรจะเหลวไหล

กิริยาอาการทุกส่วน ให้ดูอาการของจิตที่คิดออกมามันโง่หรือมันฉลาด มันคิดไปทางกิเลสหรือทางธรรมะ ผู้ปฏิบัติดูจิตใจนี้อย่าดูที่อื่น อย่าดูต้นไม้ภูเขา อย่าดูดินฟ้าอากาศ อย่าดูมืดดูแจ้ง อย่าดูสัตว์ดูบุคคลดูวัตถุต่าง ๆ ให้ดูอาการของจิตที่เคลื่อนไหวไปมาอยู่เวลานี้ ตัวนี้แลเป็นตัวสร้างเหตุให้เกิดทุกข์อยู่เสมอ เพราะกิเลสเป็นเครื่องผลักดัน เป็นผู้บัญชางาน เป็นเจ้าของงาน เป็นตัวจักรอันใหญ่ มันหมุนเวียนอยู่ภายในจิตใจนี้

คำว่าวัฏจักรกับวัฏจิตนี้จะเป็นอะไร ถ้าไม่ใช่เป็นอยู่ที่จิตของเราจากกิเลสที่พาให้หมุนอยู่นี้เท่านั้นไม่มีอะไรเป็น กว้างแสนกว้างก็เถอะเรื่องโลกอันนี้ไม่มีพิษมีภัยอันใด นอกจากกิเลสที่ฝังอยู่ในใจนี้เท่านั้นเป็นพิษต่อสัตว์ทั้งหลาย มีต่อเราเป็นต้น เราไม่เห็นโทษของมันในจุดนี้เราจะเห็นจุดไหน นี่ละผู้ปฏิบัติให้ทำความมั่นใจลงที่จุดนี้

การหลับการนอน การขี้เกียจขี้คร้าน การท้อแท้อ่อนแอเราเคยเป็นมาแล้วได้ผลอย่างไรบ้าง เอามาทดสอบกับความเพียรของเรา ความเพียรวันนี้ได้ผลอย่างไรบ้าง และกิเลสได้เหยียบย่ำทำลายกี่ครั้ง เรามีการชนะกิเลสในแง่ใดบ้าง พอที่จะโหมกำลังเข้ามาสู้กับมันให้ได้ชัยชนะไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงกิเลสขาดสะบั้นออกจากใจให้เห็นอย่างชัดเจนทีเดียวว่า จิตดวงที่เป็นเจ้าแห่งวัฏฏะ ครองวัฏฏะมาเป็นเวลานานแสนนานนี้ได้ยุติกันลงแล้วในขณะนี้ ในวันนี้ ในอิริยาบถนี้ ด้วยความพากเพียรอันเด่นชัด เห็นประจักษ์ภายในจิตใจของเรานี้คนเดียว ให้เห็นอย่างนี้นักปฏิบัติ

นี่ละถ้าว่า **ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ** เป็นธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ออกมาจากความรู้ชอบทุกแง่ทุกมุมแล้ว จึงได้ตรัสไว้ชอบ และ **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ผู้ตามเสด็จพระพุทธเจ้านั้นไม่ใช่คนท้อแท้อ่อนแอ ไม่ใช่คนโง่เง่าเต่าตุ่น กินแล้วนอนกอนแล้วนิน แต่เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร มุ่งหวังต่อธรรมอย่างแรงกล้าที่จะฉุดลากตนให้หลุดพ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น เพราะเห็นภัยกิเลสก็เห็นมามากต่อมาก

ในประวัติของพระสาวกแต่ละองค์ ๆ เราพอจะทราบได้ว่าเป็นอย่างไร บางองค์ถึงกับอยู่บ้านไม่ได้ อย่าง**พระยสกุลบุตร** เป็นต้น ต้องได้ออกหนีจากบ้านจากเรือน แล้วเผอิญไป

เจอเอาพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงโปรดจนได้หลุดพ้นจากทุกข์ได้เป็น **สรณํ คจฺฉามิ** ของพวกเราองค์หนึ่งในปฐมกาล คือ ทีแรก ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นี่ละพระสาวกแต่ละองค์ท่านเป็นอย่างนี้ ควรนำท่านมาเป็นคติตัวอย่าง

กษัตริย์ก็มีที่มาเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นอรหันตสาวกเสียด้วย มีมากต่อมาก เศรษฐี กุฎุมพี มีมากต่อมาก เวลาสละตนออกมาสู่หลักธรรมหลักวินัย เพื่อความพ้นทุกข์ตามพระพุทธเจ้าแล้วท่านดำเนินเป็นยังไง เหมือนฝ่ามือกับหลังมือ พลิกเปลี่ยนเป็นคนละโลกไปเลย ความรู้ความเห็นที่เคยเป็นมาในทางโลกนั้นลบทิ้งออกหมด หาเอาใหม่เรียกว่าโลกุตรสมบัติ เอาจากเครื่องมือของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนนี้ เข้าไปประหัตประหารสิ่งที่เป็นพิษร้ายทั้งหลายอยู่ภายในจิตใจ จนกระทั่งได้บรรลุธรรมทั้งหลาย ถึงแดนพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง เป็น **สรณํ คจฺฉามิ** ของพวกเรามาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ท่านเป็นพระประเภทที่กล่าวมาเหล่านี้แล

การอยู่การกินการหลับการนอน ที่พักอาศัยของท่าน ที่บำเพ็ญความพากเพียร ท่านบำเพ็ญ ท่านอยู่ท่านกิน หลับนอนในที่เช่นไร ในสถานที่เช่นไร มีแต่เป็นสถานที่โลก สิ่งที่โลกไม่พึงปรารถนากันทั้งนั้น...ท่านอยู่ นั่นละธรรมเกิดในแดนเช่นนั้น แดนที่โลกทั้งหลายไม่ชอบกัน ธรรมชอบเช่นนั้น ผู้บำเพ็ญธรรมจึงชอบอยู่ในสถานที่เช่นนั้น อันเป็นที่เหมาะสมกับการบำเพ็ญของตน เพื่อฆ่ากิเลสได้ง่ายดายลงไปกว่าที่อันหรูหรา นี่พากันจำเอาไว้

สถานที่นี่ก็เป็นสถานที่ประกอบความพากเพียร ได้พยายามสงวนหมู่เพื่อนเต็มกำลังความสามารถ ในขณะหรือเวลาที่ผมรับหมู่เพื่อนไว้เพื่อการแนะนำสั่งสอนก็เพื่อการอบรมด้วย เพราะฉะนั้นการบำเพ็ญของพระที่มาอยู่ในสถานที่นี้ ควรจะบำเพ็ญด้วยความสนอกสนใจประพฤติปฏิบัติ ทางจงกรมเอาให้มันเป็นเหวไปเป็นไร นั่นละคือการทำงาน สถานที่เดินจงกรมเป็นสถานที่ทำงานของพระผู้จะฆ่ากิเลส ร่มไม้ชายเขาที่สงัดงบเงียบ กระต๊อบเป็นสถานที่นั่งภาวนาบำเพ็ญตนด้วยความไม่กังวลกับสิ่งใด บำเพ็ญตนด้วยความสะดวกสบาย เพื่อธรรมทั้งหลายเท่านั้น

ไม่ห่วงโลกห่วงสงสาร ไม่ห่วงบ้านห่วงเรือน ไม่ห่วงสมบัติเงินทองอันเป็นสิ่งภายนอก ใคร ๆ ก็มีได้เพราะเป็นวัตถุหรือแร่ธาตุอันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ที่มาอาศัยชั่วระยะกาลที่มีชีวิตอยู่ พอตายไปแล้วก็หมดความหมาย ทุกสิ่งทุกอย่างจะพังไปตาม ๆ กันหมด เมื่อร่างกายเราพังไปเสียอย่างเดียวไม่มีความหมายเลย แม้สิ่งนั้นไม่พังเราก็จะพังตาม ๆ กันไป เราจึงไม่ควรถือเป็นสรณะ เป็นที่ยึดถือให้เสียเวล่ำเวลา ให้กิเลสสร้างตัวขึ้นมาด้วยการสั่งสมด้วยการสำคัญตนว่ามีความรู้ความฉลาด ว่าตนมั่งมีศรีสุข ว่ามีบ้านมีเรือนมีบริษัทบริวารมากเพียงเท่านั้น อันเป็นบ่อเกิดของกิเลส อย่าพึงคิดอย่าพึงนึกให้เสียเวล่ำเวลา

ออกมาบวชแล้วมีเราเท่านั้น เป็นกับตายก็เรา สุขกับทุกข์ก็เรา จะฉุดลากตนได้มากน้อยเพียงไร ก็เป็นกำลังวังชาสติปัญญาของเรานี้เท่านั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะมาช่วยปลดเปลื้องเราให้หลุดพ้นไปได้ เป็น **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** คือใคร คือเราพึ่งเรานี้แล ให้ประกอบความพากเพียรเต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่าได้ลดละถอยหลัง

ให้ขยันเดินจงกรม กี่ชั่วโมงก็เอ้าเดินไป ให้เห็นความยากความลำบากในการเดิน ให้เห็นความเหน็ดเหนื่อยในการเดินจงกรม เช่นเดียวกับเขาทำงานทางโลก เราทำงานทางธรรม ก็ให้เห็นความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าในการประกอบความพากเพียรของเรา เช่น นั่งนานเป็นยังไง ต้องเจ็บปวดแสบร้อน ดีไม่ดีก็ล้มทั้งหงายเป็นไรไป เพราะสิ่งเหล่านี้ได้เคยบำเพ็ญมาแล้ว ก่อนที่จะมาเทศนาว่าการแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนตามสติกำลังนี้ ก็ได้บำเพ็ญมาแล้วทั้งนั้น

เดินจงกรมก็ได้เดิน ๕-๖ ชั่วโมง จากนั้นเราไม่เคย นี่ตอนกลางวันนั้นอาจเป็นได้ คือเดินตั้งแต่ฉันจังหันเสร็จแล้วจนกระทั่งถึงเวลาปัดกวาด นี่เป็นได้อันนี้ แต่ที่เดินกลางคืนยังไม่เคยปรากฏว่าได้ถึง ๗-๘ ชั่วโมง เพียง ๕-๖ ชั่วโมงเท่านั้น นี่ก็ปรากฏว่าเหน็ดเหนื่อยควรแก่การพัก และเวลาพักก็พักนั่งสมาธิ เป็นวิธีการต่อสู้อีกวิธีหนึ่ง คือเดินจงกรมก็เป็นวิธีการต่อสู้วิธีหนึ่งโดยทางสติปัญญาเช่นเดียวกัน

เปลี่ยนจากเดิน เห็นว่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแล้ว ก็มานั่งสมาธิภาวนา ก็เป็นวิธีการฆ่ากิเลส หรือวิธีการฝึกทรมานกิเลสอีกประเภทหนึ่ง ทำให้มันถึงใจบ้างซินักปฏิบัติ เดินให้มันถึงใจ ให้เห็นว่าเดินขนาดไหนให้เป็นที่ภูมิใจของเราเมื่อคิดย้อนหลังก็ดี ให้ได้เห็นความแปลกประหลาดของตน ความเด็ดเดี่ยวอาจหาญของตน พอที่กิเลสจะได้เศร้าโศกเสียใจกลัวจะพังจากจิตใจของเราลงบ้าง มันไม่ดีแล้วเหรอ พิจารณาซิ

นั่งสมาธิก็เหมือนกัน ฟาดมันลงไป สมาธิเวลานั่งมาก ๆ นี้สำคัญ มักจะมีเวทนาให้เป็นเครื่องพิจารณา งานอื่น ๆ ต้องได้ปล่อยทิ้งหมด รวมตัวเข้ามาสู่ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นในร่างกายจุดต่าง ๆ จุดไหนที่เด่นกว่าเพื่อน ถือจุดนั้นเป็นสนามรบ สติปัญญาหยั่งลงไปที่นั่น

เอ้า ทุกข์ก็ทุกข์ นี่เวลาจะตายต้องทุกข์ถึงขั้นตายมันถึงจะตายได้ เวลานี้ยังไม่ตายทุกข์ขนาดไหนก็ให้รู้ให้เห็นกัน แต่อย่าไปนั่งทนทุกข์เฉย ๆ ให้นั่งทนด้วยสติด้วยปัญญาพิจารณาเพื่อความรู้จริงเห็นจริงในทุกขสัจ ทุกขสัจคือความเป็นทุกข์มาก ๆ ในสกลกายนี้มันมาจากอะไร มาจากไหน อะไรเป็นทุกข์ กายเป็นทุกข์เหรอ เอาแยกกายออก ในกายแต่ละส่วน ๆ นี้มีหนัง มีเนื้อ มีเอ็น มีกระดูก อันใดเป็นทุกข์

หนังหรือเป็นทุกข์ ถ้าว่าหนังเป็นทุกข์ ตั้งแต่ทุกข์ยังไม่เกิดหนังก็ยังมีอยู่ ทุกข์ดับไปแล้วหนังทำไมไม่ดับไปด้วย ถ้าหากว่าหนังเป็นทุกข์ ทุกข์ดับไปหนังต้องดับไป แต่นี้ไม่ได้ดับไป เนื้อ เอ็น กระดูกทุกชิ้นนี้ก็เหมือนกัน เป็นอาการของมันแต่ละส่วน ๆ ทุกข์จะเกิดขึ้น หรือทุกข์ไม่เกิดขึ้น หรือทุกข์ดับไปก็ตาม อาการเหล่านี้ก็คืออาการเหล่านี้ คงเส้นคงวาของตัวอยู่อย่างนั้นไม่เป็นอย่างอื่น

ทุกขเวทนาก็เป็นเรื่องของทุกขเวทนาต่างหาก ไม่ใช่อาการเหล่านี้เป็นทุกข์ ทุกข์เป็นอาการเหล่านี้ เป็นคนละอย่าง ๆ ท่านจึงเรียกว่ากาย ว่าเวทนา เวทนานั้นหมายถึงทุกขเวทนา แล้วก็เรียกว่าจิต ๆ คือผู้รับรู้ ผู้รับรู้นี้โง่หรือฉลาด ถ้าเอาสติปัญญาเข้ามาช่วยผู้รู้นี้ ผู้รู้นี้แลจะเป็นผู้รู้ที่ฉลาดแหลมคมทันต่อเหตุการณ์ คือทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นมามาก

น้อยภายในร่างกายของเราส่วนไหนก็ตาม ให้ค้นคว้าเข้าไปตรงนั้น จนกระทั่งเห็นความจริงจากทุกขเวทนาที่อยู่ในจุดนั้น ๆ

แต่สำคัญอย่าอยากให้ทุกข์หายนะ ถ้าอยากให้ทุกข์หาย อยากเท่าไรทุกข์ยิ่งทวีรุนแรงมากขึ้น จะหาความจริงต่อกันไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นผู้บำเพ็ญต่อทุกขเวทนา ปฏิบัติต่อทุกขเวทนา ต้องเป็นผู้ต้องการความจริงนี้ หรืออยากรู้ความจริง ด้วยสติปัญญานี้เท่านั้น นั่นจึงจะเห็นได้ชัดในขณะที่ทุกขเวทนาเกิดขึ้นมาก ๆ

การพิจารณาเรื่องทุกข์ในขณะที่นั่งมากหรือเจ็บปวดแสบร้อนในร่างกายมาก ต้องพิจารณาอย่างนั้น เมื่อเวลารอบกันแล้ว การพิจารณารอบกันแล้วนั้น กายทุกส่วนจะเป็นความจริงของตนไม่ใช่ทุกขเวทนา ทุกขเวทนาทุก ๆ อาการที่ปรากฏขึ้นก็เป็นเวทนา เป็นของตัวเอง ไม่ไปแยกไปแยะ ไม่ไปแย่งชิงตำแหน่งกัน เช่น กายกลับมาเป็นทุกข์ ทุกข์กลับไปเป็นกายอย่างนี้ไม่มี เมื่อเวลารู้ชัดแล้วกายก็เป็นกาย หรือหนังเป็นหนัง เนื้อเป็นเนื้อ เอ็นเป็นเอ็น กระดูกเป็นกระดูก อาการต่าง ๆ เป็นของตัวเอง ๆ ทุกข์ก็เป็นของตัวเอง นี่เรียกว่าพิจารณาเห็นความจริงจากกาย และทุกขสัจคือทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย

เมื่อได้เห็นชัดเจนแล้ว จิตคือจิต นี้เป็นของสำคัญ ไปหมายนั้นหมายนี้ นี่ละเวลาพิจารณาสิ่งใด ให้ดูทุกขเวทนาแล้วย้อนดูจิต ดูกายแล้วก็ย้อนดูจิต ประสานกันเรื่อย ๆ จนกระทั่งความสำคัญมั่นหมายนี้มันหดตัวเข้ามา สำคัญว่าหนังเป็นทุกข์บ้าง เอ็น กระดูก เป็นทุกข์บ้าง เวลาดูเข้าจริง ๆ แล้ว หนังเป็นหนัง เนื้อเป็นเนื้อ เอ็นเป็นเอ็น กระดูกเป็นกระดูก อาการต่าง ๆ เช่น ทุกข์ก็เป็นทุกข์ เป็นทุกข์ต่าง ๆ เป็นทุกข์ต่างหาก

เมื่อความสำคัญของจิตได้ถอยตัวเข้ามาสู่จิตแล้ว อาการเหล่านั้นจะไม่มีเลย ว่าสิ่งนั้นมาให้ทุกข์แก่เรา สิ่งนี้มาให้ทุกข์แก่เรา อย่างนี้ไม่มี นี่เรียกว่าพิจารณาทุกขสัจรอบ พร้อมทั้งเห็นชัดภายในกายและจิต เมื่อต่างอันต่างเป็นความจริงของตนเต็มที่แล้ว ทั้งสามนี้จะไม่กระทบกระเทือนกันเลย

หนึ่ง ทุกข์ดับไปวูบในขณะนั้นไม่มีเหลือ แล้วจิตก็รวมตัวเข้ามาสู่ความสงบแนบแน่นแบบอัศจรรย์ ร่างกายก็หายเงียบไปในขณะนั้น หมดความสำคัญซึ่งกันและกันเลย นี่ประการหนึ่ง

ประการที่สอง ทุกข์มีอยู่ กายมีอยู่ จิตมีอยู่ แต่ไม่สัมผัสสัมพันธ์ ไม่ประสานกัน ไม่ยุ่งกัน ทุกข์จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงไรก็ไม่สามารถที่จะมากระทบกระเทือนจิตได้ จิตจึงไม่เป็นทุกข์ไปตามนั้นเลย

ทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นจากการรู้เห็นความจริงแห่งทุกข์แห่งกายและจิตของตน การนั่งภาวนานาน หรือการเป็นทุกข์ภายในร่างกาย จะเป็นทุกข์แบบไหนก็ตาม ด้วยโรคภัยไข้เจ็บก็ตาม ย่อมจะพิจารณารอบลงได้โดยวิธีการนี้แล้วหายสงสัย ถึงทุกข์นั้นจะไม่หาย เช่น โรคภัยไข้เจ็บไม่หายก็ตาม แต่ใจก็ไม่เป็นทุกข์ ใจไม่ไปสำคัญ

การประกอบความพากเพียรด้วยการนั่งภาวนานานนี่ได้เคยทำมาแล้ว ดังที่เคยได้พูดเพื่อเป็นคติแก่หมู่เพื่อนมาหลายครั้งหลายหนแล้ว การนั่งภาวนานานรบกับทุกขเวทนานี้จนเห็นผลประจักษ์ใจ ได้รับความอัศจรรย์ทุก ๆ ครั้งไป ในบรรดาของการนั่งภาวนาถึงขั้นตลอดรุ่งหรือหามรุ่งหามค่ำ ไม่มีคราวใดที่ได้พลาดโอกาสไปเลย ว่าไม่ปรากฏความอัศจรรย์นี้ขึ้นกับใจ ไม่ปรากฏเลยว่ามี เห็นอัศจรรย์ทุกครั้ง เป็นแต่เพียงว่าลงได้ยาก หรือลงได้ช้าหรือเร็วต่างกันเท่านั้น อันนี้ขึ้นอยู่กับการพิจารณารอบได้ง่าย หรือรอบได้ช้าได้เร็วต่างกัน แต่ก็ลงได้เหมือนกัน เมื่อลงถึงขั้นแล้วเต็มที่แล้วเป็นความอัศจรรย์เหมือนกันหมด นี่จึงเป็นธรรมที่ลืมไม่ได้ เพราะเป็นสัจธรรมอย่างเด่นชัดเห็นประจักษ์ เราเป็นผู้กอบโกยเอาผลที่เกิดขึ้นจากสัจธรรมอันนี้คือความอัศจรรย์ เห็นได้ชัดทีเดียว

นี่การประกอบความพากเพียรจะใช้วิธีไหน ถึงกาลเวลาที่ควรจะใช้เราไม่ควรกลัวตาย ถึงวาระที่ควรใช้ถึงวาระที่จะถอยไม่ได้มันหากมีในจิต ถอยไม่ได้ไม่ถอย เอาจนกระทั่งรู้แจ้งเห็นจริงประจักษ์ใจ แล้วมันหากถอย ต่างอันต่างถอยกันเองโดยหลักธรรมชาติ โดยความมี

สง่าราศีภายในจิตใจของตน ไม่ได้ลบลายของนักปฏิบัติ ของนักประกอบความพากเพียร ว่าไม่เป็นท่า นี่ละการปฏิบัติประกอบความพากเพียร

ธรรมอัศจรรย์นี้จะปรากฏขึ้น หลังจากที่การพิจารณาในอาการที่กล่าวมาเหล่านี้ รอบตัวหมดแล้ว จิตก็ถอนตัวเข้าไป เพราะเห็นรอบหมดแล้วจะมายึดอะไรอีก เมื่อถอนตัวเข้าไปสู่หลักธรรมชาติของจิตโดยแท้แล้ว แม้จะมีอวิชชาอยู่ในนั้นยังไม่หมดก็ตาม แต่ความอัศจรรย์ก็ทำให้ลืมไม่ได้จนกระทั่งวันตายเช่นเดียวกัน นี่ละการถอดถอนกิเลสเป็นเช่นนี้

ความเพียรจึงควรให้มีเป็นบทเป็นบาทเป็นจังหวะ ที่ควรจะหนักให้หนัก นอกจากเรื่องว่าเบาน่ะ มันเป็นของมันเองละ ควรจะหนักก็ให้มันหนักบ้างนักประกอบความพากเพียร ให้ได้เห็นความอัศจรรย์ อย่าให้มีแต่ครูบาอาจารย์ท่านพูดท่านอธิบายเรื่องธรรม เรื่องความมีความเป็นของท่าน หรือของธรรมให้ฟังเพียงเท่านั้น ให้ปรากฏในจิตใจของเราประจักษ์เองมันถึงเชื่ออย่างลึก เชื่ออย่างฝังใจ ถ้าเราได้เห็นได้รู้โดยลำพังตนเองแล้วเรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** ประจักษ์ หรือ **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ** ประจักษ์ภายในแล้วจะไม่มีวันลืมเลย นี่การประกอบความพากเพียร

ตามปกติอยู่ที่ไหนไปที่ใด อิริยาบถ ๔ ให้ดูความเคลื่อนไหวของใจเสมอ นี่แหละเป็นตัวสร้างความทุกข์ความวุ่นวายขึ้นมาแก่เราไม่ใช่เรื่องอะไร เกิดขึ้นจากจิตล้วน ๆ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้ยุ่งเหยิงวุ่นวายเหมือนใจดวงที่ก่อเหตุอยู่ตลอดเวลานี้ นี่มีเท่านี้เรื่องก่อเหตุ

ดังที่ว่าละ สามแดนโลกธาตุไม่มีสิ่งใดมาเป็นปัญหา มาสร้างปัญหาบนหัวใจ นอกจากกิเลสนี้เท่านั้นสร้างปัญหาบนหัวใจ ถ้ารู้เท่าทันมันไม่ได้มันจะสร้างไปตลอด แล้วเราก็รับเอากองทุกข์จากความสร้างของมันไปตลอดสาย เกิดในภพใดชาติใดมีแต่เกิดเพื่อความทุกข์ความทรมานตนเอง ไม่ได้เกิดเพื่อความหลุดพ้นเพราะอำนาจของกิเลสนี้เลย นอกจากธรรมเกิดเท่านั้น

ธรรมเกิดมากน้อยจะดับทุกข์ลงไปโดยลำดับลำดา ย่นทุกข์เข้ามา ๆ ดังผู้ได้สำเร็จพระโสดา นี่เป็นความที่แน่ภายในจิตใจเจ้าของโดยลำดับ ว่าโสตะ คือกระแส เข้ากระแสที่จะไม่เกิดตายอีกแล้ว จะช้าหรือเร็วท่านก็มีกำหนดเอาไว้ ดังที่ท่านแสดงไว้ในตำรับตำราอันเป็นของแน่นอนตายตัวแล้วเป็นอื่นไปไม่ได้ เช่นอย่างพระโสดา ถ้าอย่างอ่อนก็ ๗ ชาติ อย่างกลางก็ ๓ ชาติ อย่างอุกฤษฏ์ก็ ๑ ชาติ หนึ่งชาติคือกลับมาเกิดมาเกิดอีกชาติหนึ่งก็ได้ หรือว่าในชาตินั้นแล้วพิจารณาบำเพ็ญตนเองจนแก่กล้า สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุดวิมุตติพระนิพพานเป็นอรหัตบุคคล สิ้นภายในชาตินั้นก็ได้ นี่เป็นความแน่นอนสำหรับจิตดวงนี้

จิตดวงนี้เมื่อเข้าสู่จุดรวมแล้ว จะรู้เจ้าของไปโดยลำดับลำดาความเคลื่อนไหวมากน้อยเพียงไร สติปัญญาไม่ต้องบอก เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่กับจิต ด้วยการสั่งสม ด้วยการบำรุงตลอดเวลาอยู่แล้ว จนกลายเป็นหลักธรรมชาติ คืออัตโนมัติแห่งความเพียรของสติปัญญาขั้นนี้ทำงาน จะเป็นไปโดยลำดับ

เมื่อถึงขั้นนี้แล้วเราจะได้เห็นความอัศจรรย์ของธรรมไปโดยลำดับลำดา ในขณะเดียวกันจะเห็นความทุกข์ที่เคยเป็นมาโดยลำดับลำดา จนกระทั่งว่าทุกข์ที่กิเลสสร้างขึ้นมาในจิตใจนี้ ยังเหลืออยู่มากน้อยเพียงไร ก็ยิ่งจะเห็นเป็นพิษเป็นภัยประจำจิตอยู่ตลอดเวลา แล้วไม่ละเว้นที่จะสังหารมันจนได้นั้นแหละ นั่นละท่านเรียกสติปัญญาอัตโนมัติ มันเห็นโทษเห็นภัยกันอย่างไม่จืดจาง อย่างขยับตัวเข้าไปเรื่อย ๆ มัดเข้าไปเรื่อย ๆ มัดกิเลสมัดเข้าไปเรื่อย ๆ มัดเข้าไปเรื่อย ๆ เหมือนกับกิเลสมัดเราแต่ก่อน กระดิกออกไปแง่ใดมุมใดของอาการของจิต มีแต่เรื่องของกิเลสทำงานเพื่อมัดเราให้อยู่ในกองทุกข์ อยู่ในเงื้อมมือมันเท่านั้น

ที่นี่เมื่อธรรมมีอำนาจก็เป็นเช่นนั้น ไม่ได้ผิดกันอะไรเลย ผู้ปฏิบัติจะทราบด้วยตัวเองด้วยกันทั้งนั้น เมื่อถึงธรรมขั้นที่เป็นอัตโนมัติแล้ว นั่นละเป็นขั้นที่จะมัดกิเลสให้อยู่ในเงื้อมมือในวันใดวันหนึ่ง เวลาใดเวลาหนึ่ง อย่างรีบอย่างร้อน อย่างสด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในความเพียรนั่นแล

เพราะฉะนั้นผู้มีความเพียรประเภทนี้จึงหาเวลาว่างไม่ได้ ไม่มีเวลาว่าง ตาเห็นก็ดีไม่เห็นก็ดี จิตไม่ว่างจากการขวนขวาย จากการขุดค้นเพื่อฆ่ากิเลสโดยลำดับไป ตา หู จมูก ลิ้น กายจะสัมผัสสัมพันธ์หรือไม่สัมผัสสัมพันธ์ไม่สำคัญ แต่จิตกับกิเลสนั้นจะสัมผัสกันอยู่ตลอดเวลาด้วยสติด้วยปัญญาเพื่อฆ่ากิเลสโดยลำดับไป

นี่ละถึงขั้นนี้แล้วเราจะได้เห็นคุณค่าของจิต เห็นคุณค่าของธรรม เห็นความหวังของตน ว่าสร้างขึ้นมาใกล้เข้าไปทุกทีกับความหลุดพ้นหรือพระนิพพาน หรือความบริสุทธิ์ของใจสิ้นเสร็จไปจากกิเลสประเภทต่าง ๆ จะเห็นเป็นสด ๆ ร้อน ๆ ตลอดไปเลย เพราะฉะนั้นความเพียรของผู้บำเพ็ญในขั้นนี้ จึงนับวันที่จะก้าวหน้าโดยลำดับลำดา ไม่มีคำว่ายืนว่าเดินว่านั่งว่านอนนี้ที่ความเพียรจะไม่ดำเนิน

สติปัญญาจะก้าวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดยั้ง นอกจากเข้าสู่สมาธิเพื่อพักผ่อนหย่อนจิตกิริยาของจิตซึ่งทำงานนั้นเสียเป็นการชั่วคราวเท่านั้น คือการพักสมาธินี้อาการของจิตทุกส่วนซึ่งเป็นงานของใจนั้นระงับไปด้วยกัน นี่เรียกว่าพักจิต พอถอนออกมาจากนั้นแล้วก็ก้าวเดิน คือการทำงานของจิต จนกระทั่งได้หลุดพ้นไปเสียโดยสิ้นเชิง หาอะไรที่จะมาเกี่ยวข้องไม่ได้แล้วจิตดวงนี้ ทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนพะรุงพะรังจนหาเงื่อนต้นเงื่อนปลายหาจิตไม่ได้ มีแต่สิ่งควบคุม มีแต่สิ่งที่ปกปิดกำบังไปเสียหมด สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเลย แต่มันเป็นใหญ่ มันครอบหัวใจไว้หมด หาทางที่จะสอดส่องเข้าไปดูใจเจ้าของไม่ได้เลยก็มี ดังที่มันเป็นอยู่ที่จิตไม่ได้หลักได้ฐานนั้นแล

ทีนี้พอจิตได้หลักได้ฐานแล้วย่อมมีช่องทางที่จะก้าวเดินไป นับตั้งแต่ขั้นสมาธิขึ้นไปเรื่อย ๆ แล้วเดินด้วยปัญญาไป แฝงกันไปในระยะ ๆ แต่ไม่ใช่ทำงานในขณะเดียวกันเวลาเดียวกัน เช่น เวลานั่งสมาธิเพื่อความสงบของจิตก็ให้เป็นความสงบเสีย อย่ายุ่งกับการพิจารณาทางด้านปัญญา เวลาจิตมีกำลังจากสมาธิแล้ว ถอยออกมาทำงานด้วยปัญญาแล้วไม่ต้องห่วงเรื่องของสมาธิ ให้ทำงานตามหน้าที่ของสติปัญญาเรื่อยไป นี้แหละคือการขุด

ค้นการฟาดฟันหั่นแหลกกับกิเลสทั้งหลายด้วยวิธีการ คือปัญญานี้แลเป็นสำคัญ สมาธิเป็นเพียงพักจิตเพื่อเอากำลังเท่านั้น

เมื่อถึงขั้นละเอียด จิตจะทราบตัวทุกระยะว่าเวลานี้อยู่ในขั้นใดภูมิใด สมมุติว่าตายแล้วจะไปที่ไหน ไม่ต้องถามใครเลย มันบอกอยู่ในตัวของมันเสร็จทีเดียว จนกระทั่งถึงจิตได้หลุดพ้นออกจากสิ่งเกี่ยวข้องคือสมมุติทั้งปวง มีอวิชชาสมมุติเป็นต้น โดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือแล้ว ทำไมจะไม่เด่นดวง ทำไมจะไม่รู้ จนเหมือนกับว่าโลกธาตุหวั่นไหวล่ะ

จิตดวงนี้ได้หลุดพ้นจากความจองจำ กี่ภพกี่ชาติแล้วที่กิเลสเคยจองจำมา และได้ขาดสะบั้นไปจากกันแล้วนี้ ทำไมจะไม่ทราบอย่างเด่นชัด ท่านว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** ที่ประกาศกังวานเหมือนกับว่าสามแดนโลกธาตุนี้ถล่ม ก็คือจิตที่พรากจากอวิชชานั้นแล นั้นละทีนี้ก็ชัดเรื่องการเกิดการตาย จะไปเกิดที่ไหนอีกไหม จะไปตายที่ไหนอีกไหม เมื่อเกิดไม่มีตายก็ไม่มี เมื่อไม่มีเชื้อพาให้เกิด จิตจะไปเกิดที่ไหนอีกได้อย่างไร เชื้อของจิตคืออะไรมันก็รู้แล้ว ท่านให้ชื่อว่า **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** นี้คือเชื้อฝังจมอยู่ภายในใจ เมื่อถอดถอนนี้ออกโดยสิ้นเชิงแล้วก็รู้ชัดเจ้าของโดยไม่มีแง่สงสัย แม้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ตรงหน้าก็ไม่ทูลถามท่าน ถามท่านทำไมความจริงเป็นอันเดียวกัน

ถ้าจะเทียบก็เหมือนกับเรารับประทาน ต่างคนต่างรับประทาน ต่างคนต่างมีชิวหาประสาท ต่างคนต่างรับรสรับชาติได้ด้วยกัน ประสาททำงานสมบูรณ์เต็มที่ด้วยกัน ทำไมจะไม่ทราบความเย็นร้อน อ่อนแข็ง มีเผ็ดเค็มเปรี้ยวหวานต่าง ๆ จนกระทั่งถึงความอิ่มไปโดยลำดับลำดา ถึงขั้นอิ่มสุดเต็มที่ที่จะรับประทานต่อไปอีกไม่ได้แล้ว ทำไมจะไม่ทราบต้องได้ทราบกันทั้งนั้น นั่งรับประทานรวมกันอยู่ เป็นพัน ๆ หมื่น ๆ แสน ๆ คนก็ตาม จะไม่มีรายใดเลยแหวกแนวออกมาว่าความอิ่มของข้าพเจ้าเป็นยังไง เผ็ดเค็มของข้าพเจ้าเป็นยังไง ไม่มี ทราบไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงความอิ่มหนำสำราญเต็มที่

นี่ก็เหมือนกันเช่นนั้น ผู้ที่รู้ธรรมทั้งหลายรู้อย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าก็ดี สาวกทั้งหลายก็ดี จึงไม่ถามกัน พอมาถึงขั้นไม่ถามแล้วไม่ถาม ถามไปหาอะไร

มันประจักษ์อยู่ภายในจิตใจอยู่แล้ว ไม่มีอะไรที่จะเป็นข้อข้องใจให้ถาม นี่รู้ธรรมรู้อย่างนี้ นี่แหละการรื้อถอนตนให้ออกจากทุกข์ ให้ทำความพยายามพึ่งตนอยู่เช่นนี้

เราอย่าหวังพึ่งอันใดในโลกนี้ อย่าหวังพึ่งปีเดือนวัน สถานที่โน่นที่นี่ อย่าคาดอย่าหมายไปให้เสียเวลาในความเพียรของเราในระยะหนึ่ง ๆ ให้บำเพ็ญตัวไปโดยลำดับลำดาจนกระทั่งถึงที่สุดวิมุตติหลุดพ้นไปเสียภายในร่างกายที่จิตยังครองร่างอยู่ นี้ละเป็นสิ่งที่แน่นอนที่สุดแล้ว

ตายเมื่อไรก็ตายไปเถอะ อันเรื่องธาตุเรื่องขันธ์มันรวมตัวกันเข้ามานี่ มีจิตเท่านั้นเป็นผู้ไปถือกรรมสิทธิ์ ยึดสิ่งนี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณเข้าเกิดเข้ายึดถือถึงกาลเวลาอันนี้มันสลายแล้วห้ามไม่ฟังห้ามไม่ได้ มันก็แตกของมันไป จิตหมดความยึดถือ หมดอุปาทานแล้วก็หมดความรับผิดชอบ ความอุปาทานไม่มีอีกแล้ว หมดความรับผิดชอบ หมดปัญหาเรื่องของสมมุติโดยประการทั้งปวง นั่นละท่านว่านิพพาน

ดังพระพุทธเจ้าของเรานิพพาน ดังสาวกทั้งหลายนิพพาน ท่านปล่อยความรับผิดชอบทีแรกก็ปล่อยกังวล หลังจากนั้นมาเมื่อจิตบริสุทธิ์แล้วก็ปล่อยความรับผิดชอบ คือ **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** นี้เสีย ขันธ์ทั้งห้าเป็นทุกข์ ก่อกวนอยู่ตลอดเวลา พาอยู่พากินพาหลับพานอนพาขับพาถ่าย อิริยาบถทั้งสี่เพื่อธาตุเพื่อขันธ์นี้ทั้งนั้น

เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้วไม่มีอะไรที่จะเพื่อจิตเลย เพราะจิตไม่ต้องการอะไรอีกแล้ว เนื่องจากเป็นความพอตัว พอตัวอยู่ในจิตดวงนั้น ไม่หวังเอาอะไรอีกแล้ว ความหวังจึงหมดโดยประการทั้งปวง แม้ที่สุดอยากไปนิพพานจนกระทั่งถึงใจจะขาดก็ตามเถอะ เมื่อถึงขั้นที่หายอยากแล้วก็หาย เช่นเดียวกับเราหิวกระหายอาหารนั่นแหละ เมื่อเราหิว หิวมากเท่าไรก็รู้เวลารับประทานลงไปอิ่มเต็มที่แล้วอยากอะไรอีก จิตที่อยากไปนิพพานก็คือยังไม่ถึงนิพพานนั่นแล เมื่อถึงขั้นบริสุทธิ์วิมุตติหลุดพ้น อิ่มตัวแล้ว ก็คืออิ่มพระนิพพานนั่นเอง อยากไปนิพพานที่ไหน ผู้บริสุทธิ์แล้วย่อมไม่หลงพระนิพพาน จึงเรียกว่าบริสุทธิ์ นั่นละ

พระพุทธเจ้าจะบอกก็ตามไม่บอกก็ตามเถอะ ทางนี้ท่านสอนไว้แล้วอุบายวิธีการต่าง ๆ ให้พวกเรามาบำเพ็ญ ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เพื่อเราทั้งนั้น

ให้พากันตั้งอกตั้งใจ อย่ามาอยู่เฉย ๆ หลับ ๆ นอน ๆ ตื่น ๆ กิน ๆ อยู่ ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย ความเพียรให้เร่ง เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ให้ถือเป็นกิจจำเป็นของพระเรา งานของพระคือเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา นี่แหละงานของพระ งานฆ่ากิเลส เหมือนอย่างโลกเขามีงานทำกัน เขาทำอยู่ที่ไหน ที่ทำงานของเขามี ๆ ทั้งนั้น ที่ทำงานคืออะไรอีก คือทางจงกรม เดินลงไป ที่นั่งสมาธิภาวนา ตามร่มไม้ชายป่าชายเขา ตามกระต๊อบนั่งลงไป พิจารณาลงไป นี่เรียกว่าผู้ทำงาน คนไม่ว่างงาน ย่อมจะปรากฏสมบัติอันพึงใจขึ้นมาในวันเวลาใดเวลาหนึ่งจนได้ จึงขอให้พากันตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

ต่อไปนี้มันจะไม่มีแล้วนะกรรมฐาน จะมีแต่ชื่อแล้วเวลานี้ ถูกสิ่งยั่วยวนทั้งหลายมันล้อมเข้ามา ๆ รอบตัวแล้วเวลานี้ นี่แหละไม่ว่าคนว่าเราว่าเขากำลังส่งเสริมกันในทางที่จะผูกมัดตัวเอง ที่จะก่อความทุกข์ความลำบากให้มากขึ้นไป โดยถือว่าตนนี้ฉลาดแหลมคม ความจริงมันโง่จะตายไปมนุษย์เรานี้ ว่ามนุษย์นี่แหละฉลาด แต่ในขณะเดียวกันก็คือมนุษย์นี้แหละฉลาดมากเพียงไร ก็ความโง่ทำลายตัวเองมีมากเพียงนั้น วุ่นไปหมดทั้งโลกทั้งสงสาร

มีใครถ้าว่าฉลาดจริง ๆ ความสุขที่จะเอามาจากความฉลาดมีตรงไหน หาเจอไหม ไปถามซิ ลองไปถามซิคนทั้งโลกธาตุนี้ ถ้าไม่ถามจิตของผู้บริสุทธิ์เสียเท่านั้น ผู้นี้เป็นผู้ว่า ไม่จนละเรื่องความสุข สมบูรณ์เต็มที่คือผู้สิ้นกิเลสแล้วเท่านั้น และมีความสุขที่พึงใจของตัวเอง

นับตั้งแต่สมาธิขึ้นไปจิตมีที่อยู่ จิตมีที่พัก จิตมีเรือนจิต จิตย่อมมีความสงบสบาย จากนั้นก็จิตมีปัญญาแพรวพราว สามารถฆ่ากิเลสไปโดยลำดับลำดา เห็นที่ฆ่า เห็นที่ตายของกิเลส เห็นที่หลุดพ้น เห็นชัยชนะของตัวที่ชนะกิเลสไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งถึงเห็นป่าช้ากิเลสมันบรรลัยไปจากจิต สังหารกิเลสไปด้วย **กุสลา ธมฺมา** คือความฉลาดของตน เห็น

อยู่ที่จิตนี้ไม่ได้เห็นอยู่ที่ไหนนะ ดูที่นี่ นี่ละความสุขอยู่ที่ตรงนี้ ไม่ได้อยู่ที่โน่นที่นี่ตามความสำคัญมั่นหมาย

เราไม่ได้ประมาทโลก เราพูดตามเรื่องของโลกของธรรมต่างหากเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้นโลกนี้มีมากขนาดไหน ว่าเจริญขนาดไหน ก็คือความทุกข์ความทรมานของสัตว์โลกในที่ทั่ว ๆ ไปในโลกนี้แล จะเอาความสุขที่ไหนมา เพราะเป็นเรื่องของโลกของกิเลสพาล่อลวงให้เป็นไปทั้งนั้น ไม่ใช่ธรรม ธรรมท่านไม่หลอกลวงใครนี่ ปรากฏตรงไหนเป็นที่ไว้ใจ ๆ โดยลำดับลำดา ไม่มีฉากหน้าฉากหลัง เหมือนกิเลสตัวมายาแสนกลนี้เลย อันนี้มีเถอะฉลาดขนาดไหนกองทุกข์เต็มหัวใจนี่ เอาความสุขมาจากไหน

กิเลสพาให้ฉลาดหาความสุขไม่ได้นะ ถ้าธรรมพาฉลาดแล้ว เอา ไม่ต้องถามใครก็ได้ พูดก็สาธุ พระพุทธเจ้าปรินิพพานกี่หมื่นกี่ล้านองค์ไม่ถามพระองค์ ถามทำไม พระองค์ก็รู้อย่างเดียวกัน เห็นอย่างเดียวกัน สุขอย่างเดียวกัน ถามท่านทำไม นั่นถึงว่าเป็นคนที่เจอสุขจริง ๆ บรมสุขไม่ต้องไปหาที่ไหน และไม่ต้องหมายป่าช้า ไม่ต้องกลัวเรื่องความเป็นความตายกลัวมันอะไร เรื่องสัจธรรมเรื่องความจริงรวมกันเข้าสลายกันไป เรื่อง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** มีอยู่ทุกแห่งทุกหน รู้ตาม **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** แล้วหลงไปอะไรอีก ตื่นไปหาอะไร อยู่ตามความจริงของตนเท่านั้นเอง นั่น นี่ละความสุขหาเอาตรงนี้ให้ได้ซิ

เรื่องอยู่ทางโลกทางสงสารเราก็เคยอยู่มาด้วยกันแล้ว ไม่ได้ประมาท เราเกิดกับโลก พ่อแม่เราเป็นโลก ตัวเราก็เป็นโลก เกิดมาอยู่ในโลก กระทบกระเทือนโลกก็รู้กันมาโดยลำดับลำดาอย่างนี้ เราสงสัยที่ตรงไหนว่าโลกนี้จะมีสาระสำคัญพอที่จะให้เราพึ่งเป็นพึ่งตายได้เช่นเดียวกับธรรมล่ะ ไม่มี

เพราะฉะนั้นเราเป็นนักบวชนักปฏิบัติ จงผันจิตให้ออกจากสิ่งที่เคยหลอกลวงนั้นเข้าสู่อรรถเข้าสู่ธรรม ให้เป็นที่ตายใจได้ในอรรถในธรรม มีสมาธิธรรม เป็นต้น เข้าถึงปัญญาธรรมจนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้นภายในจิตนี้แล้วเท่านั้นแหละ ที่นี่ไม่ต้องไปถามหาอะไร นั้น

แลคือผู้มีความสุข นั้นแลคือเมืองพอ นั้นแลคือผู้พอแล้วที่นี่ ไม่ต้องวุ่นวายอะไรอีก นี่ผู้นี่หาสุขเจอ เจออย่างนี้ซิ

พระพุทธเจ้าจึงเป็นองค์เอกของโลกที่บรมสุข ๆ **ปรมํ สุขํ ปรมํ สุขํ** หมายถึงอะไร ถ้าไม่หมายถึงจิตที่บริสุทธิ์นี้เท่านั้น จิตที่มีกิเลสเอา **ปรมํ สุขํ** ที่ไหนมาให้เรา มีแต่เอา **ปรมํ ทุกฺขํ** เข้ามายัดใส่ ๆ เต็มหัวใจ สุดท้ายก็จนจะเป็นบ้าทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย เพราะทุกข์มันมากต่อมาก สติปัญญาบังคับไม่ได้ บังคับไม่ทั่วถึง กำลังไม่พอ สุดท้ายเป็นบ้าไปได้เพราะความคิดมาก ยุ่งมาก นั่นทุกข์มากนั้นเองจะเป็นอะไรไป เอาให้มันเห็นชัดเจนซินักปฏิบัติ ให้มันรู้ในหัวใจแล้วพูดได้หมดนั่นแหละ เว้นแต่ไม่รู้มันถึงพูดไม่ได้ ถ้าลองได้รู้แล้วปิดได้รึ ของมีอยู่ พูดตามสิ่งมีอยู่เป็นอยู่ทำไมจะพูดไม่ได้ เห็นได้ทำไมพูดไม่ได้ล่ะ นั่น เอาให้มันจริงจังอย่างนั้นนักปฏิบัติ

เอาละเทศน์รู้สึกเหนื่อยแล้ว

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

ความละเอียดแหลมคมของกิเลส

การไปศึกษาหรืออบรมกับครูบาอาจารย์นี่เราก็เคยเห็นมาแล้ว มันก็ไม่เป็นหน้าเป็นหลังอะไร อย่างไปศึกษาอบรมกับพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นนั้น นั่นก็มากต่อมาก เราที่คอยดูแลอยู่ฉากหลังก็หนักจนอกจะแตก เพราะมันคอยแต่จะแหวกแนวกันอยู่เรื่อย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไปหาอยู่กับท่านนั่นแหละ ถึงกับได้พูดว่า นี่เวลามาอยู่กับท่านเวลานี้กำลังซ่อนเล็บนะ ออกจากนี้ไปแล้วจะกางเล็บให้เต็มภูมิเต็มเพลงนั่นแหละ โท มันก็เป็นจริง ๆ นี่ ใครมีลวดลายยังไงก็แสดงลวดลายของตัวออกไป เหมือนกับว่าไม่ได้เคยพบเคยเห็นปฏิปทาเครื่องดำเนินของท่านที่พาดำเนินมาบ้างเลย นี่ซิที่ทำให้อิดหนาระอาใจต่อการรับหมู่รับเพื่อนไว้อบรมสั่งสอน คือมันไม่ได้เป็นไปตามที่สั่งสอนนั้นนะ

ไปก็สักแต่ว่าไป ดีไม่ดีไปเอาชื่อเอานามไปอย่างนั้น เอาครูบาอาจารย์ไปขายกินอย่างว่าลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ๆ นี้ก็เห็นดังกันอยู่นี่ ด้านการปฏิบัติไม่เห็นเป็นท่าอะไร มีแต่คุยมีแต่โม้เห็นตำตาอยู่นั้น เราเห็นอยู่นี้นะไม่ใช่ไม่เห็น ไปไหนก็อยากอวดว่าเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์มั่น และเป็นลูกศิษย์ชั้นเยี่ยมชั้นในเสียด้วยนะ คุยโม้น่ะ บทเวลาปฏิบัติเหมือนขี้เขานั่น มันไม่ได้สนใจการปฏิบัติ มีแต่โม้อยู่อย่างนั้น เห็นแล้วนี่น่ะชอบโม้ชอบคุย อยากให้เขานับถือลือหน้าว่าตัวนี้เก่งกล้าสามารถ ได้อบรมศึกษามาจากครูบาอาจารย์องค์ปรากฏชื่อลือนาม ไม่ทราบว่าคุยว่าโม้ไปถึงไหน ๕ ทวีปคุยโม้ได้ แต่การปฏิบัติเหมือนคนจะตายนั่น นี่ซิมันน่าทุเรศนะ

ครูบาอาจารย์ท่านพาดำเนินยังไงปฏิบัติยังไง ถ้าตั้งใจไปศึกษาแล้วมันก็เห็นก็รู้อยู่นี่ ไม่ใช่ไม่เห็น จำนวนมากต่อมากที่ไปศึกษาอบรมกับพ่อแม่ครูอาจารย์นี้ มีสักกี่รูปล่ะ นี่ซิ อย่างเข้ามาอบรมในนี้ก็เหมือนกันนั่นแหละ ก็เคยเห็นมาแล้วนี่จะผิดไปไหน เพราะการปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนาถือว่าเป็นของยากละซี จึงได้เถลไถลหาเกาในที่ไม่คันไปอย่างนั้น มันมักจะเป็นอย่างนั้นนะ

การภาวนาการฆ่าการสังหารกิเลสเป็นเรื่องที่ยาก ยากมาก ได้เคยปฏิบัติมาแล้ว ได้เคยต่อสู้กับมันมาแล้ว บางครั้งเหมือนกับว่าชีวิตจิตใจนี้จะไม่เหลือครองร่างอยู่เลย เหมือนจะตายไปในเวลานั้น ก็เป็นมาแล้วนี่ นี่ก็เพราะการต่อสู้กับกิเลส เนื่องจากกิเลสเป็นสิ่งที่เหนียวแน่นฉลาดแหลมคมมากทีเดียว ไม่เช่นนั้นมันไม่สามารถที่จะครอบโลกธาตุให้อยู่ในเงื้อมมือได้ สัตว์โลกในสามแดนโลกธาตุนี้รายไหนที่ได้พ้นอำนาจของกิเลส อยู่เหนือกิเลสได้มีไหม นอกจากพระอรหันต์เท่านั้น มีจำนวนมากขนาดไหนเรา

ดูซิ สัตว์ในแดนโลกธาตุนี้ที่อยู่ใต้อำนาจของกิเลส โดยที่ไม่รู้สึกตัวเลยว่ากิเลสนั้นบีบบังคับ หรือเป็นเจ้าอำนาจปกครองอยู่ทุกดวงวิญญาณ

แหลมไหมกิเลส ฟังซิ ทั้ง ๆ ที่มันบีบบังคับอยู่ในหัวใจตลอดเวลาเราก็ไม่รู้ว่ามันเป็นภัย ไม่รู้ว่ามันเป็นกิเลส อุบายที่ออกมาในแง่ใดมุมใดของจิตแต่ละดวงแต่ละขณะที่คิดที่ปรุงออกมา มีแต่เรื่องของมันทั้งนั้น นั่นฟังซิ แล้วเราก็ไม่รู้ด้วยว่าเป็นเรื่องของมัน เป็นเรื่องของข้าศึกเบียดเบียนหรือบังคับเรา พอที่จะมีแก่ใจต่อสู้แก้ไขกับมัน นี่ถึงขนาดนั้นเรายังไม่รู้จะว่าไง ยังหัวเราะยังขับลำทำเพลงอยู่ เหมือนกับอยู่ในเรือนจำก็ไม่รู้ว่าติดคุกติดตะราง นี่ซิเวลาจะแก้มันให้ได้เห็นภัยตามทางของปราชญ์ท่านเห็นมาแล้ว ละมาแล้ว ผ่านพ้นมาแล้วนั้น จึงเห็นไม่ได้ ละไม่ได้ ผ่านพ้นไม่ได้ เห็นแต่กระหยิ่มยิ้มย่องกับมันอยู่ตลอดเวลา มันนั่นละสร้างความหวังให้ให้หวัง แต่หวังลมหวังแล้งเราก็ไม่รู้ว่าเราหวังลมหวังแล้ง เพราะความหลอกลวงของมัน

ทีนี้เรามาปฏิบัติทั้ง ๆ ที่มีอรรถมีธรรมมีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนอยู่ ว่ากิเลสกับธรรม ๆ บอกอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นข้าศึกกัน เป็นข้าศึกเรา เราก็ยังมองไม่ทันมันจะว่าไง พอจะฝึกหัดดัดแปลงตนเพื่อต่อสู้กับมันให้ได้ชัยชนะไปโดยลำดับลำดา ก็ถือเป็นความลำบากรำคาญอันเป็นเพลงของมันกล่อมไปเสีย และเถลไถลออกนอกลู่นอกทางตามมันที่ฉุดลากไปอีกแล้ว คิดดูในแง่ใดมุมใดมันไม่มีแง่ที่เราจะเข้าใจ แง่ที่จะเห็นโทษของมัน มีแต่แง่ที่ถูกกล่อมไปเสียทั้งนั้น แล้วจะมีแก่ใจประกอบความพากเพียรอย่างไร

นี้แหละนักปฏิบัติเราได้ยินได้ฟังจากครูบาอาจารย์อยู่ต่อหน้าต่อตา แต่ความอุตส่าห์พยายามที่จะปฏิบัติ ด้วยความเห็นโทษตามที่ท่านสอนไว้นั้นมันไม่มี พอที่จะตะเกียกตะกายไปตามอรรถตามธรรมก็ถูกกล่อมไปเสีย หาว่ายากว่าลำบาก แล้วก็เถลไถลออกนอกลู่นอกทางไปเสีย เฉพาะอย่างยิ่งด้านวัตถุนี่แหละออกได้ง่ายที่สุด โดยเห็นว่าสะดวกสบาย ยิ่งก่อสร้างนั้นสร้างนี้ด้วยแล้ว เอาละติดต่อกับผู้คนญาติโยมรบกวนนั่นนี่ กลายเป็นพระกวนบ้านกวนเมืองไปนั้นง่าย เพราะเป็นเรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องของธรรม

เรื่องของธรรมแล้วต้องฝืนกิเลสอยู่ตลอดเวลา ทีนี้มันก็ไม่อยากฝืนซิ เพราะกิเลสก็กล่อมอยู่ให้ฝืนธรรม และการฝืนธรรมมันก็ไม่ฝืนยาก เพราะอำนาจแห่งความเชื่อมั่นในกิเลส หนักเบาขนาดไหนก็เห็นว่าเป็นของดิบของดีไปเสีย ไม่รู้ว่ากิเลสหลอกลวงให้ฝืนธรรม ให้เหยียบย่ำทำลายธรรม ทั้ง ๆ ที่เรามาหวังจะฆ่ากิเลส ส่งเสริมธรรม มันกลับตรงกันข้ามไปเสียอย่างนั้น พิจารณาดูซิท่านทั้งหลาย ที่กล่าวมาเหล่านี้

กล่าวมาจากความมีความเป็น ตำรับตำราก็เคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง ครูบาอาจารย์ก็เคยได้ยินได้ฟังมาพอสมควร

สรุปลงแล้วการได้พบได้เห็นการได้ต่อสู้กันกับมันนี้แหละ เป็นสิ่งที่ได้นำมาพูด ได้นำมาเล่าให้หมู่เพื่อนฟัง เพราะหนักมากจริง ๆ การต่อสู้กับกิเลสนี่หนักมาก ตั้งแต่ขั้นล้มลุกคลุกคลาน มีแต่ต่อสู้กับกิเลส ให้มันเหยียบย่ำทำลายได้รับความทุกข์ความลำบากก็ไปโยนให้ธรรมเสียหมด ไม่ได้โยนให้กิเลสว่ามันฝ่ามันฝืน มันมีกำลังมากมันเหยียบย่ำทำลาย มันขัดมันขวางเราไม่ให้ก้าวดำเนินตามธรรมได้ อย่างนี้เราก็ไม่มีเวลาที่จะคิดได้ เลยโยนโทษโยนกรรมทั้งหลายไปให้ธรรมเสีย ซึ่งธรรมนั้นไม่มีโทษมีกรรมแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ไม่เหมือนกับกิเลสตัวเป็นโทษเป็นกรรมแก่สัตว์โลกนี้เลย ก็ยังจำยอมมันให้เป็นไปอย่างนั้น พวกเราโง่ไหมพิจารณาซิ

คำพูดนี้จะจริงหรือไม่จริงให้ท่านทั้งหลายจำเอาไว้ แล้วไปประพฤติปฏิบัติตนต่อสู้กับกิเลสดังที่กล่าวมานี้ลองดูซิ เมื่อธรรมได้สว่างกระจ่างแจ้งขึ้นมาโดยลำดับลำดาแล้ว จะพอมองเห็นโทษเห็นภัยของกิเลสที่แสดงอยู่ตลอดเวลาบนหัวใจของเรา แล้วก็จะได้ต่อสู้กัน นี่เคยต่อสู้มาแล้วจึงกล้าพูดให้หมู่เพื่อนฟัง ว่าแหลมคมไม่มีอะไรเกินกิเลส การประพฤติปฏิบัติหรือการแก้ไขการถอดถอนยาก ไม่มีอะไรเกินกิเลส มีแต่เรื่องฝืนธรรม ๆ ทั้งนั้น และเราก็ไม่รู้ว่ากิเลสฝืนธรรม เราก็ไปเข้าข้างกิเลสเสีย กลายเป็นเรื่องของเราฝืนธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรมไปกับกิเลส เป็นพวกเป็นเพื่อนอันเดียวกันกับกิเลส หรือเป็นสมุนของกิเลสไปเสีย โดยที่เราก็ไม่มีเจตนา ไม่รู้ แต่มันก็เป็นไปตามหลักธรรมชาติของอำนาจแห่งกิเลสมันครอบงำ มันฉุดลากไปให้เป็นอย่างนั้น แน่ะ

นี่จึงทำให้ท้อใจเหมือนกัน บางกาลบางเวลาท้อใจนะ เกี่ยวกับหมู่กับเพื่อนประพฤติปฏิบัติเถลไถลออกนอกลู่นอกทางไป เพราะอะไร ก็เพราะสิ่งที่ฉุดลากฉุดลากอยู่ตลอดเวลา ทุกอาการของจิตที่แสดงออกมาออกมาจากความผลักดันของกิเลส ออกมาจากพลังของกิเลส ให้แสดงออกมาเป็นกิริยาแต่ละอาการ ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้าศึกแห่งธรรม เหยียบย่ำทำลายธรรมทั้งนั้น แต่เราก็ไม่มีทางทราบได้ เพราะยังไม่ใช่ฐานะของจิตที่มืดมัวอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสครอบงำจะทราบเรื่องของมันได้นี่ซิ นี่เวลามันมืดมันมืดอย่างนั้นแหละ มีแต่กิเลสออกทำงานทุกอาการ แม้ในทางจงกรม ในสถานที่นั่งภาวนา ขณะนั่งภาวนา ขณะเดินจงกรม ก็ไม่พ้นที่มันจะไม่เข้าไปทำงานอยู่ในวงแห่งความเพียรของเรานั้น ๆ ใครก็ใครเถอะเป็นอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้นแหละ

การฟังอุบายจากครูจากอาจารย์ ก็เพื่อจะส่งเสริมเพิ่มเติมสติปัญญาศรัทธาความเพียร ตลอดความอุตส่าห์พยายามให้มีกำลังแก่กล้าสามารถ แล้วต่อสู้กับกิเลสให้

ได้ชัยชนะไปโดยลำดับลำดา ก็เป็นไปไม่ได้จะว่ายังไง นี่กล้าพูดถึงขนาดนั้นแหละว่า ไม่มีอะไรที่จะละเอียดแหลมคมและมีอำนาจมากจากความละเอียดแหลมคมของตน คือของกิเลส ไม่ว่าจิตวิญญาณดวงใดอยู่ใต้อำนาจของมันทั้งนั้นทีเดียว โดยเจ้าตัวก็ไม่รู้ว่าถูกบีบถูกบังคับ ถูกพาให้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ให้สร้างบาปสร้างกรรม

ทั้ง ๆ ที่บาปกรรมใคร ๆ ก็รู้ว่าให้ผลเป็นทุกข์ ธรรมท่านก็สอนเอาไว้ จอมปราชญ์คือศาสดาของเรานี้สอนแต่เรื่องเหตุเรื่องผล เรื่องความมีความเป็น ทั้งของกิเลสทั้งของธรรมให้เห็นอย่างชัดเจนเปิดเผย เราก็ยังทราบไม่ได้ นอกจากนั้นก็มีครูมีอาจารย์แนะนำสั่งสอนบอกเหตุบอกผลบอกโทษบอกคุณ ทั้งฝ่ายกิเลสและฝ่ายธรรมอย่างเปิดเผยอีกเช่นเดียวกัน เราก็ไม่มีทางทราบได้อยู่อย่างนี้จะว่ายังไง นั่นเห็นไหมกิเลส ละเอียดไหมดูซิ

คิดดูตั้งแต่เราปฏิบัติเข้าไปถึงขั้นที่จะประหัตประหารกันให้ขาดสะบั้นจากจิตใจอยู่แล้ว ยังไปหลงเพลงของมันได้ฟังซิ ดังที่เคยกล่าวไว้เสมอว่า **อวิชฺชาปจฺจยา** ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทั้งหลายเหล่านี้ซึ่งเป็นของหยาบ ก็ว่าฆ่าไป ๆ ความรักความชังฆ่ากันไป ๆ ด้วยความแน่ใจว่าเป็นกิเลส ๆ บทตัวของกษัตริย์จริง ๆ มองไม่เห็นเลย ยังไปถูกมันกล่อมจนได้ ละเอียดไหมฟังซิ ยังถึงขั้นมันปักขวากปักหนามอย่างละเอียดลออไว้ให้เราเหยียบจนได้

ดังที่ท่านสอนแสดงไว้ว่าอุปกิเลส ๑๖ จะเป็นอะไรไปถ้าไม่ใช่ลวดลายของอวิชชาอันเดียวนี้เท่านั้น มันสง่าผ่าเผย มันผ่องใส มันองอาจกล้าหาญ มันอัศจรรย์ น่าอัศจรรย์ทุกอย่าง นี่มีแต่เครื่องหลอก ลวดลายของอวิชชาทั้งนั้น สติปัญญาฆ่ากิเลสซึ่งเป็นส่วนหยาบ บริษัทบริวารของมันฆ่าเข้ามาโดยลำดับลำดาไม่มีอะไรเหลือ ถึงขั้นกษัตริย์มันแล้วยังไปหลงให้มันกล่อมจนได้นั่นซิ นี่ละมันน่าทุเรศจริง ๆ นะ แล้วสิ่งที่จะทำให้เราพูดได้อย่างชัดเจนประจักษ์ออกมาจากใจนี้ก็คืออวิชชา ละเอียดขนาดนั้นนะมันน้อยหน้าเมื่อไรฟังซิ ทีนี้เราจะมาพูดอะไรถึงเรื่องหยาบ ๆ เหล่านี้ ซึ่งปัญญาของเราก็ไม่มีพอที่จะรู้เรื่องรู้ราวของมันจะแก้จะไขได้ นี่ซิถึงว่ามันละเอียดมาก มีอำนาจมากจากความละเอียดแหลมคมของมัน

การปกครองจิตวิญญาณของสัตว์โลกแต่ละดวง ๆ ต้องปกครองด้วยความฉลาดแหลมคม จนสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นไม่สามารถรู้ได้เลยว่าอะไรครอบหัวใจของตัวอยู่ บีบบังคับหัวใจของตัวอยู่ ให้พาเกิดแก่เจ็บตายในภพน้อยภพใหญ่ ให้รับความทุกข์ความทรมาน เพราะมันพาให้ทำด้วยความพอใจอยากทำ วิญญาณดวงใดที่จะโผล่หน้าออกมาให้เห็นโทษของมัน มีสติปัญญาแย็บออกมาพอเห็นโทษของมันบ้างไม่มีเลย มีแต่ปิดหูปิดตาเหมือนกับหูหนวกตาบอด ปิดทวารทั้งหกไว้หมดเลย ลากไปไหนก็ไป ลากไปที่

ไหนก็ไป ไปได้ทั้งนั้นขึ้นชื่อว่ากิเลสที่แหลมคมกว่าแล้วลากไป ลากไปได้หมด ด้วยความไม่รู้นั่นเอง

ในขั้นหยาบ ๆ นี่ก็ความฟุ้งซ่านวุ่นวายอยู่เวลานี้ มันฟุ้งซ่านอะไร เราก็พอใจคิดทั้ง ๆ ที่เราไม่อยากฟุ้งซ่านรำคาญ ไม่อยากเป็นทุกข์เพราะความคิดความปรุงของตน แต่เราก็ขยันคิดขยันปรุงอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ไม่มีการยับยั้งชั่งตัวว่าการคิดปรุงนี้เป็นภัยต่อตัวเอง พอที่จะเข้าหาความสงบร่มเย็นด้วยอรรถด้วยธรรมเป็นเครื่องมือ อย่างนี้มันก็ทั้งยากยังทำไม่ได้จะว่าไง ถ้าหากพอทำได้หรือทำกันได้ ทำไมเราจะไม่ได้สมาธิคือความร่มเย็นของใจ เป็นที่พึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของใจในเบื้องต้นล่ะ จิตเราจะไปรวนเรร่อนอยู่ทำไม ที่พักที่อยู่ที่อาศัยอันเป็นความร่มเย็นมีอยู่แท้ ๆ

หลักธรรมท่านก็กล่าวไว้ว่าความร่มเย็นเหล่านี้ ร่มเย็นด้วยหลักธรรม สมาธิธรรม นั่น สติธรรม วิริยธรรม นี่เมื่อมีธรรมเหล่านี้แล้วใจก็สกัดลัดกั้นกันกระแสแห่งความฟุ้งซ่านรำคาญ เพราะความคิดไม่หยุดด้วยอำนาจของกิเลสนั้นได้เป็นลำดับลำดาจนถึงขั้นแห่งความสงบใจได้

ใจถ้าเป็นสมาธิลงไปแล้วก็พออยู่พอไป ไม่อดไม่อยาก ไม่ขาดแคลนความสุขนักเหมือนอย่างที่ไม่มีอะไรเหลือติดตัวเลย มีแต่ความฟุ้งซ่านวุ่นวายภายในใจอันเป็นไฟเผาตัวอยู่ตลอดเวลานี้ นี่ละให้เราฟังซิ ท่านนักปฏิบัติทั้งหลายฟังซิ อะไรหนุนให้เราคิดอยู่ทุกวันนี้ ให้วุ่นวายนี้ ธรรมท่านไม่วุ่น กิเลสนั้นต้องวุ่นแน่ ๆ กระดิกตัวออกต้องวุ่นไปเลย ๆ เราก็ยังไม่เห็นโทษ ยังคิดเสียจนเป็นบ้าก็มีจะว่าอะไร คิดมากเกินไปจนเป็นบ้ามีเยอะ ยังไม่เห็นโทษว่ากิเลสพาให้เป็นบ้าอีก นั่นละเอียดไหม

ถ้าพิจารณาถึงเรื่องการต่อสู้กับกิเลส อุบายต่าง ๆ นานาแล้ว โห หมดพุงหมดความสามารถทุกสิ่งทุกอย่าง หมดชีวิตจิตใจที่จะค้นคว้าหรือขุดค้นขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับกิเลส อุบายสติปัญญามีมากเท่าไร ความพากความเพียร ความอดความทนมีเท่าไรทุ่มเข้ามาหมดเพื่อต่อสู้กับกิเลส เฉพาะอย่างยิ่งสติกับปัญญาเป็นสิ่งสำคัญมากจะปล่อยวางไม่ได้ ถ้าไม่อยากให้กิเลสขยี้ขยำจนไม่มีชิ้นเหลือ สติปัญญาเท่านั้นละที่จะต่อต้านกันไว้พอให้ใจได้รับความร่มเย็น นี่ละเป็นอย่างนี้

นี่ไม่ลืมความตะเกียกตะกาย ความล้มลุกคลุกคลานมาตั้งแต่ขั้นต้น อยู่ไหนก็ไม่สบาย นั่งก็ไม่สบาย นอนก็ไม่สบาย เหมือนกับสุนัขที่มีแผลอยู่บนศีรษะ หนอนเจาะหนอนไชอยู่ตลอดเวลา หาความสุขความสบายไม่ได้ โดดลงน้ำก็ไม่สบาย ขึ้นบนบกก็ไม่สบาย ไปเที่ยวหลบซ่อนอยู่ที่ไหน ๆ ในอิริยาบถของหมา ความกระดิกพลิกแพลงของหมา หาความสบายไม่ได้เลย เพราะแผลอยู่บนศีรษะ ไปไหนแผลมันก็ไปด้วยหนอนก็เจาะก็ไชอยู่บนหัวมันด้วย เอาอะไรมาเป็นความสุข นี้ก็เหมือนกัน กิเลสเป็น

หนอนเจาะหนอนไชอยู่บนหัวใจเรา อยู่ในอิริยาบถใดมีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน นี่เวลากิเลสเรืองอำนาจเป็นอย่างนี้

แต่ยังไงก็ตามไม่พ้นวิสัยของเราที่จะเป็นผู้พยายามหวังพึ่งอรรถพึ่งธรรม เพราะเรื่องของกิเลสว่าพึ่งมันก็ไม่เห็นมีอะไรพอที่จะพึ่งได้ มีแต่เหยียบย่ำทำลาย เราหวังพึ่งธรรม อย่างน้อยก็พอให้ใจได้สงบร่มเย็นในทางสมาธิบ้างก็ยังดี นั่นละพอมีที่ปลงที่วางบ้าง ถ้าเป็นเดินทางก็มีร่มไม้ชายคาสองฟากทางพอให้ได้อาศัยบ้าง ไม่ได้ถูกแดดเผาเสียโดยถ่ายเดียว นี่กิเลสมันแผดเผาโดยถ่ายเดียวหาธรรมเป็นร่มเป็นเงาไม่ได้ก็เกินไปมนุษย์เรา ผู้ปฏิบัติธรรมแท้ ๆ

เวลามันล้มลุกคลุกคลานมันร้อน ร้อนอย่างนั้นนะ นี้เคยแล้ว ตา หู จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมพันธ์อะไรไม่ได้ คอยแต่จะเกิดกิเลส คอยแต่จะเป็นฟืนเป็นไฟเผาเจ้าของทั้งนั้น ถึงขั้นกิเลสเรืองอำนาจเป็นอย่างนั้น มองดูรูปก็เหมือนเทวดา ดูซิ ฟังเสียงก็เหมือนเทวดา กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทุกอย่าง เหมือนเทวดาไปหมด เหมือนสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** อสุภะอสุภังกองเต็มมันอยู่เลย มันเหมือนกับอะไร...เป็นคนละโลก ทำให้กระหยิ่ม ทำให้อ้อยอิ่งกับสิ่งนั้นละอยู่ตลอดเวลา

ในเวลาที่กิเลสเรืองอำนาจ ประตูคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เปิดไม่เปิดมันก็แสดงลวดลายอยู่ภายใน เป็นฟืนเป็นไฟอยู่ภายในนั้น พอเปิดประตูออก คือตาได้เห็นรูป หูได้ฟังเสียงด้วยแล้ว ก็เหมือนเอาไฟเข้ามาเผา เผาตัวเองนั่นละ ออกไปก็ออกไปหาฟืนหาไฟ รูปก็เป็นไฟ เมื่อใจได้เป็นไฟอยู่ภายในนี้แล้วมันยิ่งรับกันทันที ๆ รูปก็เป็นไฟ เสียงก็เป็นไฟ กลิ่น รส เครื่องสัมผัสเป็นฟืนเป็นไฟไปด้วยกันทั้งนั้น เผาหัวใจเราถึงขนาดที่จะนอนไม่ได้กินไม่ได้ฟังซิ

นี่ในระยะกิเลสเรืองอำนาจเป็นอย่างนี้ ทุกข์มากที่สุด แต่ยังไงก็ตามไม่พ้นธรรม เพราะธรรมเหนือกิเลสเสมอ อุบายของธรรมเหนือกิเลส ถ้านำมาใช้ให้เหนือ....เหนือ เพราะพระพุทธเจ้าปราบกิเลสด้วยธรรม พระสาวกอรหัตอรหันต์ทั้งหลายท่านปราบกิเลสด้วยธรรม กิเลสสิ้นซากไปด้วยธรรม ทำไมเราจึงจะสิ้นซากไปเพราะอำนาจของกิเลส โดยไม่คำนึง ไม่เสาะไม่แสวงหาธรรมมาเป็นเครื่องปราบปรามหรือต้านทานกันบ้างเลย นี่ก็เกินไป

อยู่ไปวันหนึ่ง ๆ เกิดประโยชน์อะไร ควรที่จะเอามืดกับแจ้งที่ตนผ่านมานี้มาทบทวนกันดูว่า ผลประโยชน์ได้มากน้อยอย่างไร และจากนี้ต่อไปเราจะปฏิบัติอย่างไรเมื่ออดีตเป็นมาอย่างนั้น ๆ เป็นฝ่ายดีฝ่ายชั่วประการใดบ้าง บวกลบคูณหารกันดูซิ เรื่องราวของเราที่ผ่านมาโดยลำดับลำดานี้ได้ผลได้ประโยชน์อะไรบ้าง และต่อไปนี้เราจะคิดอย่างไรให้สมกับว่าเราหวังอยู่ตลอดเวลากับความสุขความเจริญ มรรคผล

นิพพาน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเพราะอะไร ถ้าหากเรายังยอมจำนนต่อกิเลสอยู่ตลอดเวลา นี้ก็ไม่มีหวัง ถึงจะหวังเท่าไรก็เป็นโมฆะ หวังมากน้อยเพียงไรความพากเพียรการต่อสู้กับกิเลสต้องให้หนักมากเพียงนั้น จึงจะมีธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องสนองความต้องการของเรา

นี่พูดถึงเวลากิเลสเรืองอำนาจเรืองอย่างนั้นจริง ๆ ในหัวใจใดก็เถอะเป็นอย่างนั้น เมื่อยังไม่มีธรรมเป็นเครื่องแก้กันแล้วก็เหมือนกับคนไข้หนักนั่นแหละ มีแต่ทุกข์มีแต่ลำบาก โรคเหยียบย่ำทำลายลงอยู่ทุกเวลา หายาหาหมอที่จะมาแก้ไม่มีเลย มีแต่ทางจะตายท่าเดียวทางหายไม่มี นี่ถ้ามีแต่ปล่อยให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายทุกอาการของจิตที่เคลื่อนไหวไปมาอยู่แล้ว ไม่มีธรรมเข้าไปเคลือบแฝง ไม่มีธรรมเข้าไปยื้อแย่งแข่งดีกันไม่มีอุบายของครูบาอาจารย์พอที่จะนำมาปฏิบัติต่อกิเลสแล้ว ก็มีหวังที่จะตาย ล่มจมไปได้เช่นเดียวกัน ไอ้เรื่องผ้าเหลืองในตลาดร้านค้าไม่อดไม่อยาก สำคัญอยู่ที่เรานี้ละจะเอาจริงเอาจังแค่ไหน

เคยพูดแล้วการเกิดแก่เจ็บตายในวัฏสงสารนี้ โลกทั้งหลายไม่มีใครยิ่งหย่อนกว่าใคร ถ้าจะเลิศก็เลิศกันแล้วเรายังสงสัยอะไรอีก การเกิดแก่เจ็บตายก็คือเรื่องของกองทุกข์ทั้งนั้น ความโลภ ความโกรธ ความหลง เคยเอาความดิบความดีมาให้ผู้ใดได้รับความสุขความเจริญ เพราะความโลภมาก โกรธมาก หลงมาก รักมาก ชังมาก เราเคยได้ดิบได้ดีจากมันที่ไหน ปราชญ์ทั้งหลายท่านตำหนิกันทั้งนั้น เพราะพวกนี้เป็นฟืนเป็นไฟเผาหัวใจให้เป็นมหันตทุกข์ขึ้นมาได้ตลอดเวลาที่เรายังไม่เห็นโทษของมัน

สิ่งที่ปราชญ์ท่านชมเชย เราก็ควรที่จะยึดให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ ประพฤติปฏิบัติตนให้ได้เป็นลำดับลำดาไป ปราชญ์ชมอะไร ความสุข ความสุขเกิดขึ้นจากอะไร เกิดขึ้นจากความพากเพียรโดยธรรม มีธรรมเป็นเครื่องพาดำเนิน ธรรมก็มีอยู่ สติธรรมก็มีปัญญาธรรมก็มีถ้าเราคิดให้มี ความอุตส่าห์พยายาม เราอุตส่าห์อย่างอื่นเรายังอุตส่าห์ได้ อุตส่าห์ตามกิเลสยังอุตส่าห์ได้ เหตุใดจะอุตส่าห์ไปตามอรรถตามธรรมไม่ได้ แน่ะ

เบื้องต้นนี่ซิมันลำบาก เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงต้องได้หาอุบายวิธีต่าง ๆ ยิ่งเวลาร่างกายมีกำลังมาก ก็ต้องได้ผ่อนสิ่งที่จะเสริมให้ร่างกายมีกำลังมากอันเป็นเครื่องมือของกิเลสนี้ ให้กิเลสได้ทำงานคล่องตัวมากขึ้น ก็ต้องได้ตัดได้ทอนกันลง ถ้าแก่ไปแล้วก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง หนุ่ม ๆ นี่เห็นได้ชัดสำหรับผมเอง ใครก็เถอะไม่ผิดกันละ สังขารร่างกายนี้ต้องได้พยายามกดมันอยู่ตลอดเวลา

ร่างกายเมื่อมีกำลังมากกิเลสมาก เฉพาะอย่างยิ่งราคะเร็วที่สุด ทั้ง ๆ ที่เราพยายามตีมันอยู่ตลอดเวลา ฆ่ามันอยู่ตลอดเวลา มันยังโผล่ขึ้นมาต่อหน้าต่อตาได้เวลา

กำลังวังชาไม่พอ มันหากให้เกิดให้รู้ในหัวใจเรานั้นแหละ มันเกิดได้ง่าย แต่การดับดับได้ยากที่สุด จึงต้องได้ใช้อุบายวิธีต่าง ๆ ดัดแปลงอยู่ตลอดเวลา

ถ้าพูดถึงเรื่องปฏิปทา เรานี้รู้สึกว่าปฏิปทาอดอยากขาดแคลน เพราะอำนาจวาสนามันหยาบ ต้องได้เอากันอย่างหนัก นี่ละท้องเสียมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เราก็ทราบว่าสาเหตุเป็นมาเพราะอะไร ทางแพทย์เขาก็บอกแล้วว่า อาหารเมื่อไม่มีในท้องท้องย่อมจะเสีย เพราะถูกกรดมันกัดบ้างอะไรบ้างดังเขาว่านั่น เราไม่ใช่หมอก็พอพูดได้เล็กน้อยเท่านั้นเอง

เราก็เป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดนี่ เพราะไม่ได้คำนึงถึงว่าพวกกรดพวกอะไร เราไม่ได้คำนึง มีแต่เห็นว่าเป็นความสะดวกสบายภายในจิตใจ กิเลสราคะตัณหาไม่ค่อยกำเริบรุนแรงมากนักเพราะการอดอย่างนี้ และเป็นการช่วยทางด้านจิตตภาวนาให้สะดวกขึ้นไปกว่าปกติที่เราฉันอยู่ทุกวัน ๆ เราก็ต้องตะเกียกตะกาย ไม่ได้คำนึงว่าจะเป็นอะไรในท้องในไส้ของเรานี้ เมื่ออดไม่หยุดไม่ถอย อดไป ๆ อดมาหลายวันหลายปีหลายเดือนเข้ามันก็แสดงออกมา ท้องก็เลยเสีย อายุยังไม่ถึง ๔๐ ท้องเริ่มเสียมาตั้งแต่พรรษาที่ ๑๐ แน่ะฟังซิ

เพราะเริ่มขุดค้นกันมาตั้งแต่พรรษา ๗ ล่วงแล้วนี่ ๘-๙ นี้เรียกว่าขึ้นเวทีแล้วเข้าสู่สงครามต่อสู้กับกิเลสแล้ว เรื่อยไปเลย ถึงพรรษา ๑๐ นี้รู้สึกว่ามากขึ้น ๆ แต่เจ้าของก็ยังไม่สนใจกับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ว่าจะเป็นจะตายยังไงบ้าง นอกจากจะเอาให้กิเลสอยู่ในเงื้อมมือเท่านั้น นี่มันก็ตะเกียกตะกายอยู่ตลอดเวลา ไม่มาคิดถึงเรื่องการกินการอะไร อดอยากขาดแคลนไม่คิด และธาตุขันธ์จะเป็นอย่างนั้นจะแปรปรวนอย่างนี้ จะเสียไปอย่างนั้นอย่างนี้ไม่คิด หลัง ๆ มานี้ก็ค่อยรู้ อดไปก็ได้เพียงแค่เท่าไร อายุนี้ ๓๖ พรรษาก็ถึงแค่ ๑๖ ซึ่งเพียบแล้วนะน่ะ เป็นมากแล้ว

เริ่มไปตั้งแต่พรรษา ๑๐ นี่ละ อดไป ๆ ก็วันก็อด มันก็ไม่ถ่ายเพราะไม่มีอะไรจะถ่าย พอเริ่มฉันลงไปวันเดียวเท่านั้น ตกตอนบ่ายมาฟังเสียงท้องร้องโก้กเก้ก ๆ พอค่ำลงไปก็ถ่าย ถ่ายเสียจนหมด วันหลังมาก็อดอีกเสีย แน่ะ จนกระทั่งถึงต้องการจะฉันเมื่อไรค่อยฉัน ก็เป็นอย่างนั้นไปเรื่อย ๆ เมื่อนานเข้าไป ๆ อดกี่วันก็ตาม เพียง ๔-๕ วันเท่านั้นมันก็ไม่ย่อยแล้ว ถ่ายออกหมด ๆ ก็เลยได้พักมาตั้งแต่พรรษา ๑๖ ล่วงไปแล้ว ดูจะเริ่มหยุดการอดอาหารมาตั้งแต่จะเข้าพรรษาของปีพรรษา ๑๗ เรื่อยมาจนป่านนี้ก็ไม่ได้อดอีกนะ และท้องก็เป็นมาเรื่อยตั้งแต่โน้นจนบัดนี้ละ แต่ได้ฉันยาเขานี้ค่อยดีขึ้นบ้าง...ยาไทยเรานี้ แต่ก่อนมันเป็นเอามากทีเดียว ถ่ายเสียจนไม่มีอะไรเหลือ ๆ

นี่พูดถึงเรื่องการฝึกทรมาน การกดบีบบังคับธาตุขันธ์ไว้ไม่ให้รุนแรง เพราะมันเป็นเครื่องมือของกิเลสได้ดี เฉพาะอย่างยิ่งราคะตัณหานี้รวดเร็ว การภาวนาก็ฝืดอืดอาดเนือยนาย แต่พออดอาหารลงไป ผ่อนอาหารลงไปแล้ว สมาธิก็ดี ดีขึ้นเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นถึงวันที่จะฉันจึงเสียดายไม่อยากฉัน ถ้าฉันแล้วก็เหมือนกับรถบรรทุกของหนัก อืดอาดไม่คล่องตัว แต่ก็จำต้องได้ฉันไม่งั้นก็ตาย เพราะเราอาศัยธาตุขันธ์จะทำไง นี่มันฟัดมันเหวี่ยงกันไปอย่างนี้

ทีนี้เมื่อถึงขั้นปัญญามันก็คล่องตัว การอดอาหารนี้ช่วยได้ทั้งสองอย่าง ทางสมาธิก็ช่วย ทางด้านปัญญาก็ช่วย สำหรับเราเองเป็นอย่างนั้น ปัญญานี้คล่องตัวที่สุดเลยเพราะอดอาหาร แต่ก่อนมันเป็นอยู่แล้ว เมื่อถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติหรือภาวนามยปัญญาแล้ว ปัญญามักจะคล่องตัวหรือคล่องตัวอยู่เสมอ แต่เวลาอดอาหารเข้าไปอีกยิ่งเพิ่มเข้าไปให้แหลมคมเข้าไป คล่องตัวเข้าไป นี่ซิมันเห็นได้ชัด ๆ เพราะฉะนั้นจึงไม่สนใจกับเรื่องการอยู่การกินยิ่งกว่าธรรม นี่ในขั้นนี้เริ่มเห็นโทษของกิเลสไปโดยลำดับลำดาแล้ว ในขณะเดียวกันก็เริ่มเห็นคุณค่าของธรรม ของความพ้นทุกข์หนักขึ้น มากขึ้น ๆ นี่ที่นี่เมื่อธรรมมีอำนาจสูงขึ้นไปเป็นลำดับลำดาแล้ว กิเลสย่อมอ่อนตัวลงไป ก็ยิ่งเห็นได้ชัด ฆ่ากันได้ง่าย แน่ะ

ตอนต้นลำบากลำบนอย่างนั้นเอง แต่ที่จะได้ความดิบความดีหรือการภาวนาตั้งรากตั้งฐานได้ ก็เพราะการล้มลุกคลุกคลาน การอดอยากขาดแคลนนั้นแหละเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ได้วิตกวิจารณ์กับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ว่าจะเป็นจะตายอะไรอย่างทุกวันนี้ เพราะเป็นเครื่องหนุนปฏิปทาที่ทำมาแบบสมบุกสมบัน นั้นเป็นเครื่องหนุนความดีของเราให้ก้าวขึ้นไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งเห็นได้ชัดเพราะการทรมานตนแบบนี้ จึงไม่ได้เสียดาย

อย่างทุกวันนี้ก็ไม่เคยคิดเสียดายย้อนหลังว่าเกินไป หรือทำความเพียรเกินไปนี้ไม่คิด ถ้าหากจะคิดมันก็ราวกับจะเป็นอย่างนั้นแหละ เพราะถึงขั้น ถ้าเป็นนักมวยก็ถึงขั้นไม่ให้มีกรรมการแยกกันนั่นละ มันจะทุ่นเวลาตายช้าลงไปอย่างนี้ไม่ให้มี เอา ใครดีอยู่ใครไม่ดีแล้วให้พังลงไปเลย ไม่ต้องมีกรรมการแยก นี่ถึงขั้นมันเด็ดเด็ดอย่างนั้นนะเรื่องของสติปัญญาที่ต่อสู้กับกิเลสเด็ดถึงขนาดนั้น จนกระทั่งเด็ดจนถึงว่าไม่มีกรรมการประจำในเวทีนั้นเลย นั่น

เมื่อปัญญาได้แก่กล้าสามารถเข้าไปแล้วไม่มีกลัวอะไรทั้งนั้น กิเลสนี้ให้โผล่ขึ้นมา การคุ้ยเขี่ยขุดค้นในเวลากิเลสมันหลบซ่อนตัวก็เป็นงานอันหนึ่ง คุ้ยเขี่ยขุดค้นอยู่ตลอดเวลา พอได้เจอกันก็เหมือนกับว่าได้งานแล้ว สุดท้ายก็เรียกว่างานทั้งสองนั่นเองงานขุดค้นหากิเลสก็มี เรียกว่างานประเภทหนึ่ง พอเจอกิเลสแล้วห้ำหั่นกันก็เป็นงาน

ประเภทหนึ่ง เพราะฉะนั้นจิตจึงไม่ว่างจากงานในวันหนึ่งคืนหนึ่งของจิตขั้นเกรียงไกร สติปัญญาขั้นเกรียงไกรแล้วเป็นอย่างนั้น นี่ทีนี้มันผิดกันไหมล่ะกับในขณะที่ล้มลุกคลุกคลาน เหมือนไม่ใช่จิตดวงนี้เลย เหมือนไม่ใช่สติปัญญาที่เราใช้อยู่เวลานี้เลย เพราะมันไม่มีแต่ก่อน ต่อมาก็มีได้ เมื่อเสาะแสวงเมื่อบำเพ็ญอยู่เสมอก็มีได้อย่างนั้น

เมื่อถึงขั้นเห็นโทษเห็นจริง ๆ ไม่ใช่เห็นธรรมดา เห็นประจักษ์ในหัวใจ ไม่อยากอยู่ ไม่อยากตกค้างในภพใดภูมิใด แม้ที่สุดดังท่านแสดงไว้ในสุทธาวาส ๕ เป็นที่อยู่ของพระอนาคามี ตั้งแต่ชั้นอวิหาขึ้นไป อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา นี้ ผู้ที่ก้าวเข้าพรหมโลก ๕ ชั้นนี้แล้วไม่กลับ แม้จะไม่กลับก็ตามแต่จะตกค้างอยู่ในภูมิใดในชั้นใดของสุทธาวาสนั้นก็ไม่ปรารถนา นอกจากจะให้หลุดพ้นเสียอย่างเดียวสด ๆ ร้อน ๆ ต่อหน้าต่อตาในภพนี้ชาตินี้หรือวันนี้เท่านั้น นั่นเมื่อถึงขั้นของจิตที่เด็ด เห็นโทษของกิเลสอย่างประจักษ์ใจแล้ว ย่อมเห็นคุณค่าของธรรมที่จะก้าวให้พ้นไปเสียนั้นอย่างถึงใจเช่นเดียวกัน

อันนี้ยังทำให้คิดย้อนหลังไปถึงคราวป่วยอยู่อำเภออะไร ระหว่าง อ.บ้านผือ กับ อ.ท่าบ่อ ต่อเขตต่อแดนกัน มีแม่น้ำทอนเป็นเขตแดน เราไปป่วยอยู่ตรงนั้น ป่วยอันนี้เขาเรียกไข้เจ็บขัดในหัวอก เราทำให้สงสัยเหมือนกันว่าถ้าไม่มีเชื้อทำไมคนป่วยจึงดาดาษกันไปหมด เหมือนอหิวาต์ เหมือนโรคฝีดาษ วันหนึ่ง ๆ เป็นกันเท่าไร ๆ ตายกันเท่าไร ๆ วันละสามคน สี่คน ห้าคน เจ็ดแปดคน นั่นฟังซิ โรคเจ็บขัดในหัวอกนะ

เราไปพักอยู่ในป่าเขาก็ไปนิมนต์มา **กุสลา มาติกา** ให้คนตาย เพราะแถวนั้นไม่มีพระอีกด้วย ก็ลำบากอีกแหละ มีอะไร้ มีแต่ **กุสลา มาติกา** ให้บุญคนตายไม่หยุดไม่ถอย ทั้งวัน ๆ เพราะวันหนึ่งตายสักเท่าไร เลยจะไม่ได้หนีจากป่าช้านะ ถึงขนาดนั้นแหละ บ้านกะโหม-โพนทอง ตายกันถึงขนาดนั้น และสุดท้ายก็มาเป็นขึ้นกับเราเอง จนรู้สึกว่าจะเป็นความแน่ใจนะในเวลานั้น

แต่มีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า ธรรมของเรานี้ก็แข็งกร้าวเหมือนกัน ไม่ใช่เล่นนะ พอมาปรากฏขึ้นในหัวอกของเราเท่านั้น โอ้ คราวนี้เราละคนหนึ่ง นั่นเริ่มแล้ว อ๋อ โรคเจ็บขัดหัวอกเป็นอย่างนี้เอง และรู้ทันที คือมันเหมือนกับเหล็กแหลมกับหลาวทิ่มแทงเข้าไปในหัวอกในหัวใจนั่นน่ะ หายใจแรงก็ไม่ได้ขัดเจ็บ มันขัดมันอะไรชอบกลพูดไม่ถูกธรรมดามันเจ็บในหัวอก แน่นในหัวอก จากนั้นพอเราหายใจแรง ๆ หน่อยก็เป็นเหมือนหอกเหมือนหลาวทิ่มเข้าไปในนั้น

ก็ทราบทันที อ๋อ โรคอย่างนี้เองที่โรคเจ็บหัวอกเขาเป็นกัน เป็นอย่างนี้เอง เรารู้ โอ๋ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วไม่นาน เพราะมันจะหายใจไม่ได้ คับเข้า แน่นเข้า ๆ หายใจแรง

ไม่ได้ แล้วสุดท้ายก็เลยไม่ไปมาติกา กุสลา ให้เขาแหละ ก็บอกเขาขอตัวเถอะ ที่นี่เป็นแล้วเป็นอย่างนั้นแล้ว บอกเขา ต้องหลบตัวมาอยู่ที่พัก เพราะอยู่ป่าไผ่ กอไผ่ที่ตีนภูเขา

นี่ละเป็นเหตุที่ให้คิด ที่ไม่ลืมนะ ในระยะนั้นจิตก็ละเอียดมากทีเดียว เรื่องร่างกายนี้เป็นอันว่าปล่อยกันไปหมดแล้วไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่นามธรรม ความคิดความปรุงที่ฟัดเหวี่ยงกันอยู่ตรงนั้น จิตก็รู้สึกละเอียดมาก ผ่องใสมาก กล้าหาญมากในขั้นนั้น นี่หลังจากถวายเพลิงของพ่อแม่ครูบาอาจารย์แล้วนะ ปีนั้นแหละขโมยหนีจากหมู่เพื่อนไปอยู่ในป่าในเขาลำพังตัวคนเดียว เพราะความเพียรในขั้นนั้นในเวลานั้นเป็นความเพียรที่อยู่กับใครไม่ได้ ต้องอยู่คนเดียวเท่านั้น จึงเหมาะกับงานของเราที่ไม่มีเวลาว่างเว้นแต่หลับเท่านั้น หมุนกันติ้ว ๆ ทั้งวันทั้งคืน เรียกว่าเป็นสติปัญญาอัตโนมัติแล้ว ทีนี้เมื่อโรคเจ็บขัดหัวอกนี้ได้ปรากฏขึ้นก็ชักจะรวนเร เออ เรานี้จะไปเสียแล้วเหรอนี่ นี่ที่ทำให้คิดนะ

ไปเวลานี้เรายังไม่อยากไป นั่น เพราะในหัวใจนี้ยังรู้อยู่ชัด ๆ ว่าถึงจะละเอียดขนาดไหนก็ตาม จิตนี้ยังไม่ได้เป็นอิสระ ยังมีอะไรอยู่ในจิตของเรา หากว่าตายนี้เราก็แน่ว่าจะไปเกิดในที่นั้น ๆ ยังไงก็ต้องค้างไม่ถึงที่ ค้างก็ไม่อยากค้าง นี่ละที่ทำให้วิตกวิจารณ์ว่ายังไม่อยากตาย เพราะจิตยังจะค้างอยู่ในชั้นใดชั้นหนึ่ง

ในความรู้สึกของเรารู้อยู่อย่างชัด ๆ อย่างนั้นไม่สงสัย ไม่มีใครมาบอกแหละ **สนฺทิฏฺฐิโก** บอกอยู่ชัด ๆ ในภูมิของจิตภูมิของธรรม และสถานที่ที่จิตจะไปไปอยู่ พูดจะว่าไปเกิดก็ไปเกิด พูดง่าย ๆ มันรู้ได้ชัด ๆ ยังไงก็ตามเรื่องค้างนี้ไม่อยากตกอยากค้างในสถานที่ใด มีอย่างเดียวที่ว่าให้หลุดพ้นไปเสียต่อหน้าต่อตาเท่านั้น ตายเมื่อไรก็ไม่ว่า แต่เวลานี้ยังไม่อยากตาย

ในความรู้สึกยังมีอาลัยอาวรณ์อยู่กับ...ไม่ใช่ว่าชีวิตนะ อยู่กับมรรคผลนิพพานที่ตนต้องการจะได้ เพราะความปรารถนาความมุ่งมั่นในจิตเวลานั้น ไม่ต้องการอะไรนอกจากถึงนิพพานโดยถ่ายเดียวเท่านั้น นั่นถ้าเป็นภูมิธรรมก็อรหัตภูมิเท่านั้น เวลานี้ยังไม่ถึงรู้เจ้าของอยู่ชัด ๆ นี่ละทำให้เจ้าของมีความอาลัยให้รู้ชัด ๆ ไม่ลืมนะ

อาลัยนี้เพราะยังไม่ถึงจุดที่ต้องการ จึงอาลัยยังไม่อยากตาย อยากจะเร่งให้ถึงนั้นก่อนแล้วไปเมื่อไรไม่ว่า แต่เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วโรคมันก็บีบบังคับตลอดเวลา ต้องหมุนติ้วกลับย้อนหลังเอา ไม่อยากตายก็ต้องได้ตายเมื่อถึงกาลมันแล้วห้ามไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นคติธรรมดายุ่งไปทำไม นั่นมันย้อนกลับมา แล้วก็ทำให้คิดเรื่องของเจ้าของเอง ว่าเรื่องทุกขเวทนานี้เราเคยผ่านเราเคยรบมาแล้ว ได้ความอัศจรรย์ไม่รู้กี่ครั้งกี่หนในเวลาที่เรา เฉพาะอย่างยิ่งเรานั่งหามรุ่งหามค่ำนี้

ทุกขเวทนามากแสนสาหัสเราก็เคยต่อสู้ได้ความอัศจรรย์มาแล้ว นี่ก็เป็นทุกขเวทนาหน้าเดียวกัน อริยสัจอันเดียวกัน เราจะถอยไปไม่ได้ จะต้องเอาให้เห็นดำเห็นแดงกันในคืนวันนี้ เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ให้ตายอยู่ในสนามรบนี้เท่านั้น ถอยไม่ได้ นั่งฟังซิจิตมันกล้า ถึงคราวกล้ากล้าขนาดนั้นนะ จะเป็นจะตายอยู่ไม่ได้ถอย คำว่ากลัวตายก็มีแต่ที่ว่ามันไม่ถึงที่เท่านั้นเอง ไม่ใช่กลัวแบบที่โลกเขากลัวกันนะ ถ้าว่ากลัวก็มีเท่านั้น ไม่เพียงไม่อยากตาย คือยังไม่ถึงที่แล้วยังไม่อยากตาย อยากให้ถึงที่ก่อนแล้วไปเมื่อไรไปเถอะ นั่น

จากนั้นมาก็โหมกำลังสติปัญญาหมุนเข้าในจุดตรงกลางอกนี้เลย เอ้า ทีนี้เป็นยังไงก็เป็นกันเถอะ ญาติโยมก็ไปเยี่ยมยกกันไปทั้งบ้านเลยนะ เป็นร้อย ๆ เราก็ไล่เขากลับหมด ไม่ให้ใครมายุ่งเลย เพราะวันนี้เราจะขึ้นเวทีต่อกรกันกับทุกขเวทนา เอาให้ถึงเหตุถึงผลถึงพริกถึงขิงถึงเป็นถึงตาย ไล่เขาเขาก็กลับไปหมด ยังเหลือแต่ผู้เฒ่าคนหนึ่งแอบอยู่ที่ต้นกอไผ่ในป่า แกไม่กลับเพราะกลัวเราจะตาย แกคงจะเหมือนกับว่าจะคอยมาดูหัวใจเราเวลาจะตายท่า เพราะทราบอยู่ประจักษ์นี่ว่าคนตายเกลื่อนอยู่ตลอดเวลา ในระยะนั้นคนกำลังตาย ก็กลัวว่าเราจะตายเช่นเดียวกัน นั่นละที่นี่ฟัดกันไปตั้งแต่หัวค่ำจนกระทั่งถึง ๖ ทุ่ม เวลานั้นเรามีนาฬิกาแล้ว เรารู้แล้วที่นี่ เอาตั้งแต่หัวค่ำ โยมเข้าไปเยี่ยมก็รีบไล่เขากลับแล้วเข้าที่เลย

ค้นเรื่องทุกขเวทนาที่อยู่ในหัวใจนี้ เอากันหมุนอยู่ในหัวใจนี้เลย เป็นยังไงเกิดขึ้นจากอะไร เสียดแทงเสียดแทงอะไร เวทนาเป็นหอกเป็นหลาวเมื่อไร มันก็เป็นทุกข์ธรรมดา ๆ ทุกข์นี้ก็เป็นสภาพอันหนึ่ง ท่านว่าเป็นของจริง **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ** ค้นกันไปค้นกันมาไม่ถอยเลย เป็นกับตายไม่ได้สนใจ สนใจแต่ให้รู้ความจริงในวันนี้ เมื่อเวลาเข้าตะลุมบอนกันอย่างไม่หยุดไม่ถอย ทีนี้ทุกขเวทนามากเท่าไรมันแทงในหัวอก สติปัญญายิ่งหมุนติ้ว ๆ เช่นเดียวกับเรานั่งหามรุ่งหามค่ำนั่นเองด้วยสติปัญญาอันนี้ เพราะมันเคยอยู่แล้วนี่ ปล่อยให้เข้าสนามให้ขึ้นเวทีมันก็ขึ้นเลย ทันทีเลยไม่ถอย เอาอยู่จนกระทั่งถึง ๖ ทุ่มกว่าเวลาดูนาฬิกาแล้ว

พอเอากันเต็มที่เห็นประจักษ์นะ โห ถอน เวลาถอนนี้ถอนอย่างประจักษ์ เช่นเดียวกับทุกขเวทนาของเราถอนในเวลาที่เรานั่งหามรุ่งหามค่ำ จิตรอบด้วยปัญญาทุกขเวทนาถอนแบบเดียวกัน ทีนี้เวลาถอนนี้แหมมันเหมือนกับเป็นตัวเป็นตนจริง ๆ นะ ถอนออกจากหัวใจนี่ ถอนออก ๆ กำหนดตามกัน ๆ ทีนี้ถอนออกจนโล่งหมดเลยหายเงียบไม่มีอะไรเหลือ กำหนดดูให้ชัดเจนขนาดนั้น มันไม่มีอะไรเหลือ โล่งหมดในหัวอกนี่ สุดท้ายก็เหมือนกับร่างกายไม่มี ว่างไปหมดเลย

เอ้าพักอยู่นั้นก่อน คือหมายความว่าพักดูความอัศจรรย์ของจิต ที่นี่เมื่อทุกขเวทนาดับไปหมดแล้ว มีแต่ความว่างของร่างกาย จากนั้นก็เป็นความว่างของจิต กายหายเงียบ เอากันเต็มที่เลย จนกระทั่งจิตมันพอตัวแล้วก็ยิบแย็บ ๆ ถอยออกมา ๆ จิตก็ยังว่าง ร่างกายแม้จะมีอยู่ก็ตามแต่ไม่มีเจ็บมีปวด มีเสียดแทงในหัวอกอย่างที่เคยเป็นมาเลย โล่งไปหมด เอาละทีนี้ไม่ตาย นั่น พอจากนั้นก็ดูนาฬิกา ๖ ทุ่มกว่า ทีนี้แน่ใจว่าไม่ตาย รู้สึกเป็นความแน่ใจเพราะโล่งหมด และยังไงก็หาย โรคนี้หาย ไม่ยากอะไรเลย แน่ะ แก้กันด้วยอริยสัจ

พอหลังจากนั้นแล้วก็ลงเดินจงกรม เขาเรียกตะเกียงอะไร แก้วครอบเล็ก ๆ นั่นน่ะ ภาษาทางภาคอีสานเขาเรียกตะเกียงโป๊ะ เล็ก ๆ นั่น จุดไว้ข้างนอกมุ้งโน้น ตั้งไว้โน้น ตั้งแต่ต่อสู้กันอยู่โน้นนะ จุดไว้แล้วก็เข้าที่ละ มองเห็นไฟอยู่นอกมุ้งโน้น ไม่ได้เอาเข้ามาในมุ้ง จากนั้นก็ลงเดินจงกรม โอ๋ย เดินก็ตัวปลิวไปเลย หายเงียบไม่มีอะไรเหลือ นั่นฟังซิเพื่อนฝูง นี่ละเวลาต่อสู้กันเห็นได้ชัด นี่ละอริยสัจ เป็นยังไงอริยสัจ ทำให้เราเป็นยังไงบ้างฟังซิ

ทุกขสัจนี้เป็นเหมือนหินลับปัญญานะ ถ้าเราพิจารณาแบบพระพุทธเจ้าสอนแบบอริยสัจเป็นของจริง ๆ เรื่องทุกขเวทนานี้เป็นหินลับปัญญาให้คมกล้า ทุกขเวทนากล้าสาหัสเข้าไปเท่าไร สติปัญญายิ่งหมุนตัวติ้ว ๆ ถอยไม่ได้ จนกระทั่งได้ถอนพรวดออกมาให้เห็นประจักษ์ชัดเจน จนถึงขนาดที่ว่า เอ้า ไม่ตายแล้วที่นี่ ร่างกายก็โล่ง นอกจากนั้นจิตก็โล่งไปหมด สุดท้ายก็หายเงียบไปหมด จากนั้นก็ลงเดินจงกรม และสุดท้ายวันนั้นไม่ลงนอนเลยนะ ตลอดรุ่ง พอสว่างบ้างไม่บ้างนี้ โยมนั้นปุบปับเข้ามาหา เอ้าโยมมาทำไมล่ะ โห ผมนอนอยู่นี้ ข้างกอไผ่นี่ เอ้า นอนทำไมก็บอกให้ไปตั้งแต่เมื่อคืนนี้ โอ๋ย ผมไม่ไป ผมกลัวท่านจะตาย ผมคอยแอบอยู่นี้ ผมก็ไม่ได้นอนเหมือนกันเมื่อคืน ว่าอย่างนั้นนะ ไฟของท่านสว่างตลอดรุ่ง เห็นท่านมาเดินจงกรมผมก็ดีใจบ้าง ว่างั้น

นั่นละพูดถึงเรื่องที่ว่าจิตที่มันอาลัย อาลัยในความเป็นอยู่ในชีวิต คือยังไม่อยากตายนั้นมันมีส่วนมีสิ่งที่หมายอยู่ ความมุ่งมั่นยังไม่ถึงขั้นจบสิ้นลงไป มันจึงเหมือนกับว่ายังไม่อยากตาย นี่เป็นได้ พูดถึงเบื้องต้นมาถึงขั้นนี้ละ มันเป็นได้ เวลาตายมันก็รู้ชัด ๆ ว่ายังไม่ถึง จะต้องค้างอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ค้างก็ไม่อยากค้างเพราะไม่เป็นจุดที่เราต้องการ เราต้องการให้พ้นไปเสียอย่างเดียวเท่านั้น เอา ไปเมื่อไรไม่ว่า นี่ละจิตเป็นอย่างนั้น

เราจึงว่าลำบากสำหรับเราเองการประพฤติปฏิบัติตัว แต่มันได้สิ่งที่อัศจรรย์ในเวลาจนตรอกจนมุมทุกครั้งเชียวนะ ตั้งแต่เริ่มนั่งตลอดรุ่งมาจนถึงขั้นที่ว่าเจ็บขัดหัวอกนี้ นี่ก็เอากันจนได้ ออกได้ เห็นได้อย่างชัดเจน ไม่งั้นผมแน่ใจว่าผมต้องตายเช่นเดียวกับชาวบ้านที่เขาตายวันละน้อยวันละ ๓ วันละมากวันละ ๘ คน ฟังซิ โรคอันนี้เหมือน

กับว่าจะเป็นโรคระบาด มีเชื้อมีอะไรอย่างนั้นแหละ ตามอย่างที่เป็นในผมนี้มันขัดหัวอกนะ ขัดอยู่ในหัวอก มันทิ่มแทงเข้าไปเหมือนกับหอกกับหลาว ทิ่มเข้าไป ๆ แล้วทำให้แน่นในหัวอก อยู่ปกติแน่นในหัวอกมาก ออกจากนั้นพอกระดิกอย่างนี้มันจะเสียดแทงเข้าไป หายใจแรง ๆ ก็เหมือนกับเป็นหลาวทิ่มเข้าไป ๆ นี่ละเราก็มองเห็นได้เท่านั้น ว่าเป็นเชื้อมาจากที่ไหนก็ไม่เห็น มันก็มีเท่านั้น

แต่เวลาพิจารณาแล้วแก้ถอนกัน มันก็ถอนให้เห็นชัด ๆ นี่นะ ก็ไม่ทราบว่ามันโรคมีเชื้อหรือไม่มีผมทราบไม่ได้ ทราบได้แต่มันแก้กันได้ด้วยอริยสัจ ปัญญาพิจารณากองทุกข์ แยกแยะกันกับร่างกายของเราออกให้เห็นอย่างชัดเจน ดังที่เราเคยปฏิบัติมาในสมัยที่นั่งหามรุ่งหามค่ำไม่ได้ผิดกันเลย แต่เรื่องสติปัญญาต้องขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ เราจะไปเอาเรื่องเก่าเรื่องที่เคยเป็นมามาปฏิบัติไม่ได้ เป็นเรื่องนิทานหรือเป็นเรื่องปริยัติเป็นตำรับตำราไปเสีย มันไม่ขึ้นสด ๆ ร้อน ๆ แก้ไม่ได้นะ

เรื่องแก้กิเลสแก้อะไรทุกสิ่งทุกอย่าง แก้ทุกขเวทนานี้มันต้องสด ๆ ร้อน ๆ หากว่าจะเป็นอุบายของสติปัญญาที่เคยเป็นมาแล้ว ก็ให้เกิดขึ้นมาโดยสด ๆ ร้อน ๆ อย่าให้เกิดขึ้นมาด้วยการคาดการหมาย นี่วิธีการพิจารณาต้องเป็นอย่างนั้น มันถึงแก้สด ๆ ร้อน ๆ จริง ๆ พูดถึงเรื่องชัดในอริยสัจ ทุกขเวทนานี้เป็นอย่างนั้นจริง ๆ กล้าพูดได้อย่างเต็มปากไม่สงสัย

ปีนั้นเป็นเดือนเมษายนนะ ผมไม่ลืม เดือนเมษายน ไปอยู่ในป่าในเขาที่ว่านั่นละ พอหลังจากนั้นก็กลับมาสกลนคร ก็ขึ้นไปวัดดอยธรรมเจดีย์นั้น มันก็ก้าวไปเดือนหกแล้วนั่น มาถึงนี้เป็นเดือนหก แล้วก็ไปอยู่วัดดอยธรรมเจดีย์นั่น ลงจากวัดดอยฯ ก็เป็นเดือนหกดับแล้ว ก็มาอยู่สุทธาวาสสองสามคืนก็หนีไป อ.วาริชภูมิ คิดว่าจะไปจำพรรษาที่นั่น ภูเขานั้น แต่ก็มาทราบเสียว่าวัดหนองผือไม่มีพระเลัย มีหลวงตาสองสามองค์ เขามาเล่าให้ฟังเกิดความสลดสังเวช เพราะบ้านนี้มีคุณต่อพระสงฆ์มากมายก่ายกอง เลยย้อนกลับมาจำพรรษาที่บ้านหนองผือนี้อีก ออกพรรษาแล้วถึงได้ออกเที่ยวต่อไปจนกระทั่งถึง ๓๐ ปีนี้ถึงได้ย้อนกลับไปอีก เป็นเวลา ๓๐ ปีตั้งแต่จากหนองผือไป

นี่เราพูดถึงเรื่องการปฏิบัติ เวลานี้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ล่วงไป ๆ ที่เกาะที่ยึดของเราด้วยความตายใจเช่นอย่างหลวงปู่ฝั้น หลวงปู่พรหม หลวงปู่ขาว หลวงปู่แหวน หลวงปู่คำดี ครูอาจารย์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอาจารย์ที่ตายใจได้ทั้งนั้น ตายใจได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เป็นครูบาอาจารย์ที่บริสุทธิ์วิมุตติหลุดพ้นจริง ๆ ทางจิตใจไม่สงสัย เพราะฉะนั้นการสอนใครก็ตามทางด้านจิตตภาวนาจึงไม่สงสัย ท่านเหล่านี้ไม่สงสัยในการสอน ถูกต้องแม่นยำหมด เพราะเจ้าของเคยเป็นเคยผ่านมาแล้ว การสอนก็ต้องสอนไปตามสิ่งที่เจ้าของรู้เจ้าของเห็นเจ้าของเคยเป็นมาแล้วจะผิดไปที่ตรงไหน ไอ้แบบสอนสุ่ม

สี่สุ่มห้านั่นซิ นี่ละที่มันลำบากนะ ที่หาเกาะหายึดผู้เช่นนี้หาได้ยากลงโดยลำดับลำดาแล้วนะทุกวันนี้ จนจะไม่มีแล้ว

ด้วยเหตุนี้ผมก็ตะเกียกตะกายรับหมู่เพื่อนไว้ มากผมก็ทนเอา แต่ถ้ามากเกินไปแล้วก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร สำหรับที่มาอยู่ด้วยกันมาก ๆ อย่างนี้ แม้รายเดียวก็จะไม่มีประโยชน์แหละ นี่เราจึงต้องได้พูดได้บอกในเรื่องเหล่านี้ ผู้ที่ศึกษาอบรมพอสมควรแล้วก็ขยับขยายกันออกไป เพื่อผู้อื่นจะได้ยินได้ฟังบ้าง แล้วก็ให้ตั้งอกตั้งใจเวลามาอยู่อย่างนี้ อย่าไปเป็นแบบอย่างที่ผมเคยเล่าให้ฟังด้วยความเข็ดหลาบ ที่หนองผือนะนี่ได้เห็นประจักษ์ ผมได้พูดเต็มปากต่อหมู่ต่อเพื่อน บางทีต้องประชุมลับกันก็มี ไปแล้วมากเข้า ๆ ก็ทับถมท่าน คนหนึ่งเป็นอย่างหนึ่ง คนหนึ่งแสดงอย่างหนึ่ง มันหากกระทบกระเทือนกันอยู่นั้น

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องได้ประชุมแนะนำ ถึงกับได้พูดว่านี่ เพราะมันเห็นอยู่ต่อหน้าต่อตา ว่านี่ที่มาอยู่กับครูบาอาจารย์เวลานี้มันเหมือนกับมาซ่อนเล็บไว้นะ และออกจากนี้แล้วจะเล่นออกลวดลายเต็มเพลงนั่นแหละ ใครมียังไง ๆ จะออกลวดลายนะนี่แล้วมันก็เห็นอย่างที่ว่านี่ มีกี่องค์มาอยู่กับครูบาอาจารย์มากขนาดไหน ผู้ที่จะปรากฏชื่อลือนามพอเป็นหลักเป็นเกณฑ์มีกี่องค์ดูซิ นอกนั้นก็เหลวไหลไปหมด ออกไปแล้วเหมือนไม่มีหูมีตา นอกจากเอาชื่อเอาเสียงครูบาอาจารย์ไปจับจ่ายขายกิน อวดดิบอวดดีโม้หลอกญาติโยมเขาไปเท่านั้นจะมีอะไร นี่ซิที่มันทำให้ทุเรศนะ

พวกท่านทั้งหลายมานี้เอาให้จริงให้จังนะ อันไหนที่สอนไว้แล้ว อันไหนที่พาดำเนินให้ถือเป็นว่าอันนั้นถูกต้องแล้ว เป็นเครื่องดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานได้โดยสมบูรณ์แล้วไม่ต้องสงสัย สิ่งใดที่สอนไว้แล้ว ท่านพาดำเนินมาแล้ว เอ้า ยากก็ยาก ก็รู้อยู่แล้วว่ากิเลสมันเหนียว ดึงมันก็ต้องยาก ฆ่ามันก็ยาก เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วยังไงก็ไม่พ้นแหละจากอรรถจากธรรมได้ต่อสู้กัน

ทุกวันนี้กำลังก็อ่อนลง ๆ จะว่ายังไง เทศนาว่าการไม่ได้สะดวก ต้องถือธาตุขันธ์เป็นประมาณ ๆ ในระยะนี้ที่พอเทศน์ได้บ้างก็ถูไถไป เนื่องจากโรคหัวใจระยะนี้ค่อยสงบพอประมาณ จึงได้พูดบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากนั้นก็ยังมีตาอีกแหละ ปีนี้มีแต่พยาบาลรักษาโรคตาเป็นประจำ เลยไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรนี่ ใครมาอยู่ให้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่ามาเหลาะ ๆ แหละ ๆ นะ อย่าให้ได้เห็นไอ้เรื่องที่หยาบ ๆ ที่สุดคือเรื่องการทะเลาะเบาะแว้ง ๆ การไม่ลงรอยกัน อย่าให้เห็นเป็นอันขาดนะ อันนี้หยาบที่สุด กิเลสประเภทนี้หยาบที่สุด อย่าให้มาแสดงออกในวงของพระผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ มันขายที่สุดเลยนะ แสดงว่ากิเลสนี้เก่งมาก เหยียบย่ำทำลายธรรมต่อหน้าต่อตาครูบาอาจารย์เพื่อนฝูงอย่างไม่อายเลย แบบหน้าด้านที่สุด ขออย่าให้แสดงเรื่องเหล่านี้

มีเหตุมีผลอะไรพูดกันให้รู้เรื่องรู้ราว ให้มีเหตุมีผลในการพูดกันไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ถือเหตุผลเป็นหลักเป็นเกณฑ์สำคัญ อย่าอวดทิฐิมานะ ว่าตนมาอยู่ก่อน หรือว่าตนมีอายุพรรษาแก่ ว่าตนมีความรู้ความฉลาด หรือว่ามีฐานะดี หรือมียศถาบรรดาศักดิ์สูง อย่าเอาเข้ามา นี้เป็นเรื่องของโลก ถ้าเรื่องของธรรมแล้วยอมกันโดยเหตุโดยผล อยู่ด้วยกันด้วยความให้อภัยซึ่งกันและกัน นี่ละถูกต้อง ให้ ๆ อภัยกัน สมณะเราไม่ให้อภัยกันไม่มีใครให้ได้ในโลกนี้ สมณะไม่สงสารกันไม่มีใครสงสารให้เกินสมณะไปได้ละ เรายิ่งเป็นนักปฏิบัติอยู่ด้วยแล้ว ก็ยิ่งควรจะมีธรรมเหล่านี้เป็นพื้นของจิตใจอยู่เสมอ

เอาละเทศน์เพียงเท่านี้พอสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

ความลึกลับซับซ้อนของจิตวิญญาณ

จิตวิญญาณแต่ละดวง ๆ ในสัตว์แต่ละประเภทแต่ละราย ๆ เป็นสิ่งที่ลี้ลับและสลับซับซ้อนมากทีเดียว ไม่มีใครสามารถจะค้นคิดเห็นตามความจริงของสิ่งเหล่านี้ได้ นอกจากวิชาธรรมที่สัมปยุตด้วยการปฏิบัติทดสอบ ประหนึ่งว่าแยกธาตุแยกขันธ์ด้วยภาคปฏิบัติเท่านั้น จึงจะสามารถรู้ได้เป็นลำดับลำดา ดังพระพุทธเจ้าท่านทรงรู้ทรงเห็นไม่มีสิ่งใดปิดบังลี้ลับได้ ในบรรดาจิตวิญญาณแต่ละดวง ๆ ที่พระองค์จะไม่ทรงทราบ

ถ้าไม่มีวิชาธรรม คือถ้าไม่มีศาสดาผู้ทรงรู้ทรงเห็นอย่างรู้แจ้งแทงทะลุมาแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัญหาปิดบังโลกอยู่ตลอดไป ไม่มีจิตวิญญาณดวงใดจะเล็ดลอดผ่านพ้นจากตาข่ายของภพชาติ ที่มีกิเลสเครื่องแทรกหรือบังคับใจนี้ ให้หลุดพ้นไปได้ เพราะธรรมชาตินี้เป็นสิ่งที่ละเอียดมากจริง ๆ จนไม่มีใครจะพิสูจน์พินิจพิจารณาโดยลำพังตนเองได้ และไม่มีแก่ใจจะคิด ไม่สะดุดใจเลย

มีพระพุทธเจ้าเท่านั้นเป็นพระองค์แรก อันดับต่อมาก็พระสาวกที่ได้รู้แจ้งแทงทะลุในธรรมทั้งหลาย ก็เท่ากับรู้แจ้งแทงทะลุกิเลสเครื่องปิดบังนี้ไปด้วยกัน เราลองถามดูซิว่าในโลกอันนี้น่ะ ทั้ง ๆ ที่ความจริงนั้นในจิตวิญญาณของแต่ละราย ๆ เป็นนักท่องเที่ยวที่สลับซับซ้อนมากที่สุด ไม่มีอะไรเกินดวงวิญญาณที่สับเปลี่ยนวนเวียนเกิดตายกอไผ่กอหนึ่ง ๆ นั้นรากของมันสลับซับซ้อนมากขนาดไหน

ที่รากหนาที่สุดก็คือกอไผ่ ถ้าเรานำมาเทียบจิตวิญญาณแต่ละดวงนั้น ดวงหนึ่งที่สร้างความเกิดแก่เจ็บตายในภพน้อยภพใหญ่ สลับซับซ้อนวกไปเวียนมานั้น มากยิ่งกว่ารากไผ่ในกอไผ่กอหนึ่ง ๆ เป็นไหน ๆ เพราะเกิดแล้วตายเล่า ๆ มานี้กี่กัปกี่กัลป์แล้ว จึงไม่สามารถที่จะนับได้ พระพุทธเจ้าท่านว่า **อเนกชาติสํสารํ** นั้นมีชาติเป็นอเนก เราฟังซิ ถ้าหากไม่มีธรรมะมาเป็นเครื่องสกัดตัดตอนออก ปล่อยให้จิตวิญญาณดวงนี้ถูกกิเลสผลักไสเกิดแล้วตายเล่าอยู่อย่างนี้ จะมากมูนที่สุดหาประมาณไม่ได้เลย

ที่ว่ารากกอไผ่แต่ละกอ ๆ สับสนขนาดไหนนั้น นี่หมายถึงหลายกอหลายราก เมื่อเทียบแล้วยังสู้จิตวิญญาณของแต่ละดวงที่สร้างความสับสนใส่ตัวเอง เพราะอำนาจของกิเลสเพียงอันเดียวนี้เท่านั้น ยังมากยิ่งกว่ากอไผ่กอหนึ่ง ๆ เป็นไหน ๆ เพราะสร้างมากี่กัปกี่กัลป์แล้ว และยังจะเป็นต่อไปอีกไม่มีประมาณ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องตัดฟันให้ขาดจากภพจากชาติเสียแล้ว อย่างไรจะไม่มีทางยุติได้ในการสร้างภพสร้างชาติ นับแล้วนับเล่ายิ่งกว่ารากไผ่เป็นไหน ๆ เสียอีก

ที่ธรรมท่านกล่าวไว้ว่าความมืดดำของสัตว์ ก็คือความมืดดำในเรื่องภพชาติความเป็นมาของตัวเองนั่นแล ไม่มีใครจะสามารถทราบได้ กิเลสตัวสร้างภพชาตินี้จึงสนุกสร้างภพชาติโดยถ่ายเดียว ไม่มีคำว่าตัดภพตัดชาติให้แก่สัตว์ทั้งหลาย ถ้าธรรมไม่มีเลยสัตว์ทั้งหลายก็ไม่มีทาง จะเป็นอย่างนี้ไปตลอดไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย ไม่มีคำว่า หนึ่ง สอง สาม คือนับไม่ได้ ถึงขนาดนั้น

พระพุทธเจ้าท่านมาตรัสรู้แต่ละพระองค์ ๆ ก็คือมาเปิดช่องเปิดทางให้สัตว์ทั้งหลาย ผู้ที่เคยสร้างความดีไว้ด้วยอรรถด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ๆ นั้น ให้ได้สร้างความดีเพิ่มขึ้น และเปิดทางให้ได้หลุดพ้นไปดังพระอรหันต์ท่าน นี่เป็นผู้แน่นอนแล้วว่าหลุดพ้นได้โดยสิ้นเชิง นอกจากนั้นพระอริยบุคคลตั้งแต่ขั้นต่ำขึ้นมา นี่เป็นความแน่นอนในภพชาติ อย่างมากเพียง ๗ ชาติเท่านั้นก็ยุติลงได้ หมดปัญหาในการเกิดแก่เจ็บตาย ไม่มีอีกแล้วตลอดกาลไหน ๆ

ผู้ที่สร้างความดีไว้ก็เหมือนต้นไม้ที่ได้รับการบำรุงจากปุ๋ยทั้งหลาย ย่อมเจริญเติบโตขึ้นมา จิตใจที่มีความดีเป็นเครื่องอุดหนุนหรือสนับสนุนหล่อเลี้ยง ก็เป็นจิตใจที่จะแน่นอนต่อความหลุดพ้นของตน นี่ละการมีธรรม ก็คือการสร้างความหมาย การสร้างธรรมชาติที่ควรยุติได้ให้แก่สัตว์ทั้งหลาย ภพชาตินี้ได้สั้นหรือลดลงมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงผ่านพ้นไปได้ ถ้าไม่มีธรรมเลยก็ไม่มีทางออกเลย

ในจิตวิญญาณนี้เราไม่จำเป็นจะต้องไปพรรณนาถึงเรื่องพระพุทธและพระอรหันต์ทั้งหลายโดยถ่ายเดียว โดยที่มองข้ามหัวใจตนเองซึ่งเคยเป็นอย่างนั้นมาแล้ว การที่จะให้ทราบเรื่องเหล่านี้อย่างชัดเจน ก็คือการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงพาดำเนินมาแล้ว และสั่งสอนไว้แล้วนี้เป็นลำดับไป ที่เรียกว่า **สาวโก** ผู้สดับตรับฟังแล้วพยายามแกะไปตามร่องรอยแห่งศาสดาที่วางไว้แล้วนั้น ก็จะถึงฝั่งแห่งความพ้นทุกข์โดยไม่ต้องสงสัย ในกาลใดกาลหนึ่งจนได้

ย้อนเข้ามาถึงตัวของเราเองในการปฏิบัติ จะไม่สงสัยเมื่อถึงขั้นของจิตที่จะไม่สงสัยตนเองแล้ว ย่อมจะรู้ชัดเจนไปโดยลำดับ และสามารถที่จะตีแผ่ไปถึงจิตวิญญาณทั้งหลายได้โดยไม่ต้องสงสัยเช่นเดียวกัน เพราะสภาพสิ่งที่แวดล้อมหรือปิดบังนั้นเหมือนกัน และจะเบาบางลงไปด้วยการปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่หนาแน่นปิดบังทั้งหลายนี้ออกไปได้โดยลำดับ

เมื่อธรรมชาติที่ปิดบังนี้ค่อยจางออกไป ๆ จากจิตใจ ในขณะเดียวกันจิตใจก็จะเริ่มทราบเรื่องของตัวเอง ทราบเรื่องสิ่งเกี่ยวข้องพัวพันไปได้โดยลำดับ และสามารถที่จะกำจัดออกได้โดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่ภายในใจนี้แล้ว ในบรรดาเชื้อที่จะพาให้วกเวียนเกิดตายอยู่อย่างที่เคยเป็นมานั้น เป็นใจที่บริสุทธิ์หลุดพ้นด้วย **สนฺทิฏฺฐิโก** ของผู้

ปฏิบัติ จะพึงรู้เองเห็นเองโดยไม่ต้องไปถามผู้หนึ่งผู้ใดเลย แม้พระศาสดาประทับอยู่ตรงหน้าก็ไม่ทูลถามท่าน เพราะความชัดเจนนั้น

พระพุทธเจ้าชัดเจนในพระองค์ฉันใด เราผู้ตัดกิเลสให้ขาดสะบั้นจากจิตใจของเราเอง ก็ชัดเจนในตัวเองฉันนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นบรรดาพระสาวกทั้งหลายที่ได้บรรลุธรรมแล้ว จึงไม่ปรากฏว่าพระสาวกองค์ใดเกิดความสงสัย แล้วไปทูลถามความบรรลุของตน ไม่มีเลย นั่น

เพราะความรู้แจ้งเห็นชัดในหัวใจของผู้ปฏิบัตินั้น มีน้ำหนักเท่ากันกับความรู้แจ้งของพระองค์ และพระองค์ทรงทราบพระองค์โดยเด่นชัด มีน้ำหนักเท่ากัน เพราะฉะนั้นจิตดวงที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วนี้ จึงสามารถตีแผ่กระจายไปในบรรดาจิตทั้งหลายที่ยังไม่บริสุทธิ์ และที่วกเวียนเปลี่ยนแปลงเกิดตายสับสนปนเปในภพน้อยภพใหญ่ ไม่ทราบกี่ภพกี่ชาติกี่ภูมิ ที่สามารถรู้แจ้งแทงทะลุไปโดยตลอดทั่วถึงไม่สงสัย เพราะเราเป็นผู้ที่ผ่านมาแล้วทั้งนั้น สิ่งที่ผ่านมาทั้งหมดนี้ปรากฏอยู่กับใจ ปรากฏอยู่กับความรู้ของเราผู้ปฏิบัติ เห็นได้อย่างชัดเจน

เมื่อเราได้เห็นอย่างชัดเจนภายในจิตใจของเราแล้ว เราจะปฏิเสธสัตว์ทั้งหลายว่าไม่เกิดไม่ตาย ไม่เปลี่ยนภพเปลี่ยนภูมิได้อย่างไร ความเปลี่ยนภพเปลี่ยนภูมินั้นเป็นสิ่งเคลือบแฝงอยู่กับใจ ไม่ใช่ใจแท้ เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเคลือบแฝงได้ เช่นเดียวกับผ้าของเราที่ย้อมด้วยสีต่าง ๆ เช่นนั้น จิตใจจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปได้ในภพน้อยภพใหญ่สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ

ด้วยเหตุนี้บรรดาภพใดภูมิใด จึงไม่ว่างจากสัตว์ทั้งหลายที่จะไปเกิดไปถือปฏิสนธิในภพภูมินั้น ๆ เพราะอำนาจแห่งกรรมของตนหมุนไปเอง ตัวของเราสร้างเอง แล้วมีสิ่งผลักดันให้พาสร้างกรรม ให้พาเกิด คือกิเลสตัวที่ละเอียดแหลมคมที่สุดได้แก่อวิชชานี่เป็นเชื้อของจิตที่จะให้เกิดตายโดยไม่ต้องสงสัย

ผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะทราบเชื้อของจิตอันนี้ได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนไม่สงสัย เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าไม่ทรงสงสัยในพระองค์ แล้วประกาศสอนธรรมให้โลกทั้งหลายได้ทราบ ตามความจริงที่เปิดเผยขึ้นแล้วในพระทัย เราเองผู้ปฏิบัติก็เป็นเช่นนั้น ไม่สงสัยในความเป็นของตน ไม่สงสัยในความเป็นมาของตน และไม่สงสัยในความที่จะเป็นไปอีกต่อไป เพราะขณะนี้ได้ขาดสะบั้นไปหมดแล้ว ไม่มีเงื่อนต่อที่จะให้เกิดภพเกิดชาติดังที่เคยเป็นมาแล้ว ประจักษ์กับใจไม่สงสัย

การที่แสดงออกด้วยความรู้ความเห็นอย่างจริงจังไม่สงสัย จะสะทกสะท้านที่ตรงไหน ไม่มีคำว่าสะทกสะท้าน ไม่มีคำว่าลูบ ๆ คลำ ๆ เพราะเป็นสิ่งที่ผ่านความรู้นี้มาแล้วด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม ความรู้นี้เป็นธรรมชาติที่ต้องยอมรับว่ารู้ รู้

ไปตลอด เป็นแต่เพียงว่ารู้ในระยะหนึ่งเป็นรู้ที่สับปนไปด้วยสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย รู้ในระยะสุดท้ายเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ สามารถที่จะแทงทะลุปรุโปร่งไปได้อย่างไม่ถามผู้ใด

นี่ละพระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมสอนโลก พระองค์ทรงถือพระทัยของพระองค์เองนี้เป็นพื้นเป็นฐาน เป็นเรื่องเป็นราว เป็นภพเป็นชาติ สับเปลี่ยนวกเวียนเกิดแก่เจ็บตายในภพน้อยภพใหญ่ พระองค์ถือเรื่องของพระองค์นี้ที่สมบูรณ์แล้ว กับสิ่งทั้งหลายที่เคยเป็นมานั้น ออกสั่งสอนโลก เพราะจิตใจของโลกมีธรรมชาติอย่างเดียวกันนี้ทั้งนั้น เป็นเครื่องปกปิดกำบัง และพาให้เกิดแก่เจ็บตาย ทุกข์มากทุกข์น้อยเรื่อยมา เมื่อเป็นเช่นนั้นพระองค์จะสงสัยที่ตรงไหน สั่งสอนโลกด้วยความรู้แล้วจึงสั่งสอน เห็นแล้วจึงสอน จะลูบคลำไปที่ไหน สิ่งที่รู้นั้นเป็นของจริง เห็นแล้วรู้แล้วประจักษ์ สิ่งที่ควรละก็ละแล้ว สิ่งที่ควรบำเพ็ญก็บำเพ็ญให้เต็มพระทัยแล้ว สงสัยที่ตรงไหน

การสอนโลกด้วยความไม่สงสัย สอนโลกด้วย**โลกวิทู** รู้แจ้งทั้งโลกนอกโลกในตลอดทั่วถึง จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น จะเอาความสงสัยมาจากไหน ไม่สงสัย การไม่สงสัย สอนออกมาด้วยความไม่สงสัยจึงมีน้ำหนักมากทีเดียว ด้วยเหตุนี้บรรดาผู้ที่ต้องการความจริงอยู่แล้ว เช่น พวก **อุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู** ซึ่งพร้อมแล้วที่จะรู้ที่จะเห็นธรรมทั้งหลาย พร้อมแล้วที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ เมื่อได้ฟังธรรมของจริงที่พระองค์แสดงออกอย่างเปิดเผย ด้วยความจริงเต็มส่วนจากพระทัยแล้ว ผู้ที่ต้องการความจริงทั้งหลายอย่างเต็มหัวใจอยู่แล้ว ย่อมรับได้เต็มหัวอก และสลัดปัดทิ้งสิ่งที่เป็นข้าศึกอย่างสุดเหวี่ยง แล้วก็หลุดพ้นไปได้ นี่ละธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้

ธรรมนี้แลเป็นเครื่องที่จะกำจัดปัดเป่า หรือตัดฟันสิ่งที่เคยเป็นเชื้ออยู่ภายใน ให้สัตว์ทั้งหลายได้รับความทุกข์ทรมาน พาเกิดแก่เจ็บตายในภพนั้นภพนี้สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เมื่อธรรมได้ทะลุออกไปหมดแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็หมดไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่เลย นี่ละพระพุทธเจ้าท่านทรงสอนโลกท่านสอนอย่างนี้

ผู้ที่ต้องการของจริงอยู่แล้วก็รับอย่างเต็มหัวใจ และรู้ตามลำดับลำดา ไม่มีสิ่งใดที่จะปิดบังลี้ลับความรู้อันนี้ได้ เพราะความรู้ก็รู้จริง ๆ สิ่งที่มีให้ความรู้รับทราบกันสัมผัสกันก็มีจริง ๆ จึงไม่มีอันใดเป็นโมฆะ เช่น บาปมี บุญมี นรกมี กิเลสมี พูดง่าย ๆ ขึ้นกิเลสมีก่อน เมื่อกิเลสมีในหัวใจมันจะพาให้ไปที่ไหนบ้างเป็นไปได้ทั้งนั้น อำนาจของกิเลสไม่มีสิ่งใดปิดบังได้ ไม่มีสิ่งใดหักห้ามได้ นอกจากธรรมเท่านั้น ที่กิเลสจะพาไปไม่ได้ไม่มี

เอา สร้างความชั่วสร้างลงไป ที่ความชั่วจะพาไปไม่ได้นี้ไม่มี ใครจะอวดดีอวดเก่งขนาดไหนก็ตามเถอะ อย่างไรก็ไม่พ้นที่จะถูกความชั่วนี้ผลักลงในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนามากน้อยหนักเบาตามกำลังแห่งความชั่วที่ตนสร้างมานั้นโดยไม่ต้องสงสัย ความดีก็เช่น

เดียวกันมีอำนาจไปคนละทิศละทาง อำนาจความดีก็เสริมให้ไปดีโดยถ่ายเดียวเท่านั้น อำนาจแห่งทางชั่วก็กดลงไปให้สู่ชั่วโดยถ่ายเดียว

สิ่งเหล่านี้เป็นของมีได้ เพราะธรรมชาติที่จะให้สร้างบาปสร้างกรรมคือการกระทำ การกระทำที่เรียกว่ากรรมนี้มีอยู่ในหัวใจ ท่านจึงว่ากิเลสเป็นสาเหตุให้สัตว์ทั้งหลายทำกรรม นั่นท่านบอกไว้แล้วอย่างชัดเจน มีกิเลสนี้เท่านั้นที่จะผลักดันให้สัตว์ทั้งหลายได้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมจะต้องได้รับผลของกรรมโดยไม่ต้องสงสัย และวกเวียนกันไปกันมาอยู่อย่างนี้ไม่สิ้นไม่สุด พอกรรมนี้จะหมดกรรมนั้นตัวก็สร้างขึ้นมาอีกแล้วต่อกันไปเรื่อย ๆ เป็นลูกโซ่ ตัวเองเป็นผู้สร้างกรรมมามากน้อย ตัวเองนั้นแลไม่สามารถที่จะนับอ่านกรรมของตนมากน้อยได้ เพราะมากต่อมาก

สิ่งเหล่านี้เป็นของมีอยู่เป็นอยู่ เหตุใดพระพุทธเจ้าจะทรงทราบไม่ได้ นี่ทรงทราบต้นเหตุที่จะให้สัตว์ทำกรรมนี้ แล้วก็ทรงทราบเรื่องกรรมของสัตว์ และผลแห่งกรรมที่พาสัตว์ให้ไปเกิดในที่ต่าง ๆ โดยหาประมาณไม่ได้อย่างชัดเจนในพระทัยแล้ว จึงสอนโลกอย่างองอาจกล้าหาญ ไม่ว่าภพใดภูมิใดที่ความรู้ของพระพุทธเจ้าจะไม่หยั่งถึงนั้นไม่มี ไม่สุดวิสัยของพระพุทธเจ้า อยู่ในวิสัยของศาสดาเอก ที่จะทรงทราบตามสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายนั้น ไม่มีอันใดปิดบังได้

นี้ละพระพุทธเจ้าทรงนำธรรมมาสอนโลก นำมาจากความจริงที่ทรงสัมผัสสัมพันธ์แล้วทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งสถานที่อยู่และทั้งของความดีความชั่ว ของคนดีคนชั่ว บาปบุญเป็นสิ่งที่จะผลักดัน เป็นสิ่งที่จะหนุนให้ไป และย้อนหลังมาจากนั้นก็คือกิเลสเป็นธรรมชาติที่ให้สัตว์สร้างกรรม นี่แหละหมุนกันไปอย่างนี้ จึงทรงทราบทุกสิ่งทุกอย่าง คำว่าพระสัพพัญญูรู้ตลอดทั่วถึง ในบรรดาสิ่งที่มีในโลกสมมุติทั้งหลายนี้ทรงทราบ แล้วทรงนำสิ่งที่ทราบนั้นมาสั่งสอนโลกทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่ว สัตว์ผู้ที่คอยที่จะรับความจริงทั้งดีทั้งชั่วอยู่แล้วย่อมจะถึงใจทันที และพอใจละพอใจบำเพ็ญเต็มหัวใจด้วยกัน นี่ละที่หลุดพ้นไปได้เพราะเหตุนี้

ทีนี่ผู้ปฏิบัติเมื่อถึงขั้นที่หยั่งทราบโดยลำพังตนเองแล้วก็ปิดไม่อยู่ ตามกำลังความสามารถที่เรียกว่าสามัญวิสัยหรือสาวกวิสัย พุทธวิสัยวิสัยของพระพุทธเจ้านั้นยกไว้เสียเพราะภูมิของศาสดา ทีนี้ภูมิสาวกวิสัย ภูมิของสาวกก็สุดเหวี่ยงของท่านเหมือนกัน แต่ละองค์ ๆ มีความสามารถแก่กล้าที่จะรู้ในสิ่งทั้งหลาย เต็มสติกำลังความสามารถวาสนาของตน และสุดท้ายก็ได้ความจริงมาพูดอย่างเต็มปากหรือเต็มหัวใจ รู้เต็มหัวใจเช่นเดียวกัน สาวกก็เต็มหัวใจสาวก พระพุทธเจ้าก็เต็มพระทัยของพระพุทธเจ้า ในบรรดาที่ทรงรู้และรู้สิ่งทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในแดนโลกธาตุนี้ ปิดบังลี้ลับไม่ได้ แน่ะ ท่านนำสิ่งที่เป็นอยู่ภายในจิตใจ และสิ่งที่ใจสัมผัสนี้แลออกมาสั่งสอนโลก ท่านจะอุตริมาจากที่ไหน

เราอยากทราบชัดเรื่องความจริงของพระพุทธเจ้า ว่าทรงสั่งสอนโลกไม่มีอันใดอุตริหลอกลวงโลกเช่นเดียวกับกิเลสอะไรเลยอย่างนี้ ให้เราดูหัวใจของเรา ปฏิบัติใจของเราให้เปิดเผยออกซิ เมื่อเปิดเผยออกแล้วสิ่งที่แต่ก่อนเราไม่รู้มันรู้ได้นี่ ก็เหมือนอย่างเวลาเราหลับตาอยู่นี้ มีอะไรเราไม่เห็น เมื่อหลับตาแล้วไม่ว่าวัตถุหยาบละเอียดขนาดไหนมองไม่เห็นทั้งนั้น ใหญ่โตยิ่งกว่าภูเขาก็มองไม่เห็นเพราะหลับตา แต่ลืมตาออกดูซิเป็นยังไง วิสัยของตาที่จะรู้จะเห็นสิ่งใดแล้วปิดไม่อยู่ สามารถที่จะรู้ได้ตลอดทั่วถึง ตามกำลังแห่งความสามารถของตาของหูตนนั่นแหละ

นี่ก็เหมือนกันเช่นนั้น เมื่อถึงภูมิที่จิตใจจะรู้แล้วต้องรู้ ในขณะที่มีสิ่งปกปิดกำบังเช่นเดียวกับเราหลับตานั้น ก็หมายถึงกิเลสอวิชชานั่นแลมันปิดหัวใจไว้ สิ่งที่มีอยู่มันก็ไม่ให้เห็นไม่ให้รู้ แน่ะ สิ่งที่ควรจะทำมันไม่ให้ทำ สิ่งที่ควรจะอยากมันไม่ให้อยาก แต่สิ่งไม่ควรอยากมันให้อยาก ทีนี้เรามีอำนาจน้อยกว่ามัน เราก็เหมือนกับสัตว์ตัวหนึ่งถูกจูงกันไปอย่างนั้นแหละ จูงไปจนจมูกขาดก็ยังไม่รู้ว่าตนว่าได้ถูกจูง นี่ท่านจึงเรียกว่าโง่ โง่อย่างนี้เอง เพราะเหตุไร เพราะพระพุทธเจ้าก็ดี พระอรหันต์ก็ดี เมื่อถึงขั้นรู้แล้วท่านไม่ได้โง่เลย กิเลสจะละเอียดขนาดไหนท่านสามารถรู้ได้หมด และละได้โดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือ สังหารให้แหลกไปหมดจากใจ

แต่ก่อนใจนี้เป็นที่เหยียบย่ำทำลาย ที่ขับที่ถ่ายของกิเลสทุกประเภท แต่เวลาได้สร้างธรรมขึ้นมาโดยลำดับลำดาไม่ท้อถอยแล้ว ธรรมมีกำลังมากก็สามารถสังหารสิ่งเหล่านี้ออกจนไม่มีเหลือภายในจิตใจแล้ว ใจก็สว่างโร่ไปหมด สิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ สิ่งไม่เคยเห็นก็เห็นขึ้นที่นี่ เช่นเดียวกับเราเปิดหูเปิดตาขึ้นมา ทำไมไม่ใช่คนตาบอดหูหนวก อยู่ในวิสัยที่จะรู้จะเห็นแท้ ๆ ทำไมจะไม่เห็น โลกเรานำใช้กันมาตลอดทุกรูปทุกนาม ด้วยตาด้วยหูที่มีอยู่เห็นอยู่ ไม่ใช่คนตาบอดพอจะไม่เห็น

นี่ความรู้ภายในจิตใจที่จะส่องมองทะลุในสิ่งทั้งหลายซึ่งควรแก่วิสัยของตน ต้องรู้ต้องเห็นปิดไม่อยู่ นี่ละเป็นเครื่องกระจายถึงองค์ศาสดา พระสาวกไม่ยอมแต่เพียงความบริสุทธิ์อย่างเดียว ยังยอมสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับจิตที่จะสัมผัสสัมพันธ์รู้เห็นกันได้ เช่น นรก บาปบุญ คุณโทษ สวรรค์ พรหมโลก นิพพาน ปิดได้ยังไง ใจดวงนี้จะไม่รู้ใจดวงนี้จะไม่เห็น ปิดได้ยังไง

ที่นี่ผู้ที่ไม่รู้ไม่เห็นทำยังไงมันก็ไม่เห็น มันหลับตาอยู่นี่จะว่าไง บอกว่านี่น่ะ ๆ มันก็ไม่เห็น เหมือนกับเราบอกคนตาบอด บอกว่านี่น่ะสีแสงเป็นอย่างนี้ วัตถุนี้เป็นอย่างนี้มันก็ไม่เห็น บอกคนหูหนวกมันก็ไม่ได้ยินอีกเหมือนกัน ถึงระยะมันบอดถึงระยะมันหนวกเวลาหลับตาเอาไว้มันก็ไม่เห็น เมื่อถึงขั้นมันเปิดเผยแล้วปิดไม่อยู่ ท่านจึงเรียกว่า **โลกวิทู** รู้แจ้งโลกนอกโลกใน ไม่ว่าเพียงศาสดาพระองค์เดียวเท่านั้นจะรู้จะเห็นว่าเป็น

โลกวิทู สาวกทั้งหลายท่านมีความสามารถตามภูมิของท่านเช่นเดียวกัน ที่จะรู้โลกนอกโลกในตลอดทั่วถึง ตามอุปนิสัยความสามารถของตนปิดไม่อยู่ เมื่อถึงขั้นจะรู้แล้วเป็นเช่นนั้น

เหมือนอย่างว่ากิเลสเต็มหัวใจ เมื่อถึงขั้นสังหารกิเลสจนเกลี้ยงภายในจิตใจแล้วจะเอาอะไรมามีในใจ นั่น ใจของพระพุทธเจ้าบริสุทธิ์ ๆ อย่างไร มองดูหัวใจเจ้าของบริสุทธิ์อย่างไรก็อันเดียวกัน ยอมรับกันทันที ๆ เลย นั่น นี่ละธรรมของจริงเป็นอย่างนี้ แต่จะต้องมาทราบกันที่ภาคปฏิบัติ เพียงแต่ได้ยินได้ฟังหรือได้อ่านตำรับตำราเฉย ๆ เราไม่ได้พิสูจน์ด้วยภาคปฏิบัติก็เป็นเพียงความบอกเล่า เป็นเพียงความจำ แม้จะเชื่อก็เชื่อด้วยความสำคัญ เชื่อด้วยสัญญา เชื่อด้วยจากความบอกเล่า ไม่ได้เชื่อด้วยความเห็นจริง ได้ยินจริง สัมผัสสัมพันธ์จริง ๆ ด้วยตัวของเราเอง

ถ้าลงได้สัมผัสสัมพันธ์ด้วยตัวของเราแล้ว ไม่ว่าจะสัมผัสทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต้องรู้หมด เมื่อได้สัมผัสแล้วปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งนั้นไม่มี สิ่งนั้นมีรูปลักษณะอย่างไร สัมผัสสัมพันธ์กันแล้ว มีความสุขความทุกข์ละเอียดหยาบต่างกันอย่างไร ใจจะเป็นผู้บอกจากความสัมผัสนั้น ๆ โดยไม่ต้องสงสัย นี่ละสาวกทั้งหลายยอมรับพระพุทธเจ้ายอมรับอย่างนี้ ด้วยภาคปฏิบัติ

ถ้าปฏิบัติแล้วก็ต้องได้เห็น ถ้าปฏิบัติแบบเอาจริงเอาจัง ไม่ใช่แบบหลับหูหลับตากินแล้วนอนกอนแล้วนิน ไม่สนใจกับอะไร มีแต่ชื่อแต่นามว่าปฏิบัติเท่านั้น ไม่เป็นท่าเพราะไม่ขึ้นอยู่กับคำเสกสรรปั้นยอเอาเฉย ๆ การปฏิบัติต้องขึ้นอยู่กับการปฏิบัติจริงนี่ละส่วนสำคัญอยู่ที่ตรงนี้

ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นน่ะสด ๆ ร้อน ๆ ไม่ได้มีคำว่าอดีตอนาคต ไม่มีคำว่าไกล ท่านจึงเรียกว่า **อกาลิโก** เป็นของมีอยู่แล้ว ขอให้ปรับธรรมชาติที่ควรจะรู้ในสิ่งที่มีอยู่แล้วนั้น ให้พอเหมาะพอควรที่จะพึงทราบกันเป็นลำดับลำดาเถิด จะทราบไปโดยลำดับลำดา จนกระทั่งทราบโดยตลอดทั่วถึง ทราบเต็มหัวใจไม่มีอะไรจะสงสัยเลย ท่านจึงไม่เรียกว่าสภาพทั้งหลายเป็นของไกลเป็นของใกล้ มีอยู่ไกลมีอยู่ลึก จิตหยั่งไม่ถึงอย่างนี้ไม่มี

จิตเป็นธรรมชาติไม่มีกาลสถานที่เวล่ำเวลา เป็นธรรมชาติที่รู้อยู่ตลอดเวลาฉันใด สภาพทั้งหลายซึ่งเป็นของมีอยู่ตลอดเวลา เมื่อเปิดใจออกรับกันแล้วทำไมจะรู้จะเห็นไม่ได้ ว่าใจจะหยั่งไม่ถึงมีที่ไหน อะไรจะละเอียดแหลมคมยิ่งกว่าใจ ขอให้ปรับใจให้ถึงเถิด ไม่เคยรู้ก็รู้ ไม่เคยเห็นก็เห็น แต่จะพูดออกมาเสียทุกแง่ทุกมุมไม่คำนึงถึงเหตุถึงผลนั้น ไม่ใช่เรื่องของผู้รู้ ไม่ใช่เรื่องของปราชญ์ ไม่ใช่เรื่องของผู้รู้โดยอรรถโดยธรรม ไม่ใช่ผู้ทรงธรรมโดยหลักธรรมชาติแท้ อันเป็นความสำคัญ

ถ้าเป็นอย่างนั้นใช้ไม่ได้ ไม่ใช่ความรู้แท้ มีความหิวความกระหาย ไม่มีเหตุมีผล บันดลบันดาล มีแต่ความหิวความกระหายบันดลบันดาล มันก็เป็นแบบโลก ๆ ไปเสีย ไม่ใช่แบบธรรม ถ้าแบบธรรมแล้วรู้เท่าไรก็เหมือนไม่รู้ เมื่อไม่ถึงกาลสถานที่เวล่ำเวลา หรือบุคคลที่ควรจะพูดให้ฟังหนักเบามากน้อยเพียงไร

อย่างพระพุทธเจ้าท่านสอนโลกซิ เบื้องต้นก็แสดงอนุปุพพิกถา นั่นเราเห็นไหมในตำรับตำรามีอยู่แล้ว ผู้ที่ควรจะรับอนุปุพพิกถา ๕ ประการก็ต้องทรงสอนนั้นไปก่อน ดังที่เคยแสดงแล้ว อนุปุพพิกถา ๕ ไม่จำเป็นจะต้องจาระไนต่อไปอีก ทรงแสดงธรรมไปโดยลำดับ เหมือนกันกับเครื่องบินเหินฟ้า ขึ้นจากสนามแล้วเหินขึ้น ๆ สูงลิบลับไปเลย ตั้งแต่ธรรมพื้น ๆ ฟอกจิตใจขั้นพื้น ๆ ไปโดยลำดับลำดาจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น ที่เหมือนกับเรือบินเหินฟ้า รายใดที่ควรจะแสดงลงในอริยสัจ ๔ ให้ได้อย่างรวดเร็วถึงอย่างรวดเร็วพระองค์ก็ไม่รอ ทรงแสดงธรรมะนี้เท่านั้น ไม่ต้องไปพูดถึงอนุปุพพิกถา คนที่อยู่ในภูมินั้นจะต้องพูดอย่างนั้นสอนอย่างนั้น สอนอย่างอื่นไม่ได้

นี่ละใครจะเกินพระพุทธเจ้าเรื่องความเฉลียวฉลาดในการสั่งสอนคน ทีนี้เราจะไปพูดทุกแง่ทุกภูมิให้คนฟังเสียไม่ทราบประเภทใด คนภูมิใดขั้นใด พูดไปหมดทั้ง ๆ ที่เขาไม่รู้ว่าบุญบาปเป็นยังไง นรกสวรรค์เป็นยังไง ศีลเป็นยังไง สมาธิเป็นยังไง ปัญญาเป็นยังไง ก็จะแสดงแต่เรื่องนี้ให้เขาฟังอย่างเดียวก็ไม่ได้ มันไม่เข้าใจไม่เกิดประโยชน์อะไร แสดงความโง่เจ้าของให้โลกเขาเห็นเสียอีก เพราะไม่รู้จักประมาณ ไม่รู้จักความพอดี เมื่อถึงขั้นที่ควรจะแสดงขั้นใดภูมิใด บุคคลประเภทใด นำออกเองเป็นเอง รู้จักความเหมาะสมเอง นั่นสมกับผู้รู้ธรรมเห็นธรรมโดยแท้ เป็นอย่างนั้น

เราเคยเห็นไม่ใช่เหรออย่าง**พระอัสสชิ**กับ**พระสารีบุตร** พระอัสสชิท่านแสดงตัวแสดงลวดลายออกอะไรบ้าง ไม่แสดง เมื่อถึงขั้นที่พระสารีบุตรจะทราบภูมิของพระอัสสชิแล้วไม่ต้องบอก พระสารีบุตรก็เป็นองค์ที่ฉลาดแหลมคมรองพระพุทธเจ้า ได้รับเอตทัคคะทางปัญญา เฉลียวฉลาดพอตัว ย่อมจะทราบเรื่องของพระอัสสชิว่าถึงขั้นใดภูมิใด เป็นพระประเภทใดโดยไม่ต้องสงสัย นั่น ได้ทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทิศใดแดนใด พระสารีบุตรจะต้องยกมือไหว้อาจารย์ของตัวเองในทิศนั้นภูมินั้น ทิศทางโน้นทางไหนก็ตาม อยู่ตลอดจนกระทั่งวันนิพพาน นั่นเป็นยังไง ท่านรู้ภูมิกัน ท่านรู้จักความเหมาะสมของกันและกัน

ไม่จำเป็นจะต้องมาเปิดว่า อาตมานี้คือพระอัสสชิ ได้สำเร็จพระอรหัตอรหันต์แล้ว พูดไปอะไร แสดงเพียงเหตุที่จะให้เกิดผลให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟังเท่านั้น พระสารีบุตรก็รับได้แล้ว สำเร็จพระโสดาขึ้นมา นั่นเป็นจุดที่ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์ ท่านแสดงออกในจุดนั้น ท่านไม่จำเป็นจะต้องบอกว่า อาตมาเป็นพระอรหันต์ เพราะคำนี้จะเป็นคำ

เสนียดจัญไรสำหรับพระสารีบุตรในเวลานั้น หรือบุคคลผู้ใดก็ตามที่ยังไม่สมควรจะแสดงให้ฟัง ไปแสดงก็เป็นความผิดของผู้นั้นซึ่งไม่รู้จักประมาณในการแสดงธรรม

นั่นละธรรมะจึงมีประมาณ ไม่ใช่จะพูดทุกบททุกบาททุกแง่ทุกมุม เราดูอย่างพระพุทธเจ้าแสดงกับสาวกซิ พระสาวกองค์ใดไปรู้เห็นสิ่งใดมา พวกเปรตพวกผีอยู่ในสถานที่ใดแดนใด แล้วก็มากราบทูลพระพุทธเจ้า เล่าถวายพระองค์ พระองค์ก็ทรงรับสั่งว่า เอ้อ เรื่องสิ่งเหล่านี้ ๆ เราเห็นแล้วตั้งแต่สมัยโน้น ๆ ปีโน้น พ.ศ.โน้น ถ้าว่า พ.ศ. เพราะเป็นอดีตที่ล่วงมาแล้ว แต่เราตถาคตไม่พูด ไม่เห็นเกิดประโยชน์จะพูดไปทำไม เมื่อมีผู้พูดผู้เห็นด้วยแล้วตถาคตก็พูด นี่ตถาคตได้ทราบมาก่อนแล้ว นั่นฟังซิ นั่นมันเหมาะสมเมื่อไร ที่ไหน กับบุคคลผู้ใด พระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้ทราบ ทรงเล่าให้ฟัง ภาษาของเราเป็นอย่างนั้น

นี่ก็เหมือนกันธรรมจะเต็มหัวใจก็ให้เต็มอยู่ซิ ธรรมแท้ไม่หิวไม่โหย ไม่ดิ้นรนกระวนกระวาย ไม่เหมือนกิเลส ถ้ากิเลสมีมากมีน้อยต้องดิ้นรนกระวนกระวาย อยากแสดงตัว อยากแสดงออกเสมอ นั่นเรื่องของกิเลส แล้วก็ชอบอวดตัวทั้ง ๆ ที่หยาบที่สุด เลวที่สุด ก็ชอบพูดว่าดีที่สุด ว่าฉลาดแหลมคมที่สุด คำว่าดี ๆ ไม่มีอะไรเกินกิเลส ทั้ง ๆ ที่กิเลสนั้นชั่วที่สุด แต่ชอบยกตนเป็นเช่นนั้น แต่เรื่องของธรรมไม่ เหตุผลกลไกควรจะเป็นอย่างไรก็แสดงไปตามเหตุตามผล เหมือนกับมีดที่คมกล้าที่สุดแล้วเก็บไว้ในฝัก ใส่ฝักเอาไว้ เวลาต้องการจะใช้ ถอดมาจากฝักแล้วใช้ เสร็จแล้วเก็บเข้าในฝักเหมือนไม่เคยได้ฟันอะไรเลย

ธรรมกับจิตก็เหมือนกัน เมื่อถึงกาลที่จะแสดงให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย สำหรับผู้ฟังจะได้เต็มภูมิของตัวเองแล้ว ก็แสดงออกเสียไม่มีอะไรเหลือเลย เอาให้เต็มภูมิ เมื่อยังไม่ถึงขั้นนั้น ควรจะแสดงขั้นใดออกก็ต้องแสดงขั้นนั้น นี่จึงชื่อว่าผู้ปฏิบัติ รู้เรื่องแล้วรู้จักปฏิบัติต่อเรื่องราวทั้งหลาย ตลอดผู้มาเกี่ยวข้องเป็นคนประเภทใด กาลสถานที่เวล่ำเวลาหรือบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องใช้ ในกาลสถานที่เวล่ำเวลาหรือบุคคลนั้น ๆ นั่นละธรรม

เพราะฉะนั้นธรรมอันนี้จึงเป็นของสำคัญที่ผู้ปฏิบัติจะพึงปฏิบัติ ให้รู้เองเห็นเองนั้นละมากที่สุด เป็นแต่เพียงท่านแนะแนวทางให้ ดังที่อธิบายมาเหล่านี้ก็คือแนวทางแห่งธรรม เอ้า มันจะปิดไปไหนลองดูซิ บาปพระพุทธเจ้าว่ามี เอ้า ๆ พิจารณาลงไปในทางจิตตภาวนาของเรา มันจะไม่เห็นอย่างไร บาปจะสัมผัสที่ไหนถ้าไม่สัมผัสที่ใจ บุญจะสัมผัสที่ไหนถ้าไม่สัมผัสที่ใจ รูปจะสัมผัสที่ไหนถ้าไม่ใช่สัมผัสที่ตา เอ้า นรกสวรรค์จะสัมผัสที่ไหน ถ้าไม่สัมผัสที่ใจที่มีญาณหยั่งทราบนี่จะไปสัมผัสที่ตรงไหน พระพุทธเจ้า

ท่านสัมผัสที่ตรงไหนสาวกก็ต้องสัมผัสที่ตรงนั้น เพราะมีเครื่องรับเหมือนกันนี่ เป็นแต่เพียงว่าลึกตื้นหยาบละเอียดต่างกันไปเท่านั้นเอง แต่ส่วนที่ให้เห็นปิดไม่อยู่ นั่น

เอ้า นิพพานละเอียดขนาดไหนทำไมสาวกรู้ได้ นั่นเราดูซิ อะไรสัมผัส ใจนั่นแหละสัมผัสนิพพาน ใจนั่นแหละสัมผัสความสิ้นกิเลส ใจนั่นแหละเป็นคลังกิเลส เวลาเปิดอันนี้ออกหมด ถอดถอนอันนี้ออกหมดแล้ว กลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ ทำไมจะไม่ทราบว่าตนบริสุทธิ์ และทำไมจะไม่ทราบเรื่องของพระนิพพาน ถามใครทำไม นี่ให้พากันจำเอา ถ้าอยากจะทราบเรื่องความเป็นมาของตน ดังที่กล่าวแล้วตะกี้นี้ในเบื้องต้นว่า จิตวิญญาณแต่ละดวง ๆ นั้น ความสลับซับซ้อนแห่งความเกิดแก่เจ็บตาย หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงในภพน้อยภพใหญ่มากี่กัปนับไม่ถ้วนนั้น จะมีความหนาแน่นสับสนยิ่งกว่ากอไผ่ทั้งกอ เพียงวิญญาณดวงเดียวนี้เท่านั้นก็มากยิ่งกว่ารากกอไผ่ทั้งกอนั้นแล้ว

แล้วเราจะทำยังไง หรือยังจะยินดีสั่งสมรากไผ่ คือความเกิดแก่เจ็บตายของเรานี้ให้มากมูนขึ้นไปกว่านี้ แล้วใครจะเป็นคนแบกคนหาม ใครจะเป็นคนรับผิดชอบแบกหามในกองทุกข์ทั้งหลายในภพน้อยภพใหญ่ ที่เกิดขึ้นจากความเกิดความตายเป็นสำคัญ ถ้าเราไม่รีบสลัดเสียตั้งแต่บัดนี้ซึ่งเป็นกาลอันควร อัตภาพก็อำนวย จิตใจก็อำนวย เพศก็อำนวยอยู่แล้ว

เราขัดข้องอะไรเวลานี้ พิจารณาเจ้าของซิมันขัดข้องอะไร ถ้าไม่ขัดข้องเพราะอำนาจของกิเลสเหยียบย่ำทำลาย หรือกีดขวางไม่ให้ก้าวเดินนี้เท่านั้นไม่มีอะไรมาขัดข้อง ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ อากาศเป็นอากาศ ทุกสิ่งสรรค์ในโลกอันนี้เป็นธรรมชาติของตัวเอง จริงอยู่ตามหลักธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดมากีดขวาง มากั้นกางหวงห้ามเหมือนกิเลสที่ฝังอยู่ในหัวใจนี้ เป็นผู้กีดผู้ขวางอยู่โดยหลักธรรมชาติของตัวตลอดเวลานี้เท่านั้น ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกีดขวางจิตใจ

นี่ละมันไม่พร้อมเพราะกิเลสไม่พาให้พร้อม และอย่าเข้าใจว่ากิเลสจะพาให้พร้อมในการปฏิบัติธรรม ถ้าไม่ฝืนไม่ต่อยกันแล้วจะไม่เห็นฤทธิ์เห็นเดชระหว่างกิเลสกับเราเลย ว่าใครเป็นผู้มีอำนาจเหนือกัน ระหว่างกิเลสกับธรรมะที่เราจะนำมาต่อกรกันนั้น มีเท่านี้

ท่านทั้งหลายเห็นความเกิดแก่เจ็บตายเป็นของประเสริฐเลิศเลอที่ตรงไหน เอ้า เอามาพิจารณาดูซิ ทุกคนทุกรูปทุกนามนี้เก่งกว่ารากไม้ไผ่นั้นแล้วแหละไม่น่าจะสงสัยนี้เปิดให้ฟังอย่างชัดเจน ถึงจะตัวเท่าหนูก็ตามเถอะผมไม่สงสัยจริง ๆ พูดออกมาอย่างเปิดเผยเต็มหัวใจ หัวใจดวงนี้พอเทียบได้กับรากไผ่นั่นแหละ นี่พอเทียบได้เฉย ๆ นะ แต่ยังไม่มีเพียงเท่านี้ ยังมากกว่านี้อีก หากพอเทียบกันเป็นข้อเปรียบเทียบได้ ที่เราจะ

นำมาพิสูจน์ตัวของเรา แล้วหาอุบายวิธีที่จะตัดรากไผ่นี้ออกไม่ให้มันสืบต่อไปอีกให้มากยิ่งกว่าที่เป็นอยู่นี้

ทีนี้ เอ้าฟาดให้มันขาดสะบั้นลงไป รากไผ่เก่าที่มีอยู่ขนาดไหนมันจะผุจะพังไปหมด ขอให้กิเลสอวิชชาตัณหานี้พังทลายลงไปจากหัวใจเถอะ ซากเก่าซากใหม่มีเท่าไรจะกลายเป็นอดีต เรื่องผ่านไปแล้วทั้งนั้น ไม่เข้ามายื้อแย่งแข่งดีกับเราอีกต่อไป เหมือนดังกิเลสที่ยื้อแย่งแข่งดีกับเราอยู่เวลานี้เลย ให้เอาตรงนี้นะ

จิตเป็นของสำคัญ กิเลสเป็นของสำคัญ การที่จะฆ่ากิเลสเพื่อไม่ให้มีเยื่อใยต่อไปแบกกองทุกข์ต่อไป มีอยู่กับหัวใจของเรา มีอยู่กับผู้มีความเพียรในการประพฤติปฏิบัติธรรมนี้เท่านั้น เราอย่าเห็นอะไรเป็นของวิเศษ รากไผ่วิเศษไหมพิจารณาซิ ความเกิดแก่เจ็บตายของเราวิเศษที่ตรงไหน ถ้าวิเศษก็พวกเรามันพวกรากไผ่ อาจารย์ของรากไผ่มาพอแล้ว หนายิ่งกว่ารากไผ่แล้ว ควรจะวิเศษไปเสียนานแล้ว เดี๋ยวนี้เป็นยังไง อะไรพาไม่ให้วิเศษอยู่เวลานี้ อะไรพาให้เป็นรากไผ่ ก็กิเลสนั่นซิ กิเลสนั่นละตัวสำคัญ

ทีนี้ฟันกันลงไป เอาให้มันเห็นดำเห็นแดงดูซิ ให้เราระวังตั้งแต่เรื่องของกิเลส มันเร็วที่สุดนะ ในขณะที่กิเลสเร็ว ในขณะที่กิเลสเรืองอำนาจ เอะอะจะออกก่อนเพื่อน ๆ แล้วทำลายเรานั้นแหละ ทำลายธรรมในใจของเราที่ควรจะเกิด ความเพียรก็ล้มเหลว สติสตังก็ล้มเหลว อะไร ๆ ขึ้นชื่อว่าเป็นธรรมแล้วล้มเหลว ๆ มีแต่กิเลสเหยียบเอา ๆ เมื่ออยู่ในกาลเวลาของมันที่มีอำนาจ เรืองอำนาจ เป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในการปฏิบัตินี้แหละ มันรู้ตัวของมันและรู้ตัวของเราด้วย เวลามันอ่อนเปียกสู้กิเลสไม่ได้เป็นยังไง มันรู้อยู่ในหัวใจ อันนี้เป็นสัจธรรม ไม่ใช่จะเป็นความจำพอจะให้หลงลืมได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องเจอในสิ่งเหล่านี้

เพราะพวกเรานี้ส่วนมากเป็น **ทุกขา ปฏิปทา ทันธาภิญญา** ทั้งปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วทำไมจะไม่สนุกต่อยกันกับกิเลส กิเลสต่อยเราทำไมจะไม่สนุกทุกข์ล่ะ แบกทุกข์จนไปไม่ไหวไปไม่รอดแล้วและตายทีหนึ่ง ๆ และขึ้นมาแบกอีกตาย ๆ อยู่อย่างนั้น ทำไมจะไม่แจ้งทำไมจะไม่รู้ ก็หัวใจดวงนี้ที่ถูกอวิชชาใส่ลิ่มสลักเข้าไป แทงเข้าไปตรงนั้น ให้พาเกิดแก่เจ็บตายอยู่ตลอดเวลาเรายังไม่เข็ดไม่หลาบ เราจะไปเข็ดหลาบเมื่อไร

ธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่สอนให้เข็ดหลาบทั้งนั้น เพราะพระองค์ทรงรู้ทรงเห็นทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ทั้งโทษทั้งคุณของกิเลสและของธรรม เหตุใดเราจะมาสงสัยสิ่งเหล่านี้อยู่ และวันตายมันไม่แน่นะ หมดลมหายใจเท่านั้นก็ตายไม่ว่าชาติชั้นวรรณะใด นั้นสมมุติกันไปตามขั้นตามภูมิ สิ่งสำคัญที่เป็นเครื่องประกันอยู่เวลานี้คือลมหายใจนี้เท่านั้น เอ้า ถ้าลมหายใจหมดเมื่อไรแล้ว นั่งอยู่ก็ตาย นอนอยู่ก็ตาย เวลานี้เรายังมีลม

หายใจอยู่ เอ้า สู้ซิสู้กิเลส ถ้าเห็นว่ากิเลสเป็นภัยตามหลักธรรมที่สอนไว้ และเห็นว่าธรรมเป็นคุณ นำมาต่อสู้กิเลสให้บรรลัยลงไปซิ นี่ละการปฏิบัติธรรม

อย่าท้อแท้เหลวไหลหรืออ่อนแอให้เห็นอยู่ สอนหมู่สอนเพื่อนนี้สอนด้วยความจริงอกจริงใจ สอนด้วยความเมตตาสงสาร และสอนด้วยความผ่านมาของเจ้าของ ล้มลุกคลุกคลานมายังไงก็เคยสอนหมู่เพื่อนแล้ว เป็นอย่างไร บางทีจนแทบว่าจะเป็นจะตายจริง ๆ ตายก็ไม่มีกุสลาแหละ นี่ไม่รู้กี่ครั้งกี่หนเรื่องสู้กับกิเลส เพราะฉะนั้นจึงกล้าพูดได้ว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเหนียวแน่นแก่นที่ฉลาดที่สุดยิ่งกว่ากิเลส เพราะสติปัญญาเราเคยใช้ในโลกในสงสารก็ไม่เท่าไรนัก แต่เวลานำมาใช้ต่อสู้กับกิเลสเพื่อให้มันบรรลัยไปจากจิตใจนี้ แหม มีเท่าไรเป็นทุ่มกันหมด ๆ ชีวิตจิตใจทุ่มลงไปหมด เอ้า เป็นก็เป็นตายก็ตาย ทุกข์แสนทุกข์ มหาทุกข์ก็เคยทุกข์มาแล้วในการต่อสู้กิเลส

นี่ก็ได้พูดให้ฟังทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ได้มาหลอกลวงหมู่เพื่อนนี่วะ สอนอย่างเต็มอกเต็มใจที่เจ้าของเป็นมายังไง จะว่าโอ้ว่าอวดก็ เอ้า ใครจะว่าอะไรก็ว่าไป แต่เราไม่ได้โอ้ได้อวดใคร เราพูดด้วยความเมตตาสงสาร พูดด้วยความจงรักภักดีต่อหมู่ต่อเพื่อนที่เห็นมาอยู่ด้วยมากมายเท่าไร จะพูดออกมาอันหนึ่งก็ขัดอันหนึ่ง จะพูดออกมาอันหนึ่งก็ขัดอันหนึ่งอยู่อย่างนี้ละ แล้วตกลงก็เต็มวัด ๆ นี้จะว่ายังไง แล้วยังจะมาอวดหมู่เพื่อนอยู่เหรอ การสอนอรรถสอนธรรมนี้ยังจะมาอวดกันเล่น ๆ อยู่เหรอ

การรับหมู่เพื่อนไว้ด้วยความสงสารเห็นอกเห็นใจ เทียบหัวใจเราหัวใจท่านทั้งหลายใส่กัน ดังที่เราเคยพูดให้ฟังว่าไปเสาะแสวงหาครูบาอาจารย์นี้ แหม แทบล้มแทบตาย พอไปถึง**หลวงปู่มั่น**เท่านั้นละไม่อยากได้ยินเลยคำที่ว่า นี่ที่นี่เต็มแล้ว รับไม่ได้แล้ว กลัวว่าหัวอกมันจะแตก ถึงขนาดนั้น เรายังไม่ลืมนะคำพูดของท่าน คำนั้นเป็นสด ๆ ร้อน ๆ ว่า นี่พอดีนะนี่ เมื่อวานนี้**ท่านเนตร**ไปจากนี้ แล้ววันนี้ท่านมหาก็มา ไม่เช่นนั้นก็ไม่ได้อยู่ กุฏิไม่ว่าง นั่นฟังซิท่านพูด อู๋ย มันเสียวซิจะตาย เข้าถึงหัวตับโน่นน่ะ ทั้ง ๆ ที่จะได้อยู่อยู่นะ ฟังซิ นี่ละนำมาพินิจพิจารณาถึงหมู่เพื่อน เพื่อนฝูงทั้งหลาย มากน้อยก็ทนเอา ๆ นอกจากมันเหลือกำลังแล้ว หมู่เพื่อนก็ควรจะพิจารณาในความเหมาะสมความพอดี นี่อันหนึ่ง แล้วยังจะมาสอนหมู่เพื่อนด้วยความหลอกลวงอยู่เหรอ

เวลาทุกข์ก็ทุกข์อย่างนั้นนะ ผมพูดได้เต็มปากว่าในชีวิตของผม ไม่เคยมีอะไรหนักยิ่งกว่าการต่อสู้กับกิเลส เอาขนาดนั้นเชียวนะ บางทีเดินไปนี่ไปข้องหนามข้องเครือนิดหนึ่งล้มโครมลงไปแล้ว เพราะไม่มีกำลังจะก้าวขาแต่ใจไม่ถอย นั่นไม่รู้กี่ครั้งกี่หนจะเป็นจะตาย ได้เคยพูดให้ฟังจนกระทั่งเขาแตกบ้านแตกเมืองออกไปดูเรา เขาว่าเราตายแล้วไม่กินข้าว กี่วัน ๆ อดกันไป ๆ นานเข้า ๆ มันก็ผิดสังเกตซิคนเรา ก็ต้องเป็นไปได้แหละ เขาก็ต้องไปดู นั่นฟังซิ

นี้เอามาอวดหมู่เพื่อนเหรอนี่ ผมไม่ได้อวด พูดถึงเรื่องของกิเลสเวลาหนักหนักหนา เวลาต่อสู้กิเลสถึงขนาดนั้นเชียวนะ เจ้าของยังไม่รู้ว่าจะตาย คนอื่นเขายังมาดู รู้ว่าเราจะตายนี้แห่กันออกมาดูเห็นไหม นี่บางครั้งเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ผมไม่ได้อุตริมาหลอกลวงหมู่เพื่อน นี่ขั้นต่อกรกันถึงขนาดนั้น

แล้วก็นี้ละเป็นพื้นเป็นฐานที่จะให้เรามีทุนเป็นลำดับลำดา และเป็นกำไรขึ้นในวันนั้นวันนี้ หนุนกันขึ้น ๆ สมาธิไม่มีก็ค่อยมีขึ้นมา เอ้า เมื่อมีขึ้นมาแล้วจิตจนกระทั่งกลายเป็นสมาธิด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความอุตส่าห์พยายาม เสริมกันขึ้น ๆ ต่อจากนั้นก็ฟัดกันทางปัญญา เอ้า ปัญญาไม่มีครูบาอาจารย์ก็ออกไม่ได้ มันติด ติดสมาธิ เพราะสมาธินี้เป็นความสุขที่พอจะให้ติดได้ถึงติดได้คนเรา ความสุขในสมาธิก็พออยู่พอกินแล้ว จิตใจไม่ฟุ้งซ่านรำคาญ พอจิตหยั่งเข้าสู่ความรู้อันเดียวแน่วอยู่อย่างนั้น ไม่อยากออกยุ่งกับอะไรเลย ตาไม่อยากมองดู หูไม่อยากฟัง มันเป็นการยุ่งกวน รบกวนจิตใจของเราให้กระเพื่อมเปล่า ๆ

เมื่อจิตได้แน่วอยู่ในสมาธินั้น อยู่สักกี่ชั่วโมงก็อยู่ได้ นี่ละมันติดได้อย่างนี้เอง สุดท้ายก็นึกว่าความรู้ที่เด่น ๆ อยู่นี้เองจะเป็นนิพพาน อันนี้จะเป็นนิพพาน จ่อกันอยู่นั้นว่าจะเป็นนิพพาน ๆ สุดท้ายมันก็เป็นสมาธิอยู่อย่างนั้นละ จนกระทั่งวันตายก็จะต้องเป็นสมาธิ และติดสมาธิจนกระทั่งวันตายถ้าไม่มีครูบาอาจารย์มาฉุดมาลากออก ผมเองก็คือหลวงปู่มั่นมาฉุดมาลาก

เถียงกันเสียจนตาดำตาแดง จนกระทั่งพระทั้งวัดแตกฮือกันมาเต็มอยู่ใต้ถุน นี่เพราะฟังการโต้กับหลวงปู่มั่น ไม่ใช่โต้ด้วยทิฐิมานะอวดรู้อวดฉลาดนะ โต้ด้วยความที่เราก็เข้าใจว่าจริงอันหนึ่งของเรา ท่านก็จริงอันหนึ่งของท่าน สุดท้ายก็หัวเราแตก เพราะท่านรู้นี่ เราพูดทั้ง ๆ ที่กิเลสเต็มหัวใจ แต่เข้าใจว่าสมาธินี่จะเป็นนิพพาน แล้วสุดท้ายก็ท่านมาไล่ออก

เห็นไหม สมาธิมีความสุขมากขนาดไหน หือเท่าไร แล้วเนื้อติดฟันมีความสุขขนาดไหนว่าซี สมาธิก็เหมือนกับเนื้อติดฟันนั้นแหละ มันสุขขนาดไหนเนื้อติดฟัน ท่านรู้ไหม ๆ นี้เราไม่ลืมนะ จากนั้นมา ท่านรู้ไหมว่าสมาธิทั้งแท่งนั้นละคือตัวสมุทัยทั้งแท่งท่านรู้ไหม ๆ นั่น ตรงนี้มันก็ต่อยกับท่านอีก ดูซิ ถ้าหากว่าสมาธิเป็นตัวสมุทัยแล้วสัมมาสมาธิจะให้เดินที่ไหน นั่นเอาซิโต้ท่าน มันก็ไม่ใช่สมาธิตาย นอนตายอยู่อย่างนี้ซิสมาธิของพระพุทธเจ้า สมาธิต้องรู้สมาธิ ปัญญาต้องรู้ปัญญา อันนี้มันเอาสมาธิเป็นนิพพานเลย มันบ้าสมาธินี่ นั่นเห็นไหมท่านใส่เข้าไป สมาธินอนตายอยู่นี้เหรอเป็นสัมมาสมาธิน่ะ เอ้า ๆ พูดออกมาซิ มันก็ยอมล่ะซิ

พอออกจากท่านไปแล้ว โห นี่เราไปเก่งมาจากทวีปไหนนี่ เรามามอบกายถวายตัวต่อท่านเพื่อศึกษาอรรถศึกษาธรรมหาความจริง ทำไมวันนี้จึงมาโต้กันกับท่านยิ่งกว่ามวยแชมเปี้ยนเขานี่ มันเป็นยังไงเรานี้ มันไม่เกินครูเกินอาจารย์ไปแล้วเหรอ และท่านพูดนั้นท่านพูดด้วยความหลงหรือใครเป็นคนหลงล่ะ เอาละที่นี่ย้อนเข้ามาหาตัวเอง ถ้าไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามที่ท่านสอนนี้มาหาท่านทำไม ถ้าว่าเราวิเศษวิโสแล้ว ทำไมเราจึงต้องมาหาครูบาอาจารย์ที่ตนว่าไม่วิเศษล่ะ แต่เราก็ไม่เคยดูถูกท่านแหละ นี่หมายความว่าตีเจ้าของ ย้อนคืนมาเข่นเจ้าของ

สุดท้ายก็ก้าวออกทางด้านปัญญา เมื่อก้าวทางด้านปัญญามันก็ผึงเลยที่นี่ ไม่ผึงยังไงก็สมาธิพอตัวแล้ว ถ้าเป็นประเภทอาหารก็คือว่า ผักก็มี เนื้อก็มี ปลาก็มี อะไร ๆ เครื่องทำครัวมีหมดแล้ว จะทำให้เป็นแกงเป็นอะไรก็ได้ เป็นหุงเป็นต้มอะไรได้หมด เพราะเครื่องที่จะทำครัวครบแล้ว เป็นแต่เพียงว่าเอามาแช่ไว้เฉย ๆ ต่อไปสิ่งเหล่านี้ก็จะเน่าเฟะไปละซี มันไม่เป็นแกงให้

อันนี้ก็เหมือนกัน สมาธิก็เหมือนกับเครื่องครัวที่เราเอามาพร้อมแล้วนั่น แต่ไม่ปรุงให้เป็นสติปัญญา ให้เป็นมรรคผลนิพพานขึ้นไป มันก็ไม่เป็นละซี ทีนี้พอออกทางด้านปัญญาเท่านั้นมันก็ผึงเลยทีเดียวที่นี่ เพราะพร้อมอยู่แล้วนี่ สมาธิพร้อมอยู่แล้ว ไม่ว่าเครื่องทำครัวอะไรพร้อมหมดแล้ว จะทำให้เป็นแกงประเภทใด อาหารประเภทใดพร้อมแล้ว ๆ นี่ นี่ก็เหมือนกัน เอ้าจะพิจารณาทางด้านปัญญา จะพิจารณายังไงมันพร้อมแล้วนี่ เพราะสมาธิหนุนตัวอยู่เต็มที่แล้ว ทำไมจึงจะมากินสมาธิว่าเป็นมรรคผลนิพพาน ทำไมจึงมากินผักกินหญ้าเข้าใจว่าแกงล่ะ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ปรุงเป็นแกง นั่นฟัดกัน เจ้าของนั่นแหละ

พอออกจากนี้แล้วปัญญาก็ก้าวละที่นี่นะ ก้าวแล้วก็ยังกลับไปสู้กับท่านอีกนะ คือเวลามันออกทางด้านปัญญานี้เอาอีกแล้ว กลางคืนไม่ได้นอน บางคืน ๒ คืน ๓ คืนมันไม่ยอมนอน กลางวันยังไม่ยอมนอนอีก เอ้า กูนี่จะตายละนะว่าเจ้าของ กูนี่มันจะตายละนะ มันยังไงนี่ บทเวลานอนอยู่ในสมาธิมันก็อยู่อย่างนั้น ทีนี้เวลาออกก็ออกอย่างนี้ทำไงนี่ แล้วก็ขึ้นไปหาท่านอีก ที่พ่อแม่ครูอาจารย์ว่าให้ออกทางด้านปัญญา เวลานี้ออกแล้วนะ ถึงขนาดที่ว่าไม่ได้นอนสองสามคืนแล้วนี่นะ กลางวันก็ไม่ได้นอน นั่นละมันหลงสังขาร ฟังซีท่านพูดนะ ก็ถ้าไม่ได้คิดไม่ได้พิจารณามันก็ไม่เกิดปัญญา

นี่พูดถึงเรื่องปัญญา เมื่อถึงขั้นหมุนแล้วเป็นอย่างนั้น นี่ละจึงว่าสมาธิเป็นเครื่องหนุนปัญญาเป็นอย่างนี้เอง เห็นชัด ๆ เราไม่สงสัย ติดสมาธิเราก็ไม่สงสัย เราเคยติดแล้ว ถึงขนาดที่พ่อแม่ครูอาจารย์ไล่ออกนั่น ทีแรกไปหาท่านเมื่อไร ท่านถามว่าสบายดีเหรอ สงบดีเหรอ สงบดีอยู่เราก็ว่าอย่างนี้ ท่านก็ไม่ว่าอะไร พอนานเข้า ๆ ก็อย่างว่านั่น

แหละ เป็นยังไงท่านมหาสบายดีเหรอ..ใจ สบายดีอยู่ สงบดีอยู่ ท่านจะนอนตายอยู่นั้นเหรอ ฟังซิ

ทีนี้ขึ้นละนะ พลิกเปลี่ยนไปหมดสีหน้าสีตาอะไร แสดงท่าทางออกหมดแล้วนะนี่ จะเอาเต็มที่ละ จะเขกเต็มที่ละ ท่านจะนอนตายอยู่นั้นเหรอ(ท่านว่า) ท่านรู้ไหมสุขในสมาธิเหมือนกับเนื้อติดฟัน ท่านรู้ไหม นี่ละที่นี่ก็ไปอย่างที่ว่านั่นละ พอเอากันอย่างจังๆ แล้ว ออกไปก็พิจารณาทางด้านปัญญา เมื่อออกมันก็ออกจริง ๆ เพราะมันพร้อมแล้วนี่ที่จะเกิดปัญญา มันหมุนติ้ว ๆ ทั้งวันทั้งคืน

เดินจงกรมไม่รู้จักหยุด เดินตั้งแต่เช้าตั้งแต่ฉันจังหันแล้วจนกระทั่งถึงปัดกวาดฟังซิ ไม่ได้รู้ว่าเหนื่อยว่าอะไร เพราะมันหมุนติ้ว ๆ อยู่นี่ งานอยู่นี้ เดินเข้าไป บางทีเดินจงกรมนี้ โน่นเซซัดเข้าไปในป่าโน่น โครมครามในป่าโน่น เพราะจิตมันไม่ออกตาก็มืดมัวไปหมดละซี มีแต่ขาก้าวไป ๆ ก็เข้าไปโน่น แล้วออกมาอีกเอาอีกอยู่งั้น ไม่มีคำว่าน้ำท่าอะไร ๆ ไม่สนใจทั้งนั้นเมื่อถึงขั้นตะลุมบอนกัน นี่ละปัญญาเป็นอย่างนั้น

ที่เราพูดตะกี้นี้ว่า พ่อแม่ครูจารย์ให้ออกพิจารณาทางด้านปัญญา ทีนี้พิจารณาละที่นี่ ไม่ได้นอนได้สองสามคืนแล้ว กลางวันมันยังไม่นอนอีก (ท่าน)***นั่นละมันหลงสังขาร*** (เรา)ถ้าไม่พิจารณามันก็ไม่รู้นี่นา (ท่าน)***นั่นละบ้าสังขาร บ้าหลงสังขาร*** แล้วก็เอาใหญ่เลย (เรา)พอคราวนี้หมอบเลยนะ งูเห่าค่อยหมอบลง ทีนี้มันอาจจะถูกอย่างที่ท่านว่านั่นแหละ เรานึกในใจนะ ทีนี้ก็นิ่ง พอออกไปก็ ถึงอย่างนั้นก็ตามเถอะ มันก็หมุนติ้ว ๆ ของมันเหมือนกัน แต่บทเวลาจะตายแล้วก็เข้าสมาธิได้ด้วยบังคับนะ ถ้าธรรมดาแล้วมันจะไม่ยอมเข้าเพราะเห็นว่า....ทีนี้มันไม่พอดีนะ เห็นว่าสมาธินี่นอนตายอยู่เฉย ๆ ไม่เห็นได้ผลได้ประโยชน์อะไร นอนตายอยู่เฉย ๆ...สมาธิ ปัญญาต่างหากได้ผล

ทีนี้ก็จะเอาปัญญาแบบไม่หยุดอีกแหละ ว่าการทำงานได้งาน การพักไม่ได้งานก็ไม่พัก จะทำงาน ก็จะตายอีกเหมอนกัน ทีนี้เวลามันเต็มที่เต็มฐานแล้ว มันจะไปไม่รอดเพราะมันอ่อนไปหมดสกลกาย การทำงานด้วยปัญญา การคิดด้วยปัญญาเป็นอัตโนมัติก็ตาม แต่ก็เป็นงานของจิตควรที่จะได้พัก เห็นว่ามันหนักเกินไปแล้วก็บังคับ ถึงขนาดที่ได้บริกรรมนะ พุทโธ ๆ ถี่ยิบไม่ยอมให้ออก คือออกจะทำงาน ไม่ใช่ออกฟุ้งซ่านรำคาญไปที่ไหนนะ ออกจะออกไปหางานที่ทำยังไม่เสร็จ บังคับไว้ ๆ จนกระทั่งสุดท้ายจิตก็ลงแน่ว เงียบเลย และปรากฏว่ากำลังวังชานี้ โอ้โห เพิ่มขึ้นมา ทีนี้เลยพูดไม่ถูกนะ

พอใจมีกำลังในการพักสมาธิแล้ว พอถอนผึงเท่านั้นละโดดผึงไปเลย ทีนี้มันก็เหมือนยังกับว่าเราได้พักผ่อนนอนหลับเสียแล้ว นี่พูดถึงการงานนะ หรือได้รับประทาน

อาหารมีกำลังวังชาแล้วทำงานทำการ งานชิ้นนั้นแหละแต่มันเสร็จได้อย่างรวดเร็ว นี้ก็เหมือนกันไม้ท่อนนั้นแหละ ปัญญาอันนี้แหละ ฟันลงไปมันขาดสะบั้นลงไปเลย เพราะปัญญาได้พักตัว นั่น แต่ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ มันไม่อยากจะพักนะ ต้องฝืนเอาเฉย ๆ แม้ระลึกถึงคำของท่านพูดมันหลงสังขารนั้นอยู่เสมอ แต่อำนาจแห่งการเพลินในการพิจารณานี้มีกำลังมากกว่า มันถึงไม่ยอมพักง่าย ๆ

อยากให้หมู่เพื่อนได้รู้เอาไว้เรื่องเหล่านี้ ไม่ผิดที่สอน นี้แน่ใจ เวลามันเลยเถิดมันเลย เช่นอย่างท่านว่า **อุทธัจจกุกกุจจะ** หมายความว่าอย่างไรในสังโยชน์เบื้องบน คือความเพลินในการพิจารณา เพลินในงานของตน ไม่มีการพักผ่อนในจิตให้พอเหมาะพอดีเลย นี่ก็เป็นสังโยชน์เครื่องข้องอันหนึ่ง ทำให้เนิ่นช้าอันหนึ่ง ความหมายว่าอย่างนั้น แต่เวลามันผ่านแล้วก็รู้เอง นี่ถึงได้บอกไว้ก่อนเลย

ทีนี้เมื่อเวลาถึงขั้นนั้นแล้วมันก็หมุนติ้ว ๆ เลย เอาละทีนี่นะ กิเลสมีอยู่ที่ไหน ดังที่เคยพูดแล้วในอาการของจิตที่พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอะไร ๆ มีแต่เรื่องการฆ่ากิเลส ตามฆ่ากิเลสทั้งนั้น ถึงขั้นที่เกรียงไกรแล้วเป็นอย่างนั้น กิเลสนี้หมอบโผล่ออกมาไม่ได้ โผล่ออกมาถ้าเทียบออกมาแล้ว เหมือนหัวขาดทันที ๆ เลย ทีนี้เวลากิเลสไม่โผล่ก็ต้องค้นหาล่ะซี นั่นละค้นหาก็เป็นงานอันหนึ่ง พอเจอกิเลสแล้วได้งานแล้ว เอาอีกอันหนึ่ง นั่น สุดท้ายก็หมุนติ้ว ๆ ทั้งวันทั้งคืน

จนถึงขนาดที่ว่า เอ๊ นี่ทำยังไงจิตของเรานี้น่ะ เวลาเราคิดไว้เบื้องต้นว่าจิตมีความสงบเยือกเย็น สงบไปมากเพียงไร ละเอียดมากเท่าไร จิตจะมีความสะดวกสบายมากขึ้น ๆ งานการทั้งหลายจะน้อยลง ๆ นี่มันคิดเอาเฉย ๆ ไม่ได้ตรงกับความจริงที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ ความจริงที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้มันยุ่งมากที่สุดก็คืองานขั้นนี้ นั่น แล้วเมื่อไรมันจะได้สงบตัวลงสักที ให้พักผ่อนสบาย พอคิดหยุดลงเท่านั้นมันก็ผางเข้ากันอีกแล้ว ตะลุมบอนกันอีกแล้ว ๆ อยู่อย่างนั้น

จนกระทั่งเอาให้กิเลสพังลงเสียหมดไม่มีอะไรเหลือเลย เอ้า จิตจะดับให้ดับไป อะไรจะดับ..ดับ ไม่มีอะไรที่จะเอาเหลือไว้เลย สมมุติว่าเราเป็นอรหันต์นะ ให้เป็นอรหันต์หัวตอไม่มีความรู้ เอาให้มันเห็น ฟัดกันลงหมดไม่มีอะไรเหลือไว้เลย ไม่สงวนอะไรไว้มันจะเป็นการสงวนกิเลส แม้เช่นนั้นมันก็ไปลืมตัวอยู่จนได้นั่นแหละ ความสงวน ความรัก ความอ้อยอิ่ง ความอัศจรรย์ ความแปลกประหลาด มันโผล่หน้าขึ้นมาไม่รู้ตัวเลย ติดจนได้เห็นไหม อวิชชาเก่งไหม ทั้ง ๆ ที่ถึงขนาดนั้นปัญญายังไปหมอบราบกับอวิชชา เป็นองครักษ์อวิชชาไว้อีก นั่น แต่ก็ไม่นานเพราะสติปัญญาขั้นนี้ไม่ใช่เป็นขั้นนอนใจ อะไร ๆ กระดิกพลิกแพลงนิด ๆ จะทราบทันที ๆ เศร้าหมองนิดทราบทันที

คือธรรมดาคำว่าผ่องใส จะต้องมีเศร้าหมองเป็นคู่กัน มันทราบทันที ๆ เพราะมันละเอียดทันกัน ๆ สุดท้ายมันก็ไม่นอนใจกับธรรมชาติอันนี้ เอ๊ ทำไมธรรมชาติอันนี้จึงเป็นอย่างนี้ ถึงเป็นอย่างนี้ นั่นละที่นี่ พอเห็นว่าอันนี้เป็นอย่างนี้แล้วมันไม่ไว้ใจละที่นี่ ไม่นอนใจ ไม่ไว้ใจ เห็นว่าอันนี้จะเป็นข้าศึกอะไรอันหนึ่งจนได้แล้วแล้วนี่ สติมันก็ปักเข้าไป ปัญญาปักเข้าไปตรงนั้น พังทลาย เอ้าที่นี่ไล่ฆ่ามัน หมุนติ้ว ๆ ต่อไปก็ไม่หมุนนี่

มาเดี๋ยวนี้ เดินจงกรมทั้งวันมันก็ไม่ยอมเดินจะว่าไง มันขี้เกียจ นั่นถึงขั้นขี้เกียจ มันขี้เกียจได้ เดินจงกรมอยู่กับป่ากับรกไม่ได้เล่นกับอะไรแหละ เล่นกับนกกับสัตว์ไปอย่างนั้นที่นี่ แทนที่จะเดินจงกรมหัวปักหัวปำเหมือนแต่ก่อนมันไม่เอา เดินจงกรมเป็นแบบเล่นไปเฉย ๆ จะฆ่าอะไร เอ้า พูดอย่างอยากให้มันเห็นนี่ เอ้า ฆ่าอะไร สู้กับอะไร แน่ะ ให้มันถึงนั้นซี

ถ้าหากมันหมดแล้ว หามาซีกิเลสตัวไหน ถ้าว่ามันหมดจริง ๆ แล้ว ยังหาเจออยู่จะเรียกว่ามันหมดเหรอ เอ้า ไม่ว่าความโกรธ ไม่ว่าความโลภ ไม่ว่าความหลง ไม่ว่าอาการใดของกิเลส ถ้าลงได้หมดแล้วค้นเท่าไรก็ไม่มี จึงเรียกว่าหมดละซี ทีนี้จะสู้กับอะไรเมื่อมันหมดแล้ว ทำไมจะไม่รู้ **สนฺทิฏฺฐิโก** ทรงแสดงไว้แล้วทุกบททุกบาททุกแง่ทุกมุมทุกรายของผู้ปฏิบัติ ทำไมจะไม่รู้ สงสัยพระพุทธเจ้าที่ตรงไหน ความจริงเหมือนกันสงสัยที่ตรงไหน มันก็รู้เองนั่นละเรื่องเหล่านี้

ความเพียรไอ้ที่ว่าเมื่อไรจะได้หยุดได้ยั้งเสียทีไม่ต้องบอก มันขี้เกียจยิ่งกว่าอะไร มันไม่อยากทำ เดินจงกรมไปก็เล่นกับสัตว์ เห็นกิ้งก่าก็เล่นกับกิ้งก่า เห็นจิ้งจกก็เล่นกับจิ้งจก เห็นกระแตก็เล่นกับกระแต เห็นนกก็เล่นกับนกไปเสีย แต่มันมีความหมายหนึ่งนะ คำว่าเล่นนี้คืออะไร คือจิตวิญญาณอยู่ในนั้น นั่น โอ๋ ให้เสวยไปเสียก่อนเถอะ จิตดวงนี้เป็นอย่างนี้เอง ความหมายว่าอย่างนั้นนะ จะเป็นสัตว์เป็นนกเป็นอะไรก็ตาม หยาบละเอียดของร่างของสัตว์นั้นน่ะ มีจิตวิญญาณอยู่นั้น ๆ ทั้งหมด นั่นมันจับเอานั้นนะที่มาเล่น เล่นด้วยความสงสารต่างหากไม่ใช่เล่นด้วยความเพลิดเพลิน นั่นละเรื่องของมัน

ขอให้ท่านทั้งหลายจำไว้นะแล้วปฏิบัติ มันหลอกไหมผู้สอนอยู่เวลานี้ หลอกท่านทั้งหลายไหม แล้วทำไมจึงมาเหลาะ ๆ แหละ ๆ การประพฤติปฏิบัติทำไมจึงมาเหลาะ ๆ แหละ ๆ ให้กิเลสเหยียบหัวอยู่ กิเลสมันวิเศษนักเหรอ กิเลสมันทำลายสัตวโลกมาสักเท่าไรแล้ว รากไผ่เป็นยังไง อะไรเป็นคนทำเป็นรากไผ่ ฟังเอาซิ พิจารณา

เอาละเหนื่อยแล้ว

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

หลักเกณฑ์เป็นอย่างไร

การปฏิบัติที่มีครูมีอาจารย์แนะนำสั่งสอน เป็นความสะดวกสำหรับผู้ปฏิบัติอยู่มากทีเดียว ผิดกับไม่มีครูมีอาจารย์ที่แนะนำโดยถูกทาง ทั้งภายนอกคือหลักธรรมหลักวินัย ทั้งภายในคือจิตตภาวนา เฉพาะจิตตภาวนานั้นเป็นสำคัญมาก เบื้องต้นที่เราเริ่มฝึกหัดก็ไม่เห็นมีอะไรสำคัญ เพราะไม่ได้หลักได้เกณฑ์พอที่จะเทียบจะเคียงว่าอันใดผิดอันใดถูก จึงไม่ทราบว่าหลักเกณฑ์เป็นอย่างไร จิตใจก็เร่ ๆ ร่อน ๆ ฉวยนั้นฉวยนี้มาภาวนาไม่ได้หลักได้เกณฑ์

เดี๋ยวภาวนาบทหนึ่ง เดี๋ยวภาวนาบาทหนึ่ง แต่ไม่จริงไม่จังกับบทใดบาทใด พอที่จะให้เกิดผลเป็นความสงบขึ้นมาภายในใจ อย่างนี้ก็ยังไม่เห็นเป็นสำคัญสำหรับครูอาจารย์ทั้งหลายผู้ให้การแนะนำสั่งสอน เพราะจิตไม่จริงไม่จัง จิตเหลาะ ๆ แหละ ๆ จะไปก็ไม่เชิงจะอยู่ก็ไม่ใช่ ดิ้นรนกวัดแกว่งอยู่อย่างนั้น จะไปที่ไหนก็ไม่ไป วก ๆ เวียน ๆ สะเทินน้ำสะเทินบก ถือเอาหลักเกณฑ์อย่างใดก็ไม่ได้ อย่างนี้อะไรก็ไม่สำคัญ ครูบาอาจารย์ก็ไม่สำคัญ ธรรมท่านว่าเลิศท่านว่าประเสริฐก็ไม่สำคัญในหัวใจเรา

แต่ผู้มีความมุ่งมั่นต่อหลักธรรมหลักวินัยจริง ๆ และต่อมรรคผลนิพพานจริง ๆ นั่นเริ่มเห็นครูเห็นอาจารย์ เห็นการประพฤติปฏิบัติเป็นของสำคัญภายในจิตใจ แม้จะยังยึดหลักไม่ได้ ก็ถือครูถืออาจารย์ ถือธรรมถือวินัย ตลอดถึงมรรคผลนิพพานเป็นสำคัญ เป็นพื้นเพของจิต จิตของผู้มีธรรมเหล่านี้เป็นพื้นเพอยู่แล้ว ย่อมไม่ผิดพลาดได้อย่างง่ายดายโดยทางเจตนา แม้แต่จะผิดพลาดอย่างอื่นโดยไม่มีเจตนา ก็ไม่ค่อยผิดพลาด เพราะความระมัดระวัง **หิริโอตตัปปะ** มีประจำใจ กลัวจะผิดทาง นี่ละผู้ปฏิบัติเป็นเช่นนั้น

เราทั้งหลายมาประพฤติปฏิบัติธรรมนี้มีความมุ่งหมายอย่างใดเป็นหลักใจ มันถึงได้ผิด ๆ พลาด ๆ อยู่เสมอมา ทั้ง ๆ ที่ครูอาจารย์ก็พยายามแนะนำสั่งสอน เฉพาะอย่างยิ่งที่ผมรับหมู่คณะไว้เพื่อการอบรมสั่งสอน ผมสั่งสอนด้วยความตั้งอกตั้งใจ ด้วยความมีแก่ใจจริง ๆ เป็นห่วงหมู่เพื่อน นี่เป็นพื้นอยู่ภายในจิตใจไม่เคยลดละ แม้จะไปอยู่ในสถานที่ใดด้วยความจำเป็น เช่นไปรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ก็อดเป็นห่วงหมู่เพื่อนไม่ได้ในการประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะ

และนอกจากนั้นยังเกี่ยวกับหมู่เพื่อนที่อยู่ร่วมกันอีก กลัวจะผิดจะพลาด กลัวจะทะเลาะเบาะแว้ง เพราะสิ่งที่จะทำให้เป็นเช่นนั้นมันอยู่ปากคอก อยู่กับความคิดที่แสดงออกได้อย่างง่ายดาย และสติปัญญาที่จะตามทันสิ่งเหล่านี้นอนไม่ตื่นนั่นซิ จึงทำให้เป็น

ห่วง แม้แต่อยู่ด้วยกันแท้ ๆ ก็ยังเห็นอยู่เป็นประจำ ออกจากหมู่จากเพื่อนหรือลับหูลับตาไปแล้วเป็นอย่างไร ไม่มีอย่างหยาบก็ต้องมีอย่างละเอียดให้เกิดความนอนใจอยู่นั้นแล

นี่เรามุ่งมาประพฤติปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมภายในจิตใจจริง ๆ เป็นอย่างไรบ้างใจ สงบไหม เย็นไหม ถ้าใจไม่สงบก็หาที่ร่มเย็นไม่ได้ หาที่เกาะที่ยึดไม่ได้ ไม่มีหลักใจเลย อยู่ไปวันหนึ่งคืนหนึ่งด้วยความรุ่มร้อนวุ่นวาย เหมือนดังฆราวาสเขาที่ไม่เคยได้ประพฤติปฏิบัติอรรถธรรมอย่างใดเลย เช่นนั้นก็ไม่สมควรแก่ผู้ปฏิบัติเรา

วิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงดำเนินและทรงสั่งสอนมาโดยลำดับ เป็นวิธีการที่ถูกต้องแม่นยำมาแล้วทั้งนั้น ผู้มีความจริงใจยึดมาเป็นหลักใจประพฤติปฏิบัติตามนั้น ก็พอจะให้เกิดความร่มเย็นได้ มิหนำซ้ำยังมีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนวิธีการดำเนินทางสมาธิ เพื่อความสงบเป็นพื้นฐานของใจให้ได้อยู่เย็นเป็นสุข แม้จะยังไม่เกิดความเฉลียวฉลาดก็ตาม ครูอาจารย์ก็ยังมีพอที่จะแนะนำสั่งสอนได้

สำหรับวัดนี้เราไม่ให้มีกิจการงานอันใด ทั้งนี้เพื่อหมู่เพื่อนได้บำเพ็ญความพากเพียรด้วยความสะดวกทุกเวล่ำเวลาอิริยาบถ ไม่มีสิ่งใดมากีดมาขวางมาทำให้ล้มเหลวไป เช่น การงานสร้างนั้นทำนี้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย นั้นเป็นข้าศึกต่อการปฏิบัติธรรม นี่ก็ไม่นำมาเกี่ยวข้อง ไม่นำมากีดขวางทางเดินคือการภาวนาของหมู่คณะ เพราะเคยเห็นโทษของสิ่งเหล่านี้อยู่แล้ว

ในธรรมท่านก็แสดงเอาไว้ ผู้ที่เสาะแสวงหรือดำเนินทางด้านจิตตภาวนาพึงระมัดระวัง วัดใดเป็นวัดที่ก่อสร้าง สถานที่ใดเป็นที่ไม่สงบ แม้ที่สุดต้นไม้ที่มีดอกมีผลพวกนกพวกสัตว์อะไรมากินให้เกิดเสียงเอิกเกริกบนต้นไม้ ก็ยังไม่ควรไปอยู่ในที่เช่นนั้น นั่น นี่ท่านสอนไว้แล้วในมหาขันธ์ก็มี ให้ไปหาอยู่ในสงบสงัด สถานที่ขึ้นลง เช่น ท่าน้ำ เป็นที่ขึ้นลงของผู้คนหญิงชายก็ไม่ควรไปพัก ให้หาพักในที่สงบสงัด ทำไมท่านจึงให้พักในที่สงัด เพราะความสงัดนั้นเป็นเหตุที่จะให้รู้วิถีของจิตที่คิดออก จะคิดออกนอกลู่นอกทาง คิดในแง่ใด ย่อมจะทราบได้ง่ายกว่ามีสิ่งรบกวนวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา ท่านจึงสอนให้อยู่ในที่สงบสงัด

เสียงเป็นอย่างไร รูปเป็นอย่างไร ท่านจึงไม่ให้ยุ่งไม่ให้เกี่ยว เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นข้าศึกทั้งนั้น ในเวลาที่ควรเป็นข้าศึกต้องเป็นอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่มีคำว่าขาดวรรคขาดตอน เพราะกิเลสย่อมจะกว้านเอาสิ่งเหล่านั้นเข้ามาเป็นสมบัติของตน แต่เป็นฟืนเป็นไฟสำหรับจิตใจของผู้บำเพ็ญเพื่ออรรถเพื่อธรรม ท่านจึงสอนไม่ให้ยุ่งไม่ให้เกี่ยว ให้หาอยู่ในที่สงัด สงัดจากรูป จากเสียง จากกลิ่น จากรส อันจะเป็นข้าศึกต่อจิตตภาวนา นี่ละเป็นของสำคัญ แล้วผู้ปฏิบัติก็เห็นคุณค่าของความสงัดจริง ๆ

เราอยู่ธรรมดาอย่างสถานที่เราอยู่นี้เป็นที่สงัดก็จริง แต่หาที่สงัดยิ่งกว่านี้เข้าไป และที่เปลี่ยวยิ่งกว่านี้เข้าไป จิตใจจะมีความเปลี่ยนแปลงตัวเองไปเรื่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงของจิตใจในสถานที่เปลี่ยว สถานที่น่าหวาดเสียวน่ากลัว ย่อมจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่อรรถธรรมได้ง่ายกว่าที่เราอยู่ธรรมดา นี่ละท่านจึงสอนให้อยู่ในที่สงัดในที่วิเวก

ในสัลเลขธรรมท่านแสดงไว้ คำว่า **สัลเลขธรรม** คือธรรมเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส มีอยู่ ๑๐ ประการ ท่านว่า **อัปปิจฉตา** คือความมักน้อย ไม่มากในวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ไม้สอยบริขารต่าง ๆ นี่เป็นของสำคัญ **อสังสัคคณิกา** ไม่คลุกคลีกับประชาชนญาติโยม ตลอดพระเณรเพื่อนฝูงอันเดียวกัน มีตนเป็นผู้ ๆ เดียว **วิเวกกตา** คือชอบสงัดวิเวก นี่ละหลักที่ท่านสอน ผู้ท่านผ่านพ้นไปผ่านพ้นด้วยธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องสนับสนุน เป็นเครื่องส่งเสริมให้เป็นไปได้ถึงจุดหมายปลายทาง จากนั้นก็พูดถึงเรื่อง **ศีล** กล่าวถึงศีล ชมเชยในศีล ด้วยความรักความชอบใจ ความใคร่ต่อการรักษาศีล พูดถึงเรื่อง **สมาธิ** เพื่อความสงบเย็นใจ ถึงขั้น **ปัญญา** ถึง **วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ**

ในธรรม ๑๐ ประการนี้เป็นธรรมสำคัญมากสำหรับผู้ปฏิบัติ เป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดความสงบเย็นใจ ตั้งแต่สมาธิขึ้นไปจนกระทั่งถึงวิมุตติญาณทัสสนะ ย่อมไปจากอัปปิจฉตา ความมักน้อย ออกจาก วิริยารัมภา การประกอบความพากเพียร ออกไปจาก อสังสัคคณิกา ไม่คลุกคลีกับประชาชนญาติโยม ตลอดเพื่อนฝูงพระเณรด้วยกัน วิเวกกตา ชอบความสงัดวิเวกเป็นประจำนิสัย นี่ละถ้าว่าปุ๋ยก็เป็นปุ๋ยอันสำคัญ เป็นเครื่องสนับสนุนจิตใจได้เป็นอย่างดี

ในครั้งพุทธกาลท่านถือหลักธรรมเหล่านี้เป็นทางเดินอันสำคัญ ไม่เห็นสิ่งใดเลิศเลอยิ่งกว่าทางเดินคือสัลเลขธรรมนี้ ถ้ากล่าวก็กล่าวธรรม ๑๐ ประการนี้เป็นพื้นฐานของสมณะที่สนทนากัน ท่านเรียกว่า **กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** คือการสนทนาธรรมะกันตามกาลตามสมัย ได้แก่สนทนาในธรรมเหล่านี้เอง สัลเลขธรรมเป็นพื้นฐานแห่งการสนทนา หรือเป็นพื้นแห่งธรรมที่ควรสนทนาสำหรับสมณะเรา และประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามนั้น คำว่าสมาธิจะไม่นอกเหนือจากธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องคุ้มครองรักษาไปได้เลย

ความสงัดก็เป็นเครื่องรักษาสมาธิได้ดี ความอยู่คนเดียวในที่เปลี่ยว ๆ ยิ่งทำให้มีการรักษาจิตใจได้ดี เพราะความกลัวความหวาดเสียวย่อมมีสติ จิตย่อมหันเข้าพึ่งธรรม ตามธรรมดาของจิตจะเร่ ๆ ร่อน ๆ เกาะโน้นเกาะนี้ หาที่ยึดที่เกาะไม่แน่นอน ส่วนมากมักจะเป็นพิษภัย แต่เวลาเข้าจนตรอกจนมุมในสถานที่เปลี่ยว ๆ ที่น่ากลัว เช่น สัตว์ร้าย เป็นต้น จิตย่อมจะย้อนตัวเข้ามาสู่ภายใน ระลึกถึงธรรมมีสติธรรมเป็นสำคัญ สติ

บังคับจิตใจ เป็นตายก็ให้อยู่กับความรู้ หรือจะมีธรรมบทใดเป็นเครื่องบริกรรมกำกับใจ ไม่ให้ส่งส่ายไปสู่ภายนอก เช่น อารมณ์ที่กลัวนั้นเป็นต้น จิตย่อมเข้าสู่ความสงบ

ในข้อนี้ผู้ปฏิบัติถ้าเอาจริงเอาจังจะเห็นได้อย่างชัดเจน นี่เคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อไปอยู่ในสถานที่กลัว ๆ ตามธรรมดานิสัยของจิตย่อมชอบจะออกสู่อารมณ์ที่น่ากลัว เช่น เสือ เป็นต้น จะไม่ยอมทำงานคือจิตตภาวนาของตนที่ควรจะทำนั้นเลย จะคิดถึงเรื่องเสือบ้าง เรื่องหมีบ้าง เรื่องอันตรายใด ๆ ก็ตาม จิตจะส่ายแส่ไปถือเอานั้นมาเป็นอารมณ์ และเสริมความกลัว เสริมความฟุ้งซ่าน เสริมความทุกข์ให้เกิดมากขึ้น ในสถานที่เช่นนั้นแทนที่จะเป็นที่สงบเยือกเย็น กลับเป็นข้าศึกต่อตนได้ เพราะความคิดนั้นพาให้เป็นข้าศึก ไม่ได้เป็นไปตามองค์ภาวนา ดังที่ท่านสอนไว้ว่าให้ไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยวแล้วภาวนาดี

คำว่าภาวนาดี คือมีสติดีอยู่กับตัวไม่ยอมให้ส่งไปเลย อะไรก็ตามยิ่งเป็นของน่ากลัวมากเพียงไร ห้ามไม่ให้จิตคิดไปถึงสิ่งที่น่ากลัวนั้นเลย ให้คิดให้ยึดจิตติดอยู่กับคำบริกรรมสำหรับผู้อยู่ในภูมิบริกรรม ผู้อยู่ในภูมิวิปัสสนาก็พิจารณาทางด้านวิปัสสนาแยกธาตุแยกขันธ์ของสัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้น ดังที่เคยเขียนไว้แล้วในปฏิปทาฯ เล่มที่ผ่านมานี้ คือแยกธาตุแยกขันธ์ของสัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้น นี่เป็นไปตามภูมิของผู้ปฏิบัติ

ถ้าในขั้นสมาธิหากจิตเป็นตัวของตัว เป็นองค์ของสมาธิดีพอประมาณแล้ว ก็ให้อยู่กับความรู้คือความรู้เด่น ๆ อันเป็นองค์ของสมาธินั้น ไม่ยอมให้เคลื่อนคลาดไปสู่อารมณ์อันเป็นข้าศึก หรือไม่วาดภาพอารมณ์ที่เป็นข้าศึกเข้ามาทำลายจิตใจ ให้เกิดความกลัวความตกอกตกใจและเกิดความทุกข์ขึ้นมา ให้อยู่แนบสนิทกับสมาธิ

ถ้าจิตยังไม่เป็นสมาธิก็ให้แนบสนิทอยู่กับคำบริกรรม เช่น พุทโธ ๆ เป็นต้น โลกอันนี้เหมือนไม่มีสิ่งใด มีแต่คำว่าพุทโธกับความรู้ที่กลมกลืนกันอยู่เท่านั้น ไม่นานนักคำว่าพุทโธกับความรู้กลมกลืนกันนี้แล จะเป็นพลังอันหนึ่งขึ้นมาภายในจิตใจ เกิดความแน่นหนามั่นคง เป็นที่ยึดเป็นที่เกาะของจิตใจได้ดี จากนั้นความกลัวก็หายไปหมด แม้เราจะคิดออกไปสู่สิ่งที่น่ากลัวก็ไม่กลัว

นั่นผิดกันไหมกับจิตเบื้องต้นที่หาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ คิดไปเท่าไรยิ่งเกิดความกลัวยิ่งเกิดความทุกข์มาก พอจิตได้หลักได้เกณฑ์เป็นตัวของตัวแล้ว แม้จะคิดออกไปสู่ภายนอกก็ไม่กลัว นอกจากไม่กลัวแล้วยังกล้าหาญชาญชัยขึ้นอีกด้วย นี่ละวิธีการแห่งการภาวนา ท่านจึงสอนให้ไปอยู่ในป่าในเขาในที่เปลี่ยว ๆ

ผู้ที่อ่านแต่ตำรับตำราไม่เคยได้ดำเนินเลย ย่อมไม่ทราบคุณค่าแห่งการอยู่ป่า คุณค่าแห่งการแสดงในธรรมเหล่านี้ไว้ จะจดจำมาเพียงเท่านั้นไม่ถึงใจ แต่ผู้ได้นำธรรมเหล่านี้ออกปฏิบัติ ได้ปฏิบัติตามธรรมเหล่านี้จนเป็นเนื้อเป็นหนังของผู้ปฏิบัติทั้งหลาย

แล้ว ย่อมจะเห็นคุณค่าแห่งธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาเหล่านี้โดยไม่ต้องสงสัย ตั้งแต่พื้น ๆ ของจิตที่หาความสงบไม่ได้ก็ได้ความสงบ มีความสงบได้ในสถานที่น่ากลัวเช่นนั้นดังที่กล่าวมาสักครู่นี้

จิตไม่ยอมให้ออกสู่ภายนอก ให้อยู่กับคำบริกรรมนั้น เป็นกับตายก็ตามมอบไว้กับที่ตรงนั้น ให้มีอยู่เพียงอันเดียว สองกับคำบริกรรมเท่านั้น คำว่าอันเดียวคือผู้รู้ สองกับคำบริกรรม จะเป็นธรรมใดก็ตามให้มีเพียงเท่านี้ อยู่ในป่าในรกไม่สนใจกับป่ากับรกไม่สนใจกับสัตว์กับเสือใด ๆ เลย ให้อยู่กับความรู้นี้เท่านั้น นี่เคยปฏิบัติแล้ว เพื่อเป็นคติแก่เพื่อนฝูงในปัจจุบันนี้

เราได้เห็นอย่างชัดเจนภายในจิตใจ ว่าการทำอย่างนี้สามารถกำจัดความกลัวทั้งหลายได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วยังทำให้เกิดความกล้าหาญชาญชัยขึ้น เมื่อจิตได้เป็นหลักเกณฑ์สำหรับตัวเองแล้ว แน่ะ อันดับที่สอง จิตที่มีสมาธิย่อมอยู่ในองค์แห่งสมาธิ ไม่เคลื่อนคลาดออกไปสู่อารมณ์ใดทั้งสิ้น ขึ้นชื่อว่าอารมณ์เป็นที่น่ากลัวหรืออารมณ์ให้เกิดกิเลสแล้ว นี้ก็เป็นหลักเกณฑ์ได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน เมื่อไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยว ๆ ในสถานที่น่ากลัว

อันดับที่สาม เมื่อจิตก้าวเข้าสู่วิปัสสนาแล้ว ย่อมจะไม่ถืออารมณ์ทั้งสองอย่างที่กล่าวผ่านมานี้เป็นอารมณ์เป็นเครื่องทำงาน แต่จะพิจารณาทางด้านปัญญา แยกธาตุแยกขันธ์สิ่งที่น่ากลัวทั้งหลาย เช่นเดียวกับเราแยกธาตุแยกขันธ์ของเรา จนหาที่กลัวไม่ได้ ดังที่กล่าวไว้แล้วในปฏิปทาฯ ว่า เช่น สัตว์ เอ้า เสือ เป็นต้น กลัวอะไรมัน ค้นหาสิ่งที่น่ากลัวในตัวของสัตว์ร้ายตัวนั้นมีอะไร

ตั้งแต่ขนของมัน หนังของมัน หูของมัน ตาของมัน จมูกของมัน เขี้ยวของมัน ถึงภายในของมันทุกอวัยวะ จนกระทั่งถึงหางของมันหมดทุกชิ้นทุกอัน มันมีแต่ธาตุ มีแต่ดิน แต่น้ำ แต่ลม แต่ไฟ ถ้าว่าขนก็สักแต่ว่าขน ไม่มีความหมายอันใดที่จะน่ากลัว ตัวของมัน ขนของมันเอง ตัวขนเองก็ไม่มีความหมายในตัวเอง และไม่ทำให้ผู้อื่นผู้ใดหวาดกลัวต่อขนของมัน อวัยวะอื่น ก็ไม่ทราบความหมายของตัวเช่นเดียวกัน และไม่มีความหมายกับผู้หนึ่งผู้ใดที่จะกลัวหรือไม่กลัวก็ตาม

มันเป็นขน เป็นเล็บ เป็นฟัน เป็นหนัง เป็นเนื้อ เป็นเอ็น เป็นกระดูก ตามสมมุติที่ตั้งไว้นั้นเท่านั้น และเป็นเครื่องมือของจิตดวงที่ครองร่างของสัตว์นั้นอยู่ เช่นเดียวกับร่างกายของเรานี้ เป็นเครื่องมือของใจที่ครองร่างอยู่นี้เท่านั้น ไม่ได้ทราบไม่ได้มีความหมายจากใจนี้เลย แม้จะอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งถึงวันตายก็ตาม อวัยวะเหล่านี้จะไม่มีความหมายในตัวเองและไม่มีความหมายในใจ คือไม่มีความหมายเข้ามา

สู่ใจเหมือนใจไปมีความหมายกับเขาเลย นี่ละการแยกธาตุแยกขันธ์ แล้วก็ไม่กลัวอีกเช่นเดียวกัน ก็ไม่ทราบจะกลัวหาอะไร

แยกไปตรงไหนก็เห็นชัดด้วยปัญญา ๆ กระดูกสัตว์ร้ายกับกระดูกของเรามันก็อันเดียวกัน เมื่อเทียบกันเข้าแล้วน่ากลัวที่ตรงไหน ถ้ากลัวกระดูกสัตว์ร้ายก็ต้องกลัวกระดูกของเราด้วยซิ เพราะเป็นอันเดียวกัน ขนก็ดี อวัยวะของสัตว์ร้ายกับของเราก็ไม่เห็นมีอะไรแปลกกัน เอามาเทียบกัน ทำไมจึงไปกลัวในสิ่งอย่างนั้นหาเหตุหาผลไม่ได้ มีแต่ความหมายความหลอกลวงตนเองด้วยอำนาจของกิเลสเท่านั้นเอง

มาดูของตัวเองไม่กลัว มิหนำซ้ำยังรักยังสงวนยังยึดยังถือ นี่สองชั้นสามชั้นสี่ชั้นเข้าไป ด้วยความผูกมัดของกิเลสอันเป็นกลมายาสำคัญ แล้วก็ไปเกิดความสำคัญมั่นหมายกับสิ่งภายนอก ว่าน่ากลัวสิ่งนั้น น่ากลัวอวัยวะอันนี้ ของสัตว์นั้นของสัตว์นี้ มีแต่เรื่องหลอกลวงตนเอง นี่คือปัญญาพิจารณาแยกแยะ จนกระทั่งปานนี้แล้วจะเอาอะไรมากลัว นั่น

นอกจากนั้นจิตที่ก้าวเข้าไปสู่ความละเอียด จนกระทั่งถึงความว่างเปล่านะ พอปรุงแพล็บขึ้นมาเป็นภาพของสัตว์ร้าย จะเป็นสัตว์ชนิดใดก็ตาม ใจเป็นผู้ปรุงขึ้นมา พอปรุงแพล็บขึ้นมาเพียงเท่านั้น ปรากฏออกจากมโนภาพของตัวเองไปเป็นสัตว์เป็นเสือเป็นงูเป็นอะไรก็ตาม เป็นสัตว์ร้ายต่าง ๆ เกิดขึ้นจากภายในจิตใจที่วาดภาพออกไปเช่นเดียวกับเขาฉายหนังออกจากฟิล์มนี้ไปปรากฏในจอโน้น เราก็หลงอยู่ที่จอนั้นเสียว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นเรื่องเป็นราวจริง ๆ

ความจริงก็อย่างที่กล่าวนี่แล มันออกไปจากฟิล์มอันนี้ ฉายออกไปนั้น อันนี้ก็ออกไปจากฟิล์มภายในจิตใจของเรา เมื่อมีสติแล้วย่อมรู้ทัน พอปรากฏภาพขึ้นมาเท่านั้นภาพนั้นก็ดับไป รู้ทั้งเวลาปรากฏขึ้นมา ว่าภาพนี้ออกไปจากใจไม่ใช่ออกไปจากไหน ไม่ใช่มาจากที่ใด และดับลงแล้วก็หายไปที่ใจ ไม่ได้มีจากที่ไหน นี่เป็นประเภทหนึ่ง พอปรากฏภาพขึ้นมามันยังไม่ได้แยกว่าธาตุว่าขันธ์ว่าอะไร มันดับไปพร้อม ๆ กัน เพราะอำนาจแห่งความรวดเร็วของสติปัญญาที่รู้เท่าทัน นี่การพิจารณาในสิ่งที่น่ากลัวทั้งหลาย

การพิจารณาที่กล่าวมาเหล่านี้ตั้งแต่เบื้องต้นถึงวิปัสสนาขั้นนี้ มีผลมีประโยชน์มากมายต่อจิตตภาวนาของเรา เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้ไปอยู่ในสถานที่เปลี่ยวสถานที่น่ากลัว เพื่อจะได้เห็นเหตุเห็นผล เพื่อจะได้รู้คุณค่าของตัวเอง คุณค่าของสติคุณค่าของปัญญา คุณค่าของความเพียร จะเกิดขึ้นได้ด้วยวิธีใด เมื่อถึงคราวจนตรอกจนมุมและถึงสถานที่ที่น่ากลัวเช่นนั้นแล้ว ผู้ที่ต้องการเหตุต้องการผล ต้องการความสัตย์จริงอยู่แล้ว ทำไมจะไม่หมุนเข้าสู่ความจริงเล่า เมื่อหมุนเข้าสู่ความจริงแล้ว ย่อมจะทราบความจริงได้โดยตลอดทั่วถึง หายความกลัวแล้วจิตใจก็ยิ่งเพิ่มกำลังวังชาขึ้นไป

โดยลำดับลำดา ท่านจึงสอนให้ไปอยู่ในป่าในที่เปลี่ยว ๆ นั่นเป็นอย่างนี้เองในการบำเพ็ญ

หากว่าเราไม่ได้ไปทดสอบ ไม่ได้ไปดำเนินดังที่ท่านสอนไว้ เราจะไม่เห็นคุณค่าแห่งธรรมเหล่านี้เลย ก็จะเห็นว่าเป็นธรรมดา ๆ ว่าอยู่ป่าก็อยู่ธรรมดา อะไรก็ธรรมดาไปหมด เพราะจิตมันด้าน จิตไม่ยอมรับความจริง เมื่อได้ไปอยู่ได้ไปเจอเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาดังที่ว่านี้แล้ว จิตจะช่วยตัวเอง สิ่งที่ไม่เคยคิดจะคิด สิ่งที่ไม่เคยรู้จะรู้ จิตที่ไม่เคยฉลาดจะฉลาดขึ้นมาเพื่อช่วยตัวเอง นี่ละเป็นของสำคัญในการพิจารณา ขอให้ทุกท่านจดจำเอาไว้ได้ประพฤติปฏิบัติตัวเอง

อย่ากลัวเถอะไอ้เรื่องความตายนั้นน่ะ ถึงอย่างไรมันก็ตาย มันเพียงธาตุที่รวมกันผสมกันอยู่นี้ เป็นก้อนสัตว์ก้อนบุคคล ก้อนเขาก้อนเรา เพราะใจเป็นผู้ครองร่างและรับผิดชอบอยู่เท่านั้น เมื่อถึงกาลของมันแล้วก็สลายตัวไป มีเท่านั้น ท่านเรียกว่าเกิด ก็คือส่วนผสมนี้รวมตัว แล้วมีจิตปฏิสนธิวิญญาณเข้าอาศัยอยู่ในนั้นแล้วยึดเป็นเจ้าของ ยึดเป็นตัวการเป็นผู้รับผิดชอบ เมื่อสิ่งเหล่านี้หมดสมรรถภาพแล้วใจก็ถอนตัวออกมา สิ่งเหล่านี้ก็ลงไปเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟตามเดิมของตน

ทั้ง ๆ ที่อยู่ในร่างของเรานี้ มันเองก็คือธาตุอันนี้เอง ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเป็นอื่นไป สลายลงไปก็ไปเป็นธาตุอันเดิมของมัน แต่เปลี่ยนแปลงลักษณะเท่านั้นเอง ไม่เห็นว่าเป็นดินชัดเจนเหมือนที่มันเป็นดินอยู่แล้วเท่านั้น แต่ก็เป็นธาตุดินนั่นแล ธาตุน้ำนั่นแล จิตก็ถอนตัวออกมาแล้วไปสู่ปฏิสนธิใหม่ ไปเกิดใหม่ ก็ไปเอาอย่างนั้นแหละ ไปอาศัยอย่างนั้นและตายไป เรียกว่าตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย มันก็มีอยู่เพียงเท่านี้ในวัฏวน ไม่ได้นอกเหนือไปจากนี้เลย

เราตื่นเต้นอะไรกับความเกิดความตาย เราหวังอะไรในเรื่องความเกิดความตาย มันมีเต็มโลกเต็มสงสารเต็มท่านเต็มเราอยู่ด้วยกัน บกพร่องที่ตรงไหน สงสัยที่ตรงไหน ถึงได้นอนใจนอนจมไม่พิจารณาแก้ไขจิตใจตัวเป็นเสนียดจัญไรแก่ตัวของตัวเอง เพราะความโง่เขลา สร้างแต่ความทุกข์ให้แบกให้หาม ให้ทนทุกข์ทรมานในภพในชาติต่าง ๆ ไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้เราก็แบกธาตุแบกขันธ์ **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** เป็นกองทุกข์อยู่ตลอดเวลาจนกว่าจะได้ปล่อยวางอันนี้ ขณะที่จะปล่อยวางทุกข์มากขนาดไหน ทุกข์ถึงขนาดที่ทนไม่ได้ต้องแตกกระจายไปนั่นเอง นั่นดูซิ

เกิดก็ทุกข์แสนสาหัส แต่เรามองข้ามกัน ยินดีแต่เรื่องความเกิด ลูกของคุณเกิดเป็นผู้ชายผู้หญิง หรือลูกของข้าเกิดเป็นผู้ชายบ้าง เกิดเป็นผู้หญิงบ้าง ดีอกดีใจ ผู้ที่เล็ดลอดออกมาจากช่องแคบ ๆ สลบไสล บางรายตายอยู่ในท้องก็มี มาตายอยู่ที่ช่องแคบก็

มี ตกออกมาแล้วตายก็มี ไม่ทุกข์มันจะตายเหรอพิจารณาซิ มันเป็นของดีที่ตรงไหน เป็นความสุขที่ตรงไหนในเรื่องความหมุนเวียนเพื่อเกิดเพื่อตายนี้

อยู่ตรงไหนมีแต่กองทุกข์ อยู่ในท้องก็กองทุกข์ นอนจมอยู่ในท้องแม่กี่เดือน เป็นทุกข์หรือไม่เป็นทุกข์ แต่เจ้าของไม่รับทราบ คือเจ้าของจำไม่ได้ว่าความทุกข์มีมากน้อยเพียงไร ดูตามหลักธรรมชาติคือความจริง นี้คือตัวทุกข์ ที่นอนอยู่ในท้องแม่นั้นคือตัวทุกข์ ดิ้นรนกระวนกระวาย ตกคลอดออกมาจนกระทั่งถึงคลอดออกมาก็เป็นทุกข์ เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลาพิจารณาซิ นี่ละเรื่องกองทุกข์

อะไรมาสร้างให้เป็นกองทุกข์ อะไรพาให้เกิด นี่ก็ได้สอนแล้วเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มหัวใจที่ได้รู้ได้เห็นอย่างไรในการประพฤติปฏิบัติ แต่ก่อนก็ได้ดูตามตำรับตำรา ว่าการเกิดเป็นอย่างนั้น การเกิดเป็นอย่างนี้ ท่านว่า **ชาติปิ ทุกฺขา มรณมฺปิ ทุกฺขํ** ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรท่านแสดงเอาไว้ นี่ล้วนแล้วแต่เรื่องกองทุกข์ในธาตุในขันธ์นี้เท่านั้น ท่านไม่ได้บอกว่าภูเขาเป็นทุกข์ ต้นไม้เป็นทุกข์ ดินฟ้าอากาศเป็นทุกข์ น้ำเป็นทุกข์ ลมเป็นทุกข์ ท่านบอกว่าขันธ์นี้เป็นทุกข์ ขันธ์นี้ใครพาให้มันเป็นทุกข์ ก็คือหัวใจดวงหลง ๆ นั้นเองพาให้เป็นทุกข์

ถ้าพูดถึงเรื่องธาตุเรื่องขันธ์จริง ๆ แยกลงไปตามหลักอริยสัจจริง ๆ แล้ว ดินมันทุกข์ที่ตรงไหน น้ำทุกข์ที่ตรงไหน ลม ไฟ มันทุกข์ที่ตรงไหน น้ำเต็มแผ่นดิน ลมเต็มแผ่นดิน ไฟเต็มแผ่นดิน ตรงอันไหนมันเป็นทุกข์ มันไม่ได้เป็นทุกข์ ที่ว่าเป็นทุกข์ ท่านว่าเป็นทุกข์ ๆ นี้หมายถึงใจดวงหลงนั้นแหละ ดวงหลง ๆ นั้นแหละเป็นผู้แบกผู้หามทุกข์ เป็นผู้หลงทุกข์ ไม่ใช่ผู้อื่นผู้ใด เพราะฉะนั้นจึงต้องมาแก้ตัวนี้ แก้ผู้ที่หลงทุกข์นี้เอง

ด้วยการพินิจพิจารณาแยกธาตุแยกขันธ์ ก็เพื่อจะได้เปลื้องตนออกจากความสำคัญ ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเราเป็นของเรา และถอนตัวออกมาด้วยความทราบชัดว่านั้นเป็นดิน นี้เป็นน้ำ นั้นเป็นลม นี้เป็นไฟ แข้งขาอวัยวะนี้เป็นเครื่องมือที่จิตใจนี้ใช้เท่านั้นเอง ความจริงแล้วสิ่งเหล่านี้ไม่ทราบความหมายของตัวเอง ว่าเป็นมือ เป็นเท้า เป็นจมูก เป็นตา เป็นหูอะไร ๆ ไม่ได้มีความสำคัญในตน ไม่มีความหมายในตน มีแต่ใจไปให้ความหมายทั้งนั้น และใจก็เป็นผู้หลงอยู่เต็มหัวใจด้วย

เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้พิจารณาทางด้านจิตใจ ไม่สอนที่อื่น จะสอนอะไรเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ สอนให้มันเป็นอะไร นอกจากสอนตัวใจ ใจดวงมันลุ่มหลงนี้ให้รู้เรื่องรู้ราว แล้วมันจะได้ปล่อยวางอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในดิน ในน้ำ ในลม ในไฟ ที่สำคัญว่าเป็นตนเป็นของตนนี้ออกเสียโดยหลักธรรมชาติของเขา ให้อยู่ตามหลักธรรมชาติของเขา ใจของเราก็ย้อนเข้ามาเป็นตัวของตัว ไม่ยึดไม่ถือกับสิ่งใด ถอนเข้ามา ๆ

ดังที่ได้กล่าวแล้วทุก ๆ ครั้งก็ได้ว่า การพิจารณารูปขันธ์พิจารณาเพื่ออะไร ก็เพื่ออย่างนี้เอง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เพื่อจะได้เห็นความจริงของมัน ทุกข์จริง ๆ มันอะไรเป็นทุกข์ ตัวทุกข์จริง ๆ มันมีความหมายในตัวของมันไหม และมันมาให้ความหมายแก่เราไหมว่ามันเป็นข้าศึกต่อเรา เป็นทุกข์ต่อเรา มันไม่ได้ให้ความหมายแก่เราด้วย ไม่มีความหมายแก่ทุกขเวทนาด้วย เป็นแต่ใจเป็นผู้รับทราบ เป็นผู้ลุ่มหลง เป็นผู้สัมผัสสัมพันธ์กับกองทุกข์มากน้อยที่เกิดขึ้นภายในขันธ์นี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องพิจารณาให้เห็นอย่างชัดเจน

เมื่อได้เห็นอย่างชัดเจนด้วยจิตตภาวนาแล้ว ว่ากายก็สักแต่ว่ากาย **สติปัฏฐาน ๔** ท่านว่าไว้ คำว่ากายสักแต่ว่ากาย คือไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่เราไม่ใช่เขา ตัวกายเองก็เราไปตั้งชื่อให้มันว่าเป็นกาย ตัวกายเองมันไม่ได้ว่ามันเป็นกาย สักแต่ว่าธาตุอันหนึ่งเท่านั้น ทุกขเวทนาที่ปรากฏขึ้นภายในร่างกายนี้ก็เหมือนกัน ทุกข์เกิดขึ้นก็เช่นเดียวกับไฟ เราก่อไฟขึ้นความร้อนมันปรากฏขึ้นกับไฟนั้น แล้วไฟรู้ความหมายของตัวไหม ความร้อนนั้นรู้ความหมายของตัวไหม ไม่รู้ ผู้ไปสัมผัสสัมพันธ์มันต่างหากรู้ เช่น เราเข้าไปใกล้ชิดกับไฟมันก็ไหม้เอาบ้าง ร้อนบ้าง นี่ตัวนี้ต่างหากเป็นผู้ร้อน แน่ะ ไม่ใช่ตัวใด

จึงต้องพิจารณาให้เห็นชัดตามความจริง เวทนาคือทุกขเวทนาเป็นต้น มันก็สักแต่เป็นทุกข์ ในตัวของมันเองมันไม่ทราบว่ามันเป็นทุกข์ พิจารณาแยกแยะให้เห็นชัดเจน กายก็สักแต่ว่ากาย เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก ทุกสัดทุกส่วนมันมีอยู่ตั้งแต่วันเกิด ไม่ได้นิยมว่ามันเป็นสุขเป็นทุกข์ หากเป็นธรรมชาติของมันอย่างนั้น ตัวทุกข์เองที่ปรากฏขึ้นภายในจิตใจก็ไม่ได้สำคัญว่าตนเป็นทุกข์ และไม่ได้สำคัญว่าตนไปให้ทุกข์แก่ผู้อื่นผู้ใด มันหากมีแต่ความสำคัญมั่นหมายของใจนี้ต่างหาก ไปหลงไปสำคัญว่าเราเป็นทุกข์ ส่วนนั้นเป็นทุกข์ ส่วนนี้เป็นทุกข์ แล้วก็มาเผาเจ้าของผู้ลุ่มหลงนี้แล

เมื่อได้แยกดูเห็นตามความเป็นจริงนี้แล้ว ทุกข์ก็สักแต่ว่าทุกข์ นั่นฟังซิ กายก็สักแต่ว่ากาย เวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา จิตก็สักแต่ว่าจิต สภาวธรรมต่าง ๆ ก็เป็นสภาวธรรมตามหลักธรรมชาติของตน แล้วต่างอันต่างจริงไม่กระทบกัน นี่จิตเมื่อพิจารณารอบ นี่เราหมายถึงเราพิจารณารอบเป็นกาลเป็นเวลาไป ไม่ใช่รอบตลอดทั่วถึงอย่างท่านเป็นสมุจเฉทปหาน

สมุจเฉทปหานคืออะไร คือรู้แจ้งแทงทะลุ ปล่อยวางได้โดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือ เป็นวิมุตติหลุดพ้นจริง ๆ ภายในจิตใจ เช่นจิตของพระอรหันต์ นั่นจะทำอย่างไรก็ตาม จะให้ท่านล่มจมไปเพราะทุกขเวทนาเหยียบย่ำทำลายนี้ไม่มีทาง เป็นอฐานะ เรียกว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะท่านได้ถอดถอนออกหมดโดยสิ้นเชิงแล้ว ตั้งแต่ขณะบรรลุธรรม

หรือตรัสรู้ธรรม ก็คือตรัสรู้สิ่งเหล่านี้ให้ขาดกระเด็นออกจากความเกี่ยวเนื่องกับใจนั่นเอง

เพราะฉะนั้นจึงได้กล่าวว่า พระอรหันต์ตายในอิริยาบถใดก็ตายเถอะ ก็คือพระอรหันต์นั่นเอง ไม่มีความล่มจมกับความสลายไปแห่งธาตุแห่งขันธ์นี้ในอิริยาบถใด ๆ เลย ธาตุขันธ์จะสลายลงไปด้วยอาการใดด้วยอิริยาบถใด ก็เป็นเรื่องของธาตุของขันธ์สลายตัวเท่านั้น ใจไม่ได้หลง ใจไม่ได้งมงาย ใจไม่ได้ยึดไม่ได้ถือ ในอิริยาบถท่าใดก็ตามใจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย เพราะบริสุทธิ์พุทโธเต็มที่แล้ว นั่นเมื่อได้พิจารณาถอดถอนให้ถึงขั้นถึงภูมิแล้ว ย่อมอยู่สบายอย่างนี้เอง ไม่ใช่จะต้องต่อสู้กันอยู่เรื่อยกับทุกขเวทนา ไม่เช่นนั้นมันเหยียบย่ำทำลายจิต อย่างนี้ไม่มีสำหรับจิตที่เป็นสมุจเฉทปหาน ละตัดขาดโดยสิ้นเชิงแล้ว นี่ผลของการภาวนา ฟังซิผู้ปฏิบัติทั้งหลาย

ถ้าจิตลงได้พ้นจากนี้แล้วจะเห็นอย่างชัดเจน เราจะเคยเกิดมากี่ภพกี่ชาติกี่กัปกี่กัลป์ก็ตาม มันขาดสะบั้นออกจากกันเหมือนกับว่าขาดญาติขาดมิตรกัน ข้างหน้าก็ไม่มีอะไรเป็นเงื่อนต่ออีกแล้ว ปัจจุบันก็รู้เท่าทัน เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์อยู่โดยหลักธรรมชาติของใจ ไม่มีสิ่งใดจะเป็นเงื่อนติดต่อกันเลย ทำไมจะไม่ทราบเมื่อจิตของตัวเป็นเช่นนั้นแล้ว เมื่อมันสืบต่ออยู่กับสิ่งใดก็ยังทราบ

ในการพิจารณาภาวนาให้เป็นความละเอียดเข้าไป ๆ ย่อมจะทราบไปโดยลำดับของจิตผู้ภาวนา เมื่อถึงขั้นที่ขาดสะบั้นไปจากกันแล้วย่อมจะทราบได้ ถ้าเปอร์เซ็นต์ก็เรียกว่าร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่มีสงสัย แล้วไม่ไปถามผู้หนึ่งผู้ใดอีกเลย เรื่องภพเรื่องชาติเป็นอันว่าสิ้นสุดยุติกันเพียงแค่นั้น นี่ละท่านว่านิพพานเที่ยง คือไม่มีคำว่ากาล สถานที่เวล่ำเวลาอะไรที่จะมาเกี่ยวข้องอีก ว่าสิ้นสุดยุติในกาลนี้แล้ว ก็จะไม่สิ้นสุดยุติในกาลหน้าอย่างนี้ไม่มี ท่านจึงว่านิพพานเที่ยง

ขอให้ทำจิตให้เที่ยงเถอะ เมื่อจิตไม่มีสิ่งใดมาเกี่ยวข้องที่เรียกว่าของปลอม ๆ ของเทียมนั้นน่ะ ไม่มีในจิตใจแล้ว ใจย่อมไม่ปลอม หมดความปลอมแล้วเที่ยง สิ่งไม่เที่ยงทั้งหลายนั้นเป็นเรื่องของสมมุติ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** มันเดินตามเรื่องของมันไปตลอดเวลา ส่วนจิตที่บริสุทธิ์พุทโธแล้วเอา **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปเกี่ยวข้องได้ยังไงนั่นละเที่ยง เที่ยงที่ตรงนั้น นี่การปฏิบัติ ขอให้ทุกท่านได้สนใจในสิ่งที่เรายังไม่เคยพบเคยเห็น คือไม่เคยตายนี้มีไหม มันเคยตายมาแล้ว เคยเกิดมาแล้ว เคยทุกข์เคยลำบากเคยติดเคยพันมาแล้ว มีแต่สิ่งที่เคยเต็มหัวใจเราเวลานี้ แล้วมันวิเศษวิโสอะไร เราถึงจะต้องนอนจมอยู่กับมันด้วยความนอนใจไม่พิจารณาไม่ขวนขวาย

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศธรรมสอนโลกเป็นผู้เช่นไร กิเลสปราชญ์ทั้งหลายองค์ใดผู้ใดที่ได้ชมเชยว่ามันเป็นของดีเป็นของมีคุณค่าน่าติดน่าพัวพัน ก็เท่ากับเราชอบฟืน

ชอบไฟชอบกองทุกข์นั่นเอง ถ้าเราชอบสิ่งเหล่านี้ เพราะอันนี้เป็นสาเหตุที่จะให้เกิดฟืนเกิดไฟขึ้นมาโดยไม่ต้องสงสัย ท่านจึงเรียกว่าสมุทัยแดนผลิตทุกข์พูดง่าย ๆ มันผลิตขึ้นมาจากสมุทัยคือจากกิเลสนี้เอง ทุกข์ขึ้นมามากน้อยไม่เกิดขึ้นจากไหน เกิดขึ้นจากสมุทัยคือกิเลสนี่ละ

เมื่อทำลายเหตุคือสมุทัยนี้ให้สิ้นซากลงไปแล้ว คำว่านิโรธ ๆ คือความดับทุกข์ไม่ต้องบอกก็ดับ เพราะสมุทัยเป็นต้นเหตุนั้นดับแล้ว มรรคนี่ท่านเรียกว่าทางดำเนินเป็นเหตุ เช่นเดียวกับสมุทัยเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด มรรคเป็นสาเหตุให้ทุกข์ดับ ให้กิเลสดับ เมื่อกิเลสดับแล้วทุกข์ก็ดับ ทุกข์ดับไปท่านเรียกว่านิโรธ ท่านก็ให้ชื่อประเภทหนึ่งต่างหากขึ้นมา แยกเป็น ๔ ประเภท ทุกข์เมื่อใจถึงขั้นบริสุทธิ์เต็มที่แล้วหมดการตำหนิติชม ทั้งทุกข์ทั้งสมุทัย ทั้งนิโรธทั้งมรรค ไม่ตำหนิไม่ชม จึงเรียกว่าอริยสัจธรรม เป็นของจริง

ถ้ายังตำหนินั้นอยู่ตำหนินี้อยู่จิตก็ยังไม่จริง สิ่งทั้งหลายนั้นยังถูกเสกสรรปั้นยอว่านั้นเป็นนั้น นี้เป็นนี้เข้าไปอีก เดี๋ยวไปยกยอเดี๋ยวไปตำหนิเขา เมื่อถึงขั้นบริสุทธิ์เต็มที่แล้วต่างอันต่างจริง ทุกข์ก็จริง สมุทัยก็จริง แม้จะสิ้นไปจากใจแล้วก็จริง นิโรธก็จริง มรรคก็จริง แม้จะไม่ได้แก้กิเลสต่อไปอีกก็จริง เพราะสัจธรรมทั้งสี่ประการนี้เป็นเครื่องแก้กิเลสอยู่แล้ว กิเลสเป็นกิเลสอยู่แล้ว จึงเป็นของจริงเต็มที่ เมื่อจิตได้รอบตัวแล้วไม่มีสิ่งใดมาเป็นข้าศึกต่อกันอีกเลย นั่นละธรรมชาติที่ผ่านขึ้นมาจากอริยสัจธรรมทั้งสี่คืออะไร นั่นคือความบริสุทธิ์ นั่นไม่ใช่สัจธรรม หลุดพ้น พ้นไปแล้ว นี่ละที่ว่าจิต ๆ ที่ว่าความบริสุทธิ์คืออันนี้

ไม่ใช่อริยสัจบริสุทธิ์นะ อริยสัจจะบริสุทธิ์ที่ตรงไหน สมุทัยก็คือกิเลส ทุกข์ก็คือผลของสมุทัย มรรคก็คือเครื่องมือแก้กิเลส จะให้เป็นนิพพานได้ยังไง แก้กิเลสสิ้นซากลงไปแล้ว นิโรธก็คือความดับทุกข์เท่านั้น สิ่งที่รู้ว่าทุกข์ ว่าสมุทัย ว่านิโรธ มรรค คืออะไร และผู้ที่รู้รอบธรรมทั้งสี่ประการนี้คืออะไร และผู้บริสุทธิ์คืออะไร ก็คือธรรมชาติที่ผ่านขึ้นมาจากสิ่งทั้งหลายเหล่านี้กลั่นกรองนั่นเอง นี่ละท่านว่าบริสุทธิ์ บริสุทธิ์ตรงนี้ ไม่ใช่อริยสัจบริสุทธิ์ จิตบริสุทธิ์จากสิ่งเหล่านี้

แต่ก่อนจิตพัวพันอยู่กับอริยสัจ สำคัญที่สุดก็คืออริยสัจ ๒ ประเภท คือ ทุกข์กับสมุทัยนั้นแล มรรคไม่ค่อยมี ต่อเมื่อมรรคได้มีกำลังขึ้นมาแล้ว จึงสังหารสิ่งเหล่านั้นให้สำเร็จให้เสร็จสิ้นลงไป แล้วก็กลายเป็นความบริสุทธิ์ขึ้นมาเต็มที่ อันนี้ก็หมดหน้าที่ละ มรรคก็หมดหน้าที่ที่จะแก้กิเลสดับกิเลสต่อไปอีก นิโรธก็ดับ ครั้งสุดท้ายเมื่อมรรคมีกำลังเต็มที่แล้วเท่านั้น ไม่มีอะไรที่นิโรธจะดับอีก นิโรธคือความดับทุกข์ ไม่มีอันใดที่จะให้นิโรธดับอีก เพราะสมุทัยดับไปแล้ว

นี่ที่พูดที่แสดงอยู่เวลานี้สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในจิตใจของเราทุกท่านนะ อยู่ในขันธ์นี้เองไม่ใช่อยู่ที่ไหน ไม่ใช่อยู่ที่เมืองอินเดีย ไม่ใช่อยู่กับพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นพระองค์นี้ ไม่ใช่อยู่กับพระสาวกองค์นั้นองค์นี้ที่ท่านผ่านไปแล้ว นั้นเป็นเรื่องของท่านเป็นทุกข์ เป็นสมุทัย เป็นนิโรธ เป็นมรรค เป็นความบริสุทธิ์ของท่าน นี่จะเป็นของเราที่เราฟังเวลานี้ เราจะพิจารณาตามธรรมเหล่านี้ และจะรู้เห็นธรรมเหล่านี้ขึ้นเป็นสมบัติแห่งใจของเรา เป็นของเรา อยู่ที่ระหว่างขันธ์กับจิตนี้ ท่านเรียกว่าอริยสัจ พิจารณาลงไป

ทุกข์เกิดขึ้นจากสมุทัย พิจารณาให้ดี เมื่อถึงขั้นมันรู้มันเห็นกันจริง ๆ หรือขั้นมรรคสามารถแก่กล้าแล้วจะไม่มีคำว่ากลัวอะไร ทุกข์จะเกิดขึ้นมากน้อยไม่มีกลัว ค้นหาสาเหตุจนเจอ เพราะหาของจริง ไปกลัวอยู่จะไปเจอของจริงได้ยังไง ผู้ปฏิบัติที่จะเข้าถึงธรรมของจริงเต็มส่วนย่อมไม่มีกลัวในสัจธรรมทั้งสี่ ไม่มีกลัวอันใด สมุทัยก็ไม่กลัวทุกข์ก็ไม่กลัว อยากทราบแต่ความจริงของสิ่งหนึ่ง ๆ เท่านั้นแหละ เช่น สมุทัยก็เป็นความจริงอันหนึ่ง อยากทราบความจริงจากธรรมชาตินี้ และอยากทราบความจริงจากทุกข์ อยากทราบความจริงจากนิโรธ จากมรรค ทุกสิ่งทุกอย่างค้นลงไป แต่ความที่จะมาสนใจอยากทราบความจริงจากมรรคนี้ไม่ค่อยสนใจ

ขอให้สนใจในจุดที่ว่าอยากทราบความจริงจากสมุทัยและทุกข์ เมื่ออันนี้ได้แจ่มแจ้งแล้ว เรื่องมรรคก็ต้องย้อนเข้ามารู้เองโดยไม่ต้องสงสัย อันนี้รู้ได้ง่าย ๆ ส่วนทุกข์กับสมุทัยนี้รู้ได้ยาก อันนี้ไม่กำหนดก็รู้ เมื่อรู้เต็มที่แล้วก็ถอนตัวออกมา พอถอนตัวออกมาก็ทราบได้อย่างชัดเจนว่า ธรรมทั้งสี่ประเภทนี้เป็นสัจจะ เป็นของจริง เครื่องกลั่นกรองจิตให้ได้หลุดพ้นให้บริสุทธิ์ขึ้นมา เพราะสัจธรรมทั้งสี่นี้

เพราะฉะนั้นสัจธรรมทั้งสี่ที่มีอยู่ในองค์พุทธศาสนานี้ จึงเป็นธรรมอันเลิศ เป็นธรรมอันประเสริฐ พระพุทธเจ้าหลุดพ้นขึ้นมาจากอริยสัจนี้ เพราะฉะนั้นอริยสัจนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันศาสนาว่าเป็นของแท้ของจริง เป็นเครื่องยืนยันว่าผู้จะบริสุทธิ์ต้องได้ผ่านอริยสัจนี้ไป ถ้าไม่มีอริยสัจแล้วไม่มีทาง อย่างไรก็ไม่มีทางที่จะหลุดพ้นไปได้ เพราะอันนี้เป็นจุดที่สำคัญอยู่มากทีเดียว เพราะฉะนั้นขอให้ทุกท่านได้พยายาม อย่าลดละท้อถอยความเพียร

ให้หาอุบายหลายวิธีการ เราอย่าใช้แต่วิธีการอย่างเดียว ๆ ไม่ทันกับกิเลส อุบายใดที่จะเกิดสติปัญญาเพื่อให้ทันกับกิเลสแล้ว ให้นำมาพินิจพิจารณา นำมาแก้มาไขกันผู้ปฏิบัติย่อมเป็นผู้ผลิตสติปัญญาอยู่เสมอ ฟิตเสมอ ผลิตเสมอ อย่าอยู่เซ่อ ๆ ซ่า ๆ นี่ส่วนมากมักจะเป็นอย่างนั้น มันแสดงออกมาภายนอกให้เห็นอยู่ ตาก็เห็น หูก็ได้ยินพูดรอบคอบหรือไม่รอบคอบ กิริยาที่ทำรอบคอบหรือไม่รอบคอบ เป็นความโง่หรือความฉลาด การแสดงออกมาจากกิริยาอาการของแต่ละราย ๆ เป็นยังไง นี่เป็นเครื่อง

ประกาศให้เห็นอยู่ว่าไม่ใช้สติไม่ใช้ปัญญา ทำอะไรไม่ใช้สติไม่ใช้ปัญญามันดีที่ตรงไหน ความฉลาดก็ฉลาดไปทางกิเลสเสีย ไม่อยากฉลาดที่จะแก้กิเลส มันเลยหาความหลุดพ้นหรือหาความเบาบางภายในจิตใจไปไม่ได้

ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็เห็นแล้วนี่ก็เคยพูดแล้ว ผู้ที่ฝากเป็นฝากตายท่านได้อย่างแท้จริงก็ร่วงโรยไป ๆ เราก็ยังไม่เป็นตัวของเรานี้จะทำยังไง ก็ยังอ่อนเปียก ๆ เหมือนกับทารกเพิ่งคลอดอยู่นี้จะทำยังไง ช่วยตัวเองไม่ได้ จะตกน้ำเข้าไฟ ตกเหวตกบ่อ ก็ไม่ทราบว่าตนจะไปตกอะไร นี่ก็เหมือนกัน ตกเหวตกบ่อหมายถึงอะไร หมายถึงกิเลสมันต้มมันตุ๋นอยู่ตลอดเวลา เราก็ไม่ทราบทางมาของมัน นี่ซิมันลำบากนะ จะแก้ยังไง

เดินจงกรมเอาให้เห็นซิ มันจะเหนื่อยจะเมื่อยไปไหนขนาดไหนก็ให้มันรู้ ดูซิว่าการเดินจงกรมถึงขนาดที่เมื่อยหิวอ่อนเพลียนี้ มันได้อุบายขึ้นมาอะไรบ้าง ก็ให้เห็นอีก ความเมื่อยความเพลียก็ให้ได้เห็นกันอีก พิจารณาอันนี้เป็นความเพียร ให้มันหลายขั้นหลายภูมิซิผู้ปฏิบัติ นั่งก็เหมือนกัน เวลาจะต่อสู้กับทุกขเวทนา เอ้า ฟัดกันลงไป สติปัญญาอย่าถอยนะ อย่าอดอย่าทนเฉย ๆ ทนทุกข์เฉย ๆ ไม่เป็นท่า เหมือนกับสู้เสือด้วยกำปั้นนั่นแหละ ตายไม่มีเหลือ ต้องสู้ด้วยศาสตราอาวุธ

นี่ก็ต้องสู้ด้วยสติปัญญา เป็นศาสตราอาวุธของการพิจารณาเพื่อจะรู้ความจริงทั้งหลาย ทำไมจะไม่รู้ ความจริงมีอยู่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไม่ได้ห่างไกลจากตัวของเราเล้ย อยู่ในตัวของเรานี้ทั้งนั้น แต่มันหากถูกกิเลสปิดเอา ๆ ปิดไว้ ๆ น่ะซี เราไม่สามารถจะรู้ทันมัน มันแหลมคมมากพูดแล้วพูดเล่า กิเลสแหลมคม มันถึงใจนี่นะ เพราะได้ฟัดกันแล้วนี่

เรื่องกิเลสแหลมคมนี่ แหม แหลมจริง ๆ คมจริง ๆ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร กำลังวังชามีเท่าไรโหมมาหมด ถ้าหากว่ามีอยู่ในสามแดนโลกธาตุนี้ก็รวมกันมาเลยมาฟัดกับกิเลส ถึงขนาดนั้นยังแพ้มันได้ คิดดูซิมันเก่งไหม ไม่เก่งมันจะครอบโลกธาตุได้หรือ สัตว์ทั้งหลายเกิดแก่เจ็บตายอยู่ในสามแดนโลกธาตุ มีแต่กิเลสพาให้เกิดทั้งนั้น พาให้ตายทั้งนั้น พาให้วกเวียนทั้งนั้น ไม่มีอะไรพาให้วกเวียน นี่มันฉลาดไหม ไม่ฉลาดมันเป็นนายครอบหัวใจได้ยังไง นี้แหละ ทีนี้เราจะเอามันลงจากหัวใจเราซิ จึงต้องได้ทุ่มกันอย่างเต็มที่ เอาชีวิตจิตใจเข้าว่าเลย อะไร ๆ มีเท่าไรไม่เสียดาย ขอให้หลุดพ้นคือขอให้ชนะกิเลสเท่านั้นเป็นที่พอใจ เอ้า ตายก็ตาย นั่นถึงขนาดนั้น

เมื่อเวลาเข้าถึงตาจนจริง ๆ แล้วคำว่าถอยไม่มีละ จิตอย่าเข้าใจว่ามันจะโง่ตลอดไป และอย่าเข้าใจว่าจิตนี้จะอ่อนแอตลอดไปนะ ถึงขั้นมันเข้มแข็งเข้มแข็งจริง ๆ ถึงขั้นไม่รู้จักเป็นจักตายไม่ถอยเลยนี่มันมีของมัน มันเป็นวาระของมัน แล้วถึงขั้นที่ฉลาดมันฉลาดจริง ๆ แหลมคมจริง ๆ ไม่เคยคาดเคยฝันเลยว่าจิตนี้จะฉลาดขนาดนั้น สามารถ

ทันกันกับเหตุการณ์ ทันกับกิเลสตัวไหน เป็นชนิดใด ๆ ถ้าหากว่าพูดเป็นนักมวยเขาก็อาวุธที่จะยกขึ้นต่อสู้ หมดทั้งตัวเลยเป็นอาวุธทั้งหมด และหมดทั้งความเคลื่อนไหวภายในจิตใจเป็นสติปัญญาทั้งนั้น นั่นถึงเวลาที่มันเป็นขึ้นมาแล้ว

เราอย่าเข้าใจว่าจิตของเราจะโง่นะ เมื่อถึงขั้นฉลาดแล้วฉลาดจริง ๆ ไม่ฉลาดเอากิเลสลงไม่ได้ กิเลสมันฉลาดขนาดไหนเราก็ทราบแล้ว ฉลาดมาตั้งกี่กัปกี่กัลป์บนหัวใจเรานี้ หัวใจแต่ละดวง ๆ นี้ถูกกิเลสครอบด้วยความฉลาดของมันมากี่กัปกี่กัลป์ เก่งไหมทีนี้สติปัญญาเราไม่ทันมันจริง ๆ มันจะม้วนเสื่อได้ยังไง นั่นละฟังซิ ถึงขั้นฉลาดมันฉลาดจริง ๆ ปัญญาน่ะ

พูดก็สาธุเราไม่ได้โอ้ได้อวดนะ เราก็ไม่เคยคิดเคยคาดในหัวใจดวงนี้นะ ดวงที่พูดอยู่กับหมู่เพื่อนเวลานี้ เวลามันเป็นมันเป็นจริง ๆ นี่ จนเกิดความอัศจรรย์ โอ้โห ถึงขนาดนี้เชียวหรือ สติปัญญาเวลาหมุนเป็นอย่างนี้เชียวหรือ ไม่คาดไม่ฝัน แต่มันรู้อย่างชัด ๆ หมุนติ้ว ๆ รอบตัวเลยสติปัญญา แล้วก็ทันกับเหตุการณ์ นี่ละกิเลสตัวไหนจะเก่งขนาดไหน ทีนี้เมื่อปัญญาเหนือมันแล้วมันพังได้เหมือนกันนั่นแหละ เมื่ออันหนึ่งเหนือแล้วมันจะอยู่ได้ยังไง ทนได้ยังไง ถ้าเป็นคนก็แบกไม้หนัก ๆ มันก็หลังหักนั่นแหละเพราะไม้มันหนักนี่ กำลังของเราไม่พอกับไม้มันก็หลังหักน่ะซิ แบกซีแบกซุงทั้งท่อนเอาลองดูซิ

นี่ก็เหมือนกัน กิเลสจะเก่งขนาดไหนก็เก่งเถอะ ลงปัญญาได้หนักข้อหนักมือกับมันแล้วหักทั้งนั้นละ พังลงไปได้โดยไม่ต้องสงสัย พระพุทธเจ้าพระสาวกล้วนแล้วแต่ท่านผู้พังกิเลส หักหลังกิเลส หักคอกิเลสลงให้ม้วนเสื่อทั้งนั้น ด้วยอำนาจของปัญญาปรีชาญาณ ไม่ต้องพูดไปอย่างอื่นละ ให้มันเห็นอยู่ที่ใจของเรานี่ซิ แต่เวลามันโง่ มันโง่เพราะกิเลสมันเหนือ มันต้องโง่ตลอดเวลานั่นแหละ เดินจงกรมมันก็สวมรอยไปอย่างนั้นละ นั่งภาวนามันก็สวมรอยอยู่นั้น ทำความเพียรอะไรมันมีแต่ตักตวงเอารายได้ ๆ อยู่กับความเพียรของเรา ความเพียรของเรามีแต่ร่าง เนื้อหนังมันเอาไปกินหมด เวลามันฉลาด มันฉลาดอยู่อย่างนั้นกิเลสนี่ เพราะฉะนั้นจึงต้องได้พยายามเอาเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มที่เต็มฐานทีเดียว

ถึงขั้นฉลาดแล้วมันฉลาดจริง ๆ ถึงขั้นทนมันทนจริง ๆ อดจริง ๆ สู้จริง ๆ จิตนี่จิตนี่แหละเป็นกำลังสำคัญมาก ร่างกายมันอ่อนเปียกขนาดไหนก็ตาม จิตไม่ได้อ่อนนี่นะ คิดดูซิเดินไปมันล้ม ล้มก็ล้มจิตไม่ได้ล้มด้วยนี่ นั่นฟังซิ ร่างกายจนจะหายใจไม่ถึงท้อง แต่สติปัญญามันไม่ถอย มันฉลาด มันแข็งแกร่งในตัวของมัน เพราะฉะนั้นกิเลสถึงได้ม้วนเสื่อ เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วเอาเถอะ กิเลสตัวไหนก็มาเถอะ ถ้าลงสติปัญญาได้รอบ

ตัวแล้วเป็นพัง ไม่พังพระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาองค์เอกได้ยังไง พระสาวกเป็นอรหันต์ได้ยังไง

นี่ละสิ่งที่ชนะกันมันมีอยู่ คือความฉลาดแหลมคมของปัญญา เมื่ออบรมอยู่โดยสม่ำเสมอต้องมีกำลัง หมุนตัวเป็นเกลียวไปได้นั่นแหละ แล้วเราจะได้ชมเราเองนะ ทั้ง ๆ ที่เราเองขณะนี้มันโง่อย่างนี้แหละ ทุกสิ่งทุกอย่างจิตใจเราเป็นฟืนเป็นไฟ แต่ถึงคราวเป็นน้ำมันเป็นจริง ๆ เพราะอำนาจแห่งสติปัญญานี่หมุนติ้ว ๆ เข้าไป และชะออกล้างออก ๆ อะไรเป็นฟืนเป็นไฟดับกันไป ๆ ด้วยสติปัญญา สุดท้ายก็เหลือแต่ความบริสุทธิ์พุทโธ เด่น

อัศจรรย์ไหมที่นี่ ไม่มีใครอัศจรรย์ เจ้าของก็รู้ในตัวของเจ้าของ อัศจรรย์อยู่ในเจ้าของเอง อ๋อ พระพุทธเจ้าท่านอัศจรรย์เป็นอย่างนี้เอง ท่านหลุดพ้นจากทุกข์พ้นอย่างนี้เอง นั่นมันเป็นเครื่องยืนยันกันระหว่างพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลาย หาที่ค้านกันไม่ได้ นั่นละท่านยอมรับกัน ใครจะไปกราบพระพุทธเจ้าได้สนิทยิ่งกว่าพระอรหันต์ล่ะร้อยเปอร์เซ็นต์ร้อยทั้งร้อยทีเดียว ท่านไม่ว่าพระพุทธเจ้านิพพานไปนานแล้ว ๆ อันนั้นเป็นเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ เป็นเรือนร่างของศาสดาต่างหาก พุทธะแท้ ๆ เป็นความจริงอันเดียวกัน ยอมรับกันทันที เมื่อเจ้าของได้ถึงขั้นความจริงเต็มส่วนแล้ว ยอมรับว่าไม่มีความสงสัย

เราก็เอาซิ เราลูกศิษย์ตถาคต สัจธรรมเป็นของล้าสมัยที่ไหน อยู่ในหัวใจของเรานี่สติปัญญามีเอามาใช้ อย่านอนจมอยู่เฉย ๆ ถึงวาระควรใช้แล้ว เวลานี้เราออกแนวรบแล้วมิใช่เหรอ เราไปเสียดายอะไรกับเรื่องดินน้ำลมไฟ ดินฟ้าอากาศ ซากศพคนเป็นคนตายเกลื่อนอยู่ในโลกอันนี้มีอะไรวิเศษ ธรรมต่างหากวิเศษ ความหลุดพ้นเสียจากการแบกหามกองทุกข์ทั้งหลาย เพราะการเกิดแก่เจ็บตายนี้เท่านั้นเป็นของวิเศษ ยันกันลงตรงนี้ซินักปฏิบัติ

นี่เหมือนกับว่ามันคันฟันนะ แหมมันเข็ดจริง ๆ ถ้าพูดถึงว่าเป็นข้าศึกนะ มันเป็นจริง ๆ ในหัวใจนี้ มันถึงใจนะระหว่างกิเลสกับธรรม เห็นคุณค่าของธรรมก็เห็นอย่างถึงใจ เห็นโทษของกิเลสก็เห็นอย่างถึงใจ เป็นข้าศึกกันอย่างถึงใจ ดังที่เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟัง แม้แต่นั่งฉันจังหันอยู่ก็ตาม ถ้าว่ากองทัพกิเลสมาแล้ว เหอ มาแล้วเหรอ เท่านั้นละทิ้งเลยบาตรนี่ ใส่ตูมกันเลย นั่นถึงขนาดนั้นนะ มันถึงใจขนาดนั้นนะ เราพูดนี่เราหมายถึงความถึงใจ เพราะฉะนั้นความเพียรมันถึงถึงใจเหมือนกัน ถ้าลงได้ธรรมก็ถึงใจ กิเลสก็ถึงใจ เห็นเป็นภัยถึงใจแล้ว อย่างไรความเพียรก็ไม่ถอยละ เอ้า ตายก็ตายเถอะไม่ได้เสียดายละชีวิตอันนี้ เพียงลมหายใจดับไปเท่านั้นมันวิเศษวิโสอะไร จะเอาธรรมดวงไม่เกิดไม่ตายนี้ต่างหากที่เป็นของวิเศษ นั่นละมันหมุนของมันติ้ว ๆ

เอาละเทศน์เพียงเท่านี้พอสมควร เอาละพอ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

มีแต่ชื่อธุดงคกรรมฐาน

ผู้มาศึกษาอยู่นี้ ผู้มาอยู่หลายๆ ปีก็มี ก็ไม่เห็นเป็นเครื่องส่งเสริมอะไรขึ้น ถ้าพูดถึงสิ่งภายนอกก็ดี มีแต่มากดให้เราหนักลงไปเรื่อย ๆ นี่นะ มันเป็นยังไง เอ๊ อยู่หลาย ๆ ปีนี่มันน่าจะเสริมกัน แล้วทำไมกดลง ๆ คิดในสิ่งที่เราไม่คิด แสดงออกมาในสิ่งที่เราไม่แสดง นี่ซิ อันนี้ทำให้เราคิดเรื่อย ๆ เข้าไป สุดท้ายก็ออกเป็นประโยคออกมาละ เป็นคำพูดออกมาอย่างนี้ละ ไอ้เรื่องก่อนั้นสร้างนี้ นี้เคยพูดเสมอ ทำไมพูดด้วยความเห็นภัยทำไมจึงเห็นคุณ นี่ซิมันขัดกันอยู่ ๆ อย่างนี้ เอ๊ ชอบกลนะ

แบบฉบับมีอยู่ ให้เห็นอยู่ตำตาอยู่นี่น่ะ ฟังซิ ไม่ใช่เอาปลอม ๆ มาพูดกันแบบปลอม ๆ ฟังกันแบบปลอม ๆ อ่านกันแบบปลอม ๆ อ่านกันด้วยตัวจริง ของจริงมีอยู่ ตำรับตำรานั่นละคือองค์ศาสดา ท่านก็พูดไว้แล้วเวลาเราล่วงไปแล้ว ก็คือธรรมวินัยที่เราแสดงไว้นี้จะเป็นครูแทนเราตถาคต นั่นท่านบอกไว้ไม่มีอะไรผิดเลย พระพุทธเจ้าท่านเป็นยังไง ท่านชมเชยที่ตรงไหน การก่อการสร้างเป็นความยุ่งเหยิงวุ่นวายในเรื่องจิตตภาวนา และสอนมาตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งวันปรินิพพาน ไม่ทรงเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอย่างใดเลย เพราะเป็นสวากขาตธรรม คือตรัสไว้ชอบ ๆ แล้วจะไปแก้ไขอะไรอีกล่ะ ก็เมื่อตรัสไว้ชอบแล้ว

ผู้ฟังน่าจะพินิจพิจารณา นี้ทำให้ผมอุก ภาษาภาคอีสานเรียกอุก จะตายมันคับหัวอก ภาษาทางนี้เราเรียกอุก มันคับหัวอก พูดอะไรก็พูดแล้วหมู่เพื่อนไม่สนใจจะยึดเอาไปเป็นข้อปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสของตัวเอง เพราะธรรมะเหล่านี้เป็นธรรมะเครื่องกำจัดทั้งนั้น ทำให้คิดแหละ สถานที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ตั้งแต่วันเริ่มแรกออกทรงผนวช จนกระทั่งวันปรินิพพานเป็นสถานที่เช่นไรน่ะ เขียนไว้แล้ว ออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า ออกจากพระอากัปกิริยาทุกอาการของศาสดาองค์เอก ที่ประกาศไว้ให้เราทั้งหลายได้ยึดเป็นคติตัว

อย่าง ทั้ง **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** ในหัวใจด้วย ทั้งกิริยาอาการที่จะยึดเป็นข้อปฏิบัติด้วย มีแต่องค์ศาสดาทั้งนั้นแสดงออกมา พระอาการทุกอย่างเป็นแบบเป็นฉบับได้ทั้งสิ้น

นี่มันเป็นยังไงพวกเราถึงไม่ได้สนใจว่าเป็นของสำคัญอะไรเลย นี่จะทำไง พระองค์ประทับอยู่ในที่เช่นไร ดูซิตำราว่าไง ให้ไปหาอยู่หอปราสาทราชมณเฑียรที่หรู ๆ หรา ๆ อย่างโลกที่เขาสั่งสมกิเลสไม่รู้จักตายไม่เข็ดหลาบนั้นเหรอ กิเลสไม่รู้จักตายไม่เข็ดหลาบนั้นเหรอ เอาแบบนั้นเหรอ ถ้าว่าเราไม่เข็ดในเรื่องทุกข์เราก็ให้ทำแบบโลกเขานั่นซิ ถ้าเราเข็ดเรื่องทุกข์ก็ให้ทำแบบศาสดา ศาสดาเป็นผู้เข็ดทุกข์ เป็นผู้กลัวทุกข์ เป็นผู้เข็ดหลาบที่สุดถึงพระทัย ทำไมพวกเราจึงดื้อด้านที่สุดจนถึงใจ ๆ ฟังซิ

ตั้งแต่วันเสด็จออกทรงผนวช สถานที่ใดที่พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ด้วยความหรูหราเหมือนโลกทั้งหลายน่ะ เราหาดูซีในตำรามีไหม มีแต่ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผาแน่ะฟังซิ อดอยากขาดแคลน ที่โลกเขาไม่ต้องการทั้งนั้นละสถานที่เช่นนั้น นั่นละที่ศาสดาอยู่เป็นยังงั้น สังเกตซีธรรมท่านเดินยังไง แถวทางของธรรมท่านเดินยังไง ผู้จะถอดถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกอันเป็นทุกข์และมหันตทุกข์ อยู่ภายในใจให้ออกหมด ท่านดำเนินยังไง กิเลสมันเดินสายไหนน่ะ ธรรมะพระพุทธเจ้าเดินสายไหนน่ะ มันเป็นคู่แข่งกันอยู่ในธรรมะกับกิเลสน่ะ ศาสดาประทับอยู่ในที่เช่นไร นั้นแหละธรรมเดินสายนั้นเอง

เป็นยังไงพวกกิเลส พวกตายไม่รู้จักเข็ดหลาบ เพราะกองทุกข์ทั้งหลายเหยียบย่ำหัวใจที่ออกมาจากกิเลสมันสร้างขึ้นมานี้ มันไม่รู้จักเข็ดจักหลาบ มันเดินสายไหนน่ะ มันเรื้อรังอยู่นี่ กิเลสมันเดินสายไหน เดินสายอย่างพวกเราเดินอยู่เดี๋ยวนี้แหละ ไม่รู้จักเข็ดจักหลาบไม่รู้จักเป็นจักตายอย่างนี้แหละดูเอา ดูตัวเองนั่นอย่าไปดูที่อื่น ธรรมพระพุทธเจ้าขัดกันอยู่ตลอดเวลากับพวกเราเดินเดี๋ยวนี้ ที่อยู่ก็เลยกลายเป็นเรื่องหรู ๆ หรา ๆ ไปเสียหมด วี่แววของธรรมไม่มีแสดงออกมาให้เห็นบ้างเลย นั่น ที่อยู่ที่พักที่อาศัย ที่หลับที่นอนหมอนมุ้ง มีแต่หรู ๆ หรา ๆ ไปเสียหมด

บิณฑบาตก็ดูเอา มันเหลือเฟือ กินจนล้นปาก นอกจากนั้นพอบ่าย ๆ ก็น้ำอะไรต่ออะไรอีกไม่รู้กี่ครั้งกี่หน กินจนจะตาย จนไม่มีสถานียับยั้ง นั่นดูเอาซิ นั่นละกิเลสมันเดินสายนั้นละดูเอา ใครเป็นผู้ดำเนินอย่างนี้ จะเป็นใครถ้าไม่ใช่พวกเรา เพราะฉะนั้นถึงให้ดูพวกเรา ๆ น่ะซิ ไปดูที่ไหนไม่เจอละ ดูพวกเรานี่จะเจอ ผู้ที่ปฏิญาณตนในหัวใจนี้ว่าแก้กิเลส ๆ นี้ละคือผู้สั่งสมกิเลสอยู่เวลานี้ จะเป็นใครที่ไหนไป

นั่นละบิณฑบาต ๆ เครื่องอยู่เครื่องกินนั่นแหละ พวกอาหารก็จัดเข้าในประเภทบิณฑบาต **ปิณฺฑ** ก็แปลว่าก้อนข้าว **ปาต** ก็คือตกไป ความตกไปแห่งก้อนข้าว นั่นท่านว่า **ปิณฺฑ** เสีย บาตร มันเป็นบาตรชนิดหนึ่ง ถ้าเป็นบาตรในตัวหนังสือก็ต้องมีตัว ร อยู่ท้ายจะเขียนเป็นรูปการันต์ไม่การันต์ไม่สำคัญ **ปตฺต** แปลว่า ใบไปเสีย ขยายออกไปก็แปลว่าบาตร แน่ะ บิณฑบาต อันนี้มีอันหนึ่งตกไป **ปาต** อันนี้แปลว่าตกไป อาศัยวันหนึ่ง ๆ พอให้ชีวิตเป็นไป เพื่อได้ประกอบความพากเพียรอย่างสมใจพูดง่าย ๆ จีวรเครื่องใช้ไม้สอยก็อด ๆ อยาก ๆ ขาด ๆ แคลน ๆ ในครั้งพุทธกาลเป็นอย่างนั้น

ปัจจัย ๔ พระพุทธเจ้าพาดำเนิน ดำเนินยังไงก็ดูเอาซิ นั่นละองค์ศาสดาพาดำเนิน ไอ้พวกเทวทัตดำเนินยังไงดูเอา ดูเทวทัต ดูตัวของเรานี้ดำเนินยังไง มันเป็นคู่แข่งพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา ทุกขณะจิตที่คิดออกมามีแต่เรื่องสั่งสมกิเลสนั่นละเทวทัตดูเอา ต่อไปก็จะมีแต่ชื่อว่ากรรมฐาน ๆ ความจริงตัวจริงของกรรมฐานจะไม่มีเลย ไม่มีใครปฏิบัติ ไม่มีใครเหลียวแล ไม่มีใครสนใจ เช่น ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ มันก็ตบแต่งให้เป็นของสวยของงามไปเสีย สำคัญมั่นหมายไปทางสวยทางงามเพื่อสั่งสมกิเลสไปเสียทั้งสิ้น นั่นพิจารณาซิ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วกรรมฐานเหลือไหม จะมีแต่ชื่อน่ะซิ คือไม่สนใจปฏิบัติ

นี่ละงานของพระพุทธเจ้า และสาวกอรหันต์ทั้งหลายผู้เลิศเลอ ให้โลกได้กราบไหว้บูชามา คืองานประเภทนี้ ท่านทำสำเร็จแล้วเป็นผู้เลิศเลอขึ้นมา เดี๋ยวนี้ถูกปล่อยปละละเลยไปหมดแล้วว่าไง แม้ตัวของเราเองก็เหมือนกัน เห็นอะไรปั๊บนี้มันจะต้องออกสวยออกงามเรื่องของกิเลสจะออกก่อน ๆ ดูซิหัวใจคนหัวใจเรา ความสวยงามเพื่อทางเดินของกิเลสให้

เบิกกว้างออกไปนี่มันออกก่อน ๆ แล้ว ทางตาก็ดี ทางหูก็ดี ฟังเสียงไพเราะเพราะพริ้งไป เพื่อเบิกทางให้กิเลสเดินเหยียบหัวเราไป นั่นเป็นยังไง ทราบไหมอย่างนี้ผู้ปฏิบัติ นี่ที่ว่ามีแต่ชื่อ ๆ เกสา ๆ โลมา นขา ทันตา ตโจ มีแต่ชื่อของ กรรมฐานเฉย ๆ แล้วไม่ได้ทำหน้าที่ไปตามที่ทรงสอนไว้

ตาก็เหมือนกัน ดูอะไรให้เป็นอรรถเป็นธรรมเพื่อแก้กิเลส แต่มันกลับไปดูเพื่อฆ่าตัวเอง ๆ ฟังเพื่อฆ่าตัวเอง สังหารตนเองเป็นลำดับลำดา รอบด้านในสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ซึ่งเป็นเครื่องมือของใจ และเป็นเครื่องมือของกิเลสมันออกทำงานของมัน รอบตัวนี้มีแต่สิ่งสังหารตัวเองทั้งนั้น ถ้าไม่มีธรรมเข้าไปเป็นเครื่องกีดขวางกันแล้ว ไม่สงสัยว่างั้นเลยเรา จะว่าผู้นั้นเป็นผู้ฉลาดแหลมคมเกินพุทธศาสนาเกินศาสดา ถ้าลงได้ขัดทางกันหรือสวนทางกันกับพระพุทธเจ้าแล้วเป็นอย่างนั้นแหละ ใครจะอวดว่าเก่งขนาดไหน ก็เหมือนกับกิเลสมันอวดตัวมันนั่นแหละ

ตา หู จมูก ลิ้น กายนี่เครื่องมือ อันนี้เป็นเครื่องมือได้สองอย่าง ผู้ฝึกธรรมะอันนี้เป็นเครื่องมือ ในการฝึกธรรมะเข้าสู่ใจ ใครเผลอ เอ้า ใครเซ่อ อันนี้ก็กลับกลายเป็นเครื่องมือของกิเลสสังหารตัวเราเอง ถ้าจะว่าเราส่งเสริม ตั้งใจเจตนาส่งเสริมจริง ๆ มันก็ไม่มีใครที่จะพูดได้ลงคอนะ ทั้ง ๆ ที่มันก็เป็นอยู่ในหัวใจนั่นแหละ เป็นโดยหลักธรรมชาติ เห็นปั๊บนี้มันจะไปทางกิเลสทันที ๆ นี้เป็นหลักธรรมชาติของกิเลสที่รวดเร็วยิ่งกว่าธรรม ต้องเป็นอย่างนั้นเสมอไป รู้ไหมขั้นที่มันรวดเร็ว

ต่อเมื่อขั้นที่มันทันกันหรือแซงหน้ากัน ระหว่างธรรมกับกิเลสแซงกันนั้น ทีนี้ก็รู้หมดมันจะออกช่องไหนทางใด ๆ อากัปกิริยาใด นี้ก็ได้เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังแล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องมาพูดให้หมู่เพื่อนเพื่อความโกหกนี่นะ เราพูดด้วยความสงสารเมตตาจริง ๆ ถึงใจจริง ๆ เราเคยเป็นมายังไงทำยังไงก็พูดออกมานี้ เพื่อเป็นเครื่องยืนยันว่าธรรมะนั่นสด ๆ ร้อน ๆ เช่นเดียวกับกิเลสที่มันสด ๆ ร้อน ๆ อยู่ภายในหัวใจเรา เอามาฟัดกันลองดูซิจะเป็นยังไง

กิเลสครั้งพุทธกาลทำไมบรรลัย อยู่ในหัวใจของคนเราเหมือนกัน นับแต่พระพุทธเจ้าลงมาถึงพระสาวกนั่น ถ้าพูดถึงผู้สิ้นกิเลส ก็เหล่านี้เป็นภาชนะสำหรับบรรจุกิเลสทั้งนั้น แต่ทำไมมันบรรลัยได้ ท่านเอามาใช้ยังไง แน่ะ แล้วเราทำไมมันยิ่งพอกพูนขึ้นไป ๆ นี่ละให้พิจารณาเอาซิ เรื่องมันสด ๆ ร้อน ๆ เหมือนกันนี่ ธรรมก็สด ๆ ร้อน ๆ ถ้านำเอามาใช้ นำมาใช้ก็สด ๆ ร้อน ๆ แก้กิเลสได้โดยไม่ต้องสงสัยเช่นเดียวกัน

เราพูดให้หมู่เพื่อนฟังไม่ใช่พูดแต่เพียงด้านปริยัตินะ เรียนก็เรียนเราไม่ได้ประมาทเรื่องปริยัติ ประมาทได้ยังไง ไม่มีแม้เม็ดหินเม็ดทรายที่จะเป็นอยู่ภายในจิตใจนี้ว่าเราได้ประมาทปริยัติ แต่ในแง่ที่จะพูดปฏิบัติต้องพูด ปริยัติมีแฝงไปอยู่แล้ว เพราะปริยัติเป็นอาจารย์นี่ว่าไง การปฏิบัติงานดำเนินงาน ไม่ดำเนินตามเข็มทิศทางเดินหรือแบบแปลนแผนผังจะดำเนินไปไหน สร้างบ้านสร้างเรือนโดยไม่มีแบบแปลนแผนผังทำได้เหรอพิจารณาซิ นั่นละปริยัติไปก่อนอยู่แล้ว ๆ เพราะฉะนั้นจึงไม่จำเป็นจะต้องพูดอะไรทุกแง่ทุกมุมว่าปริยัติ ๆ เพราะเป็นเข็มทิศชี้บอกอยู่ตลอดเวลา

สำหรับผู้ปฏิบัติ ถ้าไม่มีปริยัติแล้วก้าวไม่ออกนะ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นอะไร ถ้าไม่ใช่เป็นปริยัติ สอนแล้วนั่นน่ะ ทีนี้เอาไปคลี่คลายซิ ปฏิบัติขยับขยายออกมันเป็นยังไง ๆ รูปลักษณะเป็นยังไง จนกลายไปถึง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** รอบตัวไปหมดละ นั่นพิจารณาภาคปฏิบัติ เอาออกจากปริยัติ คลี่คลายออกไป ๆ ท่านทำของท่านอย่างนั้น สิ่งที่ไม่รู้ไม่เห็นเคยรู้เคยเห็นก็รู้ขึ้นมา

ดังที่ท่านสอนไว้ว่าภาวนามยปัญญา นั่นลึกไหม ละเอียดไหม ภาวนามยปัญญา เอ้า ๆ เราจะไปคาดเฉย ๆ เอาคาดจนกระทั่งวันตายก็ไม่รู้ไม่เห็นละ เรื่องภาวนามยปัญญานี่ว่าเป็นยังไงถ้าผู้ไม่เป็น ต้องผู้เป็นเท่านั้นจะทราบทันที ๆ ตั้งแต่เริ่มแรกของภาวนามยปัญญาเริ่มไหวตัว จะเริ่มทราบไปโดยลำดับลำดา จนถึงขั้นคล่องตัวกลายไปเป็นมหาสติมหาปัญญา สังหารป่นปี้ไปหมด ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่มีอะไรเหลือเลย โผล่ออกมาไม่ได้ นั่น

ภาวนามยปัญญาโดยแท้ นี้ละเป็นเครื่องฆ่ากิเลส พระพุทธเจ้าก็ดีพระสาวกก็ดี เมื่อถึงขั้นแก่นจริง ๆ แล้วภาวนามยปัญญาคือแก่นแห่งเครื่องมือที่ฆ่ากิเลส แน่ะ

ถ้าดำเนินไปยังไม่ถึงขั้นนี้ก็ไม่รู้ ว่าสักเท่าไร เรียนจนปากฉีกก็ได้แต่ชื่อเฉย ๆ ไม่ได้ความจริงมาสู่หัวใจเลยแหละ ต่อเมื่อถึงขั้นที่เข้าสู่ความจริงโดยหลักธรรมชาติของภาวนามยปัญญาแล้ว ไม่ต้องถามใครก็รู้เอง นั่นละพระพุทธเจ้าก็ดีสาวกก็ดี ท่านวิเศษด้วยปัญญาประเภทนี้ ทีนี้มันมีเท่านั้นเหรอ ท่านก็แยกออกไปให้เห็นอีก สุตมยปัญญา ปัญญาควรจะเกิดขึ้นจากการได้ยินได้ฟัง ก็ให้ได้ยินได้ฟัง จากครูจากอาจารย์จากใครก็ตาม ให้ได้เป็นคติเครื่องเตือนใจ เก็บเล็กผสมน้อยไป นั่น สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ความพิจารณาใคร่ครวญ เมื่อสัมผัสสัมพันธ์อะไรอย่าอยู่เฉย ๆ ให้ฝึกหัดสติปัญญาในทางด้านจินตามยปัญญา แล้วสุดท้ายก็จะไหลเข้าไปหาภาวนามยปัญญาไม่ต้องสงสัย ไปนั้นแน่ ๆ ละ

เอ้า ลองไปขั้นภาวนามยปัญญานี้แล้ว ยังไงกิเลสนี้มันจะหนาแน่นยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูกหรือยิ่งกว่าแผ่นดินก็ให้มันหนาเถอะน่ะ ว่างั้นเลยนะ นี่ฟังซิ ให้มันหนาเถอะน่ะ ฟังซิ ก็เหมือนอย่างความมืด มันมืดมากี่กัปกี่กัลป์นี้ก็ให้มืดเถอะน่ะว่างั้นเลย พอเปิดไฟจ้าขึ้นเท่านั้นมันจะหายเงียบไปทันทีทันใด นั่น เอากาลเอาเวลามาอวดอ้างกันได้เมื่อไร เมื่อเหตุผลเหนือกว่ากันอยู่แล้ว ที่ควรจะกำจัดกันได้แล้วทำไมจะกำจัดไม่ได้ล่ะ นี่ก็เหมือนกันเรื่องของกิเลส เอ้า มันหนาขนาดไหนก็หนาเถอะน่ะ เมื่อถึงขั้นถึงภูมิที่จะกำจัดกันได้แล้ว กี่กัปกี่กัลป์อย่าเอามาอวดเลย ว่าเคยอยู่ในหัวใจมาเท่านี้กัปเท่านี้กัลป์จะไม่ยอมลง นี้พังกันทันทีทีเดียว เหมือนกับเราเปิดไฟสว่างจ้าขึ้นมาความมืดพังทันทีเลย นั่น เหมือนกันนี่แหละไม่ผิดกันอะไร

จึงว่าผิดคาดผิดหมายน่า ธรรมะพระพุทธเจ้าใครจะไปคาดไปหมาย คาดไม่ได้นะ ผู้ปฏิบัติเท่านั้นจะทราบตัวเองทุกอย่าง ๆ ไปเลย เพราะฉะนั้นจึงว่าปริยัติ ปฏิบัติ นั่น เน้นเข้าตรงนี้ ปริยัติ ชี้ทางไว้บอกทุกแง่ทุกมุมแล้ว ไม่สงสัยแล้ว ไม่ผิดแล้ว ออกมาจากสวาก

ขาตธรรม ๆ ตรัสไว้ชอบแล้ว ๆ เอ้า ก้าวไปก้าวเดินตามนี้หนา อย่าให้ผิดนะ นั่น ให้ก้าวเดินตามนี้ พอก้าวเดินตามนี้แล้ว สิ่งที่ไม่เคยรู้เคยเห็นซึ่งเคยได้ยินแต่ในตำรับตำรา ได้ยินแต่ครูบาอาจารย์ท่านเทศน์ท่านสอนไว้ เราจะมาเจอกันที่หัวใจนี่แหละ เพราะสถานที่นี่เป็นที่ชุมนุมแห่งกิเลสและธรรมทั้งหลาย ไม่อยู่ในสถานที่อื่น อยู่ในหัวใจนี่ เป็นสถานที่ชุมนุมอันใหญ่หลวง วัฏจักรวัฏจิตรวมอยู่นี้หมด เคยเกิดเคยตายมากี่กัปกี่กัลป์นับไม่ถ้วน เราจะไม่ต้องไปนับให้เสียเวล่ำเวลาเลย พังกันลงที่นี่อันเดียวเท่านั้น เสร็จ นั่นฟังซิ

ถ้าลงเป็นภาคปฏิบัติได้รู้ได้เห็นได้สังหารกิเลสแล้วเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ไม่เป็นอย่างอื่น มันผิดกัน จึงว่าภาคความจำ ภาคความจริง จึงได้พูดเสมอนี่ ภาคความจำเอามาเป็นพื้น คือปริยัตินั่นน่ะ เรียนมาแล้วอย่าเรียนมาอมปากไว้เฉย ๆ มาอวดลมอวดแล้งเอาเฉย ๆ ว่าข้าเรียนรู้เท่านั้นเท่านี้ ชั้นนั้นชั้นนี้ อย่าเอามาอวดกันเฉย ๆ ไม่ถูก ให้เอามาเป็นแบบเป็นฉบับเครื่องดำเนินนั้นถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ ๆ สมกับสวากขาตธรรมแท้ ตรัสไว้ชอบแล้ว เอ้า ก้าวเถอะ ก้าวตามนี้เถอะ นั่น พอก้าวตามนี้แล้วผลจะปรากฏขึ้นมา ทีนี้ก็รวมตัวเข้ามาอย่างที่ว่านั่น วัฏจักรวัฏจิตมันจะหนาแน่นสักเท่าไร ภูเขาทั้งลูกหรือแผ่นดินทั้งแผ่นก็ให้มันหนาเถอะน่ะ ที่ชุมนุมกันมันจะรู้กันหมดนั่นละ

แต่ก่อนเราก็ไม่ได้คิดอะไรมากมายนัก เดี๋ยวนี้มันหากเป็นของมันนั่นแหละ ตามเหตุตามผลที่มาสัมผัสสัมพันธ์ เรื่องของสัตว์ของอะไร ๆ ก็ตามเถอะ มันเข้าสู่ดวงวิญญาณ ๆ เมื่อสู่ดวงวิญญาณมันมาจากไหนอีกล่ะ ก็ไม่มีใครรู้น่ะซี รู้แบบพระพุทธเจ้า แบบนี้จะเป็นแบบเอกที่สุดเลย มันไม่มีที่ค้านน่ะซี แบบพระพุทธเจ้าทรงรู้ แบบพระพุทธเจ้าทรงละ แบบที่พระพุทธเจ้าทรงสังหาร กิเลสที่เป็นข้าศึก ที่เป็นตัวพาให้เกิดให้ตาย สร้างทุกข์ขึ้นมามาก ๆ ในภพชาตินั้น ๆ ไม่มีแบบไหนเหมือนแบบพระพุทธเจ้านะ

ศาสนาเราไม่ได้ประมาทนะ มีกี่หมื่นกี่แสนกี่ล้านศาสนาก็ตามเถอะ ถ้าศาสนาใดไม่มีอริยสัจแล้ว ศาสนานั้นไม่มีเครื่องฆ่ากิเลสว่างั้นเลย *สติปัฏฐาน ๔ อริยสัจ ๔ นี่คือเครื่องสังหารกิเลสโดยตรง* ไม่บอกก็ผู้ฆ่ากิเลสด้วยเครื่องเหล่านี้ก็รู้เอง เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า

จึงไม่จำเป็นว่าท่านนิพพานไปนานไม่นานเท่าไร สัจธรรมเป็นกาลเป็นเวลาที่ไหน ดูตัวของเรานี้ว่างั้นเลย เปิดขึ้นมาที่นี่ละ

ซึ้งมากจริง ๆ อริยสัจนะ พอเปิดขึ้นมาที่นี่แล้วก็เท่ากับเปิดให้เห็นความจริงของพระพุทธเจ้าทั้งหลายและพระสาวก ตลอดถึงธรรมที่ท่านรู้ท่านเห็น เปิดขึ้นมาในขณะเดียวกันให้รู้ให้เห็นอย่างเดียวกันหมด ไอ้เรื่องความกว้างความแคบลึกตื้นหยาบละเอียดมันเป็นประเภทหนึ่ง แต่ว่าฐานอันสำคัญ ๆ ได้มาเหมือนกันหมดเลย จากอริยสัจ นั่นลงตรงนี้อีกแหละ ฐานสำคัญ ๆ คืออริยสัจได้มาเหมือนกันหมด

ทีนี้ไม่ทันมันนั่นซิ เวลามันรวดเร็วมันเป็นกิเลสไปหมดนี่นะ เราไม่ทันมันเลย จึงต้องได้ใช้อุบาย อู๊ย หลายสันหลายคมไม่งั้นไม่ทัน สถานที่ที่จะดัดที่จะเด็ดกันอย่างแต่ก่อน ๆ ก็หายากเสียด้วยทุกวันนี้ มันมีสถานที่เป็นเครื่องส่งเสริม เป็นเครื่องกดถ่วงได้โดยไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้นท่านถึงสอนเรื่องสถานที่เข้าเป็นความจำเป็นด้วยกัน สถานที่โน่น ๆ ไปอยู่ที่โน่น ๆ บอก เช่น ในถ้ำ แน่ะบอกแล้ว รุกขมูล แน่ะบอกแล้ว มันมีสิ่งที่จะช่วย เดี๋ยวนี้ถ้ำมันมีแต่ถ้ำเฉย ๆ ยังเป็นที่สนุกสนานรื่นเริงของพวกกิเลสทั้งหลายเสียด้วยนะ เดี๋ยวนี้เป็นอย่างนั้น ทำเลไหนที่ว่าเหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญ มันก็เป็นที่เหมาะสมสำหรับพวกนี้ไปเที่ยวรื่นเริงกันอีก แน่ะเป็นอย่างนั้นนะ

โห เวลาไปอยู่ในที่ที่จะประมาทไม่ได้มันมีนี่นะ นั่นแหละเวลาธรรมมีโอกาสที่จะเกิดได้ เกิดได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เกิดได้เต็มโอกาส พูดง่าย ๆ คือในสถานที่เช่นนั้นเราไปนอนใจได้ยังไง ในป่านี้มีอะไร มันมีแต่เรากับสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อกันรอบด้านอยู่นี่ มันจะไปมัวประมาทอยู่ได้ยังไง นั่นมันเห็นชัด ๆ อยู่ในหัวใจของผู้ปฏิบัตินั่นแหละ นี่แหละสถานที่เช่นนี้แหละมันช่วยนะ แล้วใครจะไปตั้งโรงงานราคะตัณหาขึ้นมาในที่เช่นนั้นน่ะ มันจะตายอยู่ในขณะใดก็ไม่รู้ ตายด้วยเหตุผลกลไกอะไร ไม่ต้องถามมันก็บอกก็รู้ในตัวของเราเอง นั่นละความเพียรก็มีละซี

อันนี้ก็ทางเมืองกาญจน์ฯ มีพอเป็นไปได้นะ ผมไปดูแล้ว เหมาะ เช่น ทางจันท์ฯ มี นี่ยังจะไปอีกอยู่ เวลาว่าง ๆ จะไปเที่ยวซอกแซกดู เข้าไปทางกระทิง เขากระแจะ ได้ยินเขาเล่าให้ฟังหลายแห่งอยู่ จะเข้าไปดู แล้วก็จะเตือนหมู่เพื่อนแนะหมู่เพื่อนเอาไว้ ให้สงวนไว้สำหรับกุลบุตรสุดท้ายภายหลังจะได้พอเห็นร่องรอยบ้าง ไม่งั้นจะไม่มีเหลือเลยสมบัติอันล้ำค่า สถานที่อันล้ำค่าอย่างนั้น สำหรับผู้บำเพ็ญธรรมจะไม่มีเหลือเลย จะมีแต่กิเลสไปเที่ยวกลืนหมด ๆ จะไม่มีเหลือเลย นี่ซิมันน่าทุเรศนะ

สถานที่ล้ำค่าอย่างที่พูดนี่ละ ดูเอานะ มันไม่มีคุณค่าแล้วละตัวของเรา ตัวของเราเมื่อไม่มีคุณค่า ขณะใดที่เราว่าไม่มีคุณค่าในตัวของเรา ขณะนั้นกิเลสมันก็ไม่มีคุณค่าเหมือนกัน ขณะไหนที่เราว่าเรามีคุณค่า นั้นละตัวกิเลส คุณค่าของมันใหญ่โตเหยียบหัวเราลงตรงนั้นแหละ จึงต้องได้หาที่เช่นนั้น เหมือนผ้าขี้ริ้ว คนทั้งคนไม่มีคุณค่า นั้นละเวลามีคุณค่าขึ้นมามีเวลานั้นละ ไม่ลืมตัวนี่

บางทีไปอยู่บางแห่ง เหมือนกับว่ามันจะโผล่ขึ้นมานี้ เสือน่ะ ทางมันขึ้นมานี้ เหมือนกับมันจะโผล่ขึ้นมาตรงนี้ ๆ ปรากฏว่า มันเคยนี่เรา มาอยู่ตรงทางมันขึ้นมันลงอยู่ตั้งกัปตั้งกัลป์ ตัวนั้นตาย ตัวนี้มา แล้วก็สับเปลี่ยนกันเรื่อย ถ่ายเทกันเรื่อย ทางมันขึ้นลงนั้นจนกระทั่งเป็นเหวนะ มันนานแสนนานขนาดนั้นนะ ไม่ใช่ตัวเดียวนะนั่นน่ะ มันผลัดมันเปลี่ยนกันมาตั้งแต่นานสักเท่าไร ภูเขาลูกนี้มีมานานเท่าไร แล้วสัตว์เหล่านี้มันอาศัยมาได้นานเท่าไร นั่นละมันก็เป็นไปอย่างนั้นละ

เวลาไปอยู่นั้นมันก็เหมาะ แล้วใครจะไปสั่งสมกิเลสล่ะเมื่อเป็นเช่นนั้น มันก็มีแต่ความตั้งท่าตั้งทาง เป็นกับตายก็มอบไว้กับธรรม หมุนติ้ว ๆ เข้าสู่ธรรม สติเข้าสู่นั้น ปัญญาเข้าสู่นั้น มันก็เย็นต่อไป

ในครั้งพุทธกาลท่านมีแสดงไว้ที่เสือกินพระก็มี ในตำรับตำรามี แต่มีน้อยมากนะ ท่านก็อธิบายไว้ที่เกี่ยวกับเรื่องกรรมเสีย เสือตัวนั้นกับพระองค์นั้นมีกรรมอะไรกัน นั่นท่านก็แสดงเรื่องกรรมไว้อีกเสีย เราก็หายสงสัย ถ้ากรรมไม่เกี่ยวกันมันก็จะมากินอะไร สัตว์เต็ม

แผ่นดินอยู่นี่น่ะ มันทำให้คิดเลี่ยง ๆ ไปอย่างนั้นเสีย แต่ถ้าคิดลงถึงขั้นที่ว่าจะเป็นจะตายก็ตายเถอะ ตายเพราะเสือกินด้วยความเพียรนี้ให้เห็นเสียทีเถอะน่ะ ชีวิตของโลกนี้มีมากมายไม่เห็นเป็นอย่างนี้ว่ะ แน่ะ มันจะพลิกมาอย่างนี้ให้มันพลิกมา มันเป็นอุบายของธรรมนี่นะ มันเป็นได้แก้กันได้ เรื่องของสติปัญญาเป็นไม่ล้าสมัย เมื่อถึงขั้นถึงกาลเวลาที่จะดีดจะดิ้นตัวเองแล้วมันเป็นไปได้นี่

ไอ้อย่างที่ว่านั่น จะว่าใครเป็นคนสอนจริง ๆ หรือ เราไม่ได้ประมาทครูบาอาจารย์นะ อันนี้ก็เพราะอำนาจของสติปัญญาที่เราฝึกหัดเอาเอง แสดงขึ้นมาให้เราได้รู้ได้เห็น เช่นอย่างที่ว่าให้ภาวนาไม่ต้องคิดถึงเรื่องอะไรเลย ให้มีแต่พุทโธ ๆ กับความรู้ ให้ยันกันอยู่นี้เท่านั้น เป็นกับตาย เสืออะไรช้างอะไรไม่ต้องไปยุ่งกับมัน ให้มีแต่คำบริกรรมกับความรู้เด่นอยู่นี้เท่านั้น แล้วมันก็เป็นขึ้นมาจริง ๆ ด้วย จนถึงขนาดที่ว่ากล้าหาญเต็มที่ ทั้งที่ขณะก่อนมันกลัวเต็มที่ ขณะหลังนี้กล้าหาญเต็มที่ แน่ะมันเห็นผลชัดเจน นี่จะว่าใครบอกก็ยังพูดลำบากนะ ครูบาอาจารย์ท่านก็สอนเราภาวนาให้จิตรวมลง นั่นซิท่านก็บอกกลาง ๆ ไว้อย่างนี้เสีย บทเวลามันเป็น เป็นขึ้นในเจ้าของมันเห็นเฉพาะนี่นะ รู้เฉพาะ อ๋อ เป็นอย่างนี้ ๆ แน่ะ

ถึงขั้นที่จิตเป็นสมาธิแล้วมันก็หมุนติ้ว ๆ อยู่กับสมาธิ ความสงบใจสงบตัวเองนั้นเสีย มันก็ไม่ไปยุ่งกับเรื่องภายนอกอีกแหละ นี่ก็เห็นชัด ๆ ในวงผู้ปฏิบัติ เอ้า หาให้เห็นในวงของตัวเราซิ นั้นก็คือมันเป็นขั้น ๆ ของจิต ขั้นของจิตที่เราจะพิจารณาสิ่งภายนอกมันก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ นี่ เช่นจิตที่ก้าวเข้าสู่ขั้นวิปัสสนา ก็อย่างเคยพูดนั่นแหละ แยกหมดเลย แยกธาตุแยกขันธ์ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ดูกันอยู่ เลยลืมคิดไปทางที่ว่าสัตว์เคยเป็นสัตว์ร้าย หรือไอ้สัตว์ตัวนั้นเป็นสัตว์ร้าย อันนี้เป็นสัตว์ร้าย เหล่านี้มันเลยลืมไปหมด

ไอ้เรื่องสัตว์ร้ายสัตว์ดีอะไร มันมี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เต็มหัวใจเราผู้พิจารณานี่เสีย แน่ะไปอย่างนั้นอีกละ ก็ไม่ทราบจะเอาอะไรมากลัว มันหากเป็นอยู่ในนี้แหละ พอออกจากนั้นไปแล้วมันก็หมด มีแต่ความว่างเปล่าไปหมด มาถึงขั้นว่างมันก็ว่างของมันเอง ตื่นขึ้นมา

ปรุงขึ้นมาชิ แพล็บเดียว ก็เหมือนฟ้าแลบนี่ พอเป็นร่างขึ้นมานี่ เป็นภาพขึ้นมาพับดับพร้อม ๆ จะให้อยู่มันอยู่ไม่ได้นี่ว่าไง มันรวดเร็วของความปรุงและความชำนาญ ปรุงภาพขึ้นมาเช่นภาพเสืออย่างนี้นะ ปรุงพับขึ้นมามันก็รู้เสีย ทั้งภาพเสือที่ออกไปจากหัวใจเรานี้และรู้ทั้งมันดับ มันมีอยู่ที่ไหน มันก็มีอยู่แต่ใจกับภาพที่แสดงอยู่นี่ ตื่นบ้าอะไร แน่ะว่าให้เจ้าของ เพราะมันเห็นชัดเจนจนถึงขนาดว่าให้เจ้าของได้มันถึงว่าได้คนเรา

แต่ก่อนไม่เห็นอย่างนี้มันก็ไม่รู้ ไม่ทราบมาจากไหน พอคิดเรื่องอะไรก็เป็นภาพนั้นขึ้นมา เหมือนกับมาจาก ๕ ทวีปโน่น ความจริงมันออกไปจากใจนี่ ที่เวลามันทันมันทันอย่างนั้นจริง ๆ มันพับมันออกปึ๊บ ๆ ก็เห็นมันอยู่นี่ เวลาดับมันก็ดับให้เห็นอยู่นี่ ทั้งต้นทั้งปลายทั้งขึ้นทั้งล่องมันเห็นของมันอยู่ตลอดเวลา แล้วจะหลงไปไหนล่ะ เมื่อถึงขั้นมันรู้นี่ก็เป็นขั้นหนึ่งเสีย ขั้นแห่งการพิจารณามันก็เป็นขั้นหลงสังขาร ตื่นสังขาร ตื่นภาพเจ้าของ เมื่อรอบแล้วมันก็ไม่ตื่น ก็ภาพเหมือนแสงหิ่งห้อยนี่ แพล็บ ๆ มันก็ออกจากนี้และดับไปให้เห็นอยู่นี่ แน่ะ มันเห็นชัดถึงขนาดนั้นแล้วจิตจะสงสัยอะไร นี่ละการพิจารณามันเป็นขั้น ๆ อย่างนี้นะ

ขั้นเริ่มต้นมันมักจะเป็นอย่างที่ว่ามีแต่คำบริกรรม ไม่ยอมให้ออกไปไหนเลย เสือก็ตาม ช้างก็ตาม เป็นก็เป็น ตายก็ตามเถอะ ไม่ให้เคลื่อนจากคำบริกรรมนี้ เช่น พุทโธ ๆ นี้นะ รู้อยู่เท่านั้น เมื่อเวลาสั่งสมตัวเข้า ๆ ด้วยคำบริกรรมถี่ยิบ ๆ เข้าไป มันเลยเป็นพลังขึ้นมา จิตก็ค่อยแน่นขึ้น ๆ แน่นปึ๋งเลย คิดออกไปถึงเสือก็ไม่กลัว แต่ก่อนไม่ได้นะ คิดออกไปพับ อุ๋ย เหมือนกับผ่าลงทั้งครึ่ง ผ่าหมดทั้งตัวเลย อาการมันหนักขนาดนั้นนะ มันเป็นพิษมากความคิดเช่นนั้น พูดง่าย ๆ ว่างั้น มันทำลายจิตของเราให้หาความสงบไม่ได้เลย นั่นจึงเรียกว่ามันรุนแรงมาก แต่ขณะหลังนี่ไม่ได้เป็นอย่างนั้น พอสั่งสมตัวเต็มที่แล้วคิดออกไปเรื่องไหนเอาเถอะว่างั้นเลย มันไม่ได้กลัวนี่ นั่นใจสั่งสมกำลังของตัวได้พอแล้ว นี่ได้ไปขั้นหนึ่ง ขั้นเป็นสมาธิ

ขั้นเป็นวิปัสสนา ขั้นเป็นวิปัสสนาละเอียด จนกระทั่งขั้นว่างเปล่า ก็มีแต่ความปรุงของเจ้าของหลอกเจ้าของเท่านั้น จะว่าหลงสังขารก็ไม่ผิดอะไร อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์ว่าหลงสังขาร บ้าหลงสังขาร โอ๊ย มันถูกเลย ก็คนหนึ่งรู้ไปหมดแล้วคนหนึ่งยังไม่รู้ ยังตะครุบเงาอยู่ ยังมาอวดว่าตัวเก่งอยู่นี่ ไปถึงขั้นรอบแล้วจะให้หลงก็จะเอาอะไรมาหลง ก็มันรอบแล้วรู้แล้วนี่ จะเอาอะไรมาหลงจะว่าไง ก็เหมือนอย่างนี่ ๆ แม้มันลายเหมือนเสือก็ตามเถอะ มันก็ไอ้ปั้งนี่ไม่ใช่เสือ เห็นอยู่อย่างนี้ใครจะไปหลงอะไรอีก ถ้าเห็นอย่างที่ว่ามันไม่แน่เหมือนงู ๆ ปลา ๆ อย่างนั้นก็อาจจะว่าเสือได้นี่ พอเห็นชัด ๆ อ๋อ ไอ้ปั้งเท่านั้นพอ แน่ะ พอดูชัด ๆ อ๋อ ไอ้ปั้ง ไม่ใช่เสือ ทีนี้จะเอาอะไรมาหลอก มันก็ไอ้ ปั้ง แน่ะ (หมาชื่อไอ้ปั้งที่เลี้ยงไว้ในวัด)

นี่ก็เหมือนกัน ภาพมันแสดงออกมาอะไร ๆ เอ้า แสดงออกมา เมื่อมันละเอียดลออมันทันกันแล้ว ก็เหมือนอย่างเราดูไอ้ปั้งนั่นเอง สังขารมันปรุงแพล็บ ดับพร้อม ๆ โอ๋ ที่ไหนมันอันนี้เอง มันเป็นธรรมชาติหลอกตัวเราเอง เมื่อรู้อันนี้แล้วไม่เห็นมีอะไรหลอกในโลก ทั้งสามแดนโลกธาตุไม่มีอะไรหลอก ถ้าไม่ใช่สังขารเจ้าของหลอกเจ้าของเสียอย่างเดียวเท่านั้น นั่นพอถึงรู้เป็นอย่างนั้น แล้วจะเอาอะไรมาหลอกอีกล่ะ มันชัดขนาดนั้น จนกระทั่งไม่มีอะไรหลอกแล้วก็สบาย

ดูหัวใจเราเถอะ มันเหมือนกับไฟที่ได้เชื้อ มันไหม้ของมันอยู่อย่างนั้นแหละ แตกตุ๊บตั้บ ๆ ดอกไฟมันกระเด็นออกปุ๊บปั๊บ ๆ จากกองไฟ ไฟได้เชื้อเป็นอย่างนั้น กิเลสได้เชื้อก็เหมือนกัน มันไปได้มาจากรูป จากเสียง จากกลิ่น จากรส เอาเข้ามาเผากันอยู่ในหัวใจเรามีมากมีน้อยเห็นได้ชัด ๆ สำหรับผู้ที่จะฆ่ากิเลสเห็นได้ชัด อยู่ที่หัวใจคนมีสติ คนจะฆ่ากิเลสคือคนมีสติ จากนั้นก็คนมีปัญญา แล้วทำไมความเพียรจะไม่มีที่นี่ เมื่อมันเห็นชัดเข้า ๆ แล้วความหนักเอาเบาสู้นี้ก็มาเอง มันก็พังลงเท่านั้น ทีนี้อันนั้นพังลงแล้วอะไรมาดีดที่นี่ฟังซิ กองไฟที่ว่าน่ะคือกิเลสเผาหัวใจนั่นน่ะ

ไฟได้เชื้อคืออะไร นำเชื้อของมันเข้ามา มันได้มาจากรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่ได้กระทบกระเทือนอะไรมา แล้วเอามาครุ่นคิดอยู่ในนั้นเป็นธรรมารมณ์ แล้วก็เผาอยู่ในหัวใจเรา มองดูมันก็เห็น นี่อันหนึ่ง เราพูดพอเป็นข้อเปรียบเทียบให้เข้าใกล้ชิดติดพันอยู่ในตัวของเรา เอ้า ตามเข้าไป ๆ ดูเข้าไป ตามเข้าไป แก้เข้าไป ตัดภายนอกออก มันไปเอามาจากไหนอาหารนี่เอามากิน เชื้อไฟเอามาจากไหน เอามาจากรูปมีตาเป็นสำคัญ ตาประมาทเพราะสติไม่มี หูประมาทเพราะสติไม่มี แน่ะไล่เข้าไป ๆ ทีนี้เอาเข้มงวดกวดขันสติให้ประจำทวาร ตาทวาร ทวารจะแปลว่าอะไร แปลว่าประตู ตา หู จมูก ลิ้น กาย มุขทวาร ทวาร ๆ ว่าไปคือประตู ๆ นั่นเอง รอบกันทันกัน ๆ แล้ว ทีนี้ตัดทางนอกไม่ให้เข้ามา มีแต่ข้างในมันก็หมดไปได้นี่จะว่าไง มันไม่มีอะไรเข้ามาเพิ่มนี่ ภายในก็เผากันเข้าเรื่อย

ธรรมะก็คือตปธรรมอีกแหละ ไม่ว่าแต่กิเลสมัน **ตป** เผาเรานะ เราก็ **ตป** เผามันได้ ในมงคลสูตรท่านว่าไว้จะว่าไง **ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ. ตโป** คือธรรมเครื่องแผดเผากิเลสด้วยการประพฤติพรหมจรรย์ท่านว่า นั่นแปลออกว่าอย่างนั้นนะ เมื่อภายนอกไม่มีเข้ามา มีแต่ข้างในมันก็หมดไปได้ ๆ สุดท้ายไม่มีอะไรเหลือเลย สงบราบ นั่น

ท่านว่าบ้านร้างแต่มีคนอยู่ อย่างเทศน์ในหลายกัณฑ์แล้วนะ คือมีแต่ขันธ์มันดีดมันดิ้นของมันอยู่อย่างนั้น ไม่มีเจ้าของ กิเลสมันตายแล้วเอาอะไรมาเป็นเจ้าของ ธรรมะเป็นเจ้าของธรรมะไม่ยึดไม่ถือนี่ ธรรมะเป็นเจ้าของใช้ไปอย่างนั้นไม่ยึดไม่ถือ อุปาทานขันธ์ท่านไม่มีนี่ กิเลสมันมีทันทีละ อุปาทานขันธ์ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันยึดเอาเป็นของมันไว้หมดเลย นั่น ทีนี้เวลาพังไปแล้วมันก็เห็นตั้งแต่ใช้กันไปเพียงยิบแย็บ ๆ เท่านั้นละ

นี่ละพระพุทธเจ้าพระสาวกทั้งหลาย ท่านเอาขันธ์นี้แหละไปเป็นเครื่องมือทำประโยชน์แก่โลก พระพุทธเจ้าเสด็จไปโน้นเสด็จไปนี้ สั่งสอนโลกด้วยพระสุรเสียงอะไรเหล่านี้ ก็มีแต่เรื่องของขันธ์แสดงออกเท่านั้นจะว่าไง ท่านไม่ยึดไม่ถือนี่ เวลาหยุดก็หยุดจริง ๆ ขันธ์สงบ

ตัวก็สงบจริง ๆ เวลา ขันธ์ทำงานก็ เอ้า ทำให้เห็น แต่ไม่มีข้าศึกอะไรเข้ามาเป็นมือที่ ๒ ที่ ๓ อย่างที่ว่านะ

เทศน์เท่านั้นละ พอ